ابوالحسن عبدالله بن مقفع

کلیلہ ودمنہ

(انوار سہیلی)

1

اورینٹل ۱۴۰۴ھ

ابوالحسن عبدالله بن مقفع

کلیلہ ودمنہ

1

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنى ئەڭ تولۇق تارقىتىش

ابوالحسن عبدالله بن مقفع

کلیله ودمنه

(انوار سهیلی)

1

اورومچی ۱۴۰۴

ئوبۇلھەسەن ئابدۇللامۇقەففا

كەلئۇدە دىيالىنە

(ئاساسىي ئىمامىيە)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مولا مۇھەممەد تومۇرنىڭ 1717 - يىلدىكى تەرجىمىسىنىڭ كۆچۈرۈ-
مىسىگە ئاساسەن ئىشلەندى.
根据穆罕麦得·铁木尔于1717年译本的手抄本刊布的。

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

نەشرگە تەييارلىغۇچى: نىمەتۇللا ئوبەيدۇللا
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئىمىن تۇرسۇن

كەللە ۋە دېمنە
مولا مۇھەممەت تومۇر نۇسخىسى

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھەر ئازادلىق كوچا №306)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا ياسما زاۋۇدىدا بېسىلدى
فورماتى: 850×1168 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 28.375 قىستۇرما ۋارىقى: 2
1984 - يىل 1 - ئاي 1 - نەشرى
1985 - يىل 1 - ئاي 1 - بېسىلىشى
كىتاپ نومۇرى: M10098.755
تىراژى: 1 — 17.400
باھاسى: (قاتتىق مۇقاۋىلىق) 3.60 يۈەن
(ناددى مۇقاۋىلىق) 2.65 يۈەن

تەھرىردىن

بۇ كىتابنى قەدىمقى زامان ھىندۇ بىرەھمەنلىرىنىڭ رەھبىرى، پەيلاسوپ بىدپاي ھىندىستان پادىشاسى دابىشلىمغا ئاتاپ يازغان، رىۋايەتتە ئېيتىلىشچە، ماكىدونلۇق ئىسكەندەر ھىندىستانىنى ئىشغال قىلىپ، ئۇز يېقىنلىرىدىن بىرىنى ھوكۇمدار قىلىپ تەينىلەيدۇ. ئىسكەندەر قوشۇنى ھىندىستاندىن يۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن، ھىندۇ خەلقى ياتلارنىڭ ھوكۇمرانلىغىغا قارشى چىقىپ، ئىسكەندەر قويغان پادىشانى ئاغدۇرۇپ تاشلايدۇ ۋە ئۇرنىغا بالدۇرقى ھىندۇ پادىشاسىنىڭ ئەۋلادىدىن بولغان دابىشلىمنى پادىشا قىلىپ تىكلەيدۇ.

دابىشلىم تەختكە ئولتۇرۇپ، ئۇزۇن ئوتمەي، ئەل ئامانلىق تېپىپ، پادىشالىق مۇستەھكەملىنىدۇ. دابىشلىم خوشنا ئەللەرگە يۇرۇش قىلىپ، غالىپ كېلىۋەرگەندىن كېيىن، بارا-بارا كورەكلەپ، ئەتراپىدىكىلەرگە تەھلىكە سېلىشقا باشلايدۇ. دابىشلىم زىمىنىنىڭ كەڭلىگى، مەملىكىتىنىڭ بايلىغى ۋە ئاھالىسىنىڭ كوپلىگىنى ھىمات قىلىپ، زوراۋان بولۇۋالىدۇ؛ ئۇز خەلقى ئۇستىدە زۇلۇم قامچىسىنى ئويناتىپ. ئالۋاڭ-ياساقنى كوپەيتىپ، ئىستىبداتلىغىنى ھەددىدىن ئاشۇرىدۇ. ئوزى راھەت-پاراغەت ئىچىدە، ئەيش-ئىشرەت بىلەن كەيپ-ساپا سۇرۇشتە مىسلىسز دەرىجىگە يېتىدۇ. پادىشانىڭ بۇ قىلمىشلىرى توغرىسىدا ھىچقانداق كىشى نەسىھەتكە ئېغىز ئاچالمايدۇ.

پادىشالىقتا بىرەھمەنلەرنىڭ پىشىۋاسى، پازىل ھەكىم (پەيلاسوپ) بىدپاي پادىشا دابىشلىمنىڭ بۇ ئەھۋالىنى كورۇپ، ناھايىتى ئىچى پۇشىدىكەن. بۇ ھەقتە، ھەممە شاگىرتلىرىنى يىغىپ،

ئۇلارغا ۋەز - نەسىھەت قىلدىكەن. ئاخىر بىر كۈنى، بىدپاي پا-
دىشانىڭ ئوردىسىغا بېرىپ، دابىشلىمغا كورۇنۇش قىلىپتۇ. دابىش-
لىمغا ھىكمەتلىك سوزلەر بىلەن نەسىھەت قىلسىمۇ كار قىلمايتۇ.
دابىشلىم ئۇنى زىندانغا تاشلاپتۇ. كېيىنكى كۈنلەردە دابىشلىمنىڭ
سەلتەنىتى خاراپلىققا يۈز تۇتۇپ، ھالى ئېغىرلىشىشقا باشلاپتۇ.
شۇ چاغدا، دابىشلىمنىڭ ئېسىگە چۈشۈپ، بىدپايىنى زىندانىدىن
چىقىرىپ، كوپ يالۋۇرۇش بىلەن ئۇزىگە باش ۋەزىر قىلىپتۇ. بىد-
پاي ھەشەمەتكە، ئەيش - ئىشرەتكە بېرىلمەي دابىشلىمنى يولغا باش-
لاش ئۈچۈن، سىياسەتنامىلەر تۈزۈپتۇ. پادىشا دابىشلىم بىدپايىنىڭ
ئەمرى - مەرۇپ ۋەز - نەسىھەتلىرىنى قوبۇل قىلىپ، ئادالەت يولىنى
تۇتۇپتۇ ۋە پۇقرالارغا ياخشىلىق قىلىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئەل ئا-
سايىشلىق تېپىپتۇ.

بىدپاي خەلق ئارىسىدا كەڭ تارقالغان مەسەل - تەمسالالار،
چوچەك - رىۋايەتلەرنى ھايۋاناتنىڭ سوھبىتى ئارقىلىق بېرىپ، ئا-
دەمزاتقا جاھاندارچىلىقنىڭ يولىنى كورسەتمەكچى بولىدۇ. ھەر
كۈنى تالىپلىرىغا سوزلەپ بېرىدۇ. تالىپلىرىدىن ئەككى كىشى رەت-
لەپ چىقىدۇ. ئېيتقىلارغا قارىغاندا، بۇ قەدىمقى ھىندۇ ئەدەبىي تە-
لى — سانسكرىت تىلىدا «بەش نامە» دەپ ئاتالغان مەسەل -
چوچەكلەر توپلىمى بولۇپ، تەخمىنەن مىلادى 4 - ئەسىردە كىتاپ
شەكلىگە كىرگەن. لېكىن بۇ كىتابتىكى بىرمۇنچە مەسەل-
چوچەكلەر مىلاددىن 6 ئەسىر ئىلگىرى پۈتۈلگەن «ئىزوپ مەسەل-
لىرى» (قەدىمقى گىرىك مەسەللىرى) دىمۇ بارلىقى مەلۇم. ئا-
سىلارنىڭ پىكرىچە، بۇ مەسەللەرنىڭ چىققان ماكانى يۇنان ئە-
مەس، ھىندىستان ئىكەن. دىمەك، «بەش نامە» دىكى ئەڭ قە-
دىمقى چوچەكلەر مىلاددىن 6 ئەسىر ئىلگىرى خەلق ئارىسىدا
تارقالغان يۇرگەن.

ئىران پادىشالىرىدىن خىسراۋ نوشىرۋاننىڭ بۇيرۇغى بويىچە،
تۇڭۇپ بەرزۇيە ھىندىستاندىن ناھايىتى ئۇستىلىق بىلەن بۇ كە-

تاپنی قولغا چۈشۈرۈپ، پەھلەۋی تىلی (قەدىمقی پارىس تىلى) غا تەرجىمە قىلدۇ. تەخمىنەن 570 - يىلى پەھلەۋی تىلىدىن سۈرىيە تىلىغا تەرجىمە قىلىندۇ. يەنە 180 يىلدىن كېيىن، يەنى 750 - يىلى، ئەبۇ جەفەر مەنسۇر (ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ئەلی ئىبنى ئابدۇللا ئىبنى ئابباس) نىڭ بۇيرۇغى بويىچە، ئوبۇلھەسەن ئابدۇللا ئىبنى ئەلی مۇقەففا پەھلەۋی تىلىدىن ئەرەپ تىلىغا تەرجىمە قىلدۇ، تەرجىمە قىلىش جەريانىدا بىرمۇنچە مەزمۇنلارنى قوشىدۇ. مۇقەففا تەرجىمىسىنى نەقۇل تەرجىمە دېگىلى بولمايدۇ. مەھمۇد غەزنەۋی ئەۋلادىدىن ئەبۇل مۇزەففەر (ئەبۇل مەنسۇر) بەھرام شاھ سۇلتان مەسئۇدنىڭ ئىلتىماسى بويىچە، مۇقەففەغانىڭ ئەرەپچە نۇسخىسىدىن نەسرۇللا ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇلھەمىد ئەبۇلمەئانى پارىسچىغا قايتا تەرجىمە قىلغان. سۇلتان ھۇسەيىننىڭ يېقىنلىرىدىن بولغان ئەمىر شەيخ ئەھمەد (مەشھۇر ئىسمى ئەمىر سۇھەيلی) نىڭ ئىلتىماسى بويىچە، مەۋلانا ھۇسەيىن (ۋائىزۇل كاشىفی) قايتىدىن چۈشىنىكلىك قىلىپ ئىشلەپ چىقىدۇ ۋە «ئەنۋاری سۇھەيلی» دەپ نام قويىدۇ.

ھىجری 1130 - يىلى (ميلادی 1717 - يىلى) قەشقەر ھېكىم بېگى ئىمام مۇھەممەدنىڭ تەۋسىيىسى بويىچە، مولا مۇھەممەد تومۇر بۇ كىتابنى پارىس تىلىدىن ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلدۇ ۋە «ئاساری ئىمامىيە» دەپ قوشۇمچە ماۋزۇ قويىدۇ. مولا مۇھەممەد تومۇرمۇ ناھايىتى پاساھەتلىك تىل بىلەن ئىجادىي تەرجىمە قىلىپ، كىتابقا يېڭى لىباس كىيگۈزىدۇ.

ئومۇمەن ئېيتقاندا، بۇ كىتابتىكى مەسەل ۋە چوچەكلەر قۇلدارلىق ۋە فېئودالىلىق جەمىيەتلىرىدە ۋۇجۇتقا كەلگەن. ئەسلىدە بۇنى ئىجات قىلغۇچى ئاساسىي جەھەتتىن قۇلدارلىق ۋە فېئودالىلىق جەمىيەتلىرىدىكى ئېزىلگەن خەلق ئاممىسى.

مەزمۇن جەھەتتىن، بۇ مەسەل - چوچەكلەرنىڭ باش قەھرىمانلىرى كوپىنچە ئۇچارقانات ۋە ھايۋاناتلاردىن ئىبارەت. لېكىن ئۇلارنىڭ پېكىر - تۇيغۇلىرى ئىنسانىنىڭ پېكىر - تۇيغۇلىرى، تىلىمۇ ئىنسانىنىڭ تىلى،

بۇ ئۇچارقانات ۋە هايۋاناتلار ئەمليەتتە ئىنسانلارنىڭ تىمسالىدۇر.

قەدىمقى گرېك «ئىزوف مەسەللرى» دىكىگە ئوخشاش، بۇ كىتاپتىكى هەر بىر مەسەلنىڭ ئېتىكىلىق تەپسىرى ۋە ئەخلاقىي-تەربىيەۋى ئەهمىيىتى بار. لېكىن بۇ مەسەللەرنى تۇرلۇك كىشىلەر، تۇرلۇك مەزھەپلەر هەر خىل مەقسەتلەر ئۈچۈن پايدىلانغان. نەتىجىدە بىرمۇنچە مەسەللەر هەر خىل ئىپادىلەر بىلەن ئۇزگىرىپ كەتكەن.

مەسەل-چوچەكلەر ئاددى-ئىخچام بولۇپ، كىشىلىك تەجرىبىلىرىنىڭ يەكۈنلىرى ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ ئەقىل-پاراسىتىنىڭ جەۋھىرىدۇر. لېكىن زامان ۋە شارائىتىنىڭ چەكلىمىسى بىلەن، بۇ مەسەللەردە پاسسىپ، هەتتا سەلبى نەرسىلەرمۇ يوق ئەمەس. بۇلاردىن ئالاهىدە كوزگە چېلىقىدىغىنى تەقدىرپەرەسلىك، پۇلغا هېرىسلىك، ئاياللارنى هەم ئەمگەكنى كەمسىتىش ۋە هوكۇمرانلارنى مەدهىيىلەشكە ئوخشاش شاكالىلاردۇر. شۇڭا، بۇ مەسەللەردىن تەنقىدىي پايدىلىنىش كېرەك.

بۇ كىتاپنى يولداش نېمەتۇللا ئۇيغۇرچىدىن يۇز يىل ئىلگىرى يازغاندا مولىلا نىياز ئاخۇن كوچۇرگەن قولىيازما ئاساسىدا نەشرگە تەييارلىدى.

1983-يىل 6-ئاي

مۇندەرىجە

مولا مۇھەممەد تومۇر يازغان سوز بېشى 1

مۇقەددىمە ..... (14—90)

ئادىل پادىشا بىلەن دانىشمەن ۋەزىرنىڭ ھېكايىسى (14)، دابىشلىم پادىشا ۋە بىدپاي ھەكىم ھېكايىسى (34)، ئىككى كەپتەرنىڭ ھېكايىسى (50)، سا بىلەن قارچۇغا بالىسىنىڭ ھېكايىسى (64)، ھىرىس مۇشۇكنىڭ ھېكايىسى (68)، شەمشەرۋاز باتۇرنىڭ ھېكايىسى (73)، يولۋاس بالىسىنىڭ ھېكايىسى (80).

بىرىنچى باب. راست سوزلۇك بولۇش ۋە يامان غەرەزلىكلەرنىڭ سوزلىرىدىن ساقلىنىش كېرەكلىگى توغرىسىدا ..... (91—257)

سوددىگەر ۋە ئوغۇللىرىنىڭ ھېكايىسى (92)، ئاكا-ئۇكا شاھزادىلەرنىڭ ھېكايىسى (95)، ھەركەتسىز تاشلىغان دەرۋىشنىڭ ھېكايىسى (102)، بىغەم چاشقانىنىڭ ھېكايىسى (105)، دوراما‌چى مايمۇنىنىڭ ھېكايىسى (113)، ئىككى دوستىنىڭ ھېكايىسى (117)، ئالدانغان تۈلكىنىڭ ھېكايىسى (134)، زاھىتنىڭ ھېكايىسى (142)، قۇشقاچ بىلەن قۇرغۇيىنىڭ ھېكايىسى (150)، شاھى ئالدىلىنىڭ ھېكايىسى (155)، قاغا بىلەن ئىلانىنىڭ ھېكايىسى (157)، تۈلكە بىلەن توشقان ۋە بورىنىڭ ھېكايىسى (163)، شىر بىلەن توشقاننىڭ ھېكايىسى (168)، ئۇچ بېلىقنىڭ ھېكايىسى (176)، تاشپاقا بىلەن چايانىڭ ھېكايىسى (181)، قارچۇغا بىلەن توخۇنىڭ ھېكا-

كتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com

يىسى (197)، دىخان بىلەن بۇلبۇلنىڭ ھىكايىسى (202)، ئوۋچى بىلەن تۇلكە ۋە يولۋاسنىڭ ھىكايىسى (208)، توگە بىلەن قاغا ۋە بورە ھەم چىلىبورنىڭ ھىكايىسى (211)، بىر جۈپ تەيتۇرى بىلەن دەريا ۋەكىلىنىڭ ھىكايىسى (219)، تاشپاقا بىلەن ئوردەكلەرنىڭ ھىكايىسى (220)، مايمۇنلار بىلەن قوشنىڭ ھىكايىسى (233)، ئاقىل بىلەن غاپىلنىڭ ھىكايىسى (235)، پاقا بىلەن ئىلان ۋە يولۇنىڭ ھىكايىسى (238)، باغۋەن بىلەن ئېيىقنىڭ ھىكايىسى (246)، سودىگەر بىلەن خىيانەتچى دوستنىڭ ھىكايىسى (252).

ئىككىنچى باب. يامانلىق قىلغۇچىلارنىڭ جازاغا ئۇچرايدىغانلىغى ۋە ئاقىۋەتنىڭ شۇملۇغى توغرىسىدا (258—344) .....

ھېرىسخور تۇلكىنىڭ ھىكايىسى (261)، پادىشا بىلەن چۈلغۇردارنىڭ ھىكايىسى (274)، تەرىقەتنى تاشلىغان زاھىتنىڭ ھىكايىسى (281)، قارغۇ يولۇچىنىڭ ھىكايىسى (287)، شەيخ بىلەن دەرۋىشنىڭ ھىكايىسى (291)، ئالدىراڭغۇ خوتۇنىنىڭ ھىكايىسى (303)، ئوچ ھەسەتخورنىڭ ھىكايىسى (309)، نادان تۆمۈرچىنىڭ ھىكايىسى (321)، ساھىپخان بىلەن باخشىنىڭ ھىكايىسى (334)

ئۈچىنچى باب. دوستلارنىڭ ئىناق بولۇشى ۋە بىر بىرىگە ياردەم بېرىشنىڭ پايدىسى توغرىسىدا ..... (345 — 411)

قاغا بىلەن چاشقان ۋە كەپتەرلەرنىڭ ھىكايىسى (347)، كەكلىك بىلەن قارچۇغىنىڭ ھىكايىسى (358)، توگە مىنگەن ئادەمنىڭ ھىكايىسى (366)، زاھىت بىلەن مېھمانىنىڭ ھىكايىسى (378)، سېخى ئەر بىلەن بېخىل خوتۇنىنىڭ ھىكايىسى (380)، ئوۋچى بىلەن بورنىڭ ھىكا-

يىسى (381)، ئاچكوز مۇشۇكنىڭ ھكايىسى (397).
توتىنچى باب. دۇشمەن ئەھۋالىدىن ئاگاھ بولۇش ۋە ئۇلارنىڭ ھىلە-مىكىرلىرىدىن ھۇشيار تۇرۇش كېرەكلىگى توغرىسىدا .... (412 — 507)
ھۇقۇشلار بىلەن قاغىلارنىڭ ھكايىسى (413)، كەشمىر پادىشاسىنىڭ ھكايىسى (425)، قۇشلار بىلەن قاغىنىڭ ھكايىسى (433)، توشقان بىلەن پىللارنىڭ ھكايىسى (435)، كەكلىك، چىل ۋە مۇشۇكنىڭ ھكايىسى (444)، زاھىت بىلەن ئالدامچىلارنىڭ ھكايىسى (454)، سودا-گەر بىلەن خوتۇننىڭ ھكايىسى (461)، شەيتان، ئوغرى ۋە زاھىتنىڭ ھكايىسى (463)، ئاخماق ياغاچچىنىڭ ھكايىسى (467) ئېيىقلار بىلەن مايمۇنلارنىڭ ھكايىسى (473)، ئوزۇنەسلىگە ئايلانغان چاشقانىنىڭ ھكايىسى (487)، ئىلان بىلەن پاقىنىڭ ھكايىسى (496)، قۇش-قاچ بىلەن ئىلاننىڭ ھكايىسى (500).
بەشىنچى باب غاپىللىقنىڭ زىيىنى ۋە نادانلىق قىلىپ تەلەپنى قولدىن بېرىپ قويغاندىن كېيىن ھەسرەت-نادامەتنىڭ پايدا بەرمەيدىغانلىغى توغرىسىدا ..... (508 — 551)
تاشپاقا بىلەن مايمۇنىنىڭ ھكايىسى (509)، كەشمىر پادىشاسى بىلەن مايمۇن ۋە ئوغرىنىڭ ھكايىسى (517)، شىر، تۈلكە ۋە ئىشەكلەرنىڭ ھكايىسى (540).
ئالتىنچى باب. ئالدىراڭغۇلۇقنىڭ ئاپىتى ۋە ئاچچىغى تېزلىكنىڭ زىيىنى توغرىسىدا .....(552 — 573)
ئالدىراڭغۇ زاھىتنىڭ ھكايىسى (554)، خىيالپەرەس تەقۋادارنىڭ ھكايىسى (562)، پادىشا بىلەن قارچۇغىنىڭ ھكايىسى (568).

www.uyghurkitap.com

يەتتىنچى باب. تەدبىر ۋە ھىلە-مىكرو بىلەن دۈشمەنلەرنىڭ سۈيىقەستىدىن قۇتۇلۇش كېرەكلىكى توغرىسىدا ..... (574 — 611)
چاشقان بىلەن مۇشۇكنىڭ ھىكايىسى (577)، دېخان بىلەن ئۇنىڭ خوتۇنىنىڭ ھىكايىسى (586)، چاشقان بىلەن پاقىنىڭ ھىكايىسى (604).
سەككىزىنچى باب. ئاداۋەت ساقلىغۇچىلارغا ئالدانماسلىق ۋە ئۇلارنىڭ سوزىگە ئىشەنمەسلىك كېرەكلىكى توغرىسىدا ..... (612 — 646)
ئىبنى مۇدەييىن بىلەن قەيزە ھىكايىسى (614)، دانا دىل بىلەن قاراقچىلارنىڭ ھىكايىسى (619)، كەمپىر بىلەن قىزنىڭ ھىكايىسى (624)، پادىشا بىلەن سازەندىنىڭ ھىكايىسى (628)، تۈپ بىلەن ئاغرىق كىشىنىڭ ھىكايىسى (630)، تۈركىستانلىق پادىشانىڭ ھىكايىسى (632)، زاھىت بىلەن بورىنىڭ ھىكايىسى (639) ئەرەپ بىلەن ناۋاينىڭ ھىكايىسى (642).
توققۇزىنچى باب. ئەپۇ قىلىش پادىشالارنىڭ ياخشى پەزىلەتلىرىدىن بىرى ئىكەنلىگى توغرىسىدا ..... (647 — 706)
شىر بىلەن چىلبورىنىڭ ھىكايىسى (653)، ھالۋاپۇرۇش بىلەن دەرۋىشنىڭ ھىكايىسى (661)، باغدات پادىشاسىنىڭ ھىكايىسى (673)، زاھىت بىلەن ھەسەتخورنىڭ ھىكايىسى (684)، پادىشا بىلەن ياساۋۇلنىڭ ھىكايىسى (697).
ئونىنچى باب. ھەركىمنىڭ ئوز قىلمىشىغا يارىشا مۇكاپاتقا ئېرىشىدىغانلىغى ۋە جازاغا ئۇچرايدىغانلىغى توغرىسىدا ..... (707 — 729)
زالىم شىر بىلەن قارا قۇلاق ھىكايىسى (709)، زالىم ئوتۇنچىنىڭ ھىكايىسى (720)، مايمۇن بىلەن توگىگۇزنىڭ

هکایسی (725).
ئون برىنچى باب. هەر كىشى ئوز ئېهتىياجىدىن ئارتۇقنى تەلەپ قىلسا زيان تارتىدىغانلىغى ۋە بۇرۇنقى ئىشىدىنمۇ قۇرۇق قالىدىغانلىغى توغرد-سىدا ..... (730 — 755)
زاهىت بىلەن مۇساپىرنىڭ هكايىسى (733)، مۇساپىرمېهمانىنىڭ هكايىسى (734)، ئەخمەق ئۇقانىڭ هكايىسى (738)، چاساقال ئادەمنىڭ هكايىسى (740)، ئوۋچى بىلەن تالپىلار هكايىسى (745)، دورامچى قاغىنىڭ هكايىسى (751).
ئون ئىككىنچى باب. يۇۋاش بولۇش، ئېغىرلىق قىلىش ۋە ئويلاپ ئىش كورۇشنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا ..... (756 — 819)
هىندىستان شاهى بىلەن مەلىكە ۋە ۋەزىرنىڭ هكايىسى (761) سۇلايمان بىلەن بۇتپەرەسنىڭ هكايىسى (772) يەمەن پادىشاسىنىڭ هكايىسى (799)، ئالدىراڭغۇ كەپتەرنىڭ هكايىسى (808).
ئون ئۇچىنچى باب. ئىككى يۇزلىمچىلەر ۋە خىيانەتكارلارنىڭ سوزلىرىدىن پەرهەز قىلىش كېرەكلىگى توغرىسىدا .....(820 — 858).
هەلەپ پادىشاسى ۋە زەرگەر بىلەن سەيياهنىڭ هكايىسى(824)، پارىس شاهزادىسىنىڭ هكايىسى (830).
ئون تورتىنچى باب. زامان هادىسىلىرىگە ئىلتىپات قىلماسلىق ۋە بارلىق ئىشلارنى قازايى قەدەرگە قويۇش كېرەكلىگى توغرىسىدا ... (859 — 898)
رۇم شاهزادىسىنىڭ هكايىسى (861)، ئەندەلۇسلىق دىخاننىڭ هكايىسى (869)، مويسىپتىنىڭ هكايىسى (891)

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

مولانا مۇھەممەد تومۇر يازغان سۆزبېشى

.....ھەكىمەت سوزلىرى ئوزئارا باغلىنىش قائىدىسى بويىچە تۇزۇلگەن كىتاپلاردىن ۋە نەسىھەت سىياقىنى بېرىپ يېزىش ئۇسۇلىدا پۈتۈلگەن رىسالىلەردىن بىرى «كەلىلە-دىمنە» كىتاۋىدۇر، بۇ كىتابنى ھىند ئالىملىرى ئوزىگە خاس ئۇسۇل بىلەن رەتلەپ، ھەكىمەت بىلەن يۇغۇرۇپ، ئۇنىڭغا نەسىھەت، ھەكىمەت ۋە چاخچاقلارنى قوشۇپ يېزىپ چىققان. دانالارنىڭ ئۇنىڭ ھەقىقىتىدىن لەززەت تېپىش نىيىتىدە مۇتالىئە قىلىشى ۋە نادانلارنىڭ ئۇنىڭ ئەپسانىسىدىن بەھرە ئېلىش مەقسىدىدە ئوقۇشى ئۈچۈن، يەنى كىشىلەرنىڭ تەلىم ئېلىشىغا ئاسان بولۇشىنى ۋە تەبىئىتى ھەم مەيلىنى نەزەردە تۇتۇپ، سوز سوردىنى ئەپسانە تەرىقىسىدە سىزىپ چىققان ۋە ۋەھشى ھايۋانلار، چارپايلار ھەم قۇشلار تىلىدىن تۇرلۈك ھېكايە-رىۋايەتلەرنى بايان قىلىپ، ئۇلارنىڭ زىمىنىغا رەڭمۇ-رەڭ پايدىلىق ھېكمەتلەر ۋە نەسىھەتلەر دۇرلىرىنى چاچقان.

قىسقىسى، بۇ كىتاپ سىر-ئەسرار دەرەخلىرى كىشىلەرنىڭ نەپسى-ئىشتىھالىرىنى قوزغايدىغان گۈل-چىچەكلەرنىڭ تۈسلىرى بىلەن بىزەلگەن ۋە گۈلزارلىرىنىڭ ئەتراپى ھىچقاندىق كوز كورۇپ باقمىغان ۋە ھىچقاندىق قۇلاق ئاڭلاپ باقمىغان گۈزەل گۈللەرنىڭ بۇيلىرى بىلەن خۇشپۇراققا كىرگەن ھېكمەت بېغىدۇر.

ھەر بىر نوكتىسى مىسالى بىر باغ،
روشەنلىگى ھەم تۇندىكى چىراغ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارقىتىش ئورنى
www.uyghurkitap.com

زىننەتتە گەپ ـ سوزلىرى گۈلستان، مەنسى ئۇنىڭدا ئابى ھايۋان ①.

شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ھەقىقەت مەنىلىرىنىڭ بۇلىغى ئاكى پەيدا بولغاندىن تارتىپ مۇشۇ زامانغىچە ھەر خىل تىل بىلەن، ئىرادەت مەجلىسىنىڭ مەنا تەلەپكارلىرىغا ۋە سائادەت چىگىشلىرىنى يەشكۈچى دانالارغا پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزۈپ كەلگەن، تووەندىكى بىيىتلارنىڭ مەزمۇنى شۇ كىتابنىڭ تۈپ ـ تۈز قامىتىگە مۇناسىپ كېلىدىغان لىباستۇر:

سورىتى بويىتۇ ئۇلۇغلۇق كىيىمىنىڭ زىننىتى،
دولەت ـ ئىقبال ئۈزۈگىگە كوز بولۇپتۇ مەنسى.
رەڭمۇ ـ رەڭ شېئىرلىرى ھوسنىدە دىلنى تارتقۇچى،
چىن نەقشىدەك باشتىن ـ ئاياق ئۈز ئىكەن تىل تىزمىسى.
سوزلىرىدىن خۇددى چاقماقتەك چىقۇر ئەقىل نۇرى،
بىلىم ئەھلى كوڭلىدىن چىققان ئىلىم خەزىنىسى.

بۇ كىتابنى ھەكىم روشەن راي دەپ ئاتالغان بىدپاي بىرەھمەن ھىندىستان مەملىكەتلىرىنىڭ بەزىسىگە پادىشا بولغان دابشىلىم ھىندى نامىغا ھىندۇ تىلىدا تەسنىپ قىلغان ئىدى. سوزىمىزنى باشلاشتىن بۇرۇن، بۇ كىتابنىڭ تۈرلۈك سىياقلاردا يېزىلغانلىغىنى بايان قىلىمىز.

ھەكىم بىدپاي سوز بىناسىنىڭ ھۇلىنى شۇنداق ۋەز ـ نەسىھەتنىڭ ئۇستىگە قويغان ئىدىكى، ئۇ نەسىھەت پادىشالارنىڭ پۇقرالارغا تۇتقان سىياسىتىدە ئەدل بىساتىنى يېيىش، سىپاھلار ۋە تاۋابئاتلارنى تەربىيەت قىلىش ۋە مەملىكەت دۇشمەنلىرىنى يوق ئېتىش جەھەتلىرىدە كارغا كېلەتتى. دابشىلىم بۇ كىتابنى مەقسەتـ

① ئابى ھايۋان ـــ ئابى ھايات.

لىرنىڭ قىلبىسى ۋە تەلەپلىرىنىڭ مەدىتى قىلىپ، مۇشكۈلىلەرنى ھەل قىلىش ئىشىكلىرىنى مۇشۇ كىتابنىڭ مۇتالىئە ئاچقۇچى بىلەن ئاچاتتى. ئۇنىڭ زامانىدا، بۇ قىممەت باھا جاۋاھىر، خۇددى ئەلا گوھەر سەدەپ خىلۋەتخانىسىدا يوشۇرۇنغاندەك، ھەممە كىشىنىڭ كوزىدىن پىنھان ئىدى ۋە خۇددى بەدەخشان ياقۇتى مىڭلارچە جىگەر قېنىنى سەرپ قىلىمغانلارغا كان ئىچىدىن يۇز كورسەتمىگەندەك، ئاشكارا بولمايتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن قالغان ھەرقانداق ئەۋلات ئۇنىڭ سەلتەنەت تەختىگە ئولتۇرغاندىمۇ ئۇ كىتابنى ئاشۇ تەرىقىدە مەخپى ساقلىدى. لېكىن ئۇ كىتابنى شۇنچە پىنھان تۇتقان بىلەنمۇ ئۇنىڭ پەزىلەتلىرىنىڭ شوھرەت شامىلى جاھان ئەتراپىنى خۇددى گۇلىستان ئوپچۇرىسىدەك خۇشپۇراق قىلا توشقۇزدى ۋە ياخشى سۇپەتلىرىنىڭ داڭقى مەنا ئىپارىدىن بۇيى ئالغۇچىلارنىڭ دىمىغىنى خۇشبۇي قىلدى.

ھۇنەر ئىپاردۇر ئەگەر ئۇنى پىنھان تۇتساڭمۇ،
كېلۇر ھامان دىماقتا ھىدى بىلەن خەۋىرى.
ئاي بىلەن كۇن يۇزىنى توسۇپ بولماس ھىچقاچان،
كوز قارچۇغى ئىچىدە پاش بولۇر نۇر ئەسىرى.

نوشىروان زامانىغا كەلگەندە: "ھىندىستان پادىشاسىنىڭ خەزىنىسىدە بىر كىتاپ بار ئىكەن، ئۇ ۋەھشىلەر، ئۇچارقاناتلار ۋە زۇۋانسىز ھايۋاناتلار تىلى بىلەن بايان قىلىنىدىكەن، ھەر بىر ئالەمپانا پادىشالار ۋە جاھان ھوكۇمدارلىرىنىڭ سەلتەنەت قائىدىسىنى چىڭ تۇتۇشتا سىياسەت ۋە تەدبىر ئىشلىتىشلىرىگە لازىم بولىدىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭدا يېزىلىپتۇ، دانىشمەنلەر ئۇ كىتابنى ھەر بىر ۋەزىنەسىھىتىنىڭ سەرمايىسى ۋە ھەر بىر مەنپەئەتنىڭ ۋاستىسى بىلىدىكەن" دىگەن خەۋەر پاش بولۇپ قالدى. نوشىروان ئەدل ئېكىنزارىنىڭ كوچەتلىرى ئۇنىڭ

ئىھسانى يامغۇرددىن كوكەرگەن، ئىنساپ چىمەنلىك ئۇلۇزارى ئۇنىڭ شەپقەت شەبنىمىدە سۇغىرىلغان پادىشا ئىدىكى.

ئادالەت نۇرى بىرلە ئۇز ئېلىنى ئەيلىگەن روشەن،
زۇلۇمنى ئەل بېشىدىن ئەبدى كەلمەسكە كەتكۈزگەن.

شۇ كىتابنى مۇتالىئە قىلىشقا مايىل بولدى ۋە كوپ رەخ-
پەتلەندى. پارىس تىۋىپلىرىنىڭ ئۇلۇغى، پەزىلەتتە كامىل، ئەدەپ-
تە چىرايلىق ياسانغان بەرزۇيە تىۋىپ نوشىرۋانىنىڭ رۇخسىتى
بىلەن ھىندىستانغا باردى ۋە بىرنەچچە ۋاقىت ئۇ يەردە تۇرۇپ،
ئۇ كىتابنىڭ نۇسخىسىنى ياخشى ھالىلەر بىلەن قولغا كەلتۈرۈپ،
ئازغىنا ۋاقىت ئىچىدە ئۇنى ھىند تىلىدىن پەھلىۋى تىلىغا ئورۇدى.
چۈنكى ئۇ زامانىدا ئىران پادىشالىرى ئاشۇ تىل بىلەن سۆزلە-
شەتتى. ئۇ كىتابنىڭ پەھلىۋى نۇسخىسىنى نوشىرۋانىنىڭ قېشىغا
كەلتۈردى. بەرزۇيە بۇ خىزمىتى تۈپەيلىدىن نوشىرۋاننىڭ ھۆزۈرە-
دا يۇقۇرى مەرتىۋە ۋە ئۇلۇغ دەرىجە تاپتى. ئەدلى ئىھسان
ئىشلىرىدا، پادىشالىق ۋە پۇقرالارنى تۈتۈش قائىدىلىرىدە، نوشىر-
ۋان سەلتەنەت بىناسىنى ئۇ كىتابنىڭ مۇتالىئەسى ئاساسىغا
قويدى. ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئەجەم پادىشالىرىمۇ ئۇ نۇسخىنى
مەخپى تۇتماقنى ئوزىگە ئادەت قىلىشتى. تاكى ئابباسى خەلىپە-
لىرىدىن ئەبۇ جەفەر مەنسۇر (بۇ كىشى مۇھەممەد ئىبنى ئەلى
ئىبنى ئابدۇللا ئىبنى ئاببباس رەزىيەللاھۇئەنھۇنىڭ ئوغلى ئىدى)
زامانىغا كەلگەندە، ئۇ بۇ كىتابنىڭ خەۋىرىنى ئاڭلاپ، بىر كور-
مەككە مەيلى - رىغبىتى ئاشتى. ئۇ نۇرغۇن ھالىلەر بىلەن پەھلىۋى
نۇسخىسىنى قولغا كەلتۈرۈپ، ئەسىر پازىللىرىنىڭ كاملى بولغان
ئىمام ئۇبۇللەھسەن ئابدۇللا ئىبنى مۇقەففاغا بۇيرۇپ، كىتابنىڭ
ھەممىسىنى پەھلىۋى لۇغىتىدىن ئەرەبى تىلىغا ئورۇتتى. ئەبۇجەفەر
ئۇنىسى دائىم مۇتالىئە قىلىپ، خەلىپىلىك ئەھكامىنىڭ ئەدلى ۋە

شەپقەت بىناسىنى شۇ كىتاپنىڭ نەسىھەت ھەم ۋەسىيەتلىرى ئۈس-
تىگە قويىدى. ئۇندىن كېيىن، ئوبۇلھەسەن نەسىر ئىبنى ئەھمەد
سامانىنىڭ بۇيرۇغى بويىچە، زامان پازىللىرىدىن بىرى ئۇ نۇس-
خىنى ئەرەپ تىلىدىن پارىسچىغا يوتكىدى. پارىسچە بولغاندىن
كېيىن ئوبۇلھەسەن نەسىرنىڭ ئەمرى بىلەن، شائىر رۇدەكى ئۇنى نەزمە
رىشتىسىگە تارتتى. ئۇندىن كېيىن، سۇلتان مەھمۇد غەزنەۋى
ئەۋلادىدىن ئەبۇلمۇزەپپەر (ئەبۇلمەنسۇر) بەھرام شاھ سۇلتان
مەسئۇدنىڭ ئىلتىماسى بويىچە پاساھەتلىكلەرنىڭ پاساھەتلىكرەكى
ۋە بەدىئى تىلدا يىتۈكلەرنىڭ ئالدىنقىسى بولغان ئەبۇلمەئانى
نەسرۇللا ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇلھەمىد ئوبۇلھەسەن ئاب-
دۇللا ئىبنى مۇقەففا نۇسخىسىدىن پارىسچىغا قايتا تەرجىمە قىل-
دى. ئۇنى ئۇ زاماندا «كىتابى كەلىلە دىمنە» دەپ ئاتايتتى. ئۇ
شىرىن سوزلۇك بۇزرۇكئۇارى ئەزىزنىڭ تەرجىمىسى لەتاپەتتە
جاندەك شىرىن، گۈزەللىكتە مارجاندەك رەڭدار ۋە كۆڭۈلگە
ياقىدىغان لەۋزى لەبلىرى شېكەرلەرنىڭ نازۇ كەرەشمىلىرىدەك
ھالاۋەت بېخشىلىغۇچى، جاننى يايرىتىدىغان مەنىلىرى خۇددى
گۈزەللەرنىڭ زۇلپىدەك كۆڭۈلنى بەنت قىلغۇچى ئىدى.

سوزلىرى گويا ئىدى زۇلپى نىگار،
جانۇ دىل تاپقاي ئىدى ئۇندا قارار.
مەنىسى تۇتقان ئورۇن گەپ - سوزدە،
ئابى ھايات قاراڭغۇلۇق ئىچىدە.

ئۇنىڭ خەتلىرىنىڭ قارىلىغىنى كوز سەھىپىسىنىڭ ئېقىغا
تارتسا بولىدىغان جاۋاھىر سۈرمىسى، ئۇنىڭ ۋاراقلىرىنىڭ
ئاقلىغىنى كوزقارىسى بىلەن كوتەرسە مۇۋاپىق كېلىدىغان شادى-
مانلىق سوھبىتىنىڭ نەمۇنىسى دىسە بولاتتى.

راۋا بولغاي نەققاش قەلىمى چەكسە ئەگەر،
نۇسخىسىنىڭ قارىسىنى ھور كوزىنىڭ ئېيتقاي.

قىسقىسى، يېزىق-ئىنشا بارگاھىنىڭ ئەمەلدارلىرى ئۇ كىتاپنىڭ ئىبارىلىرى ۋە پاساھەتنىڭ خوپلۇغىنى، ھەر بىر سوزنى ئوز ئورنىدا ئىشلىتىش جەھەتتىكى مەرغۇپلۇغىنى ھەممىسى بىر ئېغىزدىن تەرىپلىشەتتى. بارچە كىشىنىڭ تەبىئىتىگە مەقبۇل بولغان سوز ياخشى سوزدۇر.

ئەمما ئاجايىپ لۇغەتلەرنى كەلتۈرگەنلىگى، ئوزگىچە لەۋزە بىلەن سوز ياسىغانلىغى، پەرقلىنىپ تۇرىدىغان ئوخشىتىش ۋە تەمسىللەر بىلەن مۇبالىغە قىلىۋەتكەنلىگى، چۈشىنىكسىز ئىبارىلەر ۋە سوزلەر بىلەن گەپنىڭ ئۇزۇرۇپ كەتكەنلىگى سەۋىۋىدىن ئاڭلىغۇچىلارنىڭ خاتىرى لەززەت ئالالمايتتى ۋە ئوقۇغۇچىنىڭ تەبىئىتىمۇ قىسىنىڭ مۇقەددىمىسىنى خاتىمىسىگە ئۇلاشتۇرۇپ، سوزنىڭ ئاخىرىنى چىقىرىشنىڭ ئەھدىسىدىن چىقالمايتتى. شۇ سەۋەپتىن ئوقۇغۇچى ۋە ئاڭلىغۇچىلارغا مالالىق دوچ كېلەتتى. خۇسۇسەن بۇ لەتايەتنى نىشان قىلغان زامانىنىڭ كىتاپخۇمارلىرىنىڭ تەبىئىتى شۇ قەدەر لەتايەتلىك ۋە نازۇك ئىدىكى، ئۇلار كىتابنىڭ مەنىسىنى لەۋزە ۋە ئىبارەتلىرىنىڭ تېگىنى ئويلاپ ئولتۇرمايلا چۈشىنىشنى خالايتتى. ۋاھالەنكى بۇ كىتابتا بەزى چۈشىنىكسىز سوزلەر ۋە غەيرى مەشھۇر ئىبارىلەرنىڭ مەنىسىنى ئاڭلاش ئۈچۈن، لۇغەت ۋە تەپسىر كىتابلىرىغا مۇراجىئەت قىلىشقا توغرا كېلەتتى. شۇڭا شۇ قەدەر نازاكەتلىك ۋە ناپاسەتلىك كىتاپ خار ۋە بى ئەتىۋار بولۇپ، ئەلنىڭ نەزىرىدىن چۈشۈپ قېلىپ، خالايىق ئۇنىڭ پايدىلىرىدىن مەھرۇم بولۇپ قېلىشقا باشلىدى. شۇ سەۋەپتىن شۇ زامانىنىڭ سۇلتانى ۋە ئۇ دەۋرانىنىڭ خاقانى، مەملىكەت ئەھلىگە ۋە پۇقرالارغا ئەمنىلىك ۋە ئامانلىق بېساتنى ئاچقۇچى، مىسكىن ۋە مۇھتاجلارغا ئەدلى ۋە ئىھسان جاۋاھىرىنى

چاچقۇچى، پادىشالىق ئاسمىنىنىڭ نۇرلۇق ئاپتۇبى ۋە ئىشارايەت بۇرچىنىڭ سائادەت نىشان يۇلتۇزى، سەلتەنەتكە ئابروي ۋە مەملىكەتكە زىبۇ-زىننەت بولغان، شەرىئەت ۋە مىللەتنىڭ مادارى ھەزرىتى سۇلتان ھۇسەيىننىڭ پەلەك نىشان ئوردىسىنىڭ يەر-قىن زاتلىرىدىن بىرى، ساپ كۆڭۈللۈك، ئوز زاتىدا دانىشمەنلىك ۋە كامالەتنى جەم قىلغان، قۇياشتەك پارلاق ئەقل-پاراسىتى ئەۋزەللىك مۇقەددىمىسىدىن نۇر چېچىپ چىققان، پادىشاغا ھەر قانچە يېقىن بولغىنى بىلەنمۇ "ھايات ئالدامچىلىق مېلىدىن ئىبارەتتۇر" دېگەن نەسىھەتنى يادىدىن چىقارماي غورۇر غۇبارىنى ھەممەت ئىتىگىگە قوندۇرمىغان:

دۇنيانىڭ پايانى بەش كۇنلۇك خىيال،
نادانلار دېگەيلەر ئۇنى مۇلكۇ مال.

مال-مۇلكى قانچە كوپ بولغىنى بىلەنمۇ، شۇنچىۋالا مال-مۇلۇكنىڭ مۇھەببىتىنى كوڭلىگە قىلچە يېقىن كەلتۇرمىگەن، بەلكى:

دولىتىڭ قەددىگە پاكلىقنىڭ لىباسى يارىشار،
ياخشىلىق خالى بىلەن قۇدرەت يۇزى زىننەت تاپار،

دېگەن سائادەت كەلتۇرگۇچى سوزنىڭ مەزمۇنىنى ئەھۋال نەزدە-رىدە تۇتۇپ، زەئىپلەر ۋە مەھرۇملەرنى مەقسەت ۋە تەلەپلىرىگە يەتكۇزۇش بىلەن شۇغۇللىنىشنى ئاخىرەتنىڭ زاپىسى دەپ بىلەدىغان:

چەرخنىڭ مېھرۇ ۋاپاسى نەچچە كۇن ئەپسۇن ئىرۇر،
بىل غەنىمەت دوستلارغا ياخشىلىقنىڭ پۇرسىتىن،

دېگەن تەزكىرىنى يادىدا تۇتۇپ، ھېچقاچان ئوزىنى غاپىللىقتا

تۇتمايدىغان ئەمر شەيخ ئەھمەد (مەشھۇر ئىسمى ئەمىر سۇھەيـ
لى) "سۇھەيلى يەمەنسى"① دىگەن يۇلتۇزدىنمۇ يۇقىرىق ئۇ
مېھرۇ - ۋاپا چاچىدىغان ئاپتاپتىنمۇ پارلاق بۇ زات —

سەن سۇھەيلى كورۇنۇپ كوزگە، قايان چاچساڭ نۇرۇڭ،
ھەر كىشىگە يورۇغۇڭ دولەت نىشانى بولغۇسى.

بۇ كىتاپنىڭ پۈتۈن خالايىقىقا ئومۇملىشىشىنى كوزلەپ،
بەدىئى تىل چوققىسىنىڭ تاجى ۋە پاساھەت مەجمۇئەسىنىڭ
چىراغى

پەزلىنىڭ مۇلكىگە شاھ مەنانىڭ ئاسمانىغا ماھ،
جامىئۇل تەپسىرى قۇرئان ئاتى مەۋلانا ھۇسەيىن.

مەشھۇر لەقەبى "ۋائىزۇلكاشىفى" غا: "مەزكۇر كىتابقا روشەن
ئىبارىلەر ۋە ئېنىق ئىستىئارىلەر بىلەن يېڭى لىباس كىيدۇرگەي،
چۈشىنىكسىز ۋە غەيرى مەشھۇر لەۋزىلەر ئىچىدە مەستۇرە بولۇپ
تۇرغان مەنا مەھبۇبلىرىنى يوشۇرۇنلۇق پەردىسىدىن چىقىرىپ،
ئايانلىق مەرتەۋىسىدە جالۇە بەردۇرگەي، تاكى ھەر بىر كورگۈ-
چىنىڭ كوزى ئۇ نازىنىنلار جامالىدىن بەھرە ئالغاي ۋە ھەر
بىر دانانىڭ كوڭلى ئۇ پەردە ئىچىدىكىلەرنىڭ ۋىسالىدىن ئارام
تاپقاي" دەپ ئالتىماس قىلدى.

دىدى: مۇنداق ماڭا بەر نۇكتەدانى②،
كى ئەي سوز باغىنىڭ سەن باغبانى.

---

① سۇھەيلى يەمەنسى — بىر يۇلتۇز نامى، يەمەندە ئوچۇقراق
كورۇنىدۇ.

② نۇكتەدان — مەنىسى چوڭقۇر ۋە چىرايلىق سوزلەر.

جاهان باغدا گەر تاپساڭلا پۇرسەت،
تىكىپ قوي مەئىنلەردىن سەن كوچەت.

ئۇنىڭ مۇەسسەدىن كىمكى يىگەي،
ئۇنى يىگەن كىشىگە بۇنى دىگەي:
بۇ باغنىڭ ئىچىدە خوش-خوش مۇەدۇر باق،
لەتاپەتتە بىرىدىن بىرى خوپراق.

دىن ئالىمى ۋە ھەققانىيەتتىن دەرس بەرگۈچى ئۇ زات مەزكۇر بۇيرۇقنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭ ئىلتىماسىنى ئورۇنلىماقچى بولۇدى، شۇنىڭ بىلەن سۇھەيلى نۇرى ھىكمەت ئاسمىنىدىن يۇز كورسەتتى. ئۇ بۇ ياخشى ئىشقا چوڭ رىغبەت بىلەن كىرىشىپ، غايىپ ئالەمنىڭ تىل قەلسىدىن قەلەم تىلغا جارى بولغان بارلىق سوزلەرنى ياخشىلاپ يازدى ۋە ئۇ تەرجىمىسىگە «ئەنۋارى سۇھەيلى» دەپ ئىسىم قويدى. چۇنكى ھىكمەت ۋە ئەقىل سۇھەيلى يۇلتۇزىنىڭ ئەسىرىدىن بولىدۇ، ئىلىم ئۇنىڭ نۇرىدىن تەربىيەت تاپىدۇ.

تارىخنىڭ بىر مىڭ بىر يۇز ئوتتۇزىنچى يىلى زامان ئەمىرلىرىنىڭ يول باشچىسى ۋە دەۋران ھاكىملىرىنىڭ پىشۋاسى، شەرىئەتنىڭ دوستى ۋە پەزىلەتنىڭ رەھبىرى، ھىكمەت مەنبىرىنىڭ تەلەپكارى، دانىشمەن لەقەملىك، ماختاشقا لايىق خىسلەتلىك، كامالەتكە يەتكەن زات مۇھەممەد ئىماملىرىگ كەمىنە قابىلىيەتسىز دولا مۇھەممەد تومۇرگە ئىلتىپات قىلىپ «ئەنۋارى سۇھەيلى» نى پارىس لۇغىتىدىن تۇركى تىلىغا تەرجىمە قىلىشقا بۇيرۇدى، چۇنكى ئۇ: "قەشقەر زىمىنى خەلقىنىڭ تىلى تۇركى تىل بولغاچقا خەلق بۇ كىتابنىڭ مەنىسىدىن يەھرە ئالسۇن ۋە بارلىق ئامۇخاسقا بۇ كىتابنىڭ مەنپەئەتى تەگسۇن" دەپ ھىممەت قىلغان ئىدى.

مەنپەئەتنى خاس تۇتماق پەسكەشلەرنىڭ رەسمىدۇر، ئالى ھىممەت مەرت كىشى پۇتكۇل خەلقنى كورلىگەي.

گەرچە بىلسەم ئاز، ئوزەم قابىلىيەتسىز، تېنىم ئاجىز بولسىمۇ، ئۇ ئەسىر بۇيرۇغانلىغى ئۇچۇن، بۇ ئۇلۇغ ئىشنى باشلاشنى ئوزەم گە لازىم تاپتىم ۋە ئوز جۇغۇمدىن چوڭ بولغان ئىشنى باشلىغانلىغىم ئۇچۇن زامان موتەۋەرلىرى ۋە دەۋران زېرەكلىرىنىڭ تەنە ئوقىغا ئوزەمنى نىشان قىلىدىم. "ھەر كىشى سوز تەسنىپ قىلسا مالامەت ئوقىغا نىشان بولىدۇ" دىگەن سوزدىن قورقۇپ، بۇ ئىشنىڭ قىزىقلىغىدىن ھەرقانچە كوڭۈل سويۇتقان بولسامۇ، "بىر كىسىنىڭ بۇيرۇغان ئىشىغا ئوزرە كورسىتىش ناچار ئىشتۇر" دىگەن سوزنىڭ جۇرئىتى بىلەن "ھەر كىشىنىڭ ئىنساۋى بولسا كىشىگە تەنە ۋە مالامەت قىلىشتىن ئوزىنى تارتىدۇ" دىگەن سوزنى ئۇنتۇغا قارشى قالقان قىلىپ تۇتتۇم.

بۇ ئىشىمدىن ماڭا باردۇر خىجالەت،
ئۇستىلەپ قىلما يەنە سەن مالامەت.
راۋا بولماس سەن كەبى ئازادىگە،
تەنە قىلماق مەن كەبى بىچارىگە.
بىلىملىكلەر كوزىدۇر ئەيىپتىن پاك،
بىلىمسىزلەر ئەگەر ئەيىپ ئەتسە نى باك①.
كىشى كوزى قىلۇر بولسا ئىنسانىنى ھۇنەر،
ئەگەر شىشە بولسىمۇ كورەر بىلىپ گوھەر.

رەھمەتلىك جەننىتى مۇسەننىپ (ھۇسەيىن ۋائىز ۋلكاشىفى) ئوزى تەرجىمە قىلغان پارسچە كىتابقا ئەسىرى سۇھەيلى سەۋەبچى بولغانلىغى ئۇچۇن «ئەنۋارى سۇھەيلى» دەپ ئىسىم قويغان-

① باك ــ قورقۇنچ، خەۋپ.

لىغنى دوراپ، بۇ تۈركى مەجمۇئەنىڭ تەرجىمە قىلىنىشىغا مۇ-
ھەممەد ئىمامىيەگ سەۋەپچى بولغانلىغى ئۈچۈن مەنمۇ «ئاساری
ئىمامىيە» دەپ ئىسىم قويدۇم.

ئۇ كىشىگە ئوخشىمىغىم بولسىمۇ گەرچە قىيىن،
قۇدرىتىمنىڭ يېتىشىچە ئوخشىتىپ باقتىم، لېكىن.
ھەددى يوقتۇر زەررىنىڭ تەڭلەشكىلى قۇياش بىلەن،
بىپايان ئاسمان يۇزىدە چەرخ ئۇرۇپ يۈرگەن بىلەن.

بۇ كىتابنىڭ ئەسلى ئىسمى «كىتابى كەلىلە دېمنە» دەپ
ئاتىلاتتى. بۇ كىتابتا ھىكمەت ئىلمى بايان قىلىنغان. بۇ ھىكمەت
ئىلمى ئىنسانغا ھاياتنىڭ قائىدە-يوسۇنى ۋە قىلىدىغان ئىشلارنىڭ
چارە-تەدبىرلىرىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ ھىكمەت ئىككى قىسىم بولىدۇ،
ئۇنىڭ بىرىنچىسى ھەر بىر كىشىگە ئالاھىدە زورۇر بولغان ھىكمەت
بولۇپ، ئۇ پاكلىق ئەخلاقى دەپ ئاتىلىدۇ. بۇنىڭدا كىشىنىڭ
خۇي-پەيلىدىكى پاكلىقنى بايان قىلىدۇ. ئىككىنچىسى جامائەت
بىلەن مۇئامىلە قىلىش ئىشلىرىدا لازىم بولىدىغان ھىكمەت بولۇپ،
بۇمۇ ئىككى خىل بولىدۇ. بۇنىڭ بىرى مەھەللىدارچىلىق، خوش-
نىدارچىلىقتا ياكى ئويدە ئۇچرايدىغان ھەر خىل مۇئامىلىلەردە
لازىم بولىدۇ؛ شۇڭا بۇ مەنزىل تەدبىرى دەپ ئاتىلىدۇ. يەنە
بىرى بولسا شەھەر-ۋىلايەتلەردە ۋە ئىقلىم-مەملىكەتلەردە
لازىم بولىدىغان ھىكمەت بولۇپ، سىياسەت دەپ ئاتىلىدۇ، بۇ
كىتاپ يۇقۇرىدا بايان قىلىنغان ئۈچ خىل ھىكمەت ئىلمىنىڭ
كېيىنكى ئىككىسىنىڭ بەزى پايدىلىرىنى ئۇز ئىچىگە ئالىدۇ. لېكىن
پاكلىق ئەخلاقىغا تەئەللۇق سوزلەر بۇ كىتابتا كورستىلمىگەن.
گەرچە بۇنىڭغا ئالاقىدار مىسالاردىن كىرگۈزۈشنىڭ يولى كەلگەن
بولسىمۇ، رەھمىتى مۇسەننىپ بىدپاي ھەكىمنىڭ سوزىدىن باشقا
ئارتۇقچە مىسالارنى كەلتۈرۈشنى خالىمىغان، بەلكى ھەكىم يازغان

باپلاردىن باشتىكى ئىككى باپنى — ئەسلى سوزگە ئالاقىسى يوق ۋە ئارتۇقچە پايدىسىمۇ يوق بولغاچقا — چىقىرىۋېتىپ قالغان ئون تـوت باپنى روشەن - ئېنىق سوزلەر ۋە ئاسان تەلەپپۇز بىلەن تەرجىمە قىلغان، ھىكايىلىرىنى ئەسلى كىتاۋىدىكى بويىچە رەسىم ۋە بىرەھىمەننىڭ سوئال - جاۋاۋى تەرىقىسىدە يېزىپ چىققان. ھەر بىر باپتىن ئىلگىرى ئەسلى ھىكايىدىن ئايرىلىپ تۇرىدىغان سوز بېشى ئورنىدىكى بايانلارنى قوشۇپ قويۇشنى لازىم تاپقان، ھەمدە سوزنىڭ زىننەت ئۈچۈن، شۇ جايغا لايىق كېلىدىغان ئايەتلەرنى كىرگۈزگەن ۋە سوز جەۋھەرلىرىنى شېئىرگوھەرلىرى بىلەن زىننەتلىگەن.

يازار ھەركىمكى ئۇ بولسا ئەقىللىق،
ئەسەر نەزمىسىگە شېئىرنى يېقىملىق.
ئوقۇپ تاپقاي كىشى كوڭلى ھالاۋەت،
بولۇپ تەن تاپقىنىدەك ئىستىراھەت.

ۋە يەنە، تېخىمۇ چىرايلىق كورۇنۇشى ئۈچۈن، بىر دەستە گۈلنى بىر چىغىرتماقتا باغلىغاندەك، خاتىرىگە كەلگەن ئاجايىپ ھىكايىلەر ۋە يارىملىق ماقال - تەمسىللەرنى دەل ئوزىگە مۇناسىپ كېلىدىغان ئارىسىغا قىستۇرغان. ئۇ ئون توت باپنىڭ مۇندەرىجىسى تۆۋەندىكىچە:

بىرىنچى باپ. راست سوزلۈك بولۇش ۋە يامان غەرەزلىكلەرنىڭ سوزلىرىدىن ساقلىنىش كېرەكلىگى توغرىسىدا؛

ئىككىنچى باپ. يامانلىق قىلغۇچىلارنىڭ جازاغا ئۇچرايدىغانلىقى ۋە ئاقىۋەتسىزلىك شۇملۇغى توغرىسىدا؛

ئۈچىنچى باپ. دوستلارنىڭ ئىناق بولۇشى ۋە ئۇلارنىڭ بىر - بىرىگە ياردەم بېرىشىنىڭ پايدىسى توغرىسىدا؛

تۆتىنچى باپ. دۈشمەن ئەھۋالىدىن ئاگاھ بولۇش ۋە ئۇلارنىڭ

هىلە ـ مىكىرلىرىدىن ھۇشيار تۇرۇش كېرەكلىگى توغرىسىدا؛

بەشىنچى باپ. نادانلىقنىڭ زىيىنى ۋە نادانلىق بىلەن تەلەپنى قولدىن بېرىپ قويغاندىن كېيىن ھەسرەت ـ نادامەتنىڭ پايدا بەرمەيدىغانلىغى توغرىسىدا؛

ئالتىنچى باپ. ئالدىراڭغۇلۇقنىڭ ئاپىتى ۋە ئاچچىغى تېزلىكنىڭ زىيىنى توغرىسىدا؛

يەتتىنچى باپ. تەدبىر ۋە ھىلە ـ مىكىر بىلەن دۇشمەنلەرنىڭ سۇيىقەستىدىن قۇتۇلۇش كېرەكلىگى توغرىسىدا؛

سەككىزىنچى باپ. ئاداۋەت ساقلىغۇچىلارغا ئالدانماسلىق ۋە ئۇلارنىڭ سوزىگە ئىشەنمەسلىك كېرەكلىگى توغرىسىدا؛

توققۇزىنچى باپ. ئەپۇ قىلىش پادىشالارنىڭ ياخشى پەزىلەتلىرىدىن بىرى ئىكەنلىگى توغرىسىدا؛

ئونىنچى باپ. ھەركىمنىڭ ئوز قىلمىشىغا يارىشا مۇكاپاتقا ئېرىشىدىغانلىغى ۋە جازاغا ئۇچرايدىغانلىغى توغرىسىدا؛

ئون بىرىنچى باپ. ھەر كىشى ئوز ئېھتىياجىدىن ئارتۇقنى تەلەپ قىلسا زىيان تارتىدىغانلىغى ۋە بۇرۇنقى ئىشەنمۇ قۇرۇق قالىدىغانلىغى توغرىسىدا؛

ئون ئىككىنچى باپ. يۇۋاش بولۇش، ئېغىرلىق قىلىش ۋە ئويلاپ ئىش كورۇشنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا؛

ئون ئۇچىنچى باپ. ئىككى يۇزلىمچىلەر ۋە خىيانەتكارلارنىڭ سوزلىرىدىن پەرھىز قىلىش كېرەكلىگى توغرىسىدا؛

ئون تۆتىنچى باپ. زامان ھادىسىلىرىگە ئىلتىپات قىلماسلىق ۋە بارلىق ئىشلارنى قازايى قەدەرگە قويۇش كېرەكلىگى توغرىسىدا؛

يۇقۇرقى باپلارنى بايان قىلىشتىن ئاۋال بۇ ھىكايىلەرنىڭ مۇقەددىمە قىسمى بايان قىلىنىدۇ.

ئۇيغۇر كتاب تورى بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

مۇقەددىمە

مەنسەلەر بازىرىنىڭ جەۋھەرپۇرۇشى ۋە سوز سەرراپخانىسىنىڭ ھىكمەتشۇناسى، غارايىپ ھىكايىلەرنىڭ چىرايىنى ئاچقۇچى ۋە ئاجايىپ رىۋايەتلەرنىڭ رەسسامى، خەۋەرلەر مۇقەددىمىسىنىڭ يۇزىنى بۇ تەرىقىدە ئېچىپ، ئەسەر سوز بېشىنىڭ جامالىغا شۇزداق زىبۇ-زىننەتلەرنى بېرىدۇ.

ئادىل پادىشا بىلەن دانىشمەن ۋەزىرنىڭ ھىكايىسى

قەدىمقى زاماندا چىن مەملىكىتىنىڭ بىر پادىشاھى بار ئىدى، ئۇنىڭ ئۇلۇغلۇق ۋە كۆچلۈكلۈكىنىڭ داڭقى پۈتۈن ئالەمگە مەشھۇر ئىدى. ئۇنىڭ شانۇ-شەۋكىتىنىڭ ئاۋازى شەرقتىن غەربكىچە تارالغان بولۇپ، بارلىق داڭلىق پادىشالارمۇ ئىتائەت ھالقىسىنى جان قۇلىغىغا سېلىپ، ئۇنىڭ پەرمانىغا بويۇن سۇنۇشاتتى.

مۇقامى شاھى جەمشىتتەك، پەرىدۇندەك ھەشەمەتتە،
شان-شەۋكەتتە ئىسكەندەرۇ دارا كۆچتە-قۇدرەتتە.
تۇتاتتى ئوت بىلەن سۇنى بىرگە گويياكى تۇققاندەك،
ئۇنىڭ ئەدلى بىلەن خەلقى ياشاپ ئەيشۇ پاراغەتتە.

ئۇنىڭ پاراۋان دولەت بىساتلىرىدا، ھەممىشە ئالەمگە تونۇلغان مەشھۇر ئەمرلەر ۋە ياخشى تەدبىرلىك ۋەزىرلەر خىزمەتكارلىق كەمىرىنى بېلىگە مەھكەم باغلاپ ئولتۇرۇشاتتى. بويىي ئاسمانغا تاقاشقان تەختىنىڭ ئەتراپىدا پازىل بۇزرۇكۋار زاتلار ۋە نەسىھەتچى ھوكۇمالار دائىم ھەۋەس كۆرسىسى ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، ھىكمەتلەرنى بايان قىلىشاتتى. ئۇنىڭ خەزىنىسى ھەددى-ھىسابسىز جاۋاھىر ۋە ئالتۇن-كۈمۈش بىلەن تولغان. مۇكەممەل قورالانغان

له‌شكه‌رلری باتۇرلۇقتا يېتىشكه‌ن، غه‌يرەت - شجائتتى سېخىلىغىغا قېرىنداش ۋه سه‌لته‌نتتى سىياسه‌تكه هه‌منه‌پەس بولغان بىر پادىشا ئىدى.

نه‌شته‌ر ئۇرۇپ دۇشمه‌نله‌رنىڭ جانلىرىغا،
سايه سېلىپ بىچارىله‌ر باشلىرىغا.
قانخورلارغا قه‌هرى قىلسا كارامىتى،
ئاجىزلارغا چاره بولغان مه‌رهىمىتى.

بۇ پادىشانىڭ ئىسمى هۇمايۇن پال ئىدى. ئۇنىڭ ئادالىه‌ت بىله‌ن يۇرت سورىشى نه‌تىجىسىده، پۇقرالىرى به‌خت - سائاده‌ت ۋه خوشال - خورامليق ئىچىده كۇن كه‌چۇرۇشه‌تتى. ئاجىزلار ۋه كه‌مبه‌غه‌للەرمۇ غه‌م - قايغۇسىز ئوته‌تتى. ده‌رۋه‌قه، پادىشانىڭ ئه‌دلى پۇقرالارنىڭ ته‌بىئىتىگه كۇچ كورسه‌تمىسه پىتىنخورلار زۇلۇم - نىڭ يارىدىمى بىله‌ن ئاموخاسنىڭ روزگار ئويىدىن تۇتۇن چه‌قىرىدۇ. ئه‌گه‌ر پادىشانىڭ ئىنساپ شامى ده‌رتمه‌نله‌رنىڭ قاراڭغۇ كۇلبىسىگه نۇر چۇشۇرمىسه، زالىملارنىڭ زۇلمىتى مه‌ملىكه‌ت ئىچىنى ياماقلارنىڭ كوڭلىده‌ك قارا ۋه قاراڭغۇ قىلىدۇ.

ئه‌دلۇ ئىنساپ بىله‌ن يۇرت سورىسا خاقان،
خاراپ بولغان يۇرتمۇ بولۇر پاراۋان.
ئه‌گه‌ر شاه ئه‌دلىدىن قىلسا پۇشايمان،
زۇلمىدىن مه‌ملىكه‌ت بولغۇسى ۋه‌يران.

بۇ پادىشانىڭ خه‌لقىپه‌رۋه‌ر بىر ۋه‌زىرى بار بولۇپ، ئۇ ئىنتايىن دانا ته‌دبىرلىرى بىله‌ن خۇددى قاراڭغۇ كېچىنى يورۇتقان شامغا ئوخشايىتتى. ئۇ باش قاتۇرۇپ پىكىر يۇرگۇزۇش بىله‌ن مىڭ خىل چىگىشله‌رنى يېشۇۋېته‌تتى. ئۇنىڭ هىكمىتى پىتنه ده‌رياسىغا چۇشۇپ قالغان ئىزتىراپ كېمىسىنى هالاكه‌ت گىرداۋىغا ئۇردۇرماي، ئامان - ئېسه‌ن قوتۇلدۇرۇپ چىقالايىتتى ۋه ئۇنىڭ سه‌ياسىتىنىڭ هه‌يۋىتى زۇلۇم تىكىنىنى يىلتىز - تومۇرىدىن قومۇرۇپ تاشلايىتتى.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئەگەر تەدبىرىنى ئىشلەتسە بىردەم،
بېرەتتى يۇز تۆمەن لەشكەرگە بەرھەم.
قەلەم بىرلە تۇتۇپ پۇقرالىرىنى،
ئېچىپ بىر خەت بىلەن بىر يېڭى ئالەم.

ئۇنىڭ تەدبىرلىرى مۇۋاپىق بولغانلىغى ئۈچۈن، مەملىكەت ئىشلىرى ھەمىشە رونىق تېپىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئىسمى خوجەسـ تەراي ئىدى، پادىشا ھۈمايۇن پال ھەرقانـداق ئىشنى ئۇنىڭ مەسلىھەتسىز قىلمايتتى ۋە ئۇنىڭدىن تەدبىر سورىماي تۇرۇپ، ھېچقانداق مۇھىم ئىشلارنى باشلمايتتى. پادىشا ئۇنىڭدىن ئىجازەتسىز جەڭ كەمىرىنى باغلمايتتى ۋە ئۇنىڭدىن ئىشارەتسىز ئەيش ـ ئىشرەت بەزمىدە ئولتۇرمايتتى. ھەر بىر داڭلىق پادىشا مەملىكەتنىڭ بىرەر چوڭ ئىشلىرىنى قىلىشتا كامىل دانىشمەن كىشىلەرنىڭ كېڭىشى بىلەن قىلىشى لازىم. ھەرقانداق يۇرت ئىشىنى بېجىرىشتە، ئاقىل ۋەزىرلەرنىڭ مەسلىھەت ۋە تەدبىرلىرىنى ئاڭلىشى، ئەگەر پۇقرالىرىدىن بىرەر كەمچىلىك سادىر بولسا، ئۇنى كەڭچىلىك بىلەن بىر تەرەپ قىلىپ، بۇ ئامانەت ئالەمنىڭ سەرمايىسى بولغان ئادەملەرنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قاندۇرۇشى لازىم.

ئىش كېڭەش بىلەن تاپقۇسى نىجات،
ئۇ سىز يېشىلمەس ھېچبىر مۇشكىلات.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ھۈمايۇن پال شىكارغا چىقتى. خوجەسـ تەرايمۇ خۇددى بەخت ـ دولەتتەك ئۇنىڭ ئېتىنىڭ ئۈزەڭگىسىنىڭ يېنىدا ئۇنىڭغا ھەمرا بولۇپ ماڭغان ئىدى. دالا شىكارگاھىغا پادىشانىڭ مۇبارەك قەدىمىنىڭ يەتكەنلىگىنى كورگەن ئاسمان "ۋاھەسرىتا! پەلەكتىكى ئايىنى ئۈزۈپ ئۈزەمنىڭ توھپەم سۈپىتىدە پادىشاغا تۇتالىسامچۇ كاشكى" دەپ يەرنىڭ ئارزۇسىنى يەيتتى. شىكار ئۈچۈن ئېلىپ چىققان قۇشلار ۋە باشقا جانۋارلار ھەممىسى يەلدىن قۇتۇلۇپ ئۇۋ قىلىش ئۈچۈن ھەركەتكە كەلگەندە دالىدىكى قارا كوزلۇك كىيىكلەر قولغا چۈشۈپ قالماسلىق ئۈچۈن توت

تەرەپكە تەڭ قاراپ پۇتۇن ئەزايى - بەدىنىنى كوزگە ئايلاندۇرۇغان ئىدى. ئوۋ ئىتلىرى شىردەك چاڭگال سېلىپ، توشقان توتۇش ئۈچۈن مىڭ تۈرلۈك ھۈنەرلىرىنى كورسىتەتتى. لاچىنلار كىشىلەر قولىدىن خۇددى ئوق ئېتىلغاندەك ئاسمانغا چىقىپ ھەر تەرەپكە ھەملە قىلاتتى. قارچۇغا تىرناق نەشتىرى بىلەن قىرغاۋۇللارنىڭ كوز تومۇرىدىن قان ئالاتتى. ئەجەل بۇركوتى كىيىكلەرنىڭ بېشىغا خۇددى ئەزرائىلدەك تىكىلىپ، بىچارە كىيىك ۋە تۈلكىلەرنىڭ جانلىرىنى ئۈزۈلايتتى. ئىشقىلىپ، ھەر بىر شىكار جانۋارى ئوز ھالىغا مۇناسىپ كەلگۈدەك دەرىجىدە ئوۋ قىلىشاتتى.

ئۇچۇپ قۇشلار ئىگىز، كورسەتتى ھۈنەر،
قىلىپ تىرناقنى قان توككۈچى خەنجەر.
ئېچىپ قارچۇغا چاڭگال ئۇچتى ئەپلىك،
نە تۈتى قالدى ئورنىدا نە كەكلىك.
ئۇزاتقاچ ھەر تەرەپتىن تۇتقىلى قول،
كىيىكلەر قاچقىلى تاپالمىدى يول.
توشقانلار جېنىغا ئىتلار ياقتى ئوت،
بورىلەرمۇ قاچتى بولۇپ كوزى توت.
يەر سەھىسى لەشكەرلەر بىرلە تولدى،
بايقۇان جانۋارلىرىغا تەس بولدى.

دالا يۈزى ھەر خىل ئوۋ ھايۋانلىرىدىن ۋە ئاسمان سەھىسى قۇشلاردىن خالى بولغاندا، پادىشا ئوۋنى توختىتىپ، قوشۇنغا قايتىشقا ئىجازەت بەردى ۋە ئوزى ۋەزىر بىلەن بىللە ئوردىغا قايتماقچى بولدى. لېكىن شۇ ۋاقىتتا ھاۋا شۇنداق ئىسسىپ كەتكەن ئىدىكى، ئاسمان سەھىسىدە تومۇرچىنىڭ ئوچىغىدەك ئىسسىق لاۋۇلدايتتى. ساۋۇتلار ئىسسىق تەسىردە مۇمدەك يۇمشاپ كەتكەن ئىدى.

تونۇرغا ئوخشاش قىزدى ئالەم،
يالقۇنتاغ كەبى كويدى تاغلار ھەم.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئوتقا ئايلانغان ئىدى ھەر بىر كان،
كويمەكتە ئىدى پىروزە ئاسمان.
بوستان تەرەپكە قاچتى پەررەندە،
كىردى توشۇككە ھەممە چەررەندە.

ھۇمايۇن پال خوجەستەرايغا شۇنداق دىدى:

ــ بۇنداق ئىسسىق ھاۋادا يۇرۇۋېرىش ھىكمەتتىن ئەمەس. چىدىرنىڭ سايىسىدە ئولتۇرساقمۇ بەربىر سالقىنلىيالمايمىز. چۈنكى يەر يۈزى ئىسسىق توپان بىلەن تولدى، ھاۋامۇ ھارارەتكە تەسلىم بولدى. قانداق قىلىپ بولسىمۇ بىر چارە قىلغىن، بىردەم سايىدە ئولتۇرۇپ راھەتلىنەيلى ـ دە، ئاپتاپ ئوزىنىڭ مەغرىپ ئويىگە كىرگەندە، بىزمۇ ئوز مەنزىلىمىزگە يانايلى.

خوجەستەراي دۇئاغا تىل ئاچتى:

ــ بەندىلەرگە سىزنىڭ سەلتەنىتىڭىز ئىلتىپات سايىسىنى ساپتۇ. ئۇلارغا بۇ ئاپتاپ ئىسسىقلىغىدىن قىلچە زەرەر يەتمەيدۇ.

لۇتپىكىزىنىڭ سايىسى بولسا پاناھ بىزگە بۇدەم،
يىمگەيمىز بۇ ھارارەت ئىسسىغىدىن قىلچە غەم.

چۈنكى سىز خۇدانىڭ سايىسىز. پۈتۈن خەلق سىزنىڭ بۇ ئالى سۈپىتىڭىزنىڭ شاراپىتىدىن راھەتلىنىپ ياشاۋاتىدۇ. لېكىن بۇنداق ئىسسىق ھارارەتلىك ھاۋادا كىشىگە ھەر تۈرلۈك كېسەل ۋە تەپ پەيدا بولىدۇ. شۇڭا بۇنداق ھاۋادىن پەرھىز قىلماق ۋاجىپتۇر. سىزنىڭ سالامەت بولۇشىڭىز پۈتۈن ئەلنىڭ سالامەتلىگىدۇر. مەن بۇ يېقىن ئەتراپتا خۇددى مەرت يىگىتلەر ھەممىتىدەك، ئالى ۋە دانىشمەنلەرنىڭ مەرتىۋىسىدەك ئىگىز بىر تاغنى كورگەن ئىدىم. شۇ يەرگە بېرىپ سايىدە ئولتۇرۇپ، بىر پەس ئارام ئېلىۋالساق بولارمىكىن؟

ئۇلار بىر ئاز يول يۈرۈپ، تاققا يېتىپ بېرىپ، قارىسا بۇ تاغ باشتىن ـ ئاياق يېشىل كوك ئوتلاردىن لىباس يېيىنىغان، ساپ كوكىرىگىدىن مىڭلاپ بۇلاق قايناپ

چقققان، خۇشبۇي گۈل ۋە رەيھانلار پەلەك يۇلتۇزىدەك كوپ بولۇپ، پۇتۇن ئەترابقا يېيىلغان، بۇلاقلاردىن ئېقىپ چىقىقان ئېرىقلار خۇددى جەننەت ئېرىقلىرىدەك ھەر تەرەپكە ئېقىشىۋاتقان بىر جاي ئىكەن. ئۇلار سۇ بويىدا بىر پەس ئارام ئېلىپ ئولتۇرماقچى بولدى.

سۇ بويىدا ئولتۇرۇپ ئوتكەن ئۇمۇرگە سال نەزەر،
بىرگە بۇ ئوتكۇچى دۇنيادىن ئىشارەت كورستەر.

ھۇمايۇن پال خوجەستەراينىڭ مەسلىھەتى بىلەن، ئارغىماقتىن چۈشۈپ، ئۇنىڭ ھەمراھىغدا بىرىدەم مېڭىپ، ئۇ جايىنى سائادەتمەنلەر ئۇچۇن قەدەم جايغا ئايلاندۇرۇپ قويدى. پادىشا ئايلىنىپ يۇرۇپ بىر تاغنى كوردى. بۇ تاغ ھەممەت بېشىنى ئاسماندىن ئوتكۇزۇپ، ئالەمنى قىزدۇرغان قۇياشقا يېقىن غىلاپلىق قىلىچىنى تەڭلەپ تۇراتتى. خۇددى چىدام پۇتىنى مۇمكىنچىلىك ئىتتىگى ئىچىگە مەھكەم تىقىقان قېرى كىشىلەردەك تەمكىن تۇرۇپ، قارىلىق بېشى بىلەن ئىبادەتكە مەشغۇل بولۇپ تۇرغان بۇ تاغ يېغلاڭغۇ كوزلىرىدىن ياش سەللىرىنى ھەر تەرەپكە راۋان ئاققۇزۇپ تۇراتتى. پادىشا تاغ ئۇستىگە چىقىپ، ئىتتىگىنى بېلىگە قىستۇرۇپ خۇددى بۇلۇتتەك ھەر تەرەپنى سەيلە قىلدى. ئۇنىڭ بىر تۇزلەڭلىككە كوزى چۈشتى. بۇ تۇزلەڭلىك ئارزۇ مەيدانىدەك كەڭرى ۋە ئۇمىت دالىسىدەك بىپايان ئىدى. ئوت - چوپلىرى ۋە گۈللىرىنىڭ يېشىللىغى بىلەن خۇددى جەننەت باغلىرىغا ئوخشايتتى. خۇددى گۈزەللەرنىڭ زۇلپى - چېچى ئۇلارنىڭ يۇزىنى چورىدەپ تۇرغاندەك، بۇ تاغدىمۇ گۈلنىڭ ئەترابىنى بىنەپشە ئوراپ تۇرغان، خۇددى جانان يۇزىگە خال ياراشقاندەك، سۇنبۇل گۈلگە ياندىشىپ، گۈل چېھرىسىگە زىننەت بەرگەن، مەجنۇنتال ئەتلەس كىيىپ، سەرۋى بىلەن پىستە دەرىخى ھەربىرگە ئورالغان، تاڭ شامىلىنىڭ تىلى گۈلزار پۇرىغىنىڭ سىرى - ئەسرارىنى جاھانىنىڭ توت تەرىپىگە يېيىۋەتكەن ئىدى. بۇلبۇل گۈللەرنىڭ رەڭگى ۋە پۇرىغىنىڭ ھىكايىسىنى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

پۈتۈن ئالەمگە قاپىيىلىك ئىبارىلەر بىلەن سوزلەيتتى.

دىلغا باپ، يېقىملىق ئابى ھاۋاسى،
مەنزىلى مۇبارەك، كەڭرى سەيناسى.
ئېرىقلار بويىدا گۈللەر ئۇنۇشكەن،
كى يامغۇر سۈيىدە يۇزلەر يۇيۇشقان.
دەرەخلەر ئۈچىنى پەلەككە تارتقان،
گۈزەللىكتە بىرىدىن بىرى ئارتقان.
بەسى قۇشلار قىلىپ شاخ ئۈزرە ئاۋاز،
بولۇپ سازىدا بىر - بىرىگە دەمساز.
گۈزەللىك باغچىسى ھەر سەرۋى زىبا،
يۇز تۇمەن گۈزەللىك بەرگىدە پەيدا.

بۇ دەرەخزارلىق ئوتتۇرىسىدا بىر كول بار بولۇپ، سۈيى خۇددى ئابى ھايات بۇلىغىدەك جان بېغىشلىغۇچى ۋە جەننەت سۈلىرىدەك ساپ ھەم سۈزۈك ئىدى.

سىماپتەك بېلىقلار ئويناشىپ يۈرگەن،
يېڭى ئاي ئاسماندا سەيرى قىلغاندەك.

ۋەزىرنىڭ بۇيرۇغى بويىچە مۇلازىملار پادىشا ئۈچۈن ئارام ئالغۇدەك جاي تەييارلىدى. ھۇمايۇن پال پاراغەت تەختىدە ئولتۇرۇپ ئارام ئالدى. مۇلازىملار ئېرىق بويىدىكى دەرەخ - لەر تۈۋىدە ئولتۇرۇپ ھاردۇق ئېلىشتى. ئۇ دوزاقتا ئوخشاش دەشت - تىن قۇتۇلۇپ، بۇ جەننەتكە ئوخشاش ئارامگاھ مەنزىلىگە ئۇلاشقانلار پەيتتىنى غەنىمەت بىلىپ، كوكۈل تىلى بىلەن بۇ بىيىتنى ئوقۇشاتتى:

شۈكرى لىللا، كەتتى بىزدىن مېھنەتۇ رەنجى ئەلەم،
مەنزىل ئەتمەككە نېسىپ بولدى گۈلىستان باغ ئېرەم.

هۇمايۇن پال ۋە خوجەستەراي ئات ۋە پىلدىن چۈشۈپ پىيادە بولۇپ، پەرزىندەك ھەر تەرەپكە يۈرىدىغان ئالەمنىڭ پاسىد خىياللىرىدىن يېنىپ، دۇنيا - تەئەللۇقاتىنىڭ ماتىلىرىدىن① رۇخنى ② ئۇرۇپ، خۇددى شاھ ۋە پەرزىندەك بىر بىسات تەختىسىدە ئولتۇرۇپ، ئاللاتائالانىڭ بۇ تاغ ئورمىنىدىكى ئاجايىپ سەنئەتلىرىنى ۋە غارايىپ ھۇنەرلىرىنى قۇدرىتىنىڭ يەتكىنىچە تاماشا قىلىپ: "ھەيھات! تەقدىر ئىلاھىنىڭ نەققاشى تاغنىڭ تېشىدىن پۈتكەن لەۋھەگە قۇدرەت قەلىمى بىلەن ھەر تۈرلۈك زىبا نەقىشلەرنى سىزىپتۇ. سۇنئى ئىلاھنىڭ باھارى لۇتپى مەۋسۇمى بىلەن تاش باغرىدىن رەڭگا - رەڭ گىياللارنى چىقىرىپتۇ" دەپ كورگەن ئاجايىپ - غارايىپ سۇنئى ئىلاھنىڭ شۇكرانىسىنى ئوقۇيتتى. ئۇلار گايى گۇل ۋاراقلىرىدىن بۇ بىيىتنى ئوقۇپ قەكرارلايتتى:

بۇلبۇل گۇل ھوسنىگە ئوقۇر مەدھىيە،
زەۋق بىلەن ئوزىنى ئۇرۇپ تىكەنگە.

گايىدا گۇلىستان بەتلىرىدىن بۇ نەقشنى تاماشا قىلاتتى:

گاھى مىنەر ئات قىلىپ گۇل بەرگىنى ئۇچقۇر سابا،
گاھى سابا پۇتىنى باغلاپ قويار سۇ زەنجىرى.

شۇ ئەسنادا ھۇمايۇن پالىنىڭ بىر دەرەخكە ئەزىرى چۈشتى. بۇ دەرەخ غايەت قىيىن سىندىن يوپۇرماقلىرى توكۇلۇپ، خۇددى غازاڭ توكۇچى بورانغا ئۇچرىغان شاختەك شۇمشەيگەن، قىيرىپ كەتكەنلىكىدىن ماڭالمايدىغان بوۋايلاردەك مۇكچەيگەن، ھادىسىلەر ئوتۇنچىسىنىڭ پالتىسى ئۇنى كېسىشكە تەييارلانغان ۋە روزىغار ياغاچچىسىنىڭ ھەربىسى ئۇنىڭئەزالىرىنى پارە - پارە قىلىش ئۈچۈن چىشلىرىنى بىلگەن بىر دەرەخ ئىدى.

① ماتــ يېڭىلىش؛ ② رۇخ - شاخمات ئۇرۇغى، پىل.

www.uyghurkitap.com

ياش چاغدا دەرەخ خۇددى گۈزەل قىزدەك تۇرار باغدا،
رەھىم قىلماي كېسەر باغۋەن دەرەخنى قېرىغان چاغدا.

ئۇ دەرەخنىڭ ئىچى دەرۋىشلەرنىڭ كوكسىدەك كاۋاك بولغانلىقتىن، بىر توپ ھەسەل ھەرىسى ھەسەل يىغىش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئىچىنى جاي قىلىۋالغان ئىدى. پادىشا ھەرىلەرنىڭ غەۋغاسىنى كورۇپ ۋەزىردىن:

— بۇنداق تېز ئۇچىدىغان جانۋارلارنىڭ بۇ دەرەخنىڭ ئەتراپىغا يىغىلىۋېلىشىنىڭ سەۋەۋى نىمە؟ بۇ بېلى باغلاقلىقلىرى كىمنىڭ پەرمانى بىلەن بۇنداق يۇقۇرى - تۆۋەن ئۇچۇشۇپ تەرەددۇت قىلىشىپ يۈرىدۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ئەي بەختلىك پادىشا! بۇلار پايدىسى كوپ، لېكىن زىيىنى ئاز بولغان بىر گۈرۈھ. يارىتىلىشتىنلا لاتاپەت ۋە پاكلىقلىرىدىن ئاللاتائالانىڭ ئىنايىتى بىلەن تائەت - ئىبادەت كەمىرىنى بېلىگە مەھكەم باغلىغان ھالدا تەرەددۇت قىلىشىپ يۈرىدۇ. بۇلارنىڭ بىر پادىشاسى بار. ئىسمىنى يەئسۇپ دەپ ئاتىشىدۇ. ئۇنىڭ تەن قۇرۇلۇشى بۇلاردىن چوڭراق. ئۇنىڭ ھەيۋىتى ۋە غەزىۋىدىن قورقۇپ، ھەممىسى ئۇنىڭ پەرمانىغا بويۇن سۇنۇشىدۇ. ئۇ مۇمدىن ياسالغان توت بۇرجەكلىك تەخت ئۈستىدە ئولتۇرىدۇ. ئۇنىڭ ۋەزىرى، ئىشىك ئاغىسى، ياساۋۇللىرى، پاسىبانلىرى، نائىپلىرى ۋە خىزمەتكارلىرى بار. ئۇلارنىڭ پەم - پاراسەت ۋە زېرەكلىگى شۇ دەرىجىدىكى، ئۇلار ھەر بىرى ئۇزى ئۈچۈن مۇمدىن ئالتە بۇرجەكلىك ئوي ياسىشىۋالغان. ئۇ ئويلەرنىڭ ئەتراپلىرى بىر بىرى بىلەن باپ-باراۋەر ۋە بىرى ئىگىز، بىرى پەس ئەمەس. ھەرقانداق كامىل ئۇستىلارمۇ تاناپ، چۆپگەز ۋە شەيتان ئىشلەتمەي ئۇلاردەك چىرايلىق ئىمارەتلەرنى بىنا قىلالمىغان بولاتتى. ئۇلارنىڭ رەسىم - قائىدىسى شۇكى، ئويلىرى ياسلىپ پۈتكەن چاغدا، ھەممەسى پادىشانىڭ ئالدىغا يىغىلىدۇ. پادىشا: "ھەي تاۋابئاتلىرىم! ئەمدى تاغ ۋە ئورمانلىقنىڭ ئەتراپىغا تارقىشىپ ئوتلاڭلار. شۇداق پاكىز بولۇڭلاركى، لاتاپەتلىك ئاغزىڭلارنى كاساپەتكە يېقىن

كەلتۈرمەكلار، پاك جىسىملارنى نجاسەت بىلەن بۇلغىماڭلار" دەپ قاتتىق تاپىلاپ، ئۇلاردىن ۋەدە ئالىدۇ. ئۇلار شۇ ۋەدىسى بىلەن بىرىپ خۇشبۇي گۈل ۋە پاكىز چىچەكلەرگە قونۇپ، ئۇنىڭدىن ئىشتىھاسىغا لايىق يەپ قايتىدۇ ـ دە، خۇدايىتائالانىڭ قۇدرىتى بىلەن يىگەن ئوزۇقلىرى قوسىغىنىڭ ئىچىدە قىسقىنا ۋاقىت ئىچىدە شۇنداق پاكىز ۋە مەزىلىك بىر شەرۋەتكە ئايلىنىدۇ، ئۇ شەرۋەتنى ھىلىقى ياسىغان ئويىگە كىرىپ، ئاغزىدىن قۇسۇپ جۇغلايدۇ. ھېكمىتى ئىلاھى دورىخانىسىدا ياسالغان بۇ نەرسە خالايىقلارنىڭ تۇرلۇك ئىللەتلىرىگە داۋا بولىدىغان ھەسەل دىگەن شىپالىق دورىنىڭ دەل ئوزىدۇر. ھەرقاچان ئۇلار ئوتـ لاقتىن يېنىپ پادىشا دەرگاھىغا قايتىپ كەلسە، ياساۋۇللار ئۇ ـ لارنى پۇراپ باقىدۇ. ئەگەر ۋەدىسىدە تۇرۇپ، پاك نەرسىلەرگە ئولتۇرۇپ، خۇشبۇي چىچەكلەردىن يىگەن بولسا، ئۇنى ئالتە بۇرجەكلىك ئويىگە كىرىشكە رۇخسەت قىلىدۇ.

ۋەدىگە ۋاپا قىلماق ئۇچۇن ماڭا بەرگىن قول،
قىلمىغىن خىلاپ ئەسلا، ئوز ۋەدەڭدە مەھكەم بول.

ئەگەر ۋەدىسىگە ئەمەل قىلماي ناپاك ۋە بەدبۇي نەرسىلەرـ نى يىگەن بولسا، ياساۋۇللار يول بەرمەي، ئەكسىچە ئۇلارنى ئىككى پارە قىلىپ تاشلايدۇ. ئەگەر ياساۋۇللار بىپەرۋالىق قىلىپ، مۇبادا ئۇ بەدبۇي پۇراق ئويىگە كىرگەن بولسا، پادىشا ۋە ۋەزىر خەۋەر تاپىدۇ ـ دە، ئالدى بىلەن ئوز خىزمىتىنى ياخشى قىلمىغان ياساۋۇلنى، ئاندىن كېيىن ۋەدىسىنى بوزغان بىشەدەپ ھەرنى ئولتۇرۇپ، باشقىلارنىڭ بوندىن كېيىن ئۇنداق بىپەرۋالىق قىلماسـ لىقلىرى ئۇچۇن ئىبرەت قىلىدۇ. ئەگەر بىرەر يات ھەرە ئۇ ئويىگە كىرمەكچى بولسا، ياساۋۇللار ئوي ئىشىگىدىن كىرىشنى مەنئى قىلىدۇ. ئەگەر يانغىلى ئۇنىمسا ئولتۇرىدۇ. خەۋەرلەردە پادىشا جەمشىت ياساۋۇل، پاسبان، مەھرەم، نائىپلارنى تەيىنلەشنى

ۋە تەختتە ئولتۇرۇش قاتارلىق پادىشالىق ئىشلىرىنى ھەسەل، ھە- رىسىدىن ئۇگەنگەن ۋە بىردىن - بىردىن كامالەتكە يەتكەن دىيىلدۇ- دەپ چۈشەندۈرۈش بەردى خوجەستەراي.

ھۈمايۇن پال خوجەستەرايدىن بۇ سوزلەرنى ئاڭلاپ، ھەربىلەرنىڭ ئىمارەتلىرىنىڭ تۈزۈلۈشى ۋە تەرتىپ - قائىدىلىرىنى كورمەكچى بولدى - دە، ئورنىدىن تۇرۇپ دەرەخنىڭ قېشىغا بېرىپ، ھەربىلەرنىڭ بارگاھلىرىنى، ئۇلارنىڭ بېرىش - كېلىشلىرىنى ۋە پادىشاسىغا مۇلايىملىق بىلەن خىزمەت قىلىشلىرىنى بىر پەس تاماشا قىلدى. ھەربىلەر بولسا ئاللاتائالانىڭ پەرمانىغا بويۇن سۇنۇپ، خۇددى سۇلايمان پادىشاغا ئوخشاش ھاۋا ئېتىغا منىپ، پاكىز گۈلسەرنىڭ شىرىسى بىلەن ئوزۇقلىنىپ، پاكىز ئويلەرنى ياستىشۇالغان بولۇپ، ھىچقايسىسى بىر بىرىنىڭ پايدا - زىيىنى بىلەن كارى يوق ئىدى ۋە بىر بىرىگە ئازار بېرىشمەيتتى.

ھەممىسى كەمبەغەل لېكىن دولەتمەن،
ئۇلۇغدۇر، كۆچلۈكتۇر كىچىكلىك بىلەن.

— ھەي خوجەستەراي، — دىدى پادىشا، — بۇلارنىڭ نەشـ- تەرلىـ ى تۇرۇپ، بىر بىرىگە ئازار بېرىشمەيدىكەن، بەلكى نەشتەرلىرىدىن شىرىن - شەرۇەت چىقىرىدىكەن. گەرچە كورۇنۇشىدە ھەيۋەت بولسىمۇ ناھايىتى مۇلايىملىق قىلىشىدىكەن. ئادەم پەرزەنتـ- لىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بۇلارنىڭ ئەكسىچە بىر بىرىگە زىيان يەتكۈزىدىغان، بىر بىرىنى يوقىتىشقا ھەركەت قىلىدىغان ئىشلار بار. بۇ ھال ئەجەپلىنەرلىك ئەمەسمۇ؟

كورۈڭ، بۇ ئاجايىپ جاھاننىڭ ئىشى،
خاتىرجەم ئەمەستۇر كىشىدىن كىشى.

— ئەي، ئالەم پاناھ شاھ! — دەپ چۈشەندۈرۈش بەردى ۋەزىر، — كورۇپ تۇرۇپسىزكى، بۇ جانۋارلارنىڭ ھەممىسى بىر خىل تەبىئەت ۋە مىجەزدە يارىتىلغان. ئادەم پەرزەنتلىرى بولسا بىر بىرىگە

زىت ۋە خىلاپ كېلىدىغان مىجەزدە يارىتىلغان. شۇ سەۋەپتىن ئىنسانىنىڭ روھى ۋە جىسمىغا لاتاپەت بىلەن كاساپەت، تۇر بىلەن زۇلۇمەت ئارىلاشقان بولىدۇ. ئالەمدە بار بولغان ئىسىللىق ۋە پەسلىككە ئوخشاش خۇسۇسىيەتلەرمۇ ئىنسان قەلبىنىڭ قاچىسىدىن مەلۇم ئورۇن ئالغان بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەركىمدە بىر ئالاھىدە مىجەز پەيدا بولغان. ئىنسانغا پەرىشتىلەر ئەقلىدىن بەھرە بەرگەن، شەيتان نەپسىدىن ھەسسە قوشقان. شۇڭا ھەر كىم ئەقىل بىلەن بىر ئىش قىلسا يۇقۇرى مەرتىۋە ۋە ئۇلۇغ دەرىجىلەرگە كۆتىرىلىدۇ. ئەگەر نەپسىنىڭ پەرمانىغا بويۇن سۇنسا، ھايۋانلاردىن بەتتەر پەس ئورۇنغا چۈشۈپ، بۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە خار-زارلىقتا قالىدۇ. كىشىلەرنىڭ كۆپچىلىگى نەپسىنىڭ كەينىگە كىرىپ، يامان خۇلۇق ۋە يارىماس ئىشلارغا قەدەم قويىدۇ - دە، ھىرىس ۋە ھەسەت، زۇلۇم ۋە رىيا، غەيۋەت ۋە توھمەتكە ئوخشاش ئىشلارنى قىلىشىدۇ.

ئوزىدىن بىخەۋەر بىرنەچچە نادان،
يامانلار ئەيىۋىنى ھۇنەر قىلىشقان.
ئاخىرى بۇرنىغا كىرگەندە تۇتۇن،
ياندۇرغان چىراغى ئوچكۇسى پۈتۈن.

— بۇ سوزلەرنى ياخشى ئېيتتىڭ. پەرقلەرنى چۈشەندۈرۈپ بەردىڭ، — ددى پادىشا، — مېنىڭ پىكرىمچە، ھەر بىر ئادەم باشقىلارغا ئارىلاشماي بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرسا، باشقىلار بىلەن سوھبەتلەشمىسە، ئوزىنىڭ پاكلىغىنى ساقلاپ، باشقىلار بىلەن ئارىلىشىشتىن كېلىپ چىقىدىغان يۇقۇرقىدەك ھەر خىل يامان سۈپەتلەردىن خالاس تاپالىشى مۇمكىن. ئىلاجى بار، بىر بۇلۇڭدا ياتمرجەم ئوتكەن ياخشى. مەن "كىشىنىڭ ھۇزۇرى يالغۇزلۇقتا، پاراغىتى خىلۋەتتە" دەپ ئاڭلىغان ئىدىم. بۇگۈن ماڭا كوپ كىشىلەرنىڭ سوھبىتى زەھەرلىك ئىلاننىڭ زەھىرىدىنمۇ يامانراق زىيانلىق ئىكەنلىگى بىلىنىۋاتىدۇ. ھەركىم ۋە دانىشمەنلەرنىڭ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

كوپىنچىسى ياكى بىر غار ئىچىدە، يا بىر قۇدۇق ئاستىدا تۇرمۇش كەچۈرگەنلىگىنىڭ سەۋەبى شۇ ئىكەن - دە!

قۇدۇق ئاستىغا كىرەر ئاقىل كىشى،
ياخشى بولۇر ئۇ يەردە كۆڭۈل ئىشى.
ياخشىراق قۇدۇقنىڭ قارا‌ڭغۇلىغى،
تاپسا ئەلدىن بىر نەپەس ئاسايىشى.

بەزى كامىل دەرۋىشلەر ئۆزىدىن ئۆزى قاچىدۇ. ئۆزىگە ئۆزى مالال كېلىۋاتسا باشقىلارنىڭ ئىشى بىلەن نېمە پەرۋايى بار.

خىلۋەت ئىستەرمەن، پەلەك گەر چىقىرىپ قاتتىق بوران،
يەر يۈزىن سورۇسا ماڭسا قونمىغاي بىر زەررە چاڭ.

— ھەزرىتى پادىشاھى ئالەمنىڭ بايان قىلغانلىرىنىڭ ھەممىسى راست، — دىدى خوجەستەراي، — ھەقىقەتەنمۇ كىشىلەرنىڭ سوھبىتى كۆڭۈلنى پاراكەندە قىلىدىغان ۋە تەشۋىش پەيدا قىلىدىغان بىر سەۋەپ. خىلۋەت بولسا زاھىر بىلەن باتىننىڭ بىرلىشىشىگە پايدىلىق.

بىلەمسەن قانچىلاپ ئوتۇپ ئاي - يىللار،
كېلەلمەس زاھىتلار بۇ ئوتتۇرىغا.
گۈلنى كور، يىغلاۋر غۇنچە چېغىدا،
ياپرىقى توكۈلەر ئەگەر ئېچىلسا.

ئەمما بەزى ئۇلۇغلار ۋە دانىشمەنلەر ئۇچۇن "تەبئىتىگە مۇۋاپىق كەلگۈدەك غەرەزسىز بىر ھەقىقى دوست تېپىلسا، تەنھا - لىقتىن سوھبەت ئەلا" دىگەن گەپمۇ بار. ئەگەر شەپقەتلىك رەپىق بولمىسا، يالغۇزلۇق ياخشىراق. بۇ خۇددى جۇۋا يازدا ئەمەس، قىشتا كېرەك بولغىنىدەك بىر ئىش. ئەقىللىق ۋە زېرەك كىشى ئەقىل ئۆگىنىدۇ، چوڭلارنىڭ بەزمىسىگە لايىق بولۇپ يېتىشىدۇ.

ساۋاپ تېپىپ بۇ دۇنيا ئاخىرەتنىڭ سائادىتىگە ئۇلىشىدۇ.
قايتۇرما تەلەپ ئىلكىنى سوھبەت ئىتىگىدىن،
خىلۋەتتە ئەگەر كوپ ئولتۇرساڭ جىننى بولۇرسەن.

"دۇنيادىن ۋە ئادەمىلەردىن قېچىش ياخشى ئادەت ئەمەس" دىگەن ھىكمەتلىك سوزدىن مەلۇم بولىدۇكى، سوھبەتنىڭ پايدىسى خىلۋەتنىڭ مەنپەئەتىدىن كوپىرەك. ئاللاتائالا ئوز قۇدرىتى بىلەن ئىنسانلارنى بىر بىرىگە مۇھتاج ۋە بىر بىرىگە لازىم قىلىپ يا-راتقان تۇرسا، كىشىلەرگە خىلۋەت تەنھالىق قانداق راۋا بولسۇن؟ ئادەمزاتنىڭ تەبىئىتى تەبىئەت مەدەنىلىرىدىن بەرپا بولغانلىغى ئۇچۇن بىر بىرىگە قوشۇلماققا مايىل كېلىدۇ ۋە بىر بىرىدىن يارەم تىلەشكە ئېھتىياجى چۇشىدۇ. مەسىلەن، ئەگەر بىركىشى تائام پىشۇرماقچى بولسا، يا بىر كىيىم كىيىمەكچى بولسا ئاۋال قازان ياساش ۋە كەتمەن سوقۇش كېرەك بولىدۇ. شۇڭا لاي ئېتىپ بىر قاچا ياساپ، ئۇنىڭدا سۇ ئېلىپ، كەكە سوقۇپ ئۇنىڭ بىلەن ئوتۇن كېسىپ، ھەر ئىشنى ئوز تەرتىۋى بىلەن قىلىش لازىم بولىدۇ. قازان ۋە كەكە سوقۇشقا بولىقا، سەندەل، كۇررەك ۋە كومۇر كېتىدۇ. ئاددىسى كۇررەك ياساش ئۇچۇنمۇ تېرە ئەيلەش كې-رەك. تاققا بېرىپ كومۇر كويدۇرۇپ ئەپكېلىشكە تاغار توقۇش كېرەك. تاغار توقۇش ئۇچۇن يۇڭ تېپىپ، ئۇنى ئېشىش كېرەك، يۇڭ تېپىش ئۇچۇن قوي ياكى توگە بېقىش كېرەك. قىسقىسى، ئەنە شۇنداق نۇرغۇن ئاۋارە بولۇش كېرەك. ئاشۇنداقلا بولسا ھەر قانداق ئادەم بىر كىمىنىڭ ياردىمىسز پۇتۇن ئومرى ئىچىدە بىرەر قېتىم ئاش پىشۇرۇپ يا يىيەلەيدۇ، يا يىيەلمەيدۇ. ھەتتا بەزى ئىشلارنى قىلالمايدۇ. شۇڭا زورۇرىيەت يۇزىسىدىن بىر كىم قازان ياسايدۇ. بىرى كەكە سوقىدۇ. بىرى كومۇر كويدۇرىدۇ. ئالاھەزەل قىياس، ھەر كىم بىر ئىشقا مەشغۇل بولۇپ، ئوز ئېھتىياجىدىن ئارتۇغىنى باشقىلارغا بېرىپ، بىر ئىقلىمنىڭ ئادەملىرى بىر بىرىگە قوشۇلۇپ ھايات كەچۇرگەچكە، ھەرقانداق ئىش ئاسانلىق بىلەن ھەل

بولىدۇ. ئادەملەر بىر بىرىگە زورۇر. يالغۇزلۇق، بىلەن ھېچ ئىشنى پۈتكۈزگىلى بولمايدۇ. مانا بۇلار ئادەملەرنىڭ بىر بىرىگە ئېھتىياجى چۈشىدىغانلىغىنى، بىرلەشمىسە ھېچقانداق ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقىشقا بولمايدىغانلىغىنى ئىسپاتلايدۇ. شۇڭا تەنھا ئولتۇرۇش مۇمكىن بولمايدۇ ۋە تەنھا ئولتۇرۇشنىڭ ئىمكانىيىتىمۇ يوق. خۇددى جامائەت ــ رەھمەت دېگەنگە ئوخشاش.

تۇت جەمىيەت ئىتىگىنى، ئىشلىگىن،
يالغۇزلۇقتا ھېچ ئىش ئەسلا پۈتمىگەي.

ــ ھىكمەتلەرنىڭ خۇلاسىسى ۋە ئەقىللەرنىڭ مېغىزىنى بايان قىلدىڭ. لېكىن بىر پىكىر كوگلۇمگە كېلىۋاتىدۇكى، ئادەملەر بىر بىرىگە مۇھتاج بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ بىر يەرگە جەم بولۇشلىرىدىن ئىختىلاپ پەيدا بولىدۇ. چۈنكى بەزىسى بەزىسىدىن كۈچلۈك بولغاچقا باشقىلارنى يېڭىشنى خالايدۇ. بەزىلىرىنىڭ كۈچى ۋە پۇلى بولغاچقا ئۇلار باشقىلارنى ئۆز خىزمىتىگە سېلىشنى، باشقىلارنىڭ ھەممە مال ـ مۈلۈكلىرىنى ئۆز قولىغا كىرگۈزۈۋېلىشنى خالايدۇ. مانا شۇنداق ئىشلار جىدەلگە سەۋەپ بولۇپ، ئاخىرى ئۇرۇش پەيدا بولىدۇ ئەمەسمۇ؟ ــ دىدى پادىشا.

ئۇرۇش ئانداق سالۇر ئوتلار جاھانغا،
ئۇ ئوتتىن كويگۈسى بۇ بارچە ئالەم.

ــ ئەي، ئالەم پاناھ شاھىم! ــ دىدى ۋەزىر ئۇنىڭغا، ــ بۇ ئۇرۇشنى توختىتىش ئۈچۈن شۇنداق بىر تەدبىر بېكىتىلگەن، يەنى ھەر بىر ئادەم ئۆز ھەققىگە قانائەت قىلىپ، باشقىلارنىڭ مال ـ مۈلكىدىن تاما قىلماسلىغى لازىم، كىشىلەرگە زۇلۇم سالماسلىغى ۋە تەئەددى قىلماسلىغى لازىم، مانا بۇ تەدبىر سىياسەت

دەپ ئاتىلىدۇ. سىياسەتنىڭ كۈچ - قۇۋۋىتى بولسا ئادىللىقتۇر. ئادىللىق — ئۇلۇغ مەرتىۋىگە يېتىشنىڭ ۋاستىسى. سىياسەتنى بېجىرىشتە بولسا ئوتتۇراھال دەرىجىدە يول تۇتۇش كېرەك. شۇڭا مۇنداق دېيىلگەن ئىبارە بار:

ئىككى تەرەپ ئورتىسىنى ھەرقاچان قىل ئىختىيار،
يەر ۋە ئاسمان ئورتىسىدا بولدى قۇياش ئاشكار.

— سەن ئېيتقان بۇ ئوتتۇراھال دەرىجىنى قانداق بىلگىلى بولىدۇ! — دەپ سورىدى پادىشا.

— بۇنى كامالەتكە يەتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ سوزلىرىدىن بىلگىلى بولىدۇ، — دىدى ۋەزىر، — ئۇلارنى دىن ئۇلىمالىرى رەسۇل (ئەلچى) دەپ ئاتايدۇ. ھوكۈمالار بولسا نامۇسۇل ئەكسىچە دەپ ئاتايدۇ. ئۇ پەيغەمبەرلەر قانداق ئىش ياخشى ئىش بولغان بولسا شۇنى قىلىشنى بۇيرۇغان، ھەرقانداق يامان ئىشنى قىلىشنى مەنئى قىلغان. ئۇلارنىڭ سوزلىرى ھايات ئۈچۈن مەسلىھەت ۋە ئادەملەر ئۈچۈن مەنپەئەت بېرىدۇ. قاچانىكى ئاللاتائالانىڭ ئەمرى بىلەن، شەرىئەت تىكلىگەن ئۇ پەيغەمبەر ئاخىرەت ئۈيىگە سەپەر قىلسا، دىن ۋە شەرىئەتنىڭ بۇزۇلماي ئوز تەرتىۋى بىلەن تۇرۇشى ئۈچۈن چىڭ تۇتۇلىدىغان بىر سىياسەت كېرەك. نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ توغرا ئىشلارنى بىلمەي نەپسىنىڭ كەينىگە كىرىپ، ھالاكەتكە ئۈچرىماسلىقى ئۈچۈن ئادىل ۋە قاتتىق قول پادىشا كېرەك. ئەمىر ۋە نەھى (بۇيرۇش ۋە توسۇش) قائىدىلىرىنى شەرىئەت دېيىلىدۇ. پادىشا شەرىئەتنىڭ بۇ قائىدىلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىپ سىياسەت كورسىتىدۇ. نەتىجىدە دىنىڭ بېشى تاجى بىلەن ئىگىز بولىدۇ ۋە دولەت لىباسى دىن ئالتۇنلىرى بىلەن زىننەتلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئېيتىش مۇمكىنكى، دىن بىلەن پادىشالىق قوشكېزەكتۇر.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئەقىل ئالمىدە شاھۇ پەيغەمبەر،
بىر ئۈزۈك كوزىدىكى ئىككى گەۋھەر.

بۇ مەندىن قارىغاندا يەنە ئېيتىش مۇمكىنكى:

شاھلىق بولۇر دىن شەرىئەت بىلەن ئېزىز،
شەرىئەتمۇ شاھلىق بىلەن بېشى ئىگىز.

ــ ئۇنداق بولسا، پەيغەمبەرلەر ئالەمدىن ئوتكەندىن كېيىن پادىشالارغا لازىم بولىدىغان بۇ سىياسەت قائىدىسىنى پادىشا بىلمىسە، ئادالەت يولىنى، مەملىكەتنى ئىدارە قىلىش ۋە تەرەققى قىلدۇرۇش يوللىرىنى قانداق بىلەلەيدۇ؟ ــ دەپ سورىدى ھۇمايۇن پال.

ــ ئەگەر پادىشا ئۇنداق قائىدىلەرنى بىلمىسە، پادىشالىغى ئەبىدى بولماي قىسقا ۋاقىتتا زاۋال تېپىپ، شاھلىقتىن گادايلىق كوچىسىغا كىرگۈسىدۇر، ــ دەپ بايان قىلدى خوجەستەراي،ــ

ئەدلى بىرلە ئىشلار تېپىپ ئىنتىزام،
پادىشالىق ئەبىدى قىلغاي داۋام.

ئادىللىقتىن باشقا يەنە دولەت باشقۇرۇش قائىدىسىنى بىلىش كېرەك. قول ئاستىدىكى ئەمەلدارلارنىڭ ھەرقايسىسىغا ئۇزىگە لايىق مۇئامىلە قىلىپ، تۇھپىسىگە قاراپ بەزىسىنىڭ مەنسەپىنى ئوستۇرۇپ، بەزىسىنى چۈشۈرۈپ، ئۇلاردىن ئۆزىنى ئاسراش كېرەك. پادىشانىڭ مۇلازىملىرى، ئۆزىنىڭ كىم بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، پادىشاغا كويۇنۇش كەمىنى بەللىرىگە مەھكەم باغلاپ، پادىشانىڭ ياخشى نام چىقىرىشى ئۈچۈن ھەركەت قىلىشى كېرەك. ھازىرقى مۇلازىملارنىڭ كوپچىلىگى ئۆز مەنپەئەتلىرى

ئۇچۇن هىله ـ مىكىر ئىشلىتىپ، ئۇزلىرىنى ياخشى كورسىتىش ئۇچۇن مۇلازىمەت قىلىشىدۇ ۋە خوشامەت سوزلەرنى ئېيتىشىدۇ.

مەنسەپ ئۇچۇن لاپ ئۇرار ئۇلار، بەس،
دۇنيا ئۇچۇن چوت سوقۇر ئۇلار، بەس.

ئۇلارنىڭ ئەقىلسىزلىكى كۇچى تاماغا يېتىدۇ. ئۇلار پادىشانىڭ هۇزۇرىدا ۋەزىپىسى كوپەيگەن بولغان باشقىلارغا هەسەت قىلىدۇ، بىر كىم بىلەن ئاداۋەتلى بولسا، ئەگەر هوددىسىدىن چىقالمىسا كوڭلىگە سىلىپ قويۇپ، بولمىغان گەپلەرنى ئەرز قىلىپ پادىشا ـ نىڭ غەزىۋىنى قوزغايدۇ. ئەگەر پادىشا ئېھتىيات قىلماي يامان غەرەزلىك سوزلەرنى ئاڭلىسىمۇ تەپتىش قىلمىسا ۋە هەقىقەتنى ئېنىقلىمىسا، ئىشلارغا زىيان ۋە دەخلى يېتىپ مەملىكەت بۇزۇلۇشى مۇمكىن.

غەرەزلىكلەر هەر سوز دىسە سالما قۇلاق،
كوڭلىدەۋر ئاداۋەتتىن سىيىق پۇراق.
بىر نەپەستە قىلغۇسى ئالەمنى ۋەيران،
قىلار بارچە كىشىنىڭ كوڭلىن پەرىشان.

ئەمما پادىشا دانالىق بىلەن چوڭ ـ كىچىك ئىشلارنىڭ هەممىسىنى ئاخىرىغا يەتكۈزۈپ تەپتىش قىلسا، راستلىقنىڭ روشەنلىگى، يالغانچىلىقنىڭ قاراڭغۇلۇغىدىن غالىپ كەلسە، هەم بۇ دۇنيادا پادىشالىغنىڭ ئاساسى زىيادىن خالى بولىدۇ، هەم ئاخىرەتتىن ـ دوزاختىن قۇتۇلۇپ يۇقۇرى دەرىجىلەرگە يېتەلەيدۇ.

كىمكى بۇ دۇنيادا ئەدلى قىلسا گەر،
ئاخىرەتنىڭ ئويىنى ئاۋات ئېتەر.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يۈرت سورأشنىڭ شەرتى ئېرۇر ئادالەت،
ئازارى يوق ئەلدە بولۇر پاراغەت.

ئەگەر ھەر بىر ئەقسىلىق پادىشا دولەت ئىشلىرىنى ھىكمەت يولىغا سېلىپ، ھوكۇمالارنىڭ پەندى ـ نەسىھەتلىرىنى قۇلاقتا تۇتۇپ، ئەمەل قىلسىمۇ، مەملىكەت ئاۋات ۋە پۇقرالىرى شادمان بولىدۇ. راي ئەزەم دابىشلىم ھىندى پادىشالىغىنى يۈرگۈزۈشتە بىدپاي ھەكىمنىڭ سوزلىرىنى ئاساس قىلغان ئىدى ۋە پادىشالارغا لازىم بولغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭدىن ئوگىنىپ، ئۇنىڭ سوزلىرىگە ئەمەل قىلغان ئىدى، نەتىجىدە ئۇزۇن ۋاقىتلارغىچە خاتاسىز پادىشالىق قىلىپ، شاتلىق بىلەن ئومۇر كوچۈرۈپ، بۇ پانى دۇنيادىن ماماتلىق سارىيىغا سەپەر قىلغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ ياخشى نامى ھايات سەھىپىلىرىدە ھېلىغىچە ساقلانماقتا.

ئويلىسام دۇنيادا ئىنسانلار ئارا،
ياخشىلاردىن قالغۇسىدۇر ياخشى نام.

ھۇمايۇن پال دابىشلىم شاھ ۋە بىدپاي ھەكىمنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاپ خۇددى سەھەردە تاڭ شامىلىنىڭ يېلپۇشى بىلەن ئېچىلغان غۇنچىدەك تەبەسسۇم قىلىپ، خوشاللىغىنى ئىزھار قىلدى ۋە كۈلۈپ تۇرۇپ شۇنداق دىدى:

ــ ھەي خوجەستەراي، بۇ ئىككىيلەنىڭ قىسسىسىنى ئاڭلاش سەۋداسى كوڭلۈمگە چۈشكىنىگە ئۇزۇن ۋاقىتلار بولدى. ئۇلارنى خىيالەن بولسىمۇ كورۇش ئارزۇسى قەلبىمدە ئورۇن ئالغان ئىدى. ھەرقانچە كوپ ئويلىغان بولساممۇ، ئۇلارنىڭ ئەسلى ھالىتىنى كوز ئالدىمغا كەلتۈرەلمىدىم.

ھىچكىمەرسە ئۇ پەرى پەيكەر سوراغىن بەرمىدى،
يا ماڭا يوقتۇر خەۋەر يا ئۇ نىشان كورسەتمىدى.

مەن ئۇلارنىڭ ئىسمىنى كىمنىڭ ئاغزىدىن چىقسا، ئۇنىڭغا يېپىشىۋالسام، ئۇلارنىڭ ھىكايىلىرىنى سورىسام، دەپ ھەمىشە قۇلاق سېلىپ يۈرەتتىم.

قۇلاق سالدىم تاۋۇشقا، خۇش خەۋەر يېتىشكەيمۇ؟
يولغا تىكتىم كۆزۈمنى ھۇسىن نۇرى چۈشكەيمۇ؟

خۇدايىتائالاغا شۈكرىلەرنى بىجا كەلتۈرىمەنكى، ئۇلارنىڭ ئەھۋالىدىن ۋەزىرىمنىڭ خەۋەردار ئىكەنلىگىنى بىلدىم.

ئارزۇ - ئارمانىغا يەتتى قارا كۆكلۈم ئاقىۋەت،
ئىزلىگەن بولسام نىمەرسە، شۇنى تاپتىم ئاقىۋەت.

ھەر نىمە قىلساڭمۇ تېزرەك راي ۋە بىراھمان ھىكايە-لىرىنى ماڭا سۆزلەپ بېرىپ، مېنى ئۇ سۆزلەردىن بەھرىمەن قىلغىن. سېنىڭ سۆزلەپ بېرىشىڭدىن، ساڭا ئوز ھەققىڭنى ئادا قىلغاد-لىغىڭ ئۈچۈن پايدا ۋە ماڭا ئۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ نەسىھەت ۋە ئىبرەت ئالغانلىغىمدىن مەنپەئەت يېتەر دەپ ئۇمىت قىلىمەن. بەس! قانداق بىر سۆزنى ئېيتىش بىلەن ئاللاتائالانىڭ نېمەتلىرىگە شۈكرىلەر بىجا قىلمىسا ۋە ئاڭلاش بىلەن ئامۇخاسقا پايدا-مەنپەئەت يەتسە، بۇ سۆز ناھايىتى مۇبارەك سۆز بولغان بولىدۇ.

ئەقىللىق كىشىنىڭ سۆزلىرى گويا،
ھىكمەتلەر ئويىنىڭ ئاچقۇچى بولغاي.
ئېچىپ ئۇ خەزىنىنى ئالتۇن - كۈمۈش چاچ،
ئۇنىڭ كىم جەۋھىرى نەسىھەت بولغاي.
شۇنداق قىل نەسىھەت، ئاڭلىسا شاھلار،
پۇقرالغا كەڭچىلىك، ياخشىلىق قىلغاي.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

دابىشلىم پادىشا ۋە بىدپاي ھەكىم ھىكايىسى

ۋەزىر ساپ كۆڭلىدىن بايان تىلىنى چىقىرىپ، پاساھەتلىك سۆزلەر بىلەن شۇنداق دېدى:

— ئەي، مۇبارەك شاھلارنىڭ شاھى، كوكتە مۇشتەرى① ياخشىلىق نۇرىنى دىدارىڭ نۇرىدىن ئالغۇسى. مېنىڭ سۆز شېكەرىستانىنىڭ تۈتىلىرى ۋە سۆخەن بوستانىنىڭ بۇلبۇللىرىدىن ئاڭلىشىمچە، ھىندى مەملىكىتىنىڭ چوڭ بىر شەھرىدە بىر پادىشا بار ئىكەن، پۈتۈن جاھاندىكى خەلقىمۇ شاھلار ئۇنىڭ ئادالەت نەقشىدىن ھۆسنى جامال تاپقان، پادىشالىق تەختى ئۇنىڭ پەرمان زىننىتى بىلەن جابدۇلغان، جەۋر - زۇلۇم كىرلىرىنى جاھان ئەينىگىدىن يۇيۇۋەتكەن ۋە ئادالەت چېھرىسىنى ئىنسان ئەينىگىدە ھەممىگە كۆرسەتكەن بىر بەختلىك پادىشا ئىكەن.

ئادالەت نۇرى بىرلە مەملىكەتنى قىلدى نۇرانە،
ئادالەتتە بولۇر روشەن جاھانىمايى ئايىنە.

بۇ پادىشانىڭ ئىسمى راي دابىشلىم ئىكەن. بۇنىڭ ھىندى تىلىدىكى مەنىسى چوڭ پادىشا دېگەن بولىدۇ. بۇ پادىشا ئۇزۇنىڭ چوڭلۇغىدىن ھەممەت كەمەنىنى پەلەكنىڭ كۈنگىرىسىگە تاشلايدىكەن. ھەرقانداق چوڭ كىشىلەرگىمۇ سىلىقلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىدىكەن. ئۇنىڭ لەشكىرىدە ئون مىڭ پىل ۋە نۇرغۇن كۈچلۈك پەھلىۋان ئەسكەرلىرى بار ئىكەن، خەزىنىسى ھەددى - ھىسابسىز بولۇپ، پۈتۈن جاھاندىكى شاھلارنىڭ خەزىنىسىدىنمۇ كوپ ئىكەن. ئۇنىڭ قول ئاستىدىكى يۇرتلار ئاۋات، خەلقى باي ئىكەن. ئۇ

① مۇشتەرى — يۇپىتېر يۇلتۇزى.

ئوزى شۇنچه چوڭ بولسىمۇ، ئاجىز بىچارىلەرنىڭ ھالىغا يېتىدىكەن ۋە ئۇلار دات ئېيتىپ كەلسە، ئوزى تەھقىقلەيدىكەن.

پۇقرالاردىن ئالما رىئايەت قولىن،
رىئايەتكە تاپشۇر يۇقىرالىق يولىن.

ئۇ پۇتۇن مەملىكەتنى سىياسەت بىلەن چىڭ تۇتۇپ باشقۇرىدىكەن. ئوزى بولسا ئەيش - ئىشرەت بىلەن بەزمىلەر قىلىپ، ھاياتنىڭ ئەبدى بولمىغان نازۇ - نېمەتلىرىدىن كوڭلى خالىغىنىچە پايدىلىنىدىكەن. ئۇنىڭ خىزمىتىدە ھەمىشە ھىكمەتشۇناس خادىملار ۋە پازىل ھەكىملەر ئولتۇرۇپ، قىزىق لەتىپىلەرنى ۋە ياخشى ئىشلارنىڭ تەئرىپىنى سوزلەپ، ئۇنىڭ بەزمىسىنى قىزىتىپ بېرىدىكەن. بىر كوڭى ئۇ ئىززەت تەختىدە ئولتۇرۇپ، شاھانە بەزمىدىن بىرنى ياساپتۇ.

تۇزۇپ بەزم رەسمىنى ئۇ پادىشاھ،
ئاچار ئىدى ئىشرەت ئىشىگىنى گاھ.

بەزمىدە ئالدى بىلەن سازەندىلەرنىڭ ناخشا ۋە نەغمە - ناۋالىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ھەكىملەرنىڭ ھەر خىل ھىكايىلىرىنى ئاڭلىماقچى بولۇپ ئۇلارنىڭ ھىكمەت داستانىغا قۇلاق سالىتۇ. ئۇ ھەكىملەرنىڭ ھەر خىل ھىكمەتلەرنى بايان قىلىپ، ئۇنىڭ قۇلىغىغا لايىق كېلىدىغان پەندى - نەسىھەت گوھەرلىرىنى تاقاشنى خالىغان ئىكەن، نەتىجىدە ھەكىملەرنىڭ ھەر بىرى بىردىن ياخشى سۇپەت ۋە ياخشى خىسلەتنى تەرىپ قىلىشىپتۇ. خەيرى ساخاۋەت توغرىسىدا سوز بولغاندا ھەممەيلەن بىردەكلا مۇنداق دەيىشىپتۇ: ساۋاپلىق ئىشلارنىڭ ئىچىدە ھەممە ئىشتىن ساخاۋەت ۋە خەيرى ئېھسان ياخشى. «مۇئەللىمى ئەۋۋەل» دىگەن كىتابتا

www.uyghurkitap.com

نەقىل كەلتۈرۈلۈشىچە: ئاللاتائالانىڭ سۆيەتلىرىدىن ئەۋزەللىرەكى، "مەرھەمەت قىلغۇچى" ۋە "ئىھسان قىلغۇچى" دېگەن سۆيەتلەر دۇر. چۈنكى ئاللاتائالا بارلىق مەخلۇقاتقا تەڭ مەرھەمەت قىلغان، ھەزرىتى يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام "خەيرى ساخاۋەت شۇنداق بىر دەرەخكى، ئۇ جەننەتتە ئۇنگەن ۋە كەۋسەر لېۋىدە ئوسۇپ كاملەتكە يەتكەن" دەپ بىشارەت بەرگەن.

سېخىلىق تەۋپىق يولىنىڭ ئاچقۇسى،
قىيامەتتە ساڭا چۈشكەي سايىسى.
سېخىلىق يولىنى تۇتقايسەن ھامان،
راۋان خەزىنىدىن ئىزلىسەڭ نىشان.
بەرمەي تۇرۇپ تاپمىغىڭ بولماس راۋان،
بۇ ھەقىقەتكە ئەقىل قىلماس گۇمان.

راي بۇ سوزنى ئاڭلاپ، كۆڭلىدە سېخىلىق دەريا-سى جۇش ئۇرۇپتۇ- دە، دەرھال بۇيرۇق بېرىپ، خەزىنە ئىشىك-لىرىنى ئاچقۇزۇپ، ئامۇخاستا مەرھەمەت قىلىپ، مۇساپىر-مۇجاپىرلارغا نەرسە-كېرەكلەرنى بېرىپ خۇرسەن قىلىپتۇ؛ ئومۇمغا ئاتە-غان بۇيۇملاردىن چوڭ- كىچىك ھەممەيلەن بەھرىمەن بولۇشۇپتۇ.

ئىھسان يامغۇرى ياغدۇرۇپ بۇلۇت،
ھاجەت قاراسىن يۈيدى زامانىدىن.

ھەمىيلەن نۇر چېچىپ تۇرغان قۇياشتەك پارقىراق ئالتۇنلارغا ئىگە بولۇپ، كۆڭۈل ئېچىپ خوشال ئومۇر ئوتكۈزۈشكە مەشغۇل بولۇشۇپتۇ. ئاستا- ئاستا كەچ كىرىپ كۈن ئوزىنىڭ زەررىسىنى قاناتلىرىنى يېغىپ، مەغرىپ سارىيىغا كىرىپ ئورۇن ئالغاندا، كېچە قاغىلىرى قارا پەرلىرىنى پۈتۈن ئالەمگە يېيىپتۇ.

كۈن مەغرىپ پەردىسىگە بولدى نىهان،
كېچە قاراڭغۇسىدا قالدى جاهان.
قۇياش ئۈزىنى يوشۇردى خىلۋەتكە،
پەلەك چۈشتى يۈلتۈز بىلەن سوهبەتكە.

پادىشا بېشىنى راهەت ياستۇغىغا قويغاندا، ئۇيقۇ لەشكەرلەرى مىڭگە قەلئەسىگە قاراپ چېپىپىتۇ. پادىشا بىر چۈش كورۈپتۇ، چۈشىدە: ياخشى نىيىتى چىرايىدىن بىلىنىپ تۇرغان، كارامەت ئىگىسى ئىكەنلىگى پىشانىسىدە جىلۋىلىنىپ تۇرغان بىر نۇرانە قېرى كىشى كېلىپ رايىغا سالام بەرگەندەكمىش ۋە "بۇگۈن سەن خۇدا يولىدا نۇرغۇن نەرسىلەرنى سەدىقە قىلدىڭ. ئەمدى تاڭ ئاتقاندا، مۇبارەك پۇتۇكنى دولەت ئۈزەڭگىسىگە قويۇپ، ئورىنىڭ شەرق تەرىپىگە قاراپ يۈرگىن. ئۇ يەردە ساڭا بىر قىممەت باهالىق خەزىنە ساقلاپ قويۇلغان؛ ئۇ خەزىنىنى تاپقىنىڭ ئۈچۈن ماختىمىش پۈتىنى پەرقىدان① بېشىغا قويىساڭمۇ ۋە ئىپتىخار بېشىنى ئاسمانىدىن ئىگىز تۇتساڭمۇ ئەرزىيدۇ دىگەندەكمىش. راي بۇ بىشارەتتىن خەۋەر تېپىپ، ئۇيقۇدىن ئويغىنىپتۇ ۋە تەرەت ئېلىپ ئىبادەتكە مەشغۇل بولۇپتۇ. كېچە خەزىنىدارى ئوز قوۇدىرىتى بىلەن پەلەك خەزىنىسىنى ئېچىپ، پۈتۈن ئالەمگە زەر چاچقاندا، پادىشا ئات كەلتۇرۇشكە بۇيرۇپتۇ. يول باشلىغۇچىلار بىر شالدەك تېز يۇگۇرۇك ئاتقا تىللا يۈگەن سېلىپ، گۇھەرلەر بىلەن جابدۇلغان ئىگەرنى توقۇپ كەلتۇرۇپتۇ. پادىشا ياخشى سائەتتە ئاتقا مىنىپ مەشرىق تەرەپكە قاراپ يولغا چۈشۈپتۇ.

دولەت ئىقبال ماڭدى ئاتنىڭ تىزگىنىنى چىڭ تۇتۇپ،
شان زەپەر ماڭدى ئۇنىڭغا قوشكېزەك هەمرا بولۇپ.

① يۇلتۇز ئىسمى. راۋايەتتە ئېيتىلىشىچە بۇ يۇلتۇز ئون مىڭ يىلدا بىر قېتىم كورۈنىدىكەن.

ئاۋات مەنزىرىلەر بىلەن بېزەلگەن سەھرالارغا تاتلىق ئېتىقان پادىشا ھەر تەرەپكە نەزەر سېلىپ، مەقسەت قىلىنغان ئىشنى خۇددى ئېلىپ كېتىۋاتقاندا، خۇددى سېخىلارنىڭ ھەممىتىدەك بېشى ئېگىز ۋە ئادىل پادىشالارنىڭ دولىتىدەك ئەبىدى بولغان بىر تاققا نەزىرى چۈشۈپتۇ. ئۇ تاغنىڭ ئىتىگىدە بىر قاراڭغۇ غار بار ئىكەن. غارنىڭ ئاغزىدا بولسا خالايىقنىڭ ئاۋارىگەرچىلىگىدىن قېچىپ خىلۋەتتە ماكان تۇتقان، قەلبى روشەن بىر كىشى ئولتۇرغان ئىكەن.

تاپمىسمۇ ھېچ بىرەر ئىشتىن خەۋەر،
ھېچ نىمەرسە قىلمىغان ئادا زەرەر.

پادىشانىڭ ئۇ كىشىگە نەزىرى چۈشۈشى بىلەنلا ئۇنىڭ بىلەن سوھبەتلىشىشنى كۆڭلى تارتىپتۇ. پادىشانىڭ كۆڭلىگە كەلگەننى پەملەپ قالغان ئۇ مەرت دەرۋىشمۇ پادىشانى قېشىغا چىللاپتۇ ۋە ئۇنى ماختاپ شۇنداق دەپتۇ:

بەردى تەڭرىم سادا ئالەمنىڭ شاھىنشاھلىغىنى،
ئەل خەلقنى ئاسرىماقلىق مەنزىلىنى كۆزلىگىن.

ــ ئەي، پادىشا! گەرچە ئالتۇنلار بىلەن جابدۇلغان قەسىردە تۇرۇپ ئادەتلەنگەنلىكلىرى ئۈچۈن، بۇ دەرتمەنلەرنىڭ غەملىك كۈلبىسى مۇبارەك نەزەرلىرىگە ياخشى كۆرۈنمىسمۇ ۋە گوھەرلەر بىلەن جابدۇلغان تەختتە ئولتۇرۇپ ئادەتلەنگەنلىكلىرى ئۈچۈن بۇ جاپاكەشلەرنىڭ تار سۇپىسى سىلىنىڭ ئولتۇرۇشلىرىغا ئەرزىمەسمۇ، رەسىم ـ قائىدىلەردە "پادىشالار مەرھەمەتلىك نەزەرلىرىنى پەقىرلەردىن ئايمايدۇ، بىر چەتتە قالغانلارنىمۇ ئەركىلىتىپ قويىدۇ. بۇ ئىش ئۇلارنىڭ ئىخلاسىنى ئاشۇرىدۇ" دېگەن گەپ بار.

پەقەرلەرگە نەزەر سالماق ئۇلۇغلۇقنى زىياد ئەتكەي،
ھەشەمەتلىك سۇلايمانمۇ چۈمۈلىگە نەزەر سالغان.

دابىشلىم دەرۋىشنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ ئاتتىن چۈشۈپ، ئۇ مۇبارەك نەپەس دەرۋىشنىڭ نەپسىدىن ھىممەت تىلەپتۇ.

دەرۋىشنىڭ ھىممىتى ھەرا بولسا گەر،
ئوزگىلەر قالغۇسى سىردىن بىخەۋەر.
كىمدۇ كىم مەندىن بولسا خەۋەردار،
ساھىبى نەزەردىن كوپ ھىممەت تاپار.

ئاندىن كېيىن پادىشا ئولتۇرۇپتۇ. دەرۋىش ئوزرە سوراپ بولۇپ مۇنداق دەپتۇ:

ــ كەلمىگەي ھەرگىز گادايىنىڭ ئىلكىدىن،
سەن كەبى سۇلتاننى مېھمان ئەيلىمەك.

ئەمما مەزەنىڭ ئورنىدا بىر توھپەم بار، شۇنى پادىشاغا تارتۇق قىلماقچىمەن. ئۇ بولسىمۇ ماڭا ئاتامدىن مىراس تەككەن بىر خەزىنەنامە. ئۇنىڭ مەزمۇنى: "بۇ غارنىڭ بىر بۇلۇڭىدا ناھايىتى كوپ خەزىنە بار، ئالتۇن - كۈمۈش ۋە جاۋاھىرلار كومۇلگەن" دىگەندىن ئىبارەت. مەن قانائەت خەزىنىسىنى تاپقانلىغىم بىلەن خۇرسەنمەن. شۇڭا بۇ خەزىنىنى تاپقان بولسامۇ، ئۇنى ئېلىشقا ھەپسىلە قىلمىدىم. تىرىكچىلىك ئۈچۈن تەۋەككۇل بازىرىدا قانائەت خەزىنىسىدىن ياخشىراق ۋە راۋاجلىقراق ھىچ نەرسە يوق. شۇڭا مەن بۇ قانائەتتىن ۋاز كەچمەيمەن:

كورمىگەي ھىچ مەنپەئەت ھەر كىم قانائەت قىلمىسا،
تاپمىغاي دۇنيا ۋە دولەت كىم قانائەت قىلمىسا.

ئەگەر پادىشا جاناپلىرى ئىلتىپات نۇرىنى چاچسا، مۇلازىملارنى بۇيرۇغاي، ئۇلار ئۇ يەرنى كولاپ، چىققان بايلىقنى خەزىنىگە ئىلىپ بارغاي، ئۇزىگە لايىق ۋە لازىملىق ئورۇنغا سەرپ قىلغايلا.

دابىشلىم بۇ سوزنى ئاڭلاپ كېچىسى كورگەن چۈشىنى ئۇ دەرۋىشكە بايان قىپتۇ. دەرۋىش ئۇنىڭغا شۇنداق دەپتۇ:

ــ بۇ ئەرزىمەس نەرسىلەرنىڭ پادىشانىڭ ئالى ھىممىتى ئالىدىدا ھېچقانچە قەدرى ـ قىممىتى يوق بولسىمۇ، ئۇزلىرىگە تۇتتۇم. بۇ غايىپتىن ھاۋالە بولغان خەزىنە بولغاچقا قوبۇل قىلىپ ئالماقلىرى لازىم. غايىپتىن كەلگەن نەرسىنى ئەيىپ ئەتمىگەيلا.

راي كولاشقا بۇيرۇق بېرىپتۇ. بىر توپ ئادەم كېلىپ بىر-دەم كولاپ كومۇلگەن خەزىنىنى تېپىپتۇ ۋە تېپىلغان نەرسىلەرنى پادىشانىڭ نەزىرىدىن ئوتكۈزۈش ئۈچۈن كەلتۈرۈشۈپتۇ. پادىشا قارىسا ناھايىتى نۇرغۇن شاھانە ئالتۇن، گوھەر ئۈزۈكلەر-دىن تاشقىرى، سىرتى ئالتۇن ۋە گوھەرلەر بىلەن بېزەتىلگەن، ياقۇت ۋە تىللا توشقۇزۇلغان ساندۇقلار بار ئىكەن. پادىشا ئاچ-تۇرۇپ كورۈپتۇ. سانداقلار ئارىسىدا يەنە رۇم قۇلۇپى بىلەن قۇ-لۇپلانغان بىر ساندۇقمۇ بار ئىكەن. ئۇ پولات قۇلۇپ شۇ دەر-جىدە مۇستەھكەم ئىكەنكى، ھېچبىر ئاچقۇچ تېخى ئۇنىڭ گىرەلىر-نى ئاچالمىغان ۋە ھېچبىر قېيىن مۇشكىلاتلارنى ھەل قىلغۇچى تېخى بۇنىڭ بەنتلىرىنى ئاجرىتىشنى ھەل قىلالمىغان بىر قۇلۇپ ئىكەن. قانچە ئاختۇرۇپمۇ ياكى ئاچقۇچىن خەۋەر ياكى ئېچىشىدىن ئەسەر تاپالمايتۇ. راي ئۇ ساندۇقنى ئېچىشقا بەكمۇ قىزىقىپ قالغان ئىكەن، شۇڭا ئۇ "بۇ ساندۇقتا نىمە بار ئىكىن؟ ھەرقاچان ئەڭ قىممەتباھا گوھەرلەر مۇشۇ ساندۇقتا قويۇلغان بولۇشى مۇمكىن، ئۇنداق بولمسا بۇنداق ئېھتىيات قىلىشنىڭ سە-ۋەبىنى نىمە؟" دەپ مۇلاھىزە قىپتۇ ـ دە، ساندۇقنى ئېچىشقا بۇيرۇق بېرىپتۇ. بىلىگى كۆچلۈك تومۇرچىلەر ئۇز ھۈنەرلىرىنى كورسە-تىپ ساندۇقنىڭ ئاغزىنى بۇزۇپ ئېچىپتۇ. قارىسا ساندۇقنىڭ ئى-

چەدىن خۇددى ئاسماندىكى يۇلتۇلاردەك جاۋاھىرلاردىن كوز قويۇلغان بىر تىللا ساندۇقچە چىقىپتۇ. ئۇ ساندۇقچىنىڭ ئىچىدىن يەنە ناھايىتى چوڭ رايلىق بىر قۇتا چىقىپتۇ. شاھ ئۇ قۇتىنى ئەپكەلدۇرۇپ ئوزى مۇبارەك قولى بىلەن ئاغزىنى ئېچىپتۇ. قۇتىنىڭ ئىچىدە ناھايىتى نېپىز بىر پارچە ئاق قەغەزگە سۇرياني ① يېزىغى بىلەن خەت يېزىلغان ئىكەن.

ــ بۇ نىمە دېگەن خەتتۇر؟ ــ دەپ تەئەججۇپلىنىپتۇ دابشىلىم شاھ.

ئوپچوردە تۇرغانلاردىن بىرى "بۇ خەزىنە ئىگىسىنىڭ ئىسمى بولۇشى مۇمكىن" دەپتۇ. بىرى ئۇنداق، بىرى بۇنداق دەپ، تۇرغان دولەت ئەركانلىرىنىڭ ئىچىدە گەپ كوپىيىپتۇ، لېكىن ھەچقايسىسى بىر قارارغا كېلىشەلمەپتۇ.

ــ بۇ خەتنى ئوقۇمىغىچە بۇ شۇبھە كوتىرىلمەيدۇ، ــ دەپتۇ دابشىلىم ۋە خەتنى ئوقۇيدىغان ئادەملەرنى ئىزلەشكە بۇيرۇق بەرىپتۇ. تۇرغانلاردىن ھىچكىم بۇ خەتنى ئوقۇيالمايدىكەن، ئۇلار تەرەپ ـ تەرەپكە چېپىشىپ، سۇرياني يېزىغىنى ئوقۇيدىغان كىشىنى ئىزلەپ يۇرۇپ ئاخىرى بىر ھەكىمنى تېپىپ كەلتۈرۈشۈپتۇ.

بۇ ھەكىم سۇرياني يېزىغىنى ئوقۇيالايدىكەن ھەم يازالايدىكەن. ئۇندىن باشقا ئاجايىپ ـ غارايىپ ئىلىملەرگىمۇ ماھارىتى بار ئىكەن. ھەكىم پادىشاھنىڭ ھوزۇرىغا كېلىپ، تازىم بىلەن ھورمەت بىلدۇرۇپ بۇيرۇق كۇتۇپ تۇرۇپتۇ.

ــ ھەكىم جاناپلىرىنى ئاۋارە قىلىشىمنىڭ سەۋەۋى شۇكى، بۇ مەكتۇپنىڭ سوزلىرىنى بايان قىلىپ، ھەقىقى ھالىنى ئوز ئەينى بىلەن چۈشەندۈرۈپ بەرسىڭىز، ــ دەپتۇ دابشىلىم شاھ.

ھەكىم ئۇ خەتنى قولىغا ئېلىپ، سوزلىرىنى ھەرپمۇ ـ ھەرپ نەزىرىدىن ئوتكۈزۈپ، كوپ ئويلاپ ۋە تەپەككۇر قىلىپ "بۇ خەت كوپ پايدا ۋە مەنپەئەت بېرىدىغان، ھەقىقەتنىڭ خەزىنە نامىسى

① سۇرياني يېزىغى ــ كونا سۇرىيە يېزىغى.

ئىگەن" دەپتۇ ۋە مەزمۇننى ئوقۇپ بېرىپتۇ.

مەكتۇپتە شۇنداق دېيىلگەن ئىكەن:

"مەنكى ھۇشەك پادىشاھدۇرمەنكى، بۇ خەزىنىنى دائىشلىر پادىشا ئۈچۈن ئامانەت قويغاندۇرمەن. ئاللاتائالانىڭ ئىلھامى بىلەن بۇ خەزىنە ئۇنىڭغا نىسىپ بولغاي. يەنە بۇ ۋەسىيەتنامىنى دۇررى گوھەرلەرنىڭ ئارىسىغا قويۇپ قويدۇم. خەزىنىنى قولىغا ئالغان چاغدا بۇ ۋەسىيەتلەرنى مۇتالىئە قىلىپ پىكىر يۈرگۈزگەيكى، زەر ۋە گوھەرلەرگە ھېرىس بولماق ئاقىللارنىڭ ئىشى ئەمەس، چۈنكى بايلىق دېگەن ئامانەت ئەرسىدۇر. ھەر كۈنى بىراۋنىڭ قولىغا ئوتەر ۋە ھېچكىمگە ۋاپا قىلماس.

قىلما ئارزۇ ئۇشبۇ دۇنيا سوھبىتىنى زادىلا،
ھېچ كىشىگە ھېچقاچان ئۇ ئەيلىمەس ئەسلا ۋاپا.
ئالدىنىپ بۇ كور ياتاق دەۋرانغا بولما كۆڭلى توق،
شاكىلى ئىچىدە ئۇنىڭ زەررە ۋاپانىڭ مېغزى يوق.

پادىشالارنىڭ ئوز ئىشلىرىغا دەستۇر قىلىشى ئۈچۈن بۇنىڭدىن ياخشىراق ۋەسىيەتنامە يوقتۇر. بەس، ھۇشيار پادىشالار بۇ ۋەسىيەتلەرگە قاراپ ئىش قىلغاي. ئەگەر بىرەر پادىشا بۇ بايان قىلىنىدىغان ئون توت قائىدىنى نەزىرىگە ئىلمايدىغان بولسا، ئۇنىڭ دولىتىنىڭ قىسقا بولۇشى ۋە سەلتەنىتىنىڭ ئاساسى مۇستەھكەم بولماسلىقى مۇقەررەردۇر.

بىرىنچى ۋەسىيەت شۇكى، ئەگەر پادىشا ئوز مۇلازىملىرىدىن بىرەرسىنى ئوزىگە يېقىن تۇتۇپ، بېشىنى ئۇستۇن قىلغان بولسا، باشقىلارنىڭ ئۇنىڭ توغرىسىدا قىلغان سوزلىرىنى قوبۇل قىلمىغاي. چۈنكى ھەر كىم پادىشاغا يېقىن بولسا، باشقىلار ئۇنىڭغا ھەسەت قىلىشىدۇ. پادىشانىڭ ئۇنىڭغا ئىشەنچىسى مۇستەھكەم ئىكەنلىگىنى كورسە، ھىلە بىلەن ئۇلارنىڭ دولىتىنى بۇزماق

ئوچۇن، كويۇنگەن قىياپەتتە تۇرۇپ، غەرەزلىك سوزلەرنى ئېيتىشىدۇ. ئۇلارنىڭ بۇنىڭدىن مەقسىدى پادىشانىڭ ئۇنىڭغا بولغان دوستلۇغىنى ئوزگەرتىپ ئوز مەقسىدىنى ئىشقا ئاشۇرۇشتىن ئىبارەت.

ئىككىنچى ۋەسىيەت شۇكى، راست سوزلۈك بولغاي ۋە، گەپ تۇشۇغۇچىلارنى مەجلىسكە يېقىن يولاتمىغاي. چۈنكى ئۇلار پىتنە-خورىدۇر ۋە ئۇرۇش چىقارغۇچىدۇر. ئۇلارنىڭ ئاقىۋىتى يامانىدۇر. شۇڭا بۇ سۇپەتلىك كىشىنى كورسە، ئۇلار پىتنە چىقىرىپ ئالەمنى دۇتقا تولدۇرۇشتىن بۇرۇنراق شەھشەر سۇيى بىلەن پىتنە ئوتىنى ئوچۇرگەي.

ئەل ـ خالايىقنى ئەگەر كويدۇرسە ئوت،
يوق ئوچۇرمەكتىن بولەك چارە ئاڭا.

ئۈچىنچى ۋەسىيەت شۇكى، دولەت ئەركانلىرى ۋە ئەمىرلىرى بىلەن مۇڭاپىق ۋە ياخشى مۇئامىلە قىلىپ، بىر دىل، بىر نىيەتلىك سادىق دوستلارنىڭ ئىتتىپاقى ۋە ياردىمى بىلەن ئىش پۈتتۈرگەي، چۈنكى ئىتتىپاق بولسا پۈتۈن جاھاننى ئالغىلى بولۇر.

تۆتىنچى ۋەسىيەت شۇكى، دۇشمەنلەرنىڭ يۇمشاق ۋە شىرىن سوزلىرىگە مەغرۇر بولماغاي. دۇشمەن ھەرقانچە خۇرسەن قىلسىمۇ ۋە كوڭۈل ئىزلىسىمۇ ئېھتىيات يۇزىسىدىن ئۇنىڭغا ئىشەنمىگەي.

قاچقىن، دۇشمەن مېھرىنى قىلسا يېقىن،
خۇددى ئوتتىن قاچقاندەك قۇرۇق ئوتۇن.

بەشىنچى ۋەسىيەت شۇكى، ھەرقاچان مۇرات ـ مەقسەت گوھىرى قولغا كىرسە، ئۇنى ياخشى ئاسرىغاي، غەپلەت بىلەن زايا قىلۇەتمىگەي. چۈنكى ئىككىنچى مەرتىۋە قولغا كەلتۈرگىلى بولـ

ماس. هەرقانچە پۇشايمان قىلسا پايدا بەرمەس ۋە ئېتىلغان ئوق قايتماس.

ئالتىنچى ۋەسىيەت شۇكى، ھېچقانداق ئىشقا يەكلىمەك ۋە ئالدىراڭغۇلۇق قىلمغاي، بەلكى ئويلاپ ۋە ئالدىرىماي ئىش قىلغاي. چۈنكى ئالدىراڭغۇلۇقنىڭ زەردىسى كوپتۇر ۋە پايدىسى يوقتۇر.

يەتتىنچى ۋەسىيەت شۇكى، ھېچقانداق ئىشتا تەدبىر تىزگىنىنى قولدىن بەرمىگەي. ئەگەر دۇشمەنلىرى ئىتتىپاق تۇزۇپ قەست قىلسا، ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بىرى بىلەن دوستلىشىپ شۇنىڭ سەۋەبىدىن باشقىلاردىن قۇتۇلماق مۇمكىن بولسا، ئۇنىڭ بىلەن دوست بولۇشقا قەدەم قويغاي، چۈنكى ئۇرۇش پىرىپتىمگەرلىكتۇر.

رەقىبنىڭ مىكرى دامىدىن خالاس بول ئىشلىتىپ ھىلە،
تومۇرنىڭ بەنتىنى ئاچقاي تومۇر ئەسۋاپ بىلەن ھەر كىم.

سەككىزىنچى ۋەسىيەت شۇكى، ئاداۋەتخورلاردىن ھەزەر ئەيلىگەي، ئۇلارنىڭ تىلى يۇمشاقلىغىغا ئالدانمغاي. چۈنكى ئۇلار قەلب سەھىنىسىگە ئاداۋەت دەرىخىنى تىككەندۇر، ئۇنىڭ مىۋىسى زەھەر ۋە ئازاردىن بولەك ھېچنەرسە بولماس.

گەر ئاداۋەت ھەر كىشىنىڭ كۆڭلىدە ئالسا ئورۇن،
پەيتى كەلسە تىل بىلەن قەست قىلغۇسىدۇر يوشۇرۇن.
گەرچە كورمەككە ساڭا ئۇ سوزلىسىمۇ ياخشى سوز،
كۆڭلىدە لېكىن ھەمىشە تىككۈسى جانىڭغا كوز.

تۆققۇزىنچى ۋەسىيەت شۇكى، ئەيۇ قىلىش پەزىلىتىنى ئادەت قىلغاي، مۇلازىملارنىڭ ئاز - تولا گۇناھى ئۈچۈن غەزەپ قىلمغاي. چۈنكى چوڭلار ھەمىشە كىچىكلەرنىڭ ئەھۋال سەھىپىلىرىدىكى خاتانىڭ خېتىنى ئەيۇنىڭ سۈيى بىلەن يۇيار ۋە شەپقەت قولى

بىلەن مەرھەمەت ئىتىگىدە ئۇلارنىڭ بىئەدەپلىكلىرىنى يايار.

بولدى ئادەم دەۋرىدىن شۇ كەمگىچە بىر رەسىم بۇ،
گەر كىچىكلەردىن گۇنا يۇز بەرسە چوڭلاردىن ئەپۇ.

ئونىنچى ۋەسىيەت شۇكى، ئوزىڭگە يامانلىق كەلمىسۇن دىسە، ھىچكىشىگە يامانلىق كوزلىمىگەي، بەلكى ياخشىلىق يامغۇرىنى يۇ-تۇن ئالەم ئەھلىگە يانغۇرغاي. چۇنكى ياخشىلىق باغىدا مۇرات دەرىخى مىۋە بېرەر ۋە ھەر كىم ياخشىلىق قىلسا ئوزىگە قىلۇر.

سەن كورۇرسەن ياخشىلىق، گەر ياخشىلىق قىلساڭ ھۇنەر،
گەر يامانلىق ئەيلىسەڭ كورگۇڭ يامانلىقتىن بەتەر.
بىخەۋەرسەن ياخشى ئىش بىرلە يامان ئىشتىن بۇگۇن،
تاڭلا تاپقايسەن جىمى ياخشى يامانلىقتىن خەۋەر

ئون بىرىنچى ۋەسىيەت شۇكى، ھەر ئىش ئوز ھالىغا مۇنا-سىپ بولمىسا ئۇنى قىلمىغاي، ھەر كىشى نامۇناسىپ ئىشقا قەدەم قويۇپ ئوز ئىشىنى تاشلىسا ئۇ قولىغا كەلمەس، بەلكى قولدىن كېتەر.

ئۇگىنەي دەپ قاغا ماڭماقلىقتا كەكلىك ئىشىنى،
ھەم بىلەلمەي ئۇنى، ئۇنتۇدى ئوز مېڭىشىنى.

ئون ئىككىنچى ۋەسىيەت شۇكى، يۇۋاش ۋە ئېغىر - بېسىق بولغاي، چۇنكى يۇۋاشنىڭ كوڭلى يۇمشاق بولۇر. كوڭلى يۇمشاق كىشىلەر خۇداغا يېقىن بولۇر.

يۇۋاش تەخى قىلىچتىنمۇ تېزراقتۇر،
لەشكەردىنمۇ بەلكى يەڭگۇچىراقتۇر.

ئون ئۇچىنچى ۋەسىيەت شۇكى، ئوزدىگە ئىشەنچىلىك ۋە كارغا ياراملىق مۇلازىملارنى ساقلىغاي ۋە خىيانەتكار كىشىلەردىن يىراق بولغاي. چۈنكى مۇلازىملار ئىشەنچە سۈپىتىگە مۇيەسسەر بولغان بولسا، پادىشانىڭ سىر - ئەسرارى ياخشى ساقلانغاي ۋە خالايىق ئۇلاردىن زەرەر كورمەس. خۇدا ساقلىسۇن، ئەگەر ئۇلار-نىڭ كوڭلى خىيانەتنىڭ قاراڭغۇلۇغى بىلەن قارا بولغان بولسا ۋە سوزلىرى پادىشا قېشىدا ئېتىۋار تاپسا، كوپلىگەن بىگۇنا كىشىلەر ئۇلارنىڭ سەۋەبىدىن ئولۇمگە دۇچار بولۇر ۋە بۇ ئىشتىن يامان نەتىجە ھاسىل بولۇر.

مۇلازىملار بولسا سادىق ۋە پىداكار،
ۋىلايەتنىڭ بارچە ئىشى روناق تاپار.
ئەگەر ئۇلار قەدەم قويسا خىيانەتكە،
پادىشالار ئۇچرىغۇسى ھالاكەتكە.

ئون توتىنچى ۋەسىيەت شۇكى، دەۋرانىنىڭ يوتكەلمەكلىگىدىن ۋە زامانىنىڭ مېھنىتىدىن مالالىق غۇبارىنى ھەممىتىنىڭ ئىتىگىگە يۇقتۇزمىغاي. چۈنكى زېرەك كىشىلەر ھەمىشە بالا بەندىگە باغلاقلىقتۇر. غاپىل ئادەملەر داۋاملىق نازۇ - نېمەت ۋە راھەت بىلەن كۈن ئوتكۈزەر.

شىر زەنجىرده باغلاقلىقتۇر، تۈلكە يۇرگەي بوش بىكار،
ئەيش - ئىشرەت بىرلە سەھرا قوينىدا ئەيلەپ شىكار.
زېرەك ئادەم ئوز ئويىدە غەم بىلەن مەشغۇل لېكىن،
يۇرەر غاپىل سەيرى ئەيلەپ نەگە بارسا ئېختىيار.

شۇنى بىلمەك كېرەكىكى، ھەق تائالانىڭ لوتپى يار بەرمىسە، مۇرات ئوقىي ساتادەت نىشانىسىغا تەگمەس. تەقدىر

ئەراده قولدا شمسا، هىچقانداق پەزىلەت ۋە ھۈنەر پايدا بەرمەس.

ئەگەر مەدەت بەرمىسە قازايۇ - قەدەر،
بەخت بەرمەس ھىچ كىشىگە ئىلمۇ ھۈنەر.

بۇ زىكرى قىلىنغان ئون توت ۋەسىيەتنىڭ ھەر بىرىگە مۇقەررەر قىلىنغان موتىۋەر ھىكايىلەر باردۇر ۋە ئەگەر راي ئول ھىكايەلەرنى تەپسىلى رەۋىشتە روشەن بىلەي دىسە، ئادەم ئەلەيھىسسالام نىڭ قەدەمگاھى بولغان سەراندىپ تېغى تامان بارغايىكەم، بۇ گىرەلەر ئۇندا يېشىلگۇسدۇر ۋە تەلەپ گۈلى ئول ئالى باغدا يۈز كورسەتكۈسدۇر. ئول مەقسەتنىڭ ھاسىل بولمىغدا، مەدەت قىلغۇچى ئاللاتائالادۇر."

ھەكىم خەتنى ئوز ئەينى بويىچە ئوقۇپ بەرگەندىن كېيىن، دابشىلىم ئۇنىڭغا ئىلتىپات قىلىپ ئۇنى ھورمەتلەپتۇ ۋە ئۇ خەتنى تازىم بىلەن سويۇپ تۇرۇپ سەلتەنەت بىلىگىگە باغلۇبلىپ، شۇنداق دەپتۇ:

— ماڭا چۈشۈمدە بىشارەت بېرىلگەن بۇ خەزىنىلەر قولۇمغا كەلدى. خۇداغا شۈكرى، بۇ ئەڭ قىممەتباھا جاۋاھىرلاردىنمۇ قىممەتلىك بولغان، ھىكمەت ۋە نەسىھەت بىلەن تولغان بۇ سىر خەزىنىسىمۇ قولغا كەلدى. دۇنيا تەئەللۇقاتى مەندە ھەددى - ھىساپسىز كوپ. ئۇنىڭدىن ئارتۇقىغا ھاجىتىمۇ يوق. شۈڭا بۇ تاپقىنىمنى تاپمىغان ئورنىدا كورىمەن. ئەمدى بۇ ھەقىقەت خەزىنىسى بولغان نەسىھەتنامە شۈكرانىسى ئۈچۈن بۇ قولۇمغا كەلگەن بارلىق خەزىنىنى ئېھتىياجلىقلارغا سەدىقە قىلىۋېتىمەن، ئۇنىڭ ساۋابى ھۈشەك پادىشانىڭ روھىغا تەگسۇن، مەنمۇ ئۇنىڭ ساۋابىنىڭ ئەجرىگە شېرىك بولغايمەن، چۈنكى ياخشى ئىشقا دالالەت قىلغۇچى ساۋاپتا شۇ ياخشى ئىش قىلغۇچى بىلەن باراۋەردۇر.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورىسى

ياخشى ئىش قىل ياكى ياخشى ئىش قىلىشقا قىل خىتاب،
ياخشى ئىش قىلغان كىشىدەك سەنمۇ تاپقايسەن ساۋاب.

شۇنداق قىلىپ، پادىشانىڭ بۇيرۇغى بىلەن مۇلازىملار ئۇ خەزىنىنى خۇدا يولىدا پېقىر ۋە مىسكىنلەرگە ئۈلەشتۈرۈپ بېرىپتۇ.

خاس بولۇپتۇ كەرەم ① ئۇچۇن دەرەم ②،
كەلدى دەرەم قاپىيەسىگە كەرەم.

بۇ ئىشلارنى تۈگەتكەندىن كېيىن، دابىشلىم ئوردىسىغا قايتىپ كېلىپ، سەلتەنەت تەختىنى شاھلىق جامالى بىلەن زىننەتلەپتۇ ۋە شۇ كېچىسى تاڭ ئاتقىچە سەرانديپ تېغىغا بېرىشنىڭ خىيالى بىلەن ئۇخلىماي چىقىپتۇ. "سەرانديپ تېغىغا بارسام، ئارزۇ قىلغان تىلىگىمنىڭ ۋەسلىگە يەتسەم ۋە مەقسىدىم ھاسىل بولسا، يەنى بارلىق ۋەسىيەتلەرنىڭ تەپسىلاتىدىن ۋاقىپ بولسام، ئۇ نەسىھەتلەرنى مەملىكەت ئويىگە تۈگۈرۈك قىلسام ۋە پادىشالىغىم ئۇچۇن قىبلىنامە قىلسام ئىدى" دەپ ئويلاپتۇ دابىشلىم پادىشا.

ئەتىسى نۇرانە ئاپتاپ خۇددى زامانىنىڭ چوڭ ياقۇتىدەك، سەرانديپ تېغىنىڭ بىر چېتىدىن يۇز كورسىتىپتۇ. ئالماس رەڭلىك ئاسمان لەئىلى نۇرلىرىنى پۈتۈن ئالەمگە چېچىپتۇ.

قۇياش جاھان ئۈستىگە بولدى زەرەپشان،
بولغاچ يۇلتۇز گوھىرىنىڭ نۇرى پىنھان.

دابىشلىم چارە - تەدبىرلىك ۋە مەسلىھەت بېرەلەيدىغان ئەمىر، ۋەزىرلىرىدىن ئون كىشىنى قېشىغا چاقىرتىپتۇ ھەم ئۇلارغا شاھانە ئىلتىپات كورسىتىپ، شاھانە لىباسلار بىلەن تارتۇقلىغاندىن كېيىن ئۇز ھالىنى ۋە كېچىسى ئويلىغانلىرىنى بايان قىپتۇ.

① كەرەم — سېخىلىق. ② دەرەم — پۇل.

— سەراندىپ تېغىغا سەپەر قىلىشنىڭ ھەۋىسى كۆڭلۈمنى بە-قارار، ئارزۇسى خاتىرەمنى بىئىختىيار قىلدى. سىلەر بۇ ئىشتا قانداق ياخشى مەسلىھەتلەرنى بېرىسىلەر؟ مېنىڭ بېرىدىغىنى قانداق ئويلايسىلەر؟ مەن ئۇزۇندىن بېرى ھەر قانداق مۇشكۈل چىگىشلەرنى سىلەرنىڭ تەدبىرىڭلارنىڭ قولى بىلەن يەشكەن ئىدىم. سىلەرنىڭ رايىڭلارغا بېرىپ قىلغان ئىشلىرىمدىن ياخشى نەتىجىلەر چىققان ئىدى. بۈگۈن قانداق مەسلىھەت بېرىشىنى خالىساڭلار سوزلەڭلار. مەنمۇ باشقا تەرەپلىرىنى مۇلاھىزە قىلىپ باقاي. شۇنداق قىلىپ ھەممەيلەن بىرلىكتە بىر تەدبىر ئۇستىدە قارار چىقرايلى!

— پادىشاھىمىز! — دېيىشىپتۇ ئۇلار، — بۇ سوزگە دەرھال جاۋاپ بېرىش ياخشى ئەمەس. پادىشا توغرىسىدا چوڭقۇر ئويلىماي سوزلەش خىجالەتتىن باشقا نەتىجە بەرمەيدۇ. ئويلىماي قىلىغان سوز قاتلىمغان بوزگە ئوخشايدۇ. شۇڭا بۇ خۇسۇستا كۆپرەك ئويلاپ بىر نىمە دېگىنىمىز تۇزۇك. بۈگۈن كېچىچە ياخشى ئويلاپ باقايلى، ئويلىغانلىرىمىزنى ئىمتىھان بوتىسىدا ① ئېرىتىپ سىناپ باقايلى. تەسەۋۇرلىرىمىزدىن قايسىسى مۇۋاپىق كورۇنسە ئەتە ھوزۇرلىرىغا ئەرز قىلايلى.

دابىشلىم ئۇلارنىڭ سوزىنى ماقۇل كورۇپتۇ. ئەتىسى بامدات ۋاقتىدا ئەمىر - ۋەزىرلەرنىڭ ھەممىسى پادىشانىڭ قېشىغا يىغىلىشىپتۇ ۋە ھەرقايسىسى ئوز ئورۇنلىرىدا ئولتۇرۇپ، ئەقىل قۇلغىنى پادىشا تەرەپكە سىلىشىپتۇ. سوزلەشكە رۇخسەت ئالغاندىن كېيىن، باش ۋەزىر ئەدەپ تىزى بىلەن يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، دۇئا ۋە سانا ۋەزىپىلىرىنى بىجا كەلتۈرۈپ سوز باشلاپتۇ:

— ئەي، جاھانگىر پادىشاھىم، ھەق ئەزەلىنىڭ ھوكمىدىن، سىزگە بولغاندۇر مۇقەررەر بۇ جاھاننىڭ شاھلىغى.

قۇللىرىنىڭ خاتىرىگە شۇ نەرسە كەلدىكى، بۇ سەپەردە ئازراق پايدا بار، ئەمما ناھايىتى كوپ مۇشەققەت تارتىپ راھەت -

① بوتا — زەگەرنىڭ ئالتۇن ئېرىتمىدىغان قاچىسى.

پاراغەتتىن پۈتۈنلەي قول يۇيماق لازىم بولدۇ. پادىشاھىمىزنىڭ ئاپتاپتەك روشەن ئەقلىدىن مەخپى ئەمەسكى، سەپەر دوزاخىنى ئەمۇنەدۇر ۋە ئوز ۋەتىنىدىن ئاجرالماق بالالارنىڭ ئەڭ چوڭ دۇر. ئادەمنىڭ كوز قارىچۇغى ھىچ ۋاقىت ئوز ئويىدىن تاشقىرىغا چىقمىغانلىغى ئۈچۈن، باش ئۇستىدە ئورۇن ئالغان. ئادەمنىڭ كوز ياشلىرى ئوز ئورنىدا تۇرماي، ئېقىپ تۇرغانلىغى ئۈچۈن ئاياق-ئاستىغا چۈشۈپ پايمال بولدۇ.

سەپەر يولدا باردۇر كوپ مۇشەققەت،
ۋەتەن ئىچرە لېكىن ئەيشۇ پاراغەت.

ھۇشيار كىشى راھەتنى قويۇپ مۇشەققەتنى كوزلىمەسلىگى كېرەك ۋە نېسى نەرسىنى دەپ تەختى قولدىن بەرمەسلىگى كېرەك. خۇدى ھېلىقى كەپتەردەك ئوز يۇرتىنىڭ ئىززىتىدىن سەپەرنىڭ غۇربىتىنى ئەلا بىلمەسلىك كېرەك. ئۇ نۇرغۇن جاپا - مۇشەققەتكە دۇچ كەلگەن ئىكەن.

— ئۇ قانداق ۋەقە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.

— ئاڭلىشىمچە، ئىككى كەپتەر بىر بىرىگە ھەمسوھبەت ۋە سىرداش ئىكەن، — دەپ سوزلەشكە باشلاپتۇ باش ۋەزىر.

ئىككى كەپتەرنىڭ ھىكايىسى

ئىككى كەپتەر بىر بىرىگە ھەمسوھبەت ۋە سىرداش بولۇپ بىر ئۆۋدا ھايات كەچۈرىدىكەن، ئۇلارنىڭ ياكى ئەغيار غۇبارىدىن كوڭۈللىرى كىرلەشمىگەن ۋە ياكى زامان مېھنىتىدىن كوڭۈللىرى رەنجىمىگەن بولۇپ، ئازغىنا سوۇ ۋە دانغا قانائەت قىلىپ، خۇدى دەرۋىشلەردەك تەۋەككۈلنى ئىبادەت قىلىپ ئوتىشىدىكەن. ئۇلارنىڭ بىرىنىڭ ئىسمى بازەندە، بىرىنىڭ ئىسمى ناۋازەندە ئىكەن.

ئۇلار ئىككىلىسى تاسۇبھىدىن شامغىچە بىرلىكتە ئەغمە - ناۋا قىلىشىپ، ئەتىگەندىن كەچكىچە ئۇنلىشىپ - سايرىشىپ كۇن ئوتكۇزىدىكەن.

بىللەلىكتە ماكان تۇتقان جامالىنى ئەيلەپ ياد،
يار ئىشقىدا بۇ جاھاننىڭ غېمىدىن بولۇپ ئازات.

بىرىپ - بىرىپ ئىككى يۇزلىمە ھاياتنىڭ بۇ ئىككى غەمگۇزار دوستىنىڭ يېقىنلىغىغا رەشكى كەلگەنمۇ ياكى ئۇ ئىككىسىنىڭ ئازادە يۇرگىنىگە زامانىنىڭ كوزى تەككەنمۇ، ئىشقىلىپ، بىر كۇنى بازەندە سەپەرگە چىقىشنى ئارزۇ قىلىپ قاپتۇ.

پەلەك خالى ئەمەس بۇ كەسپى كاردىن،
جۇدا ئەيلەر ھەمىشە يارنى ياردىن.

شۇنىڭ بىلەن بازەندە دوستىغا شۇنداق دەپتۇ: بىز ھەمىشە بۇ يەردە تۇرىۋېرىمىزمۇ؟ ھەمىشە بىر ئۇۋدىلا ھايات كەچۇرىمىز-مۇ؟ مەن ئىككى - ئۇچ كۇن باشقا جايلارنى سەيلى قىلىپ ئاجايىپ نەرسىلەرنى كورۇپ، ئىبرەت ئېلىپ، تەجرىبىلەرنى قولغا كەلتۇرۇشنى ئارزۇ قىلىۋاتىمەن. بۇزرۇكلار "سەپەر دىمەك زەپەر دىمەك" دەپ ئېيتىشقان. ئەگەر شەمشەر غىلاپتىن چىقمايدىغان بولسا، مەرتلەر مەردىكسىدە يۇزى قىزارمايدۇ. ئەگەر قەلەم سەيرى يولىدا بېشى بىلەن يۇرمەيدىغان بولسا، گۇزەل ئىبارىلەرنىڭ نەقىشلىرى مەۋجۇدىيەت بەتلىرىگە پېزىلمىغان بولاتتى. ئاسمان ھەمىشە سەپەردە يۇرگەنلىگى ئۇچۇن ھەممىدىن ئىگىز تۇرىدۇ. يەر ماڭمايلا ھەمىشە بىر ئورنىدا تۇرغانلىغى ئۇچۇن خالايىقلار پۇتى بىلەن ئۇنىڭ بېشىغا تېپىدۇ ئەمەسمۇ؟

قارىغىن ئىبرەت ئېلىپ، ئاسمان بىلەن يەر ھالىغا،
بولدى ئۇ يۇرمەك بىلەن ئىگىز، بۇ تۇرماق بىرلە پەس.

گەر كىشى قىلسا سەپەر تاپقۇسىدۇر تۇرلۇك بىلىم،
ھەم قىلۇر ئىززەت تېپىپ مالۇ ھۇنەرنى زىرۇدەست.
يۇرسە ئىدى ھەر تامان، بىر يەردە تۇرماستىن دەرەخ،
تاپماس ئىدى ھەرىدىن ئازار ۋە پالىتىدىن شىكەست.

— ھەي يېقىن دوستۇم! — دەپتۇ ناۋازەندە، — سەن تېخى سەپەر مۇشەققىتىنى تارتىپ باقمىغان، غۇربەتچىلىكنىڭ جاپاسى بەختىڭنى خار قىلمىغان. تېخى سېنىڭ جان قۇلىغىڭغا "غېرىپ بولماق — رەنجى مۇشەققەتكە قالماقتۇر" دېگەن ھېكمەتلىك سوز كىرمىگەن ۋە "يار ۋە دىيارىدىن ئايرىلماق — ئوزىنى ئوتقا سالماقتۇر" دېگەن سوغۇق شامال كوڭلۇڭ گۈلشىنىنى پەرىشان قىلمىغان. بىلسەڭ ئىدى كاشكى، سەپەر دېگەن پىراقتىن باشقا مۇڭە بەرمەيدىغان دەرەخ، غۇربەتچىلىك دېگەن كوز يېشىدىن باشقا يامغۇر ياغدۇرمايدىغان بۇلۇتتۇر.

ناماز شام ئارا غېرىپ بىچارە،
يول ئوزرە دىلى غەم بىلەن پارە.

— گەرچە غۇربەتچىلىك جانغا جاپا بولسۇ، — دەپتۇ بازەندە ئۇنىڭغا جاۋابەن، — شەھەرلەرنى كورۇش ۋە ئاجايىپلارنى زىيارەت قىلىش كوڭلۈنى ئاچىدۇغۇ؟ كىشىنىڭ سەپەرنى كوڭلى تاتقان ۋاقتىدا، ئۇنىڭ مۇشەققەتلىرى قىلچە بىلىنمەيدۇ. پۈتۈن ئەس - يادى يوللاردىكى ئاجايىپ - غارايىپلار بىلەن بولسا، يولنىڭ كۈلپىتى كوزگە كورۈنمەيدۇ.

3 غۇربەتتە جاپا تىكىنى بولسا نى غەم،
مەقسەت گۈلى شۇ تىكەندىن ئۇنەر ھەردەم.

— هەي ئوبدان دوستۇم، — دەپتۇ ناۋازەندە، — پۈتۈن جاھان-نىڭ سەيلىسى ۋە باغى ئىرەمنىڭ تاماشاسىمۇ سىرداش دوستلار بىلەن قىزىيدۇ. كىشى دوستلار دىدارىنىڭ سائادىتىدىن مەھرۇم بولغان ۋاقىتدا، ئۇنىڭ دەردى ئۇ سەيلە تاماشا بىلەن قانچىلىك دەرمان تاپالىسۇن ۋە ئۇ تاماشا ئۇنىڭ رەنجىگە قانچە-لىك شىپا بېرەلىسۇن؟ يارۇ - بۇرادەرلەر پىراقىنىڭ دەردى ۋە قەدىناسلار ھىجرانىنىڭ رەنجى ھەممە دەرتلەرنىڭ ئېغىرراقى ۋە ھەممە رەنجى ئەلەمنىڭ قاتتىقراغى ئىكەنلىگىنى مەن ياخشى بىلىمەن.

جەھەننەمدىن نىشاندۇر دوستلار ۋەسلىدىن ئايرىلماق،
غەلەت ئېيتتىم جەھەننەم بىر نىشاندۇر ئۇ جۇدالىقتىن.

ھىسلىمۇ خۇداغا شۈكرى، بىزدە نىملا بولسىمۇ بىر ماكان بار. ئۇ-زۇق - ئوقەت تېپىلىپ تۇرىدۇ. ھەۋەس ياقىسىنى ھاۋا قولغا تۇتـ-قۇزماي، پاراغەت پۈتىنى راھەت ئىتىگىگە يوگەپ ياتساڭچۇ!

كۆتەرمە خەلق ئاراسىدىن بېشىڭنى، ياخشى دىققەت قىل،
بەسى، تەپرىقە تاشىن ئىلگىگە ئالدى ئەنە دەۋران.

— هەي تىرىكچىلىگىمنىڭ ئۇلپىتى دوستۇم، — دەپتۇ بازەندە، — ئەمدى ھىجران - پىراق دېگەن گەپلەرنى تولا دەۋەرمىگىنە، ئالەمدە دوست دېگەن تولا، ھەر كىم بىر دوستىدىن ئايرىلسا غەم قىلمـ-سىمۇ بولىدۇ، يەنە بىرى بىلەن دوست بولۇۋالۇق. ئەگەر بۇ يەر-دە سېنىڭ ۋەسلىڭدىن مەھرۇم قالسام، ئازغىنا ۋاقىت ئىچىدە باشقا يەردە يەنە بىر دوست تېپىۋالىمەن.

تۇرمىغىن بىر يەردە دائىم، تۇتمىغىن بىر يەردە يار،
كەڭرىدۇر ئالەم يۈزى ھەم ھەر تەرەپتە خەلق بار.

دېگەن سوزنى ئاڭلىمىغانمۇسەن؟ بۇنىدىن كېيىن سەپەر مۇشەققىتى دەپتىرىنى ئوقۇماسلىغىڭنى تىلەيمەن. چۈنكى ھەرقانداق تەبىئىتى خام كىشى ئۇمىت پۈتى بىلەن مۇرات مەيدانىدا يۈگۈرەيدىغان

بولسا، سەپەر جاپاسىنىڭ ئوتى ئۇ كىشىنى پىشۇرىدۇ. شۇڭا پىشاي دىگەن كىشى كوپ سەپەر قىلسا بولىدۇ.

— ھەي ئەزىز دوستۇم! ھازىر، كونا دوستىنىڭ سوھبىتىدىن ئۈزۈلۈش ھەۋىسى بېشىڭغا چۈشۈپتۇ، يېڭى دوست تېپىش پىكرى كوڭلۇڭگە كىرىۋاپتۇ، ھەكىمنىڭ:

بىرنى تاشلاپ يەنە بىرنى تۇتمىغىن،
يېڭىنى دەپ كونىنى ئۈنتۇمىغىن.

دىگەن سوزىگە تاجاۋۇز قىلىدىغان بولدۇڭ. مېنىڭ سوزلىرىم ساڭا قىلچىلىكمۇ ئەسەر قىلمايۋاتىدۇ. ئەمما بىلگىنكى،

مەقسەتسىزلىك تەتۈرچى بولغۇسىدۇر ئۇ كىشى،
ئاڭلىمسا ئۇ مۇۋاپىق دوستلىرىنىڭ سوزىنى، —

دەپ سوزىنى ئاخىرلاشتۇرۇپتۇ ناۋازەندە.

شۇنىڭ بىلەن گەپ ئۈزۈلۈپ ئۇلار بىر بىرى بىلەن ۋىدالىشىپتۇ. بازەندە دوستىنىڭ سوھبىتىدىن كوڭۈل ئۈزۈپ، ھاۋاغا پەرۋاز قىلىپتۇ. ئۇ قەپەزدىن ئازات بولغان قۇشتەك پۈتۈن رىخسەتتى بىلەن يۇقۇرى ھاۋادا ناھايىتى تېز ئۇچۇپ، ئىگىز تاغلار ۋە جەننەتتىن گۈزەل باغلارنى كورۇپ، ئۇچۇپ كېتىۋېتىپ ئالدىغا بىر تاغ ئۇچراپتۇ. بۇ تاغ ئىگىزلىكتە پەلەك بىلەن تەڭلەشتۇرۇپ لاپ ئۇرىدىكەن، چوڭلۇقتا پۈتۈن يەرنى ئوزىنىڭ ئالدىدىكى بىر پارچە تۇپراق سانايدىكەن. بۇ تاغنىڭ ئىتىگىدە بىر ئورمانلىق بار بولۇپ، سىياقى ئاسمان گۈلزارىدىنمۇ گۈزەل ۋە شامىلى خوتەن ئىپارىدىنمۇ خۇشپۇراقراق بولغان كوگۈلنى ئاچقۇچى بىر ئورمانلىق ئىكەن.

ئېچىلغان ئۈنىڭ مىڭ خىل گۈللىرى،
سۇلار ئۈيقۇدا كوكاتلار ئويغاق.
گۈللىرى ئۈنىڭ گۈزەل رەڭمۇ-رەڭ،
خۇشپۇراقلارغا تولغان ھەممە ياق.

بۇ ياخشى مەنزىل، بازەندەنىڭ كوڭلىگە يېقىپ قاپتۇ ۋە ئۇ يەرگە چۈشۈپ ئوتمەكچى بولۇپتۇ - دە، شۇ جايغا چۈشۈپ بىر پەس ئارام ئاپتۇ. تېخى ھاردۇقىغى چىقىپ يول ئازاۋى كېتىپ بولالمىغان ۋە كوڭلى ئېچىلىپ بولالماي تۇرغان ئىكەن، بىرددىنلا بوران سۇپۇرگىسى بۇلۇت سايمۇدىنىنى ھاۋا سەھىنىسگە يېيىپتۇ ۋە يامغۇر غەۋغاسى ۋە چاقماق شولىسى قىيامەت ئالامىتىدىن نىشان بېرىپ، جاھاننى قارايتىپتۇ. بىر تەرەپتىن چاقماق ئوتى لاللەر كوكسىگە داغ سالسا، يەنە بىر تەرەپتىن مولدۇر ئوقلىرى نەرگىسلەرنىڭ كوزىگە قادىلىپتۇ.

چاقماق تېغى بىلەن تاغ كوكسى بولدى پارە - پارە،
گۈلدۇرماما غەۋغاسىدا تىترەيتتى يەر ھەر بارە.

بۇ ھالدا بازەندە يېغىن ئوقلىرىدىن پانا بولالىغۇدەك بىرەر جاي تاپالماپتۇ. ھاۋانىڭ سوغۇقلۇغىدىن ئۇنىڭ ئوزىنى دالدىغا ئالغۇدەك ماغدۇرى قالماپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ ئۇ ئوزىنى شاخلارنىڭ تۈۋىگە يوشۇرۇپ، بىر پەس يوپۇرماقلارنىڭ دالدىسىدا مۇكۈپ تۇرۇپ بېقىپتۇ. لېكىن يامغۇر ۋە مولدۇر بارغانسېرى كۈچىيىپتۇ. چاقماق ۋە گۈلدۇرماما شىددىتى بارغانسېرى ئەۋجىگە كوتىرىلىپتۇ.

قاراڭغۇ كېچە ھەم ئىتتىك يېغىن، گۈلدۇرلىگەن غەۋغا،
پاراغەت ئۈيقۇدا يار، ئەيلىمەس ھالىمغا ھېچ پەرۋا.

شۇنداق قىلىپ، بازەندە مىڭ بىر غەم - غۇسسە بىلەن ئاران تاڭ ئاتقۇزۇپتۇ ۋە نائىلاجلىقتىن ئۇ تۈيۇقسىز كەلگەن بالاغا سەۋرى قىلىپتۇ. لېكىن شۇندىلا ئوزىنىڭ ئۇۋىسىنى ۋە ياخشى دوستىنى ياد ئېتىپ، يۇز ھەسرەت ۋە دەرت بىلەن كوڭلى پارە - پارە بولۇپ، جان جىگىرىدىن ئاھ تارتىپتۇ شۇ چاغدا سۇزۇك سۇيىمى مەشرىق مەنبەسىدىن كوتىرىلىپتۇ ۋە قاراڭغۇلۇق خېتى ھايات سەھەر-پىسىدىن يۇيۇلۇپتۇ. ئالەمنى قىزدۇرغۇچى ئاپتاپ نۇرى بىلەن زىمىن ۋە زامان روشەن بولۇپتۇ.

ئۇز نۇرىدىن ھەر تەرەپكە تارتتى زەر خەنجەر قۇياش،
يەر - زىمىنىنىڭ چارىگىنى① قىلدى روشەن زەر قۇياش.

بازەندە يەنە ھاۋاغا پەرۋاز قىپتۇ. ئۇ ئۇچۇپ كېتىۋېتىپ بىر تۇرۇپ ئويمىگە قايتىپ كېتىشكە تەرەددۇت قىپتۇ ۋە يەنە بىر تۇرۇپ ئىككى - ئۈچ كۈن ئۇچۇپ تاماشا قىلسام خوشاللىقتا ئۇلىشىپ قېلىشىم ئېھتىمال دەپ ئويلاپتۇ. شۇ ئەسنادا، بىر لاچىن بازەندەگە قەست قىپتۇ. بۇ لاچىن شۇنداق لاچىن ئىكەنكى، قانىتى كۈچلۈك، چاڭگىلى ئوتكۈر بولۇپ، ئەگەر بىرەر شىكار جانۋارنى كورسە ئۇنىڭ بېشىغا خۇددى ئاپتاپنىڭ نۇرى يەرگە چۈشكەندىمۇ ئىتتىك ئېتىلىپ كېلىدىغان، ئىگىز ئۇچۇشتا بولسا كوزنى يۇمۇپ - ئاچقىچە ئارىلىقتا ئاسمان - يەلەكە ئورلەپ بولىدىغان لاچىن ئىكەن.

خۇددى ئوخشايتتى بورانغا كوكتە تېز ئۇچماق بىلەن،
ئېتىلاتتى ئۇۋ بېشىغا بەسلىشىپ چاقماق بىلەن.

بىچارە كەپتەرنىڭ لاچىنغا كوزى چۈشۈشى بىلەنلا يۈرىگى قېپىدىن چىقىپتۇ، قورقۇنچىدىن ھېچ بىر ئەزاسىدا ماغدۇر قالماپتۇ.

كەپتەرگە لاچىن يەتكۈزسە چاڭگال،
قورقۇنچ بىلەن ھەم بولۇر بىماجال.

بازەندە ئۇزىنىڭ بالا بەندىگە باغلاقلىق ئىكەنلىگىنى كورۈپ، ئۇ ۋاپادار دوستىنىڭ نەسىھىتىنى يادىغا كەلتۈرۈپ، ئۇزىنىڭ ئويلىماي قىلغان خام خىيالىنىڭ باتىل ئىكەنلىگىنى چۈشىنىپتۇ. ئۇ توت ئەتراپىغا قاراپ ئۇز ئۇزىگە ۋەدە بېرىپ: ئەگەر بۇ ھالاكەتتىن سالامەت قۇتۇلسام ۋە بۇ بالادىن ئاسانلىق بىلەن خالاس تاپسام، ھەرگىز سەپەر قىلىش دەيدىغان خىيالنى خاتىرىمگە

① ئەسلى ئەسەردە، رۇبئى مەسكۇن دېيىلگەن. بۇ يەر شارىنىڭ توتتىن بىرى دېگەن بولىدۇ. شۇڭا چارەك دەپ ئېلىندى. (ت)

كەلتۇرمەيمەن ۋە ئاشۇ ياخشى دوستۇمنىڭ سوھبىتىنى مەھكەم تۇتۇپ، ھوزۇرلىنىن باش كوتەرمەيمەن.

بەخت قولداش بولسا يەتسەم يار ۋەسلىگە شۇئان،
تا تىرىك بولسام قولۇمدىن بەرمىسەيمەن ھىچقاچان، —

دەپتۇ. ئۇنىڭ بۇ ياخشى نىيىتىنىڭ بەركىتىدىن ئۇنىڭغا نىجات يولى ئېچىلىپتۇ. ئۇنىڭ تىلىگى ئىجابەت بولۇپ، بۇ بالادىن شۇنداق خالاس بوپتىكى، دەل لاچىنىڭ پەنجىسى ئۇنى بوغىدىغان ۋاقىتدا، يەنە بىر تەرەپتىن، شىكار قىلغاندا پەلەك ئۇۋىسىدىن يەرگىچە ھەملە قىلىدىغان، ئىشتىھاسى ئېچىلىپ قالغاندا ئاسمان ئورمانلىغىدىكى ھەمەلنىمۇ يەۋېتىدىغان

ھەمەل قورقۇنچ بىلەن چەرخ ئۇتلىغىدا ئۇتلىيالمايتتى،
ئاڭا ھامى بولۇپ ھۇكەر كۆزەت قىلغانىدىمۇ گەرچە.

ئەجدىھا سۇپەتلىك بىر بۇركۇت ئۇزۇق ئىزلەپ چىققان بولۇپ، كەپتەر بىلەن لاچىنىڭ ھالىنى كورۇپ قاپتۇ. بۇركۇت ئۇزىچە: "بۇ كەپتەرغۇ ماڭا تۇشلۇق نەرسىمۇ ئەمەس، ناھايىتى بىر لوقما بولىدىغان ئۇزۇق، ئەمما يامان نەپسكە ئازراق بولسىمۇ تەسەللى بەرگىلى بولىدۇ. مۇشۇ نەرسىنى ناشتىلىق قىلىشقا قانائەت قىلىدىغان بولدۇم - دە!" دەپ ئويلاپ، كەپتەرنى لاچىنىڭ ئالدىدىن تارتىۋالماقچى بولۇپ ھەملە قىپتۇ. جۇغى كىچىك بولسىمۇ غەيرىتى چوڭ بولغان لاچىن بۇركۇتكە قارشى ئېتىلىپتۇ، ئىككىسى بىر بىرى بىلەن جەڭگى جىدەلگە چۈشۈپتۇ. بازەندە پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ، دەرھال ئۇزىنى يەردە ياتقان بىر تاشنىڭ دالدىسىغا ئاپتۇ.

ئىككى قۇش بىر بىرىگە چاڭگال ئاچتى،
تېپىپ پۇرسەت بۇ كەپتەر بەدەر قاچتى.

تاشنىڭ قۇشقاچمۇ سىغمايدىغان بىر تۇشۇگى بار ئىكەن. بىچارە كەپتەر مىڭ مۇشەققەت بىلەن ئۇنىڭ ئىچىگە كىرىپ

كەچ كىرگىچە ئۇنىڭ ئىچىدە يېتىپتۇ. كېچىنىمۇ شۇ تۇرۇشتا ئۆچىدە ئازاپ ئىسكەنجىسىدە ئوتكۈزۈپتۇ. سەھەردە سۇبھىنىڭ ئاق قاناتلىق كەپتىرى ئاسمان ئوردىسىدا قاناتلىرىنى ئېچىشقا باشلاپتۇ. كېچىنىڭ قارا قاغىسى خۇددى ئەنقادەك ئوزىنى پىنھانغا يوشۇرۇپتۇ.

قۇياش تاۋۇسى سەھەر چېغىدا،
يۇرۇش باشلىدى ئاسمان بېغىدا.

بازەندە گەرچە ئاچلىقتىن ئۆچقۇدەك ماجالى بولمىسىمۇ، كۆچىنىپ قانات قېقىپتۇ ۋە ئوڭ ـ سولغا قاراپ، ئالدى ـ ئارقىسىدىن ھەزەر قىلىپ كېتىۋېتىپ يەر ئۈستىدە تۇرغان بىر كەپتەرنى كورۇپتۇ. ئۇنىڭ ئالدىدا دان تۇرغان ئىكەن "بۇ كەپتەر توزاقىغا چۈشۈپ قاپتۇ ـ دە" دەپ ئويلاپتۇ بازەندە، ئەمما ئۇنىڭ بەدەن مەملىكىتىگە ئاچلىق لەشكىرى غالىپ كەلگەنلىكتىن ھەم يەردە ئوز جىنسىنى كورگەنلىكتىن ئارتۇقچە ئېھتىيات قىلماي، ئىختىيارسىز ھالدا ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ ـ دە، يەردە تۇرغان دانغا شۇنداق بويۇن سۇنۇشىغلا توزاقىغا ئىلىنىپتۇ.

دان گويا شەيتانكى نەپسىم لەززىتى گويا كى دام،
دان تەقەززاسى سالۇر كوڭلۇم قۇشىنى دام ئارا.

بازەندە ئوزىنىڭ توزاقىغا چۈشكەنلىگىنى كورۈپ ناھەيرىات بىلەن ئۇ كەپتەرگە شۇنداق دەپتۇ:

— ھەي بۇرادەر! ئىككىمىز بىر جىنس ئەمەسمۇ؟ مەن سېنى ئوز جىنسىمكەن دەپ بۇ بالاغا گىرىپتار بولدۇمغۇ؟ نىمە ئۈچۈن مېنى بۇ ھالدىن خەۋەردار قىلىپ قويمايسەن؟ دەپ قويغان بولساڭ ھەزەر قىلغان بولار ئىدىم، بۇ توزاقىغا چۈشمىگەن بولار ئىدىم.

— قوي بۇ سوزۈڭنى، — دەپتۇ ئۇ كەپتەر، — قەدەرگە ھەزەر قىلىشنىڭ نىمە پايدىسى بولسۇن؟ قازاغا رىزادىن باشقا ئىلاج يوق.

ئېتىلسا گەر قازانىڭ ياسىدىن ئوق، -
رىزادىن ئوزگە ئۇنىڭغا سىپەر يوق.

— مېنى بۇ بالادىن قۇتقۇزۇشقا بىرەر ئىلاجىڭ بارمۇ؟ ئەگەر قۇتقۇزالىساڭ، تا قىيامەتكىچە گەدىنىمگە مىننەت قويالمغان بولاتتىڭ، — دەپتۇ بازەندە.

— ۋاي چىرايلىق! — دەپتۇ ئۇ كەپتەر، — ئەگەر قۇتۇلالمىغۇدەك ھىلە بىلسەم ئاۋال ئوزەمنى قۇتقۇزمامتىم. ئوزەم نىجاتلىق تاپالماي يۈرگەن بىر بىچارە تۇرسام سېنى قانداق قۇتقۇزاي؟ سېنىڭ بۇ گېپىڭ خۇددى توگىنىڭ بوتىلىغىنىڭ گېپىگە ئوخشاپ قالدى. بىر بوتىلاق ئانىسى بىلەن بىللە ئۇزۇن يول مېڭىپ ھېرىپ كېتىپ ئانىسىغا يېغلاپ تۇرۇپ: "ھەي نامەھرىۋان ئانا، بىردەم توختىساڭچۇ؟ مەن سەل دېمىنى ئېلىۋالاي، سەل ھاردۇغۇم چىققاندىن كېيىن يەنە ماڭايلى" دەپتىكەن، ئانىسى: "ھەي قارغۇ، كورمەيۋاتامسەن، بۇ بالانىڭ ئاغامچىسى خەتىنىڭ قولىدا تۇرسا، ئەگەر مەندە كىچىككىنە ئىختىيار بولسا ئوزەمنى يۇك يۈدۈشتىن، سېنى يول يۈرۈشتىن خالاس قىلمامتىم" دىگەن ئىكەن.

بوتىلاق ئانىسىغا ئېيتتى شۇدەم:
"ھېرىپ كەتتىم، ئانىجان، توختا بىردەم".
دىدى: "بولسا ئىختىيار ئوز قولۇمدا،
يۈرەر ئىدىم بوشىنىپ ئوز يولۇمدا".

بازەندە ئۇمىتسىز ئۇزمەي پۈتۈن كۈچى بىلەن تىپىرلاپ، قانتى بىلەن قېقىپ، پۇتى بىلەن تېپىپ، زورۇقۇپ بېقىپتۇ. بۇ توزاقنىڭ يېپىلىرى بوش ئېشىلگەن بولۇپ، ئۇنىڭ ئۇستىگە كونە-راپ چىرىپ قالغان ئىكەن. بازەندەنىڭ ئۇمىت رىشتىسى مەھكەم بولغاچقا، توزاقنىڭ يېپى ئۇزۇلۇپتۇ-دە، بازەندەنىڭ بوينى توزاقنىڭ يېپىدىن خالاس بولۇپتۇ. بازەندە خوشاللىق بىلەن ئۇچۇپ

ئوز ۋەتىنىگە قاراپ يول ئاپتۇ. شۇنداق چوڭ بالادىن قۇتۇلغىنىغا شاتلانغان بازەندە ئاچلىق ئازاۋىنىمۇ ئۇنتۇپ، توختىماي قوچۇپ بىر كەنتكە يېتىپ كەپتۇ ۋە بىر ئېتىزلىقنىڭ بويىدىكى تامنىڭ ئۈستىگە قونۇپتۇ. ئۇ يەردە بىر دېخاننىڭ بالىسى زىرائەتلەرنى بېقىپ ئولتۇرغان ئىكەن. كەپتەرنى كورۇپلا، توتوپ كاۋاپ قىلىپ يېيىش ئارزۇسى بىلەن دىمىغىدىن دۇت چىققان دېخان بالىسى ئاستاغىنا كەمەلەككە بىر تاشنى سېلىپ كەپتەرنى نىشانغا ئاپتۇ. بازەندە بۇنىڭدىن خەۋەرسىز ئەتراپتىكى زىرائەتلەرگە قاراپ كوڭلى ئېچىلىپ ئولتۇرغان ئىكەن. شىددەت بىلەن ئېتىلغان تاش ھالى، زەئىپ بازاندەنىڭ قانىتىغا تېگىپتۇ-دە، موللاق ئاتقان پېتى تام تۈۋىدىكى قۇدۇقنىڭ ئىچىگە يىقىلىپ چۈشۈپتۇ. بۇ شۇنداق بىر قۇدۇق ئىكەنكى، كەڭ ۋە چوڭقۇرلۇغىدىن پەلەك چاقى ئۇنىڭ چاقپىلىگى بولغان، ناھايىتى چوڭقۇرلۇغىدىن كۇندۇزنىڭ ئېقى بىلەن كېچىنىڭ قارىسىدىن ئارىلاشتۇرۇپ ئېيىلگەن ئاغامچىمۇ ئۇنىڭغا بوي بەرمەيدىغان بىر قۇدۇق ئىكەن.

چوڭقۇرلۇقتا قۇدۇق ئانداق ئىدىكى،
تۇڭى يەتتىنچى يەر قەرىگە بارغان.
ئۇنىڭ كەڭلىگى شۇنداق چوڭ ئىدىكى،
پەلەك ئەتراپىدا ئايلانسا ھارغان.

دېخان بالىسى بېرىپ قارىسا كەپتەر قۇدۇقنىڭ ئاستىغا چۈشۈپ كەتكەن ئىكەن. تەدبىر ئاغامچىسى ئۇنىڭ قەرىگە يېتىشكە ئازىجىزلىق قىلىدىغانلىغىنى چۈشەنگەن دېخان بالىسى ئائۇمىت بولۇپ كەيىنىگە يېنىپ كېتىپتۇ. بازەندە يېرىمجان ھالەتتە ئۇ ئازاپ-ئوقۇبەت زىندانىدا كوڭلى پارە ۋە بەدىنى يارا بولۇپ، بىر كېچە-كۇندۇز يېتىپتۇ ۋە ھال تىلى بىلەن ئاجىزلىق سۇپىتىنى ھەم زەئىپ بە-

چاربلىك سۈرىتىنى ناۋازەندەنىڭ خىيالىغا ئەرز قىلىپ مۇنۇ شېئىرىنى ئوقۇپتۇ:

ئەمدى بىلدىم ئوزدىيارىم ياخشى بىر مەنزىل ئىكەن،
كوزگە روشەنلىك ئۇنىڭ تۈپراغىدىن ھاسىل ئىكەن.
"بىردىن ئايرىلسام يانا بىردوست تاپالايمەن" دىسەم،
نى قىلاي كوڭلۈم خىيالى بارچىسى باتىل ئىكەن.

ئەتىسى بىر ئاز قۇۋۋەت تېپىپ، بار كۈچى بىلەن مەدرىلاپ بىر ئامال قىلىپ ئوزىنى قۇدۇقنىڭ لېۋىگە ئاپتۇ. ئۇ يەردىن نالە-زار قىلغان پېتى ئۇچۇپ ئاش ۋاقتى بىلەن ئوز ئۇۋىسىغا يېتىپ كەپتۇ. ناۋازەندە ئۇنىڭ پەريات-پىغانلىرىنى ئاڭلاپ ئالدىغا چىقىپتۇ ۋە:

دوست دىدارىغا مەن ئاچتىم كوزۈم،
شۇكرى ئېيتىپ پۈتىغا سۈرتەي يۈزۈم.

دەپ ئۇنى قۇچاقلاپتۇ. ناۋازەندە ئۇنىڭ ناھايىتى ئورۇقلاپ ۋە ئاجىزلىشىپ كەتكەنلىگىنى سېزىپ:
ــ نېمە بولدۇڭ دوستۇم؟ نەلەردە يۈردۈڭ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.
ــ بېشىمدىن شۇنداق دەرت-ئەلەملەر كەچتىكى،

سوردىما دوستۇم ئىچىپ ھىجران زەھرىنى،
كەچۈردۈممەن بېشىمدىن ئىشق دەردىنى،
كەچ كىرىپ بولغاندا خالى بۇ ماكان،
ساڭا ئەيلەي ئەرزى ھالىمنى بايان.

سوزۈمنىڭ خۇلاسىسى شۇكى، "سەپەردە كوپ تەجرىبىلەر ھا-

سل بولدۇ" دەپ ئاڭلىغان ئىدىم، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ-دە، ــ ماڭا شۇنداق تەجرىبە ھاسىل بولدىكى، ھاياتلا بولسام سەپەرگە چىقمايمەن. زورۇرىيەت بولمسا ئۇۋامدىن سىرتقا چىقمايمەن، ئوز ئىختىيارىم بىلەن دوستلارنىڭ دىدار دولىتىنى پىراق غۇربتىنىڭ مېھنىتىگە تېگىشمەيمەن.

ئۇچرىمسۇن ھېچ كىشىگە ئايرىلىشنىڭ مېھنىتى،
نېسىپ بولسۇن ئاڭا ھەر دەم يارنى كورمەك دولىتى.

باش ۋەزىر ھىكايىنى تۇگىتىپ مۇنداق دەپتۇ: بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۇچۇن كەلتۇردۇمكى، ھەزرىتى ئالەم پاناھ شاھىمىز تەخت ئىززىتىنى سەپەر غۇربىتىگە ئالماشتۇرۇپ ئوز دىيارىدىن كەتمىگەي، نەتىجىسى نالە-زار ۋە ياش توكۇشتىن ئىبارەت بولغاي، يار ۋە دىيار پىراقىنى ئوز ئىختىيارى بىلەن قوبۇل قىلمىغاي.

يارنى ھەم يۇرتۇمنى ئەسلەپ ھەر نەپەس سۇرسەم خىيال،
كوز يېشىم ئەگمىنى قىلغاي ھول بولۇپ كوڭلۇم مالال.

ــ ھەي نەسىھەتچى ۋەزىر! ــ دەپتۇ دابىشلىم، ــ گەرچە سەپەر مۇشەقىتى كوپ بولسىمۇ، مەنپەئەتىمۇ ئاز ئەمەس. ئەگەر كىشى غۇربەتچىلىكتە جاپاغا قالسا، ئەدەپلىك ۋە پاكىزە بولۇپ قالىدۇ. غۇربەتچىلىكتە كىشىگە پۇتۇن بىر ئومۇر پايدا يەتكۇزىدىغان تەجرىبىلەر ھاسىل بولىدۇ. سەپەردە كىشىنىڭ چوڭراق راۋاج تېپىشى شۇبھىسىز. خاھى سىرتقى كورۇنۇشىدىن بولسۇن، خاھى ماھىيەتلىك مەنىسى تەرىپىدىن بولسۇن، شاخماتتا، پىيادە ئالتە مەنزىل سەپەر قىلغاندىلا پەرزىن مۇقامىغا يېتىشەلەيدىغانلىقىنى كورمىدىڭمۇ؟ يېڭى چىققان ئاي ئون توت كېچە سەپەر قىلىش ئازقىلىق ھىلا للىق مەر-

تۇسىدىن تولۇن ئايلىق دەرىجىسىگە يېتىشىدۇ ئەمەسمۇ؟ پادىشا سەپەر قىلمىسا شەھەر ئالالمايدۇ ئەمەسمۇ؟ ئەگەر كىشى ئۆز ئويىدىن بېشىنى چىقارمىسا، ئۆز يۇرتىدىن تاشقىرى قەدەم قويمىسا، ئاجايىپ شەھەرلەرنىڭ مەنزىرىلىرىنى كورۇشتىن مەھرۇم ۋە ئىبادەت قىلغۇچىلار سوھبىتىنىڭ مەنسىلىرىدىن بى بەھرە قالىدۇ. قارچۇغا ئۇۋ ئۈستىدە بىر يەردە تۇختىماي ئۇچۇپ يۈرگەنلىگى ئۈچۈن، ئۇنىڭ قونىدىغان جايى پادىشالارنىڭ قولى. ھۇقۇش ئۆز ۋەيرانىسىدىن ۋاز كەچمىگەنلىگى ئۈچۈن ئۇ ئەسكى تاملىقتا ئورۇن تۇتقان:

سەن ئەگەر لاچىن بولۇپ ھەر يەردە جەۋلان قىلمىساڭ،
ئولتۇرارسەن كونا ۋەيرانلىق ئارا ھۇقۇش بولۇپ.

كاتتا ماشايىخلاردىن بىرى ئۆز مۇرىتلىرىنى تووۋەندىكى رۇبائى بىلەن سەپەرگە دالالەت قىلغان ئىكەن:

ھەر كىمكى سەپەر قىلسا يارام بولۇر،
ئەل ئىشىغا مۇكەممەل ئادەم بولۇر.
ئالەمدە سۇدىن پاك ھىچنەرسە بولماس،
ئاقماي تۇرسا ئۇ مەيىنەت-ھارام بولۇر.

سانىڭ ئۇۋۇسىدا چوڭ بولغان قارچۇغا، ئەگەر ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تۇرىۋەرگەن بولسا، سەپەر قىلىش ھەۋىسىدە پەرۋاز قىلمىغان بولسا، پادىشانىڭ تەربىيىتىنى تېپىش شەرىپىگە مۇيەسسەر بولالمىغان بولاتتى.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ ۋەزىر.

— ئاڭلىشىمچە، ئىككى قارچۇغا بار ئىكەن، — دەپ سوزلەشكە باشلاپتۇ دابىشلىم پادىشا.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارقىتىش

سا بىلەن قارچۇغا بالىسىنىڭ ھېكايىسى

ـــ بىر زامانلاردا ئىككى قارچۇغا بار بولۇپ، بۇلار بىر قېرىندىن يېقىنلىقتا، مېھرىۋانلىقتا ۋە جۇپلۇكتە ئوز زامانىسىنىڭ يەككە-يېگانىسى ئىكەن. ئۇلارنىڭ ئۇۋىسى بىر تاغنىڭ چوققىسىدا بولۇپ، ئاسمان بۇركۇتى ئۇچۇش كۈچى بىلەن ئۇلارنىڭ ماكانىغا يېتىپ بارالمايدىكەن.

تاغ ئەمەس ئۇ، ئۇستىدە تۇرغان،
ئاسمان ئۇستىدە يەنە بىر ئاسمان.

ئۇلار ئوز ئۇۋىسىدا خاتىرجەم ۋە خوشال-خورامليق بىلەن بىر بىرىنىڭ دىدارىدىن كۆڭلى شات بولۇپ ياشايدىكەن.

تاپتىڭ ئەي بۇلبۇل چىمەن سەھىنىدە گۈل بىرلە ۋىسال،
بىل غەنىمەت بۇ ھاياتنى خەندە ئەيلەپ بول خوشال.

بىرنەچچە ۋاقىتتىن كېيىن ھەق تائالا ئۇلارغا پەرزەنت ئاتا قىپتۇ. ئۇلار پەرزەنتلىرىگە چەكسىز ئامراق بولغانلىغىدىن بالىلىرىغا ئوزۇق تېپىش ئۇچۇن ئىككىسى بىللە بارىدىكەن ۋە ھەر تەرەپتىن بالىلىرىغا غىزا تېپىپ كېلىدىكەن، كەلتۇرگەن غىزاسى بىر ئاز ۋاقىت يېتىدىكەن. بىر كۈنى ئۇلار بالىسىنى يالغۇز قويۇپ، شىكار قىلىش ئۇچۇن كېتىپتۇ. لېكىن ئۇۋلىغۇدەك بىر نەرسە ئۇچرىمايلا كېچىكىپ قاپتۇ. قارچۇغا بالىسىنىڭ قوسىغى ئېچىپ ئىشتىھا جاىزىسى ھەر تەرەپكە تەلمۇرۇپ ۋە ئىنتىلىپ، ئۇۋىسىنىڭ لېۋىدىگە بېرىپ قاپتۇ-دە، ئۇ يەردىن يېقىلىپ تاغنىڭ تۇۋىگە چۈشۈپ كېتىپ بارسا، تاسادىپەن ھالدا بالىلىرىغا ئوزۇق ئىزلەپ چىقىپ

تاغنىڭ قاپتىلىدا ئولتۇرغان بىر سا ئۇنى كورۇپ قاپتۇ ۋە "ئۇ توۋەنگە دوملاپ كەتكەن ياكى بولمىسا، باشقا بىر سانىڭ چاڭ-گىلدىن چىقىپ كەتكەن چاشقان ئوخشايدۇ، ئەمدى يىگۈدەك بىر نەرسە تېپىپتىمەن" دەپ ئويلاپ ئۇنىڭغا ئوزىنى ئېتىپتۇ ۋە ئۇنى چاڭگالىلاپ تۇتۇپ، ئوز ئۇۋىسىغا ئەكىلىپ تۇزۇكرەك قاراپ، تۇمشۇغى ۋە ئايىغىنىڭ نىشانىسىدىن ئۇنىڭ شىكار قۇشلىرىنىڭ جىنسىدىن ئىكەنلىگىنى بىلىپتۇ. ئۇنىڭ ئوز جىنسىدىن ئىكەنلىگىنى چۈشەنگەن سانىڭ كوڭلىگە مېھىر پەيدا بولۇپتۇ. "مۇشۇ ئىشتىن ئاللائاتالانىڭ قۇدرىتىنى بىلگىلى بولىدۇكى، — دەپ ئويلاپتۇ سا، — مېنى ئۇنىڭ هايات قېلىشىغا سەۋەپچى قىلدى، ئەگەر مەن دەل شۇ پەيتتە هازىر بولمىغان بولسام، بۇ جانۋار تاغ بېشىدىن يەرگە چۈشسە، تاشلار ئۇنىڭ ئەزالىرىنى پارە-پارە قىلغان، ئۇسىتىخانلىرى توپا بولۇپ شامالىغا سوروللغان بولاتتى. خۇدانىڭ تەقدىرى مېنى ئۇنىڭ هايات قېلىشىغا ۋاستە قىلغان ئىكەن. دە-مەك، مەنمۇ ئۇنى بالا قىلىۋېلىپ، پەرزەنتلىرىم قاتارىدا بىللە تەربىيەت قىلىشىم لازىم بولىدۇ". بۇ خيال بىلەن سا ئۇنىڭغا مېھىر-شەپقەت قىلىپ، ئۇنى تەربىيەت قىلىشقا مەشغۇل بولۇپتۇ ۋە ئوز بالىلىرىغا قانداق قارىغان بولسا تاكى چوڭ بولغىچە بۇنىڭغىمۇ خۇددى شۇنداق پەرۋىش قىلىپتۇ. قارچۇغا بالىسى چوڭ بولۇپتۇ. "هەر مەخلۇق ئوز خۇيىنى قىلىدۇ" دىگەندەك، قارچۇغا بالىسىمۇ چوڭ بولغاندىن كېيىن، ئوز ئادىتى بويىچە چىقىراشقا ۋە هەركەتلىنىشكە باشلاپتۇ. قارچۇغا بالىسى ئوزىنى "سانىڭ بالىسىمەن" دەپ هېسابلايدىكەن. لېكىن ئوزىنىڭ كورۇنۇشى، سالاپىتى ۋە هىممىتى، سانىڭ باشقا بالىلىرىغا ئوخشىمايدىغانلىقىنى سېزىپ ئەجەپلىنىدىكەن، ئۇزۇن ۋاقىتقىچە هەيران بولغان قارچۇغا بالىسى ئاخىرى "مەن بۇلاردىن بولىدىغان بولسام، نىمە ئۈچۈن كورۇنۇشۇم ۋە مىجەز-خۇلقۇم بۇلارغا ئوخشمايدۇ؟ بۇلاردىن بولمايدىغان بولسام نىمە ئۈچۈن بۇلار بىلەن بىر ئۇۋدا ياشايمەن؟" دەپ ئويلاپتۇ.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

بۇ ئاراغا بولۇپ قالدىم قايدىن داخىل،
بولماس كۆڭلۈم بۇ ماكانغا زادى قايىل.
ياخشى ئىدى بۇ شۇبھىدىن بىر قۇتۇلۇپ،
بولسام ئاخىر پادىشالىق تەختكە ۋاسىل.

ــ يۈرىگىمنىڭ پارىسى بالام، ــ دەپ بىر كۈنى سا قارچۇغىدىن سوراپتۇ، ــ ناھايىتى مالال كۆرۈندىڭىزغۇ؟ بۇنداق مالال بولۇپ قېلىشىڭىزنىڭ سەۋەۋى نېمە؟ كۆڭلۈڭدە بىرەر ئارزۇيۇڭ بولسىدىغان بولسا ماڭا دېگىن. مەن ئۇنى پەيدا قىلىشنىڭ پېيىدا بولاي، قانداق مۇرات ـ مەقسىدىڭ بولسا ئىزھار قىلغىن، كۆڭۈڭنىڭ يېتىشچە ئامالىنى قىلاي.

ــ مەنمۇ ئۇزەمدە مالاللىقنىڭ ئەسىرىنى كۆرۈۋاتىمەن، ــ دەپتۇ قارچۇغا بالىسى، ــ لېكىن سەۋەبىنى ئۇزەممۇ بىلمەيمەن، بىلـەممۇ ئېيتالمايمەن.

بۇ ئەجەپ گۈلنى كۆرۈڭ، مەندە ئېچىلدى بۇ زامان،
نەقىلارمەن رەڭگىنى ئىزھار ۋە بۇيىنى نىھان.

مېنىڭ مەسلىھىتىم شۇكى، ماڭا رۇخسەت بەرگىن، ئىككى ـ ئۈچ كۈن ھەركىتىم بەركىتىدىن غەمنىڭ غۇبارى كۆڭلۈم سەھىپىسىدىن ئېرىسە ئەجەپ ئەمەس. كۆڭلۈم ئالەمنىڭ ئاجايىپ ـ غارايىپلىرىغا مەشغۇل بولسا تەلەتسىمنىڭ ئەينىگىدە خوشاللىقنىڭ سۈرىتى كۆرۈنۈشى ئېھتىمال.

سا ئۇنىڭ "كېتسەمەن" دېگىنىنى ئاڭلاپ، مىڭسىدىن تۇتۇن چىقىپتۇ ـ دە، پەريات بىلەن شۇنداق دەپتۇ:

ــ ئەي، بالام! سەن پىراقتىن تولا سوزلەپ بۇنچە كويدۇرمە مېنى، ھەرنە قىلساڭ مەيلى، لېكىن ھىچقاچان قىلما ئۇنى

سەن شۇنداق ئەندىشىلىك خىياللارنىمۇ ئويلىمىدىڭمۇ بالام، سەپەر دېگەن سوزنى ئىككىنچى ئاغزىڭغا ئالغۇچى بولما. سەپەر دېگەن بىر ئادەمخور دەريا ياكى بىر قانخور ئەجدىھا!

بۇ جاھاننىڭ سەقەرىدۇر ھەر بىر سەپەر،
چۈنكى سەپەر سورىتىدە كەلدى سەقەر ①.

خالايىقلار تۇرمۇش كەچۈرۈش ئۈچۈن ياكى بىرەر ئوزۇق - ئوقەت تېپىش ئۈچۈن، ياكى بولمىسا ئوز يۇرتىدا ياشاش قېيىن بولغانلىقتىن سەپەرنى ئىختىيار قىلىدۇ. ساڭا بۇ ئىككى ئىشنىڭ ھېچقايسىسى سەۋەپ بولالمايدۇ. خۇداغا شۈكرى كۈن كەچۈرگۈدەك ئوزۇق - ئوقەت كەم ئەمەس، راھەت - پاراغەت بىلەن ياشىغۇدەك ماكانىمىز بار. مەنمۇ باللىرىمدىن سېنى ئارتۇق بىلمەن، باللىرىمۇ ھەممىسى سېنىڭ چوڭلۇغۇڭغا بويۇن سۇنۇشىدۇ. بۇنچە راھەتتىن كېچىپ سەپەر مۇشەققىتىنى ئىختىيار قىلىشىڭ ئەقىلدىن يىراق ئەمەسمۇ؟ "ياخشى كۈندىن ۋاز كېچىش ئاقىلنىڭ ئىشى ئەمەس" دىگەن گەپ بارغۇ؟

ــ ماڭا شەپقەت ۋە مېھرىۋانلىق يۈزىسىدىن بۇنداق چىرايلىق گەپ قىلىۋاتقانلىغىڭنى چۈشىنىمەن، ــ دەپتۇ قارچۇغا بالىسى، ــ ئەمما ھەرقانچە ئويلاپ باقسامۇ، بۇ ماكان ۋە بۇنداق تائام مېنىڭ ھالىمغا لايىق ئەمەسكەن. مېنىڭ كوڭلۈمگە شۇنداق ئوي - پىكىرلەر تۇغۇلدىكى ئۇنى ئىزھار قىلىشقا سوز تاپالمايمەن.

سا "ھەرقانداق شەيئى ئوز ئەسلىگە قايتىدۇ" دىگەن سوزنى كوڭلىدىن ئوتكۈزۈپتۇ - دە، قارچۇغا بالىسىنىڭمۇ قارچۇغلىق مەجەزى قوزغالغانلىغىنى چۈشىنىپ ئۇنى توساشتىن توختاپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ.

ــ ھەي بالام! مېنىڭ ئېيتىۋاتقان سوزلىرىمنىڭ ھەممىسى قانائەت قىلىش توغرىسىدىكى گەپلەر ئىدى. سەن بولساڭ پەقەتلا ھېرىس توغرىسىدىكى گەپنى قىلىۋاتىسەن. ھېرىس مەھرۇملۇقنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. قانائەت قىلمىغان ئادەم راھەت كورەلمەيدۇ. سەن قانائەت نېمىتىگە شۈكرى قىلمايۋاتىسەن، ھەم پاراغەت

① سەقەر - دوزاخنىڭ بىر بولۇمى.

دولىتىنىڭ قەدرىنى بىلمەيۋاتسەن، ھەم ھەرىس قىلغان مۇشۇككە كەلگەندەك بالا-قازا ساڭىمۇ كەلمىگەي دەپ قورقمەن.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ قارچۇغا بالىسى.

— قەدىم زاماندا بىر كەمپىر بار ئىكەن، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ ساۋ.

ھەرىس مۇشۇكنىڭ ھىكايىسى

قەدىم زاماندا بىر كەمپىر بولۇپ، ھالى ناھايىتى خاراپ ئىكەن. ئۇنىڭ جاھىللارنىڭ كۆڭلىدىنمۇ تار ۋە بىخىللارنىڭ گۆرىدىنمۇ قاراڭغۇ بىرلا كۆلىمسى بار ئىكەن. ئۇنىڭ يەنە بىر مۇشۇگى بار بولۇپ، ھەرگىز نان يۇزىنى خىيال ئەينىگىدە كورۇپ باقمىغان ۋە ئومرىدە ئاش دىگەن ئىسمىنى ئاڭلاپ باقمىغان مۇشۇك ئىكەن. ئۇ مۇشۇك پەقەت توشۇكتىن چاشقان پۇرىغىنى پۇراش ۋە تۇپراق تەختىسىدە چاشقان ئىزىنى كورۇش بىلەنلا قانائەتلىنىدىكەن. ئەگەر بەختى-سائادىتى يار بولۇپ بىرەر چاشقان ئۇنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالسا، خۇددى بىر گاداي زەر خەزىنىسى تاپقاندەك خوشال بولۇپ، كۆڭلى يايراپ، رۇخسارى خۇددى چىراقتەك نۇرلىنىپ، شاتلىق شارابى ئىچكەندەك بولۇپ، چەككەن غەملىرىنىڭ تەشنالىغى قانىدىكەن ۋە تاكى بىر ھەپتىگىچە شۇ غىزا بىلەن ئومۇر كەچۈرىدىكەن.

نەچچە كۈندىن ئومۇر ئوتكۈزگەن ئىدىم ئاچ بىماجال،
ئەمدى يارەب بۇ پاراغەت چۈشمىدۇر ياكى خىيال.

شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇ كەمپىرنىڭ ئويىدىكى قەھەتچىلىكتە يايشايدىغان بۇ مۇشۇك ناھايىتى ئوروق ۋە ئاجىز بولغاچقا، يىراقتىن بىر كىم قارىسا بار بىلەن يوقنىڭ ئارىلىغىدا كورۈنىدىكەن. بىر كۈنى

ئۇ مۇشۇك ئاچلىقتىن ناھايىتى بىتاقەت بولۇ
بىلەن ئوگزىگە چىقىپتۇ. قاردا خوشنىسىنىك
شۇك مېگىپ كېلىۋاتقان ئىكەن. ئۇ مۇشۇك نە
سېمىزلىكتىن ئاستا ماڭىدىكەن ۋە شىرغا ئوخشا
ناپ دەسسەپ كېلىۋاتىدىكەن. كەمپىرنىڭ مۇشۇ... ـ ـور جىنسىدە
كىلەردىن ئۇنداق پاكىزە ۋە كۆچلۈك مۇشۇكنى كورۇپ ھەيران
بولۇپ، پەريات چېكىپتۇ ۋە:

ـــ قەيەردىن كېلىۋاتسەن بۇرادەر، بۇنداق لاتاپەت بىلەن مە-
ڭىشكىغا قارىغاندا چىن پادىشاسىنىڭ زىياپەتخانىسىدىن كېلىۋاتا-
سەن نىمە؟ بۇنداق پاكىزە چىرايلىق يۇرۇشۇك ۋە بۇنداق شانۇ-
شەۋكىتىنىك سەۋدۇى نىمە؟ ـــ دەپ سوراپتۇ.

ـــ مەن پادىشانىڭ نېنىنى يەيدىغىنى، ھەر كۈنى ئۇنىڭ
ئويىنىڭ ئىشىگىدە ھازىر بولىمەن ـ دە، نازۇ ـ نېمەت زىياپەتلىرىنىڭ
داستىخىنىنى يايغان چاغدا، جۇرئەت بىلەن بىرىپ سېمىز گوش
ۋە پارچە نانلاردىن ئېلىپ قاچىمەن. شۇنىڭ بىلەن يەنە بىر
كۈن كەچكىچە راھەت بىلەن كۈن كەچۈرىمەن، ـــ دەپ جاۋاپ
بېرىپتۇ خوشنىسىنىڭ مۇشۇگى.

ـــ سېمىز گوش دىگەن قانداق نەرسە؟ پارچە نان قانداق
بولىدۇ؟ مەن ئومرۇمدە كەمپىرنىڭ يۇندىسى ۋە چاشقان گوشىدىن
باشقا نەرسىنى كورگىنىم يوق، ـــ دەپتۇ كەمپىرنىڭ مۇشۇگى.

ـــ شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئومۇچۇكتەك ئورۇقلاپ كېتىپتىكەنسەن ـ دە! ـــ
دەپ كۈلۈپتۇ خوشنىسىنىڭ مۇشۇگى، ـــ مۇشۇ تەلەتىڭ بىلەن تالاغا
چىقىدىغان بولساڭ، ھەممە مۇشۇكلەر سەندىن نومۇس قىلىشىدۇ.

مۇشۇكلۇكتىن نىشانە، ئۇستىباشۇ قۇيرۇغۇڭ قاپتۇ،
ئۇنىڭدىن باشقا ئەزايىڭ مسالى ئومۇچۇك بوپتۇ.

مەن پادىشانىڭ بارگاھىنى كورسەڭ ۋە شۇنداق لەززەتلىك ھەم

ئىسىل غىزالارنى پۇراپ باقسا‌ڭ، خۇددى كونا تۇلۇڭ تەرىلگەندەك بولۇپ، قوۋۇرغىلىرىڭغا گوش قونۇپ، يېڭىدىن ھاياتقا ئېرىشكەندەك شۇك مۇمكىن.

ئەگەر مەھبۇپ بويى يەتسە نىگارى قەۋرىگە ناگاھ،
ئەجەپ بولماس تىرىلسە ھەر بۇزۇلغان ئۇستىخان قايتا.

كەمپىرنىڭ مۇشۇگى يالۇۇرۇشقا باشلاپتۇ:

ــ ھەي بۇرادەر! مېنىڭ سەندە خوشنىدارچىلىق ھەققىم بار، ئۇندىن تاشقىرى، ئىككىمىز بىر جىنىستىن، شۇڭا مۇرۇۋىتىڭ قىلىپ، بۇ قېتىم بېرىشىڭدا مېنىمۇ ئالغاچ بارساڭ، سېنىڭ شارائىتىڭ بىلەن ئاشۇ چوڭ سورۇنغا بېرىپ، سوھبىتىڭ بەركىتىدىن كۆڭلۈم ئېچىلىپ قالسا نېمە بولىدۇ؟

ئەرەنلەر ئىتىگىدىن ئالمىغىن قول،
ئۇلارنىڭ سوھبىتىدە دائىما بول.

خوشنىسىنىڭ مۇشۇگى ئۇنىڭ بۇ ناله ـ زارىنى ئاڭلاپ، مېھرى ئۇتىدىن كۆڭلى ئېرىپتۇ، شۇڭا "بۇ قېتىم بېرىشىمدا چوقۇم سېنى ئېلىپ بارىمەن" دەپ ۋەدە قىلىپتۇ. كەمپىرنىڭ مۇشۇگى ئۇنىڭ ۋەدىسىدىن كۆڭلى ئېچىلىپ، ئوگزىدىن چۈشۈپ، خوشنا مۇشۇكنىڭ دېگەنلىرىنى كەمپىرگە بايان قىلغان ئىكەن، كەمپىر نەسىھەت قىلىشقا باشلاپتۇ:

ــ ھەي مېھرىۋان دوستۇم، دۇنيا ئەھلىنىڭ سوزىگە ئالداڭمىغىن، قانائەت ئويىدىن ۋاز كەچمىگىن، ھىرىس قاچىسى گور توپىسىدىن باشقا نەرسە بىلەن تولمايدۇ. تاما ۋە تەمەك كوزىنى پانا يېڭىنسى ۋە ئەجەل يېپىدىن باشقا نەرسە بىلەن تىككىلى بولمايدۇ.

ھەر بىر ئەرنى قانائەت قىلغۇسى باي،
ھىرىس قىلسا ئەگەر باي، ھالىغا ۋاي.

كىشىده بولمىسا ئىمان ۋە تائەت،
خۇدا بەرگەنگە قىلماس ھىچ قانائەت.

ئەمما مىسكىن مۇشۇكنىڭ بېشىغا پادىشانىڭ نازۇ-نېمەتلەر-
رىنىڭ سەۋداسى چۈشكەچكە، نەسىھەت دورىسى ئۇنىڭغا پايدا بەرمەپتۇ.

ئەيلىمەس ئىشق ئەھلىگە پەندۇنەسىھەت قىلچە كار،
خۇددى ئالغاندەك قەپەزگە يەل ۋە غەلۋىر ئىچرە سۇ.

شۇنداق قىلىپ بىر كۈنى كەمپىر مۇشۇگى خوشنا مۇشۇك-
نىڭ ياردىمى بىلەن يېقىلىپ قوپۇپ يۈرۈپ، ئۇزىنى پادىشانىڭ
دەرگاھىغا ئاران يەتكۈزۈپتۇ. لېكىن بۇ بىچارە ئۇ يەرگە بارغىچە
"ھىرىس بولساڭ مەھرۇم قالىسەن" نىڭ ئەجدىھاسى ئۇنى يۇتۇش
ئۈچۈن ئاغزىنى ئېچىپ تۇرغان ئىكەن ۋە زەئىپ تەلىيى مەھ-
رۇملۇق سۈيىنى ئۇنىڭ خام تاماسىنىڭ ئوتىغا چېچىپ بولغان
ئىكەن. بۇنىڭ سەۋدۇسى، ئوتكەن كۈنى بىر توپ مۇشۇكلەر مېھ-
مانخانا ئەترابىغا يىغىلۇۋېلىپ، گوش ۋە نان قەستىدە بىر بىرلە-
رى بىلەن ئۇرۇشۇپ غەلۋە چىقارغان ئىكەن. ئۇلارنىڭ ۋاقىراش-
لىرىدىن مېھمان ۋە ساھىپخانلار ھەممىسى مالال ۋە بىئارام بولغان
ئىكەن. شۇ سەۋەبتىن پادىشا مەرگەنلەرگە، ئوق ۋە يانى تەييارلاپ
بىر بۇلۇڭدا ھوكۇپ ئولتۇرۇپ، قايسى مۇشۇك بىھايالىق قالقىنىنى
يۇزدىگە تۇتۇپ جۇرئەت مەيدانىغا كىرىپ، لوقمىغا قول ئۇزاتسا
ئۇنىڭغا ئوق يېدۇرۇشنى بۇيرۇغان ئىكەن. كەمپىرنىڭ مۇشۇگى
بۇ ئىشتىن بىخەۋەر، تاماق پۇرىغىنى پۇراپتۇ-يۇ، گوش بىلەن نان
ئالماقنىڭ قەستىدە داستىخانىغا خۇددى لاچىندەك ئوزىنى ئېتىپتۇ.
تېخى ئىشتىھا تارازىسىنىڭ تەخسىلىرىگە لوقما تارتىلماي تۇرۇپ،
يۇرەكنى يارغۇچى ئوق ئۇنىڭ كوكسىگە كېلىپ تېگىپتۇ.

يېقىلدىيۇ بەدەندىن ئاقتى قانى،
كېلىپ ھەلقۇمغا شۇدەم چىقتى جانى.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورىسى
www.uyghurkitap.com

نەمشقا قاچتى ئۇ كەمپىر ئويىدىن،
مانا ئايرىلدى ئاخىر ئوز جېنىدىن.

بۇ مسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، سەنمۇ مېنىڭ ئۇۋامنى غەنىمەت بىلىشىڭ كېرەك. ھەرقانداق ئوزۇق ساڭا مۇشەققەتسىز كېلىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ قەدرىنى بىلىپ، ئاز بولسىمۇ قانائەت قىلىپ، بۇ-نىڭدىن ئارتۇقنى تەلەپ قىلماسلىغىڭ كېرەك. ئۇنىڭغىمۇ يېتەل-مەي، بۇنىڭدىنمۇ قۇرۇق قالمىغىن يەنە!

قارچۇغا سادىن بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ شۇنداق دەپتۇ:

ــ ماڭا قىلغان نەسىھەتلىرىڭنىڭ ھەممىسى راست گەپلەر، لېكىن ئازغىنا نەرسىگە گول بولۇپ ئولتۇرۇش قېرى خوتۇنلارنىڭ ئىشى، پەقەت يىمەك-ئىچمەككىلا قانائەت قىلىش ئەقىلسىز ھايۋانلارنىڭ ئادىتى، ئەگەر كىشى ئۇلۇغلۇق تەختىدە ئولتۇراي دىسە، چوڭ ئىشلارغا ئوزىنى تەييار قىلىشى كېرەك. ئەگەر يولباش-چىلىق تاجىنى بېشىغا كەيمەكنى خالىسا ھىممەت كەمىرىنى بېلىگە باغلىشى كېرەك. يۇقۇرى ھىممەت پەس خۇلۇق ۋە خەسىس ئىشلارغا رازىلىق بەرمەيدۇ ۋە ئالى تەبىەت پەسىلىك ماكانىنى تۇتماق-نى كۆڭلى كوتەرمەيدۇ.

گەر كىشى ھىممەت بىلەن قويماس قەدەم،
يۇقۇرى چىقماق ئاڭا بولماس بەھەم.
بول ئىگىز تا كورگۇدەك ئاينىڭ يۈزىن،
ئىستىمە قۇدۇق تېگىدىن غەم سۇيىن.

ــ سېنىڭ كاللاڭغا كىرىۋالغان قۇرۇق خىيال ۋە قۇرۇق ئارزۇ بىلەن ھىچنەرسە ۋۇجۇدۇقا چىقمايدۇ. بۇ ھەۋىسىڭنىڭ قازىنى تەمەنا بىلەنلا قاينىمايدۇ ۋە لازىمەتلىكلىرى تەييار بولمىسا ھىچ ئىش پۈتمەيدۇ. چۈنكى مۇقەددەسسى بولمىغان ھىچقانداق نەتىجە

بولمايدۇ، ـ دەپتۇ سا.

يېتەلمەسسەن ئۇلۇغلۇقنىڭ ماقامىغا،
تەييارلىماي ئۇلۇغلۇقنىڭ ئەسۋابىنى.

ـ قۇۋۋەتلىك چاڭگىلىم ئۇلۇغ دولەت پەيدا قىلىشىمغا ياخشى مەدەتكار بولالايدۇ، ـ دەپتۇ قارچۇغا، ـ ھەيۋەتلىك تۇمشۇغۇم يۇقۇرى مەرتىۋىگە ئېرىشىشىمگە ياخشى ۋاستە بولالايدۇ. شەمشەرۋاز باتۇرنىڭ ھىكايىسىنى ئاڭلىمىغانمىدىڭ؟ ئۇمۇ ھىممەت بىلىگىنىڭ زوردىدىن شاھلىق ئارزۇسىنى قىلدى، ئاخىرى نازۇ ـ نېمەت لىباسلىرى ۋە سەلتەنەت بىزەكلىرى بىلەن زىننەتلەندى.

ـ ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ ـ دەپ سوراپتۇ سا.

ـ بۇرۇنقى زاماندا بىر كاسىپ بار ئىكەن، ـ دەپ سوزلەشكە باشلاپتۇ قارچۇغا.

شەمشەرۋاز باتۇرنىڭ ھىكايىسى

بۇرۇنقى زاماندا ناھايىتى نامرات بىر كاسىپ بار ئىكەن. ئۇ بالا ـ چاقىلىرىنى بېقىش ئۈچۈن بەكمۇ قىينالغانلىغىدىن دەۋر ۋاراقلىرىدىن ھەرگىز شاتلىق خەتتىنى ئوقۇيالمايدىكەن. ھۇنەرنىڭ تاپاۋىتىدىن بالا ـ چاقىلىرىنىڭ خەرجىگە تۇشلۇقتىن ئارتۇق پايدا ئالالمايدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە خۇدا ئۇنىڭغا دولەتمەن بولىدىغانلىغى پىشانىسىدىن بىلىنىپ تۇرغان، ھەشەمەت ئالامىتى چېھرىسىدىن جىلۋىلىنىپ تۇرغان بىر ئوغۇل ئاتا قىپتۇ.

ئۇ ئىدى خۇش چىراي مۇبارەك تەلەت،
سائادەت بېغىدىكى زىبا كوچەت.

ئۇنىڭ قەدىمىنىڭ بەركىتىدىن ئاتىسىنىڭ ھالى روناق تېپىپ، كەسپى كارى راۋاجلىنىپ، تاپاۋىتى خىراجىتىدىن تېشىپ قالغىنى دەك ھالغا يېتىپتۇ. ئاتىسى "ئۇنىڭ ئايىغى ياراشتى" دەپ بىلىپ، ئۇنىڭغا قولىدىن كېلىشچە تەربىيەت قىلىشقا كىرىشىپتۇ. لېكىن ئوغۇل تىلى چىققاندىن باشلاپ سوز قىلسىلا ئوق ۋە يادىن سوز-لەيدىكەن، قالقان ھەم شەمشەر ئويناىدىكەن. ئۇنى قانچە قېتىم مەكتەپكە ئاپىرىپ بەرگەن بولسىمۇ، مەكتەپتىن قېچىپ ئۇ-رۇش - تالاش بولىدىغان مەيدان تەرەپكە بارىدىكەن. ئەگەر خەت تەلىم بەرسە "ا" نى نەيزە، "ر" نى قىلىچ، "م" نى گۇرزغا ئوخشىتىدىكەن. ھەرقاچان قىلىچۋازلىق مەشقىدىن چاھانگىرلىك ھەرپىنى ئوقۇيدىكەن ۋە دائىم "سەپەر" دىگەن خەت يېزىلـ-ما "مەملىكەتنى قولغا كىرگۈزۈش ئۈچۈن قىلىندىغان يۈرۈش" دەپ مۇتالىئە قىلدىكەن.

قىلاتتى "ح" نى كورسە سەپەر گۇمان،
"ئېلىپ" نى بىلىپ ئوق "يا" نى كامان.

ئۇ شۇنداق قىلىپ گودەكلىكتىن ئوسۇپ بالاغەتكە يېتىپتۇ. بىر كۈنى ئاتىسى ئۇنىڭغا شۇنداق دەپتۇ:

ــ ئوغلۇم، مېنىڭ ھەممىتىم سەن ئۈچۈن، ياشلىق دەۋرى گودەكلىك ۋاقتىغا ئوخشىمايدۇ. سېنىڭ ئەھۋالىڭ بەتلىرىـ-دىن شوخلۇق ۋە ھەۋەسنىڭ ئەسىرىنى روشەن كورۈۋاتىمەن. شۇڭا ئەندىشىلىك نەپسى سېنى شەھۋەت مەلىسىگە تاشلاشتىن بۇرۇن، ساڭا خوتۇن ئېلىپ بەرسەم دەيمەن. ھالىمىزغا چۈشلۇق توي جابدۇغىمۇ تەييارلاپ قويدۇم. ئەمدى بىزگە مۇناسىپ كەلـ-گۈدەك بىر قىز تېپىلسا، نىكاھىڭغا ئېلىپ بېرىمەن. بۇنىڭغا قاندـ-داق قارايسەن؟

ــ ئەي بۇزرۇكـۋار ئاتا، ــ دەپتۇ ئوغۇل، ــ ئۇزەم خالايـ-

دىغان خوتۇننىڭ جابدۇغى ۋە ھەققى مەھرىنى ئۆزەم تەييار قىلىپ بولىدۇم. بۇ تۇغرىدا سىلەرگە ھېچ ئېغىرلىق سالمايمەن ھەم سىلەردىن ماڭا ھېچقانداق مەدەت ۋە ياردەم كېرەك ئەمەس.

ــ ھەي ئۇغۇلۇم، ــ دەپتۇ ئاتىسى، ــ مەن سېنىڭ ھالىڭنى ياخشى بىلىمەن، سەندە ئۆزلۇكىدىن تەييار قىلغىلى پۇل ۋە مال يوق ئىدىغۇ؟ توي جابدۇغى راسلىدىم دەيسەن، ئۇنى نەدىن تاپتىڭ ۋە كىملىككە كىمنى كۆزلىدىڭ؟

ئوغلى بۇنى ئاڭلاپ ئويىگە كىرىپ، گۈزەللەرنىڭ كۆز تەگكىدىن يۇز ھەسسە قانخورراق ۋە ياقۇت لەۋلىكلەرنىڭ چىشلىرىدىن مىڭ دەرىجە يالتىراق بىر شەمشەرنى ئېلىپ چىقىپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

ــ مەن ھاكىمىيەت كىملىرنى قولۇمغا كەلتۈرىمەن ۋە سەلتەنەت قىزىنى نىكاھىمغا ئالىمەن. ئۇنىڭ تويلۇغى ۋە ھەققى مېھرى ئۈچۈن مانا شۇ ئوتكۈر شەمشەردىن ياخشىراق نەرسە يوق.

بەختۇ دولەتنى ئەسلا خوشلىماس كىشى يوقتۇر،
ھاكىمىيەت كىملىنىڭ مېھرى تېغ بىلەن ئوقتۇر.

چۈنكى ئۇ باھادىرنىڭ ھىممىتى پادىشالىقنى قولغا ئېلىشتا ئىكەن. نەتىجىدە پات پۈرسەتتە تېغ زەربى بىلەن پۈتۈن يۈرتنى تەسەرۇپىغا كىرگۈزۈپتۇ ۋە ھىممىتى ئۇستۈن بولغانلىغىدىن سەلتەنەت دەرىجىسىگە يېتىشىپتۇ.

ئالالمىغاي كىشى ھېچ ۋاقىت پادىشالىق قىزىنى،
قىلمىسا مېھرى ھەققى ئاڭا شەمشەر گوھىرىنى.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، ئاللاتالا ئۆزى ئىنايەتى بىلەن دولەتكە ئېرىشكۈدەك كۈچ ـ قۇۋۋەتنى ماڭا بېرىپتۇ؛ تەۋپىق يار بولۇپ سائادەتمەنلىك ئىشىگى مېنىڭ يۈزۈمگە ئېچە ـ

لىپتۇ. ئۇمتۇارمەنكى، پات پۇرسەتتە تىلگەن تارزۇيۇمغا يېتىپ، مۇرات قولىنى مەقسەت بويىنىنگ ۋىسالىغا يەتكۈزمەن. ئەمدى مەن باشقىلارنىڭ ئەپسانە سوزلىرى ۋە ئەپسۇنلىرى بىلەن بۇ ئىشنىنى تاشلىمايمەن ۋە ئۇزەمنى بۇ خىيالدىن باشقا پىكىرگە باشلىمايمەن. باشقىلارنىڭ مالامەت قىلىشى بىلەن بۇ خىيال كالـ لامدىن كەتمەيدۇ.

سا ئۇنىڭ سوزلىرىنى ئاڭلاپ: بۇ ئالى هىممەت قۇشـنىڭ هىلە رىشتىسى بىلەن توزاقتا ئىلىنمايدىغانلىغىنى، ھىكرى ۋە ئالـ دام بىلەن قولغا چۈشمەيدىغانلىغىنى چۈشىنىپ، نائىلاج ئۇنىڭ سەپەرگە چىقىشىغا ئىجازەت بېرىپتۇ، لېكىن ئۇنىڭ كوكسىگە پـ راق ئەلىمى ئورناپتۇ.

قارچۇغا سانىڭ بالىلىرى بىلەن خوشلىشىپ، ئۇۋۇسىدىن چىققان پېتى ساياھەتنى باشلاپتۇ ۋە بىرەر سائەتتىن كېيىن بىر تاغ بېشىغا ئوزىنى ئاپتۇ. ئۇ ھەر تەرەپكە كوز سېلىپ تاماشا قىلىپ يورغىلاپ يۈرگەن بىر كەكلىكنى كورۈپ قاپتۇ. كەكلىكنىڭ سايراشلىرىنىڭ ساداسىدىن تاغ ئىچى ياڭراپ كەتكەن ئىكەن. قارچۇغا كەكلىكنى ئوۋلاشقا كوڭلى تارتىۋاتقانلىغىنى سېزىپ، بىر ھەمىلە بىلەن ئۇنىڭ كوكسىنى يېرىپ ھەپسىلىسىنى پىرقىپتۇـ دە، گوشىنى يەپ كورۈپ باقسا شۇنداق تاتلىق ئىكەنكى، ئۇ گوشنىڭ لەززىتى ھايات شەرۇتى بىلەن باراۋەر ۋە مەزىسى جەننەت نازۇـنېمەتلىرىدەك تاتلىق بولۇپ، ئۇ ئوز ئومرىدە ئۇنـ داق ئىسىل گوشنى يەپ باقمىغان ئىكەن.

قارچۇغا ئوز ئوزىگە شۇنداق دەپتۇ: "سەپەرنىڭ پايدىسى شۇ بولدىكى، مانا بىردەمدىلا تېتىقسىز غىزالاردىن قۇتۇلۇپ، شۇنـ داق ئىسىل تاتلىلار بىلەن لەززەت تاپتىم ۋە تار، قاراڭغۇ ئۇـ ۋىدىن قۇتۇلۇپ، ھىممىتى يوق تۇققانلاردىن ئۇزۇلۇپ، بۇنداق ئىگىز يەرگە يېتىشتىم. بۇ تېخى مېنىڭ ئېرىشىدىغان دولەتـ سائادىتىمنىڭ دەسلەپكى قەدىمى. بۇنىڭدىن قارىغاندا، بۇندىن كې

يىن تېخىمۇ ئوبدان ئىشلار غايىپ بايىاۋاندىن شاھادەت تەخـ
تىگە چىقىدىغان ئوخشايدۇ. تەقدىر ئوز پەردىسى ئىچىدىن يەنە
قانداق نازۇ ـ نېمەتلەرنى چىقىرارىكىن".

شۇنداق قىلىپ، قارچۇغا بىرنەچچە كۈن شۇ ئەترايتا خوشاللىق
بىلەن ئۇچۇپ يۈرۈپ، كەكلىك ۋە چىل ئوۋلايتۇ. بىر كۈنى ئۇ
تاغ ئىتىگىدە ئوۋ قۇشلىرىنى ھەر تەرەپكە ئۇچۇرۇپ شىكار قىلىپ
يۈرگەن بىر توپ ئاتلىق ئادەملەرنى كورۈپتۇ.

شىكار ئۇچۇن چېلىنغاندەك بولدى ناغرا،
ئۇچۇپ قۇشلار قىلدى جەۋلان شىكار ئارا.
قەھرى بىلەن قارچۇغىمۇ ئۇچۇپ ئىگىز،
ئوۋ بېشىدا تىرناغىنى ئەيلىدى تېز.
قىلدى لاچىن شىكار ئارا تالان تاراج،
چولدە كەكلىك ياكى قىرغول قالمىدى ھېچ.

بۇ كىشىلەر شۇ يۈرتىنىڭ پادىشاسىي بىلەن بىللە ئوۋغا
چىققان مۇلازىملار ۋە چېرىكلەر بولۇپ، ئوۋ ئوۋلاپ شۇ تاغ قې
شىغا كېلىپ قالغان ئىكەن. شۇ ئەسنادا، پادىشا ئوز قولىدىكى
قارچۇغىنى بىر قۇشقا ساپتۇ. لېكىن پادىشانىڭ قارچۇغىسى ئۇنى
ئېلىشتىن بۇرۇن ھېلىقى ئالى ھىممەت قارچۇغىمۇ ئۇنى ئالغىلى
كەلگەن بولۇپ، پادىشانىڭ قارچۇغىسىنىڭ ئالدىدىن ئۇ قۇشنى
ئېلىۋاپتۇ. ئۇنى كورگەن پادىشا ئۇنىڭ تېز ئۇچۇشى ۋە چاق
قانلىغىغا ئىچى كويۇپ، شۇ زامان ئۇنى تۇتۇشقا پەرمان بېرىپتۇ.
ئۇستا ئوۋچىلار ئەپچىل ھىلىلەر بىلەن توزاق قۇرۇپ، دام ھال
قىسىنى ئۇنىڭ كىكىرتىكىگە ئىلىندۇرۇپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇ ئو
زىنىڭ ھىممىتىگە ياردىشا، پادىشاغا خىزمەت قىلىش شەرىپىگە
مۇيەسسەر بولۇپتۇ ۋە ئوز بەختىنىڭ مەدىتى بىلەن پادىشانىڭ
قولىنى تەخت قىپتۇ. ئەگەر ئۇ سانىڭ ئۇۋىسىدا تۇرۇپ قالغان

بولسا ۋە سەپەر قىلىپ دەشتى - بايا‌ۋان ۋە ئەترا‌پ جاھانىنى سەپ-
لە قىلمىغان بولسا، ئۇنىڭ بۇ دەرىجىگە يېتىپ، بۇنداق مەرتىۋە-
لە گە چىقالىشى ناتايىن ئىدى.

سەپەردە كىشىگە يۇقۇرى مەرتىۋە ۋە ناھايىتى كوپ مەنپەئەت
ھاسىل بولىدىغانلىغىنى ۋە سەپەر ئارقىلىق كىشى تەھتى سەرا يا-
يا‌ۋانىدىن ئەرشى ئەلا گۈلىستانىغا يېتەلەيدىغانلىغىنى ئىسپاتلاش
ئۈچۈن بۇ مىسالنى كەلتۈردۇم.

سەپەر ياخشى بىر مۇبارەك ئىش ئىرۇركى،
تاپقىسىدۇر ئۇنىڭدىن ئەل كوپ مەنپەئەت.
سەپەر قىلساڭ يېتەرسەن ئوز مۇرادىڭغا،
تېپىپ يەرسەن سەپەردىن كوپ نازۇ - نېمەت.

دابىشلىنىڭ سوزى ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، يەنە بىر ۋە-
زىر ئالدىغا كېلىپ تازىم قىلىپ، ھورمەت رەسمىنى بىجا كەل-
تۈرۈپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

ــ خۇدانىڭ سايىسى بولغان ھەزرىتى شاھىنشاھى ئالەمنىڭ سە-
پەرنىڭ پايدىسى توغرىسىدا سوزلىگەنلىرىنىڭ ھەممىسى راست ۋە توغرا
ئىكەنلىگىگە ھىچقانداق شەك - شۇبھىمۇ يوق. ئەمما پېقىر قۇللىرد-
نىڭ ئېسىگە شۇ نەرسە كېلىۋاتىدۇكى، پادىشا بىر مەملىكەتنىڭ
چوڭى بولغانلىقتىن، پۇتۇن ئالەم ئەھلىنىڭ راھىتى پادىشالارنىڭ
سالامەت بولۇشىغا باغلىقتۇر. پادىشاھى ئالەمنىڭ سەپەر مۇشەققە-
تىنى ئىختىيار قىلىپ، ئىشرەت ئويىدىن مېھنەت بايا‌ۋىنىغا سىلە-
جىشى ھىكمەتتىن يىراقتەك قىلىدۇ.

ــ مۇشەققەتكە چىداش ئەرنىڭ ۋە شەرنىڭ ئىشى. پادىشا-
لارنىڭ ئەيش - ئىشرىتىنىڭ ئىتىگىگە مۇشەققەت تىكىنى چاپلاشمە-
سا، پۇقرالارغا پاراغەت گۈلىستانىدا مېھنەت گۈلى ئېچىلمايدىغانلىغى
شۇبھىسىزدۇر. پادىشالارنىڭ ھەممىتىنىڭ پۇتى بالا - قازا بايا‌ۋا-

نىغا قەدەم قويمىسا، تىنچسىز دەرۋىشلەر بېشىنى راھەت ياستۇغىغا قويالمايدۇ.

ئەگەر سەن تىلسەڭ ئوز راھىتىڭنى،
ئارام ئالالماس يۇرتۇڭدا ھەچكىم.

ئالىلاتائالانىڭ بەندىلىرى ئىككى قىسىم بولىدۇ: بۇنىڭ بىرى، پادىشالار بولۇپ، ئۇلارغا پەرمان يۈرگۈزۈش ۋە مەملىكەتنى باشقۇرۇش ئىززىتىنى بەرگەن؛ يەنە بىرى، پۇقرالار بولۇپ، ئۇلارغا خاتىرجەملىك ۋە راھەتتە ياشاش شەرىپىنى بەرگەن. بۇ ئىككى تائىپەنىڭ ئەھۋالى بىر كىشىدە جەم بولالمايدۇ، ياكى راھەتنى ئىختىيار قىلىپ، ئىززەت يۈزىنى تاپماق كېرەك، ياكى مۇشەققەت تارتىپ دولەت مەرتىۋىسىنى تاپماق كېرەك.

كىشىكىم راھەتتىن تاشلاپ مۇشەققەت ئىختىيار ئەيلەر،
قىلۇر دەۋران ئۇنى ئەھلى زامانە ئۇستىگە سەرۋەر.
چىمەندە پادىشا بولماقنى گۇل ياخشى بىلۇر، يەنى،
ئاشۇ نازۇكلۇغى بىرلە تىكەندىن ئەيلەرمىش بىستەر①.

ھوكۇمالار: "مۇشەققەت تارتماق ئۇلۇغلۇق تاپماقنىڭ ۋاستىسىدۇر" دەپ ئېيتىشقان. تىرىشىش تەلەپكار كىشىنى بەخت مەنزىلىگە يەتكۈزىدۇ، جەددى جەھەت باياۋانىنى كەزمەك مەقسەت جامالىنى كورۇشكە سەۋەپ بولىدۇ. مۇشەققەت تۇلپارغا مىنمەي تۇرۇپ مەنپەئەت ھوسۇلىنى قولغا كەلتۈرگىلى بولمايدۇ.

پادىشالىق كەمىرىنى باغلىيالماس ھەچقاچان،
راھىتىنىڭ يوتقىنىدا ئۇخلىغان ھەر بىر كىشى.

① بىستەر — ئۇزۇن كورپە.

ئەگەر ھەر بىر كىشى ھىممەت مەيدانىدا تىرىشچانلىق بىلەن ئىگىز كوتەرسە ۋە جاپاغا چىداپ، راھەت - پاراغەتنىڭ ئورنىنى تارتسا، باشقىلاردىن تېزرەك مەقسەتكە يېتىدۇ ۋە مۇرادىغا كۆزىگە مەقسەدى ئوز يۈزىنى كورسىتىدۇ. مەسىلەن، يولۋاس شاتلىق ماكانىغا پادىشا بولماق ئارزۇسىنى قىلغان ئىدى، ھەركىتىنىڭ بەركىتىدىن ئويلىغىنىغا ئېرىشىپ، ئازغىنا ۋاقىت ئىچىدە، مەقسەدىنىڭ چېھرىسىدىن تەخىر نىقابى چۈشتى ۋە ئۇمىت قولى مۇرادىنىڭ ئىتىگىگە يېتىشتى، ــ دەپ ئوز مەقسىدىنى شەرھىلەپتۇ دا - بىشلىم شاھ.

بۇنى ئاڭلىغان ۋەزىر دەرھال سوراپتۇ:

ــ ھېلىقى يولۋاسنىڭ ۋەقەسى قانداق ئىش ئىكەن؟

ــ بەسرە دىيارىدا بىر ئورمانلىق بار ئىكەن، ــ دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ دابىشلىم شاھ.

يولۋاس بالىسىنىڭ ھىكايىسى

ــ بەسرە دىيارىدا بىر ئورمانلىق بار بولۇپ، بىغايەت خوش ھاۋالىق، تاغلىرى نا ايىتى گۈزەل، كىشىنىڭ كوڭلىنى ئاچىدىغان سۈزۈك بۇلاق سۇلىرى ھەر تەرەپتىن ئېقىپ تۇرغان، جان بېغىشلىغۇچى شامالىرى ھەر تەرەپتىن ئۇرۇپ تۇرغان بىرماكان ئىكەن.

دەرەخلەر بارچىسى زىبا ۋە مەرغۇپ،
تىزىلغان شاخلىرىدا مۇلەر خوپ.
سەرۇى بىلەن تۇبى بولۇپ سەرەپراز،
گۈزەللەردەك قىلاتتى ئىشۋەيۇ ناز.
ئېرىقلاردا ئاقاتتى سۈزۈك سۇلار،
ئايان بولغان گۈلشىندە گۈزەل گۈللەر.

ناھايىتى گۈزەل ۋە پاكىزە بولغان بۇ جاينى شاتلىق تېخى دەپ ئاتىشىدىكەن. ئۇ تاغنىڭ چوڭى بىر يولۇاس بولۇپ، ئۇنىڭ ھەيۋىتىدىن قورقۇپ يۈرەكلىك شىرلارمۇ ئۇ تەرەپكە قەدەم قويالمايدىكەن ۋە ئۇنىڭ سالاپىتىدىن ئۈركۈپ ياۋايى ھايۋانلار ۋە چەرەنىدىلەرمۇ ئۇ تاغدا ياشاش خىيالىنى كۆڭلىگە كەلتۈرەلمەيدىكەن.

ئۇزاتسا چاڭگىلىنى ھەر تەرەپكە،
چۈشەر ئىدى پەلەك شىرغا لەرزە.
ئەگەر ھەر يولدا ئۇ ئولتۇرسا بىردەم،
بارالمايتتى ئۇيانغا خەلقى ئالەم.

شۇ تاغدا ئۇ ئەنە شۇنداق دەۋران سۈرىدىكەن ۋە تاغدىكى بارلىق جانۋارلارغا ھوكۇمرانلىق قىلىدىكەن. ئۇ يولۋاسنىڭ بىر بالىسى بار بولۇپ، پۈتۈن ئالەمنىڭ روشەنلىگىنى بالىسىنىڭ جامالىدىن دەپ بىلىدىكەن ۋە كۈزىنىڭ يورۇقلۇغىنى بالىسىنىڭ دادارغا قارىغانلىقتىن دەپ گۇمان قىلىدىكەن. ئۇنىڭ بىردىن - بىر قەستى: "بالام كامالغا يېتىپ، ئاغزى ۋە چاڭگىلىنى پەرەندە ۋە چەرەندىلەرنىڭ قېنىغا بويىيالسا، بۇ تاغنىڭ سەردارلىغىنى ئۇنىڭقولىغا بېرىپ، قالغان ئۆمرۈمنى قانائەت ئويىدە پاراغەت بىلەن ئوتكۈزسەم" دەيدىكەن. تېخى ئۇنىڭ خىيالىدىن مۇرات مۇئەسسىنىڭ چېچىگى ئېچىلماي، ھايات بېغىنىڭ مۇئىلىرىنى ئەجەل بۇلاڭچىسى خازان قىپتۇ. يەنى بۇ يولۋاس ئەجەل شەرىنىڭ چاڭگىلىغا گىرىپتار بوپتۇ. بۇرۇندىن تارتىپ بۇ تاغنىڭ ئارزۇسىنى يەيدىغان ياۋايى ھايۋانلارنىڭ ھەممىسى ئۇ تاغنى ئىگەللەشكە قەست قىلىشىپتۇ. يولۋاس بالىسى ئۇلارغا تەڭ كېلەلمەيدىغانلىغىنى بىلىپ، تاغنى تاشلاپ تەركى ۋەتەن بولۇپ چىقىپ كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ياۋايى ھايۋانلار ئارىسىدا چوڭ ئۇرۇش باشلىنىپ كېتىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا چوڭ بىر قانخور قەبرى شىر بار ئىكەن. ئۇ ھەممىسىگە غالىب

لىپ كېلىپ، شاتلىق تېخىنى ئۇز تەسەررۇپىغا كىرگۈزۈپتۇ. يولۋاس بالىسى بولسا بىرنەچچە كۈن تاغلار ۋە باياۋانلاردا سەرگەردان بولۇپ يۈرۈپ، باشقا بىر تاقتا يېتىپ بېرىپتۇ ۋە تاغدىكىلەرگە كۆكلىدىكى خاپىچىلىقلارنى بايان قىلىپ، ئۇلاردىن بۇ ئىش خۇسۇسىدا مەدەت تىلەپتۇ. لېكىن ئۇلار ئۇ تاغدا چوڭ قېرى شىرنىڭ بارلىغىنى ئاڭلاپ، يولۋاس بالىسىغا مەدەت بېرىشنى ماقۇل كۆرۈشمەپتۇ.

ــ ھەي بىچارە، ــ دېيىشىپتۇ ئۇلار، ــ سېنىڭ ماكانىڭنى بىر شىر تەسەررۇپىغا كىرگۈزۈپ بولۇپتۇ. ئۇنىڭ قورقۇنچىدىن ئۇ تاغ ئۇستىدىن قۇشمۇ ئۇچالمايدۇ. ھەيۋىتىدىن قورقۇپ ئۇ تاغ قېشىغا پىلمۇ بارالمايدۇ. بىزدە ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇش قىلغۇدەك قۇۋۋىتىمىز يوق. سەنمۇ ئۇنىڭ بىلەن تەڭ تۇرۇپ جەڭ قىلالمايسەن. بىز كۆكلىمىزدە مۇنداق مەسلىھەتنى ماقۇل كۆردۇق: سەن ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتىپ بېرىپ، ئىخلاس بىلەن ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلغىن. ئەگەر بىر كىمنىڭ جەڭ قىلىشقا كۈچى يەتمىسە، خىزمەت قىلغىنى ياخشى. دېمەك سەن ئۇنىڭ بىلەن مادارا قىلغىن. ئۇزرە قويغىن.

يولۋاس بالىسى شىرنىڭ دەرگاھىغا بېرىپ، ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلسا ياخشى بولىدىغانلىقىنى ئويلاپ، بۇ مەسلىھەتنى ماقۇل كۆرۈپتۇ ــ دە، ئۇز دىيارىغا قايتىپ كەپتۇ ۋە يېقىنلىرىدىن بىرنى ۋاستە قىلىپ شىرنىڭ خىزمىتىگە كىرىپتۇ. ئۇ شۇنىدىن تارتىپ خىزمەتكارلىق ئىتتىگىنى ساداقەت بىلىگە شۇنداق مەھكەم قىستۇرۇپتىكى، بىر سائەت ئۇنىڭ ھوزۇرىدىن يىراق كەتمەيدىكەن ۋە بىر پەسمۇ ئۇنىڭ خىزمىتىدىن غاپىل قالمايدىكەن. شۇنداقلا ئۇ ئىش ئۈگىنىشكە بەكمۇ تىرىشىدىكەن. نەتىجىدە ئۇنىڭغا بارغانسىرى شىرنىڭ ئىلتىپاتى زىيادە بولۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن باشقا دوستلار ئەركانلىرى ئۇنىڭغا ھەسەت قىلىشقا باشلاپتۇ.

ئەگەر كىشى تىرىشچان بولسا قانچە،
بولغىسىدۇر دولىتى ئىگىز شۇنچە.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە، شىرغا يىراق بىر تاققا زورۇر بىر ئىش ئۈچۈن بېرىپ كېلىشكە توغرا كەپتۇ. شۇ كۈنى ھاۋا ناھايىتى ئىسسىپ كەتكەن، يەر ۋە ئاسمان تونۇرىدەك تاۋلىنىپ تۇرغان، تاغ ۋە دالا شىشىگەرنىڭ كورىسىدەك قىزىغان، ھارارەتنىڭ كۈچىدىن جانۋارلارنىڭ ئۇستىخىنى ئىچىدىكى يىلىگىمۇ قاينىپ كەتكەن، دەريا ئىچىدىكى سەرتانلارمۇ ① خۇددى قازانىدىكى بىلىقتەك قورۇلۇپ كەتكەن ئىكەن.

بولسا بۇلۇتلار ئارا سۇ بىر تېمىم،
بولار ئىدى، بىر تېمىم ئۇتلۇق يېغىن.
ئۇچسا پەرۋانە ئەگەر، ئۇتلۇق چېقىن،
كويدۇرەر ئىدى قاناتۇ قۇيرۇغىن.
ئىنتايىن بەك قىزىغاچ ئۇ ئاپتاپ،
بولار ئىدى تابىدىن ئالەم كاۋاپ.

شىر ئوزىچە ئويلاپ قاپتۇ: "بۇنداق قىزىغان ھاۋادا، دەريا تېگىدىكى گوھەرلەرمۇ سەدەپنىڭ ئىچىگە كىرىپ سايىداۋاتقاندۇ، ھەتتا سەمەندەرمۇ ئاپتاپ ئىسسىغىنىڭ قورقۇنچىدىن سىرتقا چىقالماي ئۇتنىڭ ئىچىدە ياتقاندۇ؟ مۇشۇنداق بىر چاغدا بۇ ئىشنىڭ چىقىپ قالغىنىنى قارىمامدىغان. مۇلازىملىرىمدىن قايسىسى بېرىپ ئىشىمنى ئورۇنلاپ كېلەلەر؟". بۇ ئەسنادا يولۋاس بالىسى مۇلازىملارنىڭ سەپىگە كىرىپ، شىرنىڭ خىيال سۈرۈپ قالغانلىغىنى كورۈپ، ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ ۋە ئۇنىڭ تەپەككۇرىنىڭ ماھىيىتىنى ئۇقۇپ، ئەشۇ مۇھىم ئىشنى ئورۇنلاپ كېلىشكە ۋەدە بېرىپ ئىجازەت ئالغاندىن كېيىن، بارلىق مۇلازىملار بىلەن يولغا چىقىپ،

① سەرتان — راك، قىسقۇچباقا.

چۇش ۋاقتى بىلەن ئۇ تاقما يېتىپ بېرىپتۇ. ئۇ يەردىكى ئىسسىق پۈتكۈزۈپ، سەرانجام قىلىپ بولغاندىن كېيىنلا قايتماقچى بولغان ئىكەن، ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىپ كەلگەن مۇلازىملار ھەممىسى بىرلىشىپ ئۇنىڭغا ئەرز قىلىشىپتۇ:

ــ بۇنداق قاتتىق ئىسسىقتا ھىلىمۇ شۇنچە كوپ يول باسـتۇق. خۇداغا شۈكرى، ئىشىمىز پۈتتى. سىزنىڭ پادىشاغا ھەممـدىن بەك يېقىن ئىكەنلىگىڭىز بىزگە مەلۇم. بىرەر سائەت سايـدا ئارام ئېلىپ ئولتۇرسىڭىز نېمە بولىدۇ؟

بولۇپ ئىش غېمىدىن خالى، پاراغەت ئەيلىگىن بىر پەس،
جاھانىنىڭ ئىشلىرى ھەرگىز بەل تىكلەشكە پەيت بەرمەس.

مېنى پادىشاغا يېقىن قىلغان مېنىڭ پادىشانىڭ قېشىدا كوتەرگەن تىرىشچانلىق بايرىغىدۇر، ــ دەپتۇ يولۋاس بالىسى كۈلۈپ، ــ شۇڭا سۈسلۇق ۋە بوشاڭلىق بىلەن بۇ بايراقنىڭ بېشىنى توۋەن قىلىشىم ئاقىللارنىڭ ئىشى ئەمەس. ئەگەر كىشىنىڭ سەل-پەل ئەقلى-ھوشى بولىدىغان بولسا، مۇشەققەت بىلەن پۈتتۈرگەن ئىمارەتنىى بىپەرۋالىق بىلەن بەربات ۋە ئاسانلىق بىلەن ۋەيران قىلمايدۇ. بىلىمەك كېرەككى، رەنج-مۇشەققەتكە چىدام بەرمەي تۇرۇپ، زەر-گوۋھەر خەزىنىسىگە يەتمەك مۇمكىن ئەمەس ۋە ئىكەن جاپاسىنى چەكمەي تۇرۇپ، گۈلزار تاماشاسى قىلماق ئاسانغا چۈشمەس.

مەقسەدگە يەتكۈسىدۇر ئۇ كىشى،
گەر بالالار ئوقىغا بولسا سىپەر؛
كەلمەس ئاسانلىق بىلەن قولغا مۇرات،
رەنجى چەكمەي، قان يۇتۇپ كويمەي جىگەر.

شۇنىڭ بىلەن ئۇلار سەپەردىن يېنىپ، شىر دەرگاھىغا كەپتۇ، يولۋاس بالىسىنىڭ خىزمەتكە ناھايىتى بەك تىرىشچانلىغىنى ۋە

ئەشقا ئالدىراپ راھەت - پاراغەتتىن كەچكەنلىگىنى مۇلازىملار شەرغا بىر بىرلەپ يەتكۈزۈپتۇ. شىر ئۇنىڭغا ئاپىرىن ئوقۇپتۇ ۋە:

— يولباشچىلىق ۋە پادىشالىق دېگەن مانا مۇشۇنداق ئوز خاتىرجەملىگىنى ئۇنىتۇپ، پۈقرالىرىنى خاتىرجەم قىلالايدىغان كىشىگە يارىشىدۇ،— دەپتۇ- دە، يولۋاس بالىسىنى قېشىغا چاقىرىپ، ئىزھەت- ئىكرام بىلەن، شاتلىق تېخىنىڭ سەردارلىغىنى بېرىپتۇ ۋە ئامانەتنى قولىغا تاپشۇرۇپ، ئاتىسىنىڭ ئورنىغا پادىشالىق قىلىپ كوتىرىپتۇ.

شاھ ئەگەر تەخت ئۈستىدە راھەت سۈرەر،
مەملىكەتنىڭ ئەھلىدىن تىنچلىق كېتەر.
بولسا شاھ تۆۋرۈك مۇشەققەت ئوردىسىغا،
يەتكۈسى تىنچلىق - ئارام پۈقراسىغا.

— بۇ مىسالنىڭ پايدىسى شۈكى،— دەپ سوزىنى داۋام قىلىپتۇ پادىشا.— ھېچقانداق كىشى سەئى سەۋەپ قىلمىسا، مۇرات ئاپتۇى ئۈمىت شەرقىدىن كوتىرىلمەيدۇ. ھەركەت قىلماي تۇرۇپ كىشى ئۈمىت مۇقەددەسىدىن ھوسۇل نەتىجىسىگە ئېرىشمەيدۇ.

قولىغا كەلمەس مالۇ دۇنيا، رەنجى مېھنەت چەكمەگۈنچە،
ھاسىل بولماس مۇرات - مەقسەت سەئى سەۋەپ قىلماغۇنچە.

مېنىڭ سەپەر قىلىشتىكى مەقسىدىم ئىلىم تەلەپ قىلىش بولغاچقا، رەنجى مۇشەققەت قورقۇنچىسى بىلەن رايىمنى يانىدۇرمايمەن ۋە ئالى ھىممىتىم مىنگەن ئاتنىڭ تىزگىنىنى بۇنداق سەۋەپلەرتۇپەيلىدىن ھەرگىز كەينىگە بۇرىمايمەن.

بېشىم كەتكەي بۇ سەۋادىدىن، بۇ سەۋدا كەتمىگەي باشتىن،
جاپانى كىم تولا چەكسە جاۋاھىر ئالىغاي ئۇ تاشتىن.

شۇڭا بۇ ئىشقا مەھكەم ئىراده باغلىغانلىغىم ئۈچۈن، سەپەردىن كېلىدىغان زىيان- زەخمەت ۋە جاپا- مۇشەققەتكىمۇ چىدىماقلىققا لازىمدۇر.

شاه يۈرۈش باشلاپ ئەگەر قويسا ئۇزەڭگىگە ئاياق،
هىچ ئەجەپ يوق كەتسە شۇ ئان چەرخ تولىدىن تىزگىنى.

ۋەزىرلەر ئوزلىرىنىڭ قىلغان نەسىھەتلىرى پادىشاغا ماقۇل كەلمىگەنلىگىنى چۈشىنىپ، ئۇنىڭ رايىغا بېرىپ، هەممىسى سەپەر جابدۇغىنى قىلىشقا مەشغۇل بولۇشۇپتۇ ۋە سەپەرنىڭ قۇتلۇق بولۇشىنى تىلىشىپ قىلىشقان غۇلغۇلىسىنىڭ ئاۋازىنى ئاسمانغا يەتكۈزۈپ، بۇ بەيتنى تەكرارلىشىپتۇ:

چىقتىڭ شاهىم سەپەرگە، خۇدا لۇتپى يار بولسۇن،
ئەۋلىيالار قىلسۇن نەزەر، لەشكەرلەر مادار بولسۇن.

شۇنداق قىلىپ، راي داېىشلىم مەملىكەت هوقۇقى ۋە سىياسەت يۈرگۈزۈشنى دولەت ئەركانلىرىنىڭ ئىچىدىن ئوزىنىڭ ئىشەنچىسىگە ئىگە بولغان بىر كىشىگە تاپشۇرۇپ، پۈقرالارغا رەئىيە قىلىش ۋە يۇرتنى ياخشى باشقۇرۇش توغرىسىدا سەلتەنەت لىباسىغا ياراشقۇدەك بىر مۇنچە نەسىھەتلەرنى ئۇنىڭ قۇلىغىغا قۇيۇپتۇ.

ئىسكەندەرنىڭ ئەينىگىدۇر مەملىكەت،
كورگىلى يۈزۈڭنى سەن ئۇنىڭغا باق.
كۆرسىتەر چەھرەڭنى ئۇ بەكمۇ گۈزەل،
قىلساڭ زۇلۈم كىرىنى ئۇندىن يىراق،
سەن خەلقنى پەملىگىن مىسلى سەھەر،
سۈبھىدەم ئورغان نەپەستىن قىل هەزەر.
ئېشىپ كېتەر مىڭ چەۋەنداز ئوقىدىن،
ئاهىدىن ئوق ئاتما بىر مەزلۇم ئەگەر.

ئۇ مەملىكەتنى مۇشۇنداق كۆڭلى خاتىرجەم بولۇپ، بارلىق خاس خىزمەتكارلىرىنى ئېلىپ، سەرانىدىپ تېغىغا بېرىش ئۈچۈن يولغا چىقىپتۇ. ئۇ خۇددى ئايدەك بىر مەنزىلدىن ئىككىنچى مەنزىلگە يېتىپ ھېكۈمدارلىقىنى ئاپىتاپتەك شەھەردىن شەھەرگە سىلجىتىپ رەپتۇ. ئۇ يولدا ئۇچرىغان ھادىسىلەر ۋە كارۋانلارغا نەزەر سېلىپ، ئۇلارنىڭ ئىشلىرىدىن تەجرىبىلەرنى ئېلىپ پايدىلىنىپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇ چول ۋە كوللەردىن ئوتۇپ، ئىسسىق ۋە سوغۇقنىڭ جاپالىرىنى تارتىپ ھېكۈمدارلىقىنى ئاخىرى سەرانىدىپ شەھەرگە يېتىپ كەلگەندە، پادىشانىڭ دىققىغا ئۇ دىيارنىڭ خۇش پۇراقلىرى كىرىپتۇ.

خۇش بۇيۇڭنى ھەر كىشى بادى- سابادىن ھىدلىدى،
ئاشنا بويىنى يارۇ ئاشنادىن ھىدلىدى.

پادىشا سەرانىدىپ شەھىرىدە ئىككى - ئۈچ كۈن تۇرۇپ ھارمۇغىنى چىقىرىپتۇ. ئېغىر ۋە ئارتۇقچە يۈكلىرىنى شۇ يەردە قويۇپ، ئىككى- ئۈچ يېقىن مەھرەملىرىنى ئېلىپ، تاغ تەرەپكە قاراپ ھېكىپتۇ. تاغ ئۇستىگە چىقىپ قارىسا، بۇ تاغ شۇنداق ئىگىز ئىكەنكى، تاغ ئىتىگى ئاپىتاپ بېشىغا سايە سالغان ۋە تاغ چوققىسىنىڭ شولىسى مىرىخ يۇلتۇزىغا روشەنلىك يەتكۈزۈپ بەرگەن بىر تاغ ئىكەن.

پەلەك بىرلە ئۈچى تەڭلىك تالاشقان،
ئۇنىڭدىن كارۋىنىنىڭ بېشى ئاشقان.
گۈزەل ئىدى ئۇ تاغ خۇددى ئەتلەستەك،
پاقىرايىتتى ھەر بىر تېشى يۇلتۇزدەك.
ئايلانغۇچى پەلەك چاقى ئالدىدا،
كورۇنەتتى يېڭى ئۇنگەن كوك مايسا.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تورىسى

ئۇ تېراپتىكى ئورمانلىرى تۈرلۈك - تۈمەن رەڭدىكى بىلەن بېزەلگەن ۋە بوستانلىرى باغى ئېرەمدەك دىلنىڭ زوقىنى تارتىدىغان گۈزەل ئىكەن.

باغلىغان گۈل باغلىرى سلىگە زۇمرەتتىن كەمەر،
گۈلخىزارى ئەڭنده يېشىل زەبەرجەتتىن لىباس.
بوستانى بۈيىدىن پىردەۋسىدىن كەلگەي نىشان،
سەرۋىسىن كورگەن كىشى قىلاتتى جەننەتنى قىياس.

دابىشلىم ئۇ يەردە ھەر تەرەپكە ھېكمەپ، تەۋرۈك جايلارنى تاۋاپ قىلىپ يۈرۈپ، شۇ ئەسنادا قاراڭغۇلۇغى كوز قارىچۇغىدەك قاپ - قاراڭغۇ غارغا نەزىرى چۈشۈپتۇ. پادىشا شۇ مەنزىلده ئىستىقامەت قىلىدىغان شەيخلەردىن سوراپ بىلىپتۇ: ئۇ غار قەلبى روشەن بىر ھەكىمنىڭ تۇرار جايى بولۇپ، ئۇ ھەكىمنى بىدپاي ھەكىم دەپ ئاتايدىكەن. ھىندى تىلىدا بىدپاي ① ھەكىم دىگەن سوز مېھرىۋان تەۋپ دىگەن بولىدىكەن، ئۇ ھەكىم دانىشمەنلىكنىڭ مىراجىغا يەتكەن، نۇتۇق نەپەسلىرىنى پەيزى غەلبىسى بىلەن زىننەتلىگەن، خالايىق سوھبىتىدىن ئوزىنى چەتكە ئالغان، ئازغىنا غىزاغا قانائەت قىلغان، دۇنيا ئالاقىسىدىن كوز يۇمۇپ، ئىبادەتتىن باشقىنى كورمىگەن، ناپاك پەيلىنىڭ خەشەكلىرىنى رىيازەت ئوتى بىلەن ئورتىگەن، كېچە- كۈندۈز بىدار بولغانلىقىدىن ھىچۋاقىت ئۇيقۇ چېھرىسىگە كوز قىرىنى سالمىغان ۋە ناھايىنى پەرھىزكار بولغانلىقىدىن جەننەت ئارزۇسىدىن باشقا سوزنى قۇلىقىغا ئالمىغان بىر ھەكىم ئىكەن.

---

① بەزىلەر بۇنى پىل پاي دەپ ئاتايدىكەن. بۇ ئىككى سوزنىڭ مەنىسى ئوخشاش بولسىمۇ، ھىندى لۇغىتىدە پىل پاي دىگەن سوز موتۇرراقتۇر — ت.

پەيغەمبەر نۇردىن ئاينە ئىدى،
ۋۇجۇدى ئىلىمگە خەزىنە ئىدى.
قىسسە ئىدى سوزى ھەق رىزاسىغا،
باش ئەككەن ئىدى تەگرى قازاسىغا.

دابىشلىم ئۇنىڭ بىلەن مۇلاقات بولۇش ئارزۇسىدا، بىر پەس غار ئاغزىدا ساقلاپ تۇرۇپتۇ ۋە كوگۇل تىلى بىلەن ئۇ كامالەت ئىگىسىنىڭ قەلبىدىن كىرىشكە ئىجازەت تىلەپتۇ، ئۇ ھەكىم كوگ-لىمگە غايىپتىن كەلگەن ئىلھام بىلەن شاھنىڭ مۇرات-مەقسىدىنى بىلىپتۇ - دە: "كىرىڭ" دەپ ئاۋاز قىپتۇ.

كىردى شۇ دەم غار ئىچىگە شاھى ئادىل،
زىبۇ-زىننەت غارغا گويا بولدى ھاسىل.
پىر ئالدىدا تۇردى چەبدەس قولىن باغلاپ،
خىزمەت ئۇچۇن بولۇپ تەييار ئوزىن چاغلاپ.

پادىشا غارغا كىرىپ قارىسا، يالغۇزلۇق قەدىمىنى خىلۋەت ئالىمىگە قويغان، نازۇك نەپسىلەر مەيدانىدا ھەقىقەت تۇغىنى كوتەرگەن بىر بىرەھمەن① ئولتۇرغان ئىكەن. ئۇنىڭ ئادەملىك سۇرىتىدىن پەرىشتىلىك ئالامىتى جىلۋىلىنىپ تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ جىسمىنىڭ نەزاپىتى روھىنىڭ لاتاپىتىدىن نىشان بېرىپ تۇرۇپتۇ. راي پارامەت بىلەن ئويلاپ، ئوز مەقسىدىنى ھاسىل قىلالايدىغان، ئوزىنى مۇرادىغا يەتكۇزەلەيدىغان كىشىنىڭ ئەشۇ ئىكەنلىگىنى جەز-مىلەشتۇرۇپتۇ- دە، ئاھايىتى ئەدەپ بىلەن ئۇنىڭغا تەكلىپ ھورمەت تازىمىنى بەجا كەلتۇرۇپتۇ. بىرەھمەن جاۋاپ سالام بىلەن ئىززەت- ئىكرام بىلدۇرگەندىن كېيىن، ئۇنى ئولتۇرۇشقا ئىشارەت قىپتۇ ۋە ئۇنىڭدىن ھەزەر راھىتىنى تاشلىغانلىغى ۋە

① بىراھما دىنىدىكى كىشى.

سەپەر جاپاسىغا ئوزىنى باشلىغانلىغىنىڭ سەۋەپلىرىنى سۆزلەپ بېرىشنى داۋاملاشتۇرۇپ كورگەنلىگى، تاپقان خەزىنىسىنىڭ تەپسىلى ئەھۋالى ۋە خەزىنىدىن چىققان ۋەسىيەتنامىنىڭ ھاۋالىسى بىلەن سەرانديپ تېغىغا كەلگەنلىگىنىڭ قىسقىسىنى باشتىن - ئاياق ئىزھار قىلىپتۇ. بىرەھمەن ئۇنى ئاڭلاپ تەبەسسۇم قىلىپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

— ئىلىم ۋە ھېكمەت تەلەپ قىلىپ، ھەممە مۇشەققەتلەرگە چىداپ، پۇقرالارنىڭ بەختى ۋە مەملىكەت ئەھلىنىڭ راھىتى ئۈچۈن سەپەر قىلىپ، بۇ يەرگە كەلگەن پادىشانىڭ ھممىتىگە ئاپىرىن!

بەللى! بۇنداق بولسا جاھاندارلىق،
پۇقرالارغا شەپقەت بىلەن يارلىق.
دەرەخكە ئەگەر قىلساڭ پەرۋىش،
ياخشىلىققىتىن دول بەرگۈسى يېمىش.

شۇنىڭ بىلەن، بىرەھمەن سىر - ئەسرار گوھەرلىرى ساقلانغان قۇتىچەنىڭ ئاغزىنى ئېچىپتۇ ۋە رايىغا ھېكمەت جاۋاھىرلىرىنى چېچىپتۇ. ئۇنى ئاڭلىماق بىلەن رايىنىڭ قۇلاق سەدىپى دۇر - گوھەرگە تولۇپتۇ، ئۇلار بىر نەچچە كۈن ئەنە شۇ يوسۇندا سوھبەتلىشىپتۇ. سوزلەر ئارىسىدا ھۆشەڭ شاھنىڭ ۋەسىيەتنامىسى توغرىلىق سوز چىقىپ قاپتۇ. دە، داۋاملىم ئۇ ۋەسىيەتلەرنى ھەكىمگە بىر - بىرلەپ بايان قىپتۇ. بىرەھمەن بولسا ئۇ توغرىدىكى سوزلەرنى رايىغا ئېيتىپ بېرىپتۇ. راي ئۇنى كوڭلىنىڭ لەۋھەسىگە يېزىپ قالدۇرۇپتۇ.

«كەلىلە ۋە دىمنە» كىتاۋى راي ۋە بىرەھمەننىڭ سوئال ۋە جاۋاپلىرىغا دائىر مىساللاردۇر. بىز ئۇنى ئىلگىرى ئېيتقىنىمىز - دەك ئون توت باپ بويىچە بايان قىلىمىز.

بىرىنچى باب

راست سۆزلۈك بولۇش ۋە يامان غەرەزلىكلەرنىڭ سۆزلىرىدىن ساقلىنىش كېرەكلىگى توغرىسىدا

بىدپاي ھەكىمگە راي ئەزەم دانىشمەن شاھ شۇنداق دەپتۇ:

— بىرىنچى ۋەسىيەت: "ئەگەر بىر كىشى پادىشاغا يېقىن بولۇش شەرىپىگە ئېرىشسە، ئۇنىڭ تەكتۇشلىرى ئۇنىڭغا ھەسەت قىلىپ، ئۇنىڭ ئابرويىنى توكۇپ، ھورمىتىنى تۆۋەنلەشتۈرۈشكە ھەركەت قىلىشىدۇ ۋە ھىلە-مىكىرلىك سۆزلەرنى قىلىپ، پادىشانىڭ ئۇنىڭغا يېقىنلىغىنى ئۈزگەرتىشكە تىرىشىدۇ. شۇڭا پادىشا بۇنداق غەرەزلىكلەرنىڭ سۆزلىرىدىن ياخشى ئېھتىيات قىلغاي؛ ئەگەر ئۇ سۆزلەرنىڭ غەرەز ۋە ھىلە-مىكىرىدىن خالى ئەمەسلىگىنى سەزسە، ئۇنداق سۆزلەرنى قوبۇل قىلمىغاي" دىگەن مەزمۇندا ئىدى.

يېقىن يولاتما قېشىغا كەلسە بەد ئەندىش ئەگەر،
چۈنكى ئۇ كەلتۈرگىسىدۇر ھەم ھەسەل ھەم زەھەر.
كورۇنۈشتە ھەسەل تۇتار، كورسىتىپ ئۆزىنى يار،
ئارقىدىن لېكىن ساڭا ئۇ نەشتىرى ئازار ئۇرار.

ئەمدى مەن پادىشالارغا يېقىن بولغان كىشىلەرنىڭ ئەنە شۇنداق يامان غەرەزلىك سۆزلەرنىڭ نەتىجىسىدە، مەرتۇسكە دەخىل يېتىپ دوستلۇغى دۇشمەنلىككە ئايلىنىپ كەتكەنلىگىنى ئىناكىس داستانلارنىڭ تەپسىلاتلىرىدىن بايان قىلىشىڭنى ئىلتىماس قىلىمەن.

ــ مانا مۇشۇ ۋەسىيەت سەلتەنەتنىڭ ئۈزۈلمەي داۋام قىلىشىغا كۈچ ـ مادار بولىدىغان ۋەسىيەتتۇر،ــ دەپتۇ بىرەھمەن،ــ ئەگەر پادىشا غەرەزلىك كىشىلەرنى ۋە چېقىمچىلارنى پىتنە ـ پاسات تېرىش ۋە زەھەر يەتكۈزۈشتىن توسمىسا، دولەتنىڭ مەدەتكارى بولغان كوپلىگەن يېقىن كىشىلەر خار ـ زار بولىدۇ ۋە كاللىسىدىن ئايرىلىدۇ. نەتىجىدە بۇنىڭ سەۋىبىدىن پادىشالىققا ناھايىتى كوپ زىيان يېتىدۇ. ئەگەر ئۇ پىتنىخورلار ئىككى دوستنىڭ ئارىسىغا خاپىلىق پەيدا قىلغۇدەك ماجال تاپالىسا، ھەۋەسكار شىر بىلەن ئوكۈزنىڭ ئارىسىدا بولغان ۋەقەدەك، ئۇ دوستلارنىڭ ئىشى دوشمەنلىشىشكە ۋە قارشىلىشىشقا يۈزلىنىدۇ.

ــ ئۇ قانداق ۋەقە ئىكەن؟ــ دەپ سوراپتۇ راي.

ــ راۋىلارنىڭ بايان قىلىشىچە، بىر سودىگەر بار ئىكەن،ــ دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ بىرەھمەن.

سودىگەر ۋە ئوغۇللىرىنىڭ ھېكايىسى

بىر سودىگەر بار ئىكەن، ئۇ كول ۋە چوللەرنى كورگەن، مەشرىق ۋە مەغرىپ ئىقلىملىرىدا يۈرگەن، زامانىنىڭ ئىسسىق ـ سوغۇقىنى باشتىن كەچۈرگەن ۋە دەۋرانىنىڭ ئاچچىق ـ تاتلىغىدىن بەھرە ئالغان بىر كىشى ئىكەن.

ئىدى ئۇ ئەقىللىق ھەم ئىش بىلەرمەن،
تەجرىبە كورگەن ھەم كاتتا دانىشمەن.

ۋاقتى كېلىپ، ئولۇم لەشكىرىنىڭ مۇقەددىمىسى بولغان قېرىلىق زەئىپلىگى ئۇنىڭ بەدەن مەملىكىتىگە ئات ساپتۇ، ئەجەل سىپاھ

لمرنڭ جېڭده ئاقارغان چاچ - ساقاللرى ۋۇجۇت قورغىنىنڭ ئەتراپىنى ئىگەللەپتۇ.

يەتسە ئەگەر قېرىلمىقنىڭ نوۋىتى،
تكۈسدۇر شاتلىنىڭنىڭ راھىتى؛
ئاق ساقىلىڭ بەرگەي ئەجەلدىن خەۋەر،
گرى قەددىڭ ئولۇمگە سالام بېرەر.

سوددىگەر ئەمدى ئەجەل ئۇنىڭغا پىچىغىنى بىلەۋاتقانلىغىنى ۋە بەدەن ئويىدە ئامانەت قويغان جان رەختىنى تىلەۋاتقانلىغىنى چۈشىنىپ، پەرزەنتلىرىنى يىغىپتۇ. ئۇنىڭ ھەممە بالىلىرى ئەقلى ھۇشى بار، زېرەك ياش ئىكەن. ئەمما تېخى ئىش كورىگەنلىگى ئۇچۇن يىگىتلىكنىڭ غورۇرى بىلەن چېكىدىن ئېشىپ كېتىپ، ئاتىسىنىڭ ماللىرىنى ئىسراپ قىلىشقا باشلىغان ئىكەن ۋە ئىش - ئوقەتكە تىرىشماي، بىپەرۋالىشىپ كەسپى تىجارەتلىرىنى يىغىشتۇرۇپ قويغان ئىكەن. شۇڭا ئاتىسى ئۇلارغا شەپقەت - مەرھەمەت يۇزىسىدىن پەندى- نەسىھەت قىلىشقا باشلاپتۇ ۋە ياخشىلىق ئۇمىت كۇتۇپ، يامان ئىشلاردىن توساپ شۇنداق دەپتۇ:

— بالىلىرىم بۇ ۋەجنى تېپىشتا سىلەر جاپا تارتمىغانلىغىڭلار ئۇچۇن قەدرىنى بىلمىگەن بولساڭلار، بۇمۇ بىر ئوزرىلىك ئىش، ئەمما بىلىشىڭلار كېرەككى، ۋەج دىگەن بۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ سەرمايىسىدۇر. ھەر قانداق مەقسەتنى ۋەج ۋاستىسى بىلەن قولغا كەلتۈرگىلى بولىدۇ. ئالەم ئەھلى ئۇچ نەرسىنى تەلەپ قىلىشىدۇ: ئۇنىڭ بىرىنچىسى، مەئىشەتنىڭ كەڭرى بولۇشى ۋە لازىمەتلىكلىرىنىڭ ئاسان تېپىلىشى. بۇ پەقەت يىمەك- ئىچمەك ۋە نەپسىنىڭ لەززىتىنى ئىستىمەككىلا بېرىلگەن گۈرۈھنىڭ تەلىۋى. ئىككىنچىسى، ئۇلۇغ مەرتىۋە تېپىش ۋە دەۋران سۈرۈش تەلىۋى. بۇ پادىشالار، ئەمىرلەر ۋە مەنسەپدارلارنىڭ مەقسىدى. ۋەج بىلىمى

تۇرۇپ ھەرگىزمۇ بۇ ئىككى مەرتىۋىگە يېتىشكىلى بولمايدۇ. ئۇچىنچىسى بولسا، ئاخىرەت ساۋابىنى ھاسىل قىلىش ۋە خۇدا رەھمىتىگە يېتىشنى تەلەپ قىلىشتۇر. بۇ نىجات ۋە دەرىجات تەلەپ قىلغۇچىلارنىڭ مەقسىدى بولۇپ، بۇنىڭغىمۇ ۋاج بولمىغان يەتكىلى بولىدۇ. "ياخشى كىشىدە ھالال ۋاج بولسا تېخىمۇ ياخشى بولىدۇ" دىگەن گەپ بار. مەسنەۋى شەرىپتە ئېيتىلىشىچە:

"مالنى ئەگەر دىن ئۈچۈن قىلساڭ قوبۇل،
ياخشى مال شۇ" دەپ خەۋەر بەردى رەسۇل.

بۇنىڭدىن مەلۇمكى، ۋاج دىگەن ناھايىتى كوپ تەلەپ بىلەن قولغا كېلىدىغان نەرسە. بىرەر كەسپ ياكى تەلەپ قىلماي تۇرۇپ ۋاج تېپىش مۇمكىن ئەمەس. بەزىبىر كىشىلەر مۇشەققەت چەكمەي تۇرۇپ ۋاج تاپقان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنىڭ قەدرىنى بىلمەي قولدىن بېرىپ قويىدۇ. دىمەك بىكار يۈرمەي كەسپكە تۇتۇش قىلىڭلار. سودىگەرچىلىك قىلىشقا لازىمەتلىك دەسمايىنى مەن بەرگەندىكىن، ئەمدى ئۇز ئىشىڭلارغا مەشغۇل بولۇشۇڭلار كېرەك.

—ئەي ئاتا!— دەپتۇ چوڭ ئوغلى، —سەن بىزنى كەسپ قىلىشقا دەۋەت قىلىۋاتىسەن. بۇ تەۋەككۈلنىڭ ئىشىدىن ئەمەس. مەن شۇنى بىلىمەنكى، تەقدىردىن ماڭا رىزىق ئۈچۈن ھەر قانداق نەرسە بۇيرۇلغان بولسا، مەن ئۇنى تەلەپ قىلىپ تىرىشمىسامۇ ئوزى كېلىدۇ.

رىزقىڭ بولسا كەلگۈسىدۇر شۇ زامان،
بولمىسا رىزىق كەلمىگەي ئۇ بىگۇمان.
بولمىسا ھەر نىمە ھەقتىن نېسىۋە،
ئاڭا رەنجىش چەكمىگەيسەن بىھۇدە.

ئۇندىن باشقا، مەن بۇزرۇكلارنىڭ ئېيتقان "ماڭا نېسىپ بولمىدى- غان ھەر قانداق نەرسىدىن ھەر قانچە قاچقان بولسامۇ، ئۇ مېنىڭ قولۇمغا كېلىپ قالدى. ماڭا نېسىپ بولمايدىغان ھەر- قانداق نەرسىنى ھەر قانچە چىڭ تۇتقان بىلەن قولۇمدىن كەتتى" دېگەن سوزنى ئاڭلىغان. شۇڭا بىز خاھ كەسپ قىلايلى، خاھى قىلمايلى، تەقدىرى ئەزەل بىزگە نېسىپ قىلغان رىزقىدىن ھېچ ۋاقىت قۇرۇق قالمايمىز. پادىشانىڭ ئىككى ئوغلىنىڭ ھېكايىسى بۇنىڭغا ئىسپات بولالايدۇ. ئۇلارنىڭ بىرى ئاتىسىدىن قالغان خەزىنىنى مۇشەققەتسىز ھالدا قولغا كەلتۈرگەن ئىكەن. ئىككىنچىسى خەزىنىنى تاپمەن دەپ پادىشالىقنىمۇ قولدىن بېرىپ نادامەتتە كەتكەن ئىكەن.

ــ ئۇ قانداق ھېكايە ئىكەن؟ــ دەپ سوراپتۇ ئاتىسى.

ــھەلەپ دىيارىدا بىر پادىشا بار ئىكەن،ــ دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ ئوغلى.

ئاكا ـ ئۇكا شاھزادىلەرنىڭ ھېكايىسى

ھەلەپ دىيارىدا بىر پادىشا بارئىكەن، ھەددى ـ ھىسابسىز دۇنـ يالىرى بار، ئالىجاناپ، زامان ھادىسىلىرىنى كورگەن ۋە روزىگار- نىڭ ئىسسىق ـ سوغۇقلىرىنى بېشىدىن كەچۈرگەن پادىشا ئىكەن. ئۇنىڭ ئىككى ئوغلى بار ئىكەن. ئۇلار يېگىتلىك غۇرۇرىنىڭ دېگىزىدا چومۇلگەن، دولەتنىڭ كەيپى بىلەن مەس بولغان بولۇپ، ھەمىشە ئويۇن ـ تاماشا ۋە ئەيش ـ ئىشرەتلەر بىلەن راھەت ـ پاراـ غەتتە ئوتىدىكەن ۋە ئۇلار قالۇن تىلىدىن بۇ سازنى ئاڭلايدىكەن:

ئەيش ـ ئىشرەت قىل ھەمىشە، بىل يۇمۇپ كوز ئاچقۇچە،
نەۋ باھار پەسلى ئوتۇپ، كەلگۈسىدۇر پەسلى خەزان.

پادىشا ھۇشيار ۋە تەجرىبىلىك كىشى ئىكەن. خەزىنىسىدە پۇل،

www.uyghurkitap.com

مالليرى هەددى - هسابسز كوپ بولغاچقا، بالىلىرىنىڭ خوي-پەيلىنى كورۈپ بىر ئاز ئەندىشە قىلىپتۇ ۋە: "بۇ بالىلار بەندىلىكىنى قالسا بۇ ۋەجلەرنى ئوز يولىدا سەرپ قىلماي، بەرىبات قىلىۋېتىدىغان ئوخشايدۇ" دەپ ئويلاپتۇ. ئۇ شەھەرنىڭ بىر چېتىدە بىر زاھىت بار بولۇپ، بۇ دۇنيانىڭ بارلىق ئىشلىرىدىن ۋاز كېچىپ ئاخىرەتنىڭ ئىشىنى تۇتقان، بىر خۇدانىڭ ئوزىگە ئاشىق بولغان ۋە خۇدانىڭ ئىشق ئوتىدا كويگەن زاھىت ئىكەن. پادىشانىڭ ئوغلىغا كوپ ئىخلاسى ۋە ئېتىقادى بار ئىكەن. شۇڭا ئۇ بارلىق ۋەجنى يىغىپ ھېچ كىشىگە خەۋەر قىلماي، ئاپىرىپ زاھىتنىڭ ئېتىكاپخانىسىغا كىرىۋېتىۋ ۋە زاھىتقا: "ئەگەر ئىككى يوزلىمە پەلەك پەرزەنتلىرىم قولىدىن بەۋاپا دولەت ۋە مەڭگۈلۈك بولمىغان ھەشەمەتنى تارتىۋالسا ۋە ئىنسانىنىڭ كوزىگە مەڭگۇ ئوزۇلمەي ئېقىپ ئوردىغاندەك كورۈنىدىغان ئىقبال يولىنىڭ كوزى ۋاپاسىزلىق تۇپرىغى بىلەن تىنىپ قالسا، ئۇ چاغدا ئوغۇللىرىم مۇھتاج ۋە سەرمايىسىز بولۇپ قالىدۇ. ئەنە شۇ چاغدا ئۇلارنى بۇ خەزىنىدىن خەۋەردار قىلىڭ. ئۇلار بىر قۇر مۇشەققەت تارتىپ جاپا چېكىپ باققاندىن كېيىن، ۋەجنىڭ قەدرىنى بىلىپ سەۋەپسىز ئىسراپ قىلماسلىغى مۇمكىن. ئەنە شۇ چاغدا ئۇلار ئىسراپ قىلماي ئوز يولى بىلەن ئىشلەتسە ئەجەپ ئەمەس" دەپ ۋەسىيەت قىپتۇ. زاھىت پادىشانىڭ ۋەسىيىتىنى قوبۇل قىپتۇ. لېكىن پادىشا كورۈنۈشتە، ئوزى ئولتۇرغان قەسىرنىڭ ئاستىغا ناھايىتى پوختا قىلىپ بىر خەزىنەخانا ياساپتۇ ۋە پەرزەنتلىرىگە: "سىلەر ئوچوڭ ساقلىغان خەزىنەم مۇشۇ جايدا" دەپ قويۇپتۇ. ئانچە كوپ ئوتمەي، پادىشا ھەم ۋەزىرى ئىككىسى تەڭرى يارلىغىنى قوبۇل قىلىپ، ئوغلۇم شارابىنى ئىچىپتۇ.

ئوغۇلغان ھەر كىشى ئىچكەي ئەجەل شارابىنى ئاخىر،
ئولۇم ئىلكىگە چۇشكەي بارچە يەر ئۇستىدىكى جاندار.

زاهىتنىڭ ئېتىكاپخانىسىدا كومۇكلۇك خەزىنە ھېچكىم بىلمەيدىغەچكە مەخپى قاپتۇ. ئۇ ئىككى قېرىنداش ئاتىسىدىن قالغان پادىشالىق ھەم ۋەجنى تالىشىپ، جەڭگى - جىدەلگە چۈشۈپتۇ. چوڭ ئوغۇل قۇۋۇەتلىك ۋە شەۋكەتلىك بولغاچقا، پۈتۈن مەملىكەتنى ئۆز تەسەررۇپىغا كىرگۈزۈپتۇ. كىچىك ئوغۇل بولسا سەلتەنەت مەنسەپ ۋىدىن بىر نېسىپ ۋە مىراس مال دۇنيادىن بى بەھرە قاپتۇ ۋە ئۆزىچە ئويلاپ: "ئەمدى نېمەت ۋە ھەشەمەت ئاپىتىۋى زاۋال غەربىگە قاراپ يۈزلۈنۈپتۇ. جاپاكەش پەلەك بىۋاپالىق ۋە نامېھرىبانلىق ئادىتىنى ئاشكارا قىلغىلى تۇردى. ئەمدى دۇنيا تەلەپ قىلىپ ئۇرۇنۇشتىن نىمە پايدا، بىر سىنىغانىنى يەنە سىناشتىن نىمە نەتىجە چىقسۇن!

باقمىغىن بۇ كونا مېھنەتخانىغا،
بىۋاپادۇر ئەرزىمەس بىر دانىغا.
بۇ ئىشىگى ئۇچۇق ئويىنى تاشلىغىن،
ئەبىدى ئويگە ئۇزۇڭنى باشلىغىن.

دولەتىنىڭ ئەبىدىلىگى ئىختىيارىمدىن ئاجراپ كەتكەندىكىن، ئەمدى قانائەت قىلىپ، زاۋالى يوق پادىشالىق بولغان دەرۋىشلىك مەرتىۋىسىنى قولغا كەلتۈرۈشۈم كېرەك".

دەرۋىشلەر ئالدىدا باردۇر قانائەت خەزىنىسى،
سۇلتان ئىرۇر گەرچە گاداي بولسىمۇ ئۇنىڭ ئىسمى.

دەپتۇ- دە، مۇشۇ نىيەت بىلەن شەھەردىن چىقىپتۇ. ئۇ كېتىۋېتىپ "پالانى زاھىت ئاتامنىڭ دوستى ئىدى، ئەمدى ئۇنىڭ ئېتىكاپخانىسىغا كىرىپ، دۇنيا ئىشلىرىدىن ئالاقىنى ئۈزۈپ، ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلغاچ ئىبادەت يولىنى تۇتقۇم ياخشى ئەمەسمۇ" دەپ ئويلاپ

زاهىتىڭ ئىبادەتخانىسىغا بېرىپتۇ. ئۇ كىرىپ قارىسا زاهىتىڭ روهىنىڭ تۇتى قۇشى بەدەن قەپىزىدىن چىقىپ، جەننەت باغى تەرەپكە ئۇچۇپ كەتكەن ۋە ئۇنىڭ مۇبارەك جەسىدى كونا دوسى بولغان گور تۇپرىغىنى قۇچاقلاپ بولغان ئىكەن. ئۇ ئىبادەتخانىنىڭ خالى قالغانلىغىنى كورۇپ، كوپ غەم قىپتۇ ۋە ئاقىۋەت باشقا بارار يېرى بولمىغاچقا شۇ يەردە تۇرۇپ قالماقچى بولۇپتۇ. ئىبادەتخانىنىڭ ئىچىدە بىر قۇدۇق بار بولۇپ، سىرتتا كارىز بار ئىكەن. كارىزدىن قۇدۇققىچە ئېرىق كولانغان بولۇپ، كارىز سۇيى ئېرىق بىلەن ئېقىپ كېلىپ قۇدۇققا قۇيۇلىدىكەن. ئىبادەتخانا ئەھلى ئەنە شۇ قۇدۇقتىن سۇ ئېلىپ ئىچىدىكەن ۋە تاھارەت ئالىدىكەن. شاهزادە قۇدۇققا سوغا ساپتۇ، لېكىن قانچە قىلسىمۇ سۇ چىقماپتۇ، شۇڭا قۇدۇق ئاستىغا ياخشى دىققەت قىلىپ قاراپ سۇ يوق ئىكەنلىگىنى كورۇپتۇ- ده: "يەنە نىمە هادىسە بولغاندۇر. ئەجەپ قۇدۇقتا سۇ يوققۇ، ئەگەر كارىزغا ياكى قۇدۇققا بىرەر كاشىلا يېتىپ سۇ قۇرۇپ كەتكەن بولسا- زە، بۇ ئىبادەتخانىدا تۇرماق مۇشكۈل بولىدۇ" دەپ ئويلاپ، سەۋىنى ئېنىقلاش ئۈچۈن قۇدۇققا چۈشۈپتۇ ۋە قۇدۇق ھەم ئېرىقنىڭ ئەتراپلىرىنى زەڭ سىلىپ، تەكشۈرۈپ كورۇپ يوغان كامار ئېچىلىپ قالغانلىغىنى ۋە ئۇ يەردىن بىر بولاق تېشىلغان يۇڭ ئېرىق ئىچىگە چۈشۈپ، سۇ يولىنى توسۇۋالغانلىغىنى كورۇپتۇ. "بۇ نىمە يۇكتۇ ئەمدى، بۇ كامار قانداق پەيدا بولغاندۇ" دەپ ئويلىغان شاهزادە ئۇ جايىنى ئازراق كولاپ باقىغان ئىكەن، ناهايىتى ئېسىر خەزىنە كومۇلگەنلىگىنى كورۇپتۇ ۋە خوش بولۇپ خۇداغا شۈكرى قىلىپ سەجدە قىپتۇ. ھەمدە: "گەرچە بۇ ناهايىتى كوپ دۇنيا ۋە ھەددى- ھىساپسىز جاۋاهىرلار بولسىمۇ، تەۋەككۈل ۋە قانائەت مۇقامىدىن ۋاز كېچىشىم تۇغرا ئەمەس. ئەمدى بۇنى ئوز ئېهتىياجىمغا بېقىپ سەرپ قىلىشىم كېرەك" دەپ ئويلاپتۇ. غايىپتىن هاسىل بولغان بۇ كارامەتنى قاراڭ. ئەمما چوڭ ئاكىسى سەلتەنەت تەخ-

تىده ئولتۇرغان بولسىمۇ، پۇقرالارنىڭ ۋە لەشكەرلەرنىڭ ئىشى بىلەن كارى يوق ئىكەن. قولىغا قانداق مال - دۇنيا كىرسە ئۇنى ئىسراپ قىلىپ تۈگىتىدىكەن. ئاداۋەت ساقلىغانلىغى تۈپەيلىدىن ئىنسانىڭ ھالىدىنمۇ خەۋەر ئالمايدىكەن. بەلكى ئۇنىڭ بىلەن گەپلىشىشكىمۇ نومۇس قىلىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە چوڭ دۇشمەن قوشۇنى ھەددى - ھىسابسىز لەشكەرلەر بىلەن باستۇرۇپ كېلىپ، ئۇنىڭ دىيارىنى تارتىۋالماقچى بولۇپتۇ. ئەنە شۇ چاغدا شاھزادە خەزىنسىنىڭ قۇرۇق، ئەسكەرلىرىنىڭ روھى چۈشكۈن ۋە ھالى خاراب ئىكەنلىگىنى چۈشىنىپتۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئاتىسى نىشان بەرگەن ھىلىقى خەزىنىگە بېرىپ، لەشكەر ۋە ئەھلىدارلىرىغا ئۇ مال - دۇنيانى سەرپ قىلىپ، ئۇلارنى جەڭگە ئاتلاندۇرماقچى بولۇپتۇ. چۈنكى لەشكەرلەر بولمىسا يۇرت ئالغىلى ۋە مال - دۇنيا بولمىسا لەشكەر يىققىلى بولمايدۇ - دە!

مەملىكەتلەر قولىغا كەلگەي بولسا ئەگەر سەندە لەشكەر،
لەشكەر ساڭا بەرگۈسى جان، ئەگەر چاچساڭ ئالدىغا زەر.

شۇنداق قىلىپ، ئۇ ئاتىسى كورسەتكەن خەزىنىنى قانچە ئاخىرىغان بولسىمۇ ئۇنىڭدىن ھىچنىمە چىقمايتۇ. ھەر قانچە ھەركەت قىلغان بولسىمۇ مەھرۇملۇقتىن باشقا مەنپەئەت بەرمەيتۇ.

كىشى يوق نەرسىنى "تاپىمەن" دىگەي،
ئىستىگەي، تاپالماي نادامەت يىگەي.

ئاخىرى خەزىنىنى تاپالمىاي پۈتۈنلەي ئۈمىدىنى ئۈزۈپ، تۇرلۇك مادار ۋە چارىلار بىلەن لەشكەر تارتىپ، دۇشمەنىنى قايتۇرۇش ئۈچۈن شەھەردىن تاشقىرى چىقىپتۇ. ئىككى تەرەپ بىر بىرىگە قارشى سەپ تۈزۈپ تۇرغاندىن كېيىن، ئاداۋەت بۇلۇتى جەڭ

هاۋاسىغا ئاغدۇرۇلۇپتۇ ۋە ئاداۋەت ئوقىنىڭ يالغۇرى خالايىق ئۈستىگە بىھىساپ يېغىشقا باشلاپتۇ.

يېغىپ لەشكەر بېشىغا ئوق مولدۇرى،
ئېتىپ قان يەر يۈزىنى لاله تۈتتى.

تۈيۈقسىز دۈشمەن لەشكىرىدىن بىر ئوق ئۇچۇپ كېلىپ، شاھ-زادىنىڭ يۈرىگىگە تېگىپتۇ-دە، شاھزادە يىقىلىپتۇ. بۇ تەرەپتىنمۇ بىر ئوق چىقىپ دۈشمەن پادىشاسىغا تېگىپ ئۇنىمۇ يىقىتىپتۇ. پادىشالارنىڭ ئولۇشى بىلەن ئىككى تەرەپ قوماندانسىز قالىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئىككى تەرەپ سەردارلىرى مەسلىھەتلىشىپ: "ئۇرۇشىدە ۋەرسەك بۇ پىتنە ئوتى ئالەمنى قاپلاپ، ئىككى مەملىكەت خەلقىنى كويدۇرۇپ، تۈتۈنى پەلەكتىن ئېشىپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ" دېيىشىپ، ئۇرۇشنى توختىتىپ، پادىشا ئەۋلادىدىن سەلتەنەت تەختىگە ئولتۇرغۇدەك كىشى چىقسا، ئىككى تەرەپ بىرلىكتە ئۇنى پادىشا قىلماقچى بولۇشۇپتۇ. ئاخىرى ھەممەيلەن بىرلىكتە: "كىچىك شاھزادە ئۇزىنى تەۋەككۇلغا تاشلىغان كىشى بولغاچقا، ئۇنىڭ بېشى شاھلىق تاجىغا سازاۋەر بولسا ۋە ئۇنىڭ سائادەت ئۈزۈگىگە جاھاندارلىقتىن كوز قويۇلسا مۇناسىپ كېلىدۇ" دېگەن قارارغا كېلىشىپتۇ. شۇ مەسلىھەت بويىچە مەملىكەت چوڭلىرى كىچىك شاھزادە ماكان تۈتقان ئىبادەتخانا ئالدىغا بېرىشىپتۇ ۋە ئىززەت-ئىكرام بىلەن ئۇنى يالغۇزلۇق ماكانىدىن ئاپىرىپ سەلتەنەت تەختىگە ئولتۇرغۇزۇپتۇ. تەۋەككۇل قىلغانلىغى ئۈچۈن ئۇ ھەم ئاتىسىدىن قالغان خەزىنىنى قولغا كىرگۈزۈپتۇ ھەم پادىشالىق تەختىگە ئولتۇرۇپتۇ.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، رىزق-نېسىۋە تېپىش ھەركەت ۋە كەسپىگە باغلىق ئەمەسلىگى ۋە تەۋەككۇلغا يولۇنۇش كەسپكارغا ئىشىنىشتىن ياخشىراق ئىكەنلىگى ھەقىقەتتۇر.

ئوزنى تەڭرىگە قويۇش كوپ ياخشىدۇر،
بارچە كەسپىڭدىن تەۋەككۇل خوپ ساڭا.
قىل تەۋەككۇل بىھۇدە ھەركەتنى قوي،
سەندىن ئارتۇق رىزقى ئامراقتۇر ساڭا.
توختىساڭ رىزقىڭ كېلىپ تۇرغاي چوقۇم،
خۇددى ئاشقىتەك ئوزىن ئۇرغاي ساڭا.

شۇنىڭ بىلەن ئوغلى ھىكايىسىنى ئاخىرلاشتۇرۇپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئاتىسى شۇنداق دەپتۇ:

ــ دىگەنلىرىڭنى راست ئوغلۇم، ئەمما بۇ ئالەمنى ۋاستە دۇنياسى ۋە سەۋەپ ئالىمى دەيدۇ. يەنى بۇ دۇنيادا ۋاستە ۋە سەۋەپ بىلەن ئىش پۈتكۈزگىلى بولىدۇ. خۇدا دۇنيانىڭ ئىشلىرىنى شۇنداق تەرتىپتە ياراتقانكى، مۇتلەق كوپ تەلەپنى سەۋەپسىز ھاسىل قىلمايدۇ. شۇڭا كەسپىڭ مەنپەئەتى تەۋەككۇلنىڭ پايدىسىدىن ئارتۇق بولىدۇ. چۇنكى تەۋەككۇل قىلغاندا ئەنە شۇ تەۋەككۇل قىلغۇچىدىن باشقا كىشى پايدا كورەلمەيدۇ. كەسپ ۋە سەۋەپ قىلغاندا بولسا، بۇنىڭ ھەم ئوزىگە ھەم باشقىلارغا پايدىسى تېگىدۇ. باشقىلارغا مەنپەئەت يەتكۈزۈش دىگەن ناھايىتى ياخشى ئىش. دۇنيادىكى ئادەملەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى باشقىلارغا مەنپەئەت يەتكۈزگەن كىشىدۇر. ئەگەر بىر كىشىنىڭ باشقىلارغا مەنپەئەت يەتكۈزگىدەك قۇدرىتى بار تۇرۇقلۇق كىشىلەرگە مەنپەئەت يەتكۈزمىسە، بەلكى ئوزى باشقىلاردىن مەنپەئەتلەنسە ئۇنداق كىشىگە ئەيىپ ئەمەسمۇ؟ سەن ھامىقى قارچۇغا بىلەن قۇزغۇنىڭ ئىشلىرىنى كورۈپ، سەۋەپ ۋە ئىش ـ ھەركەت قىلىشتىن توختاپ قالغانلىغى ئۈچۈن، خۇدانىڭ غەزىۋىگە ئۇچرىغان دەۋرىشنىڭ ھىكايىسى ئاڭلىمىغانمۇسەن؟

ــ ئۇ قانداق ھىكايە ئىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ ئوغلى.

ــ بىر جايدا بىر دەۋرىش بار ئىكەن، ــ دەپ سوزلەشكە باشلاپتۇ ئاتىسى.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

ھەركەتنى تاشلىغان دەرۋىشنىڭ ھىكايىسى

بىر جايدا بىر دەرۋىش بار ئىكەن. ئۇ ھەمىشە تەكىنىڭ قۇدرىتىنى، رەھمىتىنىڭ نام - نىشانلىرىنى ئويلاپ پىكىر يۈرگۈزىدىكەن. تاسادىپەن بىر كۈنى تېز ئۇچىدىغان بىر قارچۇغىنى كورۇپ قاپتۇ، قارىسا، قارچۇغا چاكىلىدا بىر پارچە گوشنى كوتىرىپ، دەرەخ ئۈستىگە قونۇپتۇ، دەرۋىش ئۇنىڭغا بىر ھازا چە قاراپ تۇرسا، ھىلىقى قارچۇغا دەرەخ ئۈستىدىكى ئۇۋا ئىچىدە قانات - قۇيرۇغى يوق ياتقان بىر قۇزغۇننىڭ ئاغزىغا چاكىلىدىكى گوشنى يۇتالمىغۇدەك قىلىپ پارچىلاپ سېلىۋاتقۇدەك. قۇزغۇن ئۇ گوشنى ھە دەپ يۇتۇۋاتقۇدەك.

"سۇبھانالله، — دەپتۇ دەرۋىش، — ئاللاتائالانىڭ ماۋۇ ئىنايىتى ۋە مەرھىمىتىنى قارىمامدىغان! قانىاتسىز ۋە قۇيرۇقسىز، ئۇچۇشقا قۇۋۋىتى ۋە جەۋلان قىلغىلى شەۋكىتى يوق، ئۇۋىسىدا ياتقان بىر قۇزغۇننىمۇ رىزقسىز قويمايتۇ ئانا!

ھەق يارانتتى يەر - يۈزىنى ئامغا ئەيلەپ داستىخان،
بار ئۇنىڭدا دوست - دۇشمەنگە ھەم يېتەرلىك رىزقى نان.
يايدى كەڭرى داستىخانىنى ئەلگە ئەيلەپ مەرھىمەت،
تىلسىم ئىچرە كۇھقاپتا تاپتى سۇمرۇغ تەربىيەت.

دېمەك مېنىڭ رىزقى ئىزلەپ بىر يەردە تۇرالماسلىغىم ۋە بېشىمنى ھەرىس بايا ۋاقىدا قويۇپ، تۇرلۇك ھىلە بىلەن بىر نادىن ئارتۇق رىزقنى قولغا كەلتۈرەلمەسلىگىم ئۈزەنىڭ ئېتىقادىمنىڭ سۇسلۇغىدىن ئىكەن - دە!

تەڭرى بەرگەن رىزقىدىن ئەيلەپ گۇمان،
تولا يۈردۇم لوقما ئىزلەپ ھەر قايان.

هەر نەكىم تەڭرى تائالا يەتكۈزۈر،
ئاز ۋە كوپ هەر قانچە بولسا بەس ئىرۇر.

رىزقىمىزنى خۇدا ئوزى يەتكۈزۈپ بېرىدۇ. بۇندىن كېيىن ئەمدى پاراغەت بېشىنى خىلۋەت تىزىغا قويۇپ، كەسىپ بەتامىرىدىكى جۇرئەت هەرپىنى قانائەت تىغى بىلەن ئويۇپ تاشلىغىنىم ياخشى ئىكەن. شۇندىن كېيىن ئۇ دۇنيا ئىشلىرىنىڭ سەيى - سەۋەپلىرىدىن قولىنى يۇيۇپ، بىر بۇلۇڭنى ئوزىگە ماكان قىپتۇ ۋە هەقتائالانىڭ بىئىللەت ئىنايەتلىرىگە كوڭۈل باغلاپتۇ. دەمەك ئۇ سەۋەپنى تاشلاپ سەۋەپنىڭ ئىگىسىگە كوڭۈل باغلاپتۇ - دە، ئۇچ - توت كېچە - كۈندۈز هىچقايەرگە چىقماي، ئەشۇ خىلۋەتتە ئولتۇرۇپتۇ. ئەمما هىچ يەردىن ئۇنىڭغا رىزق يېتىپ كەلمەپتۇ. نەتىجىدە ئۇ ئاچلىقتىن سائەتسېرى زەئىپلىشىپ، نىمجان بولۇشقا باشلاپتۇ. ئۇنىڭ بەدىنى زەئىپلىشىپ شۇ دەرىجىگە يېتىپتۇكى، تائەت - ئىبادەتمۇ قىلالمايدىغان هالغا چۈشۈپ قاپتۇ. ئاخىرى خۇدا ئۇ دەرۋىشنىڭ قېشىغا پەيغەمبەر ئەۋەتىپتۇ. پەيغەمبەر ئۇنىڭغا غايەت غەزەپ بىلەن شۇنداق دەپتۇ: هەقتائالا ساڭا: "هەي بەندەم! بۇ ئالەمنىڭ ئىشلىرىنىڭ هەممىسنى سەۋەپ ۋە ۋاستە ئۇستىگە قويغاندۇرمەن. ئىشلارنى سەۋەپسىز پۈتتۈرۈشكە قۇدرىتىم يەتسىمۇ، هىكمىتىم شۇنى تەقەززا قىلىدۇكى، ئىشلارنىڭ تولاراغى سەۋەپ ۋە هەركەت بىلەن كىپايەت تاپسا، خالايىقلار ئارىسىدا پايدا يەتكۈزمەك ۋە پايدا كورمەك قائىدىسى باقى تۇرغاي" دەپ ئېيتىدۇ. بەس، ئەگەر سەن ئوزگىلەرنىڭ پايدىسىغا سەۋەپ بولالىساڭ ئاندىن ئۇلارنىڭ سەۋىۋىدىن سەنمۇ پايدا ئالغايسەن.

قارچۇغىدەك سەنمۇ ئۇۋ قىل رىزقى تاپ،
قۇش تەرەپكە ئاچمىغىن كور قاغىدەك.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر كىتابلىرىنىڭ يېڭى ئادرېسى

بۇ مسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، ھەممە كىشىلەر سەۋرىپ پەردىسىنى ئېچىپ تاشلاشقا مۇيەسسەر بولالمايدۇ. كىشىگە يار غۇدەك تەۋەككۈل شۇكى، سەۋەپنى قولدىن بەرمەي، تەۋەككۈل مۇقامىدا چىڭ دەسسەپ تۇرۇش لازىم. شۇنداق بولغاندىلا "كاسپ كىشى خۇدانىڭ دوستىدۇر" دىگەن سوزنىڭ پەيزىدىن بەھرىمەن بولغىلى بولىدۇ. بۇزرۇكلاردىن بىرى: "كەسپ قىلغىن كاھىل① بول مىغايسەن ۋە رىزقىڭنى خۇدادىن بىلگىن، كاپىر بولمىغايسەن" دىگەن ئىكەن.

سەن تەۋەككۈل بىرلە سۇسلۇق قىلمىغىن،
"كەسپ ئىگىسى تەڭرىنىڭ دوستى" دىگىن.
قىل تەۋەككۈل ھەم شۇغۇللان كەسپ بىلەن،
ئىش قىلىپ ئاندىن خۇدايىمغا يولەن.

بۇنى ئاڭلىغان ئوغلى شۇنداق دەپتۇ:

ــ بۇ گەپچە، پۇتۇنلەي تەۋەككۈل قىلىشقا بولمايدىكەن، بىر كەسپ قىلماي چارە يوقكەن. ئۇنداقتا بىز كەسپكە مەشغۇل بولساق خۇدايىتائالا كەسپ ۋاستىسى بىلەن بىزگە سىخىلىق خەزىنىسىدىن مال ـ دۇنيا بەرسە، ئۇنى قانداق تۇتماق كېرەك؟

ــ مال ـ دۇنيا جۇغلىماق ئاسان. لېكىن ئۇنى ئاسراپ ساقلاش ۋە ئۇنىڭدىن پايدا ئېلىش قىيىن ئىش،ــ دەپتۇ ئاتىسى،ــ ئەگەر كىشىنىڭ قولىغا دۇنيا كىرسە ئىككى ئىش قىلىش لازىم. بىرىنچىسى، ئۇنى يوقىتىشتىن ۋە بۇلاڭ ـ تالاڭدا ئۇچراشتىن خاتىرجەم بولغۇدەك دەرىجىدە ساقلاش كېرەك. ئوغرى ـ قاراقچى ۋە ئالدامچىلارنىڭ قولى ئونىڭغا يېتەلمەسلىگى كېرەك. چۈنكى زەرىنىڭ دوستى كوپ ۋە زەردارنىڭ دۇشمىنى ئاز ئەمەس.

① كاھىل ــ سۇس، بوشاڭ.

پۇلسىزلارنى يولدا ئۇرماس قاراقچى،
ھەشەمەتلىك زەردارلارنى ئۇرغۇسى.

يەنە بىرى شۇكى، پايدىسىدىن خەجلەش كېرەك ۋە ئەسلى سەرمايىنى يوقاتماسلىق كېرەك. چۈنكى پايدىسىغا قانائەت قىلماي، سەرمايىدىن خەجلىسە، تېز ئارىدا ھەممە دۇنياسى شامالغا سورۇلىدۇ.

كۆلمىسە دەريا سۇيى ھەردەم ئېقىپ،
سۇ تۈگەپ دەريا قۇرۇق قالغاي بېقىپ.
تاغدىن تۇپراق ئېلىشنى قىلساڭ داۋام،
ئورنىغا گەر قويمىساڭ بولغاي تامام.

ئەگەر ھەر كىمنىڭ تاپاۋىتى بولمىسا، لېكىن بارىنى خەجلەۋەرسە ياكى تاپاۋىتى بولسىمۇ خىراجىتى تاپاۋىتىدىن ئارتۇق بولسا، ئاقىۋىت ئۇ مۇھتاجلىققا چۈشۈپ قالىدۇ. بەلكى ھىلىقى غەم بىلەن ئوزىنى ھالاك قىلغان تەلەپكار چاشقاندەك ھالاكەتكە ئۇچرىشىمۇ مۇمكىن.

ــ ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ ئوغلى.

ــ بىر دېخان بار ئىكەن، ــ دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ ئاتىسى.

بىغەم چاشقاننىڭ ھىكايىسى

ــ بىر دېخان ئېھتىياتى يوزىسىدىن بىر قىسىم بۇغدايىنى يوشۇرۇپ قويغان ئىكەن ۋە ئۇنىڭغا پەقەت قول تەكىگۈزمەي، ئەڭ زورۇر ئېھتىياجى چۈشكەندە ئىشلەتمەكچى بولغان ئىكەن. ناھايىتى ھېرىس بولغانلىغىدىن ئاسمان زىرائەتگاھىدىكى ھۆكەرنىڭ بېشىغا چاڭگال سالىدىغان ۋە ئاي خامىسىدىن دان ئوغرىلايدىغان

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

بىر چاشقان نەخ هىلىقى بۇغداي يۆشۈرۈلغان ئۇرۇنىڭ بىر بۇر-جىگدە ئۇۋا تۇتقان ئىكەن. ئۇ چاشقان هەر تەرەپكە توشۇك كولاپ ئوزى خالىغان جايغا بېرىپ يۇرۇپ، بىر كۈنى هىلىقى ئورۇنىڭ ئاستىدىن ئۇستىگە قارىتىپ بىر توشۇك ئاچقان ئىكەن. بۇغدايغا كامار ئېچىلىپ، خۇددى ئاسماندىن يۇلتۇزلار چۈشكەندەك ئوردىكى بۇغدايلار ئۇنىڭ بېشىغا چېچىلىپتۇ. چاشقان: "رىزقى ئاسماندا" دىگەن سوز راست ئىكەن ـ دە!" دەپ ئويلاپ، شۇنچە كوپ نازۇنېمەتلەرنى تاپقىنىغا شۈكرى قىلىپ، شۇنداقلا قىممەتلىك گوهەرلەر قولغا كەلگىنىگە خوشال بولۇپ كېتىپ، ئوزىنى قارۇن ۋە پرئەۋن بىلەن تەڭلەشتۈرۈپ، لاپ ئۇرۇپ پو ئېتىشقا باشلاپتۇ. شۇ مەهەللىنىڭ چاشقانلىرى ئۇنىڭ شۇنچىلا كوپ نەرسىلەرنى تاپقىنىدىن خەۋەردار بولۇشۇپ، ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىشقا بەل باغلىشىپتۇ ۋە ئۇنى يۇقۇرى ئورۇنغا چىقىرىشىپتۇ. ئۇنىڭ دوست ۋە دۇشمەنلىرى هەممىسى قېشىغا كېلىپ، خۇشخۇيلۇق كورسىتىشىپ، خوشامەت قىلىشىپ، ئۇنى ماختاپ كوڭلىگە ياقىدىغان گەپلەرنى تېپىپ قىلغىلى تۇرۇپتۇ. ئۇ چاشقانمۇ خۇددى ساراڭغا ئوخشاش ئاغزىغا كەلگەننى سوزلەپ، لاپ ئۇرغىلى باشلاپتۇ ۋە توشۇكتىن چۈشۈۋاتقان بۇغدايلارنى تۇگىمەيدۇ دەپ ئويلاپ، چاشقانلارغا ئايىماي ئۇلەشتۈرۈپ بېرىۋېرىپتۇ. لېكىن ئەھۋالنى مۇلاهىزە قىلىپ، كەلگۈسىنى ئويلاشقا ئۇنىڭ ئەقلى يەتمەپتۇ ۋە بۇگۈنىلا كورۈپ، ئەتە توغرىسىدا پىكىر يۈرگۈزمەپتۇ. ئۇ خۇددى: "ساقىيا مەي بەر بۇگۈنكىم كىم كورۈپتۇ ئەتىنى" دىگەندەك ئەيش-ئىشرەت بىلەن كۈن كەچۈرۈۋاتقان مەزگىلدە، سىرتتا قەھەتچىلىك بولۇپ، كىشىلەر تەڭلىكتە قېلىپ، ئاچلىق ئوتى كىشىلەر كوكسىدە يانغان پەيت ئىكەن. هەممە يەر ئاچلىقتىن "نان" دەپ جان بېرىشۋاتقان كىشىلەر بىلەن تولغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ بىلەن هىچ كىمنىڭ كارى يوق ئىكەن. كىشىلەر ئوي، مال ـ مۈلۈكلىرىنى ئاشىلىقا تېگىشىمەن دىسىمۇ هىچكىم ئالمايدىكەن.

نان كورمەكچى بولۇپ كىشى قىلسا ھەۋەس،
ئۇستۇن قاراپ ئاي ۋە كۈننى كورەتتى بەس.
تەڭلىك ئىچرە قالغان ئىدى بارچە كىشى،
ئاچلىقتىن جان بەرمەك ئىدى خەلق ئىشى.

ئوز دولىتىگە مەغرۇر بولغان چاشقان نازۇ نېمەتلەرنى توكۇپ تاشلاپ، قەھەتچىلىكتىن قىلچە بىخەۋەر، ئىززەت بىساتىدا ئولتۇرۇۋېرىپتۇ. قەھەتچىلىك جېنىغا يەتكەن دىخان ئاخىرى ئو-رنىنى ئېچىپتۇ. بۇغداينىڭ كەملەپ كەتكەنلىگىنى كورگەن دىخان ئاھ ئۇرۇپ، پىغان چېكىپ، پۇشايمان قىلغان بولسىمۇ، يەنە قال-غىنىغا شۈكرى قىلىپ، ئاشلىقىنىڭ ھەممىسىنى سۇپۇرۇپ سېرىپ ئېلىپ كېتىپتۇ. دىخان بۇغدايىنى ئېلىۋاتقان پەيتتە، ھىلىقى ئوزى-نى پۈتۈن ئورىنىڭ خوجايىنى ۋە ئاشلىقىنىڭ ئىگىسى دەپ لاپ ئۇرىدىغان چاشقان ئۇيۇۋدا ئىكەن. باشقا چاشقانلارمۇ ئوزلىرىگە قاتتىق تەمەنا قويغانلىغىدىن، دىخاننىڭ ئورىدىن بۇغداي ئېلى-ۋاتقان شەپىسىنى ئاڭلىماپتۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بىر ھۇشيار چاشقان بار ئىكەن. ئۇ شەپىنى ئاڭلاپ گۇمانلىنىپ، ئۇۋۇسىدىن ئورىنىڭ قىرغىغا چىقىپتۇ ۋە توشۇكتىن قاراپ دىخاننىڭ ۋەقە-سىنى كورۇپ، ھودۇققان پېتى يۈگۈرۈپ كىرىپ يارانلىرىنى خە-ۋەردار قىلىپ قويۇپلا ئوزىنى بىر چەتكە ئاپتۇ. باشقا چاشقانلارمۇ بىردىن بۇلۇڭغا ھوكۇنۇشۇپتۇ، ئۇلارنىڭ نازۇ نېمەتلىرىنىڭ ئى-گىسى بولغان چاشقان ئۇخلىغان يېرىدە يالغۇز قېلىۋېرىپتۇ.

دوستلىرىڭ دوست بولغۇسىدۇر ئېشىڭغا،
يەتسە مېھنەت بىرى كەلمەس قېشىڭغا.
بولسا كىم مېھنەتتە دوست، ئۇ جانغا دوست،
دوست ئەمەس دولەتتە دوست، ئۇ نانغا دوست.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تارقىسى
www.uyghurkitap.com

ئاشنالىق بولسا ئۇنىڭ بېشى ئاش،
تاشلا ئىلكىڭدىن ئۇنى قىلما تالاش.

بۇ ۋەقەدىن بىر كۈن ئوتكەندە، ئۇيغۇدىكى چاشقان راھەت ياستۇغىدىن باش كوتىرىپ، ئوڭ ۋە سولغا قاراپتۇ. لېكىن مۇلازىملىرىدىن ھېچ قايسىسى كورۇنمەپتۇ. ئالدى ۋە كەينىگە قاراپتۇ، ئۇلاردىن نىشان تاپالماپتۇ - دە، پىغان چېكىپتۇ:

ئاشنالار ماڭا دائىم قىلىشاتتى جان پىدا،
نە بالا بولدى ئۇلارغا، بوپتۇغۇ مەندىن جۇدا.

ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى تەھقىقلەش ئۈچۈن تالاغا چىقىپتۇ. قارىسا خالايىقلار ئىچىدە قەھەتچىلىك بولغان ئىكەن. بۇنى كورگەن چاشقان: "بۇ ئاچارچىلىق پەيتىدە، بۇغداينى ئىسراپ قىلماي، ياخشى ساقلىشىم لازىمكەن" دەپ ئويلاپ دەرھال ئۇۋىسىغا يېنىپ كىرىپ، توشۇككە قارىسا، بۇغداينىڭ ئەسىرى كورۇنمەپتۇ. ئورا ئىچىگە چىقىپ قاراپمۇ بىر كۇنلۇك ئوزۇق بولغۇدەك بىر نەرسە تاپالماي، تاقىتى - تاق بولۇپ، ئىزتىراپ قولى بىلەن جان ياقىسىنى تۇتۇپ، سەۋدايى بېشىنى يەرگە شۇنداق ئۇرۇپىتۇكى، مىڭىسى چاچراپ چىقىپتۇ. بەتىخەجلىكىنىڭ كاساپىتى ۋە تەلەپكارلىقىنىڭ شۇملۇغىدىن ھالاكەتكە ئۇچراپتۇ.

بۇ مىسالنىڭ پايدىسى شۇكى، ھەرقانداق كىشى كىرىمگە بېقىپ چىقىم قىلىش كېرەك. دەسمايىسىنى ياخشى ساقلاپ ئۇنىڭ پايدىسىدىن مەنپەئەتلىنىش كېرەك.

ئەگەر كىرىم بولمىسا قىل چىقمىنى كەم،
چىقىم كىرىمگە نەزەر ئەيلە ھەردەم.

ئاتىسى بۇ ھىكايىنى سوزلەپ بەرگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئالدىغا كىچىك ئوغلى كېلىپ، ئالدى بىلەن ئاتىسىغا دۇئا قىلىپتۇ، ئاندىن ئوز سوزىنى زىننەتلەپ شۇنداق دەپتۇ:

ــ ئەي، ئاتا! ئەگەر كىشى مال ـ دۇنياسىنى ئوز قائىدىسى بىلەن مۇھاپىزەت قىلسا، ئۇنىڭدىن ناھايىتى كوپ پايدا قولغا كەلسە، ئەنە شۇ پايدىسىنى قانداق تەرىقىدە خەرج قىلسا ياخشى بولىدۇ؟

ــ ھەممە ئىشتا ئوتتۇرا ئال يول تۇتۇش ياخشى، بولۇپمۇ مەئىشەت بابىدا شۇنداق قىلىش تېخىمۇ زورۇر. شۇڭا مال ـ دۇنيا تېپىپ، ئۇنى مۇھاپىزەت قىلىپ، پايدا تاپقان كىشى مۇنۇ ئىككى قائىدىگە رىايە قىلىش كېرەك: ئۇنىڭ بىرى شۇكى، ئىسراپ قىلىش ۋە بىھۇدە خەرج قىلىشتىن ئوزىنى تارتىش كېرەك. بۇنداقتا پۇشايمان يەپ قېلىشتىن ۋە خالايىقىنىڭ تەنە قىلىشىدىن ساقلانغىلى بولىدۇ. ھەقىقەتەنمۇ مال ـ دۇنياسىنىڭ ھەسىلىسى بىلمەي، ئىسراپ قىلىش شەيتانىنىڭ ۋەسۋەسىدىندۇر. ئىسراپخورلار شەيتانىنىڭ تۇققانلىرىدۇر.

گەرچە بولمايدۇ بېخىل ئىككى جاھاندا يۇزى ئاق،
شۇنىڭمۇ بېخىل ئىشى ئىسراپ قىلىشتىن ياخشىراق.

ئىككىنچىسى شۇكى، بېخىللىق بەتنامىدىن ئوزىنى يىراق ساقلىشى لازىم. بېخىل كىشى بۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە يامان ئاتلىق بولىدۇ. دۇنيادار بولغان كىشى مۇسىبەت بولۇپ قالسا، ھەممە ۋاقىت خالايىقىنىڭ تەنە ئوقىغا نىشان بولۇپ قالىدۇ ۋە ئوزىگە دۇشمەن كوپەيتىۋالىدۇ. بېخىلنىڭ دۇنياسى ئاقىۋەت بۇلاڭ ـ تالاڭغا كېتىدۇ. بۇنىڭ مىسالى شۇكى، بىر چوڭ كول بولسا، ئۇنىڭغا نۇرغۇن ئېرىقلاردىن ھەمىشە سۇ كىرىپ تۇرسا، لېكىن ئايىغى چىقمىسا، يىغىلغان سۇ كولىگە پاتماي قىرغاقتىن تېشىپ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب نەشرىياتىنىڭ يېڭى تور بېكىتى

ھەر تەرەپكە يار ئىلىپ كېتىپ، ئاخىرى كولمۇ بىر يولى ۋەيران بولۇپ، ئەتراپتىكى خەلقلەرنىمۇ پاراكەندە قىلماي قويمايدۇ. بېخىلىنىڭ قولىدىكى مال ـ دۇنيا يا بىرەر ھادىسە بىلەن ياكى ھىراسخور قولىغا چۈشمەك بىلەن غەيرىنىڭ قولىغا ئوتۇپ كېتىدۇ.

كەتكۈسىدۇر بېخىلنىڭ ھېلى،
بولۇپ تاراج ئىلكىدە بەرباد.
ياكى چۈشۈپ ۋارىس قولىغا،
لەنەت تىلىدا قىلغاي ئۇنى ياد.

سودىگەرنىڭ ئوغۇللىرى ئاتىسىنىڭ نەسىھىتىنى ياخشى ئاڭلاپ، سوزىنىڭ مەنىسىنى بارلىغىنى چۈشىنىپتۇ ۋە بىرى بىردىن كەسىپ قىلىشقا تۇتۇنۇپتۇ. چوڭ ئوغۇل سودىگەرچىلىككە قەدەم قويۇپ، ئۇزاق سەپەرگە چىقىپتۇ. ئۇنىڭ يۈك ئارتىدىغان ئىككى ئوكۇزى بار ئىكەن، ئۇ ئوكۇزلەر بىر ئانىدىن تۇغۇلغان بولۇپ، شۇنداق كۈچلۈك ئىكەنكى، پەلەكنىڭ كۈلرەڭ ئېتى ئۇنىڭ كۈچ ـ قۇۋۋىتىگە ھەرگىزمۇ باراۋەر كېلەلمەيدىكەن، چەرخ شىرى ئۇلارـ نىڭ ھەيۋىتە ۋە سالاپەتلىرىنىڭ ئالدىدا خۇددى ئوغرى مۈشۈك تەك بولۇپ قېلىپ، تىرناقلىرىنى پەنجىسىنىڭ ئىچىدىن چىقىرالـ مايدىكەن.

ھەيۋىتىدىن مىسلى پىل، ھەملىسىدىن مىسلى شىر،
ھەم كوروۇنمەككە مۇلايىم ھەم ھېگمىشتا بىنەزىر①.

ئۇلارنىڭ بىرىنىڭ ئىسمى شەنزەبە ۋە بىرىنىڭ ئىسمى مەنزەبە ئىكەن. ئۇلارنىڭ ئەھۋالىدىن خوجايىنى ئوزى خەۋەر ئېلىپ، بېقىپ تۇرىدىكەن. ئەمما سەپەر مۇددىتى ئۇزاققا تارتـ

① بىنەزىر ــ تەڭدىشى يوق.

لىپ كېتىپ، ناھايىتى كوپ يوللارنى باسقاچقا ئۇلارنىڭ ئەھۋالىغا بىر ئاز نۇقسان يېتىپ، سەل ئاجىزلىشىشقا باشلاپتۇ. دەل شۇ چاغدا، يول ئۈستىدە چوڭ سۇ ئۇچراپ، شەنزەبە لايغا پېتىپ قاپتۇ. خوجايىن بۇيرۇق بېرىپ، كىشىلەرگە ئۇنى ناھايىتى ھىلە ۋە چارىلەر بىلەن تارتىپ چىقىرىشىپتۇ. ئەمما ئۇنىڭ ماڭغۇدەك ماجالى قالمىغانلىغىنى كورگەن خوجايىن ئۇنى بېقىش ئۈچۈن بىر كىشىنى يوللاپ تەيىنلەپ: "ئوبدان بېقىپ، قۇۋۋەتكە كىرگەندە كارۋان ئارقىسىدىن ماڭا يەتكۈزۈپ بەرگىن" دەپ تاپىلاپ قويۇپ كېتىپتۇ. كىراكەش ئوكۈزنى ئېلىپ قېلىپ، ئىكىكى كۈن بېقىپتۇ، كېيىن يالغۇزلۇقتىن زېرىكىپ، ئوكۈزنى تاشلاپ، كارۋان ئارقىسىدىن يېتىپ بېرىپتۇ ۋە خوجايىنغا "ئوكۈز ئولۇپ قالدى" دەپ يالغان ئېيتىپتۇ. ئۇ خەۋەر يېتىپ بارغان جايدا، مەنزەبە ناھايىتى بەك ھېرىپ زەئىپلىشىپ كەتكەنلىگى ئۈچۈن ۋە شەنزەبەنىڭ پىراق ئىشتىياقىدا ئاخىرەتكە سەپەر قىپتۇ. ئەمما شەنزەبە ئازغىنا ۋاقىت ئىچىدە قۇۋۋەتكە كەپتۇ ۋە ئوتلاق ئىزلەپ ھەر تەرەپكە مېڭىپ يۈرۈپ، بىر ئورمانلىققا بېرىپ قاپتۇ. بۇ ئورمان ھەر تۈرلۈك خۇشپۇراق گۈللەر بىلەن تولغان، رەڭگا - رەڭ گۈللەرنىڭ گۈزەللىگىدىن ئۇنىڭ گۈلزارى جەننەتنىڭ رەشكىنى كەلتۈرىدىغان دەرىجىدە چىرايلىق ئىكەن. ئاسمان ھەرقاچان ئۇنىڭغا ھەيران قالىق كوزىنى ئېچىپ نەزەر سالىدىكەن.

گۈل - چىچەكلەر ھەم ئېقىن سۈلار بىلەن ئالەمدە تاق،
باشقىچە بىر ياخشى جەننەتكى يامان كوزدىن يىراق.

شەنزەبەگە ئۇ جاي يېقىپ قاپتۇ - دە، شۇ جايدا تۇرۇپ بىر-نەچچە كۈن ھېچنىمىدىن غەمسىز ھالدا ئورمانلىقتا ئوتلاپ، تازا سەمىرىپ كوچ - قۇۋۋەتكە تولۇپتۇ. كوكۈللۈك ئەيىش - ئىشرەت ۋە سەيلى - تاماشانىڭ لەززىتى بىلەن كوڭلى ئېچىلغان شەنزەبە-

www.uyghurkitap.com

ئىك خوشاللىغى چەكسىز بولغانلىقتىن بىر موردىگۈسى كەپتۇ ـ دە، ناھايىتى قاتتىق ئاۋاز بىلەن سوزۇپ بىر مورەپتۇ. ئۇ ئورمانلىق ئىچىدە ناھايىتى ھەيۋەتلىك ۋە شەۋكەتلىك بىر شىر بار بولۇپ، ئۇ ئورمانلىقتىكى بارلىق ۋەھشى ھايۋانلار ئۇنىڭ خىزمىتىگە بەل باغلاپ، ئىتائەت بەلۋىغىنى بېلىگە ئورىغان. بارلىق ياۋايى جانداراـ لار ئۇنىڭ پەرمان خېتىگە بويسۇنۇش بېشىنى قويۇپ تۇرغانلىغىدىن، ئۇ شىر ياشلىق غۇرۇرى ۋە ھاكىمىيەت ئىپتىخارى بىلەن پەخرـ لىنىپ، خادىملىرىنىڭ كوپ ۋە مۇلازىملىرىنىڭ سانسىزلىغى سەۋـ ۋىدىن جاھاندا "مەندىن چوڭراق جانۋار يوق" دەپ ئويلايدـ كەن. ئۇزىنىڭ تېز ئېتىلىدىغانلىغى ۋە چاققىلى كۈچلۈك بولغانـ لىغىدىن، پىلنىمۇ كوزىگە ئىلمايدىكەن. لېكىن ئۇ ئوز ئومرىدە ئوكۇزنى ھەرگىز كورۈپ باقمىغان ئىكەن، ھەتتا ئاۋازىنىمۇ ئاڭلاپ باقـ مىغان ئىكەن. شۇڭا شەنزەبەنىڭ موردىگەن ئاۋازىنى ئاڭلاپ بەكمۇ قورقۇپتۇ. ئەمما: "مېنىڭ قورققانلىغىمنى قول ئاستىمدىكىلەر بىلىپ قالمىغدى" دەپ ئەنسىرەپ، ھېچ ياققا قارىماي ئورنىدا مەھكەم ئولتۇرۇپتۇ. شىر پادىشانىڭ قېشىدا ئىككى چىلبۇرە بار بولۇپ، بىرىنىڭ ئىسمى كەللە ۋە يەنە بىرىنىڭ ئىسمى دېمىنە ئىكەن. ئۇلارنىڭ ئىككىلىسى زېرەكلىك ۋە ھۇشيارلىقتا مەشھۇر ئىكەن. ئەمما دېمىنە شوھرەت قازىنىشقا ۋە يۇقۇرى مەرتىۋىگە كوتىرـ لىشكە ھېرىس ئىكەن. دېمىنە ئەقىل ـ پاراسەت بىلەن ئويلاپ كورۈپ شىرغا قورقۇنچ پەيدا بولغانلىغىنى، شۇ سەۋەپتىن ئۇنىڭ غەمگە پاتقانلىغىنى پەملەپ قاپتۇ.

ـــ پادىشا ناھايىتى ئەندىشە قىلىۋاتقاندەك كورۈندۇ، ـــ دەپتۇ دېمىنە كەللىگە، ـــ شۇڭا ئىش ـ ھەرىكەتلىرىدە خوشاللىق ئالامىتى كورۈنمەيۋاتىدۇ. سەن بۇ توغرىدا نىمە دەيسەن؟

يۈزىدە باردۇر مالامەتنىن ئەسەر،
دىل غېمىگە ئۇ دالالەت كورسىتەر.

— سېنىڭ ئۇ ئىش بىلەن نېمە كارىڭ بار؟ بۇنداق سوزنى قىلىشقا نېمە ھەققىڭ بار؟ سەن نەدە، پادىشالىق ئىشلىرى نەدە؟ پادىشالىق ئىشلىرى توغرىسىدا سوزلەشكە نېمە ھەددىڭ سېنىڭ؟ — دەپ ئېتىراز بىلدۈرۈپتۇ كەللە. — بىز مۇشۇ پادىشانىڭ دەرگاھىدا ئوزۇق تېپىپ يەۋاتىمىز ۋە مۇشۇ پادىشانىڭ دولىتىنىڭ سايىسىدا كۈن كورۈۋاتىمىز. سەن شۇنىڭغا قانائەت قىلىپ، پادىشالارنىڭ سىر - ئەسرارلىرىنى تەپتىش قىلىش ۋە ئەھۋاللىرىنى تەھقىقلىشىڭنى تاشلا، چۈنكى بىز تېخى پادىشانىڭ مەخسۇس كىشىلىرىدىن بولالىغىنىمىز يوق ۋە بىزمۇ پادىشا گېپىمىزنى ئاڭلىغۇدەك دەرىجىدىكى كىشىلەر ئەمەسمىز. شۇنداق بولغاندىنكىن، پادىشانىڭ ياخشى تەرىپىنى قىلىپ ئوتكىنىمىز تۈزۈك. ھەر- قانداق كىشى ئوزىگە مۇيەسسەر بولمايدىغان ئىشقا قەدەم قويسا، خۇددى مايمۇنغا يەتكەندەك بالا - قازا يېتىپ قېلىشى مۇمكىن.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ دېمىنە.

— بىر مايمۇن، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ كەللە.

دورامچى مايمۇننىڭ ھېكايىسى

— بىر مايمۇن بىر ياغاچچىنى كورۈپ قاپتۇ. قارىسا ياغاچچى بىر ياغاچنىڭ ئۇستىگە ئولتۇرۇۋۇلۇپ، ياغاچ ھەرلىگىلى تۇرغان ئىكەن. ياغاچچىنىڭ ئىككى شىناسى بار بولۇپ، بىرىنى ياغاچنىڭ يېرىغىغا قېقىپ قويۇپ، ياغاچنى ھەرلەيدىكەن. شىنا قېقىلغاچقا ياغاچنىڭ يېرىغى كېڭىيىپ، ھەرىنىڭ يۇرۇشۇشى ئاسان بولىدىكەن. بىر ئاز ھەرلىگەندىن كېيىن يېرىقىنىڭ كېڭەيگەن يېرىدىن يېراقلاپ ھەرە قادىلىپ يۇرۇشۇشى قىيىنلاشقاندا، ياغاچچى يەنە بىر شىنانى ھەرىگە يېقىنراق يەرگە قاقىدىكەن - دە، ئاۋالقى شىنا بوشاپ چىقىدىكەن. ياغاچچى ئەنە شۇ تەرتىپتە خېلى ئۇزۇن ئىش قىلىپتۇ. مايمۇن ئۇنى كورۈپ ئولتۇرسا،

www.ghurkitap.com

ياغاچچى تۈيۇقسىز ھاجەت ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرۇپ بىر چەتكە كېتىپتۇ. مايمۇن يەرنىڭ خالى قالغانلىقىنى كۆرۈپ، دەرھال يېرىپتۇ - دە، ياغاچنىڭ ھەرىلىنىپ بولغان تەرىپىگە مىڭىپتۇ. ئۇ چاغدا مايمۇننىڭ جان يېرى ياغاچنىڭ ئارىسىغا سانگىلاپ چۈشۈپتۇ. مايمۇن ئىككىنچى شىنانى قاقماي تۇرۇپ ياغاچنىڭ يېرىغدىكى بىرىنچى شىنانى شۇنداق بىر تارتىپ چىقارغان ئىكەن، ياغاچنىڭ يېرىغى يۇمۇلۇپ قېلىپ جان يېرى يېردىق ئارىسىدا قىسىلىپ قاپتۇ. بىچارە مايمۇن ئاغرىقتا چىدىماي جان ئاچچىغىدا ۋاقىرىۋېتىپتۇ ۋە ناله بىلەن:

ياخشى ئىكەن ھەر كىشى قىلسا ئۆزىنىڭ ئىشىنى،
قويىدىكەن غەيرىنىڭ ئىشى بالاغا كىشىنى.

"مېنىڭ ئىشىم ياغاچ ھەرىلىمەك ئەمەس، بەلكى مېۋە تەرمەك ئىدى. مەن قولۇمغا پالتا - كەكە ئالمەن دېمەي، تاغلار-دا يۈگۈرۈپ ئويناسام بولاتتى. كىشى ئۆزىنىڭ لايىغىدا ئىش قىلمىسا مۇشۇنداق ئاقىۋەتكە قالىدىكەن" دەپتۇ مايمۇن. شۇ ھالدا تۇرغىنىدا، ياغاچچى كېلىپ قېلىپ ئۇنىڭ جازاسىنى بېرىپتۇ. دېمەك ئۇ ئورۇنسىز ئىشقا ئۇرغانلىغىنىڭ كاساپىتىدىن ھالاكەتكە ئۇچراپتۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن "ياغاچچىلىق ئەمەس مايمۇننىڭ ئىشى" دېگەن گەپ بار. بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، سەن ھەر كىشى ئۆز ئىشىنى قىلىپ، ئۆز ئىقتىدارىدىن تاشقىرى ئىشنى قىلماسلىغى لازىملىغىنى چۈشىنىشىڭ كېرەك. چۈنكى ھەر ئىشنى قىلىدىغان مەخسۇس كىشىلەر بولىدۇ. ئۇ ئىش ساڭا مۇناسىپ ئىش ئەمەس. شۇڭا ئۇنى تاشلا. خۇدا ساڭا ئازغىنا ئۆزۈق ياكى لوقما بەرسە شۇنىڭغا قانائەت قىلىپ غەنىمەت بىلگىن.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان دېمىنە شۇنداق دەپتۇ:

— بىر كىم پادىشالارغا يېقىن بولۇشقا ھەركەت قىلسا، ئۇ

پەقەت ئۆزۈق ۋە نەپسى ئۇچۇنلا ئۇنداق قىلمايدۇ. چۇنكى ھەر قانداق يەردە، ھەر نسمە بىلەنمۇ قوساق تويغۇزغىلى بولىدۇ. پادىشالارغا يېقىن بولماقنى كوزلىگەن ئادەم يۇقۇرى مەنسەپ تېپىشنى كوزلەيدۇ. چۇنكى مەنسەپكە چىققاندىلا دوستلارغا ياخشىلىق قىلىپ مەدەت بېرىپ، ئۇلارنى خوش قىلغىلى بولىدۇ، دۇشمەنلەرنى قەھرى ئوتى بىلەن كويدۇرگىلى بولىدۇ. ھەرقانداق كىشىنىڭ ھىممتى پەقەت ئوز نەپسى ئۇچۇنلا بولسا، ئۇ توت پۇتلۇق ھايۋان قاتاردا سانىلىدۇ. بۇلار خۇددى ئاچ ئىت بىر پارچە سوڭەك بىلەن شات بولغىنىدەك ۋە ئوغرى مۇشۇك بىر بۇردا نان بىلەن خوشال بولغىنىدەك بىر ئىش. مەن شىرنىڭ توشقان ئوۋلىغىلى تۇرغاندا قۇلان ئۇچراپ قالسا، توشقاننى تاشلاپ قۇلانغا يۇگۇرگەنلىگىنى كوردۇم.

ئالى ھىممەت بولكى، ھەق ئالدىدا ھەم خەلق ئالدىدا،
ئېتىۋار ـ ھورمەت تاپارسەن، ھىممتىڭگە يارىشا.

ئەگەر بىر كىم يۇقۇرى دەرىجىلەرگە يېتىشكەن بولسا، ئەگەر ئۇنىڭ ئومرى گۈلگە ئوخشاش قىسقا بولسىمۇ ئەل ئۇنىڭ ياخشى سۈپىتىنى يادلايدۇ. ئۇنىڭ نامى ئۇزۇنغىچە ئوچمەيدۇ. ئەگەر بىر كىشىنىڭ ھىممتى پەس بولسا، ئۇ خۇددى قارىغاينىڭ بەرگىدەك ئۇزۇن ياشىسىمۇ ئۇنىڭ كىشىلەر ئالدىدا ئېتىۋارى بولمايدۇ، قاتارغا ئوتەلمەيدۇ.

ئەل ئىچىدە ياخشى نام ئالغان كىشى ھەرگىز ئولمەس،
شۇ بولغۇسى ئولۇك، ئەل ئۇنى ياخشى دىمەس.

ـــ مەنسەپ ۋە يۇقۇرى مەرتىۋە ئىزلەش شۇنداق كىشىلەرگە يارىشىدۇكى، ـــ دەپتۇ كەلىلە، ـــ ئۇلار ياكى نام ـ نەسەپلىرى يۇقۇرى بولسا، ياكى بۇزرۇكلارنىڭ ئەۋلادى بولسا، ياكى ئۇلار ـ

نىڭ قابىلىيەت ۋە ئىستىداتلىرى بولسا، ئاندىن ئۇلار مەرتىۋە تەلەپ قىلسا بولىدۇ. بىز ئۇ تەبىقىدىن ئەمەسمىز. شۇڭا ئۇنداق يۇقۇرى مەرتىۋىلەرگە يارىمايمىز.

خۇددى بىر دەريا بولۇشنى ئويلىساممۇ ھەر نەپەس،
لېكىن مەندەك قەترە دەريا بولمىغى مۇمكىن ئەمەس.

— بۇ ئۇلۇغلۇقنىڭ دەسمايىسى ئەقىل ۋە ئەدەپتۇر، — دەپتۇ دېمىنە ئۇنىڭغا، — ھەرقانچە ئىسىل ۋە يۇقۇرى نەسەپلىك بولغانلارمۇ ئەقلى كەم ۋە غەيرەتسىز بولسا، چوقۇم يۇقۇرى دەرىجىدىن تۆۋەن ئورۇنغا چۈشۈپ قالىدۇ.

ئىگىز ئاسمانىنى تەسەررۇپ قىلغىلى تاشلا كەمەن،
ئەقىل - ئىدراك مەدىتى، چوڭقۇر پىكىر غەيرەت بىلەن.
مەنىلەر دىدارىنى كورگىلى بولماس ھىچقاچان،
گەر كوڭۈلگە كوز ئېچىلمىسا ئۇلۇغ ھىممەت بىلەن.

بۇزرۇكلار: "يۇقۇرى مەرتىۋىگە چىقىش ناھايىتى مۇشەققەت بىلەن قولغا كېلىدۇ، لېكىن ئىززەت - ھورمەتتىن خالىق مەرتىۋىسىگە چۈشۈش ناھايىتى ئاسان. بۇ خۇددى ئېغىر تاشنى ناھايىتى كوپ جاپا بىلەن ئوشۇنگە ئالغىلى بولسىمۇ، كىچىككىنە ئىشارەت بىلەنلا يەرگە تاشلىۋەتكىلى بولغاندەك بىر ئىش" دېيىشكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن جاپا - مۇشەققەتكە چىدىيالايدىغان يۇقۇرى ھىممەتلىك كىشىلەرلا ئۇلۇغلۇق مۇقامىغا يېتىشەلەيدۇ.

ئاغىنازۇكلار چىدالماس ئىشق يولىنىڭ دەردىگە،
بۇ جاپا ئېچىرە قەدەم قويغاي بالاكەش شىرى مەرت.

ھەر كىشى "خاتىرجەملىك راھەت" دەپ بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرسا، ئاخىرى ئىززەت - ئابرويىدىن ئاجراپ، خالىق كوچىسىدا قان

يۇتىدۇ. ھەر كىم "مەشھۇر بولۇپ ئاتاق چىقىرىش ئامەتتۇر" دىگەن سوزدىن قورقمىسا، ئازغىنا ۋاقىتتا مۇرات گۈلى ئېچىلىپ، ئىشـ رەت تەختىدە ئورۇن تۇتالايدۇ.

رەنجۇ مېھنەت چەكمىسەك بولماس سېنىڭ ئورنۇڭ ئىگىز،
لەئلى باغرى بولمسا قان قەدرى قىممەت تاپمىغاي.

سەن مۇنداق ئىككى ھەمرانىڭ ھىكايىسىنى ئاڭلىمىغان ئوخـ شايسەن، ئۇلارنىڭ بىرى جاپا ـ مۇشەققەت تارتىپ ئوزىنى پادە شالىق دەرىجىسىگە يەتكۈزگەن، يەنە بىرى سۈسلۇق ۋە بوشاڭـ لىق قىلىپ مۇھتاجلىق ۋە پەرىشانلىق ھالىتىدە قېلىۋەرگەن.

ــ ئۇ قانداق ھىكايە ئىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ كەللە.

ــ ئىككى دوست بار ئىكەن، ــ دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ دېمىنە.

ئىككى دوستنىڭ ھىكايىسى

ئىككى دوست بار ئىكەن. ئۇلارنىڭ بىرىنىڭ ئىسمى سالىم، بىرىنىڭ ئىسمى غانىم ئىكەن. ئۇ ئىككىيلەن ھەمرا بولۇپ سەپەر- گە چىقىپ، نۇرغۇن يوللار ۋە مەنزىللەردىن ئوتۇپ، بىر تاغ باغرىغا يېتىپ كەپتۇ. بۇ تاغ شۇنداق تاغ ئىكەنكى، تاغنىڭ چوققىلىرى ئىگىزلىكتە ئاسمانىنىڭ كوك ئارغىمىغا يۈگەن سالدە كەن، تاغ ئەگمىلىرىنىڭ كەڭلىگى بولسا پەلەكنىڭ ئون ئىككى بۇرجەكلىك ساربېمنىڭ سىرتقى يۈزىگە ئۇزەڭگە بولىدىكەن. تاغ ئاستىدا سۇزۇكلۇگى گۈل يۈزلۈك گۈزەللەرنىڭ رۇخسارىدەك ساپ ۋە تاتلىقلىغى شىرىن سوزلۇك جانانلارنىڭ شېكەر لېۋىدەك لەززەتلىك بولغان بىر بۇلاق بار ئىكەن. بۇلاق يېنىدا، سۇيى قاشلىرىدىن تېشىپ تۇرىدىغان بىر چوڭ كول بار بولۇپ، كول

بويىدىكى يوغان دەرەخلەرنىڭ ئۈچلىرى بىر-بىرىگە تۇتىشىپ، پۈتۈن كول ئەتراپىغا سايە چۈشۈرۈپ تۇرىدىكەن.

ئېچىلىپ ھەر تەرەپتە گۈل ۋە رەيھان،
باش تارتىپ دەرەخلەر پەلەكتىن ئاشقان؛
سەرۋى ئايىغىغا سۇنۇل قويۇپ باش،
بىنەپشە سەۋسەن ئالدىدا سۇنۇپ باش.

دوستلار چولدىن كولگە يېتىپ كېلىپ، ئۇ يەرنىڭ مەنزىرىسى كۆڭلىگە يېقىپ قالغاچقا بىردەم ئولتۇرۇپ، ئارام ئېلىشىپتۇ. ۋە ھاردۇغى چىققاندىن كېيىن كول ۋە بۇلاقنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىپ، ھەر تەرەپكە نەزەر سېلىشقا باشلاپتۇ. ئۇلار ئايلىنىپ يۈرۈپ، كولنىڭ سۇ كىرىدىغان تەرىپىدىكى بىر ئاق تاشنى كۆرۈپ قاپتۇ، تاشقا قۇدرەت قەلىمى بىلەن تۇۋەندىكىچە مەزمۇندا يېشىل خەت يېزىلغان ئىكەن:

"ھەي بۇ مەنزىلگە كەلگەن مۇساپىر! بىلگىنكى، بىز مېھمانغا ياخشى زىياپەت تەييارلاپ قويدۇق. لېكىن ئۇ زىياپەتكە مۇنداق شەرت بىلەن يېتىشەلەيسەن: بېشىڭدىن كېچىپ بۇ بۇلاق سۈيىگە كىرگىن، چوكۇپ كېتىش خەۋپى ۋە غەرق بولۇپ كېتىش خەتىرىدىن قورقماي ئۈزۈپ، ئۇزەكنى نېرىستى قىرغاقتا ئالغىن، ئۇ يەردە تاغ تۈۋىگە قويۇپ قويۇلغان بىر تاش شىر بار. ئۇنى ئوشنەكتىگە ئېلىپ كوتەرگىن - دە، ھەرگىز توختىماي، يۇگۇرگەن پېتى ئارام ئالماي، تاغ بېشىغا چىقىغىن، ئەگەر جان ئالغۇچى ياۋايى ھايۋانلار كېلىپ جېنىڭغا قەست قىلسىمۇ ۋە تىكەنلەر ھەر تەرەپتىن ئەتىرىكىنى ئىلىسىمۇ توختىمىغىن، تاغ بېشىغا يېتىپ چىقالىساڭ مەقسىدىڭ ھاسىل بولغاي".

تاكى يۈرمەي كىشى مەنزىلگە يەتمەس زادىلا،
مەقسىدىن ھاسىل قىلالماس ئەيلىمەي جاننى پىدا.

گەر قوبۇللۇق شولسى ئالەم يۇزنى قاپلسا،
چۇشمگەي قابىل كشىدىن باشقىسغا شۇ جۇلا.

ئۇلار خەتنى ئوقۇپ مەزمۇننى ئاڭلىغاندىن كېيىن، غانىم سالمغا قاراپ شۇنداق دەپتۇ:

ــ كەل بۇرادەر، تىرىشچانلىق قەدىمى بىلەن بۇ خەتەر مەيدانغا كىرەيلى ۋە بۇ تىلسىمنىڭ ھەقىقتىنى ئېچىش ئۈچۈن ئىمكانىنىڭ بېرىچە ھەركەت قىلايلى.

يامۇرات بىرلە پەلەك باشغا قويغايمىز ئاياق،
ياكى بەرگەيمىز بۇ ئىش يولىدا ھىممەت بىرلە باش.

ــ ھەي ئەزىز بۇرادەر، ــ دەپتۇ سالىم، ــ يازغۇچىسى نامەلۇم ۋە ھەقىقتى ئېنىق بولمىغان خەتنى كورۇپلا، چوڭ خەتەرگە ئۇزىنى ئۇرۇش، خىيالى مەنپەئەت ۋە ۋەھىمىلىك پايدىنى كوزلەپ، ئۇزىنى بۇنداق چوڭ ھالاكەتكە سېلىش جاھىللىقنىڭ ئالامتى. ھەرقانداق ھۇشيار كىشى گۇمانسىز زەھەر يىمگەندەك، گۇمانلىق تەرياقمۇ يىمەيدۇ ۋە نېسى راھەت ئۇچۇن نەق جاپاغا ئۇزىنى تۇتۇپ بەرمەيدۇ.

باراۋەر كەلمگەي دانا ئالدىدا،
بىر دەملىك غەم بىلەن ئەبىدى راھەت.

ــ ھەي شەپقەتلىك دوستۇم، ــ دەپتۇ غانىم ئۇنىڭغا، ــ جاپادىن قېچىش مۇھتاجلىق ۋە خارلىقنىڭ مۇقەددىمىسى. جاپا ـ مۇشەققەت بولسا دولەت ۋە ئىززەتنىڭ نىشانىسى.

ئىزلىسە ھەر كىشى ئەگەر راھەتنى،
كوڭلىنى بەخت بىلەن قىلالمىغاي شات.

خۇمارلىق ئاغرىقتىن قورقسا كىمكى،
ئىچەلمەس ھېچقاچان شارابنى مۇرات.

يۇقۇرى ھەممەتلىك ئەر ئاسانلىق بىلەن بېشىنى ئەگمەيدۇ ۋە ئازغىنا ئۆزۈققا قانائەت قىلىپ ئولتۇرىۋەرمەيدۇ تاكى ئۇلۇغ مەرتىۋىنى قولغا كەلتۈرمەي ئارام ئالمايدۇ. قىيىنچىلىق تەكشىنىڭ جاپاسىنى چەكمەي تۇرۇپ شاتلىق گۈلىنى ئۈزگىلى بولمايدۇ. مۇرات خەزىنىسىنىڭ ئىشىگىنى رەنجۇ مۇشەققەت ئاچقۇچىنى تۆت-ماي تۇرۇپ ئاچقىلى بولمايدۇ. مېنى ھەممىتىم ئۆزى يېتىلەپ تاغ بېشىغا ئېلىپ چىقىدۇ. بالا گىرداۋى ۋە جاپا دولقۇنلىرىنىڭ ئەندىشىسىنى ھەممىتىم ئۆزى كۆتلۈمدىن سۈرۈپ چىقىرىدۇ.

تەلەپ يولىدا بىرگە رەنجۇ مېھنەت يەتسە ھېچ گەپ ئەمەس، كۆڭۈلدە كەئبە شەۋقى بولسا گۈلزاردۇر بايا‌ۋانلار.

— ئۇ دېگەنلىرىڭىز راست، — دەپتۇ سالىم، — ئەگەر دولەت باھارىنىڭ بۇيى كېلىپ تۇرغان بولسا، ئۇنىڭ ئۈمىددە مېھنەت خازانىنىڭ جاپاسىنى تارتسا بولىدۇ. ئەمما پايانى مەلۇم بولمىغان يولدا يۈگۈرۈش ۋە قىرغىنى كۆرۈنمەيدىغان دەريانى ئۈزۈش ئەقىلسىزلىق ئادەمنىڭ ئىشى ئەمەس. ئەگەر بىر كىشى بىر ئىشنى باشلىماقچى بولغان بولسا، ئۇنىڭ بىر تەرىپىنى كۆرۈپلا قالماي، ئۇنىڭ بېشىدىن ئايىغىچە قاراپ، ھەممە شۇنداق بولـ غاندىلا بەھۇدە مۇشەققەت يۈكىنى كوتەرمەيدۇ ھەم ئەزىز ئۆمرىنى زايا قىلمايدۇ.

يەرگە دەسسەپ تۇرالمىساق ئەگەر مەھكەم،
قويمىغايسەن ئاشۇ يولغا ئەسلا قەدەم.
كىرەر بولساق ھەر ئېھتىمال ھازىرى بول،
كۆزلىگەيسەن چىقماق ئۈچۈن بىر توغرا يول.

ئۇ خەتنى خەقنى ئاخماق قىلىش ئۈچۈن يېزىپ قويغان بولۇشىمۇ مۇمكىن ياكى ئويۇن - چاقچاق قىلىپ يېزىپ قويسىمۇ قويغاندۇر. ياكى بولمىسا بۇ بۇلاق ئادەم چوكتۇرىدىغان بۇلاق بولۇپ، چۈشكەن ئادەم چىقالمايدىغان بولۇشىمۇ ئېھتىمال، ياكى بۇلاقتىن چىقالىغان ھالەتتىمۇ ھىلىقى تاش شىرنى يەردىن كوتىرىپ ئالغىلى بولماسلىغىمۇ ئېھتىمال. ئەگەر ئۇنداق بولمىغان ھالەتتە، ئۇنى كوتىرىپ بىر يۇگۇرۇپلا تاغ بېشىغا چىققىلى بولامدۇ، بۇمۇ بىر گەپ. ئەگەر چىققىلى بولغان ھالەتتىمۇ ئۇنىڭدىن قانداق نەتىجە چىقىشىنى كىم بىلىۋېلىپ! مەن بۇ ئىشتا ساڭا ھەمرا بولالمايمەن، شۇنداقلا سېنىڭ بۇ ئىشقا قەدەم قويۇشۇڭغىمۇ رازىلىق بەرمەيمەن.

— ئۇنداق دېمىگىن دوستۇم، — دەپتۇ غانىم، — مەن بۇ باشلىغان ئىشىمنى باشقىلارنىڭ رايىغا بېقىپ توختىتىپ قويسام بولمايدۇ. مەن بىر ئىشقا ۋەدە قىلغانىكەنمەن، شەيتان ۋەسۋەسىسى بىلەن ئۇ ئىشىمنى توختىتىپ ۋەدەمدىن قايتمايمەن. ماڭا قوشۇلۇشقا ماجالىڭ ۋە بىللە يۇرۇشكە تاقىتىڭ يوقلۇغىنى سېزىدۇاتىمەن. ئۇنداقتا، سەن بىر چەتتە تاماشا كورگەچ ھالىمغا نەزەر سېلىپ، دۇئا - تەلەپ بىلەن مەدەت بېرىپ تۇرغىن.

سەندە مەي ئىچمەككە قۇۋۋەت بولمىسا،
كەل تاماشا ئەيلە مەسلەر ھالىنى.

سالىم ئۇنىڭ ئوز ئىرادىسىدە مەھكەم تۇرغانلىغىنى كورۇپ:

— بۇرادەر، مېنىڭ نەسىھىتىم بىلەن بۇ ئىشتىن ۋاز كەچمەيدىكەن، مېنىڭ بۇ ھالەتنى كورۇشكە تاقىتىم يوق، كوڭلۇم خالىمىغان ئىشنى تاماشا قىلىشنىمۇ خالىمايمەن، شۇڭا بۇ ھالاكەتلىك ئىشتىن ئوزەمنى تارتقىنىم ياخشى، — دەپتۇ - دە، ئېتىغا مىنىپ دوستى بىلەن خوشلىشىپ يولغا چۈشۈپتۇ.

غانىم جاندىن ئۈمىدىنى ئۈزۈپ، بۇلاق بېشىغا كېلىپ شۇنداق دەپتۇ:

دەريانا چۈشكەيمەن بۈگۈن ھالىمغا قىلماي نەزەر،
ياكى ئۈندا غەرق بولارمەن ياكى سۈزگەيمەن گۆھەر.

شۈنداق قىلىپ غانىم ئەزىمەتلىك پېشىنى ھېسسەت بىلىگە
مەھكەم قىستۇرۇپ، بۇلاققا چۈشۈپتۇ.

بۇلاق ئەمەس تىلسىم ئۈندا بىنا ئىدى،
كورۇنۈشى بۇلاق ئوزى دەريا ئىدى.

غانىم بۇ بۇلاق كورۇنۈشلۈك دەريانىڭ تىلسىم گىردابى ئىكەنلىگىنى چۈشىنىپتۇ. لېكىن كوگلىنى توق تۇتۇپ، راستىنلا غۇلاچلاپ سۇ ئۈزۈپتۇ، ئانچە ئۇزۇن ئوتمەي نىجات ساھىلىغا يېتىپ بېرىپتۇ ۋە قىرغاقىقا چىقىپ بىردەم دېمىنى رۇسلۇبلىپ، تاشتىن ياسالغان شىرنى تەمكىنلىك قۇۋۋىتى بىلەن دەس كوتىرىپ ئوشنىسىگە ئاپتۇ - دە، ھەرقانچە قىينالسىمۇ يۇگۈرگىنىچە تاغ بېشىغا چىقىپ ئارام ئاپتۇ. ئۇ تاغنىڭ نېرىقى تەرىپىگە قارىسا خۇش ھاۋالىق، كوكۈلگە ياقىدىغان بىر كاتتا شەھەر كوزىگە كورۇنۈپتۇ.

ئەجەپ گۈزەل شەھەردۇركى بەھىش رۇخسار،
ھەر نەمەرسە ئىستەر بولساڭ ھەممىسى بار.

غانىم ئۇ شەھەرگە نەزەر سېلىپ قاراپ تۇرغىنىدا، تۇيۇقسىزدىن ھىلىقى تاش شىرىدىن ناھايىتى قاتتىق ئاۋاز چىقىپتۇ - دە، تاغ ۋە سەھرالار تىترەپ كېتىپتۇ. ئۇ ئاۋازنى ئاكلىغان شەھەر خەلقى تەرەپ - تەرەپتىن توپلىنىپ تاققا چىقىشىپتۇ. غانىم خەلقنىڭ ئۇنداق كوپ چىققانلىغىدىن ھەيران بولۇپ، ئۇلارغا تەئەججۇپ بىلەن قاراپ تۇرغان ئىكەن، چىققان خەلقنىڭ

چوڭلىرى ۋە بايلار ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ھورمەت بىلەن تەلغا ئېلىپ ۋە ماختاپ دۇئا قىلغىلى باشلاپتۇ. ئاندىن كېيىن ئۇنى ئالماس جابدۇقلار بىلەن بېزەلىگەن بىر ئارغىماقتا مىندۇرۇپ، شەھەرگە ئېلىپ كىرىپتۇ؛ ئۇنى باشتىن - ئاياق گۈلاپ ۋە كاپۇر بىلەن يۇيۇپ، شاھانە لىباسلارنى كىيدۇرۇپ، ناھايىتى كاتتا ئىززەت - ئىكرام بىلەن سەلتەنەت تەختىگە ئولتۇرغۇزۇپتۇ، مەملىكەت باشقۇرۇش ئىختىيارىنى ئۇنىڭ قولىغا تاپشۇرۇپ بېرىپتۇ. بۇ ئىشلاردىن ئەجەپلەنگەن غانىم ئۇ ئىشنىڭ سەۋەبىنى سورىغان ئىكەن.

ئۇلار: "ئەي، پادىشاھى ئالەم، سىز كورگەن ھىلىقى بۇلاقنى ھوكۈمالار تىلسىم بىلەن ياسىغان، بۇ تاش شىرنى ناھايىتى چوڭقۇر ئويلاش ۋە پىكىر يۈرگۈزۈش ئارقىلىق سەييارىلەر ۋە داڭلىق يۇلتۇزلارنىڭ دەرىخسىنى مۇلاھىزە قىلىپ ياساپ چىققان. قاچانكى بۇ شەھەرنىڭ پادىشاسىغا ئەجەل يېتىپ ھاياتىنىڭ ئاپتىتۇي مەغرىپكە پاتسا، ھەقتائالا ئۇلىگەن پادىشانىڭ ئورنىغا پادىشا قىلماقنى خالىغان بىر سائادەتمەن كىشىنىڭ ھەشەمەتلىك قامىتى بۇ تاغ ئۈستىدە جىلۋىلىنىدۇ. ھەقتائالا ئۇنى بىر بانا - سەۋەپ بىلەن بۇلاق بويىغا يەتكۈزىدۇ. ئۇ كىشى بۇلاقتىن ئوتۇپ، شىرنى ئېلىپ، تاغ بېشىغا چىقىقاندا شىردىن بىر ئاۋاز پەيدا بولىدۇ. شەھەر خەلقى ئۇ سائادەتمەن كىشىنىڭ سەلتەنەت ۋارىسلىغى ئاشكارىلانغانلىغىدىن خەۋەر تاپىدۇ - دە، ئۇنى پادىشالىققا كوتىرىپ، ئۇنىڭ ئادالىتىنىڭ سايىسىدە راھەت - پاراغەت بىلەن ئومۇر كەچۈرىدۇ، ئەگەر بۇنىڭمۇ ئومرى ئاخىرىغا يەتسە يەنە بىرىگە بۇ ۋەقە يۈزبېرىدۇ - دە، پادىشالىق ئۇنىڭغا يوتكىلىدۇ. دىمەك بىرى كەتسە يەنە بىرى كېلىدۇ. خېلى كوپ زامانلاردىن بېرى پادىشالىق تەكلەش ئىشى مۇشۇ قائىدە بويىچە ئىجرا قىلىنىۋاتىدۇ. پادىشالىق نوۋىتى ئەمدى سىزگە كەلدى. ھەممەيلەن پەرمانىڭىزغا بوي سۇنىدۇ. نىمىنى خالىسىڭىز شۇنىڭغا پەرمان بەرگەيسىز" دەپ چۈشەنچە بېرىپتۇ. شۇ چاغدا غانىم

ئۇزىنىڭ تارتقان جاپالىرى دولەت تەقەززاسىدىن بولغانلىغىنى چۈشىنىپتۇ.

هەر كىشىنىڭ بېشىغا كەلسە دولەت،
كېچەر ئۇنىڭ كۆڭلىدىن نەچچە هىكمەت.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، نازۇ نېمەت شەرىتىنى ئېچىش جاپا نەشتىرىسىنىڭ ئازارىسىز قولغا كەلمەيدۇ؛ هەر كىشىنىڭ كۆڭلىگە يۇقۇرى دەرىجىگە كوتىرىلىش سەۋداسى چۈشكەن بولسا، ئۇ هەرقانداق بىر پەس كىشىگە ئاياق - ئاستى بولمايدۇ، توۋەن مەرتىۋە ۋە خارلىق ئۇرۇنغا قانائەت قىلمايدۇ. مەن شىرغا يېقىن بولالمىسام ۋە ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇۋالالمىسام بېشىمنى پاراغەت ياستۇغىغا قويۇپ ياتمايمەن. ئايىغىمنى ئىستىراھەت كورپىسىگە ئۇزاتمايمەن.

ــ ئۇنداق بولسا، بۇ ئىشنىڭ ئاچقۇچىنى قانداق قولغا كەلتۈردۇڭ؟ ــ دەپ سوراپتۇ كەللە.

ــ هازىرقى پەيتتە شىرغا غەم - ئەندىشە پەيدا بولۇپتۇ، ــ دەپتۇ دېمىنە، ــ مەن ئۇزەمىنىڭ كۆڭۈل كوتەرگۈچى نەسىھەتلىرىم بىلەن ئۇنىڭغا ئەرز قىلسام، ئۇنىڭ قېشىدا مەھرەملىك ۋە يېقىنچىلىقىنى قولغا كەلتۈرەلەيمەن.

ــ ئۇنداقتا، سەن قانداقسىغا يۇقۇرى مەرتىۋىگە چىقالايسەن؟ يا سەن بۇرۇن پادىشالارنىڭ خىزمىتىنى قىلىپ باقمىساڭ، يا ئۇلارغا مۇلازىمەت قىلىشنىڭ رەسىم - قائىدىلىرى ۋە ئەدەپلىرىنى بىلمىسەڭ، يۇقۇرى دەرىجىگە چىققان هالەتتىمۇ، ئۇنى تۇتۇپ تۇرۇشنىڭ ئىلاجىنى قىلالماي، ئاز پۇرسەتتە قولغا كەلتۈرگەنلىرىڭدىن ئايرىلىپ قالارسەنمىكىن؟ ــ دەپتۇ كەللە.

ــ ئەگەر كىشى دانا ۋە قاۋۇل بولسا، چوڭ ئىشلارغا قەدەم قويۇش ئۇنىڭغا زىيان كەلتۈرمەيدۇ، ــ دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ

دېمىنە، ــ ھەر كىمنىڭ ئوز ھۈنىرىگە ئىشەنچىسى بولسا ھەرقانداق مۇھىم ئىشنى باشلىسىمۇ ئۇنىڭ ھوددىسىدىن چىقالايدۇ. ئىككىنچىدىن، ئەگەر كىشىنىڭ بېشىغا دولەت كەلسە دولەت ئوزى يول كورسىتىپ ئىشلىرى روناق تېپىۋېرىدۇ. راۋىلەرنىڭ خەۋەر بېرىشچە، "بازار كىشىلىرىدىن بىرىنىڭ دولىتىنىڭ ئاپىتىۋى ئىگىز ئورلەپ، ئۇ پادىشالىق مەرتىۋىسىنى تېپىپتۇ ـ دە، ئۇنىڭ خەۋىرى پۈتۈن ئالەمگە يېيىلىپ كېتىپتۇ. ئۇنى ئاڭلىغان كونا پادىشالاردىن بىرى ئۇنىڭغا خەت ئەۋەتىپ: سېنىڭ ئەسلى ھۈنىرىڭ ياغاچچىلىق ئىكەن، سەن ئوز ھۈنىرىڭنى بىلسەن. سەن مەملىكەت باشقۇرۇش تەدبىرلىرى ۋە پادىشالىق قىلىش يوللىرىنى قاچان بىلىۋالغان، كىمدىن ئۆگەنگەن؟ دەپ سورىغان ئىكەن. ئۇ: ماڭا دولەت نېسىپ قىلغان زات يۇرت سوراش قائىدە ـ يوسۇنىنىمۇ ئۆگەتتى، دەپ جاۋاپ يېزىپتۇ.

تەكرى ئەقىل دەپتىرىمگە يازسا ھىكمەت،
چىقار مەندىن كېرەكلىك ئىش، نەچچە سەنئەت.
كىمنىڭ ئەگەر سائادەتتىن يانسا شامى،
جەم بولغۇسى دانىشمەنلىكىنىڭ ئەنجامى.

ــ پادىشالار پەزىلەتلىك كىشىلەرنىڭ ھەممىسىگىلا ھورمەت قىلىۋەرمەيدۇ. بەلكى ئۇرۇق ـ ئەۋلادىدىن تارتىپ پادىشاغا خىزمەت قىلىپ، ئوز پەزىلىتى ۋە ھۈنىرى بىلەن خىزمەتكارلىق ھەققىنى ئادا قىلغان كىشىلەرگىلا ئالتىپات كورسىتىدۇ. سېنىڭ ئۇرۇق ـ ئەۋلاتلىرىڭدىن ھىچكىم بۇرۇن پادىشانىڭ مۇلازىملىغىنى قىلىپ باقمىغان، ياكى ئۇلارغا ھىچبىر خىزمەت تەگمىگەن تۇرسا، سەن پادىشانىڭ مەرھىمەت نەزىرىگە يېتىشەلمەي، مەھرۇم قېلىشىڭ مۇمكىن، شۇ سەۋەپتىن دۇشمەننىڭ دامىغا چۈشۈپ كېتەرسەنمىكىن، ــ دەپتۇ كەللە.

— هەرقانداق كىشى پادىشانىڭ مۇلازىملىقىنى قىلىپ يۈ-
قۇرى مەرتىۋە تاپماق بولسا، ئۇ مەرتىۋىنى قەدەممۇ - قەدەم ئۇ-
لەش بىلەن تاپىدۇ. بىر يولى يۇقۇرى دەرىجىگە چىقىدىغان ئىش
نەدە بولسۇن! — دەپ ئېتىراز بىلدۈرۈپتۇ دېمىنە، — خىزمەت يولىغا
تىرىشچانلىق بىلەن قەدەم قويغان كىشىلەر ئوز تىرىشچانلىقى
سەۋەبىدىن پادىشانىڭ تەربىيىتىنى تېپىپ، ئوزىنى ئۇنىڭغا ئۇلاش-
تۇرىدۇ. مەنمۇ شۇنداق قىلىپ شۇ تەلەپتە يۈگۈرىمەن. ئەمدى
مەن كوپلىگەن جاپا چېكىشكە ئوزەمنى تەييارلىدىم. بىرمۇنچە
مۇشەققەتلەرنى تارتىشنى لازىم كوردۇم. مەن پادىشالارنىڭ دەر-
گاھىدا مۇلازىم بولغان كىشىلەرنىڭ بەش تۈرلۈك ئىشنى قىلىشى
كېرەكلىگىنى بىلىمەن. بىرىنچىسى، ئاچچىق ۋە غەزەپ ئوتىنى
يۇۋاشلىق سۈيى بىلەن ئوچۇرۇش كېرەك. ئىككىنچىسى، ھاۋايى
ھەۋەس ۋە شەيتانىنىڭ ۋەسۋەسىسىدىن ھەزەر قىلىش كېرەك.
ئۈچىنچىسى، كىشىنى ئالدايدىغان ھىرىس ۋە پىتنە پەيدا قىلدە-
غان تامانى كىشىگە توغرا يول كورسەتكوچى ئەقىلدىن غالىپ
ئورۇنغا قويماسلىق كېرەك. توتىنچىسى، ھەرقانداق ئىشنى راست-
لىق ۋە دىيانەت بىلەن قىلىش كېرەك. بەشىنچىسى، ھەرقانداق
بىر ھادىسە يۈزبەرسە، ئۇنى مۇلايىملىق ۋە مادارا بىلەن ھەل
قىلىش كېرەك. ھەر كىمەرسە بۇ سۈپەتلەرنى ئوزىگە لازىم بىلسە،
ئەلۋەتتە ياخشىلىق بىلەن مۇرادىغا يېتىدۇ.

— ماقۇل، سەن پادىشاغا يېقىن بولدۇڭمۇ دەيلى، قانداق
سەۋەپ بىلەن ئۇنىڭ نەزىرىگە مەنزۇر بولالايسەن ۋە قايسى
ھۈنىرىڭ بىلەن قەدىر - قىممەت ۋە مەرتىۋە تېپىپ خوشال - خورام بولىدىغان
تاپالايسەن؟ — دەپ سوراپتۇ كەلىلە.

— ئەگەر ماڭا ئۇنىڭغا يېقىن بولۇش شەرىپى مۇيەسسەر
بولسا، مۇنۇ بەش ئىشنى قىلىمەن، — دەپتۇ دېمىنە، — بىرىنچىسى،
پۇتۇن ئىخلاسىم بىلەن خىزمەت قىلىمەن. ئىككىنچى، ئۇنىڭ
تەبىئىتىگە ياقىدىغان ئىشلارنى قىلىمەن. ئۈچىنچى، ئۇنىڭ خۇي-

پەيلنى كشىلەرگە ياخشى تەرىپ قىلىپ بېرىمەن. توتىنچى، ئەگەر ئۇ ياخشى ئىش ۋە ياخشى تەدبىرلەرنى يولغا قويسا، ئۇنىڭ ئالدىدا ياخشى تەرىپ - تەۋسىپ قىلىپ ماختايمەن ۋە ياخشىلىق-لىرىنى بايان قىلىمەن. بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئىش ۋە تەدبىرلىرى-نىڭ ياخشى ۋە توغرىلىغى ئوزىگە روشەن بولۇپ خوشاللىغى تېخىمۇ زىيادە بولىدۇ. بەشىنچى، ئەگەر بىر ئىشنى باشلىماقچى بولغان بولسا، ئۇ ئىشنىڭ ئاخىرى زىيانلىق ياكى يامان ئاقىۋەت كېلىپ چىقىدىغان بولسا، ئۇ ئىشنىڭ زىيىنىنى شىرىن سوزلەر ۋە ياخشى تەمسىللەر بىلەن ئۇنىڭغا بايان قىلىمەن. نەتىجىدە ئۇنىڭ ئاقىۋىتىدىن ئاگاھ بولىدۇ. ئەگەر پادىشا مېنىڭ بۇ ھۇنەر-لىرىمنى كورسە، مەرھەمەت ۋە ئىلتىپاتنى مەخسۇس ماڭىلا بېغىش-لايدۇ ھەمدە ھەمىشە سوھبىتىمگە مايىل ۋە نەسىھەتلىرىمگە تەم-راق بولۇپ قالىدۇ. چۈنكى ھەرقانداق ھۇنەر ئاشكارىلانماي قالمايدۇ ۋە ھېچقانداق ھۇنەرۋەن تەربىيەتتىن بەھرىسىز قالمايدۇ.

ھۇنەر گويا ئىپاردۇر قالمىغاي ئۇ ھېچقاچان پىنھان،
جېمى ئىنسان ئۇنىڭ خۇش بۇيىدىن تاپقاي خەۋەر شۇئان.
جاھاندا ھاسىل ئەيلە بىر پەزىلەتلىك ھۇنەر تاكى،
پەزىلىتىڭ تامامى يەر يۈزىگە بولغۇسى ئەپشان.

ــ مەلۇم بولۇشىچە، بۇ مەقسەتكە ھەقسىقى تىرىشچانلىق بىلەن قەدەم قويۇپسەن، ــ دەپتۇ كەلىلە، ــ بوپتۇ، ئۇزەڭ بىلەرسەن. لېكىن ھەزەر قىلغىنكى، پادىشالارغا مۇلازىم بولۇش خەتەرلىك ئىش. ھوكۇمالار "ئۇچ ئىشقا قەدەم قويۇش نادانلىق" دەپ ئېيتىشقان، ئۇنىڭ بىرى، پادىشالار خىزمىتىگە يېقىنلاشماق؛ ئىك-كىنچىسى، گۇمان بىلەن زەھەر ئىچمەك؛ ئۈچىنچىسى، خوتۇن كى-شىگە سىر ئېيتماق. ئالىملار پادىشالارنى ئىگىز تاقتا ئوخشىتىدۇ. گەرچە تاغدا قىممەتلىك جاۋاھىر كانلىرى بار بولسىمۇ، يەنە شۇ

www.uyghurkitap.com

تاغدا ئېيىق، بورە، يولۋاس ۋە ئىلان - چايانده‌ك زەھەرلىك ھەر-
سىلەرمۇ بار، تاققا چىقماقمۇ تەس ھەم تاغدا ئورۇن ئوتماقمۇ
قىيىن، يەنە "پادىشالارنىڭ سوھبىتى دەريادىكى سەپەرگە ئوخشايدۇ"
دىگەن گەپمۇ بار. چۈنكى سودىگەر دەريادا سەپەر قىلسا ياكى
ناھايىتى كوپ پايدىنى قولغا كەلتۈرىدۇ، ياكى غەرق بولۇپ
ھالاكەتكە ئۇچرايدۇ.

دەريا سەپىرىده كوپ بولسىمۇ نەپ،
لېكىن ساق - سالامەت چىقماق قىيىن گەپ.

— توغرا، — دەپتۇ دېمىنە، — ئېيتقانلىرىڭنىڭ ھەممىسى پايدە-
لىق ئىكەنلىگىنى چۈشىنىمەن. ھەقىقەتەنمۇ پادىشالار كويدۇرىدە-
غان ئوتقا ئوخشايدۇ. ھەر كىم ئىسسىنغۇسى كېلىدۇ، لېكىن خەتە-
رى كوپ.

يىراق بول شاھلارنىڭ سوھبىتىدىن،
قاچۇرغاندەك ئوتۇننى خۇددى ئوتتىن.

ئەمما ھەرقانداق ئادەم خەتەرلىك ئىشقا ئوزىنى ئۇرالمىسا،
يۇقۇرى مەرتىۋىگە چىقالمايدۇ.

ئول كىشى تاپقاي ئۇلۇغلۇقكى، خەتەردىن قاچمىسا،
سودىگەرلەر ئالغۇسى پايدا سەپەردىن قاچمىسا.

ھىممەت كەمىرىنى مەھكەم باغلىيالمىغان كىشى بۇ ئۇچ
ئىشقا قەدەم قويماسلىغى كېرەك. بىرىنچىسى، پادىشالارنىڭ خىز-
مىتى؛ ئىككىنچىسى، دەريا سەپىرى؛ ئۈچىنچىسى، دۇشمەن ئۇستىدىن
غەلبە قىلىش. مېنىڭ ھىممىتىم پەس ئەمەس. شۇنداق تۇرۇقلۇق
نىمە ئۈچۈن پادىشاغا خىزمەت قىلىشتىن قورقىمەن؟

هەر كىشىنىڭ ھىممىتى گەر بولسا يولەك،
ھاسىل بولغاي قەلبىدىكى ئارزۇ - تىلەك.
ئەگەرچەندە ئىستەر بولساڭ شاراپەتنى،
ھېچقاچان قولدىن بەرمە شۇ ھىممەتنى.
ھەر مۇرادىڭ تەرەپكە گەر قول سالارسەن،
ھىممىتىڭ گەر كۆچلۈك بولسا ئالالارسەن.

— سېنىڭ بۇ ئىشقا ئۇرۇنۇشۇڭغا ماقۇل بولمىسامۇ، سېنىڭ رايىڭ شۇنى خالاپتۇ، بوپتۇ، مۇبارەك بولسۇن. بۇ تېخى ئىشنىڭ بېشى. بارغىن، سالامەت بولغايسەن، — دەپتۇ كەلىلە.

شۇنىڭ بىلەن دىمىنە شىرنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ ۋە شىرغا سالام قىپتۇ.

— بۇ كىشى كىم؟ — دەپ سوراپتۇ شىر پادىشا يېنىدىكىلىرىدىن.

— بۇ پالانىنىڭ ئوغلى، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئاستاملىرىدە مۇلازىم ئىدى، — دېيىشىپتۇ باشقىلار.

— ھە راست. ئۇنى بىلىمەن، — دەپتۇ شىر ۋە ئۇنى ئالدىغا چاقىرىپ سوراپتۇ، — نەچچە ۋاقىتتىن بېرى قەيەردە ئىدىڭ؟

— ئاتامنىڭ دەستۇرى بىلەن ئۇزەمنى پەلەك پانا دەرگاھىلىرىغا مۇلازىم قىلغان ئىدىم. ئاستانىلىرىنى ھاجەت قىلىسى ۋە مۇرات كەئىبىسى بىلىپ، مۇنتەزىر بولۇپ تۇرماقتىمەن. ئەگەر بىرەر مۇھىم ئىش چىقىپ قالسا، بەخت قۇشىغا ئوخشاش يارلىقلىرى سادىر بولسا، ئەقلىمنىڭ مەدىتى بىلەن ئۇ ئىشنى بىجا كەلتۈرگەيمەن. چۈنكى بەزى مۇھىم ئىشلارنى ئورۇنلاشتا دولەت ئەركانلىرىغا، سەلتەنەت ئەئىيانلىرىغا، ۋەزىر - ئەمىرلەرگە ئېھتىياج چۈشىدۇ، پادىشالار دەرگاھىدا بىرگە ئوخشاش كېچىك قۇللىرىنىڭ مەدىتى بىلەن پۈتىدىغان بەزى مۇھىم ئىشلارمۇ بولۇشى مۇمكىن. تاۋۇس يۇرگەن باغدا چىقىنىمۇ لازىم بولۇپ قالىدۇ. يىگىنە ئىلەلەيدىغان ئىشنى نەيزە قىلالمايدۇ. ئاجىز قەلەمتۇراچ قىلالايدىغان ئىشنى چوڭ قىلىچ قىلالمايدۇ. ھېچ

قانداق قەدرى - قىممتى يوق بىر خىزمەتكارمۇ زەرەنى يوق قىلىش ياكى مەنپەئەت پەيدا قىلىشتا كارغا كېلىپ قالىدۇ. بىر پارچە شىرشەك خار بولۇپ يولدا ياتقان بولسا، شۇنىڭمۇ بىر كۈنى كارىغا ياراپ قېلىشى ئېھتىمال، ئەگەر ھەچنىمگە يارىمىسىمۇ بىر چىش كولىغۇچ ياساپ، چىش كولىغىلى ياكى قۇلاق كولىغۇچ ياساپ قۇلاقنىڭ كىرىنى ئالغىلى كارغا كەلسىمۇ ئەجەپ ئەمەس.

بولمىساممۇ مەيلى مەن بىردەستە گۈل،
مەن بولالارمەن ئۇچاغىڭغا ئوتۇن.

شىر دېمىنەنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ سوزىدىكى قابىلىيەت ۋە پاساھەتلەر ئۇنىڭغا خۇش يېقىپ قاپتۇ ۋە تەئەججۇپلىنىپ، ئەتراپىدا تۇرغانلارغا قاراپ شۇنداق دەپتۇ:

ــ ھۇنەرۋەن كىشى گەرچە ئوزىنى يۇشۇرۇپ يۈرسىمۇ، ئۇنىڭ ئەقلى ۋە دانىشمەنلىگى ئۇنىڭ پەزىلىتىنى ئىختىيارسىز ھالدا ئاشكارا قىلىپ قويىدۇ، بۇ خۇددى ئوتنىڭ شولىسىغا ئوخشاش، ئوتنى يانداۋرغۇچى ئۇنى پەس يانداۋراي دېسىمۇ، ئوت ئوزى تېخىمۇ ئىگىز كويگەندەك بىر ئىش.

بولسا ھەركىم كوڭلى ئىچرە ئىشقى بار،
بولغۇسدۇر چېھرىسىدىن ئاشكار.

دېمىنە بۇ سوزدىن خوشال بولۇپتۇ ۋە ئوزىنىڭ ئەپسۇنى شىرغا تەسىر قىلغانلىغىنى، بىر پىرىپتىگەرلىگى شىرنىڭ كوڭلىنى ئېرىتكەنلىگىنى چۈشىنىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ نەسىھەت قىلىشقا باشلاپتۇ:

ــ ھەممە مۇلازىملار ۋە تاۋابىئاتلار ئۇچۇن ۋاجىپتۇركى، ئەگەر پادىشاغا بىر مۇھىم ئىش دۇچ كەلسە، ئوز ئەقلى ۋە پەمى

بىلەن ئۇنىڭ تېگىگە يېتىپ، كوڭلىگە كەلگەن ھەرقانداق سىر-نى ئەسىھەت تەرىقىسىدە ئۇنىڭغا ئەرز قىلماق كېرەك. بۇنىڭ بىلەن پادىشا ئۇنىڭ ئەھۋالىنى ياخشى تونۇيدۇ. چارە-تەدبىر ۋە ئىخلاس، قابىلىيەتلىرىدىن ۋاقىپ بولۇپ، ھەم ئۇلارنىڭ خىز-مىتىدىن مەنپەئەتمۇ تاپىدۇ، ھەم ئۇلارنىڭ ھەر بىرىنىڭ ئەھۋا-لىغا بېقىپ ئىلتىپاتمۇ قىلىدۇ. چۈنكى ئۇرۇق يەرگە كومۇكلۇك ۋاقتىدا ئۇنىڭغا ھېچكىم نەزەر سالمايدۇ. قاچانكى تۇپراق نىقا-ۋىدىن يۈز كۆرسەتسە، ئاندىن ئۇنىڭ مۇئىلىك ئۇسۇملۇك ئىكەن-لىگى، ئۇنىڭ كىشىلەرگە نەپ يەتكۈزۈشىدە شەك يوق ئى-كەنلىگى مەلۇم بولىدۇ-دە، پەرۋىش قىلىشقا باشلايدۇ ۋە ھۆسۈ-لىدىن بەھرىمەن بولىدۇ. ئەگەر ئۇنداق بولمىسا نەزەر سالمايدۇ. ئەزەلدىن تارتىپ، پادىشالار پەزىلەت ئەھلىدىن ھەركىمگە ھەممە باپتا تەربىيەت نەزىرىنى سالسا ئۇنىڭ خىزمىتىدىن پايدا ئالىدۇ.

سەن بولۇپسەن بىر قۇياش، مەن تۇپراقتۇ تىكەنمەن،
قىلساڭ ئەگەر تەربىيەت، لالەيۇ گۈل بېرەرمەن.

— ئەقىللىق كىشىلەرنى قايسى يوسۇندا تەربىيەت قىلماق كېرەك ۋە ئۇلاردىن قايسى تەرىقىدە پايدىلانماق كېرەك؟ — دەپ سوراپتۇ شىر پادىشا.

— توغرىسى شۇكى، — دەپ سوز باشلاپتۇ دېمىنە، — پادىشا-لار كىشىلەرنى تەربىيەت قىلمىشتا، ئۇنىڭ قابىلىيىتىگە قاراش كېرەك. نامۇ نەسەبىگە قارىماسلىق كېرەك. ئۇلارنىڭ ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ قىلغان خىزمىتىنى كوزدە تۇتۇپلا ئىلتىپات قىلماسلىق كېرەك. چۈنكى ھەر كىشى ئاتا-ئانىسى بىلەن ئەمەس، بەلكى ئۆزىنىڭ ھۈنەر قابىلىيىتى بىلەن تونۇلىدۇ.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

سوزلىسەڭ ھۇنەر بىلەن پەزىلەتتىن سوزلىگىن،
ئوتۇپ كەتكەن كىشىلەرگە ئوزنى تەڭلەشتۇرمىگىن.
سەن ئولۇك بىلەن بىرلە تىرىلمە، بۇ ئىشقا بولغاي ئۇياق،
سەن تىرىك بولساڭ، ئولۇككە بەر ھۇنەر بىرلە ھايات.
ئەي يىگىت ئولگەن ئاتاڭ ھۇنەرلىرىدىن ئۇرما لاپ،
ئىت ئەمەسسەن يۇرمە قۇرۇق ئۇستىخاننى غاجىلاپ.

مەسىلەن، چاشقاننى ئالايلى، ئۇ خالايىقلار بىلەن بىللە ياشىسىمۇ، ئۇنىڭدىن زىيان يېتىدىغانلىغى ئۈچۈن ھەممە ئادەم ئۇنى يوقىتىشقا ھەركەت قىلىدۇ. قارچۇغا خەلقتىن يىراق ياشاي-دىغان ۋەھشى جانۋار بولسىمۇ، ئۇنىڭدىن مەنپەئەت كېلىدىغان بولغاچ كىشىلەر ئۇنى ناھايىتى ئىززەت بىلەن قولغا كەلتۈرىدۇ. پادىشالار ئوز يېقىنلىرى ۋە دوستلىرىغا ئەمەس، بەلكى ئەقىل ۋە دانىشمەن كىشىلەرگە نەزەر سېلىشى كېرەك. ھەرقانداق كىشى ھۇنەر - قابىلىيەتسىز ۋە ئىش بىلمەيدىغان بولسا، ئۇنى پازىل ئەر-دەلەر ۋە كامال كىشىلەردىن ئارتۇق كورمەسلىگى كېرەك. ئەقىل كىشىلەرنىڭ مەنسەپلىرىنى بىئەقىل كىشىلەرگە بەرمەك، خۇددى سەللىنى پۇتىغا ئورىغاندەك ۋە ئوتۇكنى بېشىغا كىيگەندەك بىر ئىش. ھەرقانداق مەملىكەتتە پازىل ۋە دانىشمەن كىشىلەر زايا بولۇپ كەتسە ۋە جاھىللار ئىختىيار تىزگىنىنى قولغا ئالسا ئۇ مەملىكەتكە چوڭ ئوقسان يېتىدۇ. ئۇنىڭ شۇملۇغى شاھلار ۋە پۇخرالارنىڭ ھەممىسگە باراۋەر تېگىدۇ.

ئەي، ھۇمايۇن شۇ ماكانغا سايە سالما زادىلا،
بولدى ئۇندا قاغا-قوزغۇن توتى قوشتىن ئەتىۋا.

دېمىنە سوزىنى تۇگەتكەندىن كېيىن شىر ئۇنىڭغا غايەت

ئىلتىپات ، كورسەتىپ، ئۇنى "خاس كىشى" مەرتىۋىسىگە كوتىرىپ- تۇ ۋە ھەمىشە ئۇنىڭ بىلەن ئۇلپەتلىشىپ سوزلىرىنى ئاڭلاپ، ئازغىنا ۋاقىت ئىچىدە ھەرقانداق مۇھىم ئىشتا ئۇنىڭ نەسىھەتـ نى ئاڭلايدىغان بولۇپتۇ. دېمىنەمۇ ئەقىل-ئىدراك ۋە پەم-پارا- ستى بىلەن سەلتەنەت ھەربىگە مەھرەم بولۇپ، مەملىكەت ئىشـ لىرىنى تېخىمۇ ياخشى تۈزەشكە كىرىشىپتۇ.

بىر كۈنى دېمىنە بىر ياخشى سائەت ۋە مۇۋاپىق پەيت تېپىپ، شىر بىلەن يالغۇز قاپتۇ ۋە ئۇنىڭغا شۇنداق دەپتۇ:

— خېلى ئۇزۇندىن بېرى سىلە پەقەت بىر يەردىلا تۇرۇۋا- تىدىلا. ھەركەت لەززىتى ۋە شىكار شاتلىغىنى تاشلاپلا قويدىلىغۇ؟ شۇ ئىشنىڭ سەۋىۋىنى بىر ئاڭلاپ بېقىشنى خالايمەن ھەم ئۇ توغرىدا قۇدرىتىمنىڭ باردىچە بىر خىزمەت كورسەتكۈم بار.

شىر قورقۇنچىسى ھەم غەم-ئەندىشىسىنى دېمىنەدىن يوشۇرماقچى بوپتۇ. لېكىن شۇ ئەسنادا شەنزەبە يەنە قاتتىق مورەپتۇ. ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغان شىر بەك بىسەرەمجان ۋە بىئارام بولۇپ، تىتـ رەشتىن ئۆزىنى قىلچە توختىتالماپتۇ. شۇڭا نائىلاج بولۇپ سـ رىنى دېمىنەگە ئېيتىشقا مەجبۇر بوپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

— سەن ھازىر ئاڭلىغان ئاشۇ ئاۋازدىن مەن مانا شۇنداق ئىزتىراپقا چۈشۈپ قالدىم. بۇنىڭ كىمنىڭ ئاۋازى ئىكەنلىگىنى بىلمەيمەن. لېكىن ھەيۋىتى ۋە قۇۋۋىتىمۇ ئاۋازىغا يارىشا كۆچلۈك بولسا كېرەك دەپ گۇمان قىلىمەن. ئەگەر شۇنداق بولۇپ قالسا بىزنىڭ بۇ يەردە تۇرۇشىمىز خاتا.

— پادىشاھىم، بۇ ئاۋازدىن باشقا، كوڭۇللىرىدە يەنە ئەن- دىشە بارمۇ؟

— يوق.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ دېمىنە، — بۇنچىلىك غەم-ئەندى- شە ئۇچۇن ئاتىدىن قالغان يەرنى تاشلاش ۋە ئۇلپەت ئالغان ماكاندىن قېچىشقا باشلاش مۇۋاپىق ئەمەس. ئاۋازنىڭ نېمە ئې-

www.uyghurkitap.com

تۇارى بار؟ نەرە تارتقانغىمۇ كىشى ئورنىدىن تەۋرەمدىيكەن؟ پادىشا دىگەن ھەرقانداق قاتتىق بورانمۇ مىدىرلىتالمايدىغان تاغدەك مەزمۇت دەسسەپ تۇرۇشى كېرەك. ئۇلۇغلار: "ھەرقانداق يۇقۇرى ئاۋازغا ۋە ھەيۋەتلىك كورۇنۇشكە ئىلتىپات قىلغۇلۇق ئەمەس" دىيىشكەن. ھەرقانداق سۇرەت مەنىدىن دالالەت بېرەلمەيدۇ ۋە ھەر كىمنىڭ سەرتقى كورۇنۇشى ئۇنىڭ ئىچكى دۇنياسىغا ئوخشىمايدۇ. قومۇش ھەرقانچە يوغان بولسىمۇ كىچىككىنە ياغاچ بىلەن سۇندۇ. قودای ھەرقانچە چوڭ بولسىمۇ قارچۇغىنىڭ چاڭگىلىغا گىرىپتار بولىدۇ. ھەرقانداق كىشى سەرتقى كورۇنۇشىنىڭ يوغان ئىكەنلىگىنىلا نەزەردە تۇتسا، ھىلىقى تۇلكىگە ئۇچرىغاندەك ھادىسە يۈز بېرىشى مۇمكىن.

— ئۇ قانداق ھادىسە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ شىر.

— بىر تۇلكە، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ دېمىنە.

ئالدانغان تۇلكىنىڭ ھىكايىسى

بىر تۇلكە ئۇزۇق ئىستەپ، ھەر تەرەپكە قاتىراپ يۇرۇپ، بىر دەرەخ تۈۋىگە كەپتۇ. قارىسا بىر توخۇ دان ئىستەپ ئۇيەر-بۇيەرنى تاتىلاپ، چوقۇپ يۇرگەن ئىكەن. تۇلكە ئۇنى تۇتماقچى بولۇپ ماراپ تۇرغان ئىكەن، تۇيۇقسىزدىنلا بوران چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇ دەرەخنىڭ شېخىغا يوغان بىر دۇمباق ئېسىپ قويۇلغان ئىكەن، بورانىدا شاخ ئېگىلىپ، شاخلار دۇمباقنى تېگىپ قاتتىق تاراڭلاپتۇ-دە، ئۇ ئاۋازنى ئاڭلىغان تۇلكە ئۇستۇنگە قاراپ دۇمباقنى كورۇپ ئوز-ئوزىگە: "ۋاھ، نەمە دىگەن ياخشى، ئەجەپ يوغان ۋە سېمىز بىر جانۋار ئىكەنغۇ بۇ، بۇنىڭ تېرىسى ۋە گوشى ئاۋازدىنىڭ چوڭلۇغىغا ياراشا جەق بولسا كېرەك" دەپتۇ-دە، توخۇنى ئولاشتىن ۋاز كېچىپ، دۇمباقنى ئالماق ئۈچۈن ھەركەت قىپتۇ. شۇ ئەسنادا توخۇ تۇيۇپ قېلىپ قېچىپ كېتىپتۇ. تۇلكە مىڭ مۇ-

شەققەت بىلەن دەرەخكە چىقىپ دۇمباقنى يىرتىپ قارىسا، بىر پارچە تېرە ۋە ياغاچتىن ياسالغان ھېچنىمە يوق ئىكەن. بۇنىڭ بىلەن ھەسرەت - نادامەتتىن ئۇنىڭ يۈرىگىگە ئوت كېتىپ، كوزدىن پۇشايمان ياشلىرىنى تۆرغۇن ئاققۇزۇپ تۇرۇپ: "ۋاي دەردىخ، كورۇنتۇشى يوغان تۇرغىنى بىلەن بۇنىڭ ئىچى بوش ئىكەن ئەمەسمۇ؟ بۇنى دەپ ھالال لوقما قولۇمدىن كەتتى، ئىسىت، بۇ بىمەنە سۇرەتتىن زەردىچىلىكىمۇ پايدا كەلمىدى" دەپتۇ.

كورۇنمەككە مەپتۇن قىلار، لېكىن ئۇنىڭ،
ئىچى كاۋاك بولماس ئۇندىن ھېچ نە ھاسىل.
ئەگەر سەندە ئەقىل بولسا مەنىگە باق،
سۇرىتىگە مەغرۇر بولۇپ بولما جاھىل.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، ھەيۋەتلىك ئاۋاز ۋە چوڭ ھەشەمەتتىن ئەندىشە قىلىپ، شىكارنىڭ زوقىدىن ۋە ھەركەت لەززىتىدىن مەھرۇم بولۇپ، ئۆزلىرىنى غەمگە مۇپتىلا قىلماسلىقلىرى كېرەك. ئەگەر ياخشى دىققەت بىلەن قارايدىغان بولسا، ئۇ قورقۇنچلۇق ئاۋاز ۋە ھەشەمەت ھېچقانداق كارغا يارىمايدىغانلىقى مەلۇم بولىدۇ. ئەگەر بۇيرۇسلا ئۇنىڭ قېشىغا باراي ۋە ئۇنىڭ ھالىنىڭ بايانىنى ۋە ئىشىنىڭ ھەقىقىتىنى ئۆزلىرىگە مەلۇم قىلاي.

دېمىنەنىڭ سوزى شىرغا ماقۇل كەپتۇ. دېمىنە شىرنىڭ رۇخسىتى بىلەن ئاۋاز چىققان تەرەپكە قاراپ راۋان بوپتۇ. دېمىنە شىرنىڭ كوزىدىن غايىپ بولۇشى بىلەنلا، شىر تەپەككۇر قىلىپ دېمىنەنى بۇيرۇغانلىغىدىن پۇشايمان قىلىپتۇ - دە، ئۆز - ئۆزىگە شۇنداق دەپتۇ: "ۋاي دەردىخ، چوڭ خاتا قىلدىم. ئويلىماستىن بىر ئىش قىلىپ قويدۇمغۇ! ئەمدى بۇ ئىش نىمە نەتىجە بېرەركىن. بۇزرۇكلار: پادىشالار ئون خىل كىشىگە سىر ئېيتماسلىقى كېرەك،

www.uyghurkitap.com

هەرقانداق مۇھىم ئىشلارنى ئۇلارغا ئۇقتۇرماسلىق كېرەك. چۈنكى ئۇلار ئۇنى مەخپى تۇتمايدۇ ياكى مۇبالىغە قىلىدۇ، نەتىجىدە ئۇنىڭ سىرى يېيىلىپ كېتىدۇ دېيىشكەن ئىدى. ئۇ ئۇن خىل كىشىلەرنىڭ بىرىنچىسى، پادىشانىڭ دەرگاھىدا گۈنا ئوتكۈزمەي ۋە خىيانەت سادىر قىلماي تۇرۇپ، جەۋرى-جاپاغا ۋە تىل-ئا-ھانەتكە ئۇچراپ، ئۇلارنىڭ تارتقان رەنجۇ بالاسىنىڭ مۇددىتى ئۇزۇن بولغانلار. ئىككىنچىسى، پادىشانىڭ خىزمىتىنى قىلمەن دەپ يۇرۇپ، مال-دۇنيا ۋە ئىززەت-ھورمەتتىدىن ئايرىلىپ مەنسۇددىن قىسىلىپ قالغانلار. ئۈچىنچىسى، پادىشانىڭ دەرگاھىدا مەنسۇددىن ئاجراپ قالغان بولۇپ، ئۇنى قايتا قولغا كەلتۈرۈشتىن ئۈمىت ئۈزگەنلەر. توتىنچىسى، پىتنە-پاساتچى يامان ئادەملەر بولۇپ ھەممىشە جەدەل چىقىرىپ، ئاداۋەت ساقلاپ يۈرىدىغان، خاتىرجەملىك، كۆڭۈل تىنچلىغىنى خالىمايدىغانلار. بەشىنچىسى، گۈنا ئوتكۈزگەن بولۇپ، شۇ ۋاقىتتا باشقىلارنى ئەپۇ قىلغان بولسىمۇ، پادىشانىڭ شەپقىتىگە ئېرىشەلمەي، ئۇزۇن مۇددەت ئازاب-ئوقۇبەت تارتىپ قالغانلار. ئالتىنچىسى، ئوز جىنسىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى جاپا تارتقان بولسىمۇ ئۇلاردىن بەكرەك ئازاب ۋە ئەلەم چەككەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاداۋەت ساقلاش ئادىتى باربولغانلار. يەتتىنچىسى، ياخشى خىزمەت قىلغان بولسىمۇ مەرھەمەت ۋە ئىلتىپاتتىن مەھرۇم قالغان ۋە لېكىن شۇ ۋاقىتنىڭ ئوزىدە باشقىلارنىڭ ئانچە چوڭ خىزمەت قىلمايلا يۇقۇرى مەرتىۋىگە چىقىۋالغىنى كورگەنلەر. سەككىزىنچىسى، پادىشانىڭ مەدىتى بىلەن ئۇلارنىڭ ئورۇن-مەرتىۋىلىرىنى دۇشمەنلىرى تارتىۋېلىپ، ئوزى تووەن ئورۇندا ئېتىۋارسىز بولۇپ قالغانلار. توققۇزىنچى، پادىشادىن بىر نەرسە ئۈمىت قىلىپ ئۈمىدىگە يېتەلمىگەنلەر. ئونىنچى، بىر پادىشانىڭ قېشىدا مەرتىۋە ۋە ئېتىۋار تاپالمىغانلىقتىن بۇ پادىشاغا دۇشمەن بولغان يەنە بىر پادىشانىڭ قېشىغا بېرىپ مەرتىۋە تېپىشنى ئويلىغانلار. پادىشالار مانا مۇشۇ ئون خىل كىشىلەرگە سىرنى ئاشكارا قىلماس-

لىغى كېرەك ئىدى. ھەرقانداق كىشىنىڭ دىنى-دىيانىتى ۋە ئۇ-نىڭ ئەسلىنى تولۇق بىلمەي تۇرۇپ، ئۇز سىرىغا مەھرەم قىلماس-لىق لازىم ئىدى.

ئاچما سىرلار ئاغزىنى ھەركىشىگە، يەر يۇزىدە،—
سەيرىلەر قىلدىم، لېكىن سىرىمغا مەھرەم تاپمىدىم.

مانا شۇ ئولچەملەر بىلەن دېمىنەنى ئىمتىھان قىلىپ باقماي تۇرۇپ، ئالدىراپلا دۇشمەن قېشىغا ئەۋەتكەنلىگىم ئەقىلدىن يىراق ئىش بولۇپ قالدى. بۇ دېمىنەغۇ خېلى زېرەكتەك تۇرىدۇ. لېكىن ئۇ خېلى ئۇزاق ۋاقىت مېنىڭ دەرگاھىمدا خاپا ۋە مەرتىۋىدىن مەھرۇم بولۇپ يۇرگەن ئىكەن. ئەگەر ئۇنىڭ كۆڭلىگە مەندىن ئازار تېكىنى تەككەن بولسا، بۇ مەھەلدە خۇدايىم ساقلىسۇن، خىيانەت قىلىش ئېھتىمالىمۇ بار، پىتنە چىقىرىشىمۇ مۇمكىن. ئەگەر دۇشمەن كۇچ-قۇدرەت ۋە شان-شەۋكەتتە مەندىن غالىپ-راق بولسا، بەلكىم ئۇنىڭ خىزمىتىگە كىرىشىمۇ مۇمكىن. ئۇ ۋاقىت بولۇۋالغان سىرلىرىمنى بېرىپ دۇشمەنگە ئېيتىشىمۇ مۇمكىن. ئەگەر شۇنداقلا بولىدىغان بولسا، ئۇنىڭغا چارە قىلماق ناھايىتى قىيىن بولىدۇ-دە! مەن نېمە ئۈچۈنمۇ "ھەجىيىپ تۇرغان كىشىدىن ياخشىلىق كەلمەيدۇ" دىگەن گەپنى ئۇنتۇپ قالغاندىمەن. نېمە ئۈچۈن-مۇ ھەكىملەر:

بەد نەپس بولما، بولغىن بەدگۇمان،
پىتنە-مىكىردىن بولغايسەن ئامان.

دىگەن بېيىتنىڭ ھۆكمىنى تۇتماي ئىش قىلغاندىمەن! ئەگەر بۇ ئىشىمدىن بىرەر بالايى ئاپەت كېلىپ قالىدىغان بولسا، ماڭا مېڭ مەرتىۋە ھەق بولغان بولىدۇ.

شر شۇ خىيال بىلەن تىپىرلاپ، ئىنتىزارلىق بولغا تىكىپ بىردەم ئولتۇرۇپ، بىردەم قوپۇپ نىمە قىلىشنى بىلمەي تۇرغاندا، تۇيۇقسىزدىنلا دېمىنە پەيدا بولۇپ قاپتۇ ۋە شىر ئۇنى كورگەندىن كېيىن كوكلى بىرئاز ئارام تېپىپ ئورنىدا ئولتۇرۇپ تۇ. دېمىنە كېلىپ يەرنى سويۇپ تازىم قىلغاندىن كېيىن:

تا قىيامەت بولغىچە تۇرسۇن بۇ شانۇ شەۋكىتىڭ،
بەندىلەرگە نۇر تاراتسۇن ئاپتابى دولىتىڭ.

ــ ئەي، پادىشاھىم! مۇبارەك قۇلاقلىرىغا ئاۋازى يەتكەن ئۇ نەرسە بىر ئوكۇز ئىكەن. ئۇ مۇشۇ تاغ ئەتراپىدا ئوتلاۋېتىپ-تۇ. ياتماق - قوپماق، يىمەك - ئىچمەكتىن باشقا نەرسە بىلەن كارى يوق. ھىممىتى گېلى بىلەن قوسىغىدىن ئوتەلمەيدىغان بىر نەرسە ئىكەن، ــ دەپتۇ.

ــ كۇچ - قۇۋۋىتى قانچىلىك ئىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ شىر.

ــ ئۇنىڭدا كۇچ - قۇۋۋەتكە دالالەت قىلغۇدەك ھىچنەرسە كورمىدىم. ئۇنى كورگەندىن كېيىن كوڭلۇمگە قىلچە قورقۇنچ پەيدا بولمىدى. ئۇنىڭدا قەدرى - قىممەت ۋە ھورمەت قىلىشقا بولغۇدەك بىرەر ئالامەتمۇ يوقتەك تۇرىدۇ.

ــ ئۇنى زەئىپ دىگىلى بولماسمىكىن. سېنىڭ بىر قېتىم ئۇچراشقىنىڭ بىلەنلا ئۇنىڭغا ئالدىنىپ قالساق بولمايدۇ. چۈنكى قاتتىق بوران ئاجىز گىياھلارنى ئۇچۇرۇپ كېتەلمىسىمۇ، چوڭ دەرەخلەرنى قومۇرۇپ تاشلىيالايدۇ. چوڭ باھادىرلار ۋە پەھلىۋانلار ئوزىگە تەڭ كېلەلىگۇدەك كۇچلۇك كىشىلەرنى تاپمىسا، ئوزىنىڭ قۇۋۋەت ۋە شەۋكەتلىرىنى ئاشكارا قىلمايدۇ - دە، ــ دەپتۇ شىر.

قارا قۇشقاچ ئۇۋلىغىلى قارچۇغا تەلپۈنمىگەي،
ئاچمىغاي چىۋىن شىكار قىلماق ئۈچۈن لاچىن قانات.

ـــ ئۇنى بۇنچىلىك چوڭ بىلىپ كەتمىسىلە، ـــ دەپتۇ دېمىنە، ـــ ھەم ئۇنىڭغا تەڭ كېلىشنى ئۇنچىلا قىيىن كورمىسىلمۇ بولىدۇ. ئەگەر سىلە خالايدىغان بولسىلا، مەن ئۇنى دەرگاھلىرىغا كەلتۈرەلەيمەن، ئۇ ئەلۋەتتە بويۇن سۇنۇپ ئىتائەت قىلىدۇ ۋە بەندىچىلىكنى بىجا قىلىدۇ.

شىر بۇ سوزدىن خوش بولۇپ كېتىپتۇ ۋە دېمىنەگە ئۇنى كەلتۈرۈشكە ئىجازەت بېرىپتۇ. دېمىنە شۇ زامان شەنزەبە قېشىغا بېرىپتۇ ھەم كوڭلىنى توق تۇتۇپ، ھىچ تەرەددۇت قىلمايلا سوز باشلاپتۇ:

ـــ نەدىن كەلدىڭ؟ بۇ يەردە نىمىشقا تۇرۇۋاتىسەن؟ بۇ جايغا كېلىشىڭ ۋە بۇ يەردە تۇرۇپ قېلىشىڭنىڭ سەۋەبى نىمە؟

شەنزەبە ئەھۋالنى ئوز ئەينى بىلەن بايان قىلىپتۇ. دېمىنە ئۇنىڭ ئەھۋالىدىن تولۇق ۋاقىپ بولغاندىن كېيىن شۇنداق دەپتۇ:

ـــ بۇ تاغدىكى بارلىق ۋەھشى ھايۋانلارنىڭ پادىشاسى بولغان شىر ساڭا شۇنداق پەرمان بەردىكى، مەن سېنى دەرھال ئۇنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارىمەن. ئەگەر دەرھال بارساڭ ھازىرغىچە ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىشقا بارمىغان گۇناھىڭدىن ئەپۇ قىلماقچى بولدى. ئەگەر سەللا تەخىر قىلساڭ مەن يېنىپ بېرىپ ۋەقەنى ئېيتىمەن.

شىر ۋە ۋەھشى ھايۋانلارنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغان شەنزەبە قورقۇپ كېتىپتۇ ۋە:

ـــ ئەگەر سەن كوڭلۈمنى خاتىرجەم قىلساڭ ۋە شىرنىڭ سىياسىتىدىن مېنى ساقلاپ قالالىساڭ مەن باراي ھەم سېنىڭ ھەمراللىغىڭنىڭ يۈزىدىن ئۇنىڭغا خىزمەت قىلىش شەرىپىنى تاپاي، ـــ دەپتۇ.

دېمىنە ئۇنىڭ كوڭلى تىنغۇدەك ئەھدى ـ پەيمانلارنى قىلىپ قەسەم ئىچىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئىككىيلەن بىللە شىرنىڭ قېشىغا كەپتۇ. دېمىنە سەل ئىلگىرىرەك كىرىپ شىرغا ئوكۇزنىڭ كېلىۋاتقانلىغىدىن خەۋەر يەتكۈزۈپتۇ. بىر پەستىن كېيىن ئوكۇزمۇ يېتىپ

كېلىپ تازىم بىجا كەلتۈرۈپتۇ. شىر شۇ هامانلا سوراپتۇ: ــ بۇ تەۋەلىكىكە قاچان كەلدىڭ؟ بۇ يەرگە كېلىشىڭنىڭ سەۋەبى نىمە؟

ئوكۇز ئوز قىسىسىنى باشتىن-ئاخىر تولۇق بايان قىپتۇ.

ــ سەن بۇ يەردە تۇرۇپ قالغىن، ــ دەپ بۇيرۇپتۇ شىر ئۇ-نىڭغا، ــ بۇ يەردە تۇرساڭ مېنىڭ شەپقەت ئىكرامىم ۋە مەرھىمەت ئىشاممىدىن ناھايىتى كوپ نېسىۋە تاپسەن. بىر ئوز يۇرتىمىزدىكى مۇساپىر-مۇجاپىرلارنىڭ يۇزلىرىگە مېھرىۋانلىق ئىشىگىنى ئېچىپ كېلىۋاتىمىز. ئوز مەرھىمىتىمىزنى ئاستانىمىزدىكى مۇلازىملىرى-مىزنىڭ ئىنايەت داستىخىنىغا چېچىپ كېلىۋاتىمىز.

ئەگەر مىڭ يىل ئىزلىسەڭ بۇ مەملىكەتنى،
تاپالماسسەن بىزدىن خاپا بىر كىشىنى.
بىزگە بولدى هەممە ئىشتا شۇنداق مۇرات،
پۇقرالارنىڭ ئىش-كۈشلىرى تاپقاي كۈشات.

ئوكۇز شىرغا دۇئا قىلغاندىن كېيىن ئوزىنى مۇلازىملىققا قو-بۇل قىلغانلىغىغا خوشال بولۇپ، خىزمەت كەمىرىنى رىغبەت بىلىگە باغلاپتۇ، شىرمۇ ئۇنىڭغا "يېقىن كىشى" لىك ئورۇن بېرىپ سائەت-سېرى ئۇنىڭ ئىززەت-هورمىتىنى ئاشۇرۇپتۇ. كوڭلىدە بولسا ئۇ-نىڭ ئەھۋالىنى مۇلاهىزە قىلىپ، ئەقىل-ئىدرىگى ۋە قابىلىيەت ۋە تەجرىبىسىنى ياخشى باهالاپ كورۇپتۇ. قارىسا پەم-پاراسىتى تازا، مىجەز-خۇلقى ياراملىق بولغاچقا، تولاراق ئۇنىڭ خۇيى-پەيلىنى ياقتۇرۇپ قاپتۇ ۋە ئۇنىڭ دانىشمەنلىگىگە بولغان ئىشەنچىسى تې-خىمۇ ئېشىپتۇ.

ئوزى كورۇپ، خۇش پەمىلىك هەم سوزشۇناس،
كوزى ئوتكۇر دانالىغىن قىلدى قىياس.

ئۇ ئىدى بىركۆپنى كورگەن ئىش بىلەرمەن،
تەجرىبىلىك ئىشقا پۇختا ھەم دانىشمەن.

شىر كوپ ئويلاپ ۋە تەپەككۇر يۈرگۈزگەندىن كېيىن، ئۇنى ئوزىگە سىرداش قىلىپتۇ. ئۇ دائىم شىر قېشىدا تۇرۇپ، قەدرى-قىممىتى ئوسۇۋېرىپتۇ. ھوكۇم سۇرۇش ۋە پەرمان يۈرگۈزۈشتە شان-شەۋكىتى ئېشىۋېرىپتۇ. ئۇنىڭ مەرتىۋىسى بارلىق دولەت ئەركان-لىرى ۋە ھوكۇمەت ئەئيانلىرىدىن يۇقۇرى دەرىجىگە كوتۈرۈ-لىپتۇ.

دېمىنە شىرنىڭ ئوكۇزگە ناھايىتى كاتتا ھورمەت كورسەت-كەنلىگىنى ئۇنىڭغا ئىنئام ۋە ئىكرام قىلىشتا ھەددىدىن ئاشقانلىغە-نى، لېكىن ئوزىگە ھېچقانداق چوڭ ئىشلاردا مەسلىھەت سالمايۋاتـ-قان ۋە سوزىنى ئاڭلمايۋاتقانلىغىنى كورۇپ، ھەسەت قولى بىلەن نەپرەت سۇرمىسىنى كوڭلىنىڭ كوزىگە تارتىپتۇ ھەم غەزەپ ئوتى غەيرەت شولىسىنى دىمىغىغا ئۇرۇپ ئۇنىڭ پىغانىنى ئاشۇرۇپتۇ.

ھەسەت ئوتىنى ياندۇرسا ھۇسۇدى،
بۇرۇنراق كويگۈسى ئاندا ئوز ۋۇجۇدى.

شۇنىڭ ئۈچۈن دېمىنەنىڭ ۋۇجۇددىدا سەبرۇ قارار ۋە كوڭ-لىدە ئارام قالماپتۇ. ئاخىرى شىكايەت قىلىش ئۈچۈن كەلىلەنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ.

ــ ھەي، بۇرادەر، مېنىڭ ئەقلىمنىڭ ئاجىزلىغىنى، تەدبىرىـ-نىڭ سۇسلۇغىنى كورگىنە، ــ دەپتۇ دېمىنە كەلىلەگە، ــ بارلىق ھەم-مىسىنى مەخسۇسلا شىرنىڭ راھەت-پاراغىتىگە بېغىشلىدىم. ئوكۇزنى ئۇنىڭ خىزمىتىگە كەلتۈرۈپ بەردىم. مانا ئەمدى ئۇ شىرغا يېقىن بولۇپ، مەرتىۋە تېپىپ، ھەمىمە ئۇلازىملاردىن ئارتۇق تۇرىدىغان بولۇپ قالدى. مەن بولسام ئورۇن-مەرتىۋەمدىن چۈشۈپ نەزەردىن قالدىم.

www.uyghurkitap.com

ـــ بۇ ئىشنى سەن ئۆزەڭ قىلغىدەك. ئۆزەڭ تاپقان بالاغا داۋا يوق ئەمدى. بۇ پالتىنى ئوز پۇتۇڭغا ئوزەڭ ئۇردۇڭ. بۇ پىتنە چاڭلىرىنى ئوز يولۇڭدا ئوزەڭ تورۇتتۇڭ. ئەمدى سەن ھىلىقى زاھىت كورگەن ۋەقەلەردەك ھادىسگە دۇچ كەپسەن، ـــ دەپتۇ كەلىلە.

ـــ ئۇ قانداق ھادىسە ئىكەن؟ ـــ دەپ سوراپتۇ دىمنە.

ـــ بايان قىلىنىشچە، بىر زاھىت بار ئىكەن، ـــ دەپ ھىكايە-سىنى باشلاپتۇ كەلىلە.

زاھىتنىڭ ھىكايىسى

ـــ بايانداكەلتۇرۇلۇشچە، بىر پادىشا بىر زاھىتقا قىممەتبا-ھالىق تون ئىنئام قىپتۇ. بۇنىڭدىن بىر ئوغرى خەۋەر تېپىپ قېلىپ، تونىنى ئوغرىلاش قەستىدە زاھىتقا قول ببرىپ مۇرىت بولۇپتۇ؛ ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلغاچ، تەرىقەت ئەدەپلىرىنى ئۇگەنگەن بولۇپ، كېچە-كۇندۇز ئۇنىڭ سوھبىتىدە چوگىلەپتۇ. مانا شۇنداق قىلىپ يۇرۇپ، ئۇ زاھىتقا مەھرەم بولۇۋالىپتۇ-دە، بىر كېچىسى پۇر-سەت تېپىپ، ئۇ تونىنى ئېلىپ قېچىپتۇ. زاھىت ئەتىسى قارىسا تونىمۇ كورۇنمەپتۇ. يېڭى مۇرىدىمۇ ھازىر بولماپتۇ. تونىنى ئۇنىڭ ئېلىپ قاچقانلىغىنى بىلگەن زاھىت ئۇنى ئىزلەپ شەھەر تەرەپ-كە مېڭىپتۇ. يولدا كېتىۋاتسا ئىككى كىيىك ئۇچراپ قاپتۇ. قارىسا ئۇ ئىككى كىيىك ئۇسۇشۇۋاتقان ۋە ئىككىسىنىڭ بېشى يېرىلىپ قان ئېقىۋاتقان ئىكەن. زاھىت ئۇ يەردە بىر پەس قاراپ تۇ-رۇپتۇ. بىردەمدىن كېيىن بىر تۇلكە پەيدا بولۇپ، ئارىغا كىرىپ، كىيىكلەرنىڭ ئاققان قانلىرىنى يالاشقا باشلاپتۇ. شۇ ئەسنادا ئۇ ئىككى كىيىكنىڭ يەنە غەزىۋى قوزغىلىپ، بىر بىرىگە ئېتىلىپتۇ. ئىككى باش ئىككى ياندىن بىر يولى تېگىپ، تۇلكە ئوتتۇرىدا قە-سىلىپ قېلىپ، ئەجەل ئىسكەنجىسىگە گىرىپتار بولۇپ ئولۇپتۇ. زاھىت بۇ

هادىسىدىن تەجرىبە ئېلىپ يۇلغا راۋان بولۇپتۇ، كەچ كىرگەندە شەھەرگە يېتىپ بېرىپتۇ. قارىسا شەھەر دەرۋازىسى تاقىلىپ قالغان ئىكەن، زاھىت كىرگىلى جاي تاپالماي چوگىلەپ يۈرۈپتۇ. گۇ- زەردە بىر خوتۇن ئوگزە ئۇستىدە تۇرۇپ ھەر تەرەپكە قاراۋاتقان ئىكەن. ئۇ زاھىتنى كورۇپ قاپتۇ- دە، ئۇنىڭ بۇ يەرلىك ئەمەس- لىگىنى پەملەپ، ئۇنى ئويىگە تەكلىپ قىلىپتۇ. زاھىت ئۇنىڭ تەكلە- ۋىنى قوبۇل قىلىپ ئويىگە كىرىپتۇ ۋە بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرۇپ تائەت- ئىبادەتكە مەشغۇل بولۇپتۇ. ئۇ خوتۇن داڭقى چىققان جا- لاپ ئىكەن ۋە ئۇنىڭ مەخسۇس ئەنە شۇنداق بۇزۇق ئىشلارغا ئىشلىتىش ئۈچۈن باققان بىر چورىسى بار ئىكەن. ئۇ چورە شۇنـ داق چىرايلىق ئىكەنكى، ئۇنىڭ نازۇ كەرەشمىسى ھورلەرگىمۇ جەلۇنگەرلىك ئۇگىتىدىكەن ۋە خۇمار كوزلىرى غەمزە ئوقى بىلەن ھەرقانداق ئادەمنىڭ كوكسىنى تېشىدىكەن.

خىرامان قەددى سەرۋى، يۈزلىرى خۇددى مەھى تابان،
ئەقىلنىڭ بويىنغا زۇلپى بىلەن بەندى كەمەن سالغان.

يەنە بىر، ئوزى چىرايلىق، بۇرۇتلىرى ئەمدى خەت تارتقان شىرىن سوزلۇك، شېكەر لەۋلىك بىر يىگىت، ئۇ چورە بىلەن ئاشنا بولۇۋالغان ئىكەن، ئۇلار ھەمىشە خۇددى زوھرە يۈلتۇزى بىلەن مۇشتىرى يۈلتۇزىدەك بىر ئورۇندا يېتىشىدىكەن. بۇ يىگىت: "باشقا كىشىلەر كېلىپ ئۇنىڭ ۋىسال جامىدىن شەرۋەت ئىچىۋالمىغدى ۋە تەشنا بولغانلار ئۇنىڭ تەلەپ شارابىدىن تېتىپ كورۇپ ئۇس- سىزلىغنى قاندۇرۇۋالمىغدى" دەپ رەشك قىلىپ، بىر كۈننىمۇ ئوت- كۈزۈۋەتمەي ھەر كۈنى كېلىدىكەن.

شۇ قەدەر رەشكىم يامانكى، كەلسە قولۇمدىن ئەگەر
قويماس ئىدىم خىيالىڭنى غەيرى دىلغا كىرگىلى.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورىسى

هەلقى يامان خوتۇن، بۇ ئىككىسى هەر كۈنى بىللە بولۇپ، ۋالغانلىغىدىن ئۆزىنىڭ تاپاۋىتىگە دەخلى يەتكەنلىگى ئۈچۈن بىئارام قەت بولۇپ، هايا پەردىسىنى ئوتتۇرىدىن كوتىرىۋېتىپ، هاياتىدىن قول يۇيۇپ، زاهىت ئۇنىڭ ئويىدە قونغان ئاشۇ كېچىسى هەلقى يىگىتنى ئولتۇرۇۋېتىشكە قەست قىلىپتۇ. شۇڭا، ئۇ خوتۇن بىر بانا بىلەن ئۇ ئاشىق - مەشۇقتا شاراپ تۇتۇپ، ئۇلارنى مەس قىلىپ قويۇپ- تۇ - دە، پۇتۇن ئۈي ئەهلى ئۇخلىغان ۋاقتىدا، ئەڭ ئوتكۇر زەهەر- نى قۇتىچىغا سېلىپ، نەپەس ئالغاندا بېرىپ زەهەرلەپ ئولتۇرسۇن، دەپ ئۇ يىگىتنىڭ بۇرنىغا يېقىن ئاپىرىپتۇ. تېخى يىگىت دىمىغىغا تار- تىپ ئۇلگۈرمەيلا بىر چۇشكۇرۇۋېتىپتۇ - دە، زەهەرنىڭ بۇسى ئۇ يامان خوتۇننىڭ ئاغزى - بۇرنىغا كىرىپ كېتىپ، شۇ هامان جان بېرىپتۇ.

زاهىت بۇ هالنى كورۇپ، قىيامەت كۈنىدەك ئۇزۇن بىلىنگەن بۇ كېچىنى ناهايىتى تەسلىكتە تاڭ ئاتقۇزۇپتۇ. سۇبهى زاهىدى نۇرانە جاينامازىنى ئاسمان مېهرابىغا يايغان چاغدا، زاهىت پەسقى پاسات تائىپەسىنىڭ زۇلمىتىدىن قۇتۇلۇپ، باشقا مەنزىلگە كوچۇپتۇ. يولدا زاهىتنىڭ مۇرتلىرىدىن بولغان بىر موزدۇز ئۇچراپ قېلىپ، زاهىتنى ئوز ئويىگە باشلاپ بېرىپتۇ ۋە زاهىتقا ياخشى خىزمەت قىلىشنى ئويىدىكىلەرگە تاپىلاپ قويۇپ، ئوزى بىر دوستىنىڭكىگە زىيا- پەتكە كېتىپتۇ، ئۇ موزدۇزنىڭ خوتۇنىنىڭ خۇش تەبەتلىك، ئوزى كېلىشكەن بىر ئاشنىسى بار ئىكەن.

ئوزى نازۇ ئىشۋىلىك - كوزلىرى شوخ غەمزىلىك،
يوز چىرايى جىلۋىلىك، ئۇ ئىدى جانغا بالا.

ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا موزدۇزغا خوشنا بولغان سەتراچنىڭ خوتۇنى دەللالىق قىلىدىكەن. ئۇ خوتۇن ئەپسۇنگەرلىك قىلىپ، ئوت بىلەن سۇنى بىر يەرگە قوشالايدىغان ۋە تىل ياغلىمچىلىق بىلەن ئاشنى مۇمدەك ئېرىتىۋېتەلەيدىغان بىر خوتۇن ئىكەن.

ئىدى شۇنداق يېتىشكەن پەرىپىتىگەر،
سۇمرۇغ بىلەن پاشىنى جۇپ قىلاتتى.
ئىسىل بىلىۋر تەسۋىنى ئورۇپ تۇرۇپ،
كەمەر ئورنىغا زۇننار ئالدۇراتتى.

موزدۇزنىڭ خوتۇنى ئېرى بىر ياققا كېتىپ، ئوي خالى قالغانلىغىنى كورۇپ، دەللالغا: "بۇگۈن ئوي خالى قالدى، ئاشنامغا خەۋەر قىلىپ قوي" دەپتۇ. ئاشىنسى خەۋەر تېپىپ شۇ ئاخشىملا كېلىپ، ئىشكىنىڭ ئېچىلىشىغا ئىنتىزار بولۇپ كۈتۈپ تۇرسا، موزدۇز خۇددى كورۇنمەس بالا - قازادەكلا تۇيۇقسىز يېتىپ كېلىپ قاپتۇ - دە، ئىشكىنىڭ قېشىدا تۇرغان كىشىنى كورۇپ قاپتۇ. موزدۇز ئىلگىرىمۇ ئۇ ئادەمدىن بىر ئاز گۇمان قىلىدىكەن. شۇ پەيتتە ئۇنىڭ ئىشك ئالدىدا تۇرغانلىغىنى كورۇپ گۇمانىنى مۇقەررەر - لەشتۇرۇپتۇ - دە، غەزەپ بىلەن ئويگە كىرىپ، خوتۇنىنى راسا ئۇرۇپ، هويلىسىدىكى بىر تۇۋرۇككە مەھكەم باغلاپ قويۇپ، ئوز ئورنىغا كىرىپ يېتىپ قاپتۇ. بۇنى كورگەن زاهىت: "بۇ ئادەم هىچقانداق سەۋەپسىزلا بۇ بىگۇنا خوتۇنىنى كوپ ئۇرۇۋەتتى، ئەمدى مەن ئۇنى تىلىۋالاي" دەپ ئويلاپ تۇرۇشىغا سەتىراچنىڭ خوتۇنى كېلىپ، موزدۇزنىڭ خوتۇنىغا: "يىگىت كېلىپ ساقلاپ قالدى، ئۇنى تولا ئىنتىزار قىلما، چىقىپ تېزرەك كوڭلىنى خوش قىل، پۇرسەتنى غەنىمەت بىلگىن" دەپتۇ. موزدۇزنىڭ خوتۇنى ئۇنى ئاستا چاقىرىپتۇ ۋە: "ئوبدان ئاچا، نالەزارىمنى ئاڭلا، ماۋۇ زالىم، رەهىمسىز ئېرىمنى كورگىنە، تالادىن كىرىپلا خۇددى سارايغا ئوخشاش ئۇرۇپ تۇۋرۇككە مەھكەم باغلاپ قويدى. ئەگەر ماڭا مېھرىۋانچىلىق قىلساڭ تېزرەك مېنى يېشىپ قويغىن. سېنى ئوزەمنىڭ ئورنۇمغا تۇۋرۇككە باغلاپ قويۇپ، تېزرەك يارىمنىڭ قېشىغا بېرىپ ئوزرە ئېيتىپ، ئۇنى قايتۇراي ۋە كېلىپ سېنى يېشەي، بىر مەرھەمەت قىلىپ مېنى مىننەتدار قىلساڭچۇ، ئاچا" دەپ يالۋۇرۇپتۇ.

سەتەراچىنىڭ خوتۇنى ئىچى ئاغرىپ، ئۇنى يېشىپ ئوزۇنى باغ-
لاشقا رازى بولۇپتۇ ۋە ئۇنى يېشىپ ئوزى باغلىنىپتۇ. زاھىت بۇ
سوزلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئەھۋالنىڭ ھەقىقتىنى پەملەپتۇ. شۇ-
ئەسنادا موزدۇز ئويغىنىپ قاپتۇ - دە، خوتۇنىنى چاقىرىپتۇ. سەتە-
راچىنىڭ خوتۇنى "ئاۋازىمدىن تونۇپ قالمىسۇن" دەپ جاۋاپ بە-
مەپتۇ. موزدۇز ھەر قانچە چاقىرغان بولسىمۇ ئۇ خوتۇن ئۇنچىقمى-
غاندىن كېيىن موزدۇزنىڭ غەزىۋى قوزغىلىپ، قولىغا پىچاق ئېلىپ كې-
لىپ ئۇ خوتۇننىڭ بوۇرنىنى كېسىۋېتىپتۇ - دە، "مانا بوۇنى ئاشتاڭغا توھپە
قىلىپ بەر" دەپ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويۇپتۇ.

خوتۇن قورقۇنچىدىن ئۇن چىقىرالماپتۇ، زاھىت ئوز - ئوزىگە:
"ئاجايىپ ئىش، ئەيىش - ئىشرەتنى باشقىلار قىلىپ، خاپىلىغنى
باشقىلار تارتقىنىنى كورمەمدىغان" دەپتۇ. موزدۇزنىڭ خوتۇنى قاي-
تىپ كېلىپ، دەللىنىڭ بوۇرنى كېسىلگەنلىگىنى كورۇپ ناھايىتى خە-
جالەتچىلىكتە قاپتۇ ۋە ئۇنىڭغا ئوزرە ئېيتىپ، ئۇنى يېشىپ ئوزىنى
باغلاپتۇ. سەتىراچىنىڭ خوتۇنى بوۇرنىنى قولىدا كوتىرىپ ئويىگە كەپتۇ.
ئۇ ھەيرانلىقتىن بىر تۇرۇپ كۇلدىكەن، بىرتۇرۇپ يىغلايدىكەن. زاھىت
بۇ ئىشلارنى كورۇپ ۋە سوزلەرنى ئاڭلاپ، ھەيران بولۇپ ئولتۇرۇپتۇ.
موزدۇزنىڭ خوتۇنى بىرەر سائەت باغلاقلىق تۇرۇپتۇ ۋە ئاندىن
كېيىن قولىنى دۇئاغا كوتىرىپ مۇناجات قىلىشقا باشلاپتۇ: "خۇدايا-
خۇداۋەندە، پاك پەرۋەردىگارا! ئوزەڭ بىلىسەن. ئىرىم ماڭا زۇلۇم
قىلىپ، قىلمىغان گۇناھى گەدىنىمگە ئارتىپ، مېنى باغلىدى ۋە جا-
مالىمنىڭ زىننىتى بولغان بوۇرنۇمنى كەستى. خۇدايا پاكلىغىمنىڭ
ھەققى ھورمىتىدىن بوۇرنۇمنى ئوزەڭ ساقايتقىن!" ئۇنىڭ ئىىرى
موزدۇز ئويغاق يېتىپ، ئۇ مۇناجاتنى ئاڭلاپتۇ.

ــ ھەي بىھايا، ھارامزادە جالاپ! ــ دەپ ۋاقىراپتۇ ئۇ ئويدە
تۇرۇپ، ــ نىمە دەۋاتىسەن؟ پاسىقلارنىڭ دۇئاسىنىڭ نىمە قەدرى-
قىممىتى بار، بوۇزۇقلارنىڭ مۇناجاتىنىڭ نىمە ئېتىۋارى بار؟

كىشىنىڭ دۇئاسى بولار مۇستىجاب،
تىلى بىلەن دىلى ئوخشاش بولسا ساپ.

ئۇ خوتۇن بىردىنلا ۋاقىراپتۇ:

— ھەي دىل ئازار، زالىم! — دەپتۇ ئۇ ئېرىگە، — تۇر ئورتۇڭدىن، خۇدايىتائالانىڭ قۇدرىتىنى تاماشا قىل، مەن پاك بولغاچقا خۇدايىتائالا بۇرنۇمنى ساقايتتى ۋە خالايىق ئوتتۇرىسىدا شەرمەندە قىلمىدى.

ھىلىقى نادان موزدۇز ئورنىدىن تۇرۇپ، چىراق يېقىپ، خوتۇنىنىڭ ئالدىغا كەپتۇ ۋە خوتۇنىنىڭ بۇرنى ساق ئىكەنلىگىنى، ھەچىبىر يەردە زەخمى، يارا ياكى كېسىك ئەسىرى يوق ئىكەنلىگىنى كورۇپ، گۇنايىغا ئىقرار قىلىپ خوتۇنىدىن ئۇزرە سوراپتۇ:

— مەن بۇندىن كېيىن ئۇنداق ساختىپەز پىتىنخورلارنىڭ سوزىگە كىرمەيمەن، — دەپتۇ ئۇ خوتۇنىنىڭ قولىنى يېشىپ تۇرۇپ ناھايىتى مۇلايىملىق بىلەن توۋا قىلغان ھالدا، — ئەمدى قالغان ئۇمرۇمنى سېنىڭ بۇيرۇغۇڭغا پەرمانبەردارلىق بىلەن ئوتكۇزىمەن. ساڭا ئوخشاش دۇئاسى ئىجابەت بولىدىغان ئىپپەت پەردىسى ئىچىدىكى مەستۇرە ئايالنى قەدىرلەيمەن.

ئۇ تەرەپتە بولسا سەتىراچنىڭ خوتۇنى بۇرنىنى قولىدا كوتىرىپ ئويىگە كەپتۇ ۋە ئەمدى قانداق ھىلە بىلەن بۇ ئىشنى ئېرىگە كورسىتىشنى بىلمەي ھەيران بولۇپ، خولۇم - خوشنا ۋە دوست - دۇشمەنلەرنىڭ نىمە دەپ سوز - چوچەك قىلىشىدىن ئەنسىرەپ تۇرسا، سەتىراچ ئويغىنىپ ۋاقىراپتۇ:

— ھەي خوتۇن، ئەسۋاپلىرىمنى ئەپكەل، پالانى غوجامنىڭ ئويىگە بارىمەن.

خوتۇن كېچىكىپ‌رەك جاۋاپ بېرىپ، ئەسۋاپنى ئەپكېلىشتىمۇ سەل تەخىر قىلىپ، ئاخىرى بىر ئۇستۇرنى ئېچىپ، ئۇستىنىڭ قولىغا بېرىپتۇ. سەتىراچنىڭ ئاچچىغى كېلىپ، خوتۇنىنى تىللىغان

پېتى قاراڭغۇدا ئۇستۈرنىنى خوتۇنى تەرەپكە ئېشىتۇۋ، خوتۇن دەر-
ھال ئوزىنى يەرگە تاشلاپ "ۋاي بۇرنۇم، ۋاي بۇرنۇم" دەپ
پەريات قىلىشقا باشلاپتۇ. سەتىراچ ھەيران بولۇپ نېمە قىلـ
شىنى بىلەلمەي قاپتۇ. ئۇ خوتۇننىڭ ئۇرۇق - تۇققان ۋە خولۇم - خوشـ
نىلىرى يىغىلىپ، خوتۇننىڭ ھالىنى كورۇپ سەتىراچنى مالامەت
قىلىشقا باشلاپتۇ. ئۇ بىچارە ھەيران بولۇپ، يا ئىقرار قىلىشنى، يا
ئىنكار قىلىشنى بىلمەي قاپتۇ. شۇ ئاردا تاڭ ئېتىپ، قاراڭغۇلۇق
زۇلمىتى كوتىرىلىپ، ئالەمنى قىزدۇرغۇچى ئاپتاپ نامايەن بولۇپتۇ.

تارتتى لەشكەر پەلەككە شاھى شەرق،
شاھى مەغرىپ قان ئىچرە بولدى غەرق.

خوتۇننىڭ ئۇرۇق - تۇققانلىرى ئولىشىپ، سەتىراچنى قازىنىڭ
ئالدىغا ئاپىرىپتۇ. زاھىتمۇ موزدۇزنىڭ ئويىدىن چىقىپ قازى مەھـ
كىمىسىگە بېرىپتۇ. ئۇ قازى بىلەن قەدىردان دوست ئىكەن. خو-
تۇننىڭ تۇققانلىرى دەۋا قىلىشىپتۇ. قازى سەتىراچتىن سوراپتۇ:

ــ ھەي ئۇستا، نىمىشقا بۇ خوتۇننىڭ بۇرنىنى كەستىڭ؟

سەتىراچ جاۋاپ بېرىشقا ئاجىز كەپتۇ. قازى قىسىنى ئېلىپ
بېرىش ئۈچۈن سەتىراچنىڭمۇ بۇرنىنى كېسىشكە بۇيرۇپتۇ.

ــ بۇ ئىشتا كوپرەك پىكىر يۈرگۈزۈش كېرەك قازى ئاخۇنۇم! ــ
دەپتۇ زاھىت ئورنىدىن تۇرۇپ، ــ ئەگەر تونىنى ئوغرى ئالمىغان
بولسا، تۆلكىنى كىيىكلەر ئۇسۇپ ئولتۇرگەنلىگى، جالاپ خوتۇننى
زەھەر ھالاك قىلغانلىغى، موزدۇز سەتىراچنىڭ خوتۇننىڭ بۇرنىنى
كەسكەنلىگى قاتارلىق بالا - قازالارنى كورمىگەن بولاتتىم.

قازى زاھىت تەرەپكە قاراپتۇ ھەم ۋەقەنى سوراپتۇ. زاھىت
كورگەن - ئاڭلىغانلىرىنى بىرمۇ - بىر بايان قىلىپتۇ ۋە ئاخىردا شۇنـ
داق دەپتۇ:

ــ مەندە مۇرىت ئېلىش ئارزۇسى بولمىغان بولسا، ئوغرىنىڭ

هىلە - مىكرىسىگە ئالدىنىپ، تونىنى ئوغرىلاتمىغان بولاتتىم. ئەگەر تۆلكە نەپسى يامان، قانخور بولمىغان بولسا، كىيىكلەرنىڭ ئارىسىدا قېلىپ ئولمىگەن بولاتتى. ئەگەر بۆزۇق خوتۇن باشقىلارغا يامانلىق ئىستىمىگەن بولسا، زەھەر تېتىپ جان بەرمىگەن بولاتتى. ئەگەر سەتراچنىڭ خوتۇنى ئۇ ھارام ئىشقا مەدەت بەرمىگەن بولسا، بۇرنى كېسىلىپ رەسۋا بولمىغان بولاتتى. ھەر كىم يامانلىق قىلسا ياخشىلىقتىن ئۈمىت تۈتماسلىغى كېرەك. ھەر كىمگە ناشكەر لازىم بولسا ھەنزەل① ۋە چاچراتقۇ تېرىماسلىغى كېرەك.

بۇ جاھان توغرىسىدا، دەپتۇ ئاقىللار شۇنى،
تېرىمىغىن يامانلىق، ئۇرارسەن ئاخىر ئۇنى.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، بۇ جاپا يولىنى ئوزەڭ ئىختىيار قىلغانلىغىڭنى، بۇ مۇشەققەتنى ئوزەڭ چەككەنلىگىڭنى چۈشىنىشىڭ كېرەك. ئوزەڭگە ئوزەڭ قىلغان تۇرۇقسىزلىق ئەمدى يەنە كىمدىن نالە قىلىسەن!

— راست ئېيتىسەن، — دەپتۇ دېمىنە ئۇنىڭغا، — بۇ ئىشنى ئوزەم قىلدىم، لېكىن ئەمدى مېنىڭ بۇ ئىشتىن قۇتۇلۇش تەدبىرىم توغرىسىدا نېمە دەيسەن؟

— بۇ توغرىدا باشتىمۇ مەن ساڭا قوشۇلمىغان، ھىلىمۇ ساڭا ئارىلاشمايمەن ۋە دەخلى بەرمەيمەن، ئوزەڭ ئويلاپ پىكىر قىل، ھەر كىم ئوز مەسلىھەتىنى ئوزى ياخشى بىلىدۇ، — دەپتۇ كەلىلە.

— ئۇنداق بولسا مەن ھىلە ئىشلىتىپ ھەركەت قىلىمەن، تا ئوكۇزنى ھازىرقى مەرتىۋىسىدىن چۈشۈرۈپ بەلكى مۇشۇ يۇرت تەۋەسىدىن قوغلاپ چىقارمىغىچە ھەرگىز غاپىللىق ۋە بوشاڭلىق قىلمايمەن. مەن ئارتۇق مەرتىۋىمۇ ئىزلىمەيمەن. بۇزرۇكلار "ئاقىلانە ئىشلىمىغان بەرخىل دورا. خەنزۇچە گۇالۇ دېيىلىدۇ.

① ھەنزەل — ئاچچىق تاۋۇز. مىللى ۋە جۇڭىي تەبابەتتە ئىشلىتىلىدىغان بەرخىل دورا. خەنزۇچە گۇالۇ دېيىلىدۇ.

لار بەش ئىشقا ئالدىرسا بولىدۇ" دەپ ئويلىشقان. بۇنىڭ بىرىنچىسى، مەنسەپ ۋە مەرتىۋە تەلىۋىدە، ئەگەر ئۇنىڭغا ئېتىبار مۇمكىن بولمىغان بولسا؛ ئىككىنچىسى، زەھەردىن قېچىشتا؛ ئۈچىنچىسى، ئوز مەنپەئەتىنى قوغداشتا؛ توتىنچىسى، ئوزىنى بالا ۋە ئاپەتتىن قۇتقۇزۇشتا؛ بەشىنچىسى، نەپ ئالماق ۋە زىيانىنىڭ ئالدىنى ئالماقتا ئالدىرسا بولىدۇ. مەن شۇنىڭ ئۈچۈن ھەركەت قىلىمەن. تاكى ئوز مەنسۇبىمگە يېتىشپ، ئىززەت-ئابروي ۋە ھوقۇقۇم قولۇمغا كەلمىگىچە توختىمايمەن، مەن قۇرغۇيدىن ئىنتىقام ئالغان قۇشقاچتىنمۇ زەئىپ ئەمەسمەن، ــ دەپتۇ دېمىنە.

ــ ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ كەللە.

ئىككى قۇشقاچ بىر دەرەختە چاڭگا تۇتقان ئىكەن، ــ دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ دېمىنە.

قۇشقاچ بىلەن قۇرغۇينىڭ ھىكايىسى

ئىككى قۇشقاچ بىر دەرەختە چاڭگا قۇرۇپ، ئازغىنا دان ۋە سۇغا قانائەت قىلىپ ھايات كەچۈرىدىكەن. شۇ دەرەخ ئوسكەن تاغدىكى باشقا بىر دەرەخ ئۈستىدە بىر قۇرغۇي بار ئىكەن. ئۇ قۇرغۇي ئۇۋ قىلىدىغان ۋاقتىدا چاقماقتەك چاچراپ، خۇددى چەمەندەكتەك قۇشلار جەمئىيىتىگە خامىنغا ئوت سالىدىكەن.

قانچىلاپ قۇشلارغا چاڭگال ئاچاتتى،
بىر ھەملىدە مىڭ قۇشقاچنى ئالاتتى.

قاچانكى قۇشقاچلار بالا چىقارسا، ئۇچۇرما بولغان ۋاقتىدا، قۇرغۇي بىر يانىدىن پەيدا بولۇپ كېلىپ، قۇشقاچ بالىلىرىنى ئوۋلاپ، ئوز بالىلىرىغا بېرىدىكەن. قۇشقاچلار بولسا "ۋەتەنىنى سويىمەك ئىمان جۇملىسىدىندۇر" دەپ ئۇ يەردىن كوچۇپ كەتـ

ھەيدىكەن، لېكىن ئۇ يەردە تۇرۇشقىمۇ ئامالسىز قالغان ئىكەن. بىر نوۋەت قۇشقاچلار بالا چىقىرىپتۇ، بالىلىرى بولسا چوڭىيىپ قانات چىقىرىپتۇ ۋە ھەركەت قىلىشقا باشلاپتۇ، ئاتا-ئانىلىرى بالىلىرىنى كورۇپ، سۆيۈنۈپ-قۇۋۇنۇپ، خوشال-خورامليق بىلەن پەرۋاز قىلىپتۇ. ئەمما تۆيۈقسىزدىن قۇرغۇنىڭ ئەندىشىسى خىيا-لىغا چۈشۈپ، شۇ زامانلا خوشاللىقلىرى قايغۇغا ئالمىشىپ، ئىز-تىراپ بىلەن ناله-زار قىلغىلى تۇرۇپتۇ. پەرزەنتلىرىنىڭ ئىچىدە ۋۇجۇدىدىن باتۇرلۇق ئالامتى چىقىپ تۇرغان بىرى بار ئىكەن، ئۇ ئاتا-ئانىسىدىن سوراپتۇ:

— خۇرسەنتلىگىلار كېتىپ ناله-زار قىلىشىڭلارنىڭ سەۋەبى نىمە؟

ئۇلار:

سورىما بىزدىن، قەلبىمىز كويىيەكتە يالقۇنلاپ شۇنان،
يېشىمىزدىن سورا ئۇنى، ئۇ قەلبىمىزگە تەرجىمان.

دەپ قۇرغۇنىڭ زۇلمىنى ۋە پەرزەنتلىرىنى كۆتۈپ تۇرغان ئاقىۋەتنى سوزلەپ بېرىپتۇ.

— تەقدىرنىڭ قازاسىدىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ. ئەمما دەردىگە داۋا، رەنجىگە شىپا تېپىش ئۈچۈن سەۋەپ قىلىشنى خۇدا مۇقەررەر قىلىپ ياراتقان. بۇ چېگىكنى يېشىش ئۈچۈن بىر قەدەم كوتەرسەڭلار، بۇ بالا دەپئىسى بولۇشى مۇمكىن، — دەپتۇ قۇشقاچ بالىسى.

بۇ گەپ قۇشقاچلارغا ياراپ قاپتۇ-دە، ئۇلاردىن بىرى بالىسىنى بېقىپ ئولتۇرۇپتۇ. يەنە بىرى قۇرغۇيدىن مۇداپىە كورۇش ئۈچۈن تەرەددۇت قىلىپ كوپ ئويلىغاندىن كېيىن ئاخىرى: "ھەرقانداق بىر جانۋار ئالدىمغا ئۇچرىسا، ئۇنىڭغا دەردىمنى ئېيتىپ ئىلاجىنى سورايمەن" دەپ كوڭلىگە پۈكۈپ كېتىپ بارسا، ئوت كاندىن چىقىپ، سەھرادا كېتىپ بارغان بىر سەمەنە-دەرنى كورۇپ قاپتۇ. قۇشقاچ ئۇنىڭ شەكلى ۋە كورۇنۇشىدىن ئەجەپلىنىپ "مۇشۇ جانۋارغا ئوز ھالىمنى بىر بايان قىلىپ

باقاي" دەپ ئويلاپ، تازىم ۋە ئىززەت - ئىكرام بىلەن سەمەد-
دەرنىڭ قېشىغا كەپتۇ ۋە سالام قىلىپ ئەدەپ بىلەن تۇرۇپتۇ.
سەمەندەر غەلىتە تىل بىلەن ئۇزۇنىڭ مۇساپىرلارغا يېقىنچىلىق
قىلىدىغان ۋە غېرىپ پەرۋەرلىك قائىدە - يوسۇنىنى بىجا كەلتۈ-
رۈپتۇ ۋە:

— چىرايىڭدا مالامەت ئەسىرى كورۈنىدۇغۇ؟ ئەگەر يول
تازاۋىدىن بۇنچە رەنج چەككەن بولساڭ، بۇ مەنزىلدە بىر -
نەچچە كۈن تۇرغىن ۋە ئارام ئالغىن، ئەگەر باشقا ئىش تۇپەيـ-
لىدىن خاپا بولۇپ قالغان بولساڭ، ئېيتقىن، ئۇنى ھەل قىلىش
ئۈچۈن قولۇمدىن كېلىشچە ھەركەت قىلاي، — دەپتۇ.

قۇشقاچ ئەگەر تاشقا سوزلىسە تاشمۇ پارە - پارە بولۇپ
كەتكۈدەك ھالدا زار - زار يىغلاپ تۇرۇپ، ئۇز ھالىنى بايان
قىلىپتۇ.

ھەركىمگە ھالىمنى بايان ئەيلەرمەن،
كوكسىمگە يۈزلەرچە ئەلەم باغلارمەن.

ئۇنىڭ سوزىنى ئاڭلىغان سەمەندەرنىڭ مېڭىسىدىن تۇتۇن
چىقىپتۇ - دە، قۇشقاچقا:

— غەم يىمىگىن، مەن بېشىڭدىن بۇ بالانى كەتكۈزۈۋېتە-
مەن. بۇگۈن كېچە، قاراپتۇر، بىر ئۇچقۇنۇم بىلەن ئۇنىڭ ئويە-
نى ۋە ئوزىنى كويدۇرۇپ كۈللىرىنى سورۇۋېتىمەن. سەن ئاۋال
ماڭا ئويۇڭنى كورسىتىپ قوي، ۋاقتى كەلگەندە مەن بارىمەن، —
دەپتۇ. قۇشقاچ ئوزىنىڭ ئويىنى سەمەندەر ياخشى تونۇغۇدەك
قىلىپ ئېنىق كورسىتىپ قويۇپ، سۇيۇنۇپ ئوز مەنزىلگە قايتىپ
كېتىپتۇ. ئۇ كۈنى كەچ كىرىپتۇ. كېچىسى ھىلىقى سەمەندەر بىر-
نەچچە سەمەندەرنى يىغىپ، ھەر بىرى بىر پارچىدىن چوغ ۋە
گۈگۈرت ئېلىپ قۇشقاچنىڭ ئويىگە كېلىشىپتۇ. قۇشقاچنىڭ يول باشلاپ
ئىلانى قۇرغۇينىڭ ئۇۋىسىغا باشلاپ بېرىپتۇ. قۇرغۇي بالىلىرى

بىلەن ئۇ بالا-قازادىن بىخەۋەر ئۇخلاۋاتقان ئىكەن. سەھەنىدەر-لەر چوغىنى ئۇنىڭ ئۇۋۇسىغا توشقۇزۇۋېتىپتۇ. شامال چىقىپ ئوت يالقۇنلاپ كويۇپتۇ، قۇرغۇيلار خەۋەر تاپقان ۋاقتىدا ھەركەت قولى بىلەن ئۇ ئوتنى ئوچۇرۇپ بولمايدىغان ھالەتكە يەتكەن ئىكەن. شۇڭا ئۇلار ھەممىسى كويۇپ كۇل بولۇپتۇ.

زالىم ئوز زۇلمىدىن ئوت ياقسا ئەگەر،
ئوزىن ھەم ئوزگىنى تەڭلا كويدۇرەر.

بۇ مىسالىنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمىكى، ھەركىم دۇشمەننى بىر تەرەپ قىلىش ئۈچۈن تەرەددۇت قىلسا، گەرچە ئوزى كىچىك، دۇشمىنى چوڭ بولسىمۇ غەلبە قازىنىش ئېھتىمالى بار. بۇنى ئاڭلىغان كەللە شۇنداق دەپتۇ:

— ھازىر ئوكۇز شىر بىلەن ناھايىتى ئىناق ۋە بىقىن ئوتۇۋاتىدۇ. ئوكۇزنىڭ مېھرى شىرنىڭ قەلبىدىن ئورۇن ئالغان. شۇڭا ئۇنىڭ مۇھەببىتىنى شىرنىڭ كۆڭلىدىن كوتەرمەك ۋە ئۇنىڭ مەجەزىنى ئوزگەرتمەك غايەت مۇشكۈل ئىش، پادىشالار ھەر-قاچاندا بىرەر كىشىنى تەربىيەت قىلسا، ئۇنى سەۋەپسىز خارلىمايدۇ. ئەگەر ھەر كىمنىڭ ئورنىنى يۇقۇرى كوتەرسە، ئۇنى بىكاردىن-بىكار غىلا نەزەردىن تاشلىمايدۇ. سۇ ھەرقانچە ئۇلۇغ بولسىمۇ سۇ ئۇستىدىكى كىچىككىنە چوپنى يۇتۇپ كەتمەيدۇ. مانا شۇنىڭ ھىكمىتىگە قارىساڭ بولىدۇ. ھەرقانداق كىشى ئوزى تەربىيەت قىلىپ ئاسرىغان نەرسىنى ئوزى نابوت قىلمايدۇ-دە!

— پادىشا قانداق سەۋەپ بىلەن ئۇنى تەربىيەت قىلمىدىكەن؟ نىمە ئەۋزەللىگى ئۈچۈن ئۇنى باشقا ۋەزىرلەردىن ئۇستۇن ئورۇنغا چىقىرىدىكەن؟ — دەپتۇ دېمىنە، — بۇ توغرىدا دولەت ئەركانلىرىنىڭ ھەممىسى پادىشادىن رەنجىيدۇ، ئەلۋەتتە. ھوكۇمالار "پادىشالىققا مۇنۇ ئالتە نەرسىنىڭ بىرىدىن ئاپەت يەتكەي" دەپ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر كلاسسىك ئەسەرلىرىنىڭ يېڭى نەشرىسى

ئېيتىشقان. ئۇنىڭ بىرى، دولەت ئىشلىرىغا كۆيۈنىدىغان كىشىلەرنى ئۆزىدىن مەھرۇم قىلسا ۋە تەجرىبىلىك كىشىلەرنى تەرەققىي چۈشۈرسە؛ ئىككىنچىسى، مەملىكەتتە پىتنە پەيدا بولۇپ، ھاجەتسىز ئۇرۇشلار ۋە كۈتۈلمىگەن ھادىسىلەر پەيدا بولۇپ، بىر بىرىگە قارىمۇ-قارشى گۇرۇھلارنىڭ خەنجەرلىرى غىلاپتىن چىقسا؛ ئۈچىنچىسى، پادىشالار ھاۋايى ھەۋەس، راھەت-پاراغەتكە بېرىلىپ كەتسە، شىكارغا ھېرىس بولسا؛ توتىنچىسى، پۈتۈن جاھانغا كەلگەن، تەبىئەتنىڭ نورمال تەرتىۋىگە خىلاپ بولغان يەر تەۋرەش، سۇ ئاپىتى، ئوت ئاپىتى قاتارلىق ھادىسىلەر يۈز بەرسە؛ بەشىنچىسى، پادىشالار بەدخۇي، غەزەپلىك بولسا، سىياسەتتە مۇبالىغە قىلسا؛ ئالتىنچىسى، جاھىللىق قىلسا، يەنى سۇلۇھ قىلىدىغان جايدا ئۇرۇش قىلسا، ئۇرۇش قىلىدىغان پەيتتە سۇلۇھ قىلسا:

بىمەھەل سۇلۇھ، ئۇرۇش بولماس بىكار،
گۈل جايىدا گۈل، تىكەن جايىدا خار (!)

ــ ئىنتىقام كەمىرىنى باغلىغانلىغىڭ ۋە شەنزەبەنىڭ پېيىغا چۈشكەنلىگىڭنى بىلدىم، ــ دەپتۇ كەللە، ــ لېكىن مەن كىشىگە ئازار بېرىشنىڭ ياخشى ئەمەسلىگىنى، يامانلىقنىڭ چوقۇم مۇكاپاتى يېتىدىغانلىغىنىمۇ بىلىمەن. ھەر كىم ئىبرەت كۆزىنى ئاچىدىغان بولسا ۋە يامانلىقنىڭ مۇكاپاتىنى كۆيلسا، خۇددى ئادىل پادىشا كۆرگەندەك، ياخشىلىق ۋە مەرھەمەتنى تىلەپ، قولى ۋە تىلىنى ئازار ۋە ئىزادىن تارتىشىدا شەك يوق.

ــ ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ دېمىنە.

ــ ئاڭلىشىمچە، ئىلگىركى زاماندا بىر پادىشا بار ئىكەن، ــ دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ كەللە.

شاهی ئادىلنىڭ هىكايىسى

ــ ئىلگىركى زاماندا، بىر پادىشا بار ئىكەن، ئۇ غەزەپ قولىنى ئېچىپ، زۇلۇم پۇتنى ياخشىلىق ۋە ئادىللىقنىڭ سىرتىدا قويغان بىر پادىشا ئىكەن. پۇقرالىرى ئۇنىڭ جەبرى - زۇلمىدىن ھەمىشە دۇئاغا قول كوتەرگەن ۋە لەنەتكە تىل ئاچقان ئىكەن. ئۇ پادىشا بىر كۈنى ئۇۋغا چىقىپتۇ ۋە ئۇۋدىن قايتىپ كېلىپلا: "ھەي زۇلۇم كورگەن كىشىلەر! مېنىڭ دىلىم تاكى بۇگۈنگىچە ساۋاپ جامالىنى كورمىگەن ئىدى. جاپا - مۇشەققەتكە قالغانلارغا رەھىم قىلمىغان ئىدىم. بۇگۈندىن تارتىپ خەلقىمۇ ھەرلىكىگە بەل باغلىدىم ۋە ئادالەت قىلىشقا نىيەت قىلدىم. ئۇمىدىم شۇكى، بۇندىن كېيىن ھېچقانداق زالىم پۇقرالارنىڭ ئىشىگىنى قاقالمىغاي" دەپ جاكا قىلدۇرۇپتۇ. بۇ خوشخەۋەردىن پۇقرالار دىلى شاتلىققا يۇزلىنىپ، پەقەرلەر بۇ بىشارەتتىن گۇل تېرىپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئازغىنا پۇرسەتتە ئۇنىڭ ئادالىتىنىڭ بەركىتىدىن شۇنچىلىك كەڭرىچىلىك بولۇپتىكى، بورە شىرنىڭ ئەمچىگىدىن سۈت ئەمگۈدەك، كەكلىك قارچۇغا بىلەن بىر ئويدە ياشىغۇدەك دەرجىدە ئادالەت ئورناپتۇ. شۇ سەۋەپتىن ئۇ پادىشا "شاھى ئادىل" دىگەن نامغا ئېرىشىپتۇ.

ئەدلۇ ئىنساپ شۇقەدەر مەھكەم بولۇپ قىلدى داۋام،
ئۇ زاماندا بولدى گويا ئوتقا گۈڭگۈرت پاسىبان.

سەلتەنەت يېقىنلىرىدىن بىرى بىر پۇرسەت تېپىپ، پادىشادىن ئۇ ئىشنىڭ سەۋەبىنى ۋە ئۇنىڭ خۇي - پەيلى تۇزۇلۇپ، خەلققە زۇلۇم سېلىشتىن ئادالەت تەرەپكە ئوتۇشىنىڭ بائىسىنى سوراپتۇ.

www.uyghurkitap.com

ـــ مەن شكارغا چىققان كۈنى ھەر تەرەپكە يۈگۈرۈپ، ھەر تامانغا نەزەر سېلىپ يۈرۈپ تۈيۈقسىز بىر ئىت بىلەن تۆلكىنىڭ كەينىدىن قوغلاپ كېتىۋاتقانلىغىنى كوردۇم، ـــ دەپتۇ پادىشا، ـــ قاراپ تۇرسام، ئىت يۈگۈرۈپ بېرىپ تۆلكىنىڭ پۇتىنى چىشلەپ چاينىۋەتتى. تۆلكە بىچارە ئاقساقلىغىنچە بىر توشۇككە كىرىپ كەتتى. ئىت قايتىپ كەلدى. شۇ ئەسنادا، بىر كىشى بىر تاشنى ئىتقا ئاتتى، ئىتنىڭ پۇتىغا تېگىپ پۇتى سۇندى. ئۇ كىشى تېخى ئۇچ ـ توت قەدەم ماڭا ـ ماڭمايلا، ئات تېپىپ ئۇ ئادەم ـ نىڭمۇ پۇتى سۇندى. ئۇ ئاتمۇ ھەچقانچە ماڭماي تۇرۇپ، بىر توشۇككە سېپىلىپ كېتىپ، پۇتى سۇندى. شۇندا مەن ھۇشۇمنى تاپتىم ۋە ئوز ـ ئوزەمگە: "كوردۇڭمۇ؟ نەمە ئىشلار يوز بەردى؟ ئەقىللىق كىشى بۇ كورگەن ھادىسىلەردىن ئىبرەت ئېلىشى كېرەك" دېدىم.

ياخشىلىق قىلغىن قىلما يامانلىق،
ئىشىڭغا لايىق جازا كورەرسەن.
گەر ياخشىلىققا مايىللىق قىلساڭ،
ئابروي دولەت راسا كورەرسەن.
ئەگەر يامانلىق ئەيلىسەڭ رەببەت،
بىرنەچچە يامان بالا كورەرسەن.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، ئاقىۋىتىدە جازا تارتىپ ئويلاپ، باشقىلارغا يامانلىقنى سېغىنسا، يامانلىغىنىڭ شۇمىلۇغى تېگىپ قالمىسۇن يەنە! ھەر كىم باشقىلارغا ئورا كولىسا ئالدى بىلەن ئوزى يىقىلىدۇ. بۇزرۇكلاردىن بىرسى: "يامانلىق قىلما، يامانلىق كورەرسەن، ئازگال كولىما، ئوزەڭ يىقىلىۋرسەن" دەپ ئېيتقان.

ـــ مەن بۇ ۋەقەدە زالىم ئەمەس، مەزلۇممەن! ـــ دەپتۇ

دېمىنە، ــ زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچى ئەگەر ئىنتىقام ئالسا ئۇنىڭغا جازا كەلمەيدۇ. ئەگەر ئازار يەتكۈزگۈچىگە ئازار بەرسە زەرەر تارتمايدۇ.

ــ پەرىزىمچە، مېنىڭ نەسىھىتىم بىلەن ئوز قىلمىشىڭدىن ۋاز كەچمەيدىغاندەك تۇرىسەن. ئەمما ئۇ سەندىن زور ۋە ئۇنىڭ دوستلىرى سېنىڭ دوستلىرىڭدىن كوپ تۇرسا، سەن ئۇنى قانداق بىر تەرەپ قىلالايسەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ كەلىلە.

ــ بۇ ئىشنىڭ بىناسىنى قۇرۇشقا كوپ كۈچ ۋە كوپ مەدەتكار كەتمەيدۇ، ــ دەپتۇ دېمىنە، ــ ھىلە ۋە تەدبىر بىلەن چارە قىلماق كېرەك، چۈنكى ھىلە كۈچ-قۇۋۋەتتىن كۈچلۈكرەكتۇر. سەن بىر ئىلانىنى ھىلە بىلەن ئولتۇرگەن قاغىنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلىماپتىكەنسەنده ــ دە؟

ــ ئۇ قانداق ھېكايە ئىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ كەلىلە.

ــ بىر قاغا، ــ دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ دېمىنە.

قاغا بىلەن ئىلاننىڭ ھېكايىسى

ــ بىر قاغا تاغنىڭ كامىرىغا ئۇۋا ياساپ، تاشنىڭ توشۇگىنى ماكان قىلىپ ياشىغان ئىكەن، ئۇنىڭ ئۇۋىسىنىڭ يېنىدا بىر زەھەرلىك ئىلاننىڭ ئۇۋىسى بار بولۇپ، قاچانكى قاغا بالا چىقارسا ئۇنىڭ بالىلىرىنى ئىلان يەپ كېتىدىكەن. قاغا جىگەر پارىسى بولغان بالىلىرىنىڭ پىراقىدا داغ بولىدىكەن. بارغانسېرى ئىلاننىڭ زۇلمى ھەددىدىن ئېشىپتۇ. قاغا تاقەتسىزلىنىپ، ئوزىگە دوست بولغان بىر چىلبورىگە: ئاشۇ ئىلاندىن قۇتۇلسام بولاتتى، دەپ شىكايەت قىلىپتۇ.

ــ قانداق قۇتۇلماقچىسەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ چىلبورە.

ــ ئىلان ئۇخلاۋاتقان چېغىدا تۇمشۇغۇم بىلەن كوزىنى چوقۇپ قارغۇ قىلىۋەتسەم دەيمەن. ئۇنىڭ كوزى قارغۇ بولغاندىن كېيىن كوز نۇرلىرىم، جىگەر پارىلىرىم ئۇنىڭ ۋەھىمىسىدىن خا-

تەرجەم بولدۇ، ــ دەپتۇ قاغا.

ــ سېنىڭ بۇ تەدبىرىڭ خاتا، ــ دەپتۇ چىلبۇرە. ئۇنىڭغا ــ ئاقىل كىشى دۈشمەنگە قەست قىلىشتا ئۆزىگە بىخەتەر ئۇسۇل بىلەن ئىش قىلىشى كېرەك. سەن بۇ خىيالىڭدىن ۋاز كەچكىن. سەن قىسقۇچپاقنى ھالاك قىلىشقا ھەرىكەت قىلىپ ئۆزىنىڭ ئەزىز ھاياتىنى بەربات قىلغان بىلمەسلىكىڭنى ئىش قىلمىغىن.

ــ ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ قاغا.

چىلبۇرە ئۇنىڭغا بىلمەسلىكىڭنىڭ بىلەن قىسقۇچپاقنىڭ ھىكايىسىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ:

ــ بىر بىلمەسلىكىڭنىڭ سۇ بويىنى ۋەتەن قىلىپ، ئۆزىنىڭ ھاجىتىگە لايىق بىلىق تۇتۇپ يەپ، خوشاللىق بىلەن ھايات كەچۈرىدىكەن. بېرىپ ــ بېرىپ ئۇ قېرىپتۇ ــ دە، كۆچىدىن قىلىپ، بىلىق ئالالمايدىغان بولۇپ قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ غەم دامىغا گىرىپتار بولۇپ:

ۋاي ئىستەكى ئومرىمىزنىڭ كارۋىنى كەتتى ئوتۇپ،
باشىمىزغا غەم غۇبارىدىن تولا چاڭ توزۇتۇپ.

"ئەپسۇسكى، ئەزىز ئومرۇم بەربات بولدى. ياش ۋاقتىمدا قېرىلىق ئۆچۈن مال ــ دۇنيا ساقلاپ قويمايتتىمەن. ھازىر كۆچ ــ قۇۋۋىتىم قالمىدى. ماغدۇر بولمىسا ھېچ ئىش قىلغىلى بولمايدىكەن. ئەمدى ھىلە ــ مىكىر ئىشلىتىپ كون كەچۈرمىسەم بولمىدى" دەپ غەم يەپ، ئاھ ئۇرۇپ ناله قىلىپ بىر سۇ لېۋىدە ئولتۇرغان ئىكەن، نېرىدىن بىر قىسقۇچپاقا كورۇنۇپتۇ ۋە ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ خوشال ــ خورامىلىق بىلەن "غەمكىن كورۇنسەنغۇ، غەمكىنلىگىڭنىڭ سەۋەۋى نىمە؟" دەپ سوراپتۇ. "نىمە ئۈچۈن غەمكىن بولماي! ــ دەپتۇ بىلمەسلىكىڭ، ــ مېنىڭ مەئىشىتىمنىڭ شارابى ۋە تىرىكلىگىمنىڭ سەرمايىسى مانا مۇشۇ بىلىقلار ئىدى. ھەر كۈنى

ئىككى بېلىق تۇتاتتىم، ماڭا ئۇنىڭدىن كۈن كورگەدەك قۇۋۋەت هاسىل بولاتتى. ئۇنىڭلىق بىلەن بېلىقلار كېمىيىپ كەتمەيتتى. مەن ئاشۇ ئازغىنا ئوزۇققا قانائەت قىلىپ كۈن كەچۈرەتتىم، ئۇنىڭدىن ئارتۇق نەرسىنىمۇ تەلەپ قىلمايتتىم. بۇگۈن بۇ يەر-دىن ئىككى ئوۋچى ئوتتى. ئۇلاردىن بىرى: بۇ يەردە بېلىق كوپ ئىكەن، تۇتايلى دىگەن ئىدى، يەنە بىرى: پالانى يەردە-كى سۇدا بېلىق بەك كوپ، ئاۋال ئۇنى تۇتۇپ ئاندىن كېيىن بۇ يەرگە كېلەيلى، — دىدى. ئەگەر شۇنداقلا بولىدىغان بولسا ماڭا جاندىن قول ئۇزۇپ ئولۇمگە بەل باغلىماق لازىم بولىدۇ".

بۇنى ئاڭلىغان قىسقۇچپاقا دەرھال بېلىقلار ئالدىغا قايتىپ بېرىپتۇ-دە، بۇ يامان خەۋەرنى سوزلەپ بېرىپتۇ. بېلىقلار ۋاڭ-چۇڭ قىلىپ، غوغا چىقىرىشىپ بېلىقئالغۇچىنىڭ قېشىغا كېلىشىپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ: "ئوۋچىلارنىڭ بىزنى تۇتماقچى بولغانلىغىنى بىزگە سەن خەۋەر قىلىپ قويۇپسەن. سەندىن مەسلىھەت سوراپ كەلدۇق. چۈنكى، مەسلىھەت سورالغان كىشى ئامانەتدار بولىدۇ. ئەقىللىق كىشىلەر: ئەگەردە دۇشمەن كىشى بولسىمۇ، بىر ئىشنى مەسلىھەت سالسا توغرا مەسلىھەت بېرىشى كېرەك، خۇسۇسەن بىر ئىشتا ئۇنىڭ ئوزىگىمۇ نەپ تېگىدىغان بولسا، دەپ ئېيتىشقان. سېنىڭ تىرىكچىلىگىڭ بىز بىلەن ئىكەنلىگىنى ئوزەڭمۇ ئېيتىپسەن. ئەمدى بىزنىڭ بۇ ئىشىمىز توغرىسىدا نىمە دەيسەن؟"

"مەن ئۇ سوزنى ئوۋچىلاردىن ئاڭلىغان، — دەپتۇ بېلىق ئالغۇچ، — ئۇلار بىلەن ئۇرۇشۇشنىڭ ئىلاجى يوق. ماڭا مۇنداق بىر ھىلە ماقۇل كورۇنۇۋاتىدۇ. مۇشۇ يېقىن ئەتراپتا سۇ توختايدىغان بىر جاي بار. سۇيىي خۇددى جاھانىمىما ئەينىگىدەك ناھايىتى سۇزۇك، ئۇنىڭ تېگىدىكى قۇم دانىچىلىرىنىمۇ سانغىلى بولىدۇ. غەۋۋاسلار ئۇنىڭ ئاستىغا يېتەلمىگىدەك ۋە شۇڭغۇغۇچىلار ئۇنىڭ چوڭقۇرلۇغىنى ئولچىيەلمىگىدەك چوڭقۇر. ھىچقانداق ئوۋ-

چىنىك كوزى تېخى ئۇ سۇغا چۈشمىگەن. ئۇ كولۇنىڭ بېلىغى سۇ دولقۇنىدىن ئوزگە زەنجىرنى ۋە ياكى تورنى كورۈپ ياقمىغان

شۇنداق كولكى ئۇ گويا كى دەريا،
لېكىن باش-ئۇچى بولمىغان بەرپا.

ئەگەر شۇ جايغا كوچىمىزلار خاتىرجەملىك ۋە راھەت-پاراغەت بىلەن ئومۇر كەچۈرەتتىمىزلار".

"بۇ ياخشى تەدبىر ئىكەن، — دەپتۇ بېلىقلار، — ئەمما ۋاقىت زىق. كېچىكمەي ئوۋچىلار كېلىپ قالىدۇ. قانداق قىلىمىز؟" بېلىقلار ناھايىتى ئىززەت-ئىكرام ۋە مىننەتدارچىلىق بىلەن قارار قىلىشىپتۇ. يەنى بېلىقئالغۇچ ھەركۈنى بىرنەچچە بېلىقنى كوتىرىپ ئاشۇ كولىگە ئاپىرىپ قويىدىغان بولۇپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بېلىقئالغۇچ ھەر كۈنى بىرنەچچە بېلىقنى ئېلىپ بېرىپ بىر دوڭنىڭ ئۈستىگە چىقىپ يەپ قايتىپ كېلىدىكەن. بېلىقئالغۇچنىڭ قايتىپ كەلگەنلىگىنى كورگەن بېلىقلار "مېنى كوتەرگىن" دەپ تالىشىدىكەن. ئەمىل ئىبرەت كوزى بىلەن ئۇلارنىڭ غەپلىتىگە نەزەر سالىدىكەن. زامانە مىڭ كوز بىلەن ئۇلارنىڭ ھالىغا يىغلايدىكەن. ھەرقانداق كىشى دۇشمەن سۈزىگە ئالدىنىپ ئەسلىدىن يامان بولغانلارغا ئىشەنسە ئۇنىڭ جازاسى مانا شۇنداق بولىدۇ. شۇنداق قىلىپ ئارىدىن بىرنەچچە كۈنلەر ئوتۈپتۇ. قىستۇچىپاقمۇ ھىلىقى كولىگە كوچۇش ئارزۇسىنى بايان قىلىپتۇ. بېلىقئالغۇچ ئويلاپ "ماڭا، بۇنىڭدىن بەكرەك دۇشمەن يوق، ئۇنىمۇ ئۇنىڭ يارانلىرى بارغان جايغا ئېلىپ بارغىنىم ياخشى" دەپتۇ-دە، قىستۇچىپاقنى گەدىنىدە كوتىرىپ ھىلىقى دوڭگە ئېلىپ كەپتۇ. قىستۇچىپاقا بېلىقلارنىڭ سوڭگىنى كورۈپ: "ئەقىللىق كىشى دۇشمەننىڭ سۇيىقەستىدىن ۋاقىپ بولسا، ھەركەت قىلىشى كېرەك، ئەگەر ھەركەت قىلمىسا ئوز خۇنىغا

شىرىك بولىدۇ. ئەگەر ئۇ سۈيىقەستتىن ساقلىنىش ئۈچۈن ھەركەت قىلسا، دۈشمىنى ئۇستىدىن زەپەر قازىنىدۇ، مەردانىلىغىنىڭ شوھرىتى ئالەمگە تارقىلىدۇ ۋە بەخەيرەتلىكنىڭ تەنىسىنى ئاڭلىمايدۇ" دەپ پىكىر يۈرگۈزۈپتۇ.

دۈشمەن ساڭا قىلسا قەست، سەنمۇ ھەركەت قىلغايسەن،
بولساڭ ئەگەر پاراسەت مەردانىلىقتا مەشھۇر.
مۇرات كىرسە قولۇڭغا تاپارسەن شات-خورامىلىق،
بولمىسا نە بولغايسەن ئەرلەر ئالدىدا مەغرۇر.

شۇنىڭ بىلەن قىسقۇچپاقا بېلىقنىڭ ئالغۇچىنىڭ دۈمبىسىدىن كانىيىغا ئومىلەپ بېرىپ كانىيىنى مەھكەم سىقىپتۇ. بېلىقنىڭ ئالغۇچ قىيىرى ۋە زەئىپ ئىكەن. شۇڭا بىر ئاز سىقىش بىلەنلا يەرگە يىقىلىپ بەھۇش بولۇپ تۇپراق يەر بىلەن يەكسان بوپتۇ. قىسقۇچپاقا ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇپ ئوز يولىغا مېڭىپتۇ ۋە قالغان بېلىقلارنىڭ سالامەتلىگىنىڭ سۈيۈنچىسىنى ئاپتۇ ھەمدە قىسىنى باشتىن-ئاياق سوزلەپ بېرىپتۇ. بېلىقلارنىڭ ھەممىسى سۈيۈنۈپ بېلىقنىڭ ئالغۇچىتىن قۇتۇلغىنىغا شۈكرى قىلىپ يېڭى ھايات تېپىپتۇ.

دۈشمەندىن قۇتۇلۇپ بىر نەپەس ئالماق،
بىلگىنكى يۈز يىللىق ھاياتتىن ياخشى.
دۈشمەندىن بىر نەپەس قۇتۇلماق گويا،
جاھاننى ئىلكىگە ئالغاندىن ياخشى.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۈمكى، كوپ كىشىلەر ئوزىنىڭ ھىلە-مىكرىسى بىلەن ئوزى ھالاك بولىدۇ. ئەمما مەن ساڭا دۈشمىنىڭنى ھالاڭ قىلىدىغان ۋە لېكىن ئوزەڭ ھايات

قالدىغان بىر ئىشنى ئۇگىتەي.
ــ دوستلارنىڭ بۇيرۇغىدىن ۋە ئەقىللىقلارنىڭ مەسلىھىتىدىن چىققىلى بولمايدۇ، ــ دەپتۇ قاغا.

ماڭا مەيخانىگە بارماقتا ئىرشات ئەيلىدىڭ ساقى،
سېنىڭ تەبئىڭ خىلاپىن ئەيلىمەك بولماس بۇرادەرلىك.

ــ ياخشىسى شۇكى، ھاۋاغا پەرۋاز قىلىپ ئۇچقىن، ــ دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ چىلبۇرە، ــ تاماقارغا ۋە ئويلەرگە نەزەر سال، قەيەردە رومالغا ئوخشاشراق بىرەر نەرسە كۆرسەڭ، ئۇنى ئالغىن- دە، ھاۋاغا كوتۇرۇل. لېكىن ئادەملەرنىڭ كوزىدىن غايىپ بولما. شۇنداق قىلساڭ كىشىلەر سېنى كورۈپ ئارقاڭدىن چوقۇم ئەگىشىدۇ. سەن ئەنە شۇنداق ئۇچۇپ ئىلانغا يېقىن كېلىپ، رومالنى ئۇنىڭ ئۇستىگە تاشلىغىن. ئادەملەرنىڭ كوزى ئۇنىڭغا چۈشسە ئاۋال ئىلاننى ئولتۇرۇپ، ئاندىن رومالنى ئالىدۇ. سېنىڭ كۆڭلۈڭ ھېچقانداق خەتەرسىز ھالدا ئۇ ئىشتىن پاراغەت تاپىدۇ.

قاغا چىلبۇرىنىڭ سوزى بىلەن ئاۋات بىر مەھەللىگە ئۇچۇپ بېرىپتۇ. قارسا بىر خوتۇن رومىلىنى تامنىڭ لېۋىگە قويۇپ قويۇپ، ئوزى تاھارەت قىلغىلى تۇرغان ئىكەن. قاغا ئۇ رومالنى ئېلىپ قېچىپتۇ ۋە چىلبۇرىنىڭ دىگىنىدەك قىلىپ رومالنى ئاپىرىپ ئىلانىنىڭ ئۇستىگە تاشلاپتۇ. رومالنى ئالغىلى قاغىنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ كەلگەن كىشىلەر ئىلاننى ئولتۇرۇپ رومالنى ئاپتۇ. شۇنداق قىلىپ دۇشمىنى يوقىلىپ، قاغىنىڭ كوز يېشى توختاپتۇ.

ــ بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، ــ دەپتۇ دېمىنە، ــ ھەرقانداق كۈچ بىلەن ئەمەس، بەلكى ھىلە بىلەن پۈتتۈرگىلى بولىدىغانلىغىنى چۈشىنىشىڭنى خالايمەن.

ــ ئو كوزدە كۈچ ـ قۇۋۋەت، ئەقىل ـ پاراسەت ۋە چارە ـ تەدبىر

بىر بار دەپتۇ كەللە، ــ ئۇنداق كىشىنى ھىلە-مىكىر بىلەن بىر-نەرسە قىلغىلى بولمايدۇ. ئەگەر سەن ھىلە-مىكىر بىلەن بىر يوچۇق ئاچساڭ ئۇ تەپەككۇر بىلەن ئۇنى ئېتىۋېتىش ئېھتىمالى بار. سەن ئۇنى كەچلىك قىلىپ بولغىچە ئۇ سېنى ئەتىگەنلىك قىلىۋېتەرمىكىن. سەن ھىلىقى تۇلكىنى تۇتۇپ بېرىمەن دەپ ئوزى تۇتۇلۇپ قالغان توشقاننىڭ ھىكايىسىنى ئاڭلىمىغانمۇسەن.

ــ ئۇ قانداق ھىكايە ئىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ دېمىنە.

ــ بىر ئاچ بورە، ــ دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ كەللە.

تۇلكە بىلەن توشقان ۋە بورىنىڭ ھىكايىسى

بىر ئاچ بورە دالىدا ئوزۇق ئىزلەپ، ھەر تەرەپنى كېزىپ يۈرۈپ، بىر تۇپ چىغ تۇۋىدە تۇخلاۋاتقان توشقانىنى كورۇپ قاپتۇ-دە، ئۇنى غەنىمەت بىلىپ، ئاستا قەدەم تاشلاپ ئۇنىڭغا يېقىنلىشىپتۇ. بورىنىڭ ئاياق تىۋىشىنى ئاڭلىغان توشقان ئور-نىدىن سەكرەپ تۇرغان ئىكەن، بورە ئۇنى قاچقىلى قويماي ئالدىنى توساپ تۇرۇپ مۇنداق دەپتۇ:

كەل قېشىمغا، تاقىتىم يوق بولغىلى سەندىن يىراق،
كەتمىگىن، كەتسەڭ جېنىمغا يەتكۈسىدۇر ئىشتىياق.

توشقان ئۇنىڭ ھەيۋىتىدىن قورقۇپ تىترەپ، ئاغزى گەپكە كەلمەي قاپتۇ ۋە بىردەمدىن كېيىن زارلىنىپ يالۋۇرغىلى تۇرۇپتۇ.

ــ ئەي دەررەندىلەرنىڭ بېگى، ــ دەپتۇ توشقان يۇزىنى يەرگە سۈرتۈپ تۇرۇپ، ــ سىزدە ھازىر ئاچلىق ئوتى شولە ئۇرۇپتۇ. نەپسىڭىز غىزا تەلىۋىدە ئىزتىراپقا چۈشۈپتۇ. مەن بىر ئاجىز ۋە ئورۇق نەرسە. شۇڭا مەن سىزگە بىر لوقمىدىن ئار-

www.uyghurkitap.com

تۇق غىزا بولالمايمەن. مېنى يىمەك بىلەن سىزنىڭ ئىشتىپاڭىز-غا قانچىلىك نەپ يەتسۇن؟ مۇشۇ يېقىن ئارىدا ئاھايىتى سېمىزلىكتىن يول ماڭالمايدىغان، ئىنتايىن يوغانلىغىدىن ھەرىكەت قىلالمايدىغان بىر تۇلكە بار. ئۇنىڭ گوشى تاتلىق ۋە لەززەتلىك جەھەتتە خۇددى ئابى ھاياتقا، قېنىنىڭ تاتلىقلىغى ناۋات شەرۇتىگە ئوخشايدۇ دەپ ئويلايمەن. ئەگەر سىز ئۇنىڭ تەرىپىگە قەدەم رەنجى قىلسىڭىز، مەن ئۇنى بىر ھىلە بىلەن قېشىڭىزغا ئەكىلىمەن. ناشتىلىق قىلارسىز، ئەگەر ئۇنى يەپ بىر خۇرسەن بولسىڭىز مەن ئۇمۇرۇڭىزغا قۇلۇڭىز بولىشىمۇ رازىمەن.

بورە ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ئەقلى-ھوشى كېتىپ، ئۇنىڭ ئەپسۇنىغا ئالدىنىپ، تۇلكىنى تېپىش ئۈچۈن مېڭىپتۇ. ئۇ دالىدا راستىنلا بىر تۇلكە بار ئىكەن. ئۇ ئالدامچىلىقتا شەيتانغا دەرس بېرىدىغان، ھىلىگەرلىكتە ئىبلىسقا ساۋاق ئۆگىتىدىغان بىر تۇلكە ئىكەن.

ھىلىگەر بىر تۇلكە ئۇندا بار ئىدى،
جانۋارلار ئىچرە كوپ ئەييار ئىدى.

دەشت بىلەن قىشلاقتا كوپ ھىلە قىلىپ،
بورە كىرپىگىنى ئالاتتى تېرىپ.

ھەممە جان شۇم تۇلكىدىن يىغلەن ئازار،
ئۇۋچى ئىتىمۇ ئۇنىڭدىن بولغان بىزار.

يۈرەتتى كىشىگە كەم-كەم كورۇنۇپ،
ئىزىنى قۇيرۇغى بىلەن سۈپۈرۈپ.

ئۇ تۇلكە بىلەن توشقاننىڭ ئوتتۇرىسىدا كونا ئاداۋەت بار ئىكەن. شۇڭا بۇگۈن پۈرسەت تاپقاچقا، ئىنتىقام ئېلىشنىڭ پېيىگە چۈشۈپ بورىنى باشلاپ بېرىپتۇ-دە، بورىنى تۇلكىنىڭ توشۇگىـ

نىڭ ئاغزىدا قويۇپ قويۇپ، ئوزى ئىچكىرى كىرىپ سالام قىپتۇ. تۆلكە ئۇنىڭغا جاۋاپ سالام بېرىپ شۇنداق دەپتۇ:

— خۇش كېلىپسەن، كەل قېشىمغا كەل بېرى،
كوزلىرىم تەشنا ئىدى كوپتىن بېرى.

— كوپتىن بېرى ساڭا مۇلاقەت بولۇش شەرىپىنى تېپىش ئارزۇسىدا ئىدىم. خۇداغا شۇكرى، جامالىڭ نۇرىدىن كوزۇمگە روشەنلىك بېرەلىدىم، — دەپتۇ توشقان، — ئەمما كارامەت ئېلىدە بېشى ئۇستۇن پادىشا ۋە ئۇلۇغلۇق مەملىكىتىدە مۇرىت تەربىيىلىگۈچى بولغان بىر ئەزىز سېنىڭ مېھماندوست ۋە ئىلتىپاتلىق ئىكەنلىگىڭنى ئاڭلاپ كوڭلىنىڭ كوزىنى جاھان ئارا جامالىڭ بىلەن مۇنەۋۋەر قىلىش ۋە جېنىنىڭ دىمىغىنى ئىپارەك نەپىسىڭ بىلەن خۇشبۇي قىلىش ئۈچۈن، تەۋەرۈك مازارىدىن ئىشىگىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە مەن پەقەر-ھەقىر بەندىنى ساڭا ۋاستە قىلىدى. ئەگەر سەن بىلەن مۇلاقەت بولۇشقا رۇخسەت بولسا كىرسۇن. ئەگەر ۋاقىت تەقەززا قىلمىسا قايتىپ كېتىپ يەنە بىر قېتىمدا كەلسۇن.

بالاغا ئوخشاش يانسۇنمىكىن ئۇ،
دۇئاغا ئوخشاش كەلسۇنمىكىن ئۇ.

تۆلكە بۇ سوزلەر بېتىدىن ھىلە خېتىنى ئوقۇپتۇ ۋە بۇ سۇخەنلەر ئەينىگىدە مىكىر سۇرىتىنى كورۇپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ "ئىككى خىل مەخلۇقنىڭ ئوز ئۇسۇلى بويىچە مۇئامىلە قىلاي ۋە ئوزىگە ئوز شەرۋەتلىرىدىن ئىچۈرەي. چۈنكى چالما ئاتقان كىشىگە تاش ئاتماق كېرەك" دەپ ئويلاپتۇ-دە، چىرايىغا كۆلكە يۈگۈرتۈپ، خوشامەت قىلغان بولۇپ شۇنداق دەپتۇ:

— مەن ئوزەمنى ئەزىزلەر خىزمىتىگە ئاتاپ قويغان، مېھماندوست ئىكەنلىگىمنى ئاڭلاپ ئىشىگىمگە كەلگەن ئىكەنسەن، ئەلۋەتتە، ئىززەت-ئىكرامىمنى ئورنىغا قويۇشۇم كېرەك. ئەمما ئىشىگىمنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ سوھبەت قىلىشىمىزغا ئوخشاش ئىشىگىمنىڭ ئىچىدە ئولتۇرۇپ سوھبەت قىلىشىمىز ئەلۋەتتە ئەدەپ-قائىدىگە ئوخشاش ئىش بولىدۇ. ئەگەر ئىشىگىمنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئولتۇرۇشقا رۇخسەت قىلساڭ، ئىززەت-ئىكرامىمنى ئورنىغا قويۇشۇم ئاسان بولىدۇ.

www.uyghurkitap.com

خانامنڭ ئىشىگىنى ئەزىزلەرنىڭ يۈزىگە ئېچىپ قويغان. مەن ئەنە شۇ سەۋەپ بىلەن ئۇلارنىڭ كاماللىرى ۋە كەيپىياتلىرى جامالىدىن بەھرە ئالالمەنمىكىن دېگەن ئۇمىتتىمەن. خۇسۇسەن سەن تەرىپلەپ نىشان بەرگەن بۇنداق كاماللەت ئىگىسى بولغان ئەزىز مېھمانىنى كۈتۈۋېلىشتا قىلچىمۇ نۇقسان قىلمايمەن، ئەلۋەتتە. ئۇنىڭغا خىزمەت قىلىشتا قانداقسىغا غەپلەتتە قالالايمەن؟ مەن "ھەر قاچان ئويگە مېھمان كەلسە ئوز رىزقى بىلەن كېلىدۇ" دېگەن سوزنى بىلمەن ئەمەسمۇ؟ بۇزرۇكلار مۇشۇنداق دەپتىكەنغۇ:

ھەركىشى ئالەم ئارا يىگەي ئوزىنىڭ رىزقىنى،
گەر سېنىڭ ئويۇڭدە نان يەر، يا ئوزىنىڭ خانىدىن.①
بەس، سېنىڭ بوينۇڭغا مىننەت قويما بولغاي مېھمىنىڭ،
چۈنكى ئۇ يەر داستىخانىڭدا ئوزىنىڭ نانىدىن.

— سەن بىردەم تەخىر قىلىپ تۇرغىن، كۈلبەمنى سۈپۈرۈپ، خەس-خەشەكلەرنى بىر چەتكە چىقىرىۋېتىپ تازىلاي، مېھمانغا لايىق كەلگىدەك بىساتلارنى سالاي.

توشقان ئوزىنىڭ ئەپسۇنى تۈلكىگە تەسىر قىلدى بولغاي دېگەن پىكىرگە كەپتۇ-دە، دەرھال ئۇنى بوينىگە ئۇچراشتۇرۇش تەقەززاسىدا:

— بۇ مېھمان تەكەللۇپسىز دەرۋىش كىشى، ئوينى ياساپ-جابدۇش ۋە بىسات سېلىش ئىشلىرى بىلەن ئانچە خوشى يوق. كۆكلۈڭ تارتقان بولسا، تەكلىپ قىلساڭلا كۈپايە، باشقا ئىشنىڭ ھاجىتى يوق! — دەپتۇ ۋە تاشقىرىغا چىقىپ بولغان گەپلەر ۋە تۈلكىنىڭ ئالدانغانلىق خوشخەۋەرىنى بوينىگە يەتكۈزۈپتۇ ھەمدە يېگۈزاشتىن تۈلكىنىڭ گوشىنىڭ سېمىز، تاتلىق ۋە پاكىز ئىكەنلىگىنى، ھەر بىر ئەزاسىدا قۇۋۋەت بارلىغىنى تەرىپ قىلىشقا باشلاپتۇ. بوينىڭ ئىشتىھاسى قوزغىلىپ، ئاغزىدىن سېرىق سۇ

① خان — خۇان، بۇ يەردە داستىخان كوزدە تۇتۇلىدۇ.

ئاققىلى تۇرۇپتۇ. توشقان بولسا "مۇشۇ خىزمىتىم بىلەن بوردىدىن قۇتۇلدىغان بولدۇم" دەپ ئويلاپتۇ. لېكىن تۇلكە ئۇنىڭدىن ئىلگىرى ئۇۋۇسىنىڭ ئىچىگە ئېھتىيات يۇزىسىدىن چوڭقۇر ئورا كولاپ قويغان ئىكەن ۋە ئورنىڭ ئۈستىنى خەس-خەشەك-لەر بىلەن يېپىپ قويۇپ، زورۇر بولغاندا قېچىپ چىقىپ كېتىش ئۈچۈن توشۇك كولاپ قويغان ئىكەن. ئۇ توشقانىنى ئۇزىتىپ قويۇپلا ئورا ئۈستىدىكى خەس-خەشەكلەرنى سەل-پەل تۇزىتىپ بولۇپ ۋاقىراپتۇ:

— ھەي، ئەزىز مېھمان، قەدەم تەشرىپ قىلىڭ!

ئەمما ئۇلار كىرىشى بىلەنلا تۇلكە ھىلىقى توشۇكتىن چىقىپ قېچىپتۇ. توشقان زوق بىلەن، بورە ھىرىس بىلەن ھىلىقى قاراڭغۇ ئۇۋۇغا شۇنداق كىرىشىگىلا ئىككىلىسى ئورىغا چۈشۈپ كېتىپتۇ. "بۇ ھىلىنى توشقان قىلغان ئوخشايدۇ" دەپ گۇمان قىلغان بورە دەرغەزەپ بولۇپ، توشقانىنى ئىككى پارچە قىلىپ تاشلاپ، بۇ ئالەمنى ئۇنىڭ نومۇسىدىن قۇتقۇزۇپتۇ.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، سەن دانىشمەن-لەرگە ھىلە-مىكىر ئىشلەتكىلى بولمايدىغانلىغىنى چۈشىنىشىڭ كېرەك.

— ئۇغۇ شۇنداق، — دەپتۇ دېمىنە، — لېكىن شەنزەبە مەغرۇر بولغانلىغىدىن مېنىڭ دۇشمەنلىگىمدىن غاپىل قالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنى ھىلە بىلەن يەقتىقىلى بولىدۇ. چۈنكى مەككارلىق ئوقىنى دوستلۇق ياسى بىلەن ئاتسا دەل تېگىدۇ. سەن باشقا بىر توشقانىنىڭ ھىلە-مىكىرىسىنىڭ شىرغا قانداق تەسىر قىلغان-لىغىنى ئاڭلىمىغانمۇسەن؟ شىرنىڭ گەرچە ئەقلى-ھوشى ئارتۇق بولسىمۇ، ئۇنىڭ مىكىرىدىن غاپىل قالغاچقا، ھالاكەتكە ئۇچرىغان ئىكەن.

— ئۇ قانداق ۋەقە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ كەلىلە.

— باغدات ئەتراپىدا بىر ئورمانلىق بار ئىكەن، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ دېمىنە.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورىسى
www.uyghurkitap.com

شىر بىلەن توشقاننىڭ ھېكايىسى

باغدات ئەتراپىدا بىر ئورمانلىق بار بولۇپ، ئۇنىڭ شامالى جەننەت شامىلىدەك خۇشپۇراق، كورۇنۇشى پەلەك كوزىنى روشەن قىلغۇدەك دەرىجىدە گۈزەل ئىكەن، ئۇنىڭ گۈلزارىنىڭ ھەر شېخىدىن يۈز يورۇق يۈلتۈز ھەيران ۋە ھەر گۈلىنىڭ ھوسنىگە توققۇز پەلەك سەرسان بولىدىكەن.

بىنەپشە بىلەن بېزەلگەچ ئەتراپ،
ھاۋاسىدىن تۇراتتى ئەتىر پۇراپ.

ئۇ ئورمانلىقتا ياۋا ھايۋانلار كوپ ئىكەن. ھاۋاسىنىڭ خوپلۇغىدىن، سۇلىرىنىڭ كوپلۈگىدىن، نازۇ نېمەتلىرىنىڭ تولۇلۇغىدىن مەخلۇقلارنىڭ تۇرمۇشى بەكمۇ ياخشى ئوتىدىكەن. يېقىن ئەتراپتا ناھايىتى ئاچچىق يامان بىر شىر بار ئىكەن، ئۇ ھەركۈنى ئۇ بىچارىلەرنىڭ شاتلىقلىرىنى ئاچچىقلا ئايلاندۇرىدىكەن. بىر كۈنى ھەممىسى بىرلىشىپ شىرنىڭ قېشىغا كەپتۇ ۋە ئۇنىڭغا قوللۇق بىلدۇرۇشۇپ شۇنداق دېيىشىپتۇ:

ــ ئەي پادىشا! بىز ھەممىمىز سېنىڭ پۇقرالىرىڭغۇ، سەن بولساڭ ھەر كۈنى زەخمەت چېكىپ ئاۋارە بولۇپ، بىردىمزىنى تۈتۈپ يىيەلەيسەن يا يوق. ئەمما بىز ھەمىشە سەندىن قورقۇپ، ئۇزىمىزنى قويىدىغان جاي تاپالماي قالمىز. سەنمۇ بىزنى تۈتەمەن دەپ جاپا تارتىپ قالىسەن. بۇگۈن بىز بىرلىكتە ساڭا مۇ پاراغەت بېرىدىغان، بىزگىمۇ راھەت كورۈشكە سەۋەپ بولىدىغان بىر مەسلىھەتنى قىلىشتۇق. يەنىى سەن بىزنىڭ تىنچ ھايات كەچۈرۈشىمىزگە توسقۇنلۇق قىلمايدىغان بولساڭ، بىز ھەر كۈنى چاشكا ۋاقتىدا بىردىن جانۋارنى سېنىڭ ئاشخانىڭغا

يەتكۈزۈپ بەرمەكچىمىز. بۇ ۋەزىپىنى ئادا قىلىشتا ھەرگىزمۇ ئۇقسان كۆرسەتمەيمىز.

شىرمۇ ئۇلارنىڭ سوزىگە رازى بولۇپتۇ. ياۋا ھايۋانلار ھەركۈنى بىر قېتىم قۇرئە سالىدىكەن. كىمنىڭ ئېتى چىقسا شۇنى شىرغا تۇتۇپ بېرىدىكەن. شۇ تەرتىپتە بىر مۇددەت ئوتۇپ تۇ. بىر كۈنى توشقاننىڭ ئىسمىغا قۇرئە چىقىپتۇ.

ــ ئەگەر مېنى ئەۋەتىشتە بىپەرۋالىق قىلمىسىڭلار سەلەرنى بۇ بالادىن قۇتقۇزمەن، ــ دەپتۇ توشقان.

ــ ئەگەر شۇنداقلا بولسا نېمە دېسەڭ شۇنى قىلايلى، ــ دەيىشىپتۇ باشقىلىرى.

شۇنىڭ بىلەن توشقان بىر سائەت ساقلاپ تۇرۇپتۇ. نەتىجىدە چاشكا ۋاقتى ئوتۇپ، شىرنىڭ قوسىغى ئېچىپ، ئۇ ھايۋانلارنىڭ ۋاقتىدا كەلمىگەنلىگىدىن غەزەپلىنىپ، چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىشقا باشلاپتۇ. شۇ چاغدا توشقان ئاستاغىنا شىرنىڭ قېشىغا كەپتۇ ۋە ئۇنىڭ ئەھۋالى باشقىچىرەك ئىكەنلىگىنى كۆرۈپتۇ. قەھرى ـ غەزەپ ئالامىتى ئۇنىڭ ھەركەتلىرىدە ئىپادىلىنىپ تۇرغان ئىكەن.

ئاچلىق ئەگەر قېرىنغا سالسا بىر ئوت،
ھېچ كىشى بىلمەس ئۇ كۈندۈر مۇسىبەت.

توشقان شىرنىڭ غەزەپلىنىپ، ئىنتىقام قۇيرۇغىنى يەرگە ئۇرۇپ، ۋەدىسىنى بۇزماق ئۈچۈن بانسا ئىزلەپ تۇرغانلىغىنى سېزىپ، ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ ئاستاغىنا سالام قىلىپتۇ.

ــ قەيەردىن كەلدىڭ؟ باشقا ياۋا ھايۋانلارنىڭ ئەھۋالى قانداق؟ ــ دەپ سوراپتۇ شىر.

ــ ئاۋالقى يارلىقلىرىڭ بىنائەن يەنە بىر توشقان بىلەن مېنى قوشۇپ ئەۋەتكەن ئىدى، ــ دەپتۇ توشقان، ــ ئىككىمىز بىللە

خزمەتلىرىگە كېلىۋاتساق تۇيۇقسىز بىر شىر ئۇچراپ قالدى. بىز "بىز ھەزرىتى پادىشانىڭ غىزاسى" دەپ قانچە ئېيتساقمۇ، ئۇ قىلچە پەرۋا قىلماي "بۇ مېنىڭ شىكار قىلىدىغان يېرىم" دەپ بىر-يەردە ئۇچرىغان ھەرقانداق جانۋار ماڭا تەئەللۇق" دەپ بىر-مۇنچە لاپ ئۇردى. مەن بىتاقەت بولۇپ، ئەھۋالنى مۇبارەك كوڭۇللىرىگە ئەرز قىلىش ئۈچۈن قېچىپ كەلدىم.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان ئاچ شىرنىڭ جاھىللىق ھىممىتى تۇتۇپ غەزەپلىنىپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

ــ ھەي توشقان، سەن ئۇنى ماڭا كورسىتىپ بېرەلەمسەن؟ مەن ئىنتىقام ئالماقچىمەن؟

ماڭا خاستۇر زەربە بەرمەك، تەنە قىلماق ئادىتى،
ئۇگىنەر يولۋاس مېنىڭدىن ئەدەپ ئەخلاق ھەرپىنى.
قايسى شىر بۇنداق يۇرەكلىك قىلغۇسى غەيرەت قىلىپ،
بۇ مېنىڭ رىزقىمغا سوزغان قولىنى جۇرئەت قىلىپ.

ــ نىمىشقا كورسىتىپ بېرەلمەيدىكەنمەن؟ ــ دەپتۇ توشقان، ــ ئۇ سىز پادىشاھىمىزنىڭ ھەققىدە شۇنداق بىئەدەپ سوزلەرنى سوزلىدىكى، ئەگەر مەن كۆچلۈك بولىدىغان بولسام، ئۇنىڭ كاللا-سىنى جانۋارلارنىڭ سۇ ئىچىشى ئۈچۈن جام قىلىپ بەرگەن بولاتتىم.

مەن ئىرۇرمەن سەن ئىگەمدىن ئۇمىتۋار،
كورسەم دەيمەن چاڭگىلىڭدا ئۇنى خار.

توشقان شىرنىڭ ئالدىغا چۈشۈپ يول باشلاپتۇ. ئالدىنغان ساددا شىر ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ مېڭىۋېرىپتۇ. توشقان ئۇنى باشلاپ بىر چوڭ قۇدۇقنىڭ لېۋىگە ئېلىپ كەپتۇ. ئۇ قۇ-

دۇقنىڭ سۇيى خۇددى چىن پارپۇرلىرىدەك سۇزۈك بولۇپ، ھەر كىم ئۇنىڭغا نەزەر سالسا ئۇز ئەكسىنى كورىدىكەن.

سالماس ئىدى ھىچكىم ئۇ يەرگە نەزەر،
ئۇز ئەكسىنى كورەتتى سالسا ئەگەر.

ــ ئۇ ئەدەپسىز مۇشۇ يەردە، ــ دەپتۇ توشقان، ــ مەن ئۇنىڭ ھەيۋىتىدىن قورقىمەن. ئەگەر پادىشاھىمىز مېنى قۇچىغىغا ئالسا كورسىتىپ قوياتتىم.

شىر ئۇنى قۇچىغىغا ئېلىپ قۇدۇققا قاراپتۇ ۋە ئۇز سۇرىتىنى كورۇپ: "ھە، باشقا بىر شىر مەن يىمەكچى بولغان توشقانىنى قۇچىغىغا ئېلىپ تۇرۇپتۇ-دە!" دەپ ئويلاپ، توشقانىنى تاشلاپ ئۇزىنى قۇدۇققا ئېتىپتۇ ۋە بىر ئىككى چۈمۈلۈپ دېمەي كېسىلىپ ھالاك بولۇپتۇ. توشقان ساق-سالامەت قايتىپ بېرىپ، باشقا ياۋا ھايۋانلارغا بولغان ۋەقەنى سوزلەپ بېرىپتۇ. ئۇلار شۇكرى قىلىپ، سالامەتلىك بېغىدا خاتىرجەملىك بىلەن ئوتلاپ، خوشال-خورام‌لىق بىلەن ھايات كەچۈرۈشۈپتۇ ۋە ئۇلار بۇ بىيىتنى تەكرار قىلىشىپتۇ:

تەشنالىقىڭ بىر قانسا، يامان ئاپەت ئولگەندە،
ساقلا ئۇ مىڭ ياخشىدۇر يۇز يىل ئومۇر كورگەندىن.

بۇ مىسالدىن مەلۇمكى، دۇشمەن ھەرقانچە زور بولسىمۇ، غەپلەتتە قالغان ۋاقتىدا ئۇنىڭغا قول سالغىلى بولىدۇ.

ــ ئەگەر ئوكۇزنى ئولتۇرەلسەڭ، ئۇنىڭدىن شىر رەنجىمەيدىغان بولسىمۇ مەيلىدى. لېكىن ئۇنداق بولمايدۇ-دە! شۇنىڭ ئۈچۈن ھەرگىزمۇ بۇ ئىشنى قىلمىغىن. ئەقىللىق كىشى ئۇزىنىڭ خوشاللىغى ئۈچۈن غوجىسىنى رەنجىتمەيدۇ، ــ دەپتۇ كەلىلە.

سوز بۇ يەرگە يەتكەندە دېمنە ئورنىدىن تۇرۇپ، بىر بۇ-لۇڭغا كېتىپتۇ ۋە بىر كۇنى پۇرسەت تېپىپ ئۇ شەرتنامە خىلۋەتخانىسىغا يەتكۇزۇپ، كوپ غەمكىن ۋە خاپا بولغاندەك قىلىپ، بېشىنى توۋەن سېلىپ ئولتۇرۇپتۇ.

ــ نەچچە كۇندىن بېرى سېنى كورمىدىم، تېچ تۇردۇڭمۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ شىر.

ــ خۇدايىم تىنچ ــ ئامان قىلار، ــ دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ دېمنە. شىر ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپتۇ ۋە:

ــ نىمە ھادىسە بولدى؟ بايان قىل؟ ــ دەپتۇ.

ــ بولغان ئىشنى خالى جايدا ئېيتىمەن.

ــ ھازىر بۇ يەر خالى، ــ دەپتۇ شىر، ــ تېزرەك بايان قىل-غىن، چۇنكى مۇھىم ئىشلاردا تەخىر قىلىشقا بولمايدۇ. ئەگەر بۇنداق چوڭ ئىش ئەتىگە قالسا ئاپەت يۇز بېرىدۇ.

ــ قۇلاققا ياقمايدىغان ھەرقانداق سوزنى سوزلەشتە كوپ ئويلاش ۋە ئەندىشە قىلىش كېرەك. ئەگەر ئاڭلىغۇچى بىئە-قىل بولسا ياكى ئۇنىڭ پاراسىتىگە ئىشەنچ بولمىسا، سوزلىگۇچى-نىڭ ھالىنى مۇلاھىزە قىلالىغىدەك بىر سامى كېرەك بولىدۇ. ئاڭ-لىغۇچى سوزلىگۇچىنىڭ سوزىنىڭ ياخشى ــ ياماناللىغىنى ئويلاپ، گەپ ــ سوزنىڭ غەرىزى مەقسەتلىك بولىدىغان بولسا، ئۇنى قوبۇل قىلىشى كېرەك، خۇسۇسەن ئۇنىڭغىمۇ مەنپەئەت تېگىدىغان سوز-لەردە تېخىمۇ شۇنداق، ــ دەپتۇ دېمنە.

ــ سەن مېنى ياخشى بىلىسەن، ــ دەپتۇ شىر، ــ مەن پادىشا-لار ئارىسىدا ئەقىل ــ پاراسەت بىلەن تونۇلغانىمەن ۋە ھەربىر سوزنى ياخشى ئويلىنىمەن، سەن تەكەللۇپ قىلىپ ئولتۇرماي، نىمىنى خالىساڭ شۇنى سوزلىگىن. ھەچنىمىنى ئېيلىپ قالما.

ــ پادىشاھىمىزنىڭ دانىشمەنلىگىگە ئىشەنچىم بولغاچقا، مەن سوزلەشكە جۇرئەت قىلىۋاتىمەن، ــ دەپتۇ دېمنە، ــ مەن ھەقىقى شەپقەت يۇزىسىدىن سوزلىمەكچى بولۇۋاتىمەن. مېنىڭ سوزۇم

غەرەزلىك سوز ئەمەس. ئىشىمەنكى، پادىشا جاناپلىرىنىڭ قەلبى خۇددى ئەبجەش نەرسىلەر بىلەن ساپ نەرسىلەرنى ئايرىيدىغان بوتىغا ئوخشاش، مېنىڭ سوزۇمنىڭ خالىس ئىكەنلىگىنى بىلىۋالالايدۇ.

— سېنىڭ راست سوزلەيدىغان ئامانەتدار ئىكەنلىگىڭ ئوچۇق - ئاشكارىغۇ؟ بۇنىڭغا قىلچە شەك - شۇبھەم يوق، — دەپتۇ شەر.

— ھەممە ياۋا ھايۋانلارنىڭ تىرىكچىلىگى سىلىنىڭ ئەمرىلىرىگە باغلانغان، — دەپتۇ دېمىنە، — شۇڭا پۇقرالارنىڭ ھەممىسى ھالاللىق ۋە پاكىزلىق بىلەن پادىشانىڭ ھەققى ۋە ھوقۇقىنى ئادا قىلماق ئۈچۈن، راست سوزنى يوشۇرماسلىغى كېرەك. ھوكۇمالار: "ھەركىم راست سوز ۋە ھەقىقەتنى پادىشادىن يوشۇرسا، كېسەللىگىنى تېۋىپتىن يوشۇرسا، ھاجىتىنى دوستلىرىدىن يوشۇرسا، ئوز - ئوزىگە خىيانەت قىلغان بولىدۇ" دەپتىكەن.

— سېنىڭ ماڭا تەرەپدار ئىكەنلىگىڭ، مېنى قوللايدىغانلىغىڭ ۋە دىيانەتلىك ئىكەنلىگىڭنى چۈشىنىمەن، ئېيتقۇەرگىن، نىمە ھادىسە بولدى؟ ئاۋال بىلىپ، ئاندىن كېيىن ئۇنىڭ تەدبىرىنى قىلايلى، — دەپتۇ شەر.

دېمىنە ئەنە شۇ يوسۇندا شەرنى ئوز ئەپسانە ۋە ئەپسوزلىرى بىلەن ئالداپ، ئاندىن كېيىن يەنە تىلىنى ئېچىپ شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي، جاھانپانا پادىشاھىم! سىلىگە ئەقىل يولباشچى بولۇپ، دۇشمەنلىرى ئايال - ئاستى بولسۇن. ئاگاھ بولسىلا، شەزەبە سىلىنىڭ قەستلىرىدە لەشكەرلەر ۋە ئەمرلەر بىلەن خالىخلۇەت جايدا سوزلىشىپ: "مەن شەرنى سىناپ كورۇپ باقتىم. ئۇنىڭ كۈچ - قۇۋۋىتى ۋە ئەقل - ئىدرىگىنىڭ ئەندىزىسىنى بىلدىم. ئۇنىڭ ھەربىر يېرىدە ناھايىتى كوپ زەئىپلىك، تولىدىن تولا سۇستلۇق بارلىغىنى كوردۇم" دەپتۇ.

مەن ئۇنى دەيتتىم تېخى بارچە سۇپەتتە بەركامال،
ئاللا ـ ئاللا ئەمدى بىلدىم، ئۇ ئىكەن باتىل خىيال.

مەن شۇنىڭغا ھەيرانمەنكى، سىلە ئۇ كۆپرانى نېمەت، ئېگىكى يۈزلۈك تۈزكور، نابىكارنىڭ ئىززەت ـ ئىكرامىنى ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتىلە. ھوكۈمرانلىق ۋە پەرمان راۋانلىقتا بارچىمىزدىن يۇقۇرى تۇتتىلا. ئەنە شۇ نېمەت نەتىجىسىدە ئۇنىڭدىن مانا شۇنداق ئەھۋال كېلىپ چىقتى. شۇنداق ياخشى ئىززەت باراۋىرىدە مۇنداق يامان نىيىتى ئاشكارىلاندى. كىشى قولىنى ئىسىاندىن تارتمىسا ۋە خالايىق سەرەنجامىنىڭ تىزگىنىنى ئىختىيارى ئىلكىگە ئالغان بولسا، پىتنە قوشى ئۇنىڭ مىڭىسىنىڭ چاڭگىسىغا تۇخۇم چىقىرىدۇ ۋە ئىسيان ھەۋىسى ئۇنىڭ كوكرىگىدە ئورۇن تۇتىدۇ.

كىشى سوزى شاھ ئالدىدا بولسا قوبۇل،
ئىزدىگۈسى كوككە چىقماق ئۇچۇن يول.
ئەجەپ ئەمەس شاھلىق ئۇچۇن دەۋا قىلسا،
كىبرى بىلەن بەلكى كۇمۇش كۇلاقلىسا.

ـ ھە! نىمە دەۋاتىسەن؟ بۇ سوزلەرنى سەن نەدىن ئاڭلىدىڭ؟ ئەگەر ئىشىڭ ھەقىقىتى راستىنلا سەن ئېيتقاندەك بولسا، بۇنىڭ تەدبىرى قانداق بولىدۇ؟ ـ دەپتۇ شىر.

ـ ئۇنىڭ دەرىجە ۋە مەرتىۋىسى ماڭا مەلۇملۇق، ـ دەپتۇ دېمىنە، ـ پادىشالار ئۇز مۇلازىم ۋە خىزمەتكارلىرىنىڭ ئېچىدە قايىسىنى ھورمەت دەرىجىسىگە چىقارغان بولسا، ئەمما ئۇ بويۇنتاۋلىق قىلغان بولسا، ئۇنى تېزرەك ئۇز دەرگاھىدىن يوق ئېتىشى كېرەك. ئەگەر ئىش قولدىن كېتىپ ۋە جانابى ئاللىرىنىڭ ئوزىگە خەۋپ يېتىپ قالسا، ئۇنىڭ چارىسىنى ئوچۇق پىكىر ۋە روشەن ئەقىل بىلەن ئوزلىرى قىلمىسىلا، بىزنىڭ كالتا پەمىمىز

ئەمگە يەتسۇن؟ ئەما مېنىڭ پەرىزىمچە ئوكۇزنىڭ بۇ ئىشىنى تېزرەك تۈگەتمەك كېرەك. ئەگەر تەخىر بولۇپ قالسا، ئىش شۇ يەرگە يېتىدۇكى، تەدبىر قەدىمى ئۇ يەرگە بېرىشقا ئاجىز كېلىپ قالىدۇ.

دۇشمەن ئىدى بىر چۈمۈلە ئەمدى بولدى بىرئىلان،
شۇم رەقىبىڭ ئىلاجىنى ئەيلىگەيسەن شۇ ھامان.
تۇر تاقابىل، بۇندىن ئارتۇق بەرمىگەيسەن ئاڭا يول،
بولغۇسىدۇر ئەجدىھا، بىر - ئىككى كۈن بەرسەڭ ئامان.

ئادەملەر ئىككى گۇرۇھ بولىدۇ: بۇنىڭ بىرى ھۇشيارلار؛ يەنە بىرى ئاجىز - ناتۇانلار. ھۇشيارلار ھەمىشە پىكىر يۈرگۈزۈپ ئىشنىڭ ئاخىرىدىن ئەندىشە قىلىپ تۇرىدۇ، ئاجىزلار بولسا ۋەقە پەيدا بولغاندا سەراسىمگە چۈشۈپ ھالى پەرىشان ۋە سەرگەردان بولىدۇ. بۇلار غەپلەتتە تۇرۇپبرىدىغان جاھىللاردۇر. ھۇشيار ۋە ئېھتىياتكارلارمۇ ئىككى خىل بولىدۇ. بىر خىلى بىر ھادىسىنى بولماستىن بۇرۇن بىلىدۇ ۋە ئېپتىداسىدىلا خاتىمىسىنى كۆرەلەيدۇ. باشتىلا چارە - تەدبىر كۆرۈپ قويىدۇ. بۇنداق كىشىلەر بالا گىردابىغا چۈشۈشتىن ئىلگىرىلا ئۆزىنى قۇتۇلۇش ساھىلىغا يەتكۈزۈپ بولىدۇ. ئىككىنچى خىلى، بالا - قازاغا ئۇچراپ قالسا، كۆڭلىنى بىر يەردە توختىتىپ ئۇنىڭغا چارە قىلماقتا مەشغۇل بولىدۇ ۋە ھەيرانلىقتا قالمايدۇ. ھەر قانداق چاغدىمۇ بۇ كىشىگە مەسلىھەت يولى ۋە تەدبىر ئۈسۈلى باغلىنىپ قالمايدۇ. ئەقلى كارغا ياراپ خالاسلىق ۋە سالامەتلىككە چىقالايدۇ. بۇلارنىڭ ئاۋالقىسى مۇكەممەل ئاقىل، كېيىنكىسى يېرىم ئاقىل ھەساپلىنىدۇ. بىر يەردە تۇرۇپ قالغان ئۇچ كىشىنىڭ يەنى، مۇكەممەل ئاقىل، يېرىم ئاقىل ۋە جاھىل كىشىلەرنىڭ ئەھۋالى خۇددى بىر كولدە بىللە ياشاپ قالغان ئۇچ بېلىقنىڭ ۋەقەسىگە

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى نادىرسى

ئوخشايدۇ.

— ئۇ قانداق ۋەقە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ شىر.

— يولدىن چەت بىر جايدا، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ دېمىنە.

ئۈچ بېلىقنىڭ ھىكايىسى

— يولدىن چەت بىر جايدا بىر كول بار ئىكەن، يىراقلىغىدىن ھېچقانداق يولۇچىنىڭ قەدىمى ئۇ يەرگە يەتمەيدىكەن. ئورنى مەخپى بولغانلىقىدىن ھېچقانداق تەشنا بولغۇچى ئوزىنى ياكى ئۇلىغىنى ئۇ يەردە سۇغىرالمايدىكەن. سۇيى بولسا خۇددى سوپىلارنىڭ ئېتىقادىدەك ساپ ئىكەن. كورۇنۇشى ئابىي ھايات بۇلغىنى تىلىگۈچىلەرگە كۇپايە قىلىدىكەن. بۇ كولدە ئۈچ بېلىق بار بولۇپ، يەرنى كوتىرىپ تۇرىدىغان بېلىقنىڭ ئەقلى ئۇلارنىڭ چوڭلۇق ۋە سېمىزلىكىلىرىگە ھەيران ئىكەن. ئاسمانىدىكى ھوت ① ئۇلاردىن رەشك قىلىپ كۇنىلۇك ئوتىدا كويىدىكەن، ھەمەل ② ئاپتاپ تابىدا پىشقاندەك پۇچۇلۇنىدىكەن. ئۇ ئۈچ بېلىقنىڭ بىرى مۇكەممەل ئاقىل، بىرى يېرىم ئاقىل. بىرى جاھىل ئىكەن. بىر يىلى باھار ۋاقتىدا جاھان خۇددى پىردەۋس بېغىدەك گۈلزارلار بىلەن جابدۇلغان، يەر يۈزى رەيھانلار بىلەن خۇددى زۇمرەت ئاسماندەك بېزەلگەن، ساپا سۇپۇرگىسى رەڭگارەڭ بىساتلار بىلەن زىمىنى زىننەتلىگەن، قۇدرەت باغۋىنى ھەر كۇنى خىلمۇ-خىل گۈللەرنى ئېچىلدۇرۇپ بەرگەن ئىكەن.

ساپادىن چىمەن سەھنى خۇشبۇي بولۇپ،
سۇمەن ھەم دىلرەبادەك خۇشرۇي بولۇپ.

---

①② ھوت ۋە ھەمەل — پەسىل - مەۋسۇملەرنى بىلدۇرىدىغان يۇلتۇزلار ناملىرى.

سەھەر سالقىنى گۈل ئاغزىنى ئېچىپ،
بۇلبۇلغا يۇز مىڭ خىل لاتاپەت چېچىپ.

ئۇ كولگە ئىككى-ئۈچ بېلىقچىنىڭ نەزىرى چۈشۈپتۇ ۋە قازايى ئىلاھنىڭ تەقەززاسى بىلەن ئۇ يەردە بېلىق بارلىغدىن ۋاقىپ بولۇپ قاپتۇ-دە، ئەتىسى تور ئەپكېلىپ بېلىقلارنى تۇتقاقچى بولۇپ، ۋەدىلىشىپ ئويلىرىگە قايتىشىپتۇ. بېلىقلار بۇ ماجىرادىن خەۋەر تېپىپ، سۇ ئىچىدە ھەسرەت ۋە غەم ئوتىدا بىلەن كويۇپتۇ. ئۇ كۈنى كەچ كىرىپتۇ. ھىلىقى مۇكەممەل ئاقىل ۋە ھەممىدىن ھۇشيارراق بېلىق جاپاكار زامانىنىڭ كۈلپەتلىرى ۋە ئىككى يۈزلىمە پەلەكنىڭ مۇشەققەتلىرىنى كوپ كورۈپ، نۇرغۇن تەجرىبە ھاسىل قىلغاچقا، ئۇۋچىلارنىڭ تورلىرىدىن قۇتۇلۇشنىڭ پىكرىگە چۈشۈپتۇ.

مەردى دانا بىر ئىشقا قويسا قەدەم،
سالار ئىش بىناسىنىڭ ھۇلىن مەھكەم.
گەر بولمىسا كىشىنىڭ ئەقلى دۇرۇست،
بولغۇسىدۇر بىنانىڭ ئاساسى سۇست.

ئۇ قارىسا، كولنىڭ بىر ئېرىقى بار بولۇپ، ئېرىق ئارقىلىق كەلگەن سۇ دەريا‌غا يېنىشما بولۇپ تۇرغان ئىكەن. ئۇ ئېرىق ئارقىلىق چىقىپ دەريا‌غا كېتىپتۇ. ئىككى بۇرادىرى ئۇنىڭدىن خەۋەرسىز قېلىۋېرىپتۇ. تاڭ ئاتقاندا، ئۇۋچىلار كېلىشىپ ھىلىقى ئېرىقنى چىڭ باغلاپتۇ. يېرىم ئاقىل بېلىقنىڭ بىر ئاز ئەقىل-ھۇشى بولسىمۇ تەجرىبە كورمىگەن بولغاچقا، بۇ ئەھۋالنى كورۈپ ناھايىتى كوپ پۇشايمان يەپتۇ ۋە ئۇز-ئۇزىگە: "ۋاي دەرىخ، غەپلەتتە قاپتىمەن، غاپىللارنىڭ ئىشى مانا شۇنداق بولىدىكەن-دە! مەنمۇ ئۇ بېلىقتەك بالا كېلىشتىن بۇرۇن ئۇز

غېمىمنى يېگەن بولسام، ئاپەت يېتىشتىن ئىلگىرى قۇتۇلۇپ كەتكەن بولماسمىدىم.

هادىسە تەدبىرىنى ئىشتىن بۇرۇن قىلماق كېرەك،
ئىش ئوتۇپ كەتكەندە ھەسرەت پايدا بەرمەس زادىلا.

گەرچە قېچىش پۇرستى ئوتۇپ كەتكەن بولسىمۇ، تېخى ھىلە-مىكىر ئۇچۇن ۋاقىت بار. "بالا كەلگەندە تەدبىر پايدا بەرمەيدۇ" دېگەن گەپ بار بولسىمۇ، ئاقىل كىشى ئوز ئىدرىگىنىڭ مەنپەئەتىدىن ھېچ ۋاقىت نا ئۇمىت بولماسلىقى كېرەك ۋە دۇشمەننىڭ يامانلىقىدىن مۇداپىە كورۇشتە ھەرگىز تەخىر قىلىپ قاراپ تۇرماسلىقى كېرەك" دېگەن ئويغا كەپتۇ-دە، ئوزىنى ئولگەندەك قىلىپ كورسىتىپ قۇسخىنى ئاسمانغا قىلىپ، ئېرىقنىڭ باغلانغان يېرىگە يېقىن بېرىپ تۇرۇپتۇ. بىر ئوۋچى ئۇنى كورۇپ "ئولگەن بېلىق ئوخشايدۇ" دەپ قولىغا ئېلىپ قىرغاققا تاشلاپتۇ. ئۇ بولسا ئىككى سەكرەپلا ئوزىنى ئېرىققا تاشلاپ، جېنىنى سالامەت قۇتقۇزۇپ دەريا‌غا بېرىۋاپتۇ.

ئوزەڭنى ئولتۇرۇپ تاپقىن نىجاتلىق،
ئولمەي تۇرۇپ تاپمىغايسەن كۇشاتلىق.

ئەما غەپلەتكە ماھىر بولغان، ئاجىزلىق ئوز خۇيىدە پەيلىدە ئاشكارا كورۇنۇپ تۇرغان ئۇچىنچى بېلىق بولسا، ھەيران ۋە سەرسانلىق بىلەن ئوڭ ۋە سول تەرەپكە قېچىپ موكۇپتۇ. تىپىرلاپ يۇقۇرى چىقىپ، توۋەن چوكۇپ يۇرۇپ، ئاخىرى ھېچ ئىشى پايدا بەرمەي ئۇۋچىلارنىڭ قولىغا گىرىپتار بولۇپتۇ.

بۇ مىسالنى كەلتۈرۇشۇمدىن ئوزلىرىگە مۇقەررەر ۋە ماقۇل بولسۇنكى، شەنزەبەنىڭ ئىشىنى تېزرەك تۇتۇپ، پۇرسەت ئوتۇپ

كېتىشتىن بۇرۇن، ئۇ خاكسارنىڭ باغرىغا ئوتكۇر تىغ بىلەن ئۇرماق كېرەك ۋە ئومۇر خامىنى پانا شامىلغا سورۇماق كېرەك.

ــ دەيدىغانلىرىڭنى ئاڭلىدىم، ــ دەپتۇ شىر، ــ ئەمما شەنزەبە-نىڭ مېنىڭ ھەققىمدە خىيانەتنى كوزلەپ، نېمەت شۇكرانىسىنى ئاداۋەت كۆپرانىيىتىگە ئالماشتۇرۇشنى خىيالىمغا كەلتۈرەلمەيمەن. چۈنكى مەندىن ئۈنىڭغا ناھايىتى كوپ ياخشىلىقتىن باشقا نەرسە سادىر بولمىغانتىغۇ؟

ــ ئۇغۇ شۇنداق، ــ دەپتۇ دېمىنە، ــ سىلىنىڭ ئاشۇ ياخشى-لىقلىرى بۇنى مۇشۇ مۇقامغا يەتكۈزدى. لېكىن ئۇ بۇ تەربىيەتكە مۇناسىپ كىشى ئەمەس ئىدى. باشتىلا ئۇنى خارۇ زار ۋە ئېچە-ۋارسىز ھالىتىدىلا قويۇۋېرىشلىرى كېرەك ئىدى.

داغلاپ ساقايتىدىغان يەرگە كىشى،
مەلھەم ئېچىپ ياغلىسا كورگەي زىيان.

بەتقىلىق پەسلەر ئوزلىرى تاما قىلىدىغان مەرتىۋىسىنى تاپقىچە ئارىلىقتا، دوست ۋە بىر نىيەتتە بولىدۇ. ئەمما مەقسىدى ھاسىل بولغاندىن كېيىنلا، دوستلۇغىنى تاشلاپ، ئوز ھالىدىن يۇقۇرى مەرتىۋىلەرگە يېتىشىنىڭ تەمەنناسىنى قىلىدۇ. بۇزرۇكلار: "ئېسى پەس ئاخماق كىشىلەر تاما ياكى قورقۇنچ بىلەن خىز-مەت قىلىدۇ. ئەگەر ئۇمىدى ھاسىل بولۇپ مۇھتاجلىقتىن قۇتۇلسا، كۆپرانى نېمەتلىك ۋە پىتنىخورلۇق ئوتنى ياندۇرىدۇ. ئەگەر قورقۇنچىدىن قۇتۇلسا، تەرەپدارلىق چەشمىسىنىڭ سۇيىنى لېيىتىدۇ" دېيىشكەن.

ــ ئۇنداق بولسا نادان ۋە پەس تەبىئەتلىك مۇلازىملار بىلەن قانداق يوسۇندا مۇئامىلە قىلماق كېرەك ۋە قانداق قىل-غاندا ئۇلاردىن كۆپرانى نېمەتلىك ئەسىرى كورۇنمەيدىغان قىلغىلى بولىدۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ شىر.

— ئۇلارنى بىر يولدا تۇمت بولۇپ دۇشمەن تەرەپكە ئوتۇپ كەتمەسلىگى ئۈچۈن، شەپقەت ۋە ئىلتىپاتتىن مۇتلەق مەھرۇم قىلىۋەتمەسلىك كېرەك، — دەپتۇ دېمىنە، — لېكىن، نەپسى سەمرىپ يامان نىيەتكە كەلمەسلىگى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ مەرتىۋىدىسىنى ئاشۇرۇپ دولەتمەن قىلىۋەتمەسلىك لازىم. شۇڭا ئۇلارنى قورقۇنچ بىلەن تامانىڭ ئوتتۇرىسىدا ساقلاش كېرەك. ئۇلارنىڭ ئىشلىرى ۋەدە، ئۇمىت ۋە خەۋپ ئارىسىدا تۇرۇشى كېرەك، چۈنكى بايلىق ۋە خاتىرجەملىك ئۇلارنىڭ نەپسىلىرىنى سەمرىتىپ، بويۇنتاۋلىق ۋە ئىسيان قىلىشىغا، پەرماندىن باش تارتىشىغا سەۋەپ بولىدۇ. نا ئۇمىتلىك ۋە قۇرۇقلا قاراپ قويۇش خىزمەتكارلارنىڭ ئېتىقادىنى ياندۇرىدۇ. نەتىجىدە بۇ ئىش پادىشالارنىڭ شىكەست تېپىشىنىڭ سەۋەبى بولۇپ قالىدۇ.

نا ئۇمىت كىشى بولغاي بىئېتىقات بىپەرۋا،
تۇتما مېنى ھەچقاچان مەرھەمەتتىن نا ئۇمىت.

— ھەي دېمىنە! — دەپتۇ شىر ئۇنىڭغا، — مېنىڭ كۆڭلۈمگە شۇ كېلىۋاتىدۇكى، شەنزەبەنىڭ ئەھۋالىنىڭ ئەينىگى خىيانەت غۇبارىدىن ساپ ۋە ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ سەھىپسى بۇ يامان خىيالىنىڭ رەقىمىدىن پاكىتەك تۇرىدۇ. مەن ھەمىشە ئۇنىڭغا شەپقەت ۋە مەرھەمەت كورسەتتىم، مەندىن ئۇنىڭغا داۋاملىق مەنپەئەت يېتىپ تۇرۇقلۇق، ئۇنىڭ مۇكاپاتى تەرىقىسىدە ئۇ ماڭا قانداقسىغا يامانلىق ۋە زەرەر يەتكۈزۈش ئەندىشىسىنى قىلسۇن؟

تاشلىسام مەن دوستلۇق ۋادىسىغا مەزمۇت قەدەم،
ئۇ نەچۈك دۇشمەنلىگىم مەيدانىغا تىكلەر ئەلەم.

— ئەي پادىشاھىم! — دەپتۇ دېمىنە، — كۆڭلى ئەگرى

كىشىدىن ھەرگىز ياخشىلىق كەلمەيدۇ. ئەسلىدىن يامان بولغان نەرسە ھېچ ۋەج بىلەن ياخشى سۈپەتلىك بولمايدۇ. ھەرقانداق كوزدىن ئۇزىنىڭ ئېچىدىكى نەرسە تەپچىپ چىقىدۇ ئەمەسمۇ؟ سىلە تېخى چايان بىلەن تاشپاقىنىڭ ۋەقەسىنى ئاڭلىمىغان ئوخشايلا؟

ــ ئۇ قانداق ۋەقە ئىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ شىر.

ــ بىر تاشپاقا بىلەن بىر چايان بار ئىكەن، ــ دەپ ھەكايىسىنى باشلاپتۇ دېمىنە.

تاشپاقا بىلەن چايانىڭ ھېكايىسى

بىر تاشپاقا بىلەن بىر چايان ئوتتۇرىسىدا دوستلۇق مۇناسىۋىتى. ئاشنالىق ئۇلپىتى ناھايىتى مەھكەم ئورنىغان ئىكەن.

ئەتىدىن ئاخشامغىچە بىر بىرلىرىگە ھەمنەپەس،
كېچىدىن تاڭ ئاتقىچە سوھبەتلىشىپ ئوتەتتى بەس.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر زورۇرىيەت يۈزىسىدىن ئىككىلىسى سەپەرگە چىقماقچى بولۇپ قاپتۇ ۋە ئىككىسى بىللە كېتىۋېتىپ بىر ئوستەڭگە دۇچ كەپتۇ. ئوستەڭنىڭ سۈيى ناھايىتى ئۇلۇغ بولغاچقا، چايان ئۇنىڭدىن ئوتمەكنى مۇشكۈل كورۇپ، كوپ غەم قىلىپ ئەندىشگە پېتىپ قاپتۇ.

ــ نىمانچە غەم ـ غۇسسىگە پېتىپ قالدىڭ؟ كوڭلۇڭدىن شات ـ خورامىلىغىنىڭ كېتىپ قېلىشىدىكى سەۋەپ نىمە؟ ــ دەپ سوراپتۇ تاشپاقا.

ــ ھەي بۇرادەر، ــ دەپتۇ چايان، ــ بۇ سۇدىن ئوتۇشنىڭ ئەندىشىسى ھېنى ھەيرانلىق گىرداۋىغا سالدى. ئەقلىم ئۇنىڭغا ئىلاج قىلىشقا ئاجىز كەلدى. بۇ سۇدىن ئوتۇشكە قۇۋۋىتىم يوق ياكى سەندىن

ئايرىلىشقا تاقىتىم يوق.

سەن كېتەرسەن مەن قالۇرمەن بىسەۋەپ،
سەندىن ئايرىلسام بۇ بولمامدۇ ئەجەپ.

قىلچە غەم يېمىگىن، ئۇچامنى كېمە قىلىپ سېنى چىقىرىمەن ۋە ساڭا ھېچقانداق زىيان - زەخمەت يەتكۈزمەيمەن، سېنى نىجات ساھىلىغا چىقىرىپ قويىمەن. سەندەك ياخشى دوستنى مۇشكۈللۈك بىلەن قولغا كەلتۈرۈپ، ئاسانلىق بىلەن قولدىن بېرىپ قويسا ئەيىپ ئەمەسمۇ؟ — دەپتۇ تاشپاقا.

شۇنىڭ بىلەن تاشپاقا چايانىنى ئۇچىسىغا ئېلىپ كوكسىنى سۇغا پاتۇرۇپ راۋان بوپتۇ. تاشپاقا سۇ ئۈزۈپ كېتىۋاتسا چايان ئۇنىڭغا نەشتەر ئۇرۇشقا باشلاپتۇ. قاتتىق ئۇچىسىغا چايانىنىڭ نەشتىرىنىڭ تەككەن ئاۋازىنى ئاڭلىغان تاشپاقا ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— ھەي خوپىي يامان، مەن ئاڭلاۋاتقان نېمە شەپە ئۇ؟ سەن نېمە قىلىۋاتىسەن؟

— نەشتىرىمنىڭ نەيزىسىنى ۋۇجۇدۇڭنىڭ قالقىنىغا سانجىپ سىناپ كورۇۋاتىمەن، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ چايان.

— ھەي ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان؟ — دەپتۇ ئۇنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ ئاچچىقى كەلگەن تاشپاقا، — سەن ئۇچۇن ئۇز جېنىمنى خەتەر گىرداۋىغا سېلىپ، سېنىڭ خەۋپلىك ۋۇجۇدۇڭنى ئۇچامنىڭ كېمىسىگە ئېلىپ، سۇددىن ئوتكۈزۈۋاتسام، سەن تېخى مىننەتدار بولۇپ دوستلۇق ھەققىنى ساقلاش بۇياقتا تۇرسۇن، ماڭا نەشتەر سانچىشىڭدىكى سەۋەپ نېمە؟ مېنىڭ ۋۇجۇدۇم ساڭا مەلۇمغۇ؟ سېنىڭ نەشتىرىڭدىن ماڭا ھېچقانداق زەرەر يەتمەيدۇ ۋە تاشتەك تېرەمگە نەشتىرىڭ تەسىر قىلمايدىغۇ؟

ئاغرىتۇر ئۇز جانۇ ئىلكىن، ھەر قوپال قىلسا ئۇرۇش،
ئۇرسا ئۇ نادانلىغىدىن قەھرى بىرلە تاشقا مۇشت.

ـــ مەن بۇ ئىشتا بىئىختىيارمەن. ـــ دەپتۇ چايان، ـــ مېنىڭ ئەبىئىتىم ھەرقانداق نەرسىگە ئىختىيارسىز ۋە تارتىنماي نەشتەر ئۇرۇشنى ئەقەززا قىلىدۇ. بۇ توغرىسىدا خاھ دوستىڭ ئۇچىسى بولسۇن، خاھ دۇشمەننىڭ كوكرىگى بولسۇن ماگا ئوخشاش.

ھەر كىشىدە بار بولسا ياماڭ ئادەت،
ئۇزى قىلماي ئىختىيار بولۇر سادىر.
نەشتىرنى ئۇرغۇسى چايان تاشقا،
گەرچە تەسىر قىلماقتا ئەمەس قادىر.

شۇنداڭ تاشپاقا ئويلاپ ئۇز-ئۇزىگە: دانىشمەنلەرنىڭ "ئەسكى كىشىنى پەرۋىش قىلىش ئۇز ئابرويىنى توككەنلىك ۋە ئىشنىڭ يېپ ئۇچىنى يوتتۇرگەنلىك بولىدۇ" دىگەن سوزلىرى راست ئىكەن، ـــ دەپتۇ-دە، سۇغا شۇڭغۇپتۇ.

زەرۇ زىۋەرنى توكۇپ تۇپراقتا، ھەسرەت چەكمىگىن،
كەلتۇرەر ھەسرەت يامانغا ئەيلىسەڭ گەر ياخشىلىق.

بۇزرۇكلار: "ھەر كىشى ئەسلىدە نەسەپسىز بولسا ئۇمىد مەيدانىدىن نېسىۋىسىزدۇر. چۇنكى ياخشىلىق قىلغانلارغا يامانلىق قىلماي دۇنيادىن ئوتۇش ناپاك ئادەملەر ئۇچۇن ھارامدۇر" دەپ ئېيتىشقان.

ھىچ ۋاقىتتا خوپ ئەمەس ئەسلى پەسكە تەربىيەت،
نە ئۇچۇن ساقلار كىشى ئۇز قوينىدا چاققاق ئىلان.
پەرۋىش قىلغانىغا تاتلىق بولمىغاي ئاچچىق دەرەخ،
ھەر كىشى ئەگسە تېكەننى گۇل ئۇزەلمەس ھىچقاچان.

www.uyghurkitap.com

بۇ مىسالنى كەلتۈرۈشۈمدىكى غەرەز شۇكى، ھەزرەتلىرىنىڭ روشەن ئەقلىگىمۇ ماقۇل كەلسە كېرەك. شەنزىبەنىڭ يەنى ئىكەنلىگى ۋە ئۇنىڭ زاتى ناپاكلىغىدىن ئەندىشە قىلماق كېرەك ۋە شەپقەتلىك خىزمەتكارلىرىنىڭ نەسىھەتلىرىنى ھۇش قۇلىغى بىلەن ئاڭلىماقلىرى كېرەك. چۈنكى ھەر كىم نەسىھەتچىلەرنىڭ سوزىنى ــ گەرچە ئۇلار سوزىنى قوپال ۋە بىئەدەپلەرچە ئېيتقان بولسىمۇ ــ ئاڭلىمسا، راھىتىنىڭ ئاخىرى نادامەت ۋە مالامەتتىن خالى بولالمايدۇ. بۇ خۇددى، تېۋىپنىڭ بۈيرۇغىغا ئەمەل قىلماي، نەپسى خالىغىنىچە شەرۇەت ئىچىپ غىزا يىگەن كېسەلنىڭ بارغانسېرى تېنى زەئىپلىشىپ، ئاغرىغى ھالاكەتكە تارتقىنىغا ئوخشاش ئىش بولىدۇ.

قوپال سوزلىسە دانا ئەيىپ ئەمەستۇر،
سەۋرە ئاچچىقتۇر لېكىن مېۋىسى تاتلىق.

پادىشالارنىڭ ئاجىزى ــ ئىشىنىڭ ئاخىرىدىن غاپىل قالغۇچى ۋە مەملىكەتنىڭ مۇھىم ئىشلىرىنى سەل چاغلىغۇچىلاردۇر. ئۇلار ھەمىشە بىرەر ھادىسىگە ئۇچراشتىن بۇرۇن ئېھتىيات ۋە ھۇشيارلىق قىلمايدۇ. پۇرسەت ئوتۇپ كەتكەندە، دۇشمەن ئۇنىڭغا غالىب كەلسە، ئىشنى مۇلازىملىرىدىن كۆرىدۇ. تارتقان زىيانلىرىنى ئۇلارغا ئارتىدۇ.

سىرنىڭنى تىزگىنىنى ئوز ئىلكىڭگە ئالغايسەن،
ھەرگىز ئۇنى كىشىنىڭ قولىغا بەرمىگەيسەن.
شۇ يوسۇندا ھەرقاچان سادىر قىلساڭ خاتالىق،
نىمە ئۈچۈن غەيرىنىڭ گەدىنىگە يۈكلەيسەن؟

ــ شۇنداق قاتتىق گەپ قىلدىڭكى، ئەدەپ دائىرىسىدىن

خىلىلا چىقىپ كەتتىك، ــ دەپتۇ شىر، ــ لېكىن نەسىھەتچىلەرنىڭ سوزى قاتتىق بولسىمۇ ئۇنى رەت قىلغىلى بولمايدۇ. ئەمما سەن ئېيتقاندەك، شەنزەبە ماڭا دۇشمەن بولغان ھالەتتىمۇ، ئۇنىڭ قولىدىن نېمە كېلەتتى؟ ھەقىقەتتىمۇ ئۇ مېنىڭ ئوزۇغۇمغۇ؟ چۈنكى ئۇنىڭ تىرىكچىلىگى ئوت ـ چوپ ۋە سامان بىلەن، مېنىڭ ھايات كەچۈرۈشۈم بولسا گوش ۋە قان بىلەن تۇرسا، گىيا يەيدىغان نەرسىگە گوش يەيدىغان نەرسە ئەلۋەتتە غالىپ كېلەلەيدۇ ـ دە؟ ئەگەر ئۇنىڭ كوللىگە ماڭا قارشى چىقىش پىكرى ۋە خاتىرىگە مەن بىلەن ئۇرۇشۇش نىيىتى ئورنىغان بولسىمۇ، مەن ئۇنىڭغا پىسەنت قىلمايمەن.

دۇشمىنىمگە نەيزەكتۇر ماڭا قارشى چىققىلى،
ھەددى ئەمەس پاشىنىڭ پىلغا رەپتار بولغىلى.

ئەگەر مېنىڭ تەڭرىنىڭ ئىنايەت مەشرىقىدىن كوتىرىلگەن دولەت ئاپىتىدىمغا شەنزەبە خۇددى ئايغا ئوخشاش ئوزىنى تەڭـ لەشتۇرۇش دەۋاسىنى قىلىدىغان بولسا، ئۇ ئەلۋەتتە كەمتۇك ۋە پوچۇق بولۇپ قالىدۇ. ئەگەر ئاسمان سايىۋىنىڭ نۇسخىسى بولغان ھۇمايۇنغا ئوخشاش چېدىرىمغا خۇددى ئاپتاپتەك تەخ تارتسا ئاقىۋەت زاۋال تاپىدۇ.

جەڭ ئەمەس ھېچ قۇۋۋىتى يوقنىڭ ئىشى،
يولنى كوپ يۇرەلمىگەي ئاقساق كىشى.
بېشى ئىگىز بولسا ئۇنىڭ مەن بىلەن،
مەن سالارمەن يەنە بويىنغا كەمەن.

ــ "ئۇ مېنىڭ ئوزۇغۇم، مەن ئۇنىڭغا غالىپ كېلەلەيمەن" دەپ ئالدىنىپ قالمىسلا، ــ دەپتۇ دېمىنە، ــ چۈنكى ئوزى يالغۇز جەڭ قىلىشقا كۇچى يەتمىسە، يار ـ دوستلىرىنىڭ مەدەتكارلىقى بىلەن ئىشنى پۈتكۈزىدۇ ياكى بىر ھىيلە ـ مىكرى بىلەن ئەلۋەتتە

شکه‌ست یه‌تکۇزه‌له‌یدۇ. مه‌ن شۇنىڭدىن قورقه‌نكى، باۋلىق، ياۋا هايۋانلار سىلىنى ئاغدۇرۇشقا همرىس بولۇپ قېلىشمىتۇ. مۇبادا ئۇنىڭ بىلەن بىرلىشۇالسا، هەممىسى سىلىگە قەست قىلىشتا بىر نىيەت، بىر دىل بولىدۇ ـ ده، سىلە يالغۇز قالىلا، بىر كىشى هەر ـ قانچە كۇچلۇك بولسىمۇ كوپ دۇشمەنگە تەڭ كېلەلمەيدۇ.

پاشىلار توپلىشىپ گەر هۇجۇم ئەتسە،
پىلنى هەم ناتۇان قىلغۇسى بىشەك.
شىر تېرىسىنىمۇ پاره قىلغۇسى،
چۇمۇله يىغىلىپ كەلسە گەر كوپـرەك.

ـ سوزلىرىڭىڭ راستلىغى ۋە نەسىھەتلىرىڭىڭ خالىس ئىكەنلىگىنى بىلدىم، ـ ده‌پتۇ شىر، ـ ئەمما شۇ نەرسە كوڭلۇمگە ئۇنى كوپ ئۇلۇغلىغان ۋە مەجلىسلەرده ياخشى سۇپەتىنى قىلغان ئىدىم. ئۇنىڭ دېيانىتى ۋە ئىخلاسىنى ئاغزىمدىن چۇشۇرمىگەن ئىدىم، ئەمدى ئۇنىڭ ئەكسىچە ئىش قىلسام خالايىق مېنى "ئىككى سوزلۇك، سوزىنىڭ تۇتروغى يوق" دىمەمدۇ؟ ئەلىنىڭ ئالدىدا گېپىم بىئىتىۋار ۋە ئىز باسمايدىغان بولۇپ قالمامدۇ؟

قىلىڭىز هەر كىشىنىڭ باشىن ئىگىز،
گەر ئىلاجى بولسىلا پەس ئەيلىمەڭ.

ـ راست پىكىر ۋە دۇروس تەدبىرنىڭ پايدىسى شۇكى، ـ ده‌پتۇ دېمىنە، ـ ئەگەر بىر دوستنىن دۇشمەنلىك ئەسىرى كورۇلسە ۋە ئۇز خىزمەتكاردىن ئۇلۇغلۇق ئالامتى بىخلانسا، دەرهال ئېھتىياتنىڭ پىيىگە چۇشمەك كېرەك ۋە ئۇنىڭدىن ئۇلپەت ۋە ئاشنالىق ئېتىگىنى تارتماق لازىمدۇر. ئۇ چۇشلۇك قىلىشقا پۇر ـ سەت تېپىشتىن بۇرۇن، ئۇنى ناشتىلىق قىلغايلا، ئىغىزدىكى چىش

قەدىمدىن تارتىپ كىشىگە ئۇلپەت ۋە ھەمدەم بولغاچقا، ئۇنىڭدىن ناھايىتى كوپ پايدا يېتىدۇ. ئەمما ۋاقتى كېلىپ دەرت بەرسە، ئۇنى تارتىپ تاشلىماي رەنجىدىن شېرا تاپقىلى بولمايدۇ. تىرىكلىك تائام بىلەن بولىدۇ، لېكىن تائام مەيدىدە ھەزىم بولماي دەرت يەتكۈزسە، ئۇنى قەي قىلمۇەتمەي تۇرۇپ، ئۇنىڭ زەردىدىن خالاس تاپقىلى بولمايدۇ.

دېمىنەنىڭ ئۇندىشى ھەم ۋەسۋەسە قىلىشى شىرغا ئەسەر قىپتۇ ۋە:

ــ شەنزەبەنىڭ سوھبىتىنى تەرك قىلدىم. ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئولتۇرۇش دېگەن يوق گەپ، مېنىڭ مەسلەھىتىمچە ئۇنىڭغا بىر كىشى ئەۋەتەي ۋە ۋەقەنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار قىلىپ قويۇپ، ئۇنىڭغا رۇخسەت بېرەي، نەگە بارسا شۇ يەرگە بارسۇن، ــ دەپتۇ.

دېمىنە ناھايىتى بەك قورقۇپ كېتىپتۇ ۋە "بۇ سوز شەنزەبەگە ئاڭلىنىپ قالغاندىن كېيىن ئۇ دەرھال ئۇزىنىڭ پاكلىغى ۋە ئىخلاسىنى ھەم ئېتىقادىنى شىرغا مەلۇم قىلىدۇ. ئۇ چاغدا مېنىڭ ھىلە ـ مىكرىم ئاشكارىلىنىپ قالسا ياخشى بولمايدۇ" دەپ ئويلاپتۇ ـ دە، شىرغا:

ــ بۇنداق قىلىش ئاگاھلىق ۋە ھۇشيارلىقتىن ئەمەس پا ـ دىشاھىم. ئەگەر سوز ئېيتىلمىغان بولسا، ئۇنى ھەرقاچان ئېيىتقىلى بولىدۇ. ئەمما ئىزھار قىلىنغاندىن كېيىن ئۇنىڭ زەردىدىن ساقلىنىش چارىسىنى قىلغىلى بولمايدۇ.

ھەر چاغ دېگىلى بولۇر دېمىگەننى،
ياندۇرغىلى بولماس لېكىن دېگەننى.

ئېغىزدىن چىققان سوز ئورنىدىن چاچرىغان كوزدۇر. سوزنى ياندۇرۇۋالغىلى بولمىغىنىدەك، كوزنىمۇ ئورنىغا سالغىلى بولمايدۇ. "زۇۋانغا كەلدى، زىيانغا كەلدى" دېگەن مەسەل بار. بۇزرۇكلار-

www.uyghurkitap.com

مۇ: "تىل كۆڭۈلنىڭ ئايغاقچىسىدۇر. كۆڭۈل بەدەن مەملىكىتىنىڭ پادىشاسىدۇر. سوز بولسا ئۇنىڭ خەزىنىسىدىكى جاۋاھىرىدۇر. ئەگەر سوز گويالىق قۇتىسىدا خامۇشلۇق قۇلۇپى سېلىنسۇن، سۆكۈت مۇھرىسى بېسىلغان ھالدا ساقلانغان بولسا، ھەمىشە تىرىكچىلىك چىمەنلىرىدە سالامەتلىك رەيھانى ئېچىلىدۇ ۋە ھايات دەرىخى خاتىرجەملىك ۋە راھەت مۇيىسىنى بېرىدۇ. ئەمما بالاغەت غۇنچىسى تەبەسسۇم قىلىپ، پاساھەت بۇلبۇلى نەغمە ساز قىلىشقا باشلىغان ۋاقىتدا، سوز گۈلزارى ھەدىنىڭ كۆڭۈل شاتلىغىغا ۋە مىڭىنىڭ قۇۋۋەتلىنىشىگە سەۋەپ بولۇشىدىن ۋە ياكى زۇكام ماددىسى ھەم باش ئاغرىق ۋاستىسىنىڭ ئىللىتىگە باغلاقلىق بولۇشىدىن ئەمىن بولغىلى بولمايدۇ. چۈنكى بىر ئورۇنلۇق سوز نۇرغۇن گىرەلەرنى ئېچىۋېتىدۇ ۋە ئورۇنسىز سوز ئېيتقۇچىنى ئېغىر زەنجىرگە باغلىنىدۇ. ئاڭلىغۇچىنىڭ بەدىنىگە جان كىرگۈزىدىغان سوزمۇ بار، ئېيتقۇچىنىڭ بېشىنى شامالغا ئۇچۇرىدىغان سوزمۇ بار" دېيىشكەن ئىكەن.

ئېچىپ ئەقلىڭ كوزىنى ئەگەر سوزگە قارساڭ،
نەخ پۇل كەبى بەرەر ئۇ ھەم پايدايۇ ھەم زىيان.
دەپتۇ بىر كىم بۇ سوزنى: "چىقسا گەر سوز ئېغىزدىن،
يەتكۈزگۈسى كىشىگە ئولۇم ياكى بەرەر جان".
لېكىن بۇگۈن ئۇنىڭدىن ئاداۋەتلىك بۇ سوزنى،
ئەگەر پىنھان تۇتمساق ئولتۇرگۈسى ناگاھان.

ئەي، پادىشاھىم بۇ سوز شەنزەبەگە ئاڭلانسا: "سىرىم ئاشكارا بولۇپتۇ، ئەمدى جىم تۇرغانلىقىڭ پايدىسى يوق" دەپ جەڭگە كىرىشى ياكى بىر پىتنە قوزغىشى ئېھتىمال. ھۇشيار كىشىلەر ئاشكارا گۇناھ پىنھان ئازاپ - ئوقۇبەت قىلمايدۇ ۋە يوشۇرۇن تەدبىر كوردىغان ئىشتا ئاشكارا ئوقۇبەت قىلىشنى راۋا كورمەيدۇ. ياخشىسى شۇكى، ئۇ مەخپى گۇنا قىلغان ئىكەن،

ئۇنىڭغا پىنھان سىياسەت **بىلەن** چارە قىلغايلا.

ــ مەخپى گۇمان بىلەن، ــ دەپتۇ شىر، ــ يېقىن كىشىلەرنى ئۇزىدىن يىراقلاشتۇرۇش ۋە ئىشىنىڭ ھەقىقىتىنى ئېنىقلىمايلا ئۇلارنىڭ ھوقۇقىنى زايا قىلىش، ئۇز پۇتىغا ئوزى كەكە چاپقانلىق ۋە مۇرۇۋۋەت ھەم دىيانەت يولىنى تاشلىۋەتكەنلىك بولىدۇ.

پىسەنت كەلمەس ئەقىلگە، توغرا كورمەس شەرىئەت،
ھازىر بولماي گۇۋاچى، قىلسا ئەگەر شاھ پەرمان.
ھوكۇم قىلسا ئەگەر شاھ ھوكمى بولغاي قازادەك،
گاھى ئۇندىن جان ئېلىپ گاھى بۇكا بېرەر جان.

ــ پەرمان يۇرگۇزگۇچىلەر ئۇچۇن ئۇزىنىڭ پاراسىتىدىن ئارتۇق لايىق گۇۋاچى بولمايدۇ، ــ دەپتۇ دېمىنە، ــ چۇنكى ئۇ ئىككى يۇزلىمە مەككار كەلسە، ئۇنىڭغا نەپرەت نەزىرى بىلەن قارىسلا يامان ئەقىدىسى سەت تەلەتىدىن بىلىنىپ قالىدۇ، بۇزۇلغان نىيىتى كورۇمسز سۇرىتىدىن ئىپادىلىنىپ قالىدۇ. ئۇنىڭ كوڭلىنىڭ ئەگرىلىگىنىڭ بەلگىسى شۇكى، قاشلىرىغا كەلگەندە ئۇزىنى تۇتۇشى باشقىچەرەك بولىدۇ، ئۇنىڭ ــ سولغا ۋە ئالدى ــ كەينىگە ئېھتىيات قىلىدۇ. جەڭ جابدۇقلىرىنى ئېلىپ كېلىدۇ.

ــ ياخشى دىدىك، ــ دەپتۇ شىر، ــ ئەگەر بۇ ئالامەتلەردىن بىرەرسى كورۇلسە، ئەلۋەتتە ئىش ھەقىقىتى رۇزىدىكى شۇبھە غوبارى كوتىرىلىدۇ ۋە گۇمان داغدۇغىسى يېقىنلىق مەرتىۋىسىنىڭ ئورنىنى ئىگەللەيدۇ.

دېمىنە ئۇزىنىڭ پىتنە بىلەن يۇغۇرۇلغان پۇدىشى ئارقىلىق شىرنىڭ بالا ئوتى ئورلىگەنلىگىنى كورۇپ، ئوكۇزنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇنىڭدىمۇ پىتنە ــ پاسات يالقۇنىنى ياندۇرماقچى بوپتۇ.

ئىككى بەدەن ئارا جەڭ خۇددى ئوتتۇر،
توشۇلغان سوز ئۇ ئوتقا ئوتۇن بولۇر.

لېكىن دېمىنە يەنە: "شەنزەبەنىڭ قېشىغا بارسامۇ شۇنىڭ مەسلىھىتى بىلەن باراي، مەندىن گۇمانلىنىپ قالمىسۇن" دەپ ئويلاپتۇ ۋە شىرغا شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي پادىشاھىم، — ئەگەر ماڭا پەرمان بولسا، شەنزەبە تەرەپكە بارسام ۋە ئۇنىڭ سىرىدىن نىمىنى ئاڭلىسام، كېلىپ ھەزرەتلىرىگە ئەرز قىلسام ياخشى بولاتتى.

شىر ئۇنىڭغا ئىجازەت بېرىپتۇ. دېمىنە دەرھال پەرىشان ۋە غەمكىن كورۇنۇشكە كىرىپ، شەنزەبەنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا سالام - تازىم شەرتلىرىنى بىجا كەلتۈرۈپتۇ، شەنزەبە جاۋاپ سالام بېرىپ، ئۇنىڭ ھالىغا تۇشلۇق تازىم قىلىپ شۇنداق دەپتۇ:

— بىزنى ياد ئەتمىگەن ئىدىڭ، ئەمدى ياد ئېتىپسەن - دە، دېمىنە، — دەپتۇ شەنزەبە ئوكۇز، — كوپ ۋاقىتلاردىن بېرى دوستلارنىڭ كوزلىرىنى جامالىڭنىڭ نۇرى بىلەن روشەن قىلمىدىڭ ھەم ۋەيران بولغان كۆلبىلىرىمىزنى سوھبىتىڭ گۈللىرى بىلەن گۈلشەن قىلمىدىڭ.

ئومرۇڭ ئىچرە قىلمىدىڭ ياد، ئاشۇ دوستنى بىر نەپەس،
ئۇ سېنىڭ يادىڭنى قىلماي ئالمىدى ھىچبىر نەپەس.

— گەرچە كورۇنۇشتە ساڭا مۇلاقات بولۇش شەرىپىدىن مەھرۇم بولغان بولساممۇ، كوڭلۇم ھەمىشە دىلكۇشا جامالىڭنىڭ قېشىغا بېرىغلىق ۋە مۇھەببىتىڭنىڭ ئۇرۇغى دائىم جېنىمنىڭ سەھنىسىگە تېرىغلىق ئىدى.

مېھرىڭىزگە دەرىزە ئاچتى بۇ جان،
ئىشقىڭىزنى ئوزىدە قىلىپ پىنھان.

كوپتىن بېرى يالغۇزلۇق بايقاۋىنى ۋە خىلۋەت بۇلۇڭىدا دولەت ۋە سائادىتىڭنى تىلەپ، دۇئا ۋە سانا ۋەزىپىسىگە مەشغۇل

ئىدىم، ــ دەپتۇ دېمىنە.

ــ ئەل ئارىسىدىن چىقىپ خىلۋەتتە ئورۇن تۇتىمىغىڭغا نىمە سەۋەپ بولدى؟ ــ دەپ سوراپتۇ شەنزىبە.

ــ چۈنكى كىشى ئوزىگە ئاگاھ بولمىسا ۋە ئوزگىنىڭ ئەسىرى بولسا، بىردەممۇ قورقۇنچ ۋە خەتەردىن خالى بولالمايدۇ، ــ دەپتۇ دېمىنە، ــ ھەمىشە قىسلىپ قورۇلۇپ يۈرسە، غەم ـ ئەندىشە قىلماي بىر ئېغىز گەپ قىلالمىسا، نىمە ئۈچۈن بىر بۇلۇڭنى ئىختىيار قىلمىسۇن ۋە قانداقسىغا خاۋەت ئىشىگىنى دوست ـ دۇشمەنگە تاقىۋالمىسۇن.

بۇ زامانىنىڭ پىتنىسىگە كوزۇڭ ئاچ،
كورگىن ئۇنى بىر تەرەپكە سەنمۇ قاچ.
قاچماق ئۈچۈن قويالمىساڭ گەر ئاياغ،
بىر بۇلۇڭنى ماكان تۇتۇپ يېشىڭ چاچ.

ــ سوزۇڭنى بۇنىڭدىن ئوچۇقراق ئېيتقىنا دېمىنە، ــ دەپتۇ شەنزىبە، ــ غەرىزىڭنى ئاڭلاپ، ئەقلىمنىڭ پىكرى ئۇنىڭ پايدىسىغا ئۇلانسۇن.

ــ بۇ جاھاندا ئالتە نەرسىنىڭ ئالتە نەرسىسىز بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، ــ دەپتۇ دېمىنە، ــ دۇنيانىڭ مېلى ھەركەتسىز بولمايدۇ. نەپسىنىڭ خاھىشى مېھنەتسىز بولمايدۇ. خوتۇنلار بىلەن بىللە بولماق بالاسىز بولمايدۇ. يامانلارغا قوشۇلماق نادامەتسىز بولمايدۇ. بېخىلدىن تاما قىلماق خارلىقسىز بولمايدۇ. پادىشاغا مۇلازىم بولماق ئاپەتسىز بولمايدۇ. ھەر كىشى دۇنيا مەيخانىسىدىن بىر يۇتۇم مەينى قولغا كەلتۈرگەن بولسا، ئۇ ئەلۋەتتە مەس ۋە ناپاك بولىدۇ؛ ئىسيان بېشىنى تەكەببۇر ياقىسىدىن چىقىرىدۇ. ھەر كىمەرسە نەپس يولىغا قەدەم قويغان بولسا، ئۇ چوقۇم ھالاكەت چوڭقۇرىغا تېگىدۇ. ھەرقانداق ئەر كىشى

www.uyghurkitap.com

خوتۇنلار بىلەن تولا ئۇلپەتچىلىك قىلسا ۋە مۇھەببەت ئۇتسا بالاغا مۇپتىلا بولىدۇ. ھەرقانداق كىشى يامان ۋە پىتنىخور بىلەن ئولتۇرسا، ئاقىۋەت پۇشايمانغا قالىدۇ. ھەر پىرنامراتچىلىق پەس ۋە بىخىلىلەردىن مەنپەئەت ئىستىسە خار ۋە بىسمىتۋار بولىدۇ. ھەر بىر بىچارە سۇلتانلار خىزمىتىنى قىلىدىغان بولسا، خاتىرجەم ۋە سالامەت بولالمايدۇ.

ئىرۇر شاھ سوھبىتى مىسالى دەريا،
سۇيىنىڭ ھەددى يوق، يوق ئۇندا قىرغاق،
بولسا كىشى ئۇنىڭغا قانچە يېقىن،
ئۇنىڭ قورقۇنچىسى بولغاي يامانراق.

— سوزۇڭ شۇنىڭغا دالالەت قىلىدۇكى، — دەپتۇ شەنزەبە، — ياكى شىردىن ساقا كۇلپەت يەتتى بولغاي، ياكى كوڭلۇڭنىڭ ئارامى كەتتى بولغاي.

— بۇ سوزنى مەن ئۆزەم ئۈچۈن ئېيتمىدىم، بەلكى ھەممە غەم - ئەندىشەم سەن ئۈچۈن بولۇۋاتىدۇ، — دەپتۇ دېمىنە، — ئۆزەڭ بىلسەن، بۇرۇندىن تارتىپ سەن بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرىمىزدا دوستلۇق ۋە بىر نىيەت، بىر دىللىق بار. سەن بىلەن قانداق ۋەدە قىلىشقان بولساق ھەممىسىگە ۋاپا قىلىشتۇق. لېكىن ياخشىلىق ۋە يامانلىقتىن بولغان بارلىق ھادىسىنى ساقا ئېيتىشقا مېنىڭ چارەم يوق.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان شەنزەبەنىڭ قورقۇنچىدىن پۈتۈن ئەزاسىغا تىترەك ئولىشىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا:

— ئەي شەپقەتلىك يار ۋە مۇڭاپىق دوستۇم، مېنى پاتىراق بۇ ھالىڭ ھەقىقىتىدىن خەۋەردار قىلغىن، ئەسلى غەرىزىڭ نىمە؟ تېزرەك دېگىنە، — دەپتۇ.

— ئىشەنچىلىك بىر كىشىدىن ئاڭلىشىمچە، — دەپتۇ دېمىنە، — شىر: "شەنزەبە راسا سەمىرىپتۇ. مېنىڭ دەرگاھىمدا ئۇنىڭغا

هەچ ئېھتىياجىم يوق. شۇڭا ئۇنى ئولتۇرۇپ، گوشى بىلەن ۋەھشى هايۋانلارنى بىر مېھمان قىلاي دەيمەن، ناهايىتى شۇ هەممەيلەنگە بىر كۈنلۈك شلانغا① يارار" دەپتۇمىش. مەن بۇ سوزنى ئاڭلىغاندىن كېيىن سېنى ئاگاهلاندۇرۇپ قويۇش ئۈچۈن كەلدىم، مانا مۇشۇ خەۋەرنى يەتكۈزۈش بىلەنمۇ ساڭا ۋەدەمگە ۋاپا قىلغانلىغىمنى ئىسپات قىلالايمەن. مېنىڭ مانا شۇ تەرىقىدە دوستاۋۇق هەققىنى ئادا قىلىشىم مۇرۇۋۋەت شەرتىتىدە ماڭا ۋاجىپتۇر.

مېهرىۋانلىق بىرلە ئېيتتىم ئاڭلىغانىنى مەن تامام،
خاھ سوزۇمگە سال قۇلاق، خاھى ئىشەنمە ئىختىيار.

ئەمدى ياخشىسى شۇكى، ئەندىشە قىلىپ، تەدبىر بىلەن چارە سازلىقىنىڭ پېيىگە چۈشكىن.

دېمىنە سوزىنى ئاخىرلاشتۇرغاندىن كېيىن شەنزەبە بىردەم ئويلاپ بېقىپ، شىرنىڭ ياخشى ۋەدىلىرىنى خاتىرىگە كەلتۈرۈپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

ــ هەي دېمىنە، شىرنىڭ ماڭا يامانلىق قىلىشى مۇمكىن ئەمەس جۇمۇ! چۈنكى مەندىن ئۇنىڭغا بىرەر خىيانەت سادىر بولغانلىغى ماڭا مەلۇم ئەمەس. مېنىڭ مەزمۇت قەدىمىم هېچقاچان ئۇنىڭ ياخشى خىزمەتلىرىدىن تايمىدى. گەرچە سېنىڭ سوزۇڭنى "ماڭا خەيرىخالىق قىلىپ راست گەپنى يەتكۈزگەندۇر" دەپ پەرەز قىلغاندىسمۇ، مېنىڭ دۇشمەنلىرىم مەن يوق يەردە بەزى يالغان سوزلەرنى شىرغا يەتكۈزگەن بولۇشى ۋە ئالداميچىلىق بىلەن ئۇنىڭ ماڭا غەزىۋىنى قوزغىغان بولۇشى ئېهتىماللىغىغا كۆپرەك ئىشىنىمەن. ئۇنىڭ خىزمەتىدە بىر توپ يارامسىزلار بار ئەمەسمۇ؟ ئۇلار بەدنىيەت، هارامزادە ۋە خىيانەتكارلار. شىر

① شىلان ــ كونا جەمىيەتتە مۇتەۋەرلەرنىڭ ئائىلىسىگە ناهايىتى كۆپ ئادەملەر يىغىلغاندا خەتمە ئوقۇپ ئېتىدىغان ئۇماچ.

ئۇلارنى ئاۋال سىناپ كورۈپتىكەن ۋە ئۇلارنىڭ نورمالىك خىيال-نەتىلىرىنى تولۇق سىزىپتىكەن. شۇلارغا قىياس قىلىپ، مىنىڭ ھەققىمدە ئېيتىلغان يامان سوزلىرىمۇ ئىشىنىپ قالغان بولۇشى ئېھتىمال. كوپىنچە، يامانلار سوھبىتىنىڭ شۇملۇغىدىن ياخشىلارنىڭ ھەققىدىمۇ بەدگۇمانلىق پەيدا بولىدۇ. يالغاننى تولا ئاڭلاۋەرسەڭ راستلىقنىڭ يۈزى يېپىلىدۇ. ئۇدەكنىڭ قىسسىسى مانا مۇشۇ مەنگە ئىشارەت ۋە دەلىل بولالايدۇ.

ــ ئۇ قانداق قىسسە ئىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ دېمىنە. شەنزەبە سوزلەپ بېرىپتۇ:

ــ بىر ئۇدەك سۇدا ئاينىڭ ئەكسىنى كورۈپ: "بېلىق ئوخشايدۇ" دەپ چاغلاپ، ئۇنى تۇتۇۋالماقچى بولۇپ، نەچچە نوۋەت سۇغا چوكۈپمۇ ھېچنىمنى تاپالماپتۇ ــ دە، ئوزىچە ئويلاپ: "مېنىڭ بۇ پەرزىم خۇددى چولدە ئۇسسىغانلار نېرىدا كورۈنگەن نەرسىنى سۇمكىسىن دەپ خىيال قىلغانلىقى ۋە گادايلارنىڭ ۋەيرانىنى كورسە خەزىنە بارمىكىن دەپ ئويلىغانلىقى بىلەن ئوخشاش بىر ئىش ئىكەن" دەپتۇ ۋە شۇ نا ئۇمىت بولغىنىچە بېلىق تۇتۇپ يېيىشنى مۇتلەق تەرك ئېتىپتۇ، كېيىنكى ۋاقىتلاردا ھەر قېتىم بېلىقنى كورسە "ئۇ ئاينىڭ شولىسى" دەپ ئۇنىڭغا پەقەت ئىلتىپات قىلماپتۇ ۋە "بىر قېتىم سىنغانىنى يەنە سىنسا نادامەت كەلتۈرىدۇ" دەپ ھەمىشە ئاچ ۋە ھالى خاراپ كۇن ئوتكۈزۈپتۇ. ئۇدەك تەجرىبىسىنىڭ مەھسۇلى ئەنە شۇ. ئەگەر شىرغا مېنىڭ توغرامدا سوز يەتكۈزگەن بولسا، ئۇ ئۇنىڭغا ئىشىنىپ قېلىپ "ھەرقانداق كىشى بىر كىمدىن يامان سوز ئاڭلىسا، كوڭلى كىر بولىدۇ، دېگەندەك، ئۇنىڭمۇ كوڭلىگە كىر پەيدا بولغان بولسا، ئۇنىڭ سەۋىۋى ئەنە شۇ ناپاكلاردىن ئالغان تەجرىبىدۇر. ۋاھالەنكى، ئۇلار بىلەن بىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدا كېچە بىلەن كۇندۇز ۋە ئاسمان بىلەن يەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىكىدەك پەرق بار.

قىلمىغىن پاكلارنى ئۇزەكگە نەزىر①،
گەرچە ئوخشاش يېزىلسىمۇ سىر ۋە شىر.②
ئىككى ھەرە ھالىغا باق بىر مەھەل،
بىرى نەشتەر بېرىدۇ، بىرى ھەسەل.
باق يەنە ئىككى كىيىك كىنىدىگى بار،
بىرىدىن قان چىقىدۇ، بىرىدىن ئىپار.

— پادىشالارنىڭ بىر كىشىنى سەۋەپسىزلا يۇقۇرى مەرتىۋىگە چىقىرىدىغان، يەنە بىر كىشىنى بولسا ھېچ گۇناھ قىلمىسىمۇ، ئولۇتۇرۇپ مېلىنى تالان - تاراج قىلدىغان ئادىتى بار ئەمەسمۇ؟ — دەپتۇ يەنە دېمىنە، — سېنى يامان كورۇپ قېلىشىغا شۇ ئادىتى سەۋەپ بولغان ئوخشايدۇ.

ئاڭلىماي سوزۇمنى ھەم كورمەي مېنى ئۇ قىلدى لۇتف،
كوردى - بىلدى، مەدھى قىلدىم، قىلمىدى ھېچ مەرھەمەت.
پادىشانىڭ ئادىتى شۇنداق ئىكەن، ئاغرىنمىغىن،
تەڭرى بەرسۇن پادىشاغا ئەدلى، تەۋپىق - مەرھەمەت.

— شىرنىڭ ماڭا غەزىۋى كەلگەن بولسا، ئۇنىڭغا مەندىن ھېچقانداق گۇناھ ھېچبىر بانا - سەۋەپ سادىر بولماي تۇرۇغلۇق، ئاچچىغى كەلگىنىدىن قارىغاندا، ئۇنىڭ ئىلاجىنى قىلماق تەستەك تۇرىدۇ، — دەپتۇ شەنزەبە، — چۇنكى بىرەر كەمچىلىك تۇپەيلىدىن ئاچچىغى كەلگەن بولسا ئوزىرە قويسام ئاچچىغى يانغان بولاتتى. خۇدا ساقلىسۇن، ئەگەر ئۇنىڭ ھېچقانداق بانا - سەۋەپسىزلا

① نەزىر — تەڭ، ئوخشاش.

② سىر — سىركە، شىر — سۇت. بۇ يەردە سىر ۋە شىر دېگەن ئىككى خەت ئوخشاش يېزىلسىمۇ مەزمۇنى ئوخشىمايدۇ. سەن ئوزەكنى پاكلارغا تەڭلەشتۇرمە دەمەكچى.

ئاچچىقى كېلىپ قالغان بولسا ياكى چېقىمچىلارنىڭ سۆزى بىلەن ئاچچىقى كەلگەن بولسا، ئۇنىڭغا چارە قىلماق مۇشكۇل. چۈنكى يالغان گەپ ۋە بوھتاننىڭ ئەندىزىسى يوق، ھىلە ـ مىكىر دېگەنلىنىڭ ھەددى ـ ھىساۋى ۋە چېكى يوق. شىرغا خىزمەت قىلىشتا مەندىن قانداق گۇنا ئوتكىنىنى بىلمىسەممۇ، بەزى چاغلاردا ئۇنىڭ ئوز مەنپەئەتى ئۈچۈن ئۇنىڭ تەدبىرىنىڭ ئەكسىچە سۆزلەرنى ئېيتقان ئىدىم. شۇنى ـ زە، كوڭلىدە "بىئەدەپلىك قىلدى" دەپ ئويلاپ قالغان ئوخشايدۇ. ۋاھالەنكى، مېنىڭ ئۇ سۆزلىرىم باشتىن ـ ئاياق ئۇنىڭ ئوزى ئۈچۈن پايدىلىق ئىدى. مەن ھەمىشە ئۇنىڭ ئۈلۈغلۇق ھورمىتىنى كوزلەپ، تازىم ۋە ئىززەت ـ ئىكرامىنى بىجا كەلتۈرگەن تۇرسام، مېنىڭ نەسىھىتىم غەزەپكە، خىزمىتىم ئاداۋەتكە سەۋەپ بولۇپ قالغىنى ئەجەپلىنەرلىكمۇ؟ ياكى بولمىسا، ئۈلۈغلارنىڭ يېقىن مېھرىۋان كىشىلەرنىڭ نەسىھىتىنى يامان كورۇپ، ئۇنى نەزەردىن چۈشۈرۈپ، ئىككى يۈزلىمە مەككارلارنىڭ خوشامەتلىرىنى ياخشى كورۇپ، ئۈلارنى ئوزىگە مەھرەم قىلىۋالىدىغان ئادىتى شىرىدىمۇ پەيدا بولۇپ قالغاندىمۇ ـ يا؟ بۇ توغرىدا ھوكۇمالار: "دەريانىڭ قەرىدە لەھەڭ بىلەن بىللە بولماق ۋە قۇيرۇغى كېسىلگەن ئىلاننىڭ ئاغزىدىن زەھەر ئالماق پادىشالارغا يېقىن ۋە مۇلازىم بولۇشتىن ياخشىراقتۇر" دېيىشكەن ئىكەن. مەنمۇ پادىشالارغا خىزمەت قىلىشنىڭ خەتىرى كوپلۇكىنى ۋە ئۈلارنىڭ ئىشلىرىغا مەشغۇل بولماقنىڭ زەردىسى ئاز ئەمەسلىكىنى بىلگەن ئىدىم. بەزى ھوكۇمالار پادىشالارنى ئوتقا ئوخشىتىدىكەن. چۈنكى ئۈلار گەرچە مەرھەمەت نۇرى بىلەن ئۇمىتۋارلارنىڭ قاراڭغۇ كۈلبىلىرىنى روشەن قىلسىمۇ، سىياسەت شولىسى بىلەنمۇ خىزمەتكارلارنىڭ ھەققىي ـ ھوقۇقلىرىنى كويدۇرىدۇ. ئاقىللارغا ئوتقا يېقىن بولسا زەرەر يەتمەيدىغانلىقى چۈشىنىشلىك. ئەمما كىشىلەر ئوتنى يىراقتىن تاماشا قىلىپ ئىسسىنىدۇ. شۇڭا كويدۇرۇشنى بىلمەيدۇ ـ دە، پادىشالارغا يېقىن بولماقنى ئەنە شۇ لەززەت ۋە مەنپەئەتكە ئوخشىتىدۇ. ئە ـ

مىلىيەتتە ئۇنداق ئەمەس. ئۇلار ئەگەر پادىشالاردىن كورگەن سىياسەت ۋە ھەيۋەتلىرىمىزدىن ۋاقىپ بولغان بولسىدى، مىلك يىلـ لىق مەرھەمەت ۋە ئىلتىپات بىر سائەتلىك سىياسەت ۋە ئوقۇبەتكە باراۋەر كەلمەيدىغانلىغىنى چۈشەنگەن بولاتتى. بۇ سوز خۇددى قارچۇغا بىلەن توخۇنىڭ مۇنازىرىسىدەك بىر ئىش بولدى.

ئۇ قانـداق ئىـش ئىـكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ دېمىنە.

ــ بىر ۋاقىتلاردا، ــ دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ شەنزىبە.

قارچۇغا بىلەن توخۇنىڭ ھىكايىسى

بىر ۋاقىتلاردا، بىر قارچۇغا بىلەن بىر توخۇ مۇنازىرىلىشىپ قالغان ئىكەن. قارچۇغا دەپتۇ:

ــ ھەي توخۇ، سەن ناھايىتىمۇ بىۋاپا ئىكەنسەن، ۋاھالەنـ كى، ئەخلاق سەھىپىسى ۋاپا بىلەن يېزىلغانـدۇر. "ۋەدىـگە ۋاپا قىلىش ئىماندىندۇر" دىگەن سوزنىڭ مەزمۇنى بويىچە قارىغاندىمۇ ۋاپا ئىمانىنىڭ كامالەتكە يەتكەنلىگىنىڭ دەلىلىدۇر. مەرتلـكـنىڭ مۇرۇۋۋەتى ھەر كىشىنىڭ ئوز ئەھۋالى سەھىپىسىگە بىۋاپالىق رەـ قەملىرىنى يازماسلىغىنى تەقەززا قىلىدۇ.

ئىت ئىرۇر مەھرۇ ۋاپا بابىدا شۇنداق بىباھا،
ياخشىدۇر ئىت ئۇ كىشىدىن، بولمىسا ئىتچە ۋاپا.

ــ ھەي قارچۇغا، مەندىن قانداق بىـۋاپـالىقىنى كوردۇڭ؟ قاچان ۋەدىگە ۋاپا قىلماپتىمـەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ توخۇ.

ــ سېنىڭ بىۋاپالىغىڭ شۇكى، ــ دەپتۇ قارچۇغا، ــ ئادەمىزاتـ لار ھەمىشە ساڭا شەپقەت كورسىتىدۇ ۋە ياخشىلـىق قىلىشىـدۇ. ساڭا ھىچقانداق زىيان ـ زەخمەت يەتكۈزمەي، دان ۋە سۆلىرىنى ئالدىڭغا قويىدۇ. كۈندۈزى يۇرۇشۇڭـدىن، كېچىسـى قونۇشۇڭدىن

www.uyghurkitap.com

خەۋەر ئېلىپ ئۇرىدۇ. شۇنداق تۇرۇقلۇق سېنى توتماقچى بولسا، ئالدىدىن قاچسەن ۋە توتۇق بەرمەي تامدىن تامغا ئۆچسەن ئەمەسمۇ؟

سەمرمەك بىرلە بولۇپ نەپسىك ياماڭ،
قىلسەن ئىگەڭگە تۆزكورلۇق هامان.

مەن باياۋاندا يۈرىدىغان ۋەهشى بولسامۇ، ئىكىكى - ئۈچ كۈن ئادەملەر بىلەن هەمسوهبەت بولسام ۋە ئۇلارنىڭ قولىدىن ئوزۇق يىسەم، ئۇنىڭ هەققىنى ساقلاپ، توتقان نەرسىلىرىمنى ئۇ - لارغا بېرىمەن. ئەگەر يىراقراق كېتىپ قالغان بولسام، چاقىرد - شى بىلەنلا قايتىپ ئۇچۇپ كېلىپ قولىغا قونىمەن.

قۇش ئۇگەنگەن بولسا قولغا، ئۇ ئەگەر كەتسە يىراق،
ئىگىسى "گاھ" دەپ چاقىرسا كەلگۈسى شاتلىق بىلەن.

بۇنى ئاڭلىغان توخۇ ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاپ بېرىپتۇ:
— راست ئېيتىسەن، مېنىڭ قېچىشىم ۋە سېنىڭ كېلىشىڭ شۇ سەۋەپتىنكى، مەن ناھايىتى كوپ توخۇلارنى زىخقا تارتىپ كاۋاپ قىلغانلىغىنى كوردۇم. سەن بىرەر قارچۇغىنى ئوتتا پىشۇ - رۇپ يىگەننى كوردۇڭمۇ؟ ئەگەر سەنمۇ ئۇنى كورگەن بولساڭ ھەرگىز ئادەملەرگە يېقىن يولىماس ئىدىڭ. مەنمۇ ئوگزىدىن ئوگ - زىگە قاچتىم، ئۇنى كورىدىغان بولساڭ سەن تاغدىن تاقىقا قاچ - قان بولاتتىڭ. بەلكى يەر يۈزىدە ئوزۇق يىيىشتىن پۈتۈنلەي ئۈمىت ئۈزۈپ، ئاسمان سەھنىسىدە ئۇچۇپلا يۈرگەن بولاتتىڭ.
— بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۈمكى، سەنمۇ بىلە - سەن، پادىشالارنىڭ سوھبىتىنى ئارزۇ قىلىدىغان ئۇ بىر توپ كىشىلەر پادىشانىڭ سىياسىتىنى كورمەگەن. ئۇلار پادىشانىڭ

كىشىنى قارار تاپقۇزمايدىغان زەھرى بار، لېكىن ئارام ئالدۇرىدىغان بەھرى يوق ئىكەنلىگىنى بىلمىمەيدۇ.

يېقىن بولغان كىشىلەرگە كۆپتۈر ئاپەت،
سىياسەتتىن يەتكۈسىدۇر كۆپ مالامەت.

— شىر ئوزىنىڭ ئۇلۇغلۇغى ۋە شانۇ شەۋكەتىلىك بولغاچقا، ئۇنىڭ ئۇچۇنلا سېنىڭ توغرايدىغا بۇ خىيالنى قىلمىغاندۇ؟ چۈنكى سېنىڭ ھۈنەر، قابىلىيىتىڭ ۋە پەزىلىتىڭ ناھايىتى كۆپ تۇرسا، پادىشالار ھەچقانداق ۋاقىتتا پەزىلەتمەنلەرگە ئېھتىياجەت بولمايدۇ- دە، دەپتۇ دېمىنە.

— ماڭا بۇ زىيان ئوز قابىلىيىتىمدىن كەلدى بولغاي، — دەپتۇ شەنزەبە، — چۈنكى، يۇگۇرۈك ۋە چىرايلىق يورغىلايدىغان ئاتنى باغلاپ باقمىدۇ. بۇلبۇل چىرايلىق سايرىغانلىغى ئۈچۈن قەپەزگە سولايدۇ. مۇنداق دەرەخ مۇۋە بەرگەنلىگى ئۈچۈن ئۇنىڭ بېشىغا چېقىپ دەسسەپ شاخلىرىنى سۇندۇرىدۇ ۋە تاۋۇس ئوز ھوسنى جامالى بىلەن جىلۋە ئەيلىگەنلىگى ئۈچۈن قانات قۇيرۇغىنى قىرقىدۇ.

ھۈنىرىم بولدى بېشىم ئوزرە بالا، چۈنكى قىلۇر،
تېرىسى تۈلكىگە ھەم قۇيرۇغى تاۋۇسقا زەرەر.
بولمىسا گەر ھۈنىرىم ئەيىپ، مەن بېشىمغا ئاخىرى،
كوز قويۇپ گوھەر بىلەن كىيگەن بولاتتىم تاجى زەر.

جاھاندا ھۈنەر قابىلىيەتسىز كىشىلەر قابىلىيەتلىك كىشىلەردىن كۆپ، شۇڭا ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئىتتىپاقلىشىپ قابىلىيەتلىك كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىدىن گەپ تاپقىلى تۇرىدۇ- دە، بارچە ماڭىغان- تۇرغىنىنىڭ ھەممىسىنى گۇنا ھىساۋىدا بىلمىدۇرۇپ، ئامانەتنى ئا-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر كىتابلىرىنى بىر يەردىن تاپقىلى بولىدىغان

هانه‌ت، دیانه‌تنی خیانه‌ت، ئادالە‌تنی ئاداۋەت سۈرتمىسە كۆرمەس-
تىپ، ئۇلارغا دولەت ۋە سائادەتكە ئېرىشىشكە سەۋەپ بولغان
ئىشلارنى، بەتبەختلىك، شۇملۇق ۋە ئىپلاسلىق دەپ ئاتايدۇ.

كور بولۇر ئۇ ناتۋانىڭ كوزىنىڭ نۇرى كېتىپ،
كورمىسە تاكى خالايىق ھۇنىرىنى ھەممە ئەيىپ.

بۇزرۇكلارمۇ بۇ توغرىدا مۇنداق دىگەن ئىكەن:

ھۇنەرۋەن ھۇنەر تاپسا ناگاھان،
دىگۈسىدۇر بەھۇنەرنى ياماڭ.
ھۇنەرسىز ئۇنىڭغا قول ئۇرغۇسىدۇر،
ئىشقا كوپ شىكەست يەتكۈزگۈسىدۇر.

ئاندىن كىشىنى تولا ئەيىپ قىلىدىغانلارنىڭ نائىنساپلىغى
توغرىسىدىمۇ مۇنداق دەپتىكەن:

ئىنساپ بىلەن كورەر بولسا كىشى ئەگەر،
كورسە ئەگەر ساپالىنمۇ سانار گۇھەر.
بولسا كىشى ئەيىپ تاپقاق ھەمدە سوزمەن،
تۇرسا ھەردەم ئۇنى كوروپ دىگەي چەكمەن.
كورمىگۈسى ھىچ ئەيىپنى ياخشى كىشى،
خەقتىن نۇقسان تاپماسلىقتۇر ئىمان ئىشى.

ــ ئەگەر تەقدىر ھوكمى بىلەن، پىتىنخورلار بۇ قەستنى
قىلغان بولسا، بۇ ئىشنىڭ ئاخىرى قانداقراق بولار؟ ــ دەپ
سوراپتۇ دېمىنە.

ــ ئەگەر خۇدانىڭ تەقدىرى ئۇنىڭغا مۇۋاپىق كەلمىسە،

ئۇنىڭدىن ھېچقانداق زەرەر يەتمەيدۇ، ــ دەپتۇ شەنزەبە، ــ ئەگەر تەقدىرنىڭ قازاسى ئۇلارنىڭ ھىلە-مىكرىگە مۇۋاپىق چۈشسە، ھېچقانداق ھىلە بىلەنمۇ ئۇنىڭ ئىلاجىنى قىلغىلى بولمايدۇ. تەقدىرى ئەزەلگە تەدبىر پايدا بەرمەيدۇ-دە!

ــ ئەقلى-ھوشى بار كىشى ھەمىشە ئويلاپ ئىش قىلىشى كېرەك. چۈنكى ھەر كىشى ئىشنى ئەقىل بىلەن ئويلاپ قىلسا، ئەلۋەتتە ئۇز مەقسىدىگە ئېرىشەلەيدۇ، ــ دەپتۇ دېمىنە.

ــ ئەقىل دېگەنمۇ، قازا ئۇنىڭ زىتىغا ھوكۇم قىلمىغان ۋاقىتتىلا كارغا كېلىدۇ، ــ دەپتۇ شەنزەبە، ــ ۋە ھىلە دېگەنمۇ تەقدىر ئۇنىڭ خىلاپىغا جارى بولمىغان بولسا پايدا بېرىدۇ. ئەگەر ھەر ئىش قازايى قەدەردىن كەلگەن بولسا، چارە ئۇنى قانداق قۇتقۇزالسۇن ۋە ھىلە ئۇنىڭغا قانداق پايدا بەرسۇن؟ ھەر قانداق كىشىنىڭ قازانىڭ بەنددىن ۋە تەقدىرنىڭ دائىرىسىدىن ئاجراپ چىقالمىغدا، ھىلە ۋە تەدبىر بىلەن مەقسەت ھاسىل بولمايدۇ.

ھەر ئوتنى، قازا قولى ياندۇرغۇسى،
ئۆڭا پىكىر-تەدبىر ئوزىن ئۇرغۇسى.

ئەگەر ئاللاتائالا ھوكۇم قىلمىغان بولسا غەپلەت مىلى① كوزى ئوتكۇرلەرنىڭ كوزەر كوزىگە تارتىلىپ، ھەممىسىنى خىرە قىلمىدۇ-دە، ئۇ ھوكۇمدىن خالاس تاپماقنىڭ يولى ئۇلار ئۇچۇن باغلىنمىدۇ.

ئەگەر يەتسە قازايۇ قەدەر،
بارچە ئاقىللار بولۇر كور ۋە گەر②.

① مىل-كوزنى قارغۇ قىلىش ئۇچۇن كوزگە سۇركەيدىغان پولات زىخچا. بۇ قەدىمقى زاماندىكى جازا قوراللىرىدىن بىرى بولغان ئىكەن.
② كور ۋە گەر ــ قارغۇ ۋە گاس.

سەن بۇلبۇلنىڭ قىسسىسنى ئاڭلىمىغان ئوخشايسەن تېخى.
ــ ئۇ قانداق قىسسە ئىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ دېمىنە.
ــ بىر دىخاننىڭ بىر بېغى بار ئىكەن، ــ دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ شەنزەبە.

دىخان بىلەن بۇلبۇلنىڭ ھىكايىسى

بىر دىخاننىڭ بىر بېغى بار بولۇپ، ئۇ باغ ناھايىتى گۈزەل بوستان ۋە پاكىز گۈلستان ئىدى. ئۇخشاش، ھاۋاسى باھار شامىلى بىلەن تەڭشەلگەن ۋە گۈللىرىنىڭ پۇرىغى جان دەمىغا خۇشپۇراق بېرىدىغان بىر تاغ ئىكەن.

چىمەنلىرى گۈزەل گۈللەرگە تولغان،
گۈللىرى ھايات بەخش ھۇزۇر تاراتقان.
ئەتىرپەرۋەر شامىلى راھەت بەخش،
بولبۇلنىڭ ناۋاسى ئىشرەت بەخش.

ئۇ دىخان باغنىڭ بىر تەرىپىدە گۈل تېرىپ، گۈلزار ياساپ قويغان ئىكەن. ئۇ گۈللىرى خۇددى تولغان يىگىتلىك چېغىدەك جىلۋىلىك، شادىمان سەرۋىدەك چىرايلىق ۋە بەشى ئىگىز ئىكەن، ھەر سەھەردە خۇددى كىشىلەر قەلبىنى ئوغرىلاپ قاچىدىغان دىلبەرلەر يۈزىدەك نازۇك خۇيلۇق ۋە سۆمەن پەرىلەر رۇخسارىدەك سۆمەن بوي خۇش رەڭ گۈللەر ئېچىلىپ دىخانىنى ئوزىگە جەلپ قىلىدىكەن. دىخان بولسا ئۇ رەنا گۈللەرگە ئىشقىۋازلىق قىلىپ شۇنداق دەيدىكەن:

گۈل لېۋى ئاستىدا بىلمەسمەن، نېمە دەركىن يەنە،
بىناۋا بۇلبۇلنى ئەپغانۇ ناۋاغا كەلتۈرۈر.

دىخان بىر كۈنى يەنە ئاۋالقى ئادىتى بويىچە گۈل تاما-شىسىغا كەپتۇ. قارىسا بىر بۈلبۈل سايراپ ناله قىلىپ، يۈزىنى گۈلنىڭ ياپراقلىرىغا سۈرتۈۋاتقان ئىكەن. تۇمشۇغى بىلەن گۈل-نىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئالتۇن رەڭلىك چاڭدىنىنى چوقۇپ چۇشۇرۇ-ۋاتقان ئىكەن.

بۈلبۈل گۈلگە قاراپ ئوزىن مەست ئېتەر،
ئىختىيارى تىزگىنى قولدىن كېتەر.

دىخان گۈل ۋاراقلىرىنىڭ چېچىلغىنىغا نەزەر سېلىپ، بە-تاقەت بولۇپ، ئىزتىراپ قولى بىلەن سەۋرى ياقىسىنى يىرتىپ چاك قىلىپتۇ، بىقارارلىق تىكىنى ئۇنىڭ كوكۈل ئىتىگىنى پارە-پارە قىلىۋېتىپتۇ. ئەتىسى قارىسا يەنە شۇ ھال تەكرارلىنىپتۇ.

گۈل پىراقى شولىسى ياقتى چىراغ،
داغىنىڭ ئۇستىگە قويدى يېڭى داغ.

ئۇچىنچى كۈنى قارىسا، يەنە بۈلبۈلنىڭ تۇمشۇغىنىڭ ھەر-كىتى بىلەن گۈل توزۇپ تۇگەپ، تىكەنلا قالغان ئىكەن، ئۇ ھالىنى كورۇپ، دىخانىنىڭ كوكسىگە جاپا تىكىنى سانچىلىپتۇ-دە، ھىلە توزىغىنى بۈلبۈلنىڭ يولىغا قۇرۇپ، مىكىر دانىلىرىنى چېچىپ قو-يۇپ، بۈلبۈلنى ئالداپ تۇتۇپ قەپەزگە سولاپتۇ. بىچارە بۈلبۈل تۇتىدەك تىلغا كېلىپ شۇنداق دەپتۇ:

—ئەي ئەزىز، مېنى نىمە سەۋەپتىن قەپەزگە گىرىپتار قىلدىڭ؟ نىمە سەۋەپتىن ماڭا غەزەپ ۋە ئازاپ-ئوقۇبەت قىلە-سەن؟ ئەگەر مېنىڭ سايرىغانلىغىم ۋە ناۋا چەككەنلىگىم ئۈچۈن شۇنداق قىلغان بولساڭ، بۇ ئىشىڭ مۇناسىپ ئەمەس. چۈنكى مېنىڭ ئۇۋام سېنىڭ بوستانىڭ ئىچىدە ئىدىغۇ؟ ھەر سەھەر گۈ-

لىستانىڭنىڭ ئەتراپىنى ياخشى نەغمە سازلىرىم بىلەن بەزمىخانا قىلىپ بېرەتتىمغۇ؟ ئەگەر ئۇندىن باشقا نەرسىنى ئويلىغان بولساڭ، مېنى خەۋەردار قىلغىن قېنى؟

خەستە جاننى مۇنچىلا ئاغرىتمىساڭچۇ ئەي رەقىپ،
نە بولاتتى ئاشۇ دام ئۈستىگە ياپساڭ ئەي نىقاپ.

ــ مېنىڭ توغرامدا نېمە ئىشلارنى قىلغانلىغىڭنى بىلمەمسەن تېخى! ــ دەپتۇ دىخان، ــ مېنى نازىنىن يارىمدىن ئايرىۋېتىپ شۇنچە ئازار بەردىڭغۇ؟ ئاشۇ قىلغان ئەمەلىڭنىڭ مۇكاپاتى سۈپىتىدە سەنمۇ يار ۋە دىيارىڭدىن ئايرىلدىڭ ۋە تاماشا كۆرۈشتىن مەھرۇم بولۇپ قەپەزدە زار قىلىۋاتىسەن. مەنمۇ ھىجران دەردىگە مۇپتىلا بولۇپ، غەم كۆلبىسىدە ناله قىلغان ئىدىمغۇ؟

ناله قىل بۇلبۇل، ماڭا قىلماقچى بولساڭ يارىلىق،
ئىككىمىز ئاشىق ئىرۇرمىز ئىشىمىزدۇر زارىلىق.

ــ بۇ گۇنايىمدىن ئوتكىن، ــ دەپتۇ بۇلبۇل، ــ ئويلاپ باققىنا، مەن گۈلنى بۇزغان شۇنچىلىك بىر گۇنايىم ئۈچۈن بۇ ئازاپ-ئوقۇبەتكە گىرىپتار بولدۇم. سەن تېخى كۆكۈلنى ۋەيران قىلىۋاتىسەن. سېنىڭ ھالىڭ نېچۈك بولار!

چەرخنىڭ ئەۋزايىدىن ئالغىن قىياس،
ئۇ يامان ھەم ياخشىلارغا ھەقشۇناس.
ياخشىلىق قىلغانغا ياخشىلىق بېرەر،
ھەم يامانلىققا يامانلىق يەتكۈزەر.

بۇ سۆز دىخاننىڭ كۆڭلىگە تەسىر قىلىپ، بۇلبۇلنى قەپەزدىن

چىقىرىپ قويۇپ بېرىپتۇ. بۇلبۇل شۇكرىگە تىل ئۇچىپ شۇنداق دەپتۇ:

— سەن ماڭا بۇ ياخشىلىقنى قىلدىڭ. "ياخشىلىق مۇكاپاتى ياخشىلىقتۇر" دىگەن سوزنىڭ ھوكمى بىلەن، مەن ساڭا قىلغان ياخشى ئەمىلىڭنىڭ ئەجرى سۈپىتىدە ياخشى مۇكاپات بېرىشىم كېرەك. ھەي دېخان، بىلگىنىكى، بۇ دەرەخنىڭ تۈۋىگە ئۇچىغە لىق ئالتۇن قاچىلانغان بىر ئاپتۇۋا كومۇلگەن. سەن ئۇنى ئېلىپ، ئېھتىياجىڭغا سەرپ قىلغىن.

دېخان ئۇ يەرنى كولىسا راست دىگەندەك، ئالتۇنغا لىق تولغان ئاپتۇۋا چىقىپتۇ.

— ھەي بۇلبۇل، يەر ئاستىدىكى ئاپتۇۋىنىڭغۇ كورۈپسەن، لېكىن يەرددىكى توزاقنى كورمىگەنلىگىڭ ئەجەپلىنەرلىكتۇ! — دەپتۇ ھەيران بولغان دېخان.

— "قەدەر يەتسە ھەزەر بۇزۇلىدۇ" دىگەن سوزنى ئاڭلىمىغانمۇسەن؟ قازا بىلەن ئۇرۇشۇش مۇمكىن ئەمەس - دە! — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ بۇلبۇل، — ئەگەر قازايى ئىلاھى كەلسە كوزى ئوتكۇرلەرنىڭ كوزىدە نە روشەنلىك قالسۇن؟ نە ئەقىل ۋە تەدبىر پايدا بەرسۇن؟

قازانىڭ ئىلكىگە سۇنمىغىن پەنجە،
كۇچۇڭ يەتمەس ئارتۇقچە تارتما رەنجە،
پايدا بەرمەس قەدەردىن ھەزەر قىلماق،
لازىم بولغاي قازاغا رىزا بولماق.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، مەن قازايى قەدەرنىڭ ئۇلپىتى ئەمەسمەن. شۇڭا تەسلىم بېشىنى ھوكمى ئىلاھنىڭ خېتىگە ئەگمەي چارەم يوق.

باش ئېگىپ تۇرغان يېرىم ئاستانەيى دەرگاھىدۇر،
ھەر نە كەلسە بۇ بېشىمغا تەڭرىنىڭ دىلخاھىدۇر.

ــ ھەي شەنزەبە، ــ دەپتۇ دېمىنە، ــ مېنىڭ كۆڭلۈمگە شەك چۈشكەن يېرى شۇكى، شىر ساڭا ھەرقانداق ياماندلىق قىلىشنى خيال قىلغان بولسا، ئۇ چېقىمچىلارنىڭ سوزلىرى تۈپەيلىدىن ياكى سېنىڭ ئۇنىڭغا بەك يېقىن بولۇپ كەتكەنلىگىڭ ۋە ياكى سېنىڭ ھۈنەرىڭنىڭ بەك كوپ بولۇپ كەتكەنلىگىدىن قىلمىغان بولۇشى مۇمكىن. بەلكى مەن "ئۇ بىۋاپالىق ۋە زالىملىغىدىن ساڭا ئاشۇ قەستنى قىلىۋاتىدۇ" دەپ گۇمان قىلىمەن. چۈنكى ئۇ زالىم، ھەددىدىن ئاشقان جەۋىر قىلغۇچى ۋە مەجەزى ئەسكى ھەمدە ناھايىتى مەككار. گەرچە ئۇنىڭ سوھبىتى دەسلەپتە ھاياتقا ھالاۋەت بەرسىمۇ، ئۇنىڭ خىزمىتىنىڭ ئاخىرى ئولۇم ئاچچىغىنى يەتكۈزىدۇ. شۇنداق تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىنكى، ئۇ سىرتى رەڭگا ـ رەڭ نەقىشلەر بىلەن بېزەلگەن، لېكىن ئىچى ھېچقانداق تەرياق پايدا قىلمايدىغان ھالاك قىلغۇچى زەھەر بىلەن تولغان بىر ئىلاندۇر.

باشتىن ـ ئاخىر ئىشلىرى ئالدامچىلىق ھىلە ـ مىكىر،
ئۇندا يوقتۇر ياخشىلىق ھەم مۇرۇۋۋەت بىرلە سەبىر.

ــ ياخشىلىق شارابىنىڭ تەمىنى تېتىغان ئىدىم، ــ دەپتۇ شەنزەبە، ــ زۇلۇم نەشتىرىنىڭ ۋاقتى كەپتۇ. غەم ۋە مېھنەت چېغى كېلىپ، خوشاللىق ۋە راھەت سائىتى كېتىپتۇ.

ئەي كۆڭۈل شىرىن شىكەر ۋەسلىنى تاپتىڭ نەچچە كۈن،
ئەمدى بىچارە بولۇپ ئىچمەكچىسەن زەھرى پىراق.

ئەمدى مەلۇم بولدىكى، ئەجەل ياقامنى تۇتۇپ مېنى بۇ تەرەپكە ئېلىپ كەلگەن ئىكەن. بولمىسا مەن ئەسلىدە شىرنىڭ خىزمىتىگە لايىق ئەمەس ئىدىم! مەن ئۇنىڭغا ئۆزۈق بولىدىغان ھەرقانداق نەرسىنىڭ قېشىغا مېڭە كەمەن بىلەن تارتىسمۇ بارماسلىغىم كېرەك ئىكەن ۋە ئۇ تەرەپتە يۈزمىڭ ھىلىلەر بىلەن توزاق قۇرسىمۇ ئىلىنماسلىغىم كېرەك ئىكەن.

مەن نەمىشقا شۇ نىگار ۋەسلىنى قىلالمىكىن ھەۋەس،
تا يېراقتىن قەدىنى كورسەم بولاتتى ماڭا بەس.

ئەمما، ئەي دېمىنە، تەقدىر ئىلاھى ۋە سېنىڭ سوزلىرىڭ مېنى مۇشۇ ھالاكەتكە يەتكۈزدى. ھالا بۈگۈنلۈكتە تەدبىر قولى بۇ-نىڭ ئىلاجىنى قىلماققا قىسقا بولۇپ قالدى. ئۇزەمنىڭ غاپىللىغىم-دىن مۇھىم ئىشلىرىم كوڭلۇمنىڭ خاھىشىدەك بولمىغىدىن ۋە خام تامالىغىمدىن شۇنداق بىر ئوتنى ئۇزەمگە تۇتاشتۇرۇپتىمەنكى، غەم ئوتى ۋۇجۇدۇمنى ئورتىمەكتە، مالالىق تۇتۇنى دىمىغىمنى پەردىشان قىلماقتا. بۇ ئىشنى مەن ئۇزەمگە ئۇزەم قىلدىم. ئۇزى قىلغان ئىشقا چارە يوق. بۇزرۇكلار "ھەر كىم دۇنيالىقتىن ئازغا قانا-ئەت قىلمىسا ۋە كوپنى ئىزلىسە، ئۇ كىشى خوددى ئالماس تې-غىغا بېرىپ بىر كىچىك ئالماس پارچىسىنى ئالغىچە، تېخىمۇ چوڭراق بىر پارچىغا كوزى چۈشۈپ، ئۇنى ئالغىچە ئۇنىڭدىن چوڭراق بىرنى كورۈپ، ئۇنى قويۇپ بۇنىڭغا ئوتۇپ، مانا شۇ تەرىقە بىلەن مەقسىدى قولىغا كەلسىمۇ ئۇنىڭغا يېتىپ بولغىچە، ئالماسنىڭ پارچىلىرى پۈتىنى پۈتۈنلەي جاراھەت قىلىۋەتكەنلىگى ئۈچۈن ئەسلى مەنزىلىگە قايتىپ كېتەلمەي، شۇ يەردە قېپ-قېلىپ، ئىت ۋە قۇشلارغا يەم بولغان كىشىگە ئوخشايدۇ" دەپ ئېيتىشقان ئىكەن.

گەر زىيادە ئىستىسەك جەزمەن كورەرسەن كوپ زىيان، پايدا كورگەيمەن دىسەك ئازغا قانائەت ئەيلىسەن.

— بۇ سوزنى ناھايىتى توغرا دىدىڭ، — دەپتۇ دېمىنە، — كىشىگە ھەرقانداق بالا يەتسە ھىرىس ۋە تاما سەۋىۋىدىن يېتىدۇ.

بولغۇسىدۇر جانغا ئاپەت، شۇ تامانى تاشلا سەن،
قىلغۇسىدۇر ئۇ كىشىنى خارۇ زار باشى توۋەن.
باغلىنىپ قالسا ئەگەر بوينۇڭغا ھىرىس زەنجىرى،
شۇ زامان كەسكىن ئۇنى تىغى قانائەت بىرلە سەن.

ئەگەر قانائەت تىغى بىلەن ھىرىس زەنجىرىنى ئۈزمىسەڭ، ئاقىۋەت نادامەت تىغى بىلەن بېشىڭ كېسىلىدۇ ۋە ئاخىرى خارلىق تۈپرىغىدا قالىسەن. ھەرقانداق باشتا ئەگەر تاما سەۋداسى بولسا ئاخىرى خارلىق ۋە بىئېتىۋارلىق دەرىجىسىگە چۈشىدۇ. كوپ كىشىلەر ھىرىس بىلەن دولەت ئۈمىدىدە پالاكەتكە قالغان ۋە مەنپەئەتنى تىلەپ خارلىقنى تاپقان. ئۇۋچىمۇ تۈلكىنى تۇتماق تاماسىنى قىلغان ئىكەن. لېكىن يولۋاسنىڭ ئالقىنى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن تۇتۇن چىقارغان ئىكەن.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ شەنزەبە.

— بىر كۈنى بىر ئۇۋچى، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ دېمىنە.

ئۇۋچى بىلەن تۈلكە ۋە يولۋاسنىڭ ھىكايىسى

بىر كۈنى بىر ئۇۋچى سەھرادا يۈرۈپ، ھەر تەرەپكە ئوينىقىشىپ جىلۋە قىلىپ كېتىۋاتقان بىر تۈلكىنى كورۈپ قاپتۇ.

ئۇۋچىغا تۇلكىنىڭ تېرىسى ناھايىتى ياخشى كورۇنۇپ كېتىپتۇ- دە، ئۇنى ھىلە بىلەن تۇتۇپ، تېرىسىنى تازا يۇقۇرى باھادا سېتىش تاماسىنى قىلىپ، تۇلكىنىڭ پېيىگە چۈشۈپتۇ. قاراپ تۇر- سا تۇلكە بىر توشۇككە كىرىپ كېتىپتۇ. ئۇۋچى توشۇكىنىڭ ئاغزىدىغا بېرىپ، بىر ئورا كولاپ، ئۇستىنى خەس - خەشەكلەر بىلەن يېپىپ، ئۇستىگە بىر پارچە تاپ قويۇپ، ئوزى دالدىغا كىرىپ ماڑىلاپ قاراپ ئولتۇرۇپتۇ. بىر چاغدا تۇلكە توشۇكتىن چىقىپتۇ ۋە ھىلىقى گوشنىڭ ھىدىنى ئېلىپ ئورا بېشىغا كېلىپ: "گەرچە بۇ گوش دىمىغىمنى خۇشپۇراق قىلغان بولسىمۇ، بۇ گوشتىن يەنە بالا ھىدى كېلىۋاتىدۇ. ئاقىللار خەتەرگە ئۇچراش ئېھتىمالى بولغان ئىشنى قىلماسلىقى كېرەك. بۇ يەردە بىرەر جانۋار ئولۇپ قال- غان بولۇشىمۇ مۇمكىن، لېكىن ئاستىدا توزاق قۇرۇپ قويۇلغان بولۇشىمۇ ئېھتىمال، ھەر ھالدا ھەزەر قىلغىنىم ئەلا" دەپ ئويلاپتۇ.

ئىككى ئىشنىڭ ياخشى - يامانلىغى،
ئىلغىيالماي تاكى ئەقلىڭ بولسا لال.
باشلىمايلا تاشلىغىن ئۇ ئىشنى،
ئۇندا بار بولسا خەتەرگە ئېھتىمال.
ھەر ئىشنىكىم بولسا بىخەۋىپۇخەتەر،
بار ئۇنىڭ مەشغۇلىدا بول بىمالال.

تۇلكە شۇ خىيال بىلەن ئۇ تاپىنىڭ مېھرىدىن كېچىپتۇ - دە، سالامەتلىك يولىنى تۇتۇپتۇ. بۇ ئەسنادا بىر ئاچ يولۋاس تاغ ئوسـ- تىدىن چۈشكەن ئىكەن. يولۋاس ئۇ تاپىنىڭ ھىدىنى ئېلىپ، ئورا بېشىغا كەپتۇ ۋە تاپىنى ئالىماقچى بولۇپ، ئوردىغا يىقىلىپتۇ. ئۇۋچى ئۇنىڭ ئوردىغا چۈشكەن شەپسىنى ئاڭلاپ: "تۇلكە ئوخ- شايدۇ" دەپ كەلگەنچە كېلىپ ئوردىغا سەكرەپ چۈشۈپتۇ. يولۋاس

تاپتىن قىزغىنىپ ئۇۋچىنىڭ قارىنىنى پارە-پارە قىلىۋېتىپتۇ. ئۇۋ-چى ھەربىرىنىڭ شۇملۇغىدىن ئۇزىنى ئەجەل دامىغا سالىپتۇ. ئۇلارغا بولسا قانائەتنىڭ بەركىتىدىن ۋۇجۇدىنى نىجات قىرغىغا ئايتۇ.

— بۇ مىسالنى كەلتۈرمەكنىڭ پايدىسى شۇكى، تاما قىلماق ۋە كوپنى ئىستىمەكنىڭ ئاپىتى ئازاتنى مەھبۇس، مەھبۇسنى ھالاك قىلىدۇ، — دەپ ھىكايىنى تۈگىتىپتۇ دېمىنە.

— ۋاي دەردىخ! دەپ ئاھ ئۇرۇپتۇ شەنزەبە، — مەن شىرنىڭ خىزمىتىنى ئۇزەمنىڭ نادانلىغىمدىن ئىختىيار قىلغان ئىكەنىمەن، ئۇنىڭ خىزمەت قەدرىنى بىلمەيدىغانلىغىنى ئۇقمىغان ئىكەنمەن. "قەدىر بىلمەس كىشى بىلەن سوھبەت تۇزمەك ۋە خىزمەت قىممىتىنى بىلمەس كىشى قېشىدا خىزمەت قىلماق خۇددى ھوسۇل ئېلىشنى تاما قىلىپ شور يەرگە ئۇرۇق چاچقانغا ياكى ئاندىن تۇغما گاسىنىڭ قۇلىغىغا سوزلىگەنگە ياكى قارغۇدىن كىشىنىڭ ھوسنى جامالىنى تەرىپلەشكە سوز تەلەپ قىلغانغا ۋە ياكى سۇنىڭ يۇزىگە خەت يازغانغا، ياكى ھامام ئىشىگىگە ئېسىپ قويۇلغان سۇرەتنى تۇغدۇراي دەپ جۇپلەشمەكچى بولغانغا ۋە ياكى ئىتنىڭ كوتىرلىگەن قۇيۇندىن يامغۇر تامچىلىرىنى كوزلىگەنگە ئوخشاش بىر ئىشتۇر" دىگەن گەپ بار ئىدى.

شاھتىن ۋاپا تىلىمەك مۇشۇنداق بىر ئىشتۇركى،
مۇۋە بېرەلمىگەندەك سەرۋى ئالدىغا بارساڭ.
سوگەت بەرمەس ھېچقاچان شىرىن شېكەر مۇنىنى،
گەرچە جەننەت سۇيىدە مىڭ يىل ئۇنى سۇغارساڭ.

— بۇ سوزلەرنى قويۇپ، ئۇز ئىشىڭنىڭ تەدبىرىنى قىلغىنا، — دەپتۇ دېمىنە ئۇنىڭغا.

— نىمە چارە قىلاي، قانداق ھىلە بىلەن ئالدىنى ئالاي، — دەپتۇ شەنزەبە، — مەن شىرنىڭ خۇي-پەيلىنى بىلدىم. مېنىڭ پارا-

سىتىم شۇنىڭغا ھوكۇم قىلىدۇكى، شىر مېنىڭ توغرامدا ياخشىلىق-
تىن ئۆزگە ئىش قىلماس، ئەمما ئۇنىڭ يېقىنلىرى مېنى ئولتۇ-
رۇشكە ھەركەت قىلىدۇ. ئەگەر ئۇنداق بولىدىغان بولسا تىرىك-
لىگىم تارازىسىنىڭ تېشى يوقلىش تەرىپىگە بەكرەك بېسىپ
كېتىدۇ. چۇنكى بىرنەچچە زالىم مەككار جەم بولۇشۇپ، بىر
بىرىگە قول بەرسە ۋە بىرلىكتە بىراۋغا قەست قىلسا، ھەرقان-
داق ھالدا ئۇنى يېقىتالايدۇ. بۇرە قاغا ۋە چىلبۇرە ئىتتىپاقلە-
شىپ توگىگە قەست قىلىپ، نەتىجىدە غالىپ بولۇپ، مۇرات-
مەقسىدىگە يەتكەن ئەمەسمۇ؟

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ دېمىنە.

— بىر قارا كوز قاغا، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ شەنزىبە.

توگە بىلەن قاغا ۋە بۇرە ھەم چىلبۇرىنىڭ ھېكايىسى

بىر قارا كوز قاغا، بىر تېرە چاڭگال بۇرە ۋە بىر ھىلىگەر چىلبۇرە بىر شىرنىڭ خىزمىتىدە ئىكەن. ئۇلار تۇرغان تاغ بىر چوڭ يولغا يېقىن ئىكەن. يولدىن ئوتكەن سودىگەرلەرنىڭ بىر توگىسى ھېرىپ چولدە قېپقالغان ئىكەن. توگە بىر ئاز ۋاقىت ئوتكەندىن كېيىن، ماغدۇرىغا كېلىپ ئوتلاق ئىزلەپ ھەر تەرەپ-
لەرگە مېڭىپ، ھىلىقى تاغ تەرەپكە بېرىپ قاپتۇ-دە، شىرغا يېقىن كېلىپ قالغانلىقتىن ئۇنىڭغا خىزمەت قىلماسلىققا چارە تاپالماپ-
تۇ. شىرمۇ ئۇنىڭغا ئىلتىپات قىلىپ، ئەھۋالنى سوراپتۇ ۋە ئۇنىڭ ئەھۋالىدىن ۋاقىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ تۇرماقچى ياكى كەتمەكچى بولۇۋاتقانلىغىنى سوراپتۇ.

— ئىلگىرى ھەر بىر ئىشىمدا ئىختىيارىم بار ئىدى،
سىزنى كوردۇم كەتتى قولدىن ئىختىيارىم تىزگىنى.

سىلە ھەرقانداق پەرمان قىلسىلا بەندىلەرنىڭ ئەھۋالىنىڭ ياخشى بولۇشى ئۈچۈن قىلىدىلا، مەن قانداق قىلسام ياخشى بولىدىغان-

لىغىنى مەندىن ياخشىراق بىلىدىلا، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئوگە.
ــ ئەگەر رىغبەت قىلساڭ مېنىڭ سوھبىتىمدە ئەمەس بولا-
غىن، ــ دەپتۇ شىر.
ــ توگە خوشال بولۇپ ئۇ تاغدا يۈرىۋېرىپتۇ ۋە بىر نەچچە
ۋاقىتتىن كېيىن ناھايىتى بەك سەمرىپ كېتىپتۇ.
بىر كۈنى شىر شىكارغا بېرىپ بىر مەس پىلغا ئۇچراپ
قاپتۇ-دە، ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ناھايىتى قاتتىق ۋە چوڭ
ئۇرۇش پەيدا بولۇپ، شىر خېلى قاتتىق زەخمىلىنىپ تاقىقا قاي-
تىپ كەپتۇ ۋە ناله قىلىپ بىر بۇلۇڭدا يېتىپتۇ. ئۇنىڭدىن قالغان
تاپنى يەپ كۈن كەچۈرىدىغان ھىلىقى بورە، چىلبورە ۋە قاغىلار
ئاچ قېلىشىپتۇ. شىر ئەزەلدىنلا سېخى ۋە مەرھىمەتلىك بولغاڭ-
لىغىدىن خىزمەتكارلىرىغا رەھىم قىلىدىكەن. ئۇلارنىڭ ئاچ قالـ-
غانلىغىنى كورۈپ، ئۇنىڭ رەھمى كېلىپ ۋە تەسىرلىنىپ:
ــ سىلەرنىڭ رەنجىگىلارنى كورۈش ماڭا ئوز رەنجىمدىنمۇ
قاتتىقراق. ئەگەر بۇ يېقىن ئەتراپتا ئۇۋ قىلغۇدەك بىرەر نەر-
سە كورسەڭلار ماڭا خەۋەر قىلىڭلار. مەن مۇشۇ ھالىدا بولساممۇ
بېرىپ ئۇۋ قىلىپ سىلەرنى تەڭلىكتىن چىقىراي، ــ دەپتۇ.
ئۇلار شىرنىڭ قېشىدىن چىقىپ بىر بۇلۇڭغا بېرىپ مەس-
لىھەت قىلىشىپتۇ ۋە: "توگىنىڭ بۇ تاغدا تۇرۇشىدىن بىزگە نىمە
پايدا، ئۇنىڭ پادىشاغا نىمە مەنپەئەتى بار ۋە بىزنىڭ ئۇنىڭغا
نىمە ئۇلپەتچىلىگىمىز بار؟ شىرنى تەرغىپ قىلىپ ئۇنى ئولتۇرگۈز-
سەك، ئىككى-ئۈچ كۈنلۈك تىرىكچىلىگى شۇنىڭ بىلەن ئوتىدۇ.
بىزگىمۇ نەپ تېگىدۇ تېخى" دېيىشىپتۇ.
ــ بۇ گەپنى قىلىمائىلار، ــ دەپتۇ چىلبورە، ــ شىر ئۇنىڭغا
ئامانلىق بېرىپ خىزمىتىگە كەلتۈردى. ھەركىم پادىشانى ئالداما-
چىلىق قىلىپ ۋەدىسىدىن قايتىشقا تەرغىپ قىلسا، ئۇ خىيانەتچى
بولىدۇ. خىيانەتكار ھەر قاچان مەردۇت① بولىدۇ. ئۇنىڭدىن خەلق

① مەردۇت ــ دەرگاھتىن قوغلانغان كىشى مەنىسىدە.

بىزار بولدۇ.

ۋەدىسىگە قىلسا ھەركىم خىيانەت،
ئۇندىن نېرى كېتەر دىنۇ دىيانەت.

ــ بۇ توغرىدا ھىلە ئىشلەتمەك كېرەك، ــ دەپتۇ قاغا، ــ شىرنى مۇشۇ ۋەدىسىدىن ياندۇرساقلا بولىدۇ. سىلەر توختاڭلار. مەن بىر نېرىپ كېلەي.

شۇ گەپ بىلەن قاغا شىرنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ. ئۇنى كۆرگەن شىر:

ــ نېرەرسىڭلار ئۇۋلىغۇدەك بىر نەرسە تاپتىڭلارمۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ ئەي پادىشا! ئاچلىقتىن ھېچقايسىمىزنىڭ كۈزى كارغا كەلمىدى. ھەركەتكىمۇ قۇۋۋىتىمىز قالماپتۇ. ئەمما بىر مەسلىھەتىمىز بار. ئەگەر ئۇزلىرى ئۇنىڭغا ئىلتىپات قىلسىلا ھەممە پارا-ۋان نازۇ نېمەت ھاسىل بولغۇسىدۇر، ــ دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ قاغا.

ــ ئېيتقىن، قېنى مەن ئاڭلاپ باقاي، ــ دەپتۇ شىر.

ــ بۇ تۈگە بىزنىڭ ئارىمىزدا يات نەرسە ئىكەن، ــ دەپتۇ قاغا، ــ ئۇنىڭ سوھبىتىدىن بىزگە ھېچقانداق نەپ يۇقمايدۇ. ئۇ بىزنىڭ قولىمىزغا چۈشكەن شىكار ۋە توزىغىمىزغا ئىلىنغان ئوۋ جانۋارى.

بۇ سوزنى ئاڭلىغان شىر غەزەپلىنىپتۇ:

ــ بۇ زامانىڭ دوستلىرىنىڭ باشلىرىغا تۈپراق ياغسۇن ئىلاھىم، ئىككى يۈزلىمىلىكتىن باشقا ئادەتتى يوق ئىكەن. يۈلار مۇرۇۋۋەت مەرتلىك يولىنى تاشلاپتۇ جۇمۇ!

بۇ زامانە ئەھلىنىڭ ۋاپا ئەمەس ئىشلىرى،
ۋاپا قىلاي دەيدۇيۇ جاپادۇر قىلمىشلىرى.

ۋەدىسىنى سۈندۈرماق قايسى مەزھەپتە جايىز بولىدىكەن؟
ئامان بەرگەنگە قەست قىلماق قايسى مىللەتتە راۋا بولىدىكەن؟

ئۈزەك ئوستۇرگەن شاخنى سۈندۈرما،
ئۈزەك سۈنغاندەك بولغۇسىدۇر ئۇ.

— بۇ سوزلەرنىڭ بىلىمەن، — دەپتۇ قاغا، — ئەمما ھوكۇمالار "بىر كىشىنى بىر ئوي ئەھلىگە پىدا قىلسا بولىدۇ. بىر ئوي ئەھلىنى بىر قەبىلىگە، بىر قەبىلىنى بىر شەھەرگە، بىر شەھەرنى بولسا پادىشاغا پىدا قىلسا بولىدۇ. چۈنكى ئاز بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ خەتەرلىكىگە چۈشۈشى پۈتۈن بىر ئىقلىمغا پايدا يەتكۈزىدۇ" دەپ ئېيتىشقان؛ ئىككىنچىدىن، ۋەدە قىلغۇچى ئالدامچىلىق قىلمىغان ھالەتتە تۇرۇپ، پۈتۈن بىر جامائەنى ئاچلىقتىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن بانا ئىزلىسە بولىدۇ ئەمەسمۇ؟

شىر بېشىنى تۇۋەن ساپتۇ. قاغا قايتىپ بېرىپ يارانلىرىغا مۇنداق دەپتۇ:

— مەقسەتنى شىرغا ئېيتقان ئىدىم. ئۇ ئىلگىرى بويۇن تاۋلىدى، كېيىن رام بولدى. ئەمدى تەدبىر شۇكى، ھەممەيلەن بىرلىكتە توگىنىڭ قېشىغا بارايلى ۋە شىرغا ئاچلىق رەنجى يەتكەنلىگىنى ئېيتايلى ۋە: "بىز ھەممىمىز پادىشانىڭ دولىتىنىڭ پانا-ھىدا كۈن كەچۈرىمىز، بۈگۈنكى كۈنلۈكتە پادىشا بۇ ھادىسىگە ئۇچراپتۇ. مۇرۇۋەت شۇنى تەقەززا قىلىدۇكى، جېنىمىزنى ئۇنىڭغا پىدا قىلايلى. بولمىسا كۈپرانى نېمەتلىك قىلغان دېگەن بەتنامغا قالىمىز. ئۇ ھالدا بىزدە مەرتلىك ۋە مۇرۇۋەت دېگەن سۈپەت قالمىغان بولىدۇ. شۇڭا ھەممىمىز بىللە شىرنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇنىڭ ئۇلۇغلۇغى ۋە ئىنئامىنىڭ شۈكرىسىنى ئېيتايلى ۋە بىزنىڭ قولىمىزدىن ھېچ ئىش كەلمەيدىكەن، ئەمما ئۇزىمىزنى ساڭا پىدا قىلدۇق دەپ جېنىمىزنى بولەك-بولەك ھالدا شىرغا

تۇتايلى، دەيلى. بارغاندىن كېيىن شىر قايسىسىزنى يەمەكچى بولسا، بىز ئۇزىمىزنى مۇداپىە قىلىش ئۈچۈن بىرىدىن گەپ قىلايلى. مۇشۇ تەرىقىدە ئىش قىلساق، ئولۇم تۇيۇقسىز قارار تاپىدۇ.

ئۇلار مۇشۇ مەسلىھەت بىلەن تۇيۇقسىز ئالدىغا كېلىشىپتۇ ۋە ھىلىنى ئۇنىڭغا ئۇيۇشتۇرۇپتۇ. تۇيۇقسىز ئالدىغا كەپتۇ. شۇكرى ماختاش سۆزلىرىنى ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن قاغا تىل ئېچىپ شۇنداق دەپتۇ:

— شاھا! جاھانغا بولغىن ھۆكۈمران،
ئىشرەت بەزمىدە بولغىن شادمان.

بىزنىڭ راھىتىمىز جانابلىرىنىڭ سوھبىتىگە باغلىق. ھازىر بىر زورۇرەت تۇيۇرا كېلىپ قالدى. مېنىڭ گۇشۇمدىن ئىشتىھالىرى قانائەت قىلدىغان بولسىلا، مېنى ئولتۇرۇپ ناشتىلىق قىلغايلا.

— سېنى يەمەكتىن نېمە پايدا؟ گۇشۇڭ قانچىلىك بىر ئىشتىھانى پەس قىلالىسۇن، سەن قانچىلىك بىر نېمە ئىدىڭ؟ — دېيىشىپتۇ باشقىلىرى، قاغا بۇ سۆزنى ئاڭلاپ بېشىنى تۇۋەن سالىپتۇ. شۇندا چىلبۇرە سۆز باشلاپتۇ:

— شاھىم، ئەجەل ئەلچىسى كەلسە ھەردەم،
جەڭسىز ئالۇرتەن ئىچىدىن جان خېتىنى.

كۆپ مۇددەتتىن بېرى دولەتلىرىنىڭ سايىسىدە ئاپىتاپنىڭ تابىدىن ئەمىن بولۇپ، ھايات كەچۈردۇق. بۇگۇنكى كۈنلۈكتە ئۇلۇغ زاتلىرى ئاچلىق خەۋپىگە مۇپتىلا بولدىلا. مەن ئىقبال يۇلتۇزى مېنىڭ ئەھۋالىم بېتىدىن چاقناپ، پادىشاھىمىزنىڭ مېنى ئوزۇق

قىلىپ، چۈشلۈكىنىڭ ئەندىشىدىن پارىڭ بولۇشىنى خالايتتى.

ــ دىگەنلىرىڭ ھەققىڭنى ئادا قىلىش ۋە تەرەپنارلىق يۈزىسىدىن ئىپتىلىۋاتقان بولسىمۇ، سېنىڭ گۈشۈڭ بەدبۇي ۋە زىيانلىق، مۇبادا پادىشانىڭ كېسىلى تېخىمۇ زىيادە بولۇپ قالسا، قانداق قىلىمىز؟ ــ دىيىشىپتۇ باشقىلىرى.

بۇنى ئاڭلىغان چىلىبسوره خاموش بولۇپتۇ. بوره ئالدىغا كېلىپ سوزگە تىل ئېچىپتۇ:

ــ پادىشاھىم ھەمىشە خۇدا ساقلا يار بولسۇن،
دۇشمەنلىرىڭ جەڭ ئارا ئالدىڭدا شىكار بولسۇن.
مەنمۇ شۇدەم ئۆزەمنى بېغىشلىدىم، ئاچلىقتا،
يىسەڭ ئەگەر بىر پەسلىك خۇمارىڭغا كار بولسۇن.

مەنمۇ مېنىڭ ئەزالىرىمغا چىشلىرىنىڭ ئارىسىدىن ئورۇن بەرسىلە ئىدى دىگەن ئارزۇدىمەن.

ــ بۇ سوزۇكىدىن ئىخلاسىڭ چىقىپ تۇرىدۇ. ئەمما سېنىڭ گۇشۇڭ بوغۇز ئاغرىغى پەيدا قىلىدۇ. زەھەر جەھەتتىن ئالغاندا زەھەردىن قېلىشمايدۇ، ــ دىيىشىپتۇ باشقىلىرى.

بوره ئارقىسىغا قايتىپتۇ. ئاخىردا ھىلقى ئۇزۇن بويۇن "ئىگىز كىشى ئەخمەق بولىدۇ" دىگەن سوزنىڭ ھوكمى بىلەن سوزگە كىرىپتۇ ۋە ئۇزۇن ئەخمەق بوينىنى ئۇزىتىپ دۇئا ۋە ماختاشتىن كېيىن شۇنداق دەپتۇ:

ــ ئۇلۇغ شاھىم، ئېچىپتۇ پەلەك شۇدەم،
بوسۇغاڭدا زەپەر ــ نۇسرەت ئىشىگىنى.

مەن بولسام ھەزرەتلىرىنىڭ دولىتىدە تەربىيە تاپقانىمەن. ئەگەر دەرگاھلىرىنىڭ قازىنى ۋە داستىخىنىغا لايىق بولىدىغان

بولسام، جېنىمنى ھەرگىز ئايىمىغان بولاتتىم.

ئايىماسمەن بىر جېنىمنى بېشىڭدىن،
جانغا ئىش كەلسە كېچەرمەن بېشىمدىن.

باشقىلارنىڭ ھەممىسى ئىتتىپاقلىشىۋالغان بولغاچقا:
— بۇ سوزۇڭدىن ئىخلاسىڭنىڭ ساپلىغى ۋە ئەقىدەڭنىڭ راستلىغى چىقىپ تۇرىدۇ. دېمىسىمۇ سېنىڭ گوشۇڭ مېزىلىك ۋە پادىشانىڭ مەجەزىگە مۇۋاپىق كېلىدۇ. ھېممىتىڭگە رەھمەت. ئۇ-زەكنى ئاتىدارچىلىق قىلغان خوجاڭدىن ئايىمىدىك. بۇ ئىش بىلەن ياخشى ئېتىكنى ھايات سەھىپ لىرىدە يادىكار قىلىدىغان بولدۇڭ.

بۇ جاھاندا كىشىگە پۇل بەرگۈچىلەر بىھىساپ،
جان ساخاۋەت قىلغۇچىنى تاپقىلى بولماس لېكىن.

دېيىشىپ ھەممىسى بىرلىكتە توغىگە قەست قىلىپتۇ. ئۇ بىچارە ھېچ دەم چىقىرالماپتۇ. ئۇلار ئۇنىڭ ھەممە ئەزالىرىنى پارە-پارە قىلىپ، ھەتتا ئالتىگىچە قويماي ئۇزۇپ يەپتۇ. بۇ مىسالىنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈرۈمكى، غەرەزلىك كىشىلەر ئىتتىپاقلىشىپ ھەركەت قىلىشسا، بىر تەسىر يەتكۈزمەي قالمايدۇ.
— ئەمدى قانداق چارە قىلماقنى ئويلاۋاتسەن؟ — دەپ سوراپتۇ دېمىنە.
— ئەندىشە قىلىۋېرىشنىڭ پايدىسى يوق، — دەپتۇ شەنزەبە، — ئەمما ئۇرۇشماقتىن باشقا چارە يوقتەك تۇرىدۇ. ھەر كىم مال-مۈلكىنى مۇھاپىزەت قىلىش ئۈچۈن ياكى نەپسىنىڭ ھېممىتى ئۈچۈن ئۇزىنى ھالاكەتكە يەتكۈزسە شېھىتلارغا قوشۇلىدۇ. شېھىتلارنىڭ ئەجرى ۋە مەرتىۋىسى لەۋھەگە يېزىلىدۇ. ئەگەر ئەجىلىم شىرنىڭ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

قولىدا بولىدىغان بولسا ئومۇسۇمنى ساقلاپ، ھەممەت ئۇ غەيرەت بىلەن ئولۇشنى خالايمەن.

بېشىمنى بېرەي ئات كوتەرمەك ئۇچۇن،
نام كېرەك ماڭا شۇدەم ئولمەك ئۇچۇن.

— ئەقىللىق كىشىلەر ئۇرۇش ۋاقتىدا سۇسلۇق ۋە بوشاڭلىق قىلماسلىغى كېرەك، — دەپ نەسىھەتگويلۇق قىلىپتۇ دېمىنە، — ئۇرۇش قىلغان چاغدا ھەرگىزمۇ دۇشمەنگە ئەل بولماسلىغى كېرەك. چوڭ ئىشلارغا ئوز ئىختىيارى بىلەن ئارىلىشىش زېرەكلىكنىڭ ئالامىتى ئەمەس، بەلكى دوستلارنى ياخشىلىق ۋە مادارا ئارقىسىدىن ئىتتىپاقلاشتۇرۇپ، دۇشمەن ئۈستىنى سەرەنجام قىلىش كېرەك. "دۇشمەندىن مۇداپىە كورۇشتە مۇلايىملىق ئوسۇلىنى قوللىنىش ئەلادۇر" دىگەن گەپ بار. يەنە بىر تەرەپتىن دۇشمەننى خار كورۇپ ئوزنى ئاجىز دەپ قارىماسلىق كېرەك. چوڭكى دۇشمەن كوچىنى قالغان ھالەتتىمۇ ھىلە-مىكر ئوتىنى يېقىشىڭ كېرەك. سەن شىرنىڭ زورلۇغىنى بىلسەن، شوڭا ئوزىڭ دۇشمەنلىگىنى ھىساپقا ئېلىپ، ئوزىڭ ئۇرۇش ۋە ھىلە-مىكرلىرىدىن غەپلەتتە قالما، ھەر كىم ئوز دۇشمىنىنى خار كورسە ۋە ئوزىڭ ئۇرۇش ھەم ھىلە-مىكرلىرىدىن ئەندىشە قىلمىسا، خۇددى تەيتۇرنى خار كورگەنلىگى سەۋىبىدىن دەريا ۋەكىلى پۇشايمان قىلغىنىدەك ھادىسىگە ئوچرايدۇ.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ شەنزەبە.

— ھىندى دەرياسىنىڭ لېۋىدە، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ دېمىنە.

بىر جۇپ تەيتۇرى بىلەن دەريا ۋەكىلىنىڭ ھېكايىسى

ھىندى دەريا سىنىڭ قىرغىغدا تەيىتۇرى دەپ ئاتىلىدىغان بىر خىل قۇشلار ياشايدىكەن. بىر جۇپ تەيتۇرى دەريانىڭ لېۋىدىلا ماكان تۇتقان ئىكەن. بىر كۈنى:

— تۇخۇم قويۇشقا مۇۋاپىق كەلگۈدەك باشقا بىر جاي تاپساق بولاتتى، — دەپتۇ چىشسى ئەركىگىگە.

— بۇ جاي تازا كۆڭۈلدىكىدەك جايغۇ؟ بۇ يەردىن كوچۇشنىڭ نېمە ھاجىتى؛ مەشەگىلا تۇخۇم قويىۋەرسەكمۇ بولىدىغۇ، — دەپتۇ ئەركىگى.

— شۇنى ئويلاش كېرەككى، — دەپتۇ چىشسى، — ئەگەر دەريا تېشىپ، دولقۇن ئۇرسا، بالىلىرىمىزنى ئېقىتىپ كېتىدۇ، تارتقان ئەجرىمىز زايا كېتىدۇ.

— مەن دەريا ۋەكىلى ئۇنداق ئىشنى قىلماس ۋە بىزنى تاشلىۋەتمەس دەپ ئويلايمەن، — دەپتۇ ئەركىگى، — ئەگەر ئۇ راستىنلا شۇنداق قىلىدىغان بولسا ۋە بالىلىرىمىزنى غەرق قىلىۋەتسە بىز ئۇنىڭدىن ئىنتىقام ئالىمىز.

گەر مۇرادىم ئەكسىگە، چەرخ يۇرسە بۇزغايمەن ئۇنى،
مەن ئەمەس چەرختىن زۇلۇم تارتىپ يەنە جىم تۇرغۇچى.

— ھەددىدىن ئاشىماق بولامدىكىن، — دەپتۇ چىشسى، — ھەددىدىن زىيادە ئۇرۇش ئەقىلغا مۇۋاپىق كەلمەيدۇ. سەن قايسى كۈچ - قۇۋۋەتتىڭ بىلەن دەريا ۋەكىلىنى قورقۇتالايسەن ۋە قايسى شان - شەۋكەتىڭ بىلەن ئۇنىڭغا قارشى ئۇرۇش قىلالايسەن؟

بۇنداق خىيالنى تاشلا! مېنىڭ نەسىھىتىمدىن بويۇن تولغماي، تۆۋ-
خۇم بېسىنىڭ ئۇچۇن لايىقراق بىرەر جاي تاپساڭچۇ! ھەر كىم
نەسىھەت ئاڭلىمسا ياكى نەسىھەتكە ئەمەل قىلمسا، ئۇنىڭغا خۇددى
تاشپاقىغا يەتكەندەك ھادىسە يېتىپ قالدۇ.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ ئەركەك
تەيتۇرى.

چىشسى سوزلەپ بېرىپتۇ.

تاشپاقا بىلەن ئۇدەكلەرنىڭ ھىكايىسى

بىر جايدا بىر كول بار بولۇپ، ئۇنىڭ سۇيىنىڭ سۇزۇكلۇ-
گىدىن يۇزى خۇددى ئەينەكتەك كورۇنىدىكەن، تاتلىقلىغى خۇددى
ئابى ھاياتتەك ئىكەن. ئۇ يەردە ئىككى ئۇدەك ۋە بىر تاشپاقا
بىللە ياشايدىكەن. دائىم بىر بىرىگە ھەمسوھبەت بولىدىكەن. بارا-
بارا ئۇلارنىڭ ھەمسايىلىكلىرى ھەيخانىلىككە تەرەققى قىلىپ،
خوشال - خورامىلىق بىلەن ئومۇر كەچۈرۈپتۇ.

ياخشىدۇر شۇنداق ئومۇر يار - ئاشنا بىرلە ئوتەر،
ياخشىدۇر شۇدەمكى يار مېھرىۋان بىرلە ئوتەر.

تاسادىپەن ئىككى يۇزلىمە ھايات ھادىسە تىرنىغى بىلەن ئۇ-
لارنىڭ ئەھۋالى يۇزىنى تاتىلاپتۇ ۋە ئەينەككە ئوخشاش تەقدىر
ئۇلارغا ئايرىلىش سۇرىتىنى كورسىتىپتۇ.

دىلغا راھەتتۇر گۈزەللەرنىڭ ۋىسالى شەرۋىتى،
ئارقىدىن لېكىن ئۇنىڭ ھىجران خۇمارى يەتكۈسى.
يىسە گەر بۇ داستىخاندىن ھەركىشى بىرلوقما نان،
ناگاھان بىرتاش تېگىپ ئۇنىڭ چىشىنى سۇندۇرغۇسى.

يەنى ئۇلارنىڭ ھايات كەچۈرۈشىگە سەۋەپ بولىدىغان ئۇ سۇ بارا - بارا ئازىيىپ، ئۇلارغا قىيىنچىلىق يۇز بېرىپتۇ. ئۇ ئىككى ئودەك ئەھۋالنى پەملەپ ۋەتەندىن كۆچۈل ئۇزۇپتۇ.

سەپەر ياخشى شۇ كىشىگە، گەر ئويدە،
غەم - ئەندىشە بىلەن بولسا كۆڭلى سۇنۇق.
بولسىمۇ گەر سەپەر رەنجى شۇنچە يامان،
ۋەتىنىڭ جاپاسىدۇر ئۇندىن ئۇلۇق.

شۇنىڭ بىلەن ئۇلار كۆڭلى غەمكىن بولۇپ، كوزىدىن ياش ئاققۇزۇپ، تاشپاقىنىڭ ئالدىغا كەپتۇ ۋە ئۇنىڭ بىلەن ۋىدالاشماقچى بولغانلىغىنى ئېيتىپ:

— زامانىنىڭ يامان كوزى تېگىپ، بىزگە بۇ جۇدالىقنى سالدى، — دەپ ھال ئوقۇپتۇ.

تاشپاقا بۇنى ئاڭلاپ ناله قىپتۇ ۋە دەرت بىلەن پەريات چېكىپ شۇنداق دەپتۇ:

— بۇ نىمە دېگەن گەپ؟ سىزلەرسىز ماڭا تىرىكچىلىك بولامدۇ؟ ياردەمسىز ۋە ھەمدەمسىز مەن قانداق ھايات كەچۈرىمەن؟

سەنسىز ماڭا تىرىكلىك بولۇر ھارام،
گەر ئۇنىڭغا ھايات دەپ قويسىمۇ نام.

مېنىڭ پىراقىغا قىلچە تاقىتىم يوق تۇرسا، تىرىكچىلىگىم نىمە بولۇپ كېتەر؟

كوزۇمدىن تېخى ئۇ سەرۋى راۋان بولماي تۇرۇپ غايىپ،
كۆڭۇل ھىجرانىنىڭ تەسۋىرىدىن تال بەرگىدەك تىترەر.

www.ghurkitap.com
غۇرۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر ئەدەبىياتى كىتابلىرىنىڭ يېڭى تارقىتىش

ـ پىراق تىكىنى بىزنىڭمۇ جىگەرلىرىمىزنى قەستە-
لەۋاتىدۇ، ـ دەپتۇ ئودەكلەر ۋاقىرىشىپ، ـ ئەمما سۇسىزلىقىمىز مېھ-
نىتى ۋۇجۇدىمىزنى يوقلۇق شامىلىغا سوروۋېتىشىمۇ يېتەلمەي قالدى. شۇڭا ئىلاجسىزلىقتىن بۇ يەردىن كەتمەكچى بولۇۋاتىمىز.

باش ئېلىپ ئاشىق كېتەلمەس دىلبىرى كوچىسىدىن،
ھېچكىشى جەننەتنى تەرك ئەتمەكنى قىلماس ئىختىيار.

ـ ھەي دوستلىرىم، سىلەر بىلمەمسىلەر؟ ـ دەپتۇ تاشپاقا، ـ سۇنىڭ كېمىسىپ كەتكەنلىگىنىڭ ماڭا تېخىمۇ كوپرەك زىيىنى تېگىدىغۇ؟ مەن سۇسىز ھايات كەچۈرەلمەيمەنغۇ؟ ھازىرقى پەيتتە بىزنىڭ دوستلۇق ۋە سوھبەتداشلىغىمىزنىڭ ھەققى ھورمىتى شۇ-نى تەقەززا قىلىدۇكى، مېنىمۇ بىللە ئېلىپ كېتىڭلار، پىراق مېھنەت-خانىسىدا تەنھا ناشلىۋېتىپ كەتمەڭلار.

جان ئىدىڭ سەن يولغا چىقماقچى بولۇپ،
جېنى يوق يالغۇز بەدەننى تاشلىدىڭ.

ـ ھەي مېھرىۋان دوستۇم! ـ دېيىشىپتۇ ئودەكلەر، ـ سېنىڭ ھىجرانىڭنىڭ دەردى بىز ئۈچۈن ۋەتەندىن ئايرىلىشنىڭ مېھنىتىدىنمۇ ئارتۇق، بىز ھەر يەرگە بېرىپ ئىشرەت بىلەن ئوتسەكمۇ سەن-سىز بىزنىڭ كۆزىمىز خىرە ۋە ئىشرىتىمىز قاراڭغۇ بولىدۇ. بىز-دە ساڭا مۇلاقات بولۇشتىن باشقا ئارزۇمۇ يوق. ئەمما يەر يۈزىدە بىزنىڭ پۇت بىلەن يۈرۈشىمىز بەكمۇ مۇشەققەتلىك، قانداق قىلىمىز؟

ـ بۇ ئىشنىڭ چارىسىنى سىلەر مەندىن ياخشىراق بىلىسىلەر، ـ دەپتۇ تاشپاقا، ـ چۈنكى مەن ھىجران غېمىنى بىلەن ئەقلى-ھوشۇم ئۇچقان بولۇپ، نېمە ئىلاج قىلماقنى بىلمەيمەن.

قىلمسا ھەر ئىشتىن بۇرۇن مەسلىھەت،
شىكەستە كۆڭۈلدىن يېتىشمەس مەدەت.

ــ ھەي ئەزىز، ــ دېيىشىپتۇ ئودەكلەر، ــ سېنى يەڭگىللىك قىلىپ قويارمىكىن دەپ ئويلاۋاتىمىز. بىزنىڭ دېگىنىمىزگە ئەمەل قىلماي قالارسەنمىكىن؟

ــ سىلەر مېنىڭ پايدام ئۈچۈن گەپ قىلۋاتىسىلار، مەن ئۇ-نىڭ ئەكسىچە ئىش قىلىشنى ئويلىسام ياكى ۋەدە قىلىپ ۋەدەمگە ۋاپا قىلمىسام، ئۇ قانداق بولغىنى؟

ۋەدىلەر قىلدىمكى ۋەدەمنىڭ خىلاپىن قىلمايىن،
قايسى شەرت قىلسام شۇ شەرتىمنى ھەرگىز بۇزمايىن.

ــ ئۇنداق بولسا، ــ دېيىشىپتۇ ئودەكلەر، ــ شەرتىمىز شۇكى، سېنى كوتىرىپ ئۇچمىمىز. سەن ھەرگىز سوزلىمەيسەن، ھەر كىم-نىڭ بىرگە نەزىرى چۈشۈپ، ھەرقانداق سوز قىلسىمۇ ۋە تەنە سوزلىسىمۇ جاۋاپ قايتۇرمايسەن.

ــ ئېيتقىنىڭلار بويىچە ئىش قىلىمەن. ھېچكىمنىڭ سوزىگە جاۋاپ قايتۇرمايمەن، ــ دەپ ۋەدە بېرىپتۇ تاشپاقا.

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار بىر چۈنۇق تېپىپ كەلتۈرۈشۈپتۇ. تاش-پاقا چۈنۇقنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدىن مەھكەم چىشلەپتۇ ۋە ئودەك-لەر ئىككى تەرىپىدىن كوتىرىپ ئۇچۇپتۇ. ئەنە شۇ تەرەپتە ئۇ-چۇپ بىر يېزىدا يېتىپ بارغاندا، يېزىدىكى كىشىلەر ئۇ ھالنى كورۈپ ئەجەپلىنىپتۇ ۋە تاماشا قىلغىلى چىقىپ ھەر تەرەپتىن ۋا-قىرىشىپتۇ:

ــ قاراڭلار، قاراڭلار، بۇ ئودەكلەرنى؟ تاشپاقىنى قانداقمۇ كوتىرىپ ئۇچالىغاندۇ؟ بۇنداق ھالنى ھېچكىم ئومرى ئىچىدە كور-مىگەن بولغىدى؟

ئۇلارنىڭ غەلۋە ۋە غوغالىرى تېخىمۇ كۈچىيىپتۇ. تاشىپاقا بىرەر سائەت تاقەت قىلىپ خاموش تۇرۇپتۇ، ئاخىرى تاقىتى تاق بولۇپ چىدىيالماي:

— بۇرۇن كورمىگەن بولساڭ ئەمدى كورۈپ كوزۈڭ كور بولسۇن، — دەيمەن دەپ شۇنداق ئاغزىنى ئېچىشىغا توۋەنگە موللاقلاپ چۈشۈپتۇ. بۇنى كورگەن ئودەكلەر:

— دوستلار نەسىھەت قىلسا، بەختلىك كىشىلەر ئاڭلاپ ئەمەل قىلىشاتتى. گەرچە بىز ياخشىلىق يۇزىسىدىن ساڭا نەسىھەت قىلغان بولساقمۇ، سەندە ئاڭلاش ۋە ئەمەل قىلىش بەختى يوق ئىكەن. نەسىھىتىمىز پايدا بەرمىدى، — دەپ ۋاقىرىشىپتۇ.

بۇ مىسالنىڭ پايدىسى شۇكى، ھەر كىم دوستلارنىڭ نەسىھىتىنى قوبۇل قىلمىسا، ئۆزىنى ئۆزى رەسۋا قىلىپ، ئىززەت پەردىسىنى يىرتىدۇ.

ھەر كىشىكىم نەسىھەتكە سالماس قۇلاق،
قولىنى چىشلەر نادامەت بىرلە ھەر چاغ.

— بۇ مەسىلىنى ئاڭلىدىم ۋە مەزمۇنىنى چۈشەندىم. ئەمما قورقمىغىن ۋە بۇ جايدىن ھەرگىز كەتمىگىن، چۈنكى قورقۇنچاق كىشى مۇرادىغا يېتەلمەيدۇ، — دەپتۇ ئەركەك تەيتۇرى.

شۇنىڭ بىلەن چىشسى تۇخۇم بېسىپتۇ ۋە باللىرى تۇخۇمدىن چىقىپتۇ. دەل شۇ پەيتتە دەريا دولقۇنى ئورلەپ، ئۇنىڭ باللىرىنى ئېلىپ كېتىپتۇ. چىشى تەيتۇرى بۇ ئەھۋالىنى كورۈپ، ئىزتىراپقا چۈشۈپتۇ ۋە ئەركىگىگە:

— ھەي خاكسار؟ مەن تەقدىر بىلەن ئويناشقىلى بولمايدىغانلىغىنى ئوبدان بىلەتتىم. كوردۇڭمۇ مانا، باللىرىمىزنى نابۇت قىلدىڭ، يۇرىگىمىزگە مەلھەم بولغۇدەك بىر تەدبىر تاپقىن ئەمدى، — دەپ كايىپتۇ.

— مەن ئۆز گېپىمدە تۇرىمەن، نېمىنى دېگەن بولسام شۇنىڭ هوددىسىدىن چىقىمەن. مەن بېرىپ دەريا ۋەكىلىدىن ئىنتىقام ئالىمەن، — دەپتۇ ئەركىگى ۋە باشقا قۇشلار ئالدىغا بېرىپ هەربىر گۈرۈھنىڭ سەركەردىلىرىگە ئەرز قىلىپ، ئۆزىگە ياردەم بېرىشنى ئۆتۈنۈپتۇ.

مالالىق رەنجى مېهنەت ئەدەتسىزدۇر بىنهايەتتۇر،
قىلىپ ياردەم قولۇمنى تۇت، بۇ دەم ۋاقتى ئىنايەتتۇر.

— ئەي ئەزىزلەر! — دەپتۇ ئۇ، — ئەگەر بۇ ۋەقەدە سىلەر ماڭا ياردەم بېرىپ، ئىتتىپاق بىلەن دەريا ۋەكىلىدىن ئۆچۈمنى ئېلىپ بەرمىسەڭلار، ئۇنىڭ جۈرئىتى تېخىمۇ ئاشىدۇ - دە، مەندىن باشقا قۇشلارنىڭمۇ باللىرىنى نابۇت قىلىدۇ. ئەگەر بۇ ئىش قائىدە-يوسۇنغا ئايلىنىپ قالسا، ئۇ چاغدا بۇ ۋەتەندىن كۆڭۈل ئۆزۈپ كېتىش كېرەك ياكى نەچچە خىل خارلىق بىلەن هايات كەچۈرۈپ، يوقىلىش ۋە جاپا بايا ۋەتەنگە قەدەم قويۇش لازىم بولىدۇ.

قۇشلار ئۇنىڭ بۇ سوزىدىن كۆڭلى ئازاپلىنىپ، سۇمرۇغ بار-گاهىغا بېرىپ داتلاپ شۇنداق دەپتۇ:

— ئەگەر قۇشلارنىڭ غېمىنى يېسەڭ، سەن بىزنىڭ پادد-شاهىمىزسەن. ئەگەر مەزلۇملارنىڭ ئىنتىقامىنى ئالالمىساڭ، پادىشا لىقتىن قول يۇيغىن!

يېگىن زەر دەستىلەر ① غېمىنى زىنهار،
ساڭىمۇ زەبەردەستلەر ② بولسا دەركار.

سۇمرۇغ ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ئىستەپ، هەشەمەت بىلەن خادىم-

① زىردەست — قولى قىسقا.
② زەبەردەست — قولى ئۇزۇن.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ يېڭى ئادرېسى

لىرنى ئەگەشتۈرۈپ، سەلتەنەت ئوردىسىدىن چىقىپتۇ. قۇشلار بىر بىرىنىڭ قوللىشى ۋە ھەمىسىنىڭ جەم بولۇشىدىن دىلى قۇۋۋەتلىنىپ، دەريا كانارىغا كېلىشىپتۇ، سەپلىرنى ساناش مۇمكىن بولمىغان يىھساپ لەشكەرلەرنى باشلىغان سۇمرۇغ دەريانى يۈز كەلتۈرۈپتۇ.

ھەمىسىنىڭ قېنى قايناپ قەھرى تېشىپ،
تۇرغان ئىدى ئۇرۇش ئۈچۈن شۇنچە قەيسەر.
قاناتلىرى بەدىنگە ساۋۇت بولۇپ،
تۇمشۇقلىرى بولغان ئىدى نەيزە ـ شەمشەر.

ئۇلار شۇ قىياپەت بىلەن دەريانى يېتىپ كېلىشىپتۇ، سابا بۇ خەۋەرنى دەريا ۋەكىلىگە يەتكۈزۈپتۇ. دەريا ۋەكىلى ئوزىدە كۈچ ـ قۇۋۋەت ۋە ھەيسىلە يوقلۇغىنى ھىس قىلىپ، نائىلاج ئوزرە ئېيتىپ، تەيتۇرىنىڭ بالىلىرىنى قايتۇرۇپ بېرىپتۇ.

بۇ مىسالدىن غەرەز شۇكى، ھىچقانداق دۇشمەنىنى خار كورمەسلىك كېرەك. چۈنكى "يىگىنىنىڭ قولىدىن كەلگەن ئىش نەيزىدىن كەلمەيدۇ. ئوت گەرچە كىچىك بولسىمۇ پۈتۈن بىر ئالەمنى كويدۇرۇشى مۇمكىن" دەپ ئېيتقان ئىكەن ھوكۇمالار.

دوستۇڭ ئەگەر مىڭ بولسىمۇ ئازدۇر،
دۇشمىنىڭ ئەگەر بىر بولسا كوپدۇر.

ـــ ماڭا بەتنام يۇقۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن ۋە كىشىلەرنىڭ مېنى "كۇپرانى نېمەتلىك قىلدى" دەپ قالماسلىقى ئۈچۈن، مەن ئالدى بىلەن ھەمىلە قىلمايمەن. ئەمما شىر ماڭا قەست قىلسا ئوزەمنى ئاسرىمىغىم لازىم دەپ ھىساپلايمەن، ـــ دەپتۇ شەنزەبە.

ـــ ئەگەر شىرغا يېقىن بارساڭ، ئۇنىڭ قەددىنى كېرىپ، قۇيرۇغىنى يەرگە ئۇرغانلىغىنى كورسەڭ "ماڭا قەست قىلىپتۇ" دەپ

بىلگىن، ــ دەپتۇ دېمىنە.

ــ ئەگەر بۇ ئىشلاردىن بىرەرسى كورۇلسە گۇمان ھەققەتكە ئايلانغان بولىدۇ، ــ دەپتۇ شەنزەبە.

شۇنىڭ بىلەن دېمىنە خوشال بولۇپ كوكلى ئېچىلىپ ئوز كۇلبىسىگە قايتىپ كېتىپتۇ.

بىئەقىل ئۇ ئوزگىلەرنىڭ رەنجى بىلەن شات ئىرۇر،
ئىستىمە ئۇندىن ۋاپا، ئۇ بارچىدىن ئازات ئىرۇر.

ــ ھە، ئىش نەگە بېرىپ يەتتى؟ ــ دەپ سوراپتۇ كەللە.

ــ خۇداغا شۇكرى، پاراغەت ھاسىل بولدى. شۇنداق قىيىن ئىش ئاسانلا پۇتۇپ قالدى، ــ دەپتۇ دېمىنە.

دېمىنە ئۇ سوزنى دەۋاتقاندا، روزىگار مۇكاپات تىلى بىلەن ئەقىللىقلارنىڭ قۇلىغىغا بۇ مەزمۇننى نەغمە قىلىپ بېرىۋاتقان ئىكەن:

يارى زۇلپىنى قولىغا ئالدى ساقى ياخشىلاپ،
چەرخ ئەگەر قويسا قولىنى تاپقۇسى ئۇندا قارار.

شۇنداق قىلىپ، ئىككىسى بىللە شىرنىڭ ئالدىغا كېلىشىپتۇ. شۇ ئەسنادا شەنزەبەمۇ يېتىپ كەپتۇ. شىرنىڭ ئۇنىڭغا كوزى چۈشۈشى بىلەنلا دېمىنەنىڭ كۇشكۇرتىشى ۋە ئەپسۇنى تەسىر قىلىپ، غەزىۋى قوزغىلىپ، قۇيرۇقلىرىنى يەرگە ئۇرۇپ، غەزەپتىن چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ كېتىپتۇ. شەنزەبە: "شىر ماڭا قەست قىلىدىغان بولدى" دەپ ئويلاپتۇ ــ دە، ئوز ــ ئوزىگە: "پادىشالارنىڭ خىزمىتى خەۋپ ۋە ۋەھىمە جەھەتتىدىن ئىلانغا ھەمخانا ۋە شىرغا ھەمسايە بولغاندەك بىر ئىش ئىكەن. گەرچە ئىلان ئۇخلىغان، شىر پىنھان بولغان بولسىمۇ، ئاقىۋەت ئىلان بېشىنى كوتىرىپ، شىر ئاغزىنى ئاچىدىكەن" دەپتۇ كوكلىدە.

قورقۇپ تۇرۇپ قىلما سۇلتان خىزمىتىن،
تاش ۋە ساپال سوھبىتىدەك بولمىسۇن.

ئۇ شۇ خىيال بىلەن ئۇزىنى ئۇرۇشۇشقا تەييارلاپتۇ. ئاخىر- چە ھەر ئىككى تەرەپتىن دېمىنە كورسەتكەن ئالامەتلەر كورۇلۇپ- تۇ - دە، ئۇرۇش باشلىنىپ كېتىپتۇ. غەۋغا ۋە نەرە ئاۋازى زېمىن- دىن ئاسمانغا يېتىپتۇ.

ئۇلار نەرسىدىن ئاشۇ دەشت ئىچىدە،
قۇشلار بىلەن ۋەھشىلەر بولدى پەرىشان.
بىرى تاش توشۇگىگە ئېلىپ ئۇزىنى،
بىرى خەسنىك ئارىسىغا بولدى پىنھان.

كەللە بۇ ئەھۋالنى كورۇپ دېمىنەگە شۇنداق دەپتۇ:

يۇز ھىلەيۇ رەكۇازلىقنى پەيدا قىلدىك،
ئىشنى تېرىپ ئۇ ئارادىن ئۇزەك قاچتىك.
يۇز يىل ئىچرە ئوچۇرەلمەس ئۇنى يامغۇر،
بۇ جاھانغا ئاداۋەتنىن توزان چاچتىك.

ھەي نادان، قانداق يامان ئاقىۋەت كەلتۇرۇپ چىقارغانلىغىنى كوردۇڭمۇ؟ ئاقىۋىتىڭنىك شۇملۇغىنى تونۇدۇڭمۇ ئەمدى؟

— يامان ئاقىۋەت دىگىنىك قايسى؟ — دەپ سوراپتۇ دېمىنە.

— سەن قىلغان بۇ ئىشتا يەتتە زەرەر بار، — دەپتۇ كەللە، — بىرىنچىسى، ھىچقانداق زورۇرەت بولماي تۇرۇپ ساڭا ئاتىدارچىلىق قىلغان خوجاڭنى مۇشەققەتكە سالدىڭ. ئىككىنچىسى، خوجاڭنى بۇلاپالىق ۋە ۋەدىسىگە تۇرماسلىقتا مۇتىھەم قىلدىڭ، ئۇنىك بەت- نامىغا قېلىشىنى راۋا كوردۇڭ. ئۈچىنچىسى، سەۋەپسىز ھالدا ئوكۇز-

نىڭ قېنىنى توكۈش ئۈچۈن ھەركەت قىلدىڭ. توتىنچىسى، بىر بىگۇنانىڭ خۇنىنى گەدەنىگە ئالدىڭ. بەشىنچىسى، پۈتۈن بىر جا-مائەتنى پادىشاغا بەدگۇمان قىلدىڭ، ئۇلارنىڭ بەزىسى قورققانلىـ-خدىن ۋەتەننى تاشلاپ، ئاۋارە بولۇپ مۇساپىر بولۇپ كېتىشى ئېھتىمال. ئالتىنچىسى، لەشكەر باشلىغىنى يەنى شەنزەبەنى نابۇت قىلدىڭ، بۇ سەۋەپتىن ئىشلاردا نىزام بۇزۇلدۇ. يەتتىنچىسى، ئۇزەڭـ-نىڭ ئاجىز ۋە زەئىپلىگىنى ئاشكارىلاپ قويدۇڭ. دەسلەپتىدە بۇ ئىشنى مۇلايىملىق بىلەن تۈزىتىمەن دېگەن ئىدىڭ، ئۇنداق قىلالـ-مىدىڭ. بېسىلىپ قالغان پىتنىنى ئويغاتقان، سۈلۈھ بىلەن قىلغىلى بولمىدىغان ئىشنى ئۇرۇش بىلەن قىلغان كىشى كىشىلەر ئارىسىدـ-كى ئەڭ نادان كىشىدۇر.

دېمىسە يەنە بوي بەرمەي مۇنداق دەپتۇ:

ـــ ئەگەر ئىشىڭ ئەقىل بىلەن پۈتمىسە،
تەلۈملۈك بىرلە دۇرۇس قىلماق كېرەك.

دېگەن سۆزنى ئەڭلىمغانمۇسەن؟

ـــ سەن بۇ ئىشتا ئەقىل ـ پاراسەت ۋە تەدبىر جەھەتتىن قانداق ئىش قىلدىڭ، ئىش ئاخىرى ئۇرۇش بىلەن بولدىغۇ؟ ئاخىرى يەنە جەڭگە ھاجەت چۈشتىغۇ؟ ـــ دەپتۇ كەلىلە. ـــ " ياخشى ئويلانغان پىكىر پەھلىۋانلىقتىن ياخشى" دېگەن گەپنى ئاڭلىمغانـ-مىدىڭ؟

نەچچە يۈزمىڭ باتۇر لەشكەر قىلالمىغان ئىشلارنى،
ھەل قىلدۇ ئەقىللىقلار چىن مۇكەممەل سۆز بىلەن.

ماڭا سېنىڭ ئەجەپ بىر خىل كۆڭلى قارا، مەغرۇر، دۇنيانى دوست تۇتىدىغان، ھېرىسخور ئىكەنلىگىڭ بۇرۇندىنلا مەلۇم ئىدى. شۇڭا

مەن سېنىڭ ئاگاھ بولۇپ مەسلىكتىن ئويغىنىپ، جاھالەتتىن قايتىشىڭ ئۈچۈن، ئۇ سوزلەرنى سېنىڭ ئوزەڭگە ئېيتىپ قويۇشنى ئويلاپ يۈرەتتىم. لېكىن سەن ھەددىڭدىن ئېشىپ، خارلىق ۋە گۇمرانلىق دەشتىدە سەرگەردان بولدۇڭ. ئەمدى سېنىڭ نادانلىق، بىمەنىلىك ۋە كوڭلى قارىلىقلىرىڭدىن سوزلەشنىڭ ۋاقتى كەلدى. ئەيىپلىك سوزلىرىڭ، قەبىھ ئىشلىرىڭدىن، دەريادىن بىر تامچە ياكى تاغدىن بىر زەررىچىلىك بولسىمۇ كورستىپ باقايچۇ قېنى؟

— ھەي بۇرادەر، — دەپتۇ دېمىنە، — ياشلىغىمدىن تارتىپ تا ھازىرغىچە مەندىن بىرەر يارىماس ھەركەت ياكى بىرەر ئەسكى ئادەت سادىر بولمىغان ئىدى. ئەگەر مەندىن بىرەر ئەيىپ كورگەن بولساڭ سوزلىگىن قېنى؟

— سېنىڭ ئەيىپلىرىڭ ئېيتىپ كەلسە تولا گەپ، — دەپتۇ كەلىلە، — ئەڭ ئاۋۋلى شۇكى، سەن تېخى "ئەيىپسىزمەن" دەۋاتىسەن. ئۇندىن قالسا سېنىڭ ئىشىڭدىن گېپىڭ چىرايلىق. بۇ جاھاندىكى ئالەم ئەھلى ئوزلىرىنىڭ ھەركىتى ۋە خۇي - پەيلىگە قاراپ توت خىلغا بولۇنىدۇ. بىرىنچىسى، دەيدۇ قىلىدۇ، بۇ تىرىكچىلىك يولىنى بىلىدىغانلارنىڭ قائىدىسىدۇر. ئىككىنچىسى، دېمەيدۇ قىلىدۇ، بۇ مەرتىلەرنىڭ ئادىتىدۇر. ئۈچىنچىسى، دەيدۇ قىلمايدۇ، بۇ مۇناپىقلارنىڭ ئۇسۇلىدۇر. توتىنچىسى، دېمەيدۇ قىلمايدۇ، بۇ بېخىل ۋە ھېممىتى پەسلەرنىڭ خىسلىتىدۇر. سەن بولساڭ دەيدىغان لېكىن قىلمايدىغانلارنىڭ تائىپىسىدىنسەن. مەن ھەمىشە سېنىڭ ئىشىڭدىن گېپىڭ كوپلۇگىنى كوردۇم. شىر سېنىڭ سوزۇڭگە مەغرۇر بولۇپ، بۇ خەتەرلىك ئىشنى باشلىدى. خۇدا ساقلىسۇن، ئەگەر شىرغا بىرەر ئاپەت يېتىپ قالسا ياكى بۇ دىيارىدا بىرەر پىتنە قوزغىلىپ، پۇقرالار خانۇۋەيران بولۇپ ھەممەيلەننىڭ مالىلىرى تالان - تاراجغا كېتىدىغان بولسا، ھەممەيلەننىڭ ئۇۋالى سېنىڭ گەدىنىڭدە بولىدۇ. كىمكى بەتخىيال ۋە بەتقىلىق بولسا، ئۇ ياخشىلىق يوزىنى كورەلمە-

هەيدۇ. زىيان دەرىخىنى تەككەن كىشى مەنپەئەت مۇنىسىنى قانـ داقمۇ يىمەيدىغان ئىشلارنى قىلىدۇ.

ــ مەن ھەممىنى پادىشاغا نەسىھەت قىلغۇچى ۋەزىر بولدۇم. ئۇنىڭ ئەھۋالى گۈلشەندە پەندى ـ نەسىھەت دەرىخىدىن ئۈزگە كۆچەت تىكمىدىم، ــ دەپتۇ دېمىنە.

ــ ئەگەر سېنىڭ ئۇ كۆچىتىڭنىڭ مۇنىسى مۇشۇ بولىدىغان بولسا، يىلتىزى كېسىلىپ قۇرۇپ كەتكىنى ياخشىراق. نەسىھەتىڭنىڭ نەتىجىسى شۇ بولىدىغان بولسا، ئۇنىڭ ئېيتىلمىغىنى ۋە ئاڭلانمىغـ نى ئەلا، ــ دەپتۇ كەلىلە، ــ سېنىڭ سوزۇڭدە قانداق پايدا بولسۇن! ۋەھالەنكى، ئېيتقانلىرىڭ ئەمەلدە كورۇلمەيۋاتسا. ئەمەل قىلىنمىغان ئىلىم ھەسەلسىز مومغا ئوخشايدۇ. ئەمەلگە ئاشمىغان سوز خۇددى شاخ ـ يوپۇرماقسىز دەرەخكە ئوخشاش، ئوتۇن قىلىپ كويدۇرۇشتىن باشقىغا يارىمايدۇ. ئەمەلنىڭ نىشانسى بولمىغان ئىلىم جېنى يوق جەسەتتۇر. ئۇلۇغلار ئوز دەپتەرلىرىگە "ئالتە نەرسىدىن پايدا ئالغىلى بولمايدۇ" دەپ يېزىپ قويغان ئىكەن. ئۇلار، ئەمەلسىز سوزدىن، جەۋرىلىك مالدىن، تەجرىبىسىز دوستـ لۇقتىن، رىيايە قىلىنمىغان ئىلىمدىن، مەقسەتسىز سەدىقىدىن ۋە ساقسىز تىرىكلىكتىن پايدا ئالغىلى بولمايدۇ، دېيىشكەن. گەرچە پادىشا دانىشمەن ۋە كەم ئازار بولسىمۇ ۋەزىرى بەتنىيەت ۋە ناپاك بولسا، مەزلۇملارنىڭ داتلىرى سۇلتانغا يەتمەيدۇ. بۇ خۇددى تەشنا بولغان كىشى سۇيى سۇزۇك بىر بۇلاقنىڭ سورىتىنى كورسىمۇ قول ئۈزىتىپ سۇيىنى ئىچەلمىگەندەك بىر ئىش.

ــ بۇ ئىشنى قىلىشىمدا پادىشاغا ياخشى خىزمەت قىلىشتىن باشقا غەرىزىم يوق، ــ دەپتۇ دېمىنە.

ــ خىزمەتكارلار، چاكارلار ۋە ئىش بىلىدىغان مۇلازىملار پادىشا ئۇچۇن زىننەتتۇر، ــ دەپتۇ كەلىلە، ــ ئەمما سەن، ئۈزگـ لەرنىڭ بۇ دەرگاھتىن يوقىلىشىنى، پەقەت ئۇزەڭلا ئىشەنچلىك ۋە پېقىن كىشى بولۇشۇڭنى، ۋەزىرلىك پەقەت ساڭلا مەخسۇس بولۇـ

شىنى خالايسەن. بۇ پەقەت نادانلىق ۋە ئەقلىسىزلىقتۇر. چۈنكى سەلتەنەت دىگەن ھوسنى ـ جامالغا ئوخشايدۇ. شۇڭا ئاشىق قانچە كوپ بولسا گۈزەللەرنىڭ جىلۋىسى ئاشىدۇ، جامالى تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كېتىدۇ. سۇلتانمۇ خادىم ۋە مۇلازىملىرى ھەرقانچە كوپ بولسىمۇ يەنىمۇ كوپ بولۇشنى ئىزلەيدۇ. شۇڭا ھوكۈمالار: "ئەخمەقنىڭ ئالامىتى بەش تۈرلۈك بولىدۇ، يەنى ئۈز پايدىسىنى دەپ باشقىلارغا زىيان سالسا، رىيازەت چەكمەي تۇرۇپ ئاخىرەت ساۋابىنى تاما قىلسا، بەتخۇيلۇق بىلەن خوتۇنلارغا ئاشىق بولسا، راھەت بىلەن ئىلىم بىلمەكنى ئىزلىسە، بۇاپالىق ۋە رىيا قىلماسلىق بىلەن بىركىمدىن دوستلۇق ئۈمىت قىلسا، بۇ ئىشلار ئەخمەقلىقتىندۇر" دەپ ئېيتىشقان. مەن ساڭا شەپقەت يۈزىسىدىن بۇ سوزنى ئېيتىۋاتىمەن. ماڭا يەنە ئاپتاپتەك روشەنكى، سېنىڭ بەتبەختلىگىڭنىڭ كېچىسى مېنىڭ نەسىھەتلىرىم شولىسى بىلەن يورۇمايدۇ. سېنىڭ زاتىڭدا بار بولغان جاھىللىق زۇلمىتى ۋە ھەسەت قاراڭغۇلۇغى نەسىھەت نۇرى بىلەن نۇرلانمايدۇ.

زەمزەمۇ كەۋسەر سۈيى بىرلە ئاقارتىپ بولمىغاي،
كىشى بەختىنىڭ گىلىمى توقۇلغان بولسا قارا.

ھازىر سەن بىلەن مەن شۇنىڭغا ئوخشاپ قالدۇقكى، بىر قۇش يەنە بىر قۇشقا: "بىھۇدە رەنج تارتىپ، سوزۇڭنى ئاڭلىمغان جاھىلىگە سوزلىمىگىن" دىگەن ئىكەن. ئۇ ئۇنىڭ سوزىنى ئاڭلىماي ئاقىۋەت جاجىسىنى يىگەن ئىكەن.

ـ ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ ـ دەپ سوراپتۇ دېمىنە.
ـ بىر توپ مايمۇنلار، ـ دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ كەلىلە.

مايمۇنلار بىلەن قۇشنىڭ ھىكايىسى

بىر توپ مايمۇنلار بىر تاغدا ۋەتەن تۇتقان بولۇپ، مۇنۇ ۋەقەنى بىلەن ھايات كەچۈرىدىكەن. خۇددى پاسىقلارنىڭ كۆڭلىدەك قارا ۋە پىتىنخورلارنىڭ كۆكسىدەك قاراڭغۇ بولغان بىر كېچىسى سوغۇق لەشكىرى ئۇلارغا قاراپ چېپىپتۇ. سوغۇق شامالنىڭ ھەيۋىتىدىن ئۇلارنىڭ بەدىنىدىكى قان ئۈيۈپ قالغىلى تاسلا قاپتۇ.

پەلەك شىرى قورقۇپ سوغۇقتىن
قىلغانتى بارلىق پوستىنى جۇۋا.

ئۇ بىچارىلەر سوغۇقتىن ئامالسىز قېلىپ، پانا ئىزلەپ تەرەپ - تەرەپكە يۈگۈرۈپ يۈرۈپ، تۈيۇقسىز بىر تەرەپتە پارقىراپ تۇرغان بىر قۇمۇشنى كورۇپ "ئوت ئوخشايدۇ" دەپ گۇمان قىلىپ، نۇرغۇن ئوتۇن يىغىپ، ئۇنىڭ ئەتراپىغا دوۋىلەپ پۇدەشكە باشلاپتۇ. ئۇلارنىڭ ئۇدۇلىدىكى بىر دەرەخ ئۇستىدە ئولتۇرغان بىر قۇش "ئوت ئەمەس، دەپ قانچە ۋاقىراپ پەريات قىلسىمۇ، ئۇنىڭغا ھەرگىز ئىلتىپات قىلماپتۇ. لېكىن ئۇ قۇش ئۇ پايدىسىز ئىشنى قويماپتۇ. شۇ ئەسنادا بىر قۇش كېلىپ ئۇ قۇشقا: "كوپ جاپا تارتما، ئۇلار سېنىڭ سوزۇڭنى ئاڭلىمايدۇ.

كىم تۇغۇلسا ئانىسىدىن قىسمىتى شۇملۇق بىلەن،
كوپ تىرىشچانلىق بىلەن ھەرگىز بەختلىك بولمىغاي.

بۇنداق نادانلارنىڭ تەربىيىتى ئۈچۈن ھەركەت قىلىش قىلىچنى تاشقا چاپماق ۋە ھالاك قىلغۇچى زەھەردىن تەرياق خاسىيىتىنى ئىستىمەك بولىدۇ" — دەپتۇ.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

كىمكى ئەزەلدىن بولسا نائۈمىت،
قىلما ئۇنىڭدىن ياخشىلىق ئۈمىت.
تىرىشماق بىلەن بولمىغاي ھېچ ۋاخ،
قارا قاغىنىڭ قاناتلىرى ئاق.

قۇش مايمۇنلارنىڭ ئۇز سوزىنى ئاڭلىمايۋاتقانلىغىنى كورۈپ، دەرەختىن چۈشۈپ، ئۇز سوزىنى ئاڭلىتىش ۋە ئۇلارنى ھىلىقى بىھۇدە رەنجىدىن ئاگاھ قىلىپ قويۇش ئۈچۈن، مايمۇنلارنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ. ئەمما مايمۇنلار ئۇنىڭ كەلگىنىنى يامان كورۈپ، شۇ زامان كاللىسىنى ئۇزۇپتۇ. سەن بىلەن مېنىڭ ئىشىم ئەنە شۇنداق بولۇپ قالدى. مەن ئومرۇمنى زايا قىلىپ پايدىسىز سوزلەيمەن. ساڭا ھېچقانداق مەنپەئەتى يوق، ماڭمۇ زەررى يوق.

ئۇ سېنىڭ سوزۈڭنى گەر قىلماس قوبۇل،
قىلمىغىن بىھۇدە كوڭلۇڭنى مالال.
گەر دىسەڭ: "مىنگىن سائادەت ئېتىغا،
مەنزىلىڭگە تاكى تاپقايسەن ۋىسال".
ئاڭلىماي كەتسە ئوزىنىڭ يولىغا،
قوي، پىيادە كەتكىنى ئەۋزەل ئۇ ھال.

— ھەي بۇرادەر، — دەپتۇ دېمىنە، — خاھ ئاڭلىسۇن، خاھى ئاڭلىمىسۇن، چوڭلار كىچىكلەرگە نەسىھەت قىلىدۇ. دانىشمەنلەر ۋەز - نەسىھەتلىرىنى سوزلەۋېرىدۇ.

ھېچكىشىدىن ئايىماي نەسىھىتىڭنى سوزلىگىن،
ئاڭلىغۇچى تەرىپىدىن كەمچىلىك تاپساڭ ئەگەر.
تاقىما ياماقچى تامچىسىنى ياغدۇرار دائىم بۇلۇت،
پەتمىسمۇ گەرچە تاشنىڭ يۈزىگە ھېچبىر زەررە.

— مەن نەسىھەت ئىشىگىنى سەن تۇچۇن تاقىۋالمايمەن، — دەپتۇ كەلىلە، — ئەمما شۇنىڭدىن قورقىمەنكى، سەن ئوز ئىشىڭنىڭ ئىمارىتىنى ھىلە ئاساسىغا قۇرۇپسەن. پەقەت ئوز گېپىڭنىلا گەپ قىلىپ، ئوز رايىڭنىلا ئويلايسەن. بىر كۇنى شۇنداق يۇشايمان يەيسەنكى، قىلچە پايدا بەرمەيدۇ. يۇرىگىڭنى قانچە تاتىلىساڭمۇ پايدىسى بولمايدۇ. ھەرقانداق ئىشنىڭ بىناسى مەككارلىق ئاساسىغا قۇرۇلغان بولسا، خۇددى ئاقىل شىرىككە تەككەندەك، ئاقىۋەت ئۇنىڭ شۇملۇغى تېگىدۇ. ئۇنىڭ ئوز ھىلىسىنىڭ توزىغى ئوز ھەلقۇمىغا چۇشۇپ، غاپىل شىرىك توغرىلىغى ۋە ساددىلىغىنىڭ بەركىتىدىن ئوز مرادىغا يەتكەن ئەمەسمۇ؟

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ دېمىنە.

— ئىككى شىرىك بار ئىكەن، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ كەلىلە.

ئاقىل بىلەن غاپىلنىڭ ھىكايىسى

ئىككى شىرىك بار بولۇپ، ئۇنىڭ بىرى ئاقىل، بىرى غاپىل ئىكەن. ئاقىل شۇنداق زېرەك ئىكەنكى، مىڭ خىل ھىلە-نەيرەڭ نەقىشلىرىنى سۇغا يازالايدىكەن. كىشىلەر ئۇنى "تىز ھوش" دەپ ئاتىشىدىكەن. غاپىل بولسا شۇنداق يۇۋاش ۋە نادان ئىكەنكى، پايدا - زىيانىنى بىلمەيدىكەن. كىشىلەر ئۇنى "خۇرام دىل" دەپ ئاتىشىدىكەن. ئۇ ئىككىسىگە سوددىگەرچىلىك قىلىش ھەۋىسى چۇشۇپ، ئىككىسى بىرلىكتە سەپەر قىلىپتۇ. ئۇلار مەنزىللەردىن ئوتۇپ، يوللارنى بېسىپ كېتىۋېتىپ، يول ئۇستىدە تۇيۇقسىزدىن بىر ھەمىيان تىللا تېپىۋاپتۇ ۋە بۇنى چوڭ غەنىمەت دەپ بىلىپ توختاپتۇ.

— ھەي بۇرادەر، — دەپتۇ ئاقىل، — ھەرقانچە پۇل تاپمەن دەپ ھەركەت قىلساقمۇ بۇنچىلىك بىرنەرسە

تېپىشىمىز مۇمكىن ئىدى. ئەمدى مۇشۇ بىر ھەميان تىللاغا قانائەت قىلىپ، بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرغىنىمىز ياخشى.

شۇنىڭ بىلەن ئۇلار قايتىشىپتۇ ۋە ئوز شەھرىگە يېقىن كېلىپ، بىر مەنزىلگە چۈشۈپتۇ.

— كەل بۇرادەر، — دەپتۇ غاپىل، — بۇ ئالتۇننى تەقسىم قىلىۋالايلى - دە، داغدۇغىدىن قۇتۇلۇپ، ھەرقايسىمىز ئوز ھەسسىمىزنى ئېلىپ، خالىغان نەرسىمىزگە خەجلەيلى.

— بۇنى ھازىر بولۇشۇۋېلىشىمىز ياخشى ئەمەس. ھازىرچە خراجىتىمىزگە چۈشلۈقنى ئېلىپ، قالغىنىنى ئېھتىيات بىلەن كۆمۈپ قويايلى. يەنە بىرنەچچە كۈندىن كېيىن كېلىپ زورۇر بولغىنىچە ئېلىپ، قالغىنىنى يەنە ئاۋالقىدەك ساقلايلى. مۇشۇنداق قىلساق ئاپەتتىن يىراق بولۇپ ساق ساقلىيالايمىز، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئاقىل.

غاپىل بۇ سوزگە ئالدىنىپ، ئۇنىڭ ئەپسانىسىنى قوبۇل قىلىپتۇ ۋە ئېيتقاندەكلا ئازراغىنى ئېلىپ قالغىنىنى دەرەخ ئاستىغا كومۇپ قويۇپ، شەھەرگە قايتىپ، كېلىپ، ھەرقايسىسى ئوز جايلىرىدا ئارام تېپىپتۇ.

ئەتىسى كۈن ھىلىگەر دەۋران،
قىلارکىن قانداق ھىلىنى ئايان.

ئەتىسى ئاقىل دەرەخ ئاستىغا بېرىپ، كومۇلگەن ئالتۇننى ئېلىپ قايتىپ كەپتۇ. غاپىل بولسا ئۇنىڭدىن بىخەۋەر، قولىدا بارىنى خەجلىگىلى تۇرۇپتۇ ۋە ھېچنىمە قالمىغان چاغدا ئاقىلنىڭ قېشىغا كېلىپ:

— يۇر بۇرادەر، ھىلىقى كومۇكتىن بىر نىمە ئالايلى، مەن كوپ مۇھتاج بولدۇم، — دەپتۇ.

ئاقىل ئۇنى بىلمەسلىككە سېلىپ "ماقۇل" دەپ، ئۇنىڭ بىلەن

بىللە دەرەخ تۇۋىگە كەپتۇ. لېكىن ئۇلار ھەرقانچە ئىزلىگەن بولسىمۇ ھېچنىمىنى تېپىشالماپتۇ. ئاقىل شۇئان:

— بۇ ئالتۇننى سەن ئاپسەن. سەندىن باشقا ھېچكىمنىڭ خەۋىرى يوق ئىدى، — دەپ غاپىلنىڭ ياقىسىغا ئېسىلىپتۇ.

ئۇ بىچارە قانچە قەسەم ئىچكەن بولسىمۇ ئاقىل ئۇنۇ-ماپتۇ ۋە ئۇنى سورەپ قازى قېشىغا ئاپىرىپ ئۇستىدىن دەۋا قىلىپتۇ. ۋەقەنىڭ مەزمۇنىنى چۈشەنگەن قازى غاپىلدىن سوربىغان ئىكەن، ئۇ ئىنكار قىلىپتۇ. قازى ئاقىلدىن دەۋاسىغا گۇۋاچى سوراپتۇ.

ئالتۇننى ئۇ دەرەخ ئاستىغا كومگەن چاغدا گۇۋاچى يوق ئىدى. دەرەختىن سوربىساق خۇدانىڭ قۇدرىتى بىلەن دەرەخ سوزگە كېلىپ گۇۋالىق بەرسە، بۇ نائىنساپ ئوغرى رەسۋا بولىدۇ دەپ ئۇمىت قىلىمەن،— دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئاقىل.

قازى بۇ سوزدىن ئەجەپلىنىپ كوپ ئويلانغاندىن كېيىن: ئەتىسى ئۇ دەرەخنىڭ قېشىغا بېرىپ دەرەختىن گۇۋالىق سورىماقچى، ئەگەر گۇۋالىغى مۇددىاغا مۇۋاپىق بولسا، ئاندىن ھوكۇم قىلماقچى بولۇپ قارار قىلىپتۇ. شۇندىن كېيىن ئاقىل ئويىگە قايتىپ كەپتۇ ۋە ئوتكەن ئىشلارنى ئاتىسىغا سوزلەپ بېرىپ ھەقىقەتنى ئېچىپ شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي بۇزرۇكۋار ئاتا! سىزگە ئىشىنىپ "دەرەخ گۇۋالىق بەرسۇن" دىدىم، بۇ ئىشنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى سىزنىڭ شەپقىتى-ڭىزگە باغلىق. ئەگەر قوبۇل قىلىسىڭىز قالغان پۇتۇن ئومرىمىزنى ئاشۇ ئالتۇن بىلەن راھەت - پاراغەتتە ئوتكۇزەلەيمىز.

— قانداق قىل دىمەكچىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ ئاتىسى.

— ئۇ دەرەخنىڭ ئوتتۇرىسى كاۋاك، — دەپتۇ ئاقىل، — ئۇنىڭ ئىچىگە ئىككى كىشى يوشۇرۇنسىمۇ ھېچكىم كورمەيدۇ. بۇگۇن كېچىسى بېرىپ دەرەخ ئىچىگە جايلىشىۋېلىپ تاكى ئەتىسى قازى بارغىچە پېتىۋېرىسىز. قازى بېرىپ گۇۋالىق سورىسا

گۈۋالىق بېرىسىز.

— بۇنداق ھىلە - مىكىرىدىن ۋاز كەچكىن ئوغلۇم، — دەپتۇ ئاتىسى، — چۈنكى خەلقنى ئالدىغىنىڭ بىلەن خۇدانى ئالدىيالمايسەن. ھىلىنىڭ تولىسى ھىلە ئىشلەتكۈچىنىڭ ئۆزىگە زەرەر قىلىدۇ ۋە جازاسى يېتىدۇ. ئاخىرى ھىلە پەردىسى يىرتىلىپ رەسۋا بولىدۇ. سېنىڭ ھىلەڭ پاقىنىڭ ھىلىسىگە ئوخشاپ قالمەخمىدى دەپ قورقىمەن.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ ئوغلى.

— بىر پاقا بىر ئىلانغا يېقىن جايدا ماكان تۇتقان ئىكەن، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ ئاتىسى.

پاقا بىلەن ئىلان ۋە مولۇننىڭ ھىكايىسى

بىر پاقا بىر ئىلانغا يېقىن جايدا ماكان تۇتقان ئىكەن. قاچانىكى پاقا بالا چىقارسا ئۇ زالىم ئىلان ئۇنىڭ بالىلىرىنى يەيدىكەن ۋە ئۇنىڭ كۆڭلىگە پەرزەنتلىرىنىڭ پىراق داغىنى سالىدىكەن. بۇ پاقا بىر قىسقۇچپاقا بىلەن دوست ئىكەن. بىر كۈنى ئۇ قىسقۇچپاقىنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي ئوبدان دوستۇم! ماڭا لايىق بىر تەدبىر ئويلاپ بەرسەڭ ئىكەن! بىر چوڭ دۇشمىنىم بار. يا ئۇنىڭ بىلەن بىر يەردە تۇرۇشقا سەۋرى قىلالمايمەن، يا ئۇ يەردىن كېتىشكە تاقەت قىلالمايمەن. چۈنكى مەن تۇرغان ئۇ يەر شۇنداق ياخشى جاي ئىدىكى، دەرەخزارلىقلىرى پەلەك سەھنىسىدەك گۈزەل ۋە كۆكۈلنى ئاچىدىغان، مەيىن شامالىرى خۇددى گۈزەللەرنىڭ زۇلپىدەك ئەتىر چاچىدىغان گۈزەل ماكان ئىدى.

گۈل دەپتىرى ئېچىپ يۈز ۋاراقنى،
قەدەھ ئالغان ئىلكىگە لالە ھەرۋاخ.

ئۇندا چىقىپ دائىما خۇشبۇي شامال،
ئەيلىگەن ئەتراپنى شۇنداق خۇشپۇراق.

ھېچقانداق ئەقىللىق كىشى ئۇز ئىختىيارى بىلەن بۇنداق ياخشى ماكاننى قولدىن بەرمەيدۇ.

ۋەتەنىم شۇنداق گۈزەل كۆكلۈمنى ئاچقان جاي ئىدى،
بۇ قەدەر ئاۋات ماكاننى تاشلىماس ئاقىل كىشى.

— بۇنداق غەم يېمىگىن، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ قىسقۇچپاقا، — كۆچلۈك دۇشمەننى ھىلە كەمەنگە ئىلسا ۋە غالىپ دۇشمەننى مەكىر توزىغا چۈشۈرسە بولىۋېرىدۇ.

تۇتقىلى بۇلار قۇشنى دام ئېچىپ،
ھىلە دانلىرىن ئۇ يەرگە چېچىپ.

— سەن بۇ توغرىدا ھىلە كىتاۋىدىن نېمە مەسىلىنى ھەل قىلدىڭ؟ بۇ دۇشمەننىڭ شۇملۇغىنى تۇساش ئۈچۈن نېمە چارە ئويلىدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ پاقا.

— پالانى يەردە ئۇرۇشقاق ۋە ئاچچىغى يامان بىر مولۇن بار، — دەپتۇ قىسقۇچپاقا. — سەن بىرنەچچە تال ئۇششاق بېلىقنى تۇتۇپ ئېلىتۇرۇپ، مولۇننىڭ ئۇۋۇسىنىڭ ئالدىدىن تارتىپ تاكى ئىلانىنىڭ تۇشۇگىنىڭ ئاغزىغىچە ئۇ يەر - بۇ يەرگە بىر تالدىن تاشلاپ ماڭغىن. مولۇن چىقىپ بېلىقنى يېمىش بىلەن ئىلانىنىڭ تۇشۇگى ئالدىغا بېرىپ ئۇنىمۇ يەيدۇ. بۇ ھىلە بىلەن ئۇنىڭ شۇملۇغىدىن قۇتۇلىسەن. بۇ تەدبىر ئۇكۇشلۇق كېلىپ بەرگەنلىگى ئۈچۈن پاقا شۇ ئۇسۇل بىلەن ئىلانىنى يوقتىپتۇ. شۇندىن كېيىن ئارىدىن ئىككى - ئۈچ كۈن ئوتۇپتۇ. مولۇننىڭ يەنە بېلىق يېگۈسى كېلىپ

www.uyghurkitap.com

ئۇۋىسىدىن چىقىپ، ئاۋالقى ئىزى بىلەن مېڭىپ، ئىلانىڭ ئۇۋىسىغا بېرىپتۇ ۋە ھېچنەرسە تاپالماي ئىزلەپ يۇرۇپ ياقىسى يېپىلىپ ھەممە بالىلىرى بىلەن قوشۇپ يەۋېتىپتۇ.

بوردىدىن قۇتقۇزۇپ مېنى ئەي دەردىخ،
يەدىڭ بورە يەڭلىغ مېنى ئەي دەردىخ.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، ھىلىنىڭ ئاخىرى گىرىپتارلىقتۇر ۋە مىكرىنىڭ ئاخىرى خاكسارلىقتۇر.

مىكر يولىغا قويساڭ گەر قەدەم،
بالا دامىغا چۈشۈرسەن ئاخىر.

— سوزنى قىسقا قىلىڭ ئاتا، بۇنداق ئۇزۇن ئەندىشىنى قويۇڭ. بۇ ئىش ئاز مۇشەققەتلىك ۋە كوپ مەنپەئەتلىك ئىش، — دەپتۇ ئوغلى.

ئاخىرى بۇ بىچارە مال-دۇنيا ھېرىسى ۋە پەرزەنت مېھرى تۈپەيلىدىن دىيانەت مەنزىلىدىن خىيانەت ۋادىسىغا ئوتۇپتۇ. مۇرۇۋۋەت يولىنى تاشلاپ، شەرىئەتتە ۋە ئورپ - ئادەتتە يامان ھېسابلىنىدىغان بۇ ئىشنى قىلماقنى راۋا كورۇپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇ كېچىسى بېرىپ دەرەخ كاۋىگىدا يېتىپتۇ.

ئەتىسى پاكىز ئاپتاپ پەلەك قازىخانىسىغا چىقىپ ئولتۇرۇپتۇ ۋە قارا يۈز كېچە ھايات ئالەم ئەھلىگە كۈندۈزدەك روشەن بولۇپتۇ. قازى بىر توپ كىشىلەر بىلەن دەرەخ تۈۋىگە ھازىر بولۇپتۇ ۋە دەرەخ ئەتراپىدا سەپ تۈزۈپ تۇرۇشۇپتۇ. قازى دەرەخكە قاراپ دەۋانىڭ ھەقىقى ئەھۋالىنى بايان قىلغان ئىكەن، شۇ زامات دەرەخ ئىچىدىن: "ئالتۇننى خورام دىل ئېلىپ كەتتى. ئۇ شىرىنگى تېز ھۇشقا زۇلۇم قىلدى" دېگەن ئاۋاز چىقىپتۇ.

قازی پاراسەت بىلەن دەرەخ ئىچىدە بىر كىمنىڭ يوشۇرۇۋالغانلىغىنى، بىرەر ياخشى چارە قوللانمسا، ئۇنى ئاشكارا قىلغىلى بولمايدىغانلىغىنى پەملەپتۇ.

سىر نەقشىسى كىشىدىن بولسا پىنھان،
چارە - تەدبىر ئەينىگىدە بولغاي ئايان.

شۇنىڭ بىلەن قازى دەرەخ ئۇتۇنىنىڭ ئارىسىدا قالغۇدەك دەرىجىدە دەرەخنىڭ چوڭىسىگە ئۇتۇن دوۋىلىتىپ، ئوت يېقىشقا بۇيرۇپتۇ. ئوت دەرەخكە تۇتاشقاندىن كېيىن، ھىلىقى خام تاما ئوبۇشقا كويۇشكە باشلاپتۇ. بىچارە بوۋاي بۇ ئوتنىڭ بىرپەستە ئوز ۋۇجۇدىنى كۆل قىلىپ كوككە سورۇۋېتىدىغانلىغىنى بىلىپ، دەرھال ئامانلىق تىلەپ پەريات قىلىپتۇ. قازى كۈلۈپ كېتىپ، بوۋاينى تارتىپ چىقارغۇزۇپ، ئۇنىڭدىن ھەقىقى ئەھۋالنى سوراپتۇ. بۇ مال ھىرىسىغا كويگەن بوۋاي ئامالاج ۋەقەنىڭ ھەقىقىتىنى راستلىق بىلەن ئېيتىپ بېرىپتۇ. قازى ئىشنىڭ تېگىگە يېتىپ، خورام دىلىنىڭ دىيانەتلىك ۋە راستچىل ئىكەنلىگىنى، تېز ھۇشنىڭ خىيانەتچى ۋە نابۇكار ئىكەنلىگىنى پۇتۇن خالايىققا ئايان قىلىپتۇ. بىر پەس ئوتەي ھىلىقى بوۋاي پانى جاھاندىن ئاخىرەت سارىيىغا ھايات مۇلكىنى كوتىرىپ سەپەر قىلىپتۇ ۋە بۇ دۇنيا ئوتنىڭ ھارارىتىدىن قۇتۇلۇپ، ئاخىرەت ئوتى يالقۇنىنىڭ ۋەسلىگە ئوزىنى يەتكۈزۈپتۇ. تېز ھۇش رەسۋا ۋە شەرمسارلىق بىلەن ئاتىسىنىڭ ئولۇگىنى گەدىنىگە ئېلىپ شەھەرگە يۇزلىنىپتۇ. خورام دىل راستچىللىغى ۋە دىيانىتىنىڭ بەركىتىدىن ھەممە ئالتۇننى ئېلىپ سەرەنجام قېيتۇ ھەم شات - خورام بولۇپ راھەت - پاراغەت سۈرۈپتۇ.

بۇ مىسالنى كەلتۈرۈشۈمدىن غەرەز شۇكى، پۇتۇن خالايىققا ھىلە - مىكىرنىڭ ئاقىۋىتى شۇملۇق ۋە خاكسارلىقتىن باشقا پايدا

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

بەرمەيدىغانلىقى، بۇنداق ئىشنىڭ ئاقىۋىتى ياماندىن خاتىمىسى زىيان بولىدىغانلىقى مەلۇم بولسۇن. بۇزرۇكلار دەپتىكەن:

راست بولۇش لازىم كىشىدە ئېتىقات،
ئەگرى كىشى تاپمىدى ھەرگىز مۇرات.

ۋە يەنە:

ھەر كىشى قويسا خىيانەتكە قەدەم،
ئاخىرى ئۆزىنى خار - رەسۋا قىلۇر،
ئىككى باشلىق بىر ئىلاندۇر ھىلە - مىكىر،
ھەر بىرى ھەرخىل زەھەر پەيدا قىلۇر.
ئۇ بىرى قىلغۇسىدۇر دۇشمەنگە قەھر؛
بۇ بىرى ئىگىسىگە سالغاي زەھەر.

— سەن چارە - تەدبىرگە ھىلە - مىكىر دەپ ئىسىم قويدۇڭ. مەن بۇ مۇھىم ئىشنى تەدبىر بىلەن دۇرۇس قىلدىم، — دەپتۇ دېمىنە.

— ئەقىلگىنىڭ ناقىسلىقى ۋە تەدبىرىگىنىڭ زەئىپلىگىدە شۇنچىلىك ئىكەنسەنكى، ئۇنى بايان قىلىپ بولغىلى بولمايدۇ؛ قەلبىگىنىڭ ئىپلاسلىقى ۋە مەنسەپ مەرتىۋىگە ھېرىسلىقتا شۇ مىقدارىدا سەنكى، ئۇنى ئادا قىلىشقا ھەرقانداق بايان ئاجىزلىق قىلىدۇ. سېنىڭ ھىلە - مىكىرلىرىڭنىڭ ساڭا ئاتىدارچىلىق قىلغان خوجاڭغا پايدىسى شۇ بولدىكى، ئۇنى مانا شۇنداق مۇشەققەتكە سالدىڭ. كورۇپ قالارسەن، سېنىڭ بۇ ئىككى، يۈزلۈك، ئىككى تىللىق قىلمىشلىرىڭ ئۆزەڭگە قانداق يانار، — دەپتۇ كەلىلە.

— ئىككى يۈزلۈك بولغانىنىڭ نىمە زىيىنى بار ئىكەن؟ قىزىلگۈل ئىككى يۈزلۈك بولغانلىقى ئۈچۈن بوستانىنىڭ زىننىتى بولدىغۇ؟ — دەپتۇ دېمىنە ئۇنىڭغا جاۋابەن، — ئىككى تىللىق بولغانىنىڭ نىمە زەررى بار ئىكەن؟ ۋەزىرىنىڭ قەلبىنىڭ تىلى

ئىككىگە ئايرىلغاچقا پادىشانىڭ مال - مۈلكىگە ۋە مەملىكەتكە پاسىۋانلىق قىلىدىغۇ؟ قىلىچ بىر بىسلىق بولغانلىغى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئىشى قان ئىچىش ۋە قان توكۈشتۇر. ئەمما تاغاق بولسا كوپ تىللىق ۋە ئىككى بىسلىق بولغانلىغى ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئىشى نازىنىنلارنىڭ بېشى ئۈستىدە ئورۇن تۇتۇشتۇر.

قىلىچ كەبى ئۇ كىشى يۇتقۇسىدۇر بۇگۈن قان،
يالغۇز يۇزلۈك بىر تىللىق بولسا خۇيى ھەر زامان.
مەھبۇبىلەر بېشىدا ئويناپ يۈرەر دائىما،
بولسا كىشى تاغاقتەك ئىككى يۈزلۈك، يۈز زۇۋان.

ــ ھەي دېمەنە، ــ دەپتۇ كەللە، ــ بۇنداق بىھۇدە سوزلەرنى قويغىن. سەن جامالنى كورۇش بىلەن كوز روشەن بولىدىغان گۈل ئەمەس، بەلكى بىر دىل ئازار تىكەنسەن. سەندىن خالايىقا زەردىن بولەك نەرسە تەگمەيدۇ. سەن پادىشالىق ئىشلىرىنىڭ سىرلىرىدىن خەۋەر بېرىدىغان ئىككى تىللىق قەلەم ئەمەسسەن، بەلكى ئىككى تىللىق ئىلانسەن. سېنىڭ تىلىڭدىن زەھەردىن باشقا نەرسە چىقمايدۇ، بەلكى ئىلان سەندىن ياخشىراق. چۈنكى ئۇنىڭ بىر تىلىدىن زەھەر چىقسا، يەنە بىر تىلىدىن تەرياق ھاسىل بولىدۇ. لېكىن سېنىڭ ئىككىلا تىلىڭدىن تەرياق ھاسىل بولىدۇ. بەزىدە دۇشمەنلىرى ھەققىدە ئازراق زەھەر كورسەتسىمۇ كېرەك يوق. بۇ خۇددى بۇزرۇكلارنىڭ:

بارتلىمنىڭ ئۈچىدا تەرياق بىلەن ئوتكۇر زەھەر،
بىرنى قويدۇم دۇشمىنىمگە، بىرىنى دوست - يارئۈچۈن.

دىگىنىگە ئوخشايدۇ.

ــ ماڭا مالامەت قىلىشنى قويغىنا، شىر بىلەن شەنزەبە

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر كلاسسىك ئەسەرلىرىنىڭ بىرىنچى تارقىتىش

ئۇتتۇرىسىدا ئاشنالىق پەيدا بولۇپ، مۇھەببەت سەۋەبىدىن ئۇزۇلگەن بولسىمۇ كاشكى، — دەپتۇ دېمىنە.

— بۇ سوزۇك ناتايىن، — دەپتۇ كەللە، — سەن بىلمەيسەن، ئۇچ نەرسە ئۇچ ئىشتىن ئىلگىرى بەرقارار تۇرالايدىغان بولسىمۇ، بۇ ئۇچ ئىش پەيدا بولغاندىن كېيىن ئاۋالقى ئىسكەتتىدە تۇرۇشى مۇمكىن ئەمەس. بۇنىڭ بىرىنچىسى، بۇلاق ۋە كارىز سۇيى دەريا سۇيىگە قوشۇلماستىن ئاھايىتى شىرىن ۋە خۇشياقىدىغان بولىدۇ. شۇنداق دەريانىڭ قوشۇلغاندىن كېيىنلا ئۇنىڭ ئاۋالقى شىرىنلىقىدىن ئۇمىت تۈتقىلى بولمايدۇ. ئىككىنچىسى، ئۇرۇق - تۇققان، يار - بۇرادەرلەر ئۇتتۇرىسىدىكى يېقىنلىق ۋە دوستلۇق پىتىنخورلارنىڭ يامان ئەندىشىلىك سوزلىرى ئارىغا كىرمەستە ئاھايىتى ياخشى بولىدۇ. ئەگەر ئۇ كۆڭلى ئەگرى بۈزۇقلارنىڭ سوغۇق نەپەسلىرى ئارىدىكى ئۇلپەت يېقىنلىقنى يوقاتسا يېڭىۋاشتىن مۇۋاپىقىيەت قازىنىڭ ئىسىق ئوتۇشى بىلەكمۇ مۇشكۈلدۇر. ئۇچىنچىسى، سوھبەت ۋە مۇھەببەت بۇلغىنىڭ سۇيى تاكى گەپ توشمۇچى پىتىنخورلارغا ئارىدا يول بەرمىگەنگە قەدەر ساپ ھالدا تۇرىدۇ. قاچانكى ئۇ خاكسار پۇرسەت تېپىپ، پىتنە - پاسات تۇپرىقى بىلەن لېيىتىۋەتسە، قايتىدىن غوبار كوتىرىلىپ، دوستلۇق پەيدا بولۇشىغا ئىشەنچ قىلغىلى بولمايدۇ. ئۇندىن كېيىن، ئەگەر ئوكۇز شىرىنىڭ پەنجىسىدىن خالاسلىق تاپالىغان بولسا، خوشامەت سوز ۋە ياخشى ۋەدىلەرگە ئىشەنمىگەن ھەم غەرەزسىز دوست بولغان ھالەتتىمۇ بىر بىرىنىڭ كۆڭلىدىكى داغ - دۇغلار كوتىرىلىپ كەتمىگەن بولاتتى. چۈنكى ئۇزۇلگەن نەرسىنى ئۇلىغان ھالەتتىمۇ ئۇتتۇرىدا تۇگۈن پەيدا بولىدۇ - دە!

— ئەگەر شىرغا مۇلازىمەت قىلىشنى تەرك قىلىپ، ساڭا مۇلازىمەت قىلىپ، ئىتىگىنى تۇتۇپ يالغۇزلۇق بېشىنى خىلۋەت ياقىسىغا يوشۇرسام قانداق؟ — دەپ سوراپتۇ دېمىنە.

— خۇدا ساقلىسۇنكى، مەن سەن بىلەن سوھبەت تۇتمايمەن، — دەپتۇ كەلىلە، — بۇرۇنمۇ سەن بىلەن بىللە يۇرۇشتىن قورقاتتىم. چۇنكى ئولىمالار: "جاھىل ۋە پاسىقلارنىڭ سوھبىتىدىن پەرھىز قىلماق كېرەك. پاسىقلار بىلەن ئۇلپەت بولماق ئىلاننى تەربىيەت قىلغانغا ئوخشايدۇ. چۇنكى ئىلاننى ساقلاشتا شۇنچە رەنج تارتساڭمۇ ئۇنىڭ زەھىرى ۋە زەرىرى تېخىمۇ زىيادە بولىدۇ. ئەمما ياخشىلارنىڭ ۋە دانىشمەنلەرنىڭ سوھبىتى ۋە مۇلازىمىتى خۇددى ئەتتارلارنىڭ ساندۇغىغا ئوخشايدۇ. گەرچە ئۇنىڭ ئىچىدە ھىچنىمە بولمىسىمۇ، كىشىنىڭ دىمىغىغا ئۇنىڭ پۇرىقى پۇراپ دىماقنى خۇشبۇي قىلىدۇ" دەپ ئېيتمىشقان.

بولما ئەتتارلار دۇكانىدىن يىراق،
سەن تاپالارسەن ئۇنىڭدىن خۇشپۇراق.
سالما تومۇرچى دۇكانىغا نەزەر،
يەتكۈزۈر ئوت بىرلە ئىستىن كوپ زەرەر.

سەندىن قانىداقمۇ ۋاپا ئۈمىت قىلغىلى بولىدۇ؟ ھەممە ئىززەت - ئىكرامنى ساڭا ئاتا قىلغان ئوز پادىشاھىڭغا شۇنداق يامان ئىشنى راۋا كوردۇڭ. ئۇنىڭ ساڭا قىلغان ئىنئام ۋە ئىززەت - ئىكرامىنىڭ ھەققىنى نابۇت قىلمۇەتتىڭ.

نە خەلقتىن، نە ھەقتىن سەندە شەرمۇ ھايا بار،
خالايىقتىن كوزۇڭدە ئۇيات ئەمەس بەر قارار.

مەن سەندەك كىشىدىن مىڭ پەرسەك يىراقلىقتا قاچسام، ئەقلىمنىڭ رەھنامىسى بۇ ئىشمنى ياخشى تەدبىر دىگۈسىدۇر.

كەلسە ئەگەر مەجلىسىڭگە بىر پىتىخور، شۇم سۇپەت،
تېز ئۇزەڭنى بىر چەتكە ئال، ھەرگىز تۇتمىغىن سوھبەت.

سوهبتىدىن هىچقاچاندا بولمىغاي گوڭلۇك خوشال،
قېشىدا تۇرما، ئۇنىڭدىن يۈز چاقىرىم نېرى كەت.

شۇنداق گەپ، ياخشىلار سوهبتىنىڭ مەنپەئەتى كوپ، يامانلار بىلەن ئۇلپەت بولۇشنىڭ زەررى ئاز ئەمەس. يامانلار سوهبتىنىڭ زىيىنى قىسقا ۋاقىت ئىچىدىلا مەلۇم بولىدۇ. شۇڭا ئاقىل ۋە كامىل كىشى دانالار، ياخشىلار ۋە راستكويلار بىلەن دوستلۇق قىلىشى، يالغانچى ۋە دىيانەتسىزلەردىن ئوزىنى تارتىشى كېرەك.

بولالماس كىشى خىلۋەتنى ياراتقاپ،
ئوي ئىچرە ئولتۇرۇپ ئىشكنى باغلاپ.
مۇڭاپىق ئاشنانى ئەيلە هاسىل،
يارىماس سوهبتىگە شۇم قارادىل.
دىدى ماڭا بۇ سوزنى ئالىمدىن بىرى،
كى رەهمەت ئەيلىسۇن روهىغا تەڭرى:
"هەر كىشى يامانلار بىرلە بولسا يار،
بولۇر ئاخىر بالا ئىچرە گىرىپتار".

هەر كىشى ناجىنسىنى يار تۇتۇپ، ناچار دوستتا ئىشەنسە، ئۇنىڭغا بىر باغۋەنگە يەتكەندەك هادىسە يېتىپ قالىدۇ.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ دېمىنە.

— بىر باغۋەن بار، — دەپ هىكايىسىنى باشلاپتۇ كەلىلە.

باغۋەن بىلەن ئېيىقنىڭ هىكايىسى

بىر باغۋەن بار ئىكەن. ئۇ تىرىكلىك ئوقىتى ئۈچۈن تۇرلۇك زىرائەتلەرنى تېرىشنى ئوزىگە ۋاجىپ دەپ بىلىپ،

گەۋھەر ئومرەنى باغ - بوستانلارنى ياساش ئۈچۈن سەرپ قىلغان ئىكەن. ئۇنىڭ چىمەنلىرى جەننەتتۇل پىردەۋسىدىن نىشان بېرەدىغان، گىيالىرى گۈزەللىكتە ھەسرەت تۇپراغنى باغى ئېرەمنىڭ كوزىگە چاچقان، گۈللىرى ۋە ئېرىقلىرى چىرايلىقلىقتا ۋە سۈپەتلىكلىكتە جەننەت بوستانىنىڭ كۆكسىگە ھەيرانلىق دېغىنى قويغان، رەڭگا - رەڭ دەرەخلىرىدىن تاۋۇسلار جىلۋىسى كورۈنۈپ تۇرغان، ھايات گۈللىرىدىن كەيكاۋۇس تاجىنىڭ ئازادىلىگى ۋە نازۇك بەدەنلەرنىڭ كىيگەن خىلمۇ - خىل كىيىملىرىدەك نۇرلار جىلۋىلىنىپ تۇرغان، شامىلى ئەنبەر پۇرۇشلارنىڭ ئويلىرىدەك خۇشبۇي ۋە ھاۋاسى خۇشپۇراق بولغان بىر بېغى بار ئىكەن. ئۇنىڭدىكى ياش دەرەخلەرمۇ مۇڭلىرىنىڭ كوپلۇگىدىن خۇددى قېرىلارنىڭ دۇمبىسىدەك ئېگىلىپ، ھالاۋەت بېغىشلىغۇچى مۇڭلىرى خۇددى جەننەت ھالۇڭلىرىدەك ئوتسىز پىشقان بولۇپ، يازلىق يىمىشلىرى غايەت نازاكەتلىك ۋە كوركەم مۇڭلىرى ناھايىتى لاتا - پەتلىك ئىكەن. ئالمىلىرى رەڭگى سۈزۈكلۈكتە دىلبەرلەرنىڭ مەڭزىلىرىدەك كۆڭۈلنى ئوۋلىغان ۋە راھەتبەخش بۇيلىرى بىلەن ئالەم ئەھلىنى ئوزىگە قاراتقان ئىكەن.

ئالمىنى "يار مەڭزىگە ئوخشايتتى" دەپ ئېيتقان شۇ چاغ،
چېھرىسى بولدى قىزىل ۋە نۇرى بىرلە تولدى باغ.
ئالما شاخ ئۇستىدە مەشئەلدەك يورۇق شولە بېرەر،
خۇددى كۆندۈز كۆندە شۇ شاخ ئۇستىدە كويدى چىراق.

ئامۇت بولسا ھەر بىر شاختا خۇددى ئالىھايات كوزىسىدەك ياكى ناۋات شەرۇمتى توشقان پىيالىدەك ئېسىلىپ تۇرۇپ، پۇلسىزلارغا ئوز پۇرىغنى سېخىلىق تىلى بىلەن ئايىماي بېرىدىكەن.

ئۇنى ئامۇت دىمەكلار خۇددى شەرۇەتنىڭ ئوزى،
ئېسىلمىتۇ شاخ ئۇستىگە ئەينى ناۋات كوزىسى.

يۇك چەكمەن گىيمۇالغان بەھى خۇددى كېچىدە بىدار تۇرغان سوپىلاردەك سەپرىق يۈزى بىلەن قۇدرەت خانىقا سىنىك ھوجرىسىدىن يۈز كورسىتىدىكەن. ئالۇچىنىك چېھرىسى ئاشىقلارنىك دەرتلىك كۆڭۈللىرىدىن نىشان بېرىدىكەن.

بەھى سەپرىق مېھرىدىن مەن تېخى مېھرىمدىن سەپرىق،
سارغىيىپتۇ ئۇ مېھرىدىن مەن مۇھىمنىك مېھرىدىن.

ئانار كوچىتىنىك ئالتۇن رەڭلىك غۇنچىسى كوك يوپۇرماقلار ئىچىدىن كوكتىكى ئاپتاپتەك تولۇن بولۇپ، غايەت خۇش-بۇيا‌ۇقلىرى بىلەن چىمەن سەھىنىسىدە پارلايدىكەن.

ھاياتلىق سۇلىرى ئىچىگە تولغان،
ئانارى دىلبەرلەر لېۋىدەك خەندان.
سىناش ئۈچۈن ئۇنى بۇ چەرخى دەۋۇار،
ياقۇتلارنى ئىچىگە تىزدى قاتار.
لېۋىدىنى لەۋگە تېخى قىلماي دۇرۇس،
لاتاپەت سۇيى ئېقىپ ئاغزىدىن چۈس.
تەرىپلىسەم شاپتۇلنىك گەر سۇپىتىن،
ئەلگە سوزۇم بىلىنگەي سۇلۇق، شىرىن.

بىر تەرەپتە، قۇدرەت قولى قەن ۋە كوكنار ① بىلەن ئۇنىك ھورمەت تاۋىغىنى تولغۇزۇپ، جامالىنى زىننەتلىگەن ئەنجۇر ۋە يەنە بىر تەرەپتە ھىكمەت قەلىمى ئۇنىك سۇپىتىنى ھايات سەھىپىسىگە يازغان ئۇزۇم شاخلىرى ئارىسىدىن ساپاقلىرى باش چىقارغان ۋە ئالقانلىرى ئاپتاپ ئوقىنىك شىددىتىدىن قاپارغان

① بۇ يەردە ئەنجۇرنىك ئۇرۇغى كوكنارنىك ئۇرۇغىغا ئوخشىتىلغان.

هالدا تۇرغان بولسا، چىمەن ئەتراپىدا ئۇندۇرگەن قوغۇنلىرىنىڭ ھەر بىرى پىلەك ئارىسىدا خۇددى كوك سەھنىسىدە تولۇن ئاي كورۇنگەندەك جىلۋە قىلىپ ياتىدىكەن.

كورۇنسە گەر قوغۇن پىلەك ئارىسىدىن،
بۇي ئالغان ئۇ شەكسىز جەننەت مۇئەسسىدىن.
ئىپارىدىنمۇ ھىدى ئۇنىڭ ئىدى خۇشبۇي،
سىرتى ئۇنىڭ بولسىمۇ كوك، يوق ئىدى مويى.

باغۋەن بېغىدىكى ھەر بىر دەرەخكە شۇنداق كوڭۈل بەرگەن ئىكەنكى، ئاتا - ئانا يادىدىن پەرۋايى، بالا - چاقا پىكرىدىن غېمى يوق ھالدا، ئۇ باغدا تەنھالىق بىلەن ئۆمۈر كەچۈرىدىكەن. بىر كۈنى ئۇ يالغۇز قېلىپ، كوڭلى مالال بولۇپ، تەنھالىقتىن تەڭلىككە قاپتۇ. "گۈل ۋە مېۋە بولغان بىلەن يار بولمىسا، ئۇنىڭ نېمە پايدىسى؟" دەپ ئويلىغان باغۋەن ھەمدەمسىزلىك ئەلەمى بىلەن كوڭلىگە دەرت تولۇپ، دەشت تەرەپكە چىقىپتۇ ۋە سەيناسى ئۇمىت مەيدانىدەك كەڭرى بىر تاغ باغرىدا ھەر تەرەپكە قاراپ تۇرسا، تاسادىپەن كورۇنۇشى قوپال، سورىتى قەبىھ، چىرايى ناخۇش بىر پاسكىنا ئېيىق ئۇنىڭغا ئۇچراپ قاپتۇ. ئۇمۇ تەنھالىق رەنجى بىلەن ھالى پەرىشان بولۇپ، تاغ بېشىدىن چۈشكەن ئىكەن ۋە ئىككىسى يالغۇزلۇق دەردىنى تارتىپ، ئۇزىگە ھەمجىنىس ئىزلىگەن ئىكەن. شۇڭا بىر بىرىنى كورمەك بىلەنلا مۇھەببەت زەنجىرلىرى ھەركەتكە كېلىپ، ئۇ ئادەمنىڭ كوڭلى ئېيىقنىڭ ئاشنالىغىغا مايىل بولۇپتۇ.

بارچە يەر ئەھلى بىلەن ئەھلى ساما،
جىنسىنى تارتار، گويا چوپ - كەھرىبا.
دوزاخ ئەھلى دوزەخنى تارتقۇسى،

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئۇر ئەھلى جىنسىنى تەلەپ قىلغۇسى.
سۆزۈك مەيگە ساپ كىشى رىغبەت قىلار،
دۇغىغا قەلبى قارا ساھىپ بولار.
ئەسكىلەرگە خوپ كورۈنۈر ئەسكى ئىش،
ئاقىللارغا خوش كېلۈر ھەم ياخشى ئىش.

بۇ بىئەقىل ئېيىقمۇ ئۇ سەھرالىق باغۋەننىڭ ئوزىگە خوشا - مەت قىلىۋاتقىنىنى كورۈپ، جان - دىلى بىلەن ئۇنىڭ سوھبە- تىنىڭ رىغبىتىگە گىرىپتار بولۇپتۇ ۋە ئازغىنا ئىشارەتلەر بىلەن بىر بىرىنى چۈشىنىپ، ئۇ بىسەھىشتەك گۈزەل باققا كىرىپتۇ ۋە باغدىكى رەڭگا - رەڭ مىۋىلەرنى كورۈپ چەكسىز خوشال بو- لۇپ، باغۋەنگە مۇھەببىتى تېخىمۇ ئېشىپتۇ ۋە دوستلۇق دەرىخىنىڭ يىلتىزى ئىككىسىنىڭ كوڭلىگە مەھكەم ئورناپتۇ.

تېپىشىپ بىر نەچچە كۈن دىلبەندىلىق،
بىر بىرىنىڭ ۋەسلىدىن خۇرسەندىلىق.

ھەرقاچان باغۋەن ئىستىراھەت سايىسىدە ياراغەت بېشىنى راھەت ياستۇغىغا قويۇپ ياتسا، ئېيىق غەمخورلۇق ۋە تەرەپ- تارلىق يۈزىسىدىن باغۋەننىڭ ياستۇغى بېشىدا ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ يۈزىدىن چۈشىنىلارنى قوروىدىكەن. ئۇنىڭ باغۋەننىڭ يۈزىگە چۈشىن قونۇشىغىمۇ تاقىتى يوق ئىكەن. بىر كۈنى باغۋەن ئاۋالقى ئادىتى بويىچە ئۇخلاۋاتقان ئىكەن، ناھايىتى كوپ چۈشىنلار ئۇنىڭ يۈزىگە ئولىشىۋاپتۇ. ئېيىق ھەرقانچە قورۇپ ھەيدىسىمۇ شۇ زامان يەنە كېلىپ قونىدىكەن ۋە بىر تەرەپتىن ھەيدىسە يەنە بىر تەرەپتىن ھۇجۇم قىلىدىكەن. ئاخىرى ئېيىقنىڭ غەزىۋى جۇش ئۇرۇپتۇ - دە، يېنىدا تۇرغان يىگىرمە پاتمان ئېغىرلىقتىكى بىر تاشنى كوتىرىپ كېلىپ چۈشىنى ئولتۇرۇش مەقسىدىدە بىچارە

دىخاننىڭ يۇزىگە ئۇرۇپتۇ، چۈشىلارغا ھەچقانداق زىيان يەتمەي ئۇچۇپ كېتىشىپتۇ. باغۋەننىڭ بېشى يەر بىلەن يەكسان بولۇپتۇ. مۇشۇ سەۋەپتىن بۇزرۇكلار: "ھەر ھالدا نادان دوستتىن دانا دۇشمەن ياخشىراق" دەپ ئېيتىشقان ئىكەن.

گەرچە دانا دۇشمىنىڭ ساڭا بالايى جان ئىرۇر،
ياخشىراق ئۇ دوستتىنكىم ئەبلەخۇ نادان ئىرۇر.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، سەن بىلەن دوست بولۇشۇم بېشىمنىڭ جاپا تېشىنى تەلەپ قىلىشى ۋە كوكسۇمنىڭ بالا ئوقىغا نىشان بولۇشىدەك نەتىجە بېرىدۇ خالاس. چۈنكى نادانلار ۋە ئەبلەخلەرنىڭ سوھبىتى خۇددى ئىچى قۇرۇق ۋە تېشى قارا قازانغا ئوخشايدۇ.

— مەن دوستۇمنىڭ پايدا-زىيىنىنى ئايرىيالمىغۇدەك دەرىجىدىكى نادان ئەمەسمەن، — دەپتۇ دېمىنە.

— توغرا، مەنمۇ بىلىمەن، سەن ئۇنداق دەرىجىدىكى ھامما-قەت ئەمەسسەن، — دەپتۇ كەلىلە، — ئەمما غەرەز غوبارى كۆرەر كۆزۈڭنى قاراڭغۇلاشتۇرسا، دوستلۇقنىڭ شاكىلىنى تاشلىۋەتمەسلىگىڭ مۇمكىن، لېكىن ئۇنىڭغا ئوزرە كۆرسىتىش ئۈچۈن مىڭ خىل دەلىلەرنى تەييارلىشىڭ چوقۇم. شىر بىلەن شەنزەبە توغرىسىدا قانداق ئىشنى قوپاردىڭ؟ دىلى پاكلىق ۋە ئۆزۈكاۋۇك دەۋاسىنى قىلمىسەن تېخى!

گەر دەرسەن ئۇزەڭنى "مەن پاكى دامان"
جەندەڭدە نەقىلۇر شاراپ داغلىرى.

سېنىڭ ئىشلىرىڭ خۇددى سودىگەر بىلەن ئۇنىڭ دوستىنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ. سودىگەر "چاشقان يۇز پاتمان تومۇرنى يەپ

كەتسە ئەجەپلەنمەيسەنۇ، قارچۇغا بىر بالىنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ قاچسا ھەيران بولامسەن؟" دەپ ئىكەن ئىكەن.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ دېمىنە.

— بىر سودىگەر، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ كەلىلە.

سودىگەر بىلەن خىيانەتچى دوستنىڭ ھېكايىسى

بىر سودىگەر ئازراق سەرمايىسى بىلەن سەپەرگە چىقماقچى بوپتۇ. ئۇنىڭ ئويدە قالدىغان يۈز پاتمان تومۇرى بار ئىكەن، ئۇنى بىر دوستىغا ئاپىرىپ ئامانەت بېرىپتۇ ۋە زورۇرىيەت بولغان ۋاقتىدا يەنە ئېلىپ دەسمايە قىلماقچى بولۇپ، ئوزى سەپەرگە چىقىپ كېتىپتۇ. بىر نەچچە زامان ئوتكەندىن كېيىن قايتىپ كېلىپ، ھىلىقى تومۇرگە ئېھتىياجى چۈشۈپ، دوستىنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ. لېكىن ئۇ دوست دىيانەتنى تاشلاپ، تومۇرنى سېتىپ خەجلەپ كەتكەن ئىكەن. شۇڭا ئۇ سودىگەرگە:

— ۋاي خوجايىن، مەن تومۇرنى قاچىلاپ ماڭا مۇشۇ ئويگە قويۇپ قويغان ئىدىم. ئۇ يەردە چاشقان ئۆۋىسى بار- لىغىنى بىلمىگەن ئىكەنمەن. ئاخىرى خەۋەردار بولۇپ قارىسام، ئۇنىڭ ھەممىسىنى چاشقان يەپ كېتىپتۇ ئەمەسمۇ؟ — دەپتۇ.

— راست ئېيتىسەن، — دەپتۇ سودىگەر، — چاشقان دېگەن تومۇر يېيىشكە ناھايىتى بەك ئامراق، ئۇنداق يۇمشاق لوقمىنى چاينىشقا چىشى ناھايىتى ياخشى ئوتىدۇ.

ئۇ خىيانەتكار بۇ سوزنى ئاڭلاپ خوشال بولۇپتۇ ۋە ئوز- ئوزىگە:

"بۇگۈن سودىگەر يالغان سوزلىرىمگە ئالداندى ۋە تومۇردىن مۇتلەق كوگۈل ئۈزدى. ئەمدى ياخشىسى شۇكى، ئۇنى مېھماندار- چىلىققا تەكلىپ قىلىپ، زىياپەت خېرىتلىرىنى تەييارلىسام، ئۇ

مەندىن تېخىمۇ ئارتۇقراق كۆڭلى خاتىرجەم بولىدۇ" دەپ سو-
دىگەرنى مېھمان بولۇشقا تەكلىپ قىپتۇ:

ناگاھان مېھمانلىغىڭ بولسا گەر بىزگە بەھەم،
لۇتپى بىرلە قويساڭ ئىكەن كوزۇم ئۈستىگە قەدەم.

— بۇگۈن مېنىڭ زورۇر ئىشىم بار، ئەتە كەلسەم، — دەپتۇ سودىگەر ۋە ئۇنىڭ ئويىدىن چىقىپ، ساھىپخانىنىڭ ئىشىك ئالدىدا ئويناۋاتقان ئوغلىنى ئېلىپ ئوز ئويىگە كېتىپتۇ ۋە ئوغۇلنى يوشۇرۇپ قويۇپتۇ. ئەتىسى قويۇپ تەكلىپ قىلغۇچىنىڭ ئويىگە بېرىپتۇ. ساھىپخان سودىگەرنى كورۇپ پەرىشان ھالدا ئوزرە سوراپ تىل ئېچىپتۇ:

— مەزۇر تۇتۇڭ ئەزىز مېھمان، تۇنۇگۈندىن بېرى ئوغلۇم غايىپ بولدى. ئىككى نوۋەت شەھەر ۋە سەھرالاردا ئورلاتتۇق①، لېكىن ئۇنىڭدىن ھىچقانداق خەۋەر تاپالمىدۇق.

ناله بىرله خۇددى ياقۇپتەك قىلارمەن مەڭ پىغان،
كىم خەۋەر بەرگەي يوقالغان يۇسۇپۇمدىن ناگاھان.

— مەن تۇنۇگۈن سېنىڭ ئويۇڭدىن چىقىپ كېتىپ بېرىپ، سەن ئېيتقان ئوغۇل بالىنى بىر قارچۇغىنىڭ كوتىرىپ ئوچۇپ كېتىپ بارغانلىغىنى كوردۇم، — دەپتۇ سودىگەر.

— ھەي بەئەقىل، — دەپ ۋاقىرىۋېتىپتۇ ساھىپخان، — نېمىشقا بۇنداق بولمىغۇر سوزنى قىلىسەن؟ بۇنداق قاملاشمىغان يالغان گەپنى نەدىن تاپتىڭ؟ قارچۇغىنىڭ ئېغىرلىغى يېرىم پاتمان چىقمايدۇيۇ، ئون پاتمان كېلىدىغان ئوغلۇمنى كوتىرىپ ھاۋادا قانداقمۇ ئوچالسۇن؟

① ئورلاتماق — جاكا سالدۇرماق.

— ئەجەپلەنمىگىن، — دەپتۇ سودىگەر كۈلۈپ، — بۈگۈن پاتمان توەۇرنى چاشقان يەپ كەتسە ئەجەپلەنمەيسەنۇ، بۈگۈن پاتمان ئېغىرلىقتىكى ئوغۇلنى قارچۇغا كوتىرىپ ئۇچسا ھەيران بولامسەن؟

ساھىپخان ئۇزىگە كېلىپ ھەقسىزى ئەھۋالدىن خەۋەردار بولۇپتۇ ۋە:

— غەم يېمىگىن خوجايىن، توەۇرنى چاشقان يىمىدى، — دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا سېنىڭ ئوغلۇڭنىمۇ قارچۇغا ئېلىپ قاچىمىدى، توەۇرنى بەر، ئوغلۇڭنى ئال، — دەپتۇ سودىگەر.

بۇ مەسەلىنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، سەن ئۆزەڭگە ئاتىدارچىلىق قىلغان خوجاڭغا ئەنە شۇنداق خىيانەت قىلغان يەردە باشقىلارغا نېمىلەرنى قىلماسسەن؟ پادىشاغا ئاشۇنداق مۇئامىلە قىلدىڭكى، سەندىن ئەمدى ۋاپادارلىق ۋە ئادىللىقتىن ئۈمىت قالمىدى. ماڭا سېنىڭ زۇلمىتىڭدىن پەرھىز قىلماق لازىملىغى روشەن بولدى ۋە سېنىڭ كۆڭلى قارىلىق ۋە مەككارلىغىڭدىن ھەزەر قىلماق ۋاجىپ بولدى.

بەخت ـ دولەت كەلتۈرگۈسى سەندىن نېرىغا كەتمەك،
سائادەتكە سەرمايىدۇر سېنىڭدىن يۈز ئۇرۇمەك.

كەللە بىلەن دېمىنەنىڭ تالاش ـ تارتىشلىرى شۇ يەرگە يەتكەندە، شىر ئوكۇزنى ئولتۈرۈپ، ئۇنى تۈپراققا باراۋەر قىلىپ بولغان ئىكەن. ئەمما شىر سىياسەت پەنجىسى بىلەن شەنزەبەنى ئولتۈرۈپ غەزىۋى تەسكىن تاپقان بولسىمۇ ئوتكەننى ئويلاپ: "ۋاي ئىسىت، شەنزەبە شۇنداق ئەقىللىق ۋە قابىلىيەتلىك تۈرۈپ ئەجەپ ھالاكەتكە ئۇچراپ كەتتىيا، زادى بۇ ئىشتا تۇغرا قىلدىممۇ ياكى خاتا قىلدىممۇ؟ ئۇنىڭ ماڭا ئېيتقانلىرى ئامانەتمىدى ياكى خىيانەتمىدى؟ ئەجەپ بىر خىيانەتكارلىق بىلەن ئۆزەمنى مۇسىبەتدار قىلدىم؟ ئۆزەمنىڭ ۋاپادار يارىمنى ئەجەپ ئۆز قولۇم بىلەن ئولتۈردۇم؟

كىشى يارىبىرلە قىلۇرمۇ بۇ قەدەر قاتتىق جەدەل،
قىلمىغاي جاھىلمۇ ئوز يارىغا بۇنداق شۇم ئەمەل"

دەپ بېشىنى توۋەن سېلىپ، ئوزىنى ئوزى مالامەت قىلىپ ئولتۇرغان ئىكەن. شىر ئوزىنىڭ ئالدىراڭغۇلۇغىغا نەپرەت ئوقۇپ، شەنزەبەنى خىيالىغا كەلتۈرۈپ، ئۇنىڭ تىلىدىن بۇ مەزمۇننى ئاڭلاپتۇ:

بى سەۋەپ يارىكنى ئولتۇرمەك نەچۈك،
مەن ۋاپادارىكنى ئولتۇرمەك نەچۈك.
گەرچە مەن بولغاندىمۇ دۇشمەن ساڭا،
بۇنچىلا خارزار ئولتۇرمەك نەچۈك.

بۇنى ئاڭلىغان شىر يىغلاپتۇ ۋە كۆكۈل رەنجى تېخىمۇ ئارتىپتۇ.

دېمىنە ئۇزاقتىن شىردەكى پۇشايمانلىق ئەسىرىنى كورۇپتۇ ۋە نادامەت ئالامىتىنى ئۇنىڭ پىشانىسىدە روشەن پەملەپتۇ. ئانچە كەلسىلە بىلەن بولغان گەپنى ئۇزۇپلا شىرنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا شۇنداق دەپتۇ:

— جاھانپانا شاھىم! ئەندىشە ۋە ئويلىنىپ قىلىشلىرىنىڭ سەۋىۋى نىمىكىن؟ بۇنىڭدىنمۇ مۇبارەك كۇن بولامدۇ؟ چۇنكى پادىشاھىمىز نۇسرەت تېپىپ دۇشمەن تۇپراق بىلەن باراۋەر بولدىغۇ؟

— ھەرقاچان شەنزەبەنىڭ ئەدەپ - ئەخلاقىنى، دانىشمەنلىك ۋە ئىش بىلەرمەنلىكلىرىنى يادىمغا كەلتۈرسەم، يۈرىگىم ئېزىلىپ كېتىدۇ، — دەپتۇ شىر، — ئەنە شۇنداق چاغلاردا ھەيرانلىغىم ئاشىدۇ، ھەقىقەتەن ئۇ پۇقرالارغا پۇشتى پانا ۋە لەشكەرلەرگە يار - يولەك بولغان ئىدى.

بۇ جاھان ئىشلىرىغا قىلغانتى كۆپ ياخشى قارار،
كەتتى ئۇ، بولغان ئىدى بۇ خانىمزگە ئۇستۇار.

— ئۇ كۆپرانى نېمەت مەككارغا رەھىم قىلمىشنىك ئورنى يوق، — دەپتۇ دېمىنە، — بەلكى ئۇنىك يوقالغىنىغا شۈكرى ئېيتىش كېرەك. ئاللاتائالانىك سېخىلىغى بىلەن، پادىشاھىمىزغا بۇ زەپەر ۋە نۇسرەت يار بولدى. بۇ شۇنداق مۇبارەك بىر غەلىبىكى، بۇنىك ئۈچۈن ئېپتىخارلانماق لازىم.

بۇگۈن ياخشى بەختىم بېرۇر بىشارەت،
مرادىمنىك گۈلى كۆلۈر شۇ سائەت.

— ئەي ئالەم پانا شاھ! ئوزى خاتىرجەم بولالمايدىغان كىشىگە رەھىم قىلىش خاتادۇر، دۇشمىنىنى گور زىندانىغا ھەپسى قىلماق ئاقىللارنىك ئىشىدۇر. قولىنىك بارمىغى گەرچە قولغا زىننەت بولسىمۇ، ئەگەر ئىلان چېقىپ زەخمىدار قىلىپ قويغان بولسا، قالغان بەدەنىنىك سالامەتلىگى ئۈچۈن، ئۇنى كېسىش كېرەك ۋە ئۇ كېسىشنى راھەت دەپ بىلىش كېرەك.

دۇشمىنىك ئولگەنگە ھەرگىز ئەرزىمەس دات ئەيلىمەك،
ياخشىدۇر ئۇنداق ئولۇمگە خاتىرىك شات ئەيلىمەك.

شىر بۇ سوزلەردىن بىر ئاز ئارام تېپىپتۇ. ئەمما روزىگار ئاخىر ئوكۇزنىك ئىستىقامىنى ئاپىتۇ - دە، ئاقىۋەت دېمىنە رەسۋا بولۇپ يامان قىلىقلىرى بەرگەن مىۋىنى يەپتۇ. يەنى ئوكۇزنىك قىساسى ئۈچۈن، شىر ئۇنى ئولتۇرۇپتۇ. ھىلە - مىكىر ۋە ئالدامچىلىقنىك ئاقىۋىتى ھەمىشە مانا شۇنداق يامانىدۇر. ھىلە ۋە يامان نىيەتلىكنىك خاتىمىسى نامۇبارەك ۋە زىيانىدۇر.

مىكىرنىڭ شۇملۇغى تىگەر مەككارغا،
پايدا بەرمەس ھىلىسى ئەييارغا.
ھىلىگەردىن ياخشىلىق ئۇمىت قىلما،
بولماس ئاچچىق تاۋۇزدىن ئۇزۇم پەيدا.
ئارپا تېرىپ دەشت بايا‌ۋانلار ئارا،
"بۇغداي ئۇراي" دىمە پىشقان چېغىدا.
دانىشمەندىن ئاڭلىغانتىم بىر نەدا:
"ھەرنە قىلساڭ ئاڭا تاپقايسەن جازا".
كورگۈسى ئىككى جاھاندا ياخشىلىق،
كىمكى بولسا خۇيى يۇمشاق خۇش قىلىق.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئىككىنچى باب

ياماناتلىق قىلغۇچىلارنىڭ جازاغا ئۇچرايدىغانلىغى ۋە ئاقىۋىتىنىڭ شۇملۇغى توغرىسىدا

راي شۇنداق دەپتۇ:

ــ ھەلە ئىشلىتىش ئارقىلىق راستلىقنىڭ جامالىنى ئەگەر رىلىك خالى بىلەن ياپقان يالغانچى ۋە چېقىمچىلارنىڭ قىسىنى ئاڭلىدىم. ئۇ ئۆزىگە ئاتمدارچىلىق قىلغان خوجىسىنى مۇرۇۋەت كوچىسىدىن چىقىرىپ، بۇ ئاپالىق ۋە بەتنامىلىقتا مۇتەھەم قىلىپتۇ. نەتىجىدە ئۇنىڭ ھىلىسىرى شىرغا ئەسەر قىلىپ شىر ئۇز شەۋكىتىنى سۇندۇرۇش ۋە دولەت ئويىنى خاراپ قىلىشقا ھەركەت قىلىپتۇ. ئەگەر دانىشمەن ھەكىم مۇئاپىق كورسە، دېمىنەنىڭ ئاقىۋىتى قانداق بولغانلىغىنى ۋە شىر ئۇ ۋەقەدىن كېيىن دېمىنەگە بەدگۇمان بولۇپ قايسى ئۇسۇل بىلەن چارە قىلغانلىغىنى، ھەمدە ئۇنىڭ ھىلە ـ مىكىرلىرىدىن قانداق ۋاقىپ بولغانلىغى، دېمىنەنىڭ قانداق ئۇزرىلەرنى كورسەتكەنلىگى، ئۇزىنى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن نىمىلەرنى قىلغانلىغى ۋە ئىشى قانداق سەرەمجانلانغانلىغىنى بايان قىلسا بولاتتى.

ھەكىم شۇنداق دەپتۇ:

پادىشاھىم، مەملىكەت ھەم ئەلگە بولغايسەن پانا،
شەپقىتىڭ خۇددى چىراقتەك پارلىسۇن ئالەم ئارا.

ــ تەپەككۇر قائىدىسى ۋە ئېھتىياج شۇنى تەقەززا قىلدۇكى، پادىشالار بىرەر سوزنى ئاڭلىسا ئورنىدىن قىمىرلىماسلىغى كېرەك ۋە تاكى شۇ ئىشنىڭ ھەقىقىتىگە تەئەللۇق ئېنىق دەلىل بولمىسا ھوكۇم قىلماسلىغى كېرەك. ئۇنىدىن قالسا، ئەگەر غەرەز-لىكلەرنىڭ سوزىنى قوبۇل قىلىپ، بىرەر ناماقۇل ئىش ۋۇجۇتقا كېلىپ قالغان بولسا، ئۇنىڭ چارىسىنى شۇنداق قىلىش كېرەككى، ئۇ غەرەزگويغا باشقىلارنىڭ ئىبرەت ئېلىشىغا سەۋەپ بولۇپ، ئاشۇ ئازاپ - ئوقۇبەتنىڭ قورقۇنچىسىدىن ھېچكىم ئۇنداق ئىشقا قەدەم قويالمىغۇدەك دەرىجىدە بىر نەسىھەت قىلىش ئارقىلىق ھەممەيلەننى ئۇ ئىشتىن مەنئى قىلىش كېرەك.

پۈتەر بولسا ئەگەر خار يىقىتقىن شۇ دەرەخنى،
پىشقان بولسا مېۋىسى ئېگىۋەرگىن ئۇ شاخنى.

بۇ سوزنىڭ مىسالى شىر ۋە دېمىنەنىڭ ھېكايىسىدۇر. يەنى شىر دېمىنەنىڭ مەككارلىغى ۋە خىيانىتىدىن ۋاقىپ بولۇپ ۋە ھىلە - مىكىر، پىتنە - پاساتلىرىنى بىلىپ، شۇنداق سىياسەت قىلىپتۇكى، ئۇزگىلەرگە ئىبرەت بوپتۇ. بۇ ھادىسە مۇنداق بوپتۇ:

شىر ئوكۇزنىڭ ئىشىنى تۇگەتكەندىن كېيىن، ئالدىراڭغۇلۇق قىلغانلىغىدىن پۇشايمان يەپ، مالامەت بىلەن قولىنى چىشلەپتۇ ھەم غەم بىلەن سوغۇق ئاھ تارتىپ، خىيال سۇرۇپتۇ: بۇ ئىشتا زادى نىمىشقا كوپىرەك ئويلاپ باقمايى، تەدبىر بىلەن ئىش قىلمايى، ئالدىراپ كەتتىم؟

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تورىسى
www.uyghurkitap.com

تىزگىنىمنى بەردىم ھاۋا ئىلكىگە،
ئەقىل بىلەن پەمنى خاتا ئىلكىگە.
كېيىن بىلدىم، لېكىن ئاندىن نەپايدا،
ئۇز يارىمنى بەردىم پانا ئىلكىگە.

شۇنىدىن بېرى كۆڭلى مالالىق بىلەن ئوتتىدىغان بوپتۇ. شىرنىڭ خاپىلىغى تۆپەيلىدىن لەشكەر ۋە پۇقرالارغىمۇ خاپىلىق يۈزلىنىپ، ھەممىنىڭ كۆڭلى يېرىم بولۇپتۇ.

ئوتلۇق ئاھتىن بارچە دىل لالىدەك باغرى قارا،
كىمگە ئەي سالسام نەزەر مۇشۇ دەرتكە مۇپتىلا.

شىر تۇلا ۋاقىتلاردا شەنزەبەنىڭ خىزمەت قىلغانلىرىنى ۋە قىلغان مۇلازىمەتلىرىنى يادلاپ، ئۇنىڭ پەرىشانلىغى تېخىمۇ زىيادە بولىدىكەن. ئۇنداق چاغلاردا، شىر ئۇز مۇلازىملىرىنىڭ سوزلىرىنى ئاڭلاش بىلەن كۆڭلى بىر ئاز تەسەللى تاپىدىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن شىر مۇلازىملىرىنىڭ بىرەرسىنى قېشىغا چاقىرىپ، جايىنى خالى قىلىپ، ئۇلاردىن گەپ - سوز ۋە ھېكايە سۆزلەرنى سورايدىكەن. بىر كۈنى كەچتە ئۇ بىر يولۇاسقا سوز تاشلاپ، كۆڭۈل كويۇكلىرى ۋە خاتىرى پەرىشانلىقلىرىنى بايان قىلىپتۇ.

ــ ئەي پادىشاھىم، ــ دەپتۇ يولۇاس، ــ ئوتكەن ئىشلارغا چارە قىلىشقا تەدبىر قولىمۇ قىسقا كېلىپ قالىدۇ. ئۇنى تۇلا ئويلاۋېرىشىمۇ ئاقىلنىڭ ئىشى ئەمەس.

ئاتقان ئوقنىڭ قايتىشى مۇمكىن ئەمەس،
ئۇز ئورنىغا بۇ ئىشمۇ قايتىپ كەلمەس.

ھەرقانداق كىشى بۇنداق قولغا كەلمەيدىغان ئىشقا قەدەم

قويسا، ئۇنى ئۇمىت قىلىپ يۈرۈپ، قولىدىكى نەق نەرسىسىنى قولدىن كېتىش ئېھتىمالى بار. بۇ خۇددى قولغا كەلمەيدىغان سېمىز توخۇنى ئالمەن دەپ، ئاغزىدىكى غەنىمەت تېرىنى ساغا ئالدۇرۇپ قويغان تۈلكىنىڭ ۋەقەسىگە ئوخشاش ئىش بولىدۇ.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ شىر.

— بىر ئاچ تۈلكە، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ يولۋاس.

ھېرىسخور تۈلكىنىڭ ھېكايىسى

بىر ئاچ تۈلكە ئوزۇق ئىزلەپ توشۇكتىن چىقىپتۇ ۋە ھېرىس ھەم ئاچلىق قەدىمى بىلەن ھەر تەرەپكە سوكۇلداپ كېتىپ بارسا، توساتتىن بىر نەرسىنىڭ پۇرىغى ئۇنىڭ بۇرنىغا پۇراپتۇ. تۈلكە شۇ تەرەپكە قاراپ مېڭىپ، بېرىپ قارىسا، ياۋا ھايۋانلاردىن بىرى گۆشىنى يەپ بولۇپ تاشلىۋەتكەن بىر پارچە تېرە ياتقان ئىكەن. ئاچ تۈلكىنىڭ ئۇنى كورۇشى بىلەنلا كۆزى روشەن بولۇپ، پۈتۈن بەدىنگە سۈيۈنچ قۇۋۇتىنى كەلتۈرۈپتۇ.

دىلىمدىكى بۇيى دىماغىمغا يۇگۇردى ناگاھان،
ئولگەن ئىدىم كىردى بۇ ۋەيران تەن ئىچرە يېڭى جان.

تۈلكە ئۇ تېرىنى تەسەررۇپ چاڭگىلىغا ئېلىپ، ئۇۋىسىغا يۈزلىنىپتۇ.

قولغا ئەگەر كىرسە يار،
خىلۋەت ياخشى بارچىدىن.

ئۇ تېرىنى ئېلىپ كېتىۋېتىپ، بىر كەنتنىڭ بىر چېتىگە كۆزى چۈشۈپ قاپتۇ ۋە ئۇ يەردە دانىلاپ يۈرگەن سېمىز تو-

www.uyghurkitap.com

خۇلارنى كورۈپتۇ. زېرەك ئىسملىك بىر ئوغۇل بالا توخۇلاردىن خەۋەر ئېلىپ يۇرگەن ئىكەن. تۆلكىنىڭ توخۇ يېمىش ئىشتىهاسى ھەركەتكە كەپتۇ ـ دە، توخۇلارنىڭ بېشىنى چاياش خىيالىدا تېرە چاياش زوقىنى ئۇنتۇپ قاپتۇ. شۇ ئەسنادا بىر چىلبۆرە ئۇ يەرگە يېتىپ كېلىپ تۆلكىدىن سوراپتۇ:

ــ ئاڭا نېمە ھادىسە يۈز بەردى بۇرادەر؟ بەكمۇ تېپىر ـ لاپ قاپسەنغۇ؟

ــ ماڭا ئوزەمنىڭ خاھىشىمغا مۇۋاپىق نېمەت ئۇچرىدى، ــ دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ تۆلكە، ــ ئۇنىڭ ھەر بىر ئەزاسىدا نەپىس ئارزۇ قىلىدىغان نەرسىلەر تەييار بولۇپ تۇرۇپتۇ.

بېشىدىن تا ئاياق روھىي مۇجەسسەم،
بۇنىڭدەك ياخشى روھ ئالەمدىدۇر كەم.

نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئاچلىق بالاسى ۋە ئاچارچىلىق ئازاۋىغا گىرىپتار بولغان ئىدىم. بۈگۈن رىزق خەزىنىچىسى ماڭا بىر پارچە تېرە بەردى. ئەمدى مانا بۇ توخۇلارنى كوردۇم. ئىشتىهايىم جازىبىسى ئۇلاردىن بىرنى قولغا كەلتۈرۈپ، ئارزۇ دىمىغىنى ئۇنىڭ گۆشى بىلەن تاتلىق قىلىشىمنى تەقەززا قىلىدۇ.

ئەيشىم ئاچچىقتۇر كۆڭلۈم خوشلايدۇ شېكەر،
قىلسا شەرۇەت مەرھەمەت شىرىن لېۋىدىن دىلبەر.

ــ ھەيھات، ھەيھات؟ ــ دەپتۇ چىلبۆرە، ــ نەچچە كۈنلەر بولدى، مەنمۇ ئاشۇ توخۇلارنىڭ قەستىدە يۈرۈۋاتىمەن. ئەمما، ئاۋۇ ئوغۇلنى كوردۇڭمۇ؟ ئۇ توخۇلارنى شوندىق مۇھاپىزەت قىلىۋاتىدۇكى، خىيال ئۇچىسى ئۇنىڭ قورقۇنچىسىدىن ھېچ

قايسسىنىڭ سۈرىتىنى تەسەۋۋۇر دامىغا چۈشۈرەلمەيدۇ ۋە تەپەككۇر تەقەززاسى ئۇنىڭ ھەيۋىتىدىن قولى تىترەپ، ھېچقايسىسىنى ئالماق نەقشىنى خىيال لەۋھەسىگە يازالمايدۇ. مەن مۇشۇ ئارزۇدا قۇرۇقتىن - قۇرۇق ئوبۇر كەچۈرۈۋاتىمەن. سېنىڭ ئاغزىڭدا نەق بىر پارچە تېرە بولغانىدىن كېيىن، شۇنى غەنىمەت بىلىپ، بىھۇدە تامادىن ۋاز كەچسەڭچۇ؟

قولۇڭدا بارىغا قانائەت قىل بەس،
ئۇندىن ئارتۇقنى يەنە قىلما ھەۋەس.

— ھەي بۇرادەر، — دەپتۇ تۇلكە، — مۇرات ئاسمىنىغا چىقىش مۇمكىن بولغان ھالدا، تۇۋەن ۋە پەس جايدا تۇرۇش ھەممىدىن تىنچلىكتىن بولىدۇ. راھەت چىمەنزارلىغىدا ئىشرەت گۈلىنى تاماشا قىلىشقا قۇدرىتى يار بەرگەن تۇرۇقلۇق، مېھنەت تىكەنلىگىگە قەدەم قويۇش جۈرئەتسىزلىكتىن بولىدۇ.

كوكۇلاۋۇك ئىشرەتكە چىقماق بولسا ئەگەر ئېھتىمال،
خارلىق تۇپراغىدا تۇرماق بولغۇسىدۇر چوڭ ئۇۋال.

مېنىڭ ئالى ھىممىتىم ئاشۇ يېڭى ۋە سېمىز گوشتىن ئۈمىت ئۈزۈپ، مۇشۇ سېسىق ۋە بىمەزە تېرىگە قانائەت قىلىشقا يول قويمايدۇ.

— خام تاما ھەرىسقا ھىممەت دەپ ئىسىم قويۇۋاپسەن ۋە تاماغا غەيرەت دەپ لەقەم قويۇپسەن. تاما ھايا پەردىسىدىن چىقىرىدۇ. ھەسەت دىندىن چىقىرىدۇ.

ھەسەت دىندىن چىقرار، غەزەپ ئەقلىنى قاچۇرار،
يالغانچىلىق ياخشىنى، تاما ھايانى ئۇچۇرار.

سەن راھەتنىڭ قانائەتتە، غەيرەتنىڭ دەرۋىشلىكتە ئىكەنلىگىدىن بىخەۋەر ئىكەنسەن. ئەزەلدە كىشىگە تەقسىم قىلىنغان رىزقىغا قانائەت قىلىشتىن ياخشى ئىش يوق. تارتۇقنى تىلەش تەرىپىگە ئورۇلمىگىن.

رىزق بولغاندۇر مۇقەررەر ھەم مۇئەييەن سائىتى،
كەلمىگەي ئۇندىن بۇرۇن ياكى كېيىن ھەم مۇددىتى.

مەن سېنىڭ ئوز تەقسىماتىڭدىن ئارتۇقنى تەلەپ قىلىشىڭ نەتىجىسىدە، تاپقان تېرەكمۇ قولدىن كېتىپ، بىر يوللا مەھرۇم ۋە شىكەستە دىل بولۇپ قالمىغايسىڭ دەپ ئەنسىرەيمەن. سېنىڭ ئەھۋالىڭ خۇددى قۇيرۇقسىز ئىشەكنىڭ قۇيرۇق ئىزلەپ، قۇلغىنىمۇ نابۇت قىلغىنىغا ئوخشاش ئىش بولۇپ قالدى، ــ دەپتۇ چىلبورە.

ــ ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ تۇلكە. چىلبورە سوزلەپ بېرىپتۇ:

بار ئىدى بىر چوڭ ئىشەك قوسىغى توق،
بارچە ئەزاسى دۇرۇس، قۇيرۇغى يوق.
بىر كۈن چېكىپ ئۇ تولا نالەيۇ ئاھ،
قۇيرۇق ئىزلەپ تالاغا چىقتى ناگاھ.
كەتكەچ ئۇنىڭ ئوزىدىن ئىختىيارى،
بىر زىرائەت ئىچىگە بېرىپ كىردى.
ئۇندا دىخان بار ئىدى، ئۇنى كوردى،
بېرىپ ئىككى قۇلاقنا راسا ئۇردى.
قۇيرۇق تاپاي دەپ چىققان ئىدى ئىشەك،
ئىككى قۇلاقنىمۇ يوق ئەتتى بىشەك.

هەددىن ئېشىپ ھەركىشى قەدەم قويسا،
تاپار ببرىپ ئاخىرى شۇنداق جازا.

لېكىن تۇلكە ناھايىتى بەك ھېرىس بولغانلىغىدىن چىلبورى-نىڭ نەسىھىتىنى قوبۇل قىلماپتۇ.

چۈشتى باشىمغا مېنىڭ زارىمغا يەتمەكتىن خىيال،
مېنى ئۇندىن مەنئى قىلماقلىق ئېرۇر پىكرى مەھال.

ــ سەن تاماشا قىلىپ تۇرغىنا، مەن ئۇ توخۇلارنى ھىلە بىلەن قانداق تۇتىدىكەنمەن ۋە تەسەررۇپۇم دامىغا قانداق چۈشۈرىدى-كەنمەن قېنى، ــ دەپتۇ تۇلكە ۋە ئۇ تېرىنى تاشلاپ، توخۇلار تەرەپكە يۈزلىنىپتۇ. چىلبورە ئۇ بىخەرەزگە ئوزىنىڭ قاتتىق نەسىھەتلىرى تەسىر قىلمىغانلىغىنى كورۈپ، ئوز يولىغا كېتىۋېرىپتۇ، شۇ ئەسنادا ئاسماندا ئۇچۇپ كېتىۋاتقان سايەردە ياتقان تېرىنى كورۈپ قاپتۇ ۋە ئۇنى ئولۇپ قالغان جانۋار ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ، كوڭلى سۈيۈنۈپ، ئۇنى ئېلىپلا ھاۋاغا ئورلەپتۇ. تۇلكە توخۇ قېشىغا تېخى يەتمەي تۇرۇپلا، زىرەك كەمەنگاھىدىن يوگۈ-رۈپ چىقىپ تاياقنى چەنلەپ ئاتقان ئىكەن، تۇلكىنىڭ پۇتى سۇنۇپتۇ. بىچارە تۇلكە جان ئاچچىغى بىلەن يىقىلىپ - قوپۇپ قېچىپ، توخۇ يىيىشىنى تاشلاپتۇ ۋە تېرىنى تاشلىغان يېرىگە ئوزىنى ئېلىپ، قارىسا تېرىدىن ھېچ ئەسەر كورۈنمەپتۇ. پەردىلىغى زىيادە بولغان تۇلكە ناله - زار قىلى بىلەن دوتا قىلماقچى بولۇپ، ئاسمانغا قاراپتۇ، قارىسا سا تېرىنى ئېلىپ كېتىۋاتىپ:

ئالغان ئىدىڭ، كەلگەن ئىدى ئوڭ،
خاتا كەتتىڭ، ئەمدى ئوتتۇردۇڭ، ــ

دەۋاتقۇدەك. تۇلكە توخۇنى قولىغا كەلتۈرمەن دەپ

www.uyghurkitap.com

پۈتى سۇنغانلىغى ھەم تاپقان تېرىسىدىنمۇ قۇرۇق قالغانلىغىدىن ئەلىمى ئېشىپ، بېشىنى يەرگە ئۇرۇۋېرىپتۇ ۋە ئاخىرى سىگىسى چاچراپ ئولۇپتۇ.

بۇ مىسالنى كەلتۈرۈشۈمدىن غەرەز شۇكى، پادىشاھىم دولەت قەسرىنىڭ بىر يېنىنى ئوز قوللىرى بىلەن يېقىتتىلا، لېكىن قالغانلىرىنى ياساشقا مەشغۇل بولىدىلا. دەرگاھلىرىنىڭ يېقىنلىرى، ئەمرلەر ۋە سىپاھ بەگلەرنىڭ ئەھۋالىغا پەرۋا قىلمايۋاتىدىلا. بۇ ئىش بىلەن ئولگەن شەنزەبە تېرىلىمگەنىنىڭ ئۈستىگە، ھازىر بار خىزمەتكارلار ۋە مۇلازىملارمۇ دەرگاھلىرىدىن يوقىلىدۇ.

شىر ئۈزاق ئويلانغاندىن كېيىن شۇنداق دەپتۇ:

— بۇ سوزۇڭ ھەقىقەتەنمۇ دولەتخاھلىق يۈزىسىدىن قىلىنغان نەسىھەت بولدى. ئەمما شەنزەبە توغرىسىدا مەندىن خاتالىق ئوتتى. شۇ ئىشقا خاپا بولۇپ، ئوزەمنى قويۇشقا جاي تاپالمايۋاتىمەن.

— بۇ بۇزۇلغان ئىشنى تۈزەش ئىزتىراپىقا چۈشۈش بىلەن ئەمەس، بەلكى توغرا تەدبىر ۋە ئوبدان كېڭىشىش ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدۇ، — دەپتۇ يولۋاس، — بۇ ئىشنىڭ ئىلاجىنى قىلىشتا سىلە بۇنداق بىخوتلۇقنى تەرك ئېتىپ، ئىش بىناسىنى تەدبىر ئاساسىغا قويۇپ، شەنزەبەنىڭ ئىشنى سۇرۇشتۇرگەيلا ۋە ئۇنىڭ ئەھۋالىنى ياخشى تەھقىقلەپ چىققايلا. ئەگەر ئۇنىڭ خۇسۇسىدا يەتكۈزۈلگەن سوزلەر راست بولسا، ئۇ ئوزىنىڭ مەككارلىغىنىڭ جازاسى ۋە كۈپرا نېسىتىنىڭ مۇكاپاتىنى ئالغان بولىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ توغرىسىدا، ئۇ سادىر قىلمىغان غەلىتە بىر نەمىلەرنى سوزەتكە كەلتۈرۈپ بوھتان چاپلىغان بولسا، چېقىمچى ۋە يامان غەرەزلىكلەرنى تېپىپ، ئىنتىقام ئوقىغا نىشانە قىلماقلىرى كېرەك. چۈنكى ھەرقانداق بىر بانسا بىلەن بولسىمۇ يامانىنى يوق قىلىش ياخشى ئىش.

— سەن مەملىكتىمىزنىڭ ۋەزىرىسەن، — دەپتۇ شىر، — مەن

هازىرقى پەيتته سېنىڭ تەدبىرىڭگە ئىشىنىپ تۇرۇۋاتسەن. قانداق قىلساڭ شۇنداق قىلىپ، ئەقلىڭ تەقەززا قىلمۇاتقان بۇ ئىشنى ئوڭلىغىن ۋە مېنى بۇ ئىزتىراپ گىرداۋىدىن چىقارغىن.

يولۋاس ئازغىنا ۋاقىت ئىچىدە، بۇ مۇھىم ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى پادىشاغا روشەن قىلىپ، ياخشى تەھقىقلەپ، خەۋىرىنى بېرىشكە ۋەدە بېرىپتۇ.

بىلىڭ شاھىم چىقىراي، قىلىپ پىنھانىنى ئايان،
خۇددى خىمىر ئىچىدىن قىل سۇغارغاندەك ئاسان.

شىر بۇ ۋەدىدىن بىر ئاز تەسەللى تېپىپتۇ، يولۋاس بولسا شىردىن ئىجازەت ئېلىپ، ئوز ماكانىغا قايتىپتۇ. ئۇ يولدا كېتىۋېتىپ، تۈيۇقسىزلا كەللە ۋە دېمىنەنىڭ ئويىگە كوزى چۈشۈپتۇ ۋە ئوتۇپ كېتىۋېتىپ قۇلىغىغا چىڭ-چىڭ سوزلىگەن گەپلەر ئاڭلىنىپ قالغاچقا، توختاپ يەخەسلىك بىلەن قۇلاق سېلىپ، ئۇلارنىڭ ئوزئارا بەس-مۇنازىرە قىلىشىۋاتقانلىغىنى ئۇقۇپتۇ. يولۋاس ئىلگىرىدىلا دېمىنەدىن گۇمان قىلىپ يۇرگەن ئىكەن. ھازىر بولسا كەللىنىڭ غەزەپ بىلەن خىتاپ قىلىۋاتقانلىغىنى ئاڭلاپ گۇمانى تېخىمۇ ئېشىپتۇ-دە، يېقىنراق بېرىپ، تامنىڭ كەينىدىن ئۇلارنىڭ ماجراسىغا ھوش قۇلىغىنى ئاچقان ئىكەن، مۇنداق گەپلەرنى ئاڭلاپتۇ:

"ھەي دېمىنە، ــ دەۋاتقان ئىكەن كەللە، ــ بەكمۇ چوڭ ئىش قىلدىڭ ماڭا! ئاخىرى ئوزەڭگە ئېغىر يۇكنى يۇكلىدىڭ. پادىشانىڭ ۋەدىسىنى سۇندۇردۇڭ ھەم ئۇنى خىيانەتكار، بەۋاپا دەپ ئات كوتەرتتىڭ. لەشكەرلەر ئارىسىدا پىتنە ۋە توپىلاڭ ئوتىنى تۇتاشتۇردۇڭ. ئەمدى بۇ ئىشىڭنىڭ ساڭا ناھايىتى تېز جازاسى تېگىدۇ. ئەمدى قانداقراق جازاغا ئوچرارسەنكىن دەپ قورقمەن.

كىمكى تارتسا كىشىگە زۇلۇم تىغى،
چەرخ ئۇنىڭ بىرلە ئوزىن ئولتۇرگۈسى.

تاغ ئەھلى سېنىڭ بۇ يامان ئەملىكىدىن ۋاقىپ بولمىغان بولسا، ھېچقانداق ۋەجە بىلەنمۇ سېنى ئەپۇ قىلمايدىغانلىغىنى ۋە بەلكى ھەممىسى بىرلىكتە ساڭا ئازاپ - ئوقۇبەت قىلىشقا ھەم سېنى ئولتۇرۇشكە ھەركەت قىلمىغانلىغىنى ئويدان بىلىمەن، ئۇندىن كېيىن سەن بىلەن ھەمخانە بولۇشۇم خوپ ئەمەس.

قاچ يامانلىقنىكىم يامانلىقىڭ سوھبىتى،
قىلغۇسى بولساڭمۇ پاك ئېپلاس سېنى.
كۇن يۇزى گەر بەرسمۇ ئالەمگە نۇر،
نۇرى چىقماس، بىر بۇلۇت توسسا ئۇنى.

مېنىڭ سەندىن يىراق بولۇشۇم زورۇر بولۇپ قالدى. سەنمۇ بۇندىن كېيىن مەن بىلەن مۇناسىۋەت قىلىشتىن ئۇمىدىڭنى ئۇزگىن. ئەمدى مەندىن ساڭا ھەرگىز دوستلۇق ۋە ھەمسوھبەتلىك كەلمەيدۇ."

"ئەي ئەزىز دوستۇم، — دەپتۇ دېمىنە، —

ئەگەرسەندىن كوتەرسەم مېھرىنى ياكى كوڭۇل ئۇزسەم،
سېلىپ مېھرىمنى مەن كىمگە كوڭۇلنى كىمگە باغلايمەن.

يىراق توغرىسىدا ئويلىما ۋە مېنى سوھبىتىڭدىن مەھرۇم قىلما. شەنزەبەنىڭ ئىشىدا ماڭا مالامەت قىلما. ئوتكەن ۋەقەنى يادىغا كەلتۇرمەك كىشىگە مالال بولۇشقا سەۋەپ بولىدۇ. بۇ بۇزۇق خىيالنى كاللاڭدىن چىقىرىۋەتمىسەڭ، شاتلىق ۋە پاراغەتكە يۇزلەنمەيسەن! دۇشمەن يوقلۇق يولىنى تۇتتى ۋە ئارزۇ ھاۋاسى

شۇبهه غۇبارىدىن ساپ بولدى. مۇرات ساقىسى راهەت شارابىنى شاتلىق قەدەھىگە قۇيدى ھەم مەقسەت ئىشىگى بەختىت يۇزىگە ئېچىلدى ۋە ئۇمىت غۇنچىسى خوشلۇق چىمەنىدە ئېچىلدى.

ساقىيا ئەندىشە قىلما دوست ۋە دۇشمەن ئىشىدىن،
بىر قەدەھ تۇت شۇ زامانكىم، كەتتى دۇشمەن كەلدى دوست."

"ھەي ئەخمەق، ــ دەپتۇ كەللە، ــ شۇنداق ئىشلار ۋۇجۇتقا كەلدىكى، مۇرۇۋەت يولىدىن ئازدىك ۋە مەككارلىق تىشىسى بىلەن ئىشەنچ تېمىنىك تۇۋنى كولىدىك. شۇنداق تۇرۇپ، پارا-غەتتىن كۆز تۇتۇپ سالامەتلىكتىن ئۇمىتۋار بولۇۋاتامسەن تېخى؟ ئەمەلگە ئاشمايدىغان ئىشنى ئويلاپ، خام تامادا يۇرۇپسەن!"

"مەنمۇ خىيانەتنىك شۇملۇغىنى ۋە چېقىمچىلىق قىلىشنىك يامانلىغىنى بىلەتتىم، ــ دەپتۇ دېمىنە، ــ مەندە مەنسەپ ۋە ئورۇن، مال ۋە دۇنيا مۇھەببىتى ناھايىتى غالىپ كەلگەچكە بۇنداق يامان ئەمەلگە قەدەم قويغان ئىدىم. شۇڭلاشقىمۇ مانا بۇ ھالغا چۈشتۈم. ئەمدى بۇ ئىشنى قانداق قىلسام بولىدىغانلىغىنى بىلمەيمەن ۋە ئۇنى بىر تەرەپ قىلىشقا بىرەر تەدبىر كوزلىيەلمەيمەن. بۇ ئىشىمنىك چارىسى تەدبىردىن تاشقىرى بولۇپ قالدى ــ دە!"

يولۋاس بۇ سوزلەرنى ئاڭلاپ، ئەھۋالىنىك ھەقىقىتىنى بىر ئاز چۈشەنگەندەك بولۇپتۇ ۋە دەرھال شىرنىك ئانىسىنىك قېشىغا بېرىپ:

ــ ئەي مەلىكەم، زورۇرىيەت بولمىسا كىشىگە پاش قىلماسلىقا ۋەدە بەرسىلە، سىلىگە بىر سىرنى ئېيتىپ بېرەمەن، ــ دەپتۇ. شىرنىك ئانىسى ماقۇل بولۇپ ۋەدە بېرىپتۇ. يولۋاس شۇنداء، كەللە بىلەن دېمىنە ئارىسىدا بولۇپ ئوتكەن سوزلەرنىك ھەممىسىنى تولۇق بايان قىلىپتۇ. شىرنىك ئانىسى بۇ ھادىسىنىك

تەپسىلاتىنى ئاڭلاپ ئەجەپلىنىپتۇ ۋە ئەتىسى شىرنى كۆرگىلى بېرىپتۇ. قارىسا شىر ناھايىتى غەمكىن ئولتۇرغان ئىكەن.

— بۇنداق ئويغا پېتىپ، ھەيرانلىققا چۈشۈپ قېلىشىڭىز سەۋدۇى نىمە؟ — دەپ سوراپتۇ شىر ئانىسى.

تولۇن ئېيىڭ بولدى نىمىشقا ھىلال،
راۋان سەرۋىڭ بولدى نىمىشقا نىھال.
بولدى غۇسسەڭ قايسى ئىشىڭ بەھرىدىن،
نالىشىڭ ھەم قايسى كىشى قەھرىدىن.

— مالالليخمنىڭ سەۋدۇى، شەنزەبەنى ئولتۇرگىنىمدىن ۋە ئۇنىڭ ياخشى، ساپ ئەخلاقى يادىمغا يەتكىنىدىن باشقا نەرسە ئەمەس، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ شىر، — ھەرقانچە ھەركەت قىلىپ باقسامۇ، ئۇنىڭ سۆزلىرى خاتىرىمدىن كۆتۈرىلمەيدۇ ۋە يادى كۆڭلۈمدىن نېرى كەتمەيدۇ.

تەڭرى ھەققى بولمىدىڭ بىردەم خىيالىمدىن نېرى،
ئىلگىرى بولساڭمۇ نېرى، ئەمدى بولماسسەن نىتەي.
"ئۇنتۇغىن مېنى" دېگەن سۆزۈڭنى ئېيتما دىلرەبا،
قانچە قىلسام خىزمىتىڭنى ئۇنتۇيالماسمەن نىتەي.

ھەرقاچان مەملىكەت ئىشلىرىنى ئويلايدىغان ۋاقتىمدا بىر مېھرىۋان نەسىھەتچى، شەپقەتلىك مۇخلىس ۋە ۋاپادار يارغا ئېھتىياجىم چۈشسە، شەنزەبە خىيالىمغا توغرا كېلىدۇ ۋە ماڭا "خىزمەت ئەركاندا ھەم مېھرۇ ۋاپا ئايۋاندا ھەرقانچە ئىستەسەڭمۇ، مېنىڭدەك دوستنى ھەرگىز تاپالمايسەن" دېگەندەك قىلىدۇ.

— يېقىنلىق يۈزىنى شەك زۇلمىتىگە غالىپ قىلىشتا ھېچقانداق گۇۋا پاك كۆڭۈلدەك بولالمايدۇ، — دەپتۇ شىرنىڭ ئانىسى، —

سوزۇڭدىن شۇ مەلۇم بولۇۋاتىدۇكى، كوكلۇڭ شەنزەبەنىڭ بىگۇنالىقىغا گۇۋا ئىكەن. ھەرقاچان ئۇنى ئولتۇرۇشۇڭ روشەن دەلىل ۋە راست گۇۋاسىز بولغاچقا، ھەسرەت ۋە پۇشايمىنىڭ زىيادە بولۇۋاتقان ئوخشايدۇ. ئەگەر ئۇنىڭدىن ساڭا يەتكۈزۈلگەن سوزلەرنى تەپەككۇر قىلىپ، غەزەپلىنىڭ ئاساۋ ئېتىنى سەۋرە يۇگىنى بىلەن تارتىقان بولساڭ ۋە ئەقىلسىڭ روشەنلىكى بىلەن گۇمان قاراڭغۇلۇغىنى يورۇتقان بولساڭ، مانا مۇشۇ پەيتتە ئۇزەكىنى نادامەت دامىغا چۈشۈرمىگەن بولاتتىڭ ۋە شاتلىق دەپتىرىنى يوقىلىش تەكچىسىگە يىغىشتۇرۇپ قويمىغان بولاتتىڭ.

سەۋرە قىل، ئالەم ئىشنى ئاستا قىل،
ئىش قىزىقلىق بىرلە پۈتمەس بۇنى بىل.
شام يورۇغاچ بەكمۇ قىزىقلىق بىلەن،
ئۇزى كويەر، كويگۈسى پەرۋانە ھەم.

ــ ھەي ئانا، ــ دەپتۇ شەر، ــ قانداق قىلاي؟ بۇ ئىشتا نەپسىم ئەقلىم ئۇستىدىن غەلبە قىلىدى ۋە غەزەپ ئوتى يۇۋاشلىق ئويىنى كويدۇردى. شۇڭا ماڭا غەپلەتتە قېلىشتىن باشقا چارە بولماي قالدى. ئەمدى ھەممىدىن يامىنى شۇكى، پۇقرالىرىم مېنى مالامەت ئوقىغا نىشان قىپتۇ. بۇڭاپالىق ۋە زالىملىق قۇرئەسىدە مېنىڭ ئىسمىمنى چىقىرىپتۇ. مەن شەنزەبەنىڭ خىيانەتچى ئىكەنلىگىنى ئېنىقلاپ، ئۇنىڭ گۇناھىنى مۇقىملاشتۇرۇپ، مۇشۇ ۋاستە ئارقىلىق خالايىقنىڭ تەنە ۋە مالامىتىدىن قۇتۇلاي دەپ قانچە ھەرىكەت قىلسامۇ، ھىچ ۋەجە بىلەن مۇيەسسەر بولالمايۋاتىمەن. ھەر قانچە كوپ تەپەككۇر قىلسام، گۇمانىم ئۇنىڭ ياخشىلىغىغا تولاراق گۇۋالىق بېرىدۇ ــ دە، نادامىتىم ئاشىدۇ. بىچارە شەنزەبەم ياخشى تەدبىرلىك ئىدى، ھەم كوزى بىر ئىشنى پەرق ئېتەلەيدىغان ئىدى. بۇنداق ياخشى سۇپەتلىرى بىلەن ئۇنى ھەسەت

قىلىدۇ دىسە قاملاشمايتتى ۋە بۇنداق كىشىنىڭ كاللىسىدا بۇزۇق سودانىڭ بولۇشى ناتايىن ئىدى. ئۇنىڭ ماڭا قارشى چىقىپ مەن بىلەن ئۇرۇش قىلىشنى خىيالىغا كەلتۈرۈشىمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى. مەنمۇ ئۇنىڭغا شەپقەت ۋە ئىززەت-ھورمەت كورسىتىشتە ئۇنىڭ ئاداۋەت ۋە خۇسۇمىتىگە سەۋەپ بولغۇدەك ھېچقانداق نۇقسان قىلمىغان ئىدىم. ئەمدى كۆڭلۈم شۇنى خالاۋاتىدۇ: بۇ ئىشتا ياخشى پەخەس بولۇپ، ئىش ھەقىقىتىنى روشەن خەۋەرلەر بىلەن راست ئاڭلاپ باقسام، بۇ ئۇسۇل چوڭ پايدا بەرمىگەن ھالەتتىمۇ، ئۇنىڭ بىلەن خاتىرەم تەسەللى تېپىپ قالسا ئەجەپ ئەمەس. ئۇندىن باشقا چېقىمچى، ئالدامچىلارغا ئەدەپ بەرسەم، ئاندىن ئۆزۈمنى خالايىق ئالدىدا قوبۇل بولىدۇ. ئەگەر سەن بۇ توغرىدا بىرەر گەپ-سوز ئاڭلىغان بولساڭ، يا بىرەر خەۋەر ئىشىتكەن بولساڭ، ئۇنىڭدىن ھېنىمۇ ئاگاھ ئەيلىشىڭ لازىم.

شۇندىن كېيىن شىرنىڭ ئانىسى شۇنداق دەپتۇ:

بىر ياراملىق سىر گوھەرنى يوشۇردى دىل،
لېكىن ئۇنى مىخ بىلەن بەنت ئەيلىدى تىل.

بىر سوزنىڭ ئاڭلىغان ئىدىم، لېكىن ئۇنى ئىزھار قىلىشىم جايىز ئەمەس، بىر ئىشتىنمۇ خەۋەر تاپقان ئىدىم، لېكىن ئۇنى پاش قىلىشىم ئەمدى پايدا بەرمەس. بەزى يېقىن كىشىلىرىڭ ئۇنى پىنھان تۇتۇشۇمنى تەلەپ قىلغان ئىدى، چۈنكى مەرتلەرنىڭ كۆڭلى سىرلارنىڭ كوزىدۇر.

سورىدىم مەن بىر كىشىدىن: "قايسىدۇر نىجات يولى؟"
جام ئېلىپ ئىلگىگە، ئېيتتى: "سىرنى پىنھان ساقلىماق".

سەنمۇ بىلسەن، كىشىنىڭ سىرىنى پاش قىلىپ قويماق ۋە سىر

ئېيتماق كاتتا ئەيپ ۋە چوڭ نۇقساندۇر. ئەگەر ئولمالار بۇداق ئىغۋاگەرلىكتىن پەرھىز قىلىشنى تەكتلىمىگەن بولسىدى، ھەممىنى ساڭا ئېيتقان بولاتتىم ۋە ئەندىشە ئەخلەتلىرىنى جىگەر پارەم بولغان سەن پەرزەنتىمنىڭ كۆڭۈل سەھىسىدىن پاك - پاكىز سۈپۈرۈۋەتكەن بولاتتىم.

ــ ئولما ۋە ھوكۇمالارنىڭ بۇ توغرىدىكى گەپلىرىنى ناھايىتى كوپ، ــ دەپتۇ شەر، ــ گەرچە ئۇلارنىڭ بەزىلىرى سەنىي ئاشكارا قىلىشتىن پەرھىز قىلىشقا بۇيرۇغان بولسىمۇ، بۇنىڭدا ئاساسەن سەر ئېيتقۇچىنىڭ سالامەتلىگىنى ۋە ئامانلىغىنى كوزدە تۇتقان. ئەمما يەنە بەزىلىرى ئەگەر خەلقى ئالەمگە مەنپەئەتلىك بولىدىغان بولسا، سىرنى ئىزھار قىلىشقىمۇ رۇخسەت بەرگەن. ئەگەر بىركىشى بىر مۇسۇلمانىنى ناھەق ئولتۇرۇشكە قەست قىلغان بولسا ۋە بۇ سىرنى بىر كىمگە بايان قىلىپ ئۇنىڭدىن بۇ سىرنى پىنھان تۇتۇشقا چىڭ ۋە كۇچلۇك ۋەدە ئالغان بولسىمۇ، ئاڭلىغۇچى ئۇ مۇسۇلماننىڭ ئېھتىيات قىلىپ ئوز جېنىنى ئامان ساقلىشى ئۈچۈن ئۇ سىرنى ئۇنىڭغا ئېيتىپ قويغان بولسا، ھەرقانداق چاغدا ئۇ كىشى شەرىئەتتە گۇناكار بولمايدۇ ۋە خۇدايىتائالانىڭ ئالدىدا ئوقۇبەت كورمەيدۇ. بۇنداق چاغلاردا سىرنى مەخپى تۇتۇش يامانلارغا شىرىكلىك قىلغانلىق بولىدۇ. بۇ خەۋەرنى ساڭا يەتكۇزگۇچى سىرنى ساڭا ئېيتىش بىلەن ئوزى ياقىغا چىقىپ، بۇ سىرنى پاش قىلغانلىق توھمىتىنى ساڭا يۇكلەپ قويۇشمۇ ئېھتىمال ياكى مەندىن تارتىنىپ بۇ سىرنى پاش قىلىشتا سېنى ۋاستە قىلغان بولۇشمۇ مۇمكىن. ئىشقىلىپ، مېنى ئۇنىڭدىن خەۋەردار قىلغىنىڭ ياخشىراق. بۇ توغرىدا قانچە نەسىھەت ۋە شەپقەتنىڭ بولسا ماڭا كورسەتكەيسەن.

سىرنىڭنى بايان ئەيلە مەن سىرىڭغا مەھرەممەن،
نازىڭنى نېرى تاشلا، مەن ئەمرىڭدە بەردەممەن.

— بۇ قىلغان بىشارەتلىرىڭ ناھايىتى ياخشى بولىدى، — دەپتۇ شەرنىڭ ئانىسى، — ئەمما سەرنى ئىزھار قىلمىشىڭ ئەگىگى ئەيىۋى بار: بىرى، كىشىگە ئۆز سىرىنى ئېيتقۇچى ئۇ كىشىگە دۈشمەنلىك قىلغانلىق بولىدۇ؛ ئىككىنچىسى، خەلق ئارىسىدا ئاغزى بوش دەگەن بەتنامغا قالىدۇ. بىر كىم سىرنى پاش قىلىپ قويسا، ھېچكىم ئۇنىڭغا ئىشىنىپ سىر ئېيتمايدىغان بولىدۇ ھەم نەزەردىن چۈشۈپ قالىدۇ. دۈشمەنلەرنىڭمۇ تەنىسىگە گىرىپتار بولىدۇ.

نىھان تۇتماققا سىرىمنى، ئەگەرچەندە جىگەر كويىدى،
ۋە لېكىن دۈشمىنىم قورقۇنچىدىن ئاغزىمغا موم تىقتىم.

مەن ھوكۈمالارنىڭ: "كىشىنى ئۆز سىرىنىڭ شىرى ئولتۇرىدۇ" دىگەن سوزىنى ئاگلىغانمەن. يەنى ئەگەر كىشى ئۆزىنىڭ سىر گوھەرلىرىنى يوقلۇق قۇتىچىسىغا يوشۇرمىسا، ھەر قاچان ئۇ سىر ئۇنىڭ بېشى قەستىگە ئەلەم كوتىرىدۇ. ھەر كىشى سىرىنى قولدىن چىقىرىپ قويسا خۇددى بېشىنى تەندىن جۇدا قىلغانغا باراۋەر بولىدۇ. كىشى بېشىنى ساقلاشنى تىلەيدىغان بولسا سىرىنى ساقلىشى كېرەك. سەن تېخى چۇلۇۋاردارنىڭ ھىكايىسىنى ئاگلىمىغان ئوخشايسەن، ئۇمۇ پادىشانىڭ سىرىنى پاش قىلىپ قويۇپ، ئاقىۋىتى ئۆز بېشىدىنمۇ ئايرىلغان ئىكەن.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ شىر.

— ئوتكەن زاماندا بىر پادىشا بار ئىكەن، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ شىرنىڭ ئانىسى.

پادىشا بىلەن چۇلۇۋاردارنىڭ ھىكايىسى

ئوتكەن زاماندا بىر پادىشا بار ئىكەن، ئۇنىڭ تەختى ئادالەت زەرلىرى بىلەن زىننەتلەنگەن ۋە شەپقىتىنىڭ شامى مەملە-

كەت ئەتراپىغا روشەنلىك سالغان ئىكەن.

مۇقامى شاھى جەمشىتتەك، پەرىدۇندەك ھەشەمەتتە،
كۇچ - قۇدرەتتە دارا ھەم ئىسكەندەر شانۇ - شەۋكەتتە.

بىر كۈنى ئۇ شىكارغا چىقىپتۇ. ئۇ كۈنى ھەممەيلەن ئۇۋ-يا ئالغان بولۇپ، ھەر كىم ئوز ئىشىغا مەشغۇل بولغان ئىكەن.

ــ مەن سەن بىلەن ئات چاپتۇرۇشمەن، چۈنكى ئۇزۇن ۋاقىتلاردىن بېرى، مەن مىنگەن ئات يۈگۈرۈكمىكىن ياكى سەن مىنگەن ئات يۈگۈرۈكمىكىن، شۇنى بىر بىلەيلى بولاتتى دەگەن گەپ كوكلۇمدە بار ئىدى، ــ دەپتۇ پادىشا ئوز چۇلۇۋۇردارىغا. شۇنىڭ بىلەن ئىككىيلەن ئاتقا مىنىشىپتۇ.

ئۇلار خېلى ئۇزاق چېپىشىپ، شىكارغا چىققانلارنىڭ نەزىرىدىن يىراقلاشقاندىن كېيىن، پادىشا ئاتنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ توختىتىپتۇ. چۇلۇۋۇردارمۇ توختاپتۇ.

ــ مېنىڭ بۇ يەرگە ئۇزۇلۇپ چىقىشىمدىكى غەرەز شۇ ئىكەنكى، ــ دەپتۇ پادىشا چۇلۇۋۇردارغا، ــ مۇشۇ كۈنلەردە كوكلۇمگە بىر ئەندىشە پەيدا بولۇپ قالدى. خاس خادىملىرىمدىن ھېچقايسىسىغا ئىشەنمىگەنلىكىم ئۈچۈن، مۇشۇ بانا بىلەن جاينى خىلۋەت قىلىپ، بۇ سىرىمنى ساڭا ئېيتماقچى بولغان ئىدىم، لېكىن باشقا كىشى ھەرگىز بۇ ئىشتىن خەۋەردار بولماسلىقى كېرەك.

چۇلۇۋۇردار خىزمەت شەرتىنى بىجا كەلتۈرۈپ، تازىم بىلەن شۇنداق دەپتۇ:

ــ شاھىم، دەۋران ساڭا پۇرخەندە بولسۇن،
ئاي كۈن بىلەن پەلەك ھەم بەندە بولسۇن.

گەرچە پەقىر قۇللىرى ئوزەمدە بۇ ئىشقا ھېچقانداق سالا-

www.uyghurkitap.com

هىيەت بارلىغنى كۆرمىگەن بولسامۇ، ئىنايەتلىرىنىڭ ئاپىتىدىن ما-
گا دولەت نۇرىنى چۈشۈرسە، باھار ئەسرارلىرىنىڭ ھەقىقىگە مەھ-
رەم بولالايدىغان ساباموۇ بۇ چىمەندىن بۇيى ئالالمىغاي ۋە ھەتتا
كۆكلۈمۇ سىر مالليرىغا خەزىنە بولغان ۋۇجۇدۇمدىن بۇ سىرنى
بىلىشنىڭ پېيىگە قەدەم قويالمىغاي.

خۇددى پىنھان بولغاندەك تەن ئىچىدە جان،
تۇتارمەن بۇ سىرنى جانىم ئىچرە پىنھان.

ئۇنىڭ سوزىدىن پادىشانىڭ كۆڭلى خوش بولۇپتۇ ۋە شۇنداق
دەپتۇ:

— مەن ئوز ئىسمىدىن ئەندىشە قىلىپ قالدىم. بۇ كۇنلەردە
ئۇنىڭ ماڭا قەست قىلماقچى بولۇۋاتقانلىغى خۇيى-پەيلىدىن ئاش-
كارىلىنىپ قېلىۋاتقانلىغنى ئېنىق سەزدىم. ئۇ مېنى ئولتۇرۇشكە
بەل باغلاپتۇ. مەنمۇ ئۇنىڭدىن ماڭا زەرەر يېتىشتىن بۇرۇنراق
ئۇنىڭ ۋۇجۇت تېشىنى يولۇمدىن كوتىرىۋېتىش ۋە پەلەك چە-
مەنلىگىگە ئۇنىڭ ئازار تىكىندىن خالاسلىق بېرىشكە ئىرادە باغ-
لىدىم. سەن ھەمىشە مېنى ئاسراشقا ئېھتىيات قىلىشىڭ لازىم.

چۈلۈۋردار پادىشانى ئاسراشقا ۋە ئۇ سوزنى يوشۇرۇشقا
ۋەدىلەرنى بېرىپ قەسەم ئىچىپتۇ. لېكىن تېخى ئوز مەنزىلىگە
يېتىپ بارماي تۇرۇپ بىۋاپالىق قىلىپ، مەككارلىق ۋە خىيانەت
كوچىسىغا قەدەم قويۇپتۇ. ئۇ بىر كۇنى پۇرسەت تېپىپ، پادىشا-
نىڭ ئۇكىسىنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئاڭلىغانلىرىنىڭ ھەممىسىنى بايان
قىپتۇ. ئۇنى ئاڭلىغان شاھزادە ناھايىتى كوپ مىننەتدار بولۇپ،
ئۇنىڭغا نۇرغۇن نەسى ئىلتىپاتلارنى ۋەدە قىلىپتۇ ۋە ئوزىنى ئوبە-
دان مۇھاپىزەت قىلىپتۇ. ئەنە شۇ يوسۇندا ئازغىنا ۋاقىت ئوتۇپ،
زامانىنىڭ ئادەتى بويىچە پادىشالىق دولەت باھارى خازانغا ئالا-
مىشىپتۇ-دە، تەخت خالى قاپتۇ. خالايىقلار شاھزادىنى ئۇنىڭ
ئورنىغا تەختكە ئولتۇرغۇزۇپتۇ.

مەملىكەت باغدا دولەت غۇنچىسى خەندان ئۇرۇپ،
سەلتەنەت بوستانىغا تىكلەندى بىر يېڭى كوچەت.

ئۇ تەختكە چىققان كۈنىلا چۈلۈۋۇردارنى ئولتۇرۇشكە ھوكۇم قىلىپتۇ. بىچارە چۈلۈۋۇردار ناھايىتى كوپ زارلىنىپ شۇنداق دەپتۇ:

ــ مېنىڭ ئۇزلىرىگە ئىخلاس ۋە تەرەپتارلىقتىن باشقا گۇناھىم يوق ئىدى، پادىشاھىم!

ــ كىشىنىڭ سىرىنى پاش قىلىپ قويۇشتىنمۇ چوڭ گۇنا بولامدۇ؟ ــ دەپتۇ يېڭى پادىشا، ــ ئاكام پۇتۇن دولەت ئەركانلىرىنىڭ ئىچىدىن يالغۇز سېنى ئۆز سىرىغا مەھرەم قىلغان ئىدى. لېكىن سەن ئۇنى ئاسرىمىدىڭ، شۇنداق تۇرۇقلۇق يەنە ساڭا ئىشەنگىلى بولامدىكەن؟ بىۋاپا دوست بىلەن بىللە بولغاندىن كۆرە، ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ كەتكەن مىڭ ھەسسە ياخشى.

گەر زۇۋانىڭ بولسا ساڭا سىر ساقلىغۇچ،
كارى يوقتۇر بېشىڭ بىلەن قىلىچنىڭ ھىچ.

بۇ مىسالنىڭ پايدىسى شۇكى، سىرنى پاش قىلىش ياخشى نەتىجە بەرمەيدۇ.

ــ ئەي مېھرىۋان ئانا، ــ دەپتۇ شىر، ــ ھەر كىم ئۆز سىرىنى پاش قىلغان بولسا، ئۇنىڭ غەرىزى شۇ سىرنى ئىزھار قىلىۋېلىشتىن باشقا نەرسە ئەمەس ــ دە! چۈنكى ئۆز سىرىغا ئۆزى مەھرەم بولالمىماي، ئۆز سىرىنى ئۆزى ساقلىيالمىماي، بىر كىمگە دېگەن بولسا ئۇ يەنە باشقا بىراۋغا دېسە، ئەلۋەتتە ئۇنى مەزۇر تۇتۇش كېرەك. بىر كىشى ئۆزى كوتىرەلمىگەن يۈكنى باشقىلارمۇ كوتىرەلمەيدىغان بولسا، ئۇنىڭ ئەجەپلىنىدىغىنى يېرى يوققۇ؟

ئۆز سىرىڭغا بولمىدىڭ ئۆزەڭ مەھرەم،
ئاسرىمىسا ئۆزگىلەر ئەجەپلەنمە.

گەرچە سىرتى پاش قىلىش ئەيمپ بولسىمۇ، ئۇنى ئېيتىش بىلەن ھەقىقەت ئاشكارىلىنىپ، ئەيىپىنى بوشۇرىدىغان سىرلار بولىدۇ. مەن سېنىڭ ھەقىقەتنى سۆزلەپ كۆڭلۈمدىكى غەمنى كۆتۈرۈۋېتىشىڭنى ئۈمىت قىلىمەن. ئەگەر ئېنىق ئېيتىشقا ئوڭايسىزلانساڭ كىنايە بىلەن دىسەڭمۇ بولىدۇ، سۆز-ئىبارىلەر بىلەن ئىپادە قىلىمساڭ ئىشارەت بىلەن سۆزلىسەڭمۇ بولىدۇ.

— مۇشۇ پېتىنىنى قوزغاتقان پېتىنخور نابۇكارنىڭ جازاسىنى بېرىشىڭ شەرتى بىلەن ئېيتسام ئېيتىسام بېرەي، — دەپتۇ شىرنىڭ ئانىسى، — شۇ شەرت بىلەنكى ئالىملار ۋە دانىشمەنلەر ئەپۇ قىلىشنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا بەزى مۇبالىغە سۆزلەرنى ئېيتقان بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، ئۇنىڭ كۆزىگە ئەپۇ جامالىنى كۆرسەتمەيسەن. ئالەمگە پېتىنە-پاسات پەيدا قىلىدىغان گۇناھلار يۇز بەرگەن بولسا، ئۇنى ئەپۇ قىلىشتىن جازالاش ئەلادۇر. سادىر قىلغان ئۇنىڭ زەررىسى پادىشاھنا ئائىت بولغان گۇناھلاردا تېخىمۇ شۇنداق. پادىشانىڭ دىيانىتى ۋە مۇرۇۋۋىتىنى مەككارلىق ۋە خىيانەت بىلەن بۇلغۇۋېتىدىغان بۇنداق گۇناھلاردا، ئەگەر ئۇنىڭ تىقام ئېلىنمىسا، باشقا پېتىنخورلارمۇ پېتىنە-پاسات پەيدا قىلىدىغان ئىشلاردىن يانمايدۇ ۋە بەلكى ھىلىقى بەتقىلىقنىڭ يامان ئىشلىرى بۇلارغا ئوز ئەمەللىرى ئۈچۈن دەستۇر بولۇپ قالىدۇ. بۇ توغرىدا ئەپۇغا يول بېرىش ياخشى ئەمەس. "قىساس ئېلىنغاندا ھايات ئۇلى مۇستەھكەم بولىدۇ" دىگەن سۆزنىڭ ھوكمى بويىچە، ئۇنداق چېقىمچىلارنى ئولتۇرمەك كېرەك. گېپىمنىڭ خۇلاسىسى شۇكى، قىساس ئېلىنغاندىلا، قىساس ئېلىنىشتىن قورقۇپ، كىشى كىشىنى ناھەق ئولتۇرەلمەيدۇ ھەم زەھەر سېلىشقا پېتىنالمايدۇ.

قىلسا دەۋەت كىشى ئازارىغا ھەر كىمكى سېنى،
مەملىكەتنىڭ دۇشمىنىدۇر، ئولتۇر ئاۋال ئوزىنى.

بۇ مۇقەددەسلەردىن كېيىن دەمەكچى بولغان غەزىم شۇ-
كى، سېنىڭ ھاياتىڭغا بۇنچىلا غەم-غۇسسىلەرنى سالغان مەككار
دېمەنەدۇر.

ــ سەن ئەمدى يانغىن، بۇ ئوغرىدا مەن ياخشىراق پىكىر
يۈرگۈزۈپ، ئويلاپ بېقىشىم لازىم، ــ دەپتۇ شىر.

شىرنىڭ ئانىسى ئوز مەنزىلىگە قايتىپ كېتىپتۇ. شىر ناھا-
يىتى كوپ پىكىر يۈرگۈزگەندىن كېيىن، بارلىق لەشكەر ۋە تاۋا-
بىئاتلارنىڭ ھازىر بولۇشىغا ئەمر قىلىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بارلىق
دولەت ئەركانلىرى ــ ئەمرلەر، ۋەزىرلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ ھۇ-
زۇرىغا يېغىلىپتۇ. شۇندىن كېيىن، شىر ئانىسىغا كىشى ئەۋەتىپ
ئۇنى چاقىرتىپ كەپتۇ ۋە دېمەنەنىمۇ چاقىرتىپ ھازىر قىلىپتۇ
ۋە ئۇنىڭدىن يۈزىنى ئورۇپ، ئوزى بىلەن ئوزى ئۇزۇن پىكىر
يۈرگۈزۈپ كېتىپتۇ. دېمەنە ئوزى ئۈچۈن يۈزىگە بالا ئىشىگى ئې-
چىلىپ، خالاسلىق يولى باغلانغانلىغىنى سېزىپ، يېنىدا تۇرغان
بېقىنلىرىنىڭ بىرىگە ئاستاغىنا دەپتۇ:

ــ بۇ جامائەتنىڭ بۇنچىۋالا يىغىلىپ كېتىشىنىڭ سەۋەۋى
نىمە؟ قانداق ھادىسە يۈز بېرىپتۇ؟ ئەجەپ پادىشا شۇنچىۋالا
خىيالغا چوكۈپ كېتىپتىغۇ؟

ــ پادىشانى سېنىڭ ھاياتىڭ توغرىسىدىكى خىيال ئەشۇ-
داق تەھەككۈرغا سېلىپ قويىدى. سېنىڭ خىيانىتىڭ ۋە پىتنە-
پاساتىڭ ھەم ئۇنىڭ مېھرىۋان دوستى توغرىسىدا ئېيتقان يالغان
سوزلىرىڭنىڭ ھەممىسى ئاشكارىلاندى. ھىلە-مىكىرلەر يۈزىدىن
پەردە كوتىرىلدى. ئەمدى كوز ئېچىپ-يۇمغىچە، ئارىلىقتا، سېنىڭ
تېرىك قېلىشىڭنىڭ ئېھتىمالى يوق. سەندەك يامانلىق ئوچىغىنى
ھاياتلىق ھوجىرىسىدا ساقلاشنىڭ ئورنى قالمىدى، ــ دەپ ۋاقە-
راپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئۇنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ قالغان شىرنىڭ
ئانىسى.

ــ بۇرۇن ئوتكەن بۇزرۇكلار ھەر بىر ئىشقا بىرىدىن ھوكۇم

قىلىشقان ۋە كېيىنكىلەرنىڭ ئاسايىشى ئۈچۈن روشەن يوللارنى پەيدا قىلىپ قويغان. ئۇلارنىڭ ھىكمەتلىك سوزلىرىدىن بىرى "ھەر كىشى جان-دىلى بىلەن پادىشانىڭ خىزمىتىنى قىلسا، ئۇ پادىشاغا يېقىنلىق دەرىجىسىنى تاپارە ئەگەر كىمكى پادىشاغا يېقىنلىق دەرىجىسىگە يەتسە، ئۇنىڭغا پادىشانىڭ دوستلىرى ھەم دۇشمەنلىرى تەڭلا دۇشمەن بولىدۇ. دوستلار ھەسەتتىن، دۇشمەنلەر ئۇنىڭ پادىشانىڭ ئىشىنى ياخشىلاش ئۈچۈن نەسىھەت ۋە مەسلىھەت بېرىۋەيدىغان بولغانلىقى ئۈچۈن دۇشمەنلىك قىلىشىدۇ" دېگەندىن ئىبارەت دەپ كېلىپ دېمىنە سوزىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ،تە كىمكى پادىشاغا قانچە يېقىن بولسا، ئۇنىڭ خەتىرى شۇنچە كوپ بولىدۇ. شۇ سەۋەپتىن ھەقىقەت ئەھلى ئوزىنىڭ خاتىرجەملىگى ۋە راھىتىنى دەپ، پانى دۇنيادىن يۈز ئوروپ، خۇداغا ئىبادەت قىلىشنى مەخلۇققا خىزمەت قىلىشتىن ئارتۇق بىلگەن. چۈنكى ئاللاتائالانىڭ دەرگاھىدا سەھۋە-خاتالىق يۈز بەرمەيدۇ؛ جەۋر-زۇلۇم سادىر بولمايدۇ؛ ياخشىلىققا يامانلىق، تائەتكە ئوقۇبەت ۋە جازا بېرىش يوسۇنىدا يوق. ئۇ بارلىق پادىشالارنىڭ پادىشاسىدۇركى، ئۇنىڭ ھوكمى ئادالەتنىڭ سىرتىغا چىقمايدۇ.

تەڭرى ئەدلى بىر يوسۇندا تۇرغۇسىدۇر تائەبەت،
ئوزگە يەردە گاھ رەزا بار، گاھى بار مەجبۇرىيەت.
يوق ئىرۇر ئۇندا زۇلۇم، گەر بار ئىرۇر بۇندا زۇلۇم،
يوق ئىرۇر ئۇندا غەلەت، گەر بار ئىرۇر بۇندا غەلەت.

خالايىقنىڭ تولا ئىشى خۇدانىڭ سۇپىتىگە خىلاپ ھالدا، كوپىنچە ئىختىلاپ ۋە بولغۇنچىلىك بىلەن ئارىلاشقان بولىدۇ. ئۇلار گايىدا ئازاپ-ئوقۇبەت لازىم بولغان گۇناكارلارغا رەھىم-شەپقەت قىلىدۇ، گاھى تەرىبىيەت قىلىش ۋاجىپ بولغان ۋا-يىدارلارغا قەھرى-غەزەپ يەتكۈزىدۇ. چۈنكى نۇقسان ھاۋاسى

ئۇلارنىڭ ئەھۋاللىرىدا غالىپلىق ئورۇننى ئىگىلىگەن بولىدۇ. شۇڭا خاتا شەيتانى ئۇلارنىڭ خۇي-پەيلىگە خوجايىن، سوزلىرىدە غەرەز روشەن، ئەمەللىرىدە رىيا ئۇستۇنلۇكنى ئىگىلىگەن بولىدۇ. ياخشى بىلەن يامان ئۇلارنىڭ ئالدىدا تەڭ، پايدا بىلەن زەرەر ئۇلارنىڭ نەزىرىدە باراۋەر كورۈنىدۇ. ئەگەر بىر كىم پۈتۈن يەر يۈزىنىڭ خەزىنىسى بىلەن پادىشانىڭ خەزىنىسىنى تولدۇرۇۋەتسە، پادىشا ئۇنىڭدىن بىر دان ئارپىچىلىق مىننەتدار بولمايدۇ. يەنە بىر كىشى كېلىپ پادىشانى دەشنام قىلسا، پادىشا ئۇنىڭ بېشىنى ئىززەت ئاسمىنىغا چىقىرىدۇ.

بۇنچە نازنى كور يەنە بىرمۇنچە ئىستىغناغا باق،
نەغمە-ساز بولسۇن ئىشىك، يا ئۇن سېلىپ زار يىغلىماق.

ئەسلىدىغۇ مەن مۇلازىمەتچىلىككە يېقىن يولىماسلىغىم كېرەك ئىدى ۋە خىلۋەت بۇلۇڭدىن چىقىپ، كويۇپ تۇرغان ئوتقا ئوخشايدىغان پادىشا خىزمىتىنى قوبۇل قىلماسلىغىم كېرەك ئىدى. ھەر كىشى پاراغەتنىڭ قەدرىنى بىلمەسە ۋە خۇداغا تائەت قىلىشنى مەخسۇقا خىزمەت قىلىشقا ئالماشتۇرسا، ئۇنىڭغا ھىلىقى زاھىتقا يەتكەندەك ھادىسە يېتىشى مۇمكىن ئەمەس-دە!

ــ ئۇ قانداق ئىش ئىكەن، ــ دەپ سوراپتۇ شىرنىڭ ئانىسى.

ــ مەسىلدە كەلتۈرۈلۈشىچە، بىر زاھىت، ــ دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ دېمىنە.

تەرىقەتنى تاشلىغان زاھىتنىڭ ھىكايىسى

بىر زاھىت بار بولۇپ، ئۇ دۇنيا تەئەللۇقاتىدىن يۈز ئورۇپ، خىلۋەت بۇلۇڭنى ۋاجىپ بىلگەن، يىمەك ۋە كىيىمەكتە تەكەللۇپنى تاشلاپ، بوز ۋە چەكمەنگە قانائەت قىلغان كىشى ئىكەن.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

قاچتى غەمدىن بەردى ئۆزۈن پاراغەتكە،
ئىتتىگىنى قىلدى بەنت تاغ ئىتتىگگە،
نېمەت بەرمەي تېنىگە قىلدى جاپا،
قىلىپ ئازغا قانائەت يىدى گىيا.

ئۇنىڭ تائەتچى ۋە تەقۋادارلىغىنىڭ داڭقى ئازغىنا ۋاقىتتا شۇ دىيارنىڭ شەھەر ۋە سەھرالىرىغا تارقىلىپتۇ ۋە خالايىق ئۇنى تەۋەرۈك دەپ بىلىپ، يىراق-يېقىندىن ئۇنىڭ خىزمىتىگە كېلىشكە باشلاپتۇ.

ئۇ دىيارنىڭ خۇدا رىزالىغىنى ئۈز پادىشالىغىدىن ئەلا بىلىدىغان ۋە ھەمىشە ئەنبىيا ھەم ئەۋلىيالارنىڭ ئەخلاقلىرىنى جارى قىلغان بىر ئادىل پادىشاسى بار ئىكەن.

پاك نەزەرلىك ياخشى خۇيلۇق شۇ كەبى گۈزەل ئەخلاق،
ياخشىدۇر پۇقراغا، سۇلتانغا ئۇنىڭدىن ياخشىراق.

پادىشامۇ ئۇ زاھىتنىڭ خەۋىرىنى ئاڭلاپتۇ ۋە ئۇنىڭ مۇلازىمىتىگە بېرىپ، مۇبارەك نەپەسىدىن مەدەت ئىزلەپ، ئۇنىڭدىن پادىشالارغا لايىق نەسىھەت قىلىشنى تىلەپتۇ.

— ئەي پادىشا، — دەپتۇ زاھىت، — خۇدانىڭ بەندىلەر ئۈچۈن ياساپ قويغان ئىككى ساراينى بار: ئۇنىڭ بىرى پانىدۇر، ئۇنى دۇنيا دەپ ئاتايدۇ. يەنە بىرى باقى بولۇپ، ئۇنى ئاخىرەت دەپ ئاتايدۇ. ئالى ھىممىتىڭ تەقەززاسى بىلەن ساڭا سازاۋەر بولىدىغىنى شۇكى، پانى مەنزىلىگە باش لىڭشتىماي، باقى مەملىكىتىنىڭ پادىشالىغىغا نەزەر سالغايسەن.

ئاخىرەتنى ئىستىگىن، ئۇندا خوشاللىق بىپايان،
ئاخىرەت چوڭلۇغىدىن بىر زەررىدۇر بۇنداق جاھان.

كوپ تىرىشقايسەن بۇ دۇنيا ئىچىدە سەن ھەممىشە،
ئاخىرەتتىن تېپىشقا ئاخىردا بىر نەسىۋە.

ــ قانداق تەدبىر بىلەن باقى مەملىكىتىنىڭ پادىشالىغىنى ئوزىگە قاراتقىلى بولىدۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ پادىشا.

ــ ئۇنى مەزلۇملارنىڭ دادىغا ۋەھىم قىلىش ۋە مەھرۇملارنىڭ ھەم مۇھتاجلارنىڭ پەريادىغا يېتىش ئارقىلىق قولغا كەلتۈرگىلى بولىدۇ، ــ دەپتۇ زاھىت، ــ ھەر پادىشا ئەگەر ئاخىرەتتە راھەت كورۇشنى خالسا، پۇقرالارنىڭ راھەت كورۇشى ئۈچۈن ھەركەت قىلىشى كېرەك.

باتار گورده راهەت بىلەن شۇنداق كىشى،
خالايىقنىڭ ئاسايىشى بولسا ئىشى.
شاھلار كورەر بەختۇ ئىقبال، ياخشى دولەت،
ئاجىزلارغا تاڭمىسا گەر مەجبۇرىيەت.
بىرقولدا تۇتسا مەزمۇت شاھلىق ئىشىن،
بىر قولدا بولماق كېرەك ئەدلى ۋە دىن.

زاھىت ئوز نەسىھىتىنى تامام قىلىپتۇ. زاھىتنىڭ سوزلىرى بەك ياراپ كەتكەنلىكتىن، پادىشا ئىرادەت قولىنى ئۇ پىرنىڭ ھىممەت ئىشىگىگە ئۇرۇپتۇ ۋە دائىم ئۇنىڭ خىزمىتىگە كېلىپ تۇرىدىغان بولۇپتۇ ھەم ئۇنىڭدىن تەلىم ئېلىپ تۇرۇپتۇ. بىر كۈنى پادىشا زاھىتنىڭ قېشىدا تۇرغان چاغدا، بىر توپ دادخورلار كېلىپ، پەريات ۋە پىغان چېكىشىپتۇ. زاھىت ئۇلارنىڭ دادىغا يېتىش ئۈچۈن، پادىشاغا مەملىكەت ۋە مىللەتنىڭ ھالىغا مۇۋاپىق ۋە دەرمان تەلەپ قىلغۇچىلارنىڭ ئەھۋالىغا لايىق سوزلەرنى تەلىم بېرىپتۇ. پادىشا زاھىتنىڭ بۇ ئىشىدىن بەكمۇ خۇرسەن بولۇپ،

شۇنداق ئىلتىماس قىلىپتۇ:

ــ ئەي، روشەن كۆڭۈللۈك پەرۋەردىگار، ماڭا شەپسەت يۈزىدىن بەزى چاغلاردا دادخورلارنىڭ ئىشلىرىغا ۋاستە بولۇپ، مەنسەپ توغرىلىقتا مۇۋاپىق تەلىم ۋە سوزلىرىنى ئايىمىغايلا.

زاھىت مەھرۇملار ۋە دەرمان تەلەپلەرنىڭ مۇھىم ئىشلىرىنىڭ تېزلىك بىلەن مۇۋاپىق ھەل قىلىنىشىنى كۆزلەپ ۋە پادىشانى ياخشى ئىش قىلىشقا تەرغىپ قىلغانلىقى تۈپەيلىدىن ئۇزۇنغۇ ساۋاپ تېپىپ قېلىشىدىن ئۈمىتۋار بولۇپ، پادىشانىڭ ئىلتىماسىنى قوبۇل قىلىپتۇ. شۇندىن تارتىپ زاھىت ھەر بىر مۇھىم ئىش توغرىسىدا ۋاقىت تەقەززاسىغا مۇناسىپ كەلگىدەك نەسىھەتلەرنى سوزلەپ تۇرىدىغان بولۇپتۇ. پادىشاھۇ ئۇ نەسىھەتلەرنى چوڭ قىزىقىش بىلەن قوبۇل قىلىدىغان بولۇپتۇ. ئىش شۇ يەرگە يېتىپتىكى، ئۇ مەملىكەتنىڭ نۇرغۇن مۇھىم ئىشلىرى زاھىتنىڭ ھوكمى بىلەن بىر تەرەپ قىلىنىدىغان بولۇپتۇ. زاھىتنىڭمۇ كۈندىن كۈنگە مال دۇنياسى كۆپىيىشكە باشلاپتۇ ۋە بىرىپ-بىرىپ مەنسەپ ۋە ئۇلۇغلۇق سەۋداسى كۆڭلىگە كىرىۋېلىپ، تائەت-ئىبادەتلىرىنىڭ بىناسىغا يوچۇقلار پەيدا بولۇشقا باشلاپتۇ. ئۇلۇغلۇق ۋە مەنسەپ ئەسۋابىنىڭ تەمەنناسى زاھىتنىڭ بېشىنى پاراغەت ياستۇغىدىن ئېلىپ، كىبرى تاجى تەرەپكە يۆزلەندۈرۈپتۇ.

بۇ جاھاندا كىمنى دۇنيا چىقارمىدى يولدىن،
غەپلەت مەيىن كىم ئىچمىدى بۇ جاھاننىڭ قولىدىن.

بۇ دۇنيا بىر مەككار قىزدۇركى، نۇرغۇن مەرت يىگىتلەرنى ئۇزىنىڭ مۇھەببەت كەمىنگە ئىلغان. بۇ دۇنيا بىر ھىلىگەر كەمپىركى، كوپلىگەن پەھلىۋانلارنى خۇددى پىجەنگە ئوخشاش بالا قۇدۇغىغا سالغان.

زۇلۇم زالىنىڭ ① ئىلكىدە رۇستەم ②،
پىچەن ③ قۇدۇقتا چەكتى دەرت - ئەلەم.
مىسىردا جاپا نىلى دولقۇنلاپ،
قانلىق كىيىمدە يۈسۈپ زار يىغلاپ.
تۈتتى مۇسلى ④ پىراق يولىنى،
مۇئەددى ⑤ ئالدى نىپاق كويىنى،
قەسىر ئەتتى ئەل بېشىنى تىزمەپ،
قىلدى دەريا خەلق قېنىن ئاققۇزۇپ.

شۇنداق قىلىپ زاھىت ھەق تائىتىنىڭ مۇشەققىتىنى تاشلاپ، نەپس لەززىتىنىڭ راھىتىنى باشلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ بويىنىغا "دۇنيانى دوست تۇتماق جېمى بالالارنىڭ بېشىدۇر" دېگەن سوزنىڭ توقى لەنتى چۈشۈپتۇ. پادىشا ئۇنىڭ كورسەتمىلىرى ۋە تەدبىرلىرىنى مەملىكەت ئىشلىرىنىڭ مەسلىھەتىگە مۇۋاپىق كورۈپ، بىر يولىلا ئىختىيار تىزگىنىنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويۇپتۇ. بۇرۇن ئازغىنا نان تېپىشتىن بولەك غېمى بولمىغان زاھىتنىڭ بېشىغا ئەمدىلىكتە بىر پۈتۈن جاھاننىڭ غېمى چۈشۈپتۇ.

يوقالدى چىمەنده سەن كورگەن گۈلزار،
بولدى كۈز، ئەمدى قالمىدى باھار.

بىر كۈنى ئۇنىڭ قېشىغا پات-پات كېلىپ سوھبەتلىشىپ ئولتۇرۇپ كېتىدىغان بىر دەرۋىش ئۇنىڭ قېشىغا كەپتۇ. ئۇنىڭ شۇنداق شان-شەۋكىتى ۋە ھەشەمىتىنى كورۈپ ھەيران قاپتۇ.

---

①②③④⑤ — بۇلار پىردەۋسىي يازغان «شاھنامە» دىگەن چوڭ ئەسەرنىڭ قەھرىمانلىرى.

ئابى هايات قارا بولدى، ئۇندا خىسلەت قالمىدى،
گۈل شېخىدىن تامدى قان، ئاۋالقى گۈلزار قايىدىدۇر؟

كەچ كىرىپ خەلق غەۋغاسى سەل-پەل بېسىلغاندا، ئۇ دەر-ۋىش زاھىتقا شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي شەيخ، ماڭا كورۇنۇۋاتقان بۇ قانداق ھال، مەن كورۇۋاتقان بۇ قانداق سۇرەت؟

ئۇمىت قىلغان سائىشكىدە كەپ تۇراتتى ئوقتىك،
قايدا قالدى ئاشۇ پۇرسەت ئاشۇ ئەھۋال قايىدىدۇر؟

زاھىت قانچە سەۋەپ كورسەتكەن بولسىمۇ، ئۇنىڭغا ماقۇل چۈشمەپتۇ ۋە:

— بۇ سوزلىرىڭنىڭ ھەممىسى نەپسىڭنىڭ بانىسىدىن باشقا نەرسە ئەمەس، — دەپتۇ دەرۋىش، — گېپىڭنىڭ مەزمۇنىدىن شۇ مەلۇم بولۇ-دۇكى، مۇبارەك خاتىرىڭ دۇنيا ماتاينغا مايىل بولۇپ قاپتۇ. شە-رەپلىك كوڭلۈڭ مەنسەپ ۋە مال تېپىش پىكرىگە باغلىنىپ قاپتۇ.

سەن كەبى ئالى ھۇماغا ئۇستىخان ھىرىس ئەجەپ،
ساپتۇ ھىممەت سايىسىنى مۇردا ئۇستىگە ئىست.

— مېھرىۋان دوستۇم! — دەپتۇ ئۇنىڭغا زاھىت، — خالايىقنىڭ بېرىش-كېلىشلىرى ۋە غوغا سېلىشلىرىدىن مېنىڭ ھالىمغا ھېچ نۇقسان يەتمەيدۇ. مەن كوڭلۈمدە ئاشۇ سەن بىلگەن ئىشقىلا مەش-غۇل بولۇۋاتىمەن.

— سەن تېخى بىخەۋەر ئوخشايسەن، — دەپتۇ مېھمان دەرۋىش، — نەپسى غەرىزى سېنىڭ كورەر كوزۈڭنى توسۇۋاپتۇ. سەن ھۇشۇڭنى تاپقان ۋاقىتتا پۇشايمان پايدا بەرمەيدۇ.

مۇنداق ئىشنى ئەيلىمەيمۇ، كەلسە ساڭا ئىش ئاخىرى،
يۇز پۇشايمان كەلتۈرەرسەن پايدا بەرمەس ئاخىرى.

سېنىڭ ھازىرقى ئىشىڭ خۇددى قامچا بىلەن ئىلاننى ئايرىـ يالماي، ھالاكەتكە ئۇچرىغان قارغۇنىڭ ئەھۋالىغا ئوخشاپ قاپتۇ.

— ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ زاھىت.

— بىر قارغۇ،— دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ دەرۋىش.

قارغۇ يولۇچىنىڭ ھېكايىسى

بىر قارغۇ بىلەن بىر كىشى بىرلىكتە سەپەرگە چىققان بولۇپ، ئۇلار بىر مەنزىلگە كېلىپ چۈشۈپتۇ، كېچىسى شۇ يەردە قونۇپتۇ. ئۇلار ئەتىسى ئەتىگىنى تېخى سۈبھى يورۇمىغان ۋاقتىدا يولغا چىقماقچى بولۇپ ئاتلىنىپتۇ. لېكىن قارغۇ قامچىسىنى ئىزلەپ تاپالماپتۇ. شۇ جايدا سوغۇقتىن توڭلاپ قالغىلى تاس قالغان بىر ئىلان ياتقان ئىكەن، قارغۇ ئۇنى قامچا خىيال قىلىپ قولىغا ئاپـ تۇ ۋە سىلاپ كورۇپ بېقىپ، سىلىق ۋە يۇمشاق قامچا ئىكەن دەپ كۆڭلى شات بولۇپتۇ. ئۇلار ئاتلىنىپ بىرەر سائەت يول يۈرگەن ئىكەن. سۈبھى يورۇپ ئالەم روشەن بولۇپتۇ. قارغۇنىڭ ئىلاننى تۆتۈۋالغانلىغىنى كورگەن ھەمرايى پەريات كوتىرىپتۇ.

— ھەي بۇرادەر، قولۇڭدا زەھەرلىك ئىلان تۇرىدۇ، ئۇنى دەرھال تاشلىغىن، بىكار ساڭا زەرەر يەتكۈزۈپ قويىدۇ.

قارغۇ "ھەمرايىمنىڭ ئۇ قامچىغا كوزى چۈشكەن ئوخشايدۇ" دەپ گۇمان قىلىپتۇ.

— ھەي ئەزىز،— دەپتۇ ئۇ،— كىشىنىڭ بەختى بىلەن كىشـ ىنىڭ نىمە كارى بار؟ مەن قامچامنى يۇتتۇرۇپ قويغان ئىدىم، سېخى پەرۋەردىگارىم ماڭا ئۇنىڭدىن ياخشىراق قامچا ئاتا قىلدى.

ساڭىمۇ تەلىيىڭ مەدەت قىلسا، ياخشى قامچىدىن بۇرۇن تېپىۋالارسەن. مەن سېنىڭ ئەپسۇنىڭ بىلەن بۇ قامچىنى تاشلىۋېتىمەن. غان ئاخماق ئەمەسمەن.

— ھەي بۇرادەر،— دەپتۇ ھەمرايى كۆلۈپ،— مەن ھەمراھلىق ھەققىنى ئادا قىلماق ئۈچۈن، سېنى بۇ خەتەردىن ئاگاھلاندۇرۇپ قويۇۋاتىمەن. سۆزۈمنى ئاڭلاپ ئىلاننى تاشلا.

قارغۇنىڭ ئاچچىقى كەپتۇ ۋە ئۇنىڭغا شۇنداق دەپتۇ:

— بۇ قامچىغا سەن تاما باغلىۋالدىڭ نىمانچە، ئاڭلىغىنىڭ ھەر كىمگە ھەقتىن يېتەر نەسىۋە.

— سەنزە ھېنىڭ قامچامغا كوز تىكىپ، مەن تاشلىۋەتسەم ئۆزەڭ ئېلىۋېلىشنى ئويلاۋاتامسەن؟ سېنىڭ بۇ ئويۇڭ خام خىيال. ماڭا غايىپ ئالەمدىن كەلگەن قامچا بۇ. خەقنىڭ سۆزى بىلەن قولدىن بېرىمەنمۇ بۇنى؟ ھەرگىز بەرمەيمەن!

كوزى ساق كىشى بۇ توغرىدا قانچە گەپ-سۆزلەرنى تەكىتلىگەن بولسىمۇ، قارغۇ ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغىلى ئۇنىماپتۇ. ئۇلار يولدا كېتىۋاتقاندا ئاپتاپ چىقىپتۇ ۋە ئىلانغا سەل-پەل ئىسسىق ئوتۇپ مىدىراپتۇ، پىلان كوزىنى ئېچىپ ئۆزىنىڭ بەنتكە چۈشكەنلىگىنى كورۈپ قارغۇنى چېقىپ ئولتۇرۇپتۇ.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، سەنمۇ بۇ دۇنياغا ئىشەنمە ۋە ئۇنىڭ نەقىشلىك ئىلانغا ئوخشايدىغان سۇرىتىگە ئالدانما، ئۇنىڭ پوستىنىڭ يۇمشاقلىغىنى دوست تۇتقىنىڭ بىلەن، ئۇ ئېچى ھالاك قىلغۇچى زەھەر بىلەن تولغان قاتىلدۇر.

زەھەردىن چىقمىغاي شېكەر شەرۇتى،
كورمەككە پاك بولۇپ زەھەر سۇرىتى.
سەن ئۇنى كورۈپلا دىمىگىن ھەسەل،
شەرۇەتتۇر ئۇ سۇنى يەتكۈزدى ئەجەل.

زاهىت ئۇنىڭ سوزلىرىنى ئاڭلاپ، بۇرۇنقى ئوتكەن كۈنلىرىنى ياد ئېتىپتۇ ۋە بۇگۈنكى كۈنلۈكته كوڭلىنىڭ ئېتىگىنى بۇلغىغان تەتەللۇقاتنى ئەينەن كۆرۈپ، ئۇ دوستىنىڭ سوزلىرى ھەقىقى شەپقەت ۋە مۇھەببەت يۇزىسىدىن ئېيتىلىۋاتقانلىغىنى بىلىپ، نا-دامەت يېشىنى كوزىدىن ئاققۇزۇپ، ھەسرەت ئوتىدا كويگەن كوك-سىدىن دەرتلىك ئاھ-پىغان تارتىشقا باشلاپتۇ.

غەم ئوتىدا كويدى جان، قانداقچە ئەپغان چەكمەيىن،
ئۇيقۇ ئىچره قالدى بەختىم يىغلمايمۇ زارۇ-زار.

زاهىت ئۇ كېچىسى تا تاڭ ئاتقىچە خۇددى شامدەك كوڭ-لىنى كويدۇرۇپ يېشىنى توكۈپتۇ ۋە خۇددى پەرۋانىدەك جامالى شەۋقىنىڭ شولىسى ئارزۇسىدىن ئىزتىراپلار قىلىپتۇ. شۇ يوسۇندا تاڭ ئېتىپ، سۇبھى سادىقنىڭ ئاق كېيىملىك زاهىدى ئاپتاپ جاينىمازىنى روشەنلىك مېھرابىنىڭ ئالدىغا يېيىپ، كېچىنىڭ قارا لىباسلىق سوپىسى قاراڭغۇلۇق خىلۋەتخانىسىغا كىرگەندە، يەنى:

سۇبھى كېيدۇرۇپ پەلەكنىڭ ئەڭنىگە نۇردىن لىباس،
قوغلىغاندا قارا پەردىسىنى يۇزىدىن جاھان.

زاهىتنىڭ ئىبادەتخانىسى ئالدىغا خالايىقلار يەنە ھۇجۇم قىلىشقا باشلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلۇغلۇق ۋە بىلەرمەنلىك شاملى يەنە زاهىت تەرەپكە كېلىشكە باشلاپتۇ-دە، كېچىدىكى پۇشايمانلىق ئەلىمىنى ئوچۇرۇپ تاشلاپتۇ.

كېچە دىدىم: "تاڭلا بۇ سەۋدانى زادى تەرك ئېتەي"،
تاڭ ئېتىپ ئۇنتۇلدى ئۇ سوز قايتىدىن كەلدى ھەۋەس.

شۇنداق قىلىپ زاھىت مەملىكەت ئىشىنى پۈتۈنلەي ئوز قولـ
لىغا ئېلىپ، ئەمىر-ۋەزىرلەرنى بىكارلا قىلىپ قويۇپتۇ. ئۇنىڭ
نەپسىنىڭ ھاۋاسى شۇنداق ئۇلغىيىپتىكى، ئادالەت يولىنمۇ ئوتـ
تۈپتۇ. بىر كۈنى ئۇ شەرىئەت ھوكمىدە قەتلى قىلىش جائىز بولـ
مايدىغان بىر كىشىنى ئولتۇرۇشكە بۇيرۇپتۇ، لېكىن ئۇنى ئولتۇرـ
گەندىن كېيىن پۇشايمان قىلىپتۇ-يۇ، ئۇنىڭغا ھېچقانداق چارە قەـ
لالماپتۇ. شۇڭا ئولگەن ئولۇكنىڭ ۋارىسلىرى زاھىت ئۇستىدىن
پادىشاغا داتلاپتۇ. ۋەقەنىڭ ئەينى ئەھۋالى پۈتۈنلەي مەلۇم
بولغاندىن كېيىن، پادىشا بۇ مۇھىم ئىشنى شەرىئەتكە ساپتۇ. بارـ
لىق مۇپتى ۋە قازىلارنىڭ ئالدىغا بارغان ئىكەن، ھەممىسى زاـ
ھىتنى قىساس يولى بىلەن ئولتۇرۇشكە بۇيرۇپتۇ. زاھىت ھەر
قانچە شېپىي كورسىتىپ، جىق مال-دۇنيالارنى ھازىر قىلغان
بولسىمۇ، ھىچ پايدا بەرمەپتۇ. ئاخىرى خۇدانىڭ تائىتىنى مەخاۋۇقـ
لۇمگە كېتىپ، بۇ دۇنيانىڭ نېمەتلىرىدىن مەھرۇم قالغانلىقىنى ئۇسـ
تىگە ئۇ دۇنيانىڭ نېمىتىگىمۇ يېتەلمەپتۇ.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، مەنمۇ خۇداغا
تائەت قىلىشتىن يۈز ئوروپ، شاھىنشاھقا ئىتائەت قىلىشقا مەشغۇل
بولغان ئىدىم ۋە پەرۋەردىگارنىڭ پەرمانى خېتىدىن بېشىمنى ئېـ
لىپ، پادىشانىڭ ئاستانىسىگە قويماقنى ۋاجىپ بىلگەن ئىدىم.
شۇڭا، ماڭا ھەرقانداق بالا كەلسە ئۇ ماڭا تېخى ئاز.

دېمىمنە سوزلىرىنى ئاخىرلاشتۇرغاندىن كېيىن، سەلتەنەت مۇـ
لازىملىرىنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ سوزىدىكى پاساھەتتىن ھەيران قېـ
لىشىپتۇ. شىر بولسا بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، خىيال سۈرۈپ ئولـ
تۇرۇپلا قاپتۇ. ئۇ بۇ ئىشنىڭ چارىسىنى قانداق قىلسا ۋە دېمىنەـ
نىڭ سوزىگە قانداق جاۋاپ بەرسە بولىدىغانلىقىنى تاپالماي قاپتۇ.

شۇ ئەسنادا، شىرنىڭ يېقىنلىرىدىن بولغان بىر قارا قۇلاق① ئورنىدىن تۇرۇپ شۇنداق دەپتۇ:

— ھەي دېمىنە! پادىشاھىمىزنىڭ بېشى "ئادىل پادىشا خۇدانىڭ سايىسىدۇر" دېگەن تاج بىلەن ئاسمانغا تاقاشقان. سېرىنىڭ پادىشانىڭ ھۇزۇرىدا ئۇنىڭغا مۇلازىمەت قىلىشنى بۇنداق مۇزەممەت قىلىشقا ھەددىڭ ئەمەس. سەن پادىشانىڭ بىر سائەتلىك ئومىرى ئادالەت بىلەن ئوتسە، ئۇ ئاتىمىش يىللىق ئىبادەت بىلەن باراۋەر بولىدىغانلىقىنى بىلمەيدىغان ئوخشايسەن! نۇرغۇنلىغان زاھىتلار ۋە ئەۋلىيالار خۇدانىڭ بەندىلىرىنىڭ كارسازلىقى ئۈچۈن پادىشالارنىڭ خىزمىتىنى ئىختىيار قىلىپ ئوتۇشكەنغۇ! ھەممىنى پەرۋىش قىلىدىغان روشەن كوكۈللۈك شەيخىڭ ھىكايىسىمۇ بۇ ھالغا ئادىل گۇۋا بولالايدىغۇ!

— ئۇ قانداق ھىكايە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ دېمىنە.

— پارىس شەھەرلىرىنىڭ بىرىدە، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ قارا قۇلاق.

شەيخ بىلەن دەرۋىشنىڭ ھىكايىسى

پارىس شەھەرلىرىنىڭ بىرىدە، كارامەتتە ۋەلىلىق مەيدانىدىكى پارىسلىرىدىن ئوتۇپ كەتكەن ۋە تەركى جاھان تاجىسى ئۇستۇنلۇكتە ئاسمان گۈمبىزىگە شىكەست بەرگەن بىر شەيخ بار ئىكەن.

ئۇ ۋىلايەت مۇلكى ئوزرە ئىدى شاھ،
ئىككى ئالەم تەركىدىن كېيىگەن كۇلاھ.

① بۇ پارىسچە نەم كاسە (يېرىم قاچا) دەپ ئاتىلىدىغان، شەكلى قاپلانغا ئوخشايدىغان ھايۋان.

ئۇيغۇر كتابلىرى تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تارقىتىش
www.uyghurkitap.com

چاپتۇرۇپ ئاتنى ئەزەل مەيدانىدا،
ھوكمى ھەقنى شەرھ ئېتىپ جەۋلانىدا.

ئۇنى: "روشەن كوكۇللۇك پىر" دەپ ئاتىشىدىكەن. ئۇنىڭ كارامىتىنىڭ تەنتەنىسى رۇم ئەترابى ۋە مەغرىپ دىيارلىرىدا ساياھەت قىلىدىكەن: مۇقاماتىنىڭ دەبدەبىسى مىسىر، شام، ھوججاز ۋە يەمەن مەملىكەتلىرىنىڭ ئاھالىسىگە يول باشچى بولغان ئىكەن. ئىراق شەيخلىرى ۋە خۇراسان دەرۋىشلىرى ئۇنىڭ مۇھەببەت خىتىگە باش قويغان، تۈركىستان سادىقلىرى ۋە ھىندىستان ئاشىقلىرى ئىخلاس قولىنى ئۇنىڭ ئىرادەت ئېتىگىگە ئۇرغان بىر كىشى ئىكەن. بىر كۈنى ماۋرائۇننەھرنىڭ ① سەمەرقەنت ناھىيىسىدىكى بىر دەرۋىش ئۇ شەيخنىڭ ئاستانىسىنى زىيارەت قىلماقنى كوزلەپ، كوپ جاپالارنى چېكىپ، پاردىس مەملىكىتىگە كەپتۇ. ھەر قانداق كىشى تەلەپ پۇتىنى ئازار تىكىنى بىلەن جاراھەت قىلمىسا، ۋىسال قولى مەقسەت گۈلىنىڭ ياقىسىغا يەتمەيدۇ.

تىكەن جاپاسىدىن گەر بۇلبۇل چەكمىسە زەخمەت،
تىلى بىلەن دىلىغا كەلمەس گۈلدىن ھىكايەت.

دەرۋىش مەھرۇملۇق باياۋانىدىن ئوتۇپ، خاتىرجەملىك ۋە ئامانلىق كەئبىسىگە كەپتۇ ۋە ئۇنىڭ ئاستانىسىنىڭ تۈپرىغىنى سۈيۈپ، شەۋق ھالقىسىنى قېقىپتۇ. خانىقا خادىملىرىدىن بىرى ئاۋازنى ئاڭلاپ چىقىپ، دەرۋىشتىن ھال سوراپتۇ ۋە يول جاپاسىنى سوراپتۇ. ھەممە ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن خادىم دەرۋىشكە:

ــ بىرەر سائەت تەخىر قىلىپ تۇرغىن، شەيخ ھەزرەتىم

① ئىككى دەريانىڭ ئارىسى، بۇ ئىككى دەريانىڭ جايلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

سۇلتاننىڭ قېشىغا كەتكەن ئىدى. ئەمدى كېلەر چېغى بولدى، ــ دەپتۇ.

دەرۋىش شەيخنىڭ سۇلتاننىڭ مۇلازىمىتىنى قىلغىلى كەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ مىسسىدىن تۇتۇن چىقىپتۇ ـ دە:

ــ بىھۇدە يول رەنجى قىلىپ كەلگىنىمگە ئىسىت! بۇ شەيخ سۇلتاننىڭ سوھبىتىگە مايىل بولۇپ، ئۇنىڭغا خوشامەت قىلىدىكەن ئەمەسمۇ؟ ئۇنىڭدىن ماڭا قانداق كەشپى كارامەت ھاسىل بولسۇن؟

ئىت كەبى ئاياغى ئاستىدا ئولۇش ئارزۇ ئىدى،
تۇپراق بولدى بۇ تامايىم بىر يولى ۋاي، ۋاي ئىسىت! ــ

دەپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن دەرۋىش خانىقادىن چىقىپ، بازارغا بېرىپتۇ ۋە كەچ كىرگەندىمۇ بازاردا يۈرىۋېرىپتۇ. ئۇنىڭ كۆڭلى تېخى رىيازەت ئوچمىغىدا كويۇپ، ئىشق ئوتى بىلەن ئىچىمىگەچكە ۋە ئۇ تېخى شەيخنىڭ ھالىدىن تولۇق خەۋەر تېپىپ بولمىغاچقا ئۇنىڭغا ئېتىراز بىلدۈرۈپ، شەيخكە لەنەت تاشلىرىنى ئىتىشقا باشلاپتۇ.

ئۇشبۇ ئادەم قىلدى دەريانىڭ كانارى ئوزرە سەير،
نەبىلۇر ئۇ سۇدا غەرق بولغان كىشىلەر ھالىنى.

تاسادىپەن ئۇ كۈنى بىر ئوغرى زىندانىدىن قاچقان ئىكەن. پادىشا ئۇ ئوغرىنى قاچۇرغانلىغى ئۈچۈن پاششاپقا قاتتىق سىياسەت قىلىپ، ئۇنى ھەر يەردىن بولسىمۇ ئىزلەپ تېپىپ، قولىنى كېسىشكە يارلىق چۈشۈرگەن ئىكەن. پاششاپ ئۇنى بازاردا ئىزلەپ يۈرۈپ، تۇيۇقسىزدىن ھىلىقى دەرۋىشكە كوزى چۈشۈپتۇ ۋە

www.uyghurkitap.com

ئۇنى ئاشۇ قاچقان ئوغرى خىيال قىلىپ، ئۇنى سىياسەتكاھقا ئېلىپ كەپتۇ ۋە جاللاتلارغا "قولىنى كېسىڭلار" دەپ بۇيرۇپتۇ. بىچارە دەرۋىش "مەن ئوغرى ئەمەسمەن" دەپ قانچە پەريات قىلسىمۇ بايدا بەرمەپتۇ. جاللات پىچاقنى دەرۋىشنىڭ قولىغا قويۇپ كېسىدىغان ۋاقتىدا "روشەن كوكۇللۇك پىر" ئۇ ھالدىن ئىلھام تېپىپ دەرھال "ھۇ" تارتىپ، ئۇ يەرگە ھازىر بولۇپتۇ ۋە پاششاپقا:

— بۇ ئوغرى ئەمەس. بۇ مېنىڭ ئۇستازىمنىڭ دەرۋىشلىرىدىن بولىدۇ، قولۇڭنى تارت! — دەپتۇ. پاششاپ شەيخنىڭ مىنگەن ئېتىنىڭ ئىزىنى سۈيۈپتۇ ۋە دەرۋىشكە ئوزرە ئېيتىپ ئوز ئىشىغا كېتىپتۇ. دەرۋىش ھالاكەتتىن خالاسلىق تاپقاندىن كېيىن شەيخنىڭ ئېتىنىڭ تىزگىنىنى تۇتۇپ راۋان بولۇپتۇ. يولدا كېتىۋاتقاندا شەيخ دەرۋىشنىڭ ئۇستىگە قولىنى قويۇپ ئاستاغىنا:

— ئەي بۇرادەر، ئېتىراز قىلماق دەرۋىشلەرگە مۇناسىپ ئەمەس، ئەگەر مەن سۇئالتانغا مۇلازىمەت قىلمىسام، سىزدەك بىچارىلەر زالىملارنىڭ قولىدىن نىجات تاپالمايتتى، — دەپتۇ.

شۇنىدا دەرۋىش ئوزىنىڭ ئېتىراز قىلغانلىقى نادانلىقتىن ئىكەنلىگىنى، شەيخنىڭ كامىل كىشىلەردىن ۋۇجۇتقا كەلگەن ھەرقانداق ئىش نۇقساندىن خالى ئىكەنلىگىنى، چۇنكى بۇنداق كامىل شەيخلەرنىڭ ئىرادىسى خۇدانىڭ ئىرادىسى بويىچە بولىدىغانلىقىنى، شۇڭا خۇدانىڭ مۇرادى بولمىغان ھېچ نەرسە ئۇنىڭدىن سادىر بولمايدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ ھەرقانداق ئەقىلغا سىغمايدىغاندەك كورۇنگەن خۇي - پەيلىمۇ ئۇنىڭ ئوزىدىن ئەمەسلىگىنى چۈشىنىپتۇ.

ئۇ ئوغۇلنىكىم خىزىر قەتىل ئەيلىدى،
خەلق ئۇ سىرنى بىلمىگەچ ھەرنە دىدى.
دەريادىكى كېمىنى سۇندۇردى گەر،
شۇ سۇنۇش ئىچرە پۇتۇنلۈك جىلۋىگەر.

تامنی ئورۇش ئىشدا بىر ئىش نەھان،
ياسماقتا بىر شىكەستى بىگۇمان.
گەرچە تەندىن قىلسا بىر باشنى نابۇت،
لېكىن ئۇندىن تاپتى يۈزمىڭ باش ۋۇجۇت.
كامىل ئەگەر تۇپراق ئالسا زەر بولۇر،
ناقىس ئالتۇن ئالسا خاكستەر بولۇر①.

① (بۇ شېئىرنىڭ مەزمۇنى توۋەندىكى ھىكايىگە ئاساسلانغان: بىر كۈنى مۇسائەلەيھىسسالام ئوزىچە پەخىرلىنىپ "جاھاندا مەندىن بىلىم-لىكرەك كىشى يوق" دەپ ئويلىغاندا، خۇدا ئۇنىڭغا مەجمەئەيى بەھ-رەين (ئىككى دەريانىڭ يىغىندىسى) دېگەن جايغا بېرىشنى بۇيرۇپتۇ، مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇ جايغا بېرىپ خىزرئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇچرىشىپتۇ ۋە ئىككىيلەن بىللە يولغا چىقىپتۇ. خىزىر ئۇنىڭدىن ئوزى ھەرقانداق ئىش قىلسا ئۇنىڭ سەۋەبىنى سورىماسلىقنى تەلەپ قىلىپتۇ. ئۇلار كېتىۋې-تىپ بىر جايغا كەلگەندە، خىزىر ئەلەيھىسسالام دەريا بويىدا تۇرغان بىر كېمىنى تېشىۋېتىپتۇ. مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنىڭغا ئاچچىغى كەپتۇ - يۇ، گەپ قىلالماپتۇ. ئۇلار كېتىۋېتىپ يول ئۈستىدە بىر مومانىڭ ئويىگە كىرىپتۇ. مومانىڭ بار - يوقى ئىككى ئوشكىسى بار ئىكەن، ئۇ ئوشكە-دىن بىرنى ئولتۇرۇپ ئۇلارنى مېھمان قىلىپتۇ. ئۇلار ئوشكىنى يەپ بولغاندىن كېيىن قايتار ۋاقتىدا خىزىر ئەلەيھىسسالام ئۇ مومانىڭ يەنە بىر ئوشكىسىنمۇ ئولۇپ قېلىشى ئۈچۈن دۇئا قىلىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان مۇسائەلەيھىسسالامنىڭ قاتتىق غەزىۋى كەپتۇ. لېكىن ئوزى ۋەدە بەرگەن بولغاچقا سەۋەبىنى سورىيالماپتۇ. ئۇلار يولدا كېتىۋېتىپ، بىر مەھەللىگە بارغاندا خىزىرئەلەيھىسسالام بىر كونا تامنى ئورۇپ يېقىتىۋېتىپ، ئورنىغا يېڭىلاپ تام سېلىپ قويۇپتۇ. مۇسا ئەلەيھىسسالام بۇنىڭغا ھەيران بولۇپتۇ - يۇ، يەنە سورىيالماپتۇ. ئۇلار يەنە يولنى داۋاملاشتۇرۇپ كېتىۋاتقاندا خىزىر ئەلەيھىسسالام ئالدىغا ئۇچرىغان بىر كىچىك بالىنى ئولتۇرۇۋېتىپتۇ. بۇنى كور-گەن مۇسا ئەلەيھىسسالام ئوزىنى تۇتۇۋالالماي: "ساق تۇرغان كېمىنى تېشىۋېتىپ،

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

بۇ مسالنى كەلتۈرۈشۈمدىن غەرەز شۇكى، ئوتكەن زاماندا ئوتكەن بۇزرۇك كىشىلەرمۇ پادىشالارغا مۇلازىمەت قىلىشنى كېچىكتىيار قىلغان ۋە ئۇلارنىڭ دەرگاھىدا يۈرمەكنى ئار كۆرمىگەن. بۇگۈنكى سەن ئۆزەڭنى نېمە چاغلاۋاتىسەن؟

ــ بۇزرۇكلارنىڭ پادىشالارنىڭ خىزمىتىنى قىلغانلىغى توغرىسىدا ئېيتقانلىرىڭ راست، ــ دەپتۇ دېھقان ــ لېكىن ئۇلار ئۆزى ئۆزلۈگىدىن قىلغان ئەمەس. ئەگەر ئۇلار خىزمەت قىلدى دېگەندەك، ئۇلار ئىلھام ئىلاھى بولمىسا خىزمەت قىلمىغان

ياخشىلىق قىلغان مومايغا يامان دۇئا قىلىپ ساق تامنى ئورۇۋېتىپ قايتا ياساپ ئاۋارە بولغانلىقىڭ ئۈستىگە، بىكاردىن-بىكار بىر كىچىك بالىنى ئولتۇرۇۋەتكىنىڭز نېمە قىلغىنىڭز؟" دەپ سوراپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان خىزىر ئەلەيھىسسالام: "پادىشا ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن كېمە يىغماقچى بولغان ئىدى، مەن ئۇ كەمبەغەلنىڭ كېمىسىنى تېشىۋەتتىم. بۇنىڭ بىلەن ئۇ ئالاۋاڭدىن ساقلىنىپ قالىدۇ-دە، كېمىسىنى ئوڭشاپ تىرىكچىلىك قىلىۋېرىدۇ! مومايۇ ئومرى ئاز قالغان بولسىمۇ ئاشۇ بىر ئوشكىسى بىلەن ئاۋارە بولۇپ خۇداغا ئىبادەت قىلىشتىن غاپىل قالغان ئىدى. ئەمدى ئۇ ئوشكىسىمۇ ئولىسە ئاخىرقى ئومرىنىڭ خۇداغا ئىبادەت قىلىش بىلەن ئوتكۈزۈپ ئاخىرەتنىڭ دولىتىنى تاپالايدۇ. مەن ئورۇۋەتكەن تامنىڭ تۆۋىگە خەزىنە كومۇلگەن ئىدى. لېكىن ۋارىسلار كىچىك ئىدى. ئۇلار چوڭ بولۇپ بولغىچە تام ئورۇلۇپ كېتىپ خەزىنە ئېچىلىپ قېلىپ، باشقىلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ كەتمىسۇن ئۈچۈن يېڭىلاپ تام سېلىپ قويدۇم. مەن ئولتۇرۇۋەتكەن كىچىك بالا چوڭ بولسا يۈز ئادەمنى ئولتۇرۇپ، دۇنياغا پاراكەندىچىلىك سېلىشى ئىنىڭ پىشانىسىگە پۈتۈلگەن ئىدى. مەن ئۇنى ئولتۇرۇۋېتىپ ئۇنىڭ نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ قېنىنى توكۈشىدىن ۋە دۇنيانىڭ پاراكەندىچىلىككە پېتىپ قېلىشىدىن ساقلاپ قالدىم" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. بۇنىڭ بىلەن مۇسائەلەيھىسسالام سەردىن ۋاقىپ بولۇپ جاھاندا ئۆزىدىنمۇ بىلىملىك كىشىنىڭ بارلىغىنى چۈشەنمەپتۇ. ــ ت).

ۋە ئۇ خىزمەتكە ئوز ئەپسىنىڭ غەرىزىنى قوشمىغان. ئەگەر كەشى مۇشۇنداق نىيەتتە بولۇپ، ھەر نەمە دېسە ۋە ھەرقانداق قىلسا، باشقىلارنىڭ ئۇنىڭغا ئېتىراز قىلىشىغا ھەددى ئەمەس. لېكىن بىزگە ئوخشاش كىشىلەر ئۇ دەرىجىگە قانداقمۇ يېتەلەيمىز؟ ئۇنداق دەرىجىنى تەمەننا قىلىشقا قانداق ھەققىمىز بار؟ سەن يەنە "پادىشا خۇدانىڭ سايىسى" دېدىڭ. ئۇ گېپىڭنىمۇ ماقۇل دەيمەن، ئەمما بۇ سۆزىمەت ئوز ئىشلىرىنى ھەق يول بىلەن بېجىرىدىغان، باتىل يولدىن يىراق بولغان پادىشانىڭ سۆزىتىدۇر. ھەرگىزمۇ كىشىگە غەرەز بىلەن تەرىپىمەت قىلىدىغان، كىشىگە ئورۇنسىز ئازاپ - ئوقوبەت قىلىدىغان پادىشانىڭ سۆزىتى ئەمەس. پادىشالارنىڭ ئەخلاقىنىڭ ئەڭ ياخشىسى ۋاپادار مۇلازىملارنى ئەزىز كورىدىغان، بەدنىيەت ۋە مەككار خىزمەتكارلارنى خار كورىدىغان بولۇشتىن ئىبارەت.

ياخشىلارنىڭ ئىززىتىنى گۈلشەندەك،
پاكىزە تۇتماق كېرەك ئىززەت بىلەن.
يامانلارنىڭ پەيلى خۇددى تىكەندۇر،
يۇلۇپ ئاتماق كېرەكتۇر ھەيۋەت بىلەن.

ــ ھەي دېمىنە، ــ دەپتۇ شىرنىڭ ئانىسى، ــ بۇ دېگەنلىرىڭ راست، ئەمما سېنىڭ قىلغان ئىشلىرىڭ ئېيتقان سوزۇڭنىڭ ئەكسىچە بولۇۋاتىدۇ. چۈنكى بۇ مەجلىستە ھازىر بولغانلارنىڭ ھەممىسى شۇنى ياخشى بىلىدۇكى، شەنزەبە پادىشانىڭ يارامليق ياخشى مۇلازىمى ئىدى. لېكىن سېنىڭ سوزۇڭ بىلەن ئۇنىڭ ۋۇجۇت خامسىغا ئوت كەتتى ۋە سېنىڭ پىتنە - پاساتىڭنىڭ شۇملۇغى بىلەن پادىشانىڭ ۋاپادارلىغىنىڭ ئاساسىغا ۋەيرانلىق يەتتى.

ئەل جېنىغا ئوت ياقتىڭ ھەسەتتىن،
كويدۇرۇپ كۆلىن چاچتىڭ ھەسەتتىن.

www.uyghurkitap.com

ـــ پادىشاھىمىزنىڭ ئوكۇز بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدا ھېچ قانداق زىددىيەت يوقلۇغى، روشەن كۆكلىدىنمۇ يوشۇرۇن ئەمەس ئىدى ۋە بۇ يەردە ھازىر بولغانلارنىڭ ھەممىسىگمۇ ئايان ئىدى، ـــ دەپتۇ دېمىنە، ـــ ئەگەر ئۇ ماڭا قەست قىلىدىغان بولسا، مېنى يوقاتقۇدەك كۈچ ـ قۇۋۋىتىمۇ بار ئىدى. شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇ ماڭا دائىم شەپقەت ۋە مەرھىمەت كۆرسىتەتتى. مەنمۇ پادىشانىڭ ئالدىدا ئوكۇزنىڭ ھورمىتىگە ھەسەت قىلىپ، دۇشمەنلىككە مەشغۇل بولغۇدەك دەرىجىدە ئۇنچىلا خار ۋە بىئىتىۋار ئەمەس ئىدىم. لېكىن مەن پادىشاغا نەسىھەت قىلدىم. چۈنكى ئۇنىڭ تۇغرىسىدا ئاڭلىغان سۆزلەر ۋە ئۇنىڭدىن كۆرگەن ئالامەتلەرنى راستلىق بىلەن ئېيتىشىم ۋاجىپ ئىدى. شۇڭا مەن ئېيتتىم. پادىشامۇ ئۇ سۆزلەرنى ئەقلى بىلەن تەپەككۇر قىلىپ تەھقىقلەپ، ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى مولچەرلەپ بېقىپ، ئۆز ئىختىيارى بىلەن بۇ ئىشنى قىلدى. شەنزەبە بىلەن ئاداۋەت ۋە خىيانەتتە شېرىك ھەم بىر تەلىق بولۇۋالغان كىشىلەرمۇ بار ئىدى. ئۇلار راستچىللىغىنى بىلىپ، ئۆز قورقۇنچىدىن مېنى يامان كۆرىدۇ. مېنىڭ ھەق سۆزۈم ئۇلارغا ئاچچىق ئاڭلىنىدۇ. دېمىسىمۇ راست سۆز دېگەن ئاچچىق بولىدىكەن.

كىمگە ھەق راست سۆزنى ئېيتسام بولدى ئۇ دۇشمەن ماڭا،
ئېيتالمىسا كىشى ھەق سۆز خاموش بولماق خوپ ئىكەن.

ھەرقانداق ئىككى يۈزلىمە بولغانلىكى كىشى مېنىڭ قېنىمنى توكۇشكە ھەركەت قىلىدۇ. مەن "قىلغان نەسىھىتىمنىڭ مۇكاپاتى ۋە خىزمىتىمنىڭ نەتىجىسى سۈپىتىدە، مېنىڭ ھايات بولۇشۇم پادىشانى بۇنچىلا غەمكىن ۋە رەنجۈر قىلىپ قويار" دەپ گۇمانسىمۇ قىلمىغان ئىكەنمەن.

دېمىنە سۆزىنى شۇ يەرگە يەتكۈزگەندە كۆڭلى كەچ كەردىتۇ.

ـــ ئۇنى قازىلارغا تاپشۇرۇڭلار، ئەتە تاڭ ئاتقىچە ئۇنىڭ ئىشىنى ياخشى مۇلاھىزە قىلىڭلار. چۈنكى سىياسەت ئەھكامى ۋە ئادالەت شارائىتىدا، گۇۋا ۋە ھوججەت بىلەن ئىش ھەققىنى روشەن كورمەي تۇرۇپ، ھوكۇم سۇرۇش ھوكۇمەت ئەھلىگە مۇناسىپ ئەمەس، ـــ دەپتۇ شىر.

ـــ قايسى ھاكىم ھەزرىتى شاھىمىنىڭ ئەقىلدەك راستكار بولالىسۇن ۋە قايسى قازى شاھىمزىنىڭ ئەدلىدەك ئىنساپلىق بولالىسۇن؟ خۇداغا شۈكرى، شاھىمزىنىڭ روشەن كوڭۈللىرى بىر ئەينەكتۇر، يەنى شۇنداق سۈزۈك ۋە ساپ بىر جامى جاھاننەما- دۇركى، ھەر بىر مۇلازىمنىڭ ھالى ئۇنىڭدا ئېنىق - ئاشكارا كورۈنۈپ تۇرىدۇ.

ئەقلىڭىز ئوقۇپ زامان بەتلىرىدىكى ئىلمنى،
قىلدى تەكرار سىرى - ئەسرار دەپتىرىن باشتىن - ئاياق.

شۇنىڭ ئۈچۈن شۇبھە ئىقابى ۋە شەك پەردىسىنى ئېچىۋېتىشتە ھىچقانداق نەرسە پادىشاھىمزىنىڭ پاراسىتىگە باراۋەر كېلەلمەيدىغانلىغىنى باخشى بىلىمەن. شاھىمزىنىڭ ھوكۇم ئەينىگى غەرەز زەنگارىدىن ساپ بولغاچقا، ئەگەر ياخشى مۇلاھىزە قىلىدىغان بولسا، مېنىڭ ئەھۋالىمنىڭ پاكلىغى ئاشكارىلىنىدۇ ۋە خۇددى سۇبھى سائەتنىڭ نۇرى پۈتۈن ئالەم ئەھلىگە روشەنلىك بەرگىنىدەك، مېنىڭ سوزلىرىمنىڭ راستلىغى روشەن بولىدۇ دېگەن ئۈمىتتىمەن. چۈنكى شاھىمزىنىڭ ئەقلىنىڭ روشەنلىگى ھىچكىمگە مەخپى ئەمەس، ـــ دەپتۇ دېمىنە.

ـــ ھەي دېمىنە، ـــ دەپتۇ شىر، ـــ بۇ ئىشنى ئالاھىدە چىڭ تەپتىش قىلماقچىمەن ۋە زىيادە تەھقىقلىمەكچىمەن.

ئەيلىگەيمەن ئۇشبۇ ئىش تەپتىشىدە مەن كوپ ئىلاج، خۇددى ئالغاندەك خېمىردىن قىلنى قىلماستىن خاتا.

www.uyghurkitap.com

ـــ مەن گۇناسىز بولغانلىقىمدىن مانا شۇنداق جۇرئەت بىلەن سوزلەۋاتىمەن، ـــ دەپتۇ دېمىنە، ـــ مەن ھەزرەتلىرىنىڭ نەھ قىقلىشى بىلەن مېنىڭ راستلىغىم ۋە ئىخلاسىم ئاشكارىلىنىدۇ دەپ ئىشىنىمەن. ئەگەر بۇ ئىشتا مېنىڭ گۇنايىم بولغان بولسىدى، ھەزرەتلىرىنىڭ دەرگاھىدا مۇلازىملىققا قاراپ تۇرۇۋەرمەي، باشقا ئىقلىمغا كەتكەن بولاتتىم. يەر يۈزى دېگەن شۇنداق كەڭرى مەيدان تۇرسا!

ـــ بۇ تەلەپپۇزۇڭدىن قارىغاندا، ـــ دەپتۇ شىرنىڭ ئانىسى، ـــ كۆڭلۈڭ داغدۇغىدىن خالى ئەمەس ئىكەن ۋە سەن زېرەكلىك بىلەن ئۇزەكنى بىگۇنا كورسىتىپ، جېنىڭنى بىر ياقىغا ئېلىشنى خالاۋاتىسەن. ئەمما سېنىڭ بىگۇنالىغىڭ ئىسپاتلانمىغىچە خالاسلىق تېپىشىڭ خام خىيال.

ـــ مېنىڭ دۇشمىنىم ناھايىتى كوپ، ـــ دەپتۇ دېمىنە، ـــ مېنىڭ بۇ ئىشىمنى غەرەز ۋە شۇبھىدىن خالى بولغان بىر كىشىگە ھاۋالە قىلىنسا، ئۇ مەندىن سوزنىڭ ھەقىقىتىنى بىلىپ، ئۇنى شاھمىزنىڭ ئۇلۇغ قۇلىغا ئەرز ئەيلىسە، شاھمىز جاھانىنەماغا ئوخشاش ئەقلىنىڭ ئەينىگىدە ئۇنى بىغۇبار ھالدا كورسە، مەن شۇبھە ۋە گۇمان تۇپەيلىدىن ئولۇپ كەتمەس ئىدىم ۋە ئاخىرەتتە ناھەق قېنىم ئۈچۈن دەۋا قىلمىغان بولاتتىم.

ئولتۇرۇشۇڭدىن ماڭا ھېچ قورقۇنچ يوقتۇر لېكىن،
مەن شۇنىڭدىن قورقىمەن ناھەق قېنىم تۆتقاي سېنى.

ـــ مەن ھېچقانداق بىر ھوكۇمدە ئادالەتنىڭ سىرتىغا چىققان ئەمەسمەن. ئەگەر بۇ خىيانەت سەندىن سادىر بولغان بولسا، چوقۇم جازا بېرىمەن، جاھان زىرائەتگاھىغا نىسبەتەن بولسا شۇنى ئورىسەن، ـــ دەپتۇ شىر.

ـــ مەن بۇنداق خىيانەت قىلىشنى قانداقمۇ ئويلىيالايمەن؟

مەن ئۇلۇغ ئىشلار ۋە ئالى مەنسەپنى قانداقمۇ ھەۋەس قىلالايمەن؟ مەن شاھمىزنىڭ ئادالەتلىك ئىكەنلىگىنى بىلىمەن. شۇڭا بۇ ئالەم ئىچىدە مېنى مەھرۇم قويماس دەپ ئىشىنىمەن. شاھمىز ئادىللىغى ۋە ئىنسانپەرۋەرلىكىنىڭ بەركىتىدىن مېنىڭ ئۇمىدىمنى يەردە قويماس! ــ دەپىتۇ دېمىنە.

ــ دېمىنە بۇ سوزنى شاھمىزغا تەۋەززۇ ئۇچۇن ئېيتىۋاتقىنى يوق، بەلكى بىر ئېغىز سوز بىلەن بىر بالادىن قۇتۇلۇشنى كوزلەۋاتىدۇ، ــ دەپتۇ شۇ يەردە تۇرغانلاردىن بىرى.

ــ ماڭا ئوزەمدىن شەپقەتلىكرەك ۋە ئوزەمنى قۇتقۇزۇشقا ئوزەمدىن مېھرىۋانراق كىم بار قېنى؟ ــ دەپتۇ دېمىنە، ــ بىر كىشىنىڭ بالاغا قالغانلىغىدىن شۇ كىشىنىڭ ئوزى غەم يېمىسە، باشقىلار ئۇنىڭ خاپىلىغىدىن ھەرگىز ئەندىشە قىلمايدۇ ــ دە! ئەگەر ئۇنداق قىلمىسا خالايىقلار ئۇنىڭغا ئىشەنمەيدۇ.

ئوز ئىشىڭغا گەر يېمىسەڭ ئوزەڭ غەم،
غەم يېمەسسەن كىشىگە يەتسە ئەلەم.

ــ بۇ سوزلىرىڭنىڭ ھەممىسى سېنىڭ پەمىڭنىڭ ئازلىغى ھەم جاھىللىغىڭنىڭ كوپلۇگىگە دەلىل بولىدۇ، ــ دەپتۇ قارا قۇلاق، ــ سەن بۇ ئىشىڭنى پادىشانىڭ پەمىدىن پىنھان قالدى دەپ گۇمان قىلما، شاھمىز پاساھىتىڭنى نەسىھىتىڭدىن تەپەككۇر بىلەن ئايرىپ ئاڭلىغۇسىدۇر. ئۇنىڭ روشەن كوڭلى بىر كېچىنىڭ ئىچىدە بىر ئومۇرلۇك ئىشلارنىڭ تەدبىرىنى تۇزەلەيدۇ ۋە كاتتا لەشكەرلەرنى بىر پىكىر بىلەن ئاياق ــ ئاستى قىلىۋېتەلەيدۇ.

شاھمىز بىر سائەتتە قىلسا مىڭ ــ مىڭ ئىش تەدبىر بىلەن، بىر ئومۇر ئىچرە قىلالماس مىڭدىن بىرىنى ئوزگىلەر.

سېنىڭ مۇشۇ ھالەتتە تۇرۇپمۇ يەنە شۇنداق ۋەزە ئېيتىپ، زۇۋاندارازلىق قىلىۋاتقانلىغىڭغا قاراپ، ئاۋالقى ھىلە ــ مىكىرلەرنى

قىلغانلىغىدىنمۇ قىلچە ئەجەپلەنمىدىم.

ــ شۇنداق، ــ دەپتۇ دېمىنە، ــ ئەگەر قوبۇل قىلىدىغان بولسا ۋەزە ئېيتىدىغان چاغ مانا مۇشۇ؛ ئەگەر ئەقىل قۇلىغى بىلەن ئاڭلايدىغان بولسا، مىسال كەلتۈرىدىغان مەھەل مانا مۇشۇ.

ــ ھەي مەككار! مانا شۇنداق ھىلە ـ مىكىرلەرنى ئىشلىتىپ تۇرۇپمۇ قۇتۇلۇشنى ئۈمىت قىلىۋاتامسەن تېخى! ــ دەپتۇ شىرنىڭ ئانىسى.

ــ گەرچە باشقىلار ياخشىلىققا يامانلىق قىلغان بولسىمۇ مەن پەقەت نەسىھەت بىلەن ياخشىلىقلا قىلدىم، ۋەدىگە ۋاپا قىلدىم ۋە خىزمەت ۋەدىسىنى ئاخىرىغا يەتكۈزدۈم. پادىشانىڭ ئالدىدا ھېچقانداق خىيانەتكار سۆزگە ۋە سۆزمەنلىككە جۈرئەت قىلالماي دىغانلىغىنى پادىشا ئۆزىمۇ ياخشى بىلىدۇ. ئەگەر پادىشا مېنىڭ ھەققىمگە زۇلۇمنى راۋا كورسە، ئۇنىڭ زىمىنى ئۆزىگە يانىدۇ ۋە ئەگەر بۇ ئىشنى ئالدىراپ قىلسا ۋە ئويلاپ ئىش قىلمىسا، خۇددى

كىمكى ئىشلارنى ئالدىراپ قىلۇر،
ئەقىل ئويىنى ھەم خاراپ قىلۇر.

دىگەندەك ئاقىۋەت پۇشايمانغا قالىدۇ. ئەگەر ھەر كىشى ئالدىراپ ئىش قىلسا ۋە سەۋرە قىلىش پەزىلىتىدىن ئۆزىنى مەھرۇم قىلسا، ئۇنىڭغا خۇددى ئالدىراڭغۇ خوتۇنغا يەتكەندەك ھادىسە يېتىپ قالىدۇ، ــ دەپتۇ دېمىنە.

ئۇنىڭ سۆزىگە قۇلاق سېلىپ تۇرغان شىر سوراپتۇ:

ــ ئۇ قانداق ھادىسە ئىكەن؟

ــ كەشىر شەھىرىدە بىر سودىگەر بار ئىكەن، ــ دەپ يەنە ھىكايە باشلاپتۇ دېمىنە.

ئالدىراڭغۇ خوتۇننىڭ ھېكايىسى

كەشمىر شەھىرىدە بىر سودىگەر بولۇپ، مال-دۇنيالىرى ھەددى-ھىسابسىز ۋە ھەشەمەتى ھەم خادىملىرى ساناقسىز بىر ئادەم ئىكەن. ئۇنىڭ ئاي يۈزلۈك ۋە زۇلپى ئىپارھىدلىق بىر خوتۇنى بار بولۇپ، تېخى ئاسمان كوزى ئۇنداق ئاپىتاپنى تاماشا قىلمىغان ۋە تېخى روزىگار قولى ئۇنداق گۈزەللىگە ئۇزىتىلمىغان، رۇخسارى ۋەسسال كۆنىدەك روشەن ۋە تابان، زۇلپى پىراق كېچىسىگە ئوخشاش قارا ۋە بىسپايان بولغان خوتۇن ئىكەن.

پارلىغان ئاپتاپتەك ئىدى جامالى،
كوز قىسىپ ئاجايىپ غەمزە قىلاتتى.
كىشىگە باقسا يۈزى خۇددى گۈلزار،
قەددىنىڭ بېغىدا شاپتۇلا ۋە نار.
شېكەردىن خۇيى شىرىنلىقتا خۇشراق،
مۇلايىملىقتا گۈلدىن تېخى يۇمشاق.

ئۇ سودىگەرنىڭ بىر نەققاش خوشنىسى بار بولۇپ، ئۇنىڭ چىھرە ئاچقۇچى قەلىمىدىن چىن سۈرەتچىلىرى غەيرەت ۋادىسىدە سەرگەردان بولىدىكەن ۋە ئۇنىڭ رەڭگا-رەڭ نەقىشلىرىدىنمۇ ماچىن نەقىشدارلىرىنىڭ كۆڭۈللىرى ھەمىشە ھەيران بولىدىكەن.

ئەجەپ ماھىر تېزلىك بىلەن ئۇ ئۇستاز،
سۇغا نەقىش سالار ئىدى شۇنچە ساز.
دىلبىرىنىڭ كورۇپ زۇلپى يۈزىنى،
كۇنگە باغلار ئىدى تۇننىڭ نەقشىنى.

سىزسا ئەگەر بىرەر سۇرەت ھەرقاچان،
كورۇپ ئەقىل قالاتتى ئۇڭا ھەيران.

بىرىپ-بىرىپ ئۇ نەققاش بىلەن سودىگەرنىڭ خوتۇنىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىشقىۋازلىق پەيدا بولۇپتۇ ۋە نەققاش ئۇ گۈزەل نەقىشنى بىر كورۇشى بىلەنلا ئىشق سۇلتانى ئۇنىڭ كۆڭۈل مەملىكىتىنى تامامەن ئىلكىگە ئاپتۇ ھەم شەۋق سىپاھلىرى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنىڭ پەتتە ئىقلىمىغا ئات سېلىپ، دىن ۋە دىل ئىقلىمىنى قولغا كىرگۈزۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ كوزى زاھىتلارنىڭ كۆللىرىدەك ئۇيقۇ سۇپىتىنى تاشلاپتۇ ھەم بىدار بولۇش بىلەن باھار بامۇرىنى ياغدۇرۇشقا باشلاپتۇ.

ھەر كۈنى كۆڭۈل شام كەبى يار كويىدا،
دەردۇ غەم بىرلە كويەر زار كويىدا.

سودىگەرنىڭ خوتۇنىمۇ نەققاشنى كورۇپ، كۆڭلى ئۇنىڭغا مايىل بولۇپ، سەۋرە دەپتىرىنى پارامۇشلۇق تەكچىسىگە يىغىشتۇرۇپ قويۇپتۇ.

جېنىم كەتتى كۆڭۈل بىلەن بىللە تېز،
يۇرگىن سەۋرە سەنمۇ توت ئوز يولۇڭنى.

ئىككى تەرەپنىڭ ئىشقى كۈچلۈك بولغاچقا، كېلىش-بېرىش يولىنى دەللالىلارنىڭ غۇۋاربىدىن ساپ قىلىغان ئىكەن (دەللالنى ئارىلاشتۇرماي بېرىش-كېلىش قىلىدىكەن). بىر كۈنى ئۇ خوتۇن نەققاشقا شۇنداق دەپتۇ:

— سەن مېنىڭ ئارزۇمەنلىك كۈلپەمنى جامالىڭ ئاپىتىڭى بىلەن روشەن قىلىش ئۈچۈن كەلگەن ۋاقتىڭدا، يا بىرەر كىسەك

ئاتمىساڭ ۋە پاكى بىرەر ئۇن چىقىرىپ بەلگە بەرمىسەڭ، مەن سېـ نىڭ كەلگىنىڭنى بىلەلمەي قالىدىكەنمەن، شۇڭا سەن ئىنتىزار بو- لۇپ قالىدىكەنسەن. ساڭا مەسلىھىتىم شۇكى، نەققاشلىق سۈپىتى بىلەن بىر نەرسە ياسىساڭ، ئۇ نەرسە سەن بىلەن مېنىڭ ئارىمىز- دا بەلگە بولسا، سەن كېلىدىغان ۋاقتىڭدا مەن شۇ بەلگەڭنى كو- رۈپ ئالدىڭغا چىقسام ئوبدان بولاتتى.

ــ ئانداق بولسا، ــ دەپتۇ نەققاش، ــ ئاقلىغى يۇلتۇزدەك ۋە قارىلىغى زەڭگىلەرنىڭ چېچىدەك بولغان ئىككى رەڭلىك بىر لە- باس تەييارلايمەن. قاچسانكى شۇ ئالامەتنى كورسەڭ ئالدىمغا چىققىن.

ئۇلار شۇنداق دەپ كېلىشىپتۇ. لېكىن ئۇلار سوزلىشىپ تۇرغاندا، نەققاشنىڭ بىر قۇلى تامنىڭ كەينىدە تۇرۇپ، ئۇلارنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ تۇرغان ئىكەن.

ئېچىپ لېۋىڭنى سوزلىمە زىنھار،
تاشتا باردۇر كوز، تامدا قۇلاق بار.

ئۇ قۇلمۇ ئۇ خوتۇنغا تاما باغلاپ تۇرغان ئىكەن. بىرنەچچە كۈن ئوتكەندىن كېيىن ھىلىقى ئىسكىنۇ پۇتۇپتۇ. نەققاش ئۇنى ئېلىپ مەشۇقىنىڭ قېشىغا بارماقچى بوپتۇ. لېكىن بىر زورۇر ئىش توغرا كېلىپ قېلىپ، شۇ ئىشنىڭ كېتىپتۇ. ئۇ كەلگىچە قۇل نەققاشنىڭ قىزىنىڭ قېشىغا كىرىپ:

ــ ئىسكىنى ماڭا بېرىپ تۇرغىن، مەن ئۇنى خالىراق جايغا ئاپىرىپ گۈللىرىنىڭ نۇسخىسىنى كورۈۋالاي، ــ دەپتۇ. نەققاشنىڭ قىزى ئىسكىنى قولىغا بېرىپتۇ. قول ئۇنى كېيىپ سودىگەرنىڭ خو- تۇنىنىڭ ئويىگە كىرىپتۇ. ئۇ ۋاقىت شام ۋاقتى بولغان بەيت ئىكەن. ئۇ خوتۇن ۋاقتىنىڭ قاراڭغۇلۇغىدىن ھەم زوق-شوقىنىڭ ئارتۇقلۇغىدىن يارنى غەيرىدىن ئايرىيالماي، ئۇ ئىسكىنىڭ نەقىش

لىرنى كورۈپ تونۇپلا، ئۇنىڭغا تەن بېرەلمەي ھاسىل قىلىپ، ئويغىنىپ كەتتى-دە، ئىگىسىنى جايىغا قويۇپ، تېخى بىرەر سائەت ۋاقىت ئوتمەيلا نەققاش قايتىپ كېلىپ ئىگىسىنى كىيىپ-تۇ-دە، مەشۇقىنىڭ قېشىغا بېرىپ-تۇ. ئۇ خوتۇن ئۇنى كورۈپ ئالدىغا يۈگۈرۈپ چىقىپ: "ۋاي شەپقەتلىك مېھرىۋان يارىم! سەن ھىلى كەلگەنتىڭمۇ؟ مەن ئارمىنىڭنىڭ ئارزۇسىنى قاندۇرغىلى يەنە كەپسەن-دە!" — دەپتۇ. نەققاش ئويلىنىپ قاپتۇ ۋە ئۇ خوتۇنغا "سېنى يەنە بىر كورەي دەپ كەلدىم" دەپ قويۇپ، دەرھال ئويغا قايتىپتۇ ھەم قىزىدىن ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى سوراپ بىلىپ، قۇلغا ئەدەپ بېرىپتۇ. شۇندىن كېيىن نەققاش ئۇ نەقىشلىك ئىگىسىنى ئوتقا تاشلاپ كويدۇرۇپ، ئوز يارىنى تونۇيالمايدىغان خوتۇنىنىڭ سوھبىتىنى تەرك ئېتىپتۇ. ئۇ خوتۇن ئەگەر ئىش قىلىشتا ئالدىرىمىغان بولسا، قۇل بىلەن بۇلغانمىغان ۋە ئەزىز يارىنىڭ ۋىسالىدىن مەھرۇم بولمىغان بولاتتى.

ئەيلىسەڭ تېزلىك دەرىخىن پەرۋىرىش،
يىگەيسەن ئۇندىن پۇشايمانلىق يىمىش.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، پادىشاھىمىز مېنىڭ ئىشىمدا ھەرگىز ئالدىرىماسلىقى لازىم. بۇ سوزنى ئولۇمدىن قورقۇپ ئېيتىۋاتمايمەن. چۈنكى ئولۇم دېگەن بەرىبىر كەلمەي قالمايدۇ ۋە ھېچكىم يوقلۇق دائىرىسىدىن قېچىپ چىقالمايدۇ. ۋۇجۇت ھالقىسىغا كىرىپ قالغان ھەر بىر كىشى ئەلۋەتتە ئەجەل شەرىستىنى ئىچىدۇ.

تۇتما ھەر كىمنى سالامەت ئاپىتابى ئىچرە چەرخ،
خۇددى يالغان سۇبھىدەك ئاخىر ئۇنى قىلدى پانا.

هەر كىشى قەدىمگە باپ تون تىكسە دەۋران ئۇستىسى،
ئۇ لىباسنى ئاقىۋەت بىر سالدۇرۇپ ئالدى يانا.

ئەگەر مېنىڭ مىڭ جېنىم بولۇپ، ئۇنى پىدا قىلىشىمدىن پادىشايىمغا پايدا يېتىدىغان بولسا، مەن ئۇنىڭ ھەممىسىنى تەرك ئېتىشنى ئىككى جاھانىڭ سائادىتى دەپ بىلگەن بولاتتىم.

شىرىن جانىڭ توھپىسىنى گەر قوبۇل ئەتسە نىگار،
ئوتكۇسى جانىڭ بېشىدىن جېنى بارىكى ھەر كىشى.

ئەمما پادىشا ئۇچۇن بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتىگە قاراش پەرزدۇر. چۇنكى پادىشانىڭ دولىتى خىزمەتكارلارسىز ۋە تاۋابىئاتلارسىز باقى تۇرمايدۇ. ئىخلاسلىق خىزمەتكارلارغا باتىل گۇمان بىلەن قەست قىلماق سەلتەنەتكە لايىق ئەمەستۇر. خەلقنى ئولتۇرۇۋەرسە ئاخىرى ئۇزى تەنھا قالىدۇ! بەندىلەرنى تەربىيەت قىلغاندا، ئاندىن ئۇلار ئىشەنچىكە يارىغىدەك بولىدۇ. مۇھىم خىزمەتلەرنىڭ ھوددىسىدىن چىقىپ، كىشىنى خوشال قىلالمىغۇدەك ئىشنى ھەمىشە قولىغا كەلتۇرگىلى بولىۋەرمەيدۇ. تاشنىڭ ياقۇتقا ئايلىنىشى ئۇچۇن قانچىلىغان يىللار كېرەك بولىدۇ ئەمەسمۇ؟

شىرنىڭ ئانىسى دېمىنەنىڭ بۇ سوزلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن "ئۇنىڭ بۇنداق ھىلە-مىكىرلىك ئەپسۇنىگە ۋە راستقا ئوخشايدىغان ئىخلاسلار بىلەن تىل يېغلىمىچىلىق قىلىشلىرىغا شىر ئالدىنىپ قېلىپ، ئۇنىڭ ئىشنى تەھقىقلەشتىن غاپىل قالمىغدى" دەپ ئەندىشە قىلىپ، شىرغا قاراپ شۇنداق دەپتۇ:

— خامۇشلۇغۇڭدىن مەلۇم بولۇشىچە، دېمىنەنىڭ سوزى راست ۋە باشقىلارنىڭ سوزى يالغان ئىكەن-دە! ساڭا راست سوز تەسىر قىلمايدىغانلىغى ۋە سېنىڭ يالغان سوزگە ئالدىنىپ قالىدىغانلىغىڭنى بىلمىگەن ئىكەنمەن.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارقىتىش سېستىمىسى

قۇلاق سېلىپ تۇرساڭ سەن قاغا غاقلىغىنىغا،
قانداق ئاڭلىيالايسەن بۇلبۇلنىڭ سايرىشىنى.

بۇ سۆزنى ئېيتىپلا ئۇ ئاچچىقى بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، ئوز مەنزىلىگە راۋان بوپتۇ. شىرنىڭ بۇيرۇقى بىلەن قازىلار دېمىنەنى باغلاپ زىندانغا سېلىشىپتۇ ۋە ئەتىگە ئۇنىڭ ئىشىنى ياخشى تەپتىش قىلىپ، راست بىلەن يالغاننى ئايرىپ چىقماقچى بولۇپ مەجلىسنى تارقىتىپتۇ. بىرەر سائەتتىن كېيىن شىرنىڭ ئالىسى شىرنىڭ خىلۋەتخانىسىغا كىرىپتۇ.

ــ ئوغلۇم، ــ دەپتۇ ئۇ، ــ مەن ھەممىنەڭ دېمىنەنىڭ يامان قىلىقلىرىنى ئاڭلاپ يۈرەتتىم، ئەمدى مەلۇم بولدىكى، مەككارلىقتا بۇ زامانىمىزدا كەم ئۇچرايدىغان ئاجايىپ بىر مەخلۇق ئىكەن. يالغاننى ياساپ سۆزلەشتە، بۇ شۇنداق مەككارلىق بىلەن شىرىن سۆزلەرنى ئاجايىپ قاملاشتۇرىدىكەنكى، ئەگەر سەن ئۇنىڭغا سۆزلەشكە ئىمكانىيەت بەرسەڭ بىر ئېغىز سۆز بىلەنلا ئۇ ئۆزىنى ئولۇمدىن قۇتۇلدۇرۇۋالىدىغان ئوخشايدۇ. ۋاھالەنكى ئۇنىڭ ئولۇمى پۈتۈن مەملىكەت ۋە بارلىق لەشكەرلەر ئۈچۈن چوڭ راھەتتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئىشقا تېزرەك تۈتۈش قىلغىن. چۈنكى ياخشى ئەمەل ئۈچۈن ئالدىراش ياخشى ئىشتۇر.

ــ پادىشانىڭ يېقىنلىرىنىڭ ئىشى ھەممىشە ھەسەت ۋە زىددىيەت ئىچىدە بولىدۇ، ــ دەپتۇ شىر، ــ ئۇلار كېچە ـ كۈندۈز بىر بىرىنىڭ پېيىدە بولۇپ، ئەيىپ نۇقسانلىرىنى ئاختۇرۇشىدۇ ۋە قايسى بىرىنىڭ ھۈنىرى كوپىرەك بولسا ئۇنىڭغا بەكرەك قەست قىلىدۇ. ھۈنەر ئەھلىگە ھەسەت ۋە يامان خاھىش كوپ بولىدۇ. ھۈنەر ـ قابىلىيەتسىزلەرگە ھىچكىم ھەسەت قىلمايدۇ. دېمىنەنىڭ قابىلىيىتى ۋە دانىشمەنلىگى تولا ھەم ھېنىڭ قېشىمدا ئىززىتى يۇقىرى بولغانلىغى ئۈچۈن، ھەسەتخورلار ھەسەت يۈزىسىدىن ئۇنىڭغا قەست قىلىشقا ئىنتىپاقلىشىۋالغان ئوخشايدۇ.

ـــ هەسەت دىگەن بىر كىشىنى ئولتۇرۇشكە قەست قىلغۇدەك دەـ
رىجىدىمۇ بولامدىكەن؟ ـــ دەپ ئېتىراز بىلدۈرۈپتۇ شىرنىك ئانىسى.
ـــ هەسەت دىگەن ئەگەر تۇتۇشۇپلا قالىدىغان بولسا ھول ۋە
قۇرۇقنى تەك كويدۇرىدىغان ئوت. هەسەتنىك قانتىقلىغىنىك دەرـ
جىسى كىشىنىك ئۆزىگە نەپ ۋە ياخشىلىق يېتىشىنىمۇ كورەلمەسـ
لىكنى تەقەززا قىلدۇ. ئۇنىك مۇشۇنداقلىغى مۇنداق ئۇچ هەسەتـ
خورنىك ۋەقەسىدىمۇ يۈز بەرگەن، ـــ دەپتۇ شىر.
ـــ ئۇ قانداق ۋەقە ئىكەن؟ ـــ دەپتۇ شىرنىك ئانىسى.
ـــ ئۇچ كىشى، ـــ دەپ هىكايىسىنى باشلاپتۇ شىر.

ئۇچ هەسەتخورنىك هىكايىسى

ئۇچ كىشى باشقا ـ باشقا يەرلەردىن سەپەر قىلىپ چىققان
بولۇپ، يولدا تېپىشىپ هەمرا بولۇشۇپتۇ. ئۇلار ئىچىدىكى چۆـ
راغى قالغان ئىككىسىدىن سوراپتۇ:
ـــ سىلەر ئۆز شەھرىڭلاردىن نىمىشقا چىقتىڭلار؟
ـــ بىزنىك يۇرتىمىزدا ئاجايىپ ئىشلار يۈز بەردى. مەن
كۆزلۈم يېرىم بولغانلىغىدىن ئۇ ئىشلارنى كورەلمىدىم. ئۇ ئىشلارـ
دىن مېنىك هەسەت قىلىشىم تېخىمۇ زىيادە بولۇپ، رەشك ئوتىدا
جېنىم كويۈشكە باشلىغانلىغى ئۈچۈن، مەن: "بىرنەچچە كۈن
سەپەر قىلسام ئۇ دەرد ـ غەم كۆزلۈمدىن كوتىرىلىپ كېتەرمىكىن"
دەپ تەقەززا قىلدىم، ـــ دەپتۇ ئۇلاردىن بىرى.
ـــ مەنمۇ شۇ ئەلەم تۇپەيلىدىن ۋەتىنىمنى تەرك ئەتتىم، ـــ
دەپتۇ ئىككىنچىسى.
ـــ ئىككىڭلار بىلەن مېنىك دەردىم بىر ئىكەن، ـــ دەپتۇ چوڭى، ـــ
مەنمۇ ئاشۇ غۇسسە تۇپەيلىدىن سەھرالىغا يۈزلەنگەن ئىدىم.

گېپىمنىك راستىنى ئېيتسام، مەن ئۇنى كورەلمەسمەن،
ئۆزگىلەر ئۈچىسە شاراپ مەن قۇرۇق قالسام قاراپ.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

بۇ ئۇچەيلەنمەك ھەسەتخور ئىكەنلىگى بىر-بىرىگە دەلىل بولغاندىن كېيىن، ئۇلار بىللە ھەمجىنسلىق قەدىمىنى ئۇرۇپ مېڭىپ-رىپتۇ. ئۇلار يولدا كېتىۋېتىپ، بىر كۈنى تۇيۇقسىزدىن يولنىڭ ئوتتۇرىدا ياتقان بىر خىش ئالتۇننى كورۇپتۇ - دە، دەرھال ئۇ يەردە توختاپ ھەممىسى بىرلا: بۇ ئالتۇننى تەقسىم قىلىۋېلىپ شەھىرىمىزگە قايتايلى دېيىشىپتۇ. گەرچە ئۇلار بۇ سوزنى ئېتىشقان بولسىمۇ، لېكىن ھېچقايسىسى ئوزىدىن باشقا ئىككىيلەنمەك ئېلىشىغا تاقەت قىلالماي ھەسەت يەيدىكەن. شۇنداق قىلىپ، ئۇلار ئۇ ئالتۇننى ياكى كوتىرىپ كېتەلمەيتۇ ياكى تەقسىم قىلىپ ئالالماپتۇ. ئىشقىلىپ، ئاشۇ ھەيرانلىق بىلەن ئۇ يەردە بىر كېچە-كۇندوز تۇرۇپتۇ ۋە ئۇيقۇ ھەم يىمەك - ئىچمەكتىنمۇ پۈتۈنلەي قاپ-تۇ، ھېچ ئىشقا قولى بارماپتۇ.

ئۇشبۇ دۇنيا كارىنىڭ ئامانى يوق،
مىسلى بىر دەريا ئۇنىڭ پايانى يوق.
پەست تەبىئەتلەر چۈشەر ئاز نەپنى دەپ،
بىر ئۇلۇغ دەرت ئىچىگە دەرمانى يوق.

ئەتىسى، شۇ يۇرتنىڭ پادىشاسى شىكارغا چىقىپ، يول ئۈستىدە ئۇلارنىڭ قېشىغا كېلىپ قاپتۇ. قارىسا ئۇ ئۈچ كىشى ھەيرانلىق بىلەن ئولتۇرغان ئىكەن.

— نېمە بولدى؟ نېمىشقا بۇنداق ئولتۇرىسىلەر؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا. ئۇلار راستى بىلەن جاۋاپ بېرىپتۇ:

— ئۇچىيلىمىز ھەسەتخورلار. بىز ھەسەت بىلەن ئوز ۋەتىنىمىز-دىن ئايرىلغان ۋە ناھايىتى قاتتىق يول رەنجى تارتقان كىشى-لەرمىز. بۇ ئالتۇننى ئۇلۇشۇش ئۈچۈن بىر تەقسىماتچى تاپالماي ئولتۇرغان ئىدۇق. خۇداغا شۈكرى، تىلىگىمىز مۇيەسسەر بولدى.

— ئۇزەكلار قانچىلىك ھەسەتخور ئىكەنلىگىنى بايان قىلىپ بېقىڭلار قېنى؟ مەن ئالتۇننى شۇنىڭغا بېقىپ ئۇلەشتۇرەي،— دەپتۇ پادىشا.

— مېنىڭ كىشىگە مەنپەئەت يەتكۈزۈشكە ئەسلا تاقىتىم يوق،— دەپتۇ بىرى،— كىشىنىڭ مەندىن مەنپەئەت ئېلىپ شات بولۇشىنى ھەرگىز كۆرەلمەيمەن.

— ماڭا سېلىشتۇرغاندا سېنىڭ ھەسەتخورلىقىڭ ھېچقانچە ئەمەسكەن،— دەپتۇ ئىككىنچىسى،— مەن شۇ دەرىجىدىمەنكى، كىشىنىڭ كىشىگە مەنپەئەت يەتكۈزۈپ، كۆڭلىنى سۈيۈندۈرۈشىنى كۆرەلمەيمەن. ئۇنى كۆرسەم مېنىڭ كۆڭلۈمگە داغ چۈشىدۇ.

— ھەيھات، ھەيھات! — دەپتۇ ئۈچىنچىسى،— سىلەرنىڭ ھەسەتخورلۇقتىن لاپ ئۇرۇشۇڭلار بىمەنىلىك ئىكەن. مەن شۇ دەرىجىدىمەنكى، ئالەمدە ياخشىلىق ئېتىنى ھەرگىز ئاڭلىغىم كەلمەيدۇ. باشقىلارنىڭ ماڭا ياخشىلىق قىلىشىنىمۇ كۆرەلمەيمەن.

بۇنى ئاڭلىغان پادىشا، ھەيرانلىق قولىنى تەپەككۇر چىشى بىلەن چىشلەپ، ئۇلارنىڭ سوزلىرىدىن شۇملۇق رەقىبى ئۇلارنىڭ سۈپەتلىرى لەۋھەسىگە يېزىلغانلىغىنى چۈشىنىپ بەكمۇ ئەجەپلىنىپتۇ.

— ھەي بەتبەختلەر!— دەپتۇ پادىشا ئاخىرى،— بۇ سوزۇڭلار بىلەن سىلەرگە بۇ ئالتۇن ھارام ۋە ھەر بىرىڭنىڭ گۇناھىغا لايىق ئازاپ - ئۇقۇبەت لازىم. ھەي مۇلازىملار! ماۋۇ — كىشىگە ئوزى ياخشىلىق قىلالمايدىغان ھەسەتخورغا ھەرگىز ياخشىلىق يۇزىنى كورسەتمەڭلار؛ ئىككى جاھانىڭ بەختىنى ئىقبالىدىن مەھرۇم قىلىش جازاسىنى بېرىڭلار! ماۋۇ — كىشىگە كىشىنىڭ ياخشىلىق قىلغىنىنى كۆرەلمەيدىغان ھەسەتخورنى ئولتۇرۇڭلار؛ ئۇنىڭ جېنى بۇ مېھنەت يۇكىدىن پاتراق خالاس تاپسۇن. ماۋۇ — كىشىنىڭ ئوزىگە ياخشىلىق قىلىشىنىمۇ كۆرەلمەيدىغان ھەسەتخورغا شۇنداق ئازاپ قىلىڭلاركى، چەكسىز قېيناق ئازاۋىنىڭ چاڭگىلىدا روھىنىڭ قۇشى قىل يۇتۇپ، ئەزرائىلنىڭ دامىغا گىرىپتار بولسۇن.

www.yghurkitap.com

شۇنىڭ بىلەن پادىشانىڭ مۇلازىملىرى كىشىنى يالىڭاچلاپ، بار- يوقىنى ئېلىۋېلىپ قويۇۋېتىپتۇ ۋە مۇنداق غەزەل ئوقۇۋېتىپتۇ:

ئەگەر كىشى كىشىگە نەپ بەرمىسە،
خوپتۇر ئۇنىڭ بار- يوقىنى تالىماق.
مۇنە بەرمەس بولسا ئەگەر قايسى دەرەخ،
لايىق بولغاي ھەممە شاخىن پۇتماق.

ئىككىنچىسىنى بولسا تىغ بىلەن بېشىنى كېسىپ، ھەسەت رەذ- جىدىن قۇتۇلدۇرۇپتۇ. ئۇچىنچى ھەسەتخورنى يالىڭاچ بەدىنىگە زەھەر سۈركەپ، قىزىق ئاپتاپتا تۇرغۇزۇپ قويۇپتۇ. نەتىجىدە ئۇ ئۇزاق ئازاپ تارتىپ زار- زار قاخشاپ ھالاك بولۇپتۇ. پادىشا ئۇ ئۇچ ھەسەتخورغا ئەنە شۇنداق جازا بېرىپتۇ.

يوقتۇر ھەسەت ئاغرىغىدا دەرمان ئىشى،
چۇنكى ھەسەت دەۋە بىلەن دو قىلمىشى.
ياخشى باقساڭ ئۆز جانىغا قەست قىلغۇسى،
كىشى ئۇچۇن ھەسەت يىگەن نادان كىشى.

جاھاندا ھەسەتتىن چوڭراق رەنج يوق. چۇنكى ھەسەتخور كىشى خالايىقنىڭ خوشاللىغىدىن غەمگە پاتىدۇ ۋە ئۆزگىلەرنىڭ راھىتـ دىن ئۆزىگە جاپا تاپىدۇ.

بۇ غەم ئىچرە ھەسەتخور يۇرەر دائىم مۇردا جان،
قانداق تىرىك بولغۇسدۇر دىلىدا تۇرسا ئىلان.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۇچۇن كەلتۇردۇمكى، ھەسەت ئېشىپ بارسا

ئاخىرى كىشىنىڭ ئۆزىگە ياخشىلىق قىلىشىنىمۇ كۆرەلمەيدىغان دەرىجىگە يېتىدۇ. بۇنىڭدىن بىلمەك كېرەككى، ئۇ كىشى باشقىلار توغرىسىدا نېمىلەرنى قىلمىسۇن؟ شۇڭا دېمىنە توغرىسىدىكى ئىشلارەۋ ھەسەتخورلارنىڭ ئىشلىرىمىكىن دەپ گۇمان قىلىمەن.

— مەن بۇ دەرگاھتىكى يېقىنلىرىڭدىن ھەسەت ئىشىنى پەملىيەلمىدىم. ئەمما دېمىنە ساڭا نەسىھەتچى بولغانلىغى ئۈچۈن، ئۇلار ئۇنى يوقىتىشقا بىرلىشىۋالدىمىكىن دەپ گۇمان قىلىمەن. بولمىسا بۇئىشقا بۇنچىلا مۇقەددىمىلەر كەتمەيتتى، — دەپتۇ شىرنىڭ ئانىسى.

— بۇ ئىشتا مېنىڭ شۇبھەم ناھايىتى كوپ، — دەپتۇ شىر، — مەن كىشىلەرنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن دېمىنەنى ئولتۇرۇپ ئوزەمگە زىيان سالالمايمەن. خالايىقنىڭ خوشاللىغىنى دەپ خۇدانىڭ غەزىۋىگە سازاۋەر بولۇشنىمۇ خالىمايمەن. ئۇنىڭ ئىشىنى ئۇنى ئولتۇرسەم خالايىقنىڭ تەنىسىگە قالىمىغدەك دەرىجىدە ياخشى ئېىنقىلىشىم كېرەك. شەنزەبەنى ئالدىراپ ئولتۇرۇۋېتىپ پۇشايمانغا قالدىم. ئەمدى ئېىنقىلانمىغان گۇمان بىلەن قابىلىيەتلىك كىشىلەرنى زايا قىلمايمەن. يېقىنلىق جامالدىن گۇمان پەردىسىنى كوتەرمىگىچە قەتلى قىلىشقا ھوكۇم سۇرمەيمەن، بۇزرۇكلارنىڭ:

ئەگەر كەلسە ئالدىڭغا بىر گۇناھكار،
ئېىنقىلىماي ئوقۇبەت قىلما زىنھار.
بەك ئاسان ئوشتىلۇر لەئىلى بەدەخشان.
پۇتۇن قىلماق ئەمەستۇر لېكىن ئاسان.
ئەگەر چەكسەڭ بەكمۇ تېزلىك بىلەن تىغ،
قولۇڭ چىشلەپ دېگەيسەن ئاخىر دەرىغ.

دېگەن سوزنىڭ مەزمۇنىغا خىلاپلىق قىلمايمەن.

شىر بىلەن ئانىسىنىڭ گەپلىرى تامامىلىنىپ، ئىككىسى ئوز ماكانىغا قايتىشىپتۇ.

www.uyghurkitap.com

دېمىنەنى ئېغىر كىشەن بىلەن كىشەنلەپ، زىندانغا سالغان ئىكەن. كەلىلە ئۇنى كورمەكچى بوپتۇ ۋە زىندانغا جۈشۈپ دېمىنەنىڭ ھالىنى كورۈپ زار- زار يىغلاپتۇ:

ــ ھەي بۇرادەر، سېنى بۇ بالا ۋە مېھنەت ئىچىدە كوردۇم، ئەمدى ماڭا ھاياتتىن نىمە لەززەت بولسۇن؟

سەنسىز ئەي ئارامى جانىم بۇ ھاياتىمنى نىتەي،
بولماس بولساڭ ھەمدىمسم گەر شادىمانلىقنى نىتەي.
"غەيرى ۋەسلىگە يېتەرسەن مەندىن ئايرىلساڭ" دىدىڭ،
پادىشالىق ئەيلەپ ئەمدى پاسىۋانلىقنى نىتەي.

دېمىنەمۇ يىغلاشقا باشلاپتۇ:

بولدى مېنىڭ خەستە جانىمۇ يارا،
بولغاچ سەندەك ۋاپادارىمدىن جۇدا.

ماڭا كەلگەن بۇنچە مېھنەت ۋە زىندان مۇشەققىتى بىلەن كىشەن جاپاسى سېنىڭ پىراقىڭنىڭ ئوتى بىلەن كويگىنىمگە تەڭ كېلەلىمەيدۇ.

ئايرىلغاچ جامالىڭ شامىدىن كوڭلۈم قاراڭغۇدۇر،
غەم ئوتىدا كويمەكتىن بولماس بىر نەپەس خالى.
جاننى كويدۇرگەن پىراقىڭنىڭ جاپاسىدا شۇدەم،
قان ياشتا قىزارماقتۇر سېرىق يۈزۈمنىڭ ئەھۋالى.

ــ ئىش ئەمدى بۇ دەرىجىگە يەتتى دېمىنە، ــ دەپتۇ كەلىلە، ــ ئەگەر ساڭا سوزدە قوپاللىق قىلساممۇ ئەيىپ ھىساپلانمايدۇ. مەن بۇرۇندىنلا سېنىڭ بۇ ھالىڭنى بىلىپ، قانچىلىغان نەسىھەتلەرنى قىلدىم. لېكىن سەن بىرنىمۇ ئاڭلىمىدىڭ ھەم ئۆزەڭنىڭ زەئىپ تەدبىرلىرىڭ بىلەن ئىش قىلدىڭ. مانا، ئاخىرى مەن بۇرۇن دېگەندەكلا بولدى.

"بارما دوستۇم، دامغا چۈشكەيسەن" دىگەن ئىدىم ساڭا، ئاقىۋەت باردىڭ، مانا بۇ ئېيتقىنىم كەلدى ساڭا.

ئەگەر ئۇ نەسىھەتلەرنى ئېيتمىغان بولسام بۈگۈنكى كۈنلۈكتە ساڭا خىيانەتتە شېرىك بولغان بولاتتىم. مەن ساڭا ئولىمالار: "كىشىنى ھالاك قىلىشقا ھەركەت قىلغۇچىلار ئەجىلىدىن بۇرۇن ئولىدۇ. لېكىن جېنى تېنىدىن بىر يولىلا چىقمايدۇ، بەلكى شۇنداق بولىدۇكى، ئۇنىڭغا ھاياتتىن بىزار بولغۇدەك دەرىجىدە بىر رەنج يېتىشىدۇ. ھەردەم ئوزىدىگە ئولۇم تىلەيدۇ، ئەمما ئۇنىچە ئوڭاي ئولەلمەيدۇ" دەپ ئېيتقان دىمىگەنمىدىم! ئەنە شۇنداق ھالەت دەل سېنىڭ بېشىڭغا كەلدى. ھەرقانداق كىشى شۇنداق ھالەتكە چۈشۈپ قالسا، ئۇنداق تىرىكلىكتىن ئولۇم ياخشىراقتۇر.

گەر ھاياتىڭ بولسا ھەردەم غۇسسە بىلەن قان يۇتۇش،
ياخشىراقتۇر ئۇ ھاياتتىن گور ئىچىدە يەر تۇتۇش.

ــ ئەي بۇرادەر، ماڭا نەسىھەت يولى بىلەن ئېيتقان سوزلىرىڭ-نىڭ ھەممىسى ھەق سوزلەر ئىدى، ــ دەپتۇ دېمىنە، ــ لېكىن مېنىڭ نەپسىمنىڭ مال ھېرىسى ۋە ئۇلۇغلۇق تەمەنناسى ئەقلىمنى زەئىپلەشتۈردى ھەم نەسىھىتىڭنى ئاڭلاتمىدى. خۇددى زىيان قىلىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ سىگىمەيدىغان تاماقنى يەپ، ھالاكەتكە ئۇچرىغان ئاغرىقىمغا ئوخشاش، مەن زەھەرنى بىلىپ تۇرۇپ، ئەنە شۇنداق چوڭ ئىشنى باشلىغان ئىكەنمەن، شۇڭا ماڭا ئوخشاش نەپسى ھاۋاسىدىن نېرى ئوتەلمەيدىغان كىشىگە ھەرقانداق بالا ـ قازا كەلسە راۋا بولىدۇ. مەن ئوزەمدىنلا شىكايەت قىلىشىم كېرەك.

غەيرىدىن مەن ناله قىلماسمەن بېشىمغا كەلسە گەر،
ھەر بالا كىم كەلگۈسىدۇر ئۇ ئوزەمنىڭ پەيلىدىن.

— هەرقانداق ئىشنىڭ باشلىنىشىدىلا ئۇنىڭ نەتىجىسىگە نەزەر سالالىغان ۋە قىلغان - ئەتكەن، دىگەنلەرنىڭ پۈشايمانلىق ۋە پەرىشانلىق كەلتۈرمىگەن كىشىلەر ئاقىل ھىساپلىنىدۇ. چۈنكى پۈشايمان دۇشمەنلىكنىڭ شات بولۇشى ۋە دوستلىنىڭ مالال بولۇشىدىن بولەك پايدا بەرمەيدۇ. ئىلگىرى خاتا قىلىپ كېيىن پۈشايمان قىلغاندىن نىمە پايدا؟— دەپتۇ كەلىلە.

— ھەي بۇرادەر!— دەپتۇ دىمنە،— دۇشمەنسىز بولماق ھىممىتى پەسلەرنىڭ ئىشى. خاتىرجەم ۋە خوشال يۇرمەك نادان، ئاخماق لارنىڭ ھالىتى. ئىالىي ھىممەت كىشى ھەرقانداق جايدا قاتتىق رەنج ۋە چوڭ خەتەردىن خالى بولالمايدۇ.

ئالغىلى بولماس ھەۋەس چوگەنىدە ئۇتۇق تېشى،
باشتىن ئوتمەكلىك كېرەك قويساڭ بۇ مەيدانغا قەدەم.

— بۇ دۇنيانىڭ دولىتى ۋە ئاقىۋىتى يوق، ئۇلۇغلۇغى ھىچقانچە رەنجۇ مۇشەققەتكە ئەرزىمەيدۇ.

بەرمىگەي دولەت بېغى ھىچ شادىمانلىق مۇيەسسەن،
چۈنكى ئۇنىڭ مۇيەسسەدۇر بۇ جاھانىنىڭ گەردىشى.

دۇنيانىڭ پۇل - مالىلىرىغا ۋە مەنسەپلىرىگە ئىلتىپات نەزىرىنى سالمىغان بولساڭ، رەنجۇ مۇشەققەت قۇدۇغىغا چۈشمىگەن بولاتتىڭ. ھەسەت كوچىتىنى كوڭلۇڭ بېغىغا تىكمىگەن بولساڭ، بۇگۈنكى كۈنلۈكتە بالا ۋە مىھنەت مۇيەسسىنى يىمىگەن بولاتتىڭ،— دەپتۇ كەلىلە.

— بۇ بالا ئۇرۇغىنى ئوزۇم تېرىغان، — دەپتۇ دىمنە، — ھەر كىشى ئوز تېرىغىنىنى ئورىدۇ!

ياخشى ئىش ياخشى، يامان قىلماق قىلۇر پەيدا يامان،
ئارپىدىن ئارپا ۋە بۇغدايدىن ئۇنەر بۇغداي هامان.

ئەمدى ئىش قولدىن كەتتى هەم قول ئىشتىن قالدى. يا تەدبىر قولى بىلەن تەقدىر گوهرىنى تېرەلىشىم ۋە يا كى ئەندىشە ئەينىگىدە ساۋاپ چېهرىسىنى كورەلىشىم مۇمكىن بولماي قالدى. ئەمدى خاتالىغىم ۋە ئەيۇبىنى كوردۇم ۋە بىلدىم، دولەت گوهرى مېهنەت خەتىرىگە ئەرزىمەيدىكەن.

كىرىپتۇرمەن بۇ دەريا ئىچرە سۇ ئالماق هەۋەس ئەيلەپ،
ۋە لېكىن بىلمىگەنكەنمەنكى بىهەد مەۋج ئۇرارىنى.

ــ ئەمدى بۇ بالادىن خالاس بولۇشقا قانداق تەدبىر قىلماقچىسەن؟ــ دەپ سوراپتۇ كەللە.

ئەمەس مۇمكىن بۇ ئىشنىڭ تەكلىگىدىن هىچ قېچىپ چىقماق،
قايا قتا بولسا يوچۇق ئاكا تەدبىر دامى باغلاقلىق.

ــ پەمىمچە، تىرىكلىك كېمىسى بۇ هالاكەت گىرداۋىدا غەرق بولۇپ، ئاخىرەت ئاپىتىدىن يوقلۇق مەغرىبىگە ئولتۇرىدىغان ئوخشايدۇ. لېكىن تېنىمدە جانلا بولىدىكەن قۇتۇلۇش ئۈچۈن هىلە ۋە پىرىپتە ئىشلىتىمەن. ئەمما سېنىڭدىن تېخىمۇ قاتتىقراق غەم يەۋاتىمەن! مۇبادا سەن مەن بىلەن بىللە توهمەتكە ئۇچرىساڭ، خۇدا ساقلىسۇن، سېنىمۇ شۇ ئىش تىنغرىسىدا تۇتسا، هەممە سىرنى تولۇق ئېيتىپ قويىدىغان بولساڭ، ئۇ ۋاقىتتا ماكا ئىككى سەۋەپتىن تېخىمۇ قاتتىق ئازاپ بولىدۇ. بىرى شۇكى، سەن مېنىڭ سەۋەبتىن زەخمەت چېكىپ قالىسەن. يەنە بىرى شۇكى، سېنىڭ راستكويلۇغۇڭ خالايىقىقا روشەن بولغاچقا سەندەك ئادىل

گۈۋاچىنىڭ سوزى بىلەن مېنىڭ ئىچ-ئىچىمدىن قىزىلىشىدۇ-دە، دىدار قىيامەتكە باقى قېپقالدۇ،ــ دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ دېمىسە.

ــ سوزۇڭنى ئاڭلىدىم،ــ دەپتۇ كەللە،ــ ئەمما مەن ئازاپلاشقا سەۋرە قىلالمايمەن، ئەگەر ئوقۇبەتكە تۇتتىدىغان بولسا، نىمىنى بىلگەن بولسام ھەممىنى ئېيتىپ قويىمەن. ھەرگىز كىشىگە خوشامەت قىلىش ئۇچۇن، راستنى يېپىپ يالغان سوزلىمەيمەن. سەنمۇ گۈنايىڭغا ئىقرار قىلىپ، توۋا قىلىپ كوڭلۇڭنى ئېرىتكىنىڭ ياخشى. چۇنكى بۇ ھالاكەتتىن تىرىك قۇتۇلالمايدىغانلىقىڭ ئۇزەڭگىمۇ مەلۇم، شۇڭا دۇنيا ھاياتىدىن تېخى ئايرىلماي تۇرغان ۋاقتىڭدا، ئاخىرەت ئازاۋىدىن نىجات تاپماقنىڭ كويىغا چۇشكىن.

ــ بۇ توغرىدا ياخشى ئويلىشىم كېرەك. خاتىرىمگە كەلگەننى ساڭا يەنە مەلۇم قىلارمەن، ــ دەپتۇ دېمىسە.

كەللە رەنجۇر ۋە غەمكىن بولغىنى ھالدا قايتىپ كېتىپ، ئۇ كېچىسى ئاپەت ۋە ئەندىشە ياستۇغىغا باش قويۇپ، سەھەرگە قەدەر بالا ۋە مېھنەت ئوتىدا تولغىنىپ، ئۇياق-بۇياققا ئورۇلۇپ يېتىپتۇ. تاڭ ئاتقاندىن كېيىن نۇرغۇن شىرىن ئارزۇلار بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. ئەمما كەللە بىلەن دېمىسە بۇ سوزلەرنى دېيىشتۇاتقاندا، زىندانىدا بىر ئوغرى بار ئىكەن. ئوغرى ئۇلارنىڭ ماجرالىرىنى تولۇق ئاڭلاپتۇ ۋە "ھەر سوزنىڭ بىر ۋاقتى بولىدۇ، بىر ۋاقىتلاردا كارغا ياراپ قالسا ئەجەپ ئەمەس" دەپ ئۇ گەپنى خاتىرىسىدە ساقلاپ قويۇپتۇ.

ئەتىسى ئاپتاپنىڭ زەررىن شىرى ئاسمانىنىڭ كۈك رەڭلىك جاڭگىلىدا جەۋلان قىلىشقا باشلاپتۇ. كېچىنىڭ قارا پوزلۇق دېمىسى جاپا زىندانىنىڭ بىر بۇلۇڭىغا يوشۇرۇنۇپتۇ.

كۈندۇزنىڭ ئادىلى كىردى ئارىغا،
كېچىنىڭ زالىمى چىقتى ياقىغا.

شىر بارلىق تاۋابىئاتلىرى بىلەن جەم بولۇپ، يەنە مەجلىس تۈزۈپتۇ. شىرنىڭ ئانىسى يەنە دېمىنەنىڭ ئىشىدىن سوز باشلاپ شۇنداق دەپتۇ:

— زالىملارنى ئامان قويماق پەرھىز كارلارنى ئولتۈرمەك بىلەن باراۋەردۇر.

يامانغا ياخشىلىق قىلماق گويا كى،
بولغۇسى ياخشىغا قىلغان يامانلىق.

ھەر كىشى قۇدرىتى بار تۇرۇپ، يامانلىق قىلغۇچىلارنى تىرىك قويسا ياكى زالىمغا مەدەت بەرسە، ئۇلارنىڭ ئۇۋالىغا شىرىك بولىدۇ ۋە ئاخىرى ئۇزىنىڭ بېشىغا چىقىدۇ.

قىلما يامانلىق ياخشىغا، بولما يامانىنىڭ يارى ھەم،
ئاخىرى ئۇنىڭ زىيىنى ئۇزەڭگە يەتكۈزگەي ئەلەم.

شىر قازى ۋە مەنسەپدارلارغا:

— دېمىنەنىڭ ئىشىنى تەھقىقلەشكە كىرىشكىلار ۋە ھەر كۇنى ئاشكارىلانغان ۋەقەنى ئۇتتۇرلۇق ماڭا ئەرز قىلىڭلار! — دەپ بۇيرۇپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن قازى ۋە باشقا ئاكابىر - ئەشرەپ، ئاۋۇ-خاسلار ھەممىسى شىر قېشىدىن قوپۇپ بىر يەرگە جەم بولۇشۇپتۇ. دېمىنەنىمۇ زىندانىدىن ئەپكېلىپ شۇ جايغا ھازىر قىلىشىپتۇ. شۇندىن كېيىن قازىنىڭ نائىبى بارلىق مەجلىس ئەھلىگە شۇنداق دەپتۇ:

— يارانلار! پادىشا دېمىنەنىڭ ئىشىنى تەپتىش قىلىشنى ھەددىدىن ئارتۇق تەكتلىمەكتە ۋە تاكى بۇ ئىشنى بىر باشقا ئېلىپ چىقمىغىچە باشقا ئىشقا تۇتۇش قىلماسلىقنى بۇيرۇدى.

ئەمدى، ھەر بىرىگلارغا قانچىلىك ئىش مەلۇم بولسا شۇنى راست-لىق بىلەن بايان قىلىڭلار. چۈنكى ئۇ ئىشتا ئۇچ پايدا بار: بىرىنچىسى، ھەقىقەتكە يار بەرمەك ۋە راستلىق تۈگىنى كوتەرمەك-تىك ھەم شەرىئەتتە قەدرى - قىممىتى كۆپتۇر، ھەم مۇرۇۋۋەتتە ھورمىتى ئاز ئەمەس. ئىككىنچىسى، زۇلۇم بىناسىنى ۋەيران قىل-ماق ۋە خىيانەت ئەھلىگە پەندى - نەسىھەت بەرمەك ھەم تەگرى رىزاسىغا مۇۋاپىقتۇر، ھەم خالايىق تەبىئىتىنىڭ تەقەززاسىدۇر. ئۈچىنچىسى، مەككار ۋە پىتنە - پاساتكارلارنىڭ جەۋرىدىن قۇتۇل-ماق ۋە ئىككى يۈزلىمىلەرنىڭ پىتنىلىرىدىن ئامان تاپماق چوڭ مەنپەئەتتۇر ۋە ئۇ راھەت كورۇشنىڭ ۋاستىلىرىدىن بىرىدۇر.

گەپ ئاخىرلاشقان بولسىمۇ ھېچكىم جاۋاپ بەرمەي خاموش ئولتۇرۇۋېرىپتۇ. چۈنكى ئۇلار دېمىنەنىڭ ئىشىنى بىلمەيدە-كەن. شۇڭا ئۇلار گۈمان بىلەن كىشىنىڭ قېنىنى توكۈشكە ھەركەت قىلىشنى خالاشماپتۇ. دېمىنە ئۇ يەردە ھازىر بولغانلارنىڭ ئەھۋالىنى كورۈپ كوڭلى شاتلىنىپ، خۇددى باغى ئىسرەمنىڭ گۈللىرىدەك ئېچىلىپ كېتىپتۇ. ئەمما غەمكىن قىياپەتكە كىرىۋېلىپ، چىرايىنى تۈرۈپ شۇنداق دەپتۇ:

ــ ئەي، دىن ۋە دولەتنىڭ كاتتىلىرى، مەملىكەت ۋە مىللەت-نىڭ ئۇلۇغلىرى، ئەگەر مېنىڭ گۇنايىم بولغان بولسىدى، سىزلەر-نىڭ خاموش تۇرغىنىڭىزلارنى كورۈپ شات بولغان بولار ئىدىم. مەن بىگۇنا مەن. ھەر كىشى گۇنادىن پاك بولغان بولسا، ئۇنىڭ كوڭلىگە كىشىنىڭ سوزى سىغمايدۇ. خۇدانىڭ ھەققى ھورمەت-كى، ئەگەر مېنىڭ توغرامدا ھەر نىمەرسە ئاڭلىغان بولسىڭىزلار يوشۇرماي ئېيتىڭىزلار ۋە راستچىللىققىمۇ رايە قىلىڭىزلار، چۈنكى ھەر سوزنىڭ ئارقىسىدا مۇناسىپ جاۋاپكارلىق بولىدۇ. ھەرقايسىلىرىڭىزلار ئوزىڭىزنىڭ ھەققىنى ئىزھار قىلىشتا ۋە ئەدلىگە لايىق قەتلى ھوكۇم قىلىشتا كورگەنلىرىڭىز ۋە بىلگەنلىرىڭىز بولغان بولسا، كوڭۈللىرىڭىزلارنى شۇبھە ۋە غەرەزدىن پاك قىلىپ راست-

امق بىلەن گۈۋالىق بېرىدىغانلار. ئەگەر ھەر بىر ئىشلار مېنى گۇمان ۋە شۇبھە بىلەن ئولتۇرمەكچە ھەركەت قىلسىڭلار خۇددى جاھىل تۇپىقا يەتكەن ھادىسىدەك ئەھۋالغا ئۇچراپ قالىسىلەر.

ــ ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ــ دەپ سورىشىپتۇ ئۇلار.

ــ بىر نادان ئادەم،ــ دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ دېمىنە.

نادان تەۋپىنىڭ ھېكايىسى

بىر نادان ۋە تەجرىبىسىز ئادەم تەۋپىلىق دەۋاسىنى قىلىدىكەن. ئۇنىڭدا ياكى ئازراق ئىلىم، ياكى دورا تونۇشقا بىلىم دەيدىغان نەرسە يوق، شۇنداق جاھىل ئىكەنكى ھەللە بىلەن بەللىنى بىر بىرىدىن ئاجرىتالمايدىكەن. كېسەللىكنى تەشخىس① قىلىشتا شۇنچىلىك نادان ئىكەنكى، كۆز ئاغرىغنى بىلەن پۇت ئاغرىغنى ئايرىيالمايدىكەن. دورىلارنىڭ تەركىۋىنى تولۇقلاپ كومۇلاچ ياساشتا، بىرىنىڭمۇ ئەسلى مىقدارىنى بىلمەيدىكەن، شەرۇەت ئىچۈرۈش ۋە غىزا تەرتىۋىنى بۇيرۇشتا ھېچ نەرسىنىڭ چېنى ۋە قائىدىسىنى ئۇقمايدىكەن.

ھەر ئاغرىق ئاڭا سالسا كۆزىنى،
كورەلمەس ئىدى ھايات يۈزىنى.

ئۇ شەھەردە بۇ ئەبلەخ جاھالەت دۇكىنىنى ئېچىپ، ئۆزىگە "ئۇستا تەۋپ" نامىنى بەرگەن ئىكەن. ئۇ شەھەردە يەنە بىر دانىشمەن تەۋپ بار بولۇپ، ئۇ مۇكەممەل تەجرىبىگە ئىگە، نەپىسى ۋە قەدىمى مۇبارەكلىگىدىن مەشھۇر بولغان، نەپىسى خۇددى ئەيسانىڭ نەپىسىدەك جان بېغىشلىغۇچى ۋە قەدىمى

① تەشخىس ــ دىاگنوز قويۇش.

ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

خۇددى خىزىرنىڭ قەدىمدەك خوشاللىق كەلتۈرگۈچى بولغانلىقىدەك كىشى ئىكەن.

يۇقۇرى بېقىپ ئەگەر ئۇ ئۇرسا دەم، چەرخنىڭ بېشى،
چوگىلەشنىڭ ئاغرىغىدىن قۇتۇلاتتى شۇ زامان.
باغ ئارا كىرسە ئەگەر ئۇ كەلتۈرەتتى قەدىمى،
تال ۋە تېرەك شاخىغا تىترەك كېسەللىكتىن ئامان.

لېكىن، ھۇنەرۋەن - قابىلىيەتلىك كىشىلەر زامانىنىڭ ناز داستىخىنىدىن جاپا ۋە مېھنەت نالىسىنى كۈتمەپ خارلىقتا قالىدىغان، ھۇنەر - قابىلىيەتسىز كىشىلەر ئۇنىڭ چەكسىز پايدا-مەنپەئەتىنى كۆرۈپ زەللە ئالىدىغان ئىش ئىككى يۈزلىمە ھاياتنىڭ ئادىتىدۇر.

ئەمەس ئىكەن بۇ زامان ھۇنەر- سەنئەت خېرىدارى،
بۇنداق كاسات ماتايمىنى مەن ئاپىرىپ كىمگە ساتاي.

بېرىپ - بېرىپ ئوز دەۋرىنىڭ ئولىماسى بولغان ئۇ دانىشمەنىنىڭ ئامىتى قېچىپتۇ ۋە ئۇنىڭ كوز يۇلتۇزىنىڭ نۇرى زەئىپلىشىپتۇ. دانالارنىڭ كوز قارچۇغىنىڭ نۇرى روشەنلىك ئالىدىغان ئۇ ئەزىزنىڭ كوز نۇرى كۇندىن - كۇنگە كېمىيىپ، ئاخىرى ئۇنىڭدا روشەنلىكتىن ئەسەر قالماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بىچارە ئوزىنى خىلۋەتكە ئاپتۇ. نەتىجىدە ھىلىقى جاھىل قۇرۇق دەۋا قىلىپ لاپ ئۇرۇشقا باشلاپتۇ.

دۇۋە قىلدى ھوسنى دەۋاسىنى ھەم قاچتى پەرى،
ئەقىل ھەيرانلىقتا كۆيدىكى، بۇ قانداق ئىش ئىرۇر.

ئازغىنا ۋاقىت ئىچىدە، ھىلىقى نادان تۆرىلىق نامى بىلەن مەشھۇر بولۇپتۇ ۋە شوھرەت - داڭقى خالايىقنىڭ ئاغزىغا يېيىلىپتۇ.

ئۇ شەھەر پادىشاسىنىڭ بىر قىزى بار بولۇپ، ئۇنىڭ ھوسنىنىڭ چىرايىلىقلىغىدىن ئاپىتاپ خىجىل بولىدىكەن. زۇلپى شۇنداق خۇشبۇي ئىكەنكى، سابا تېخى ئۇنداق خۇشپۇراق ئىپارنى جاھان كوزىگە كورسەتمىگەن ئىكەن.

جادۇ كوزلۇك، ئاي يۈزلۈك، دىلغا دىلكەش،
جانغا راھەت، دىماغا لەززەت خۇددى مەھۇەش.

پادىشا ئۇ قىزنىڭ شاھانە ئىززەت - ئابروي ۋە كاتتا توي - تاماشالار بىلەن ئوز ئىنسانىڭ ئوغلىغا ياتلىق قىلغان ئىكەن.

ئاپتاپ ئاينى ئويدە قىلدى مېھمان،
زوھرە بىلەن مۇشتەرى تاپتى ۋىسال.

ئۇ ئىككى گۈزەل بىر جايدا بولۇش ئارقىلىق يىگىتنىڭ شاھانە گوھىرى مەلىكىنىڭ بەچچىدان سەدىپىدە ئورۇن تۇتۇپتۇ ۋە ئاي - كۈنى تۇشۇپتۇ. دەل شۇ پەيتتە مەلىكە بىر ئاغرىقتا مۇپتىلا بوپتۇ. پادىشا دانا تۇغۇپنى قېشىغا چاقىرىپ، كېسەلنىڭ ئالامەتلىرىنى ئۇنىڭغا بايان قىپتۇ. دانىشمەن تۇغۇپ كېسەلنىڭ ھەقىقىتىدىن ئاگاھلىق تېپىپ، ياخشى تەشخىس قىلىپتۇ ۋە پادىشاغا:

— بۇ ئاغرىقنىڭ ئىلاجى مېھران دىگەن دورا بىلەن مۇيەسسەر بولىدۇ. ئۇنىڭدىن بىر مىسقال ئېلىپ، يۇمشاق سۇغا ئۇپ، ئۇنىڭغا يەنە بىر مىسقالدىن ئىپار ۋە دارچىن ئارىلاشتۇرۇپ، سەھەر زەپەر بىلەن شەرۇەت قىلدۇرغايلا. ئۇنى ئاغرىقنا ئىچۈرۈلسە دەرھال رەنجىدىن شىپا تاپقىسىدۇر، — دەپتۇ.

www.uyghurkitap.com

ـــ ئۇ دورا نەدىن تېپىلىدۇ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ پادىشا.

ـــ مېنىڭ كوزۇم ساق ۋاقتىدا ھەزرەتلىرىنىڭ شەرەپخانىسىدا ئۇ دورىدىن كورگەن ئىدىم. بىر كۈمۈش قۇتىچىدا بار ئىدى. ئۇنىڭغا ئالتۇن قۇلۇپ سېلىنغان ئىدى. ھازىر ئۇنى تېپىشقا ئاجىزمەن، ـــ دەپتۇ دانا تېۋىپ.

شۇ ئەسنادا ھىلىقى تېۋىپلىق دەۋاسىنى قىلغۇچى جاھىلمۇ ھازىر بولغان ئىكەن.

ـــ ئۇ دورىنى مەن ياخشى تونۇيمەن، ئۇ دورىنى تەييارلاش مېنىڭ ئىشىم، ـــ دەپتۇ ئۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇ پادىشانىڭ رۇخسىتى بىلەن شەرەپتخانىغا كىرىپتۇ. قارىسا دانىشمەن ھەكىم تەرىپىلەپ بەرگەن قۇتىچىغا ئوخشايدىغان قۇتىلار ئۇ يەردە ناھايىتى كوپ ئىكەن. شۇڭا ئۇ ئوزىگە لازىملىغىنى ئىزلەپ تاپالمايى ھەيران بولۇپ، ئاخىرى بىر قۇتىنى كوتىرىپلا ئېلىپ چىقىپتۇ. ئۇ قۇتىنىڭ ئىچىدە پادىشانىڭ تاپشۇرۇغى بىلەن ساقلاپ قويۇلغان زەھەر بار ئىكەن. نادان تېۋىپ ئاغرىقنىڭ ھۇزۇرىدىلا ئۇ قۇتىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ، زەھەرنى باشقا دورىلار بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ شەرۇەت قىلىپتۇ. دە، ئۇنى پادىشانىڭ قىزىغا بېرىپتۇ. ھەلىكە ئۇنى ئىچىشى بىلەنلا جان ئۇزۇپتۇ. پادىشا بۇ ھالنى كورۇپ، قىزىنىڭ پىراقىدىن ئاھلىرىنىڭ شولىسىنى پەلەككە يەتكۈزۇپتۇ ۋە شەرۇەتنىڭ قالغىنىنى ئۇ جاھىل تېۋىپقا ئىچۈرۇشنى بۇيرۇپتۇ. نەتىجىدە ئوزىنىڭ يارىماس ئەمەلىنىڭ مۇكاپاتى يېتىپ، ئۇمۇ ئوز ئورنىدىلا جان بېرىپتۇ.

ياندۇرۇپ كورسەتەر پەلەك ھەر ئەمەلنى كوزۈڭگە،
غەيرىگە قىلغىنىڭنى قىلغان بولۇرسەن ئوزەڭگە.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، ھەرقانداق ئىشنى نادانلىق بىلەن قىلىشىزلار ئاقىۋەت يارىماس نەتىجە

چىقىدىغانلىغىنى، ھەر ئىشتا گۇمان ۋە شۇبھە بىلەن كىرىشىڭلار - لار ئاقىۋەت زەرەر يېتىدىغانلىغىنى بىلگەيسىلەر.

— ھەي دېمىنە، سەن ئىچكى دۇنياسىنىڭ ناپاكلىغى سۇرىتىدىن مەلۇم بولۇپ تۇرىدىغان، كۆڭلىنىڭ ئەگرىلىگى شەكىل ۋە كورۇنۇشىدىن ئېنىق بىلىنىپ تۇرىدىغان گۇرۇھتىنسەن،— دەپتۇ شۇ يەردە ھازىر بولغانلاردىن بىرى.

— ھەي پالانى،— دەپ سوراپتۇ قازى،— بۇ سوزنى ئېيتىشتا قانداق دەلىل - ئىسپاتىڭ بار؟

— پاراسەتلىك ئولۇمالار ۋە دانىشمەن پازىللارنىڭ ئېيتىشچە،— دەپتۇ ئۇ كىشى،— ئەگەر كىمنىڭ ئىككى قېشىنىڭ ئارىسى كەڭ ۋە يىراق بولۇپ، ئوڭ كوزى سول كوزىدىن كىچىكرەك بولسا ۋە نەزىرى تېز بولۇپ، كوز ئۇچىدا ئىشارەت قىلغاق بولسا، بۇرنى سول تەرەپكە مايىل بولۇپ، تولا ۋاقىتلاردا يەرگە قارىغاق بولسا، شۇنىڭ ئىپلاس زاتىدا مەككارلىق، ئالدامچىلىق ۋە پىتنە- پاساتلارنىڭ ھەممىسى جەملەنگەن بولىدۇ. شۇڭا ھەممە بالا ۋە پىتنە ئۇنىڭدىن پەيدا بولىدۇ. ئەنە شۇ ئالامەتلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭدا مەۋجۇتتۇر.

— خۇدانىڭ ھوكۇمىدىلا رىيا يوقتۇر، خۇدانىڭ خوي - پەيلىلا سەھۋە - خاتالىقتىن پاكتۇر.

غەلەت سەندىدۇر خاتا مەندىدۇر،
خاتادىن خالى تەكرى ئوزىدۇر.

سەن ئېيتقان ئالامەتلەر ئەگەر توغرا دەلىل ۋە ھەق ھوججەت بولىدىغان بولسا ۋە ئۇنىڭ بىلەن راستىنى يالغاندىن، ھەقنى ناھەقتىن ئايرىغىلى بولىدىغان بولسا، خالايىقنىڭ دەۋا ئىشلىرىدا گۇۋا ھەم دەلىل - ئىسپات لازىم بولمايدىغان ئوخشايدۇ ئەمسە،— دەپ ئېيتىراز بىلدۇرۇپتۇ دېمىنە ۋە سوزىنى داۋاملاشتۇرۇپ

www.uyghurkitap.com

شۇنداق دەپتۇ،ــ ئۇنداق بولدىغان بولسا قازى سوراق قىلىش ۋە تەھقىقلەشنى يېغىشتۇرۇپ قويسا بولغۇدەك! بۇندىن كېيىن بىر كىمنى ياخشى سۈپەت بىلەن ياد ئەتمەك ۋە يامان سۈپەتلىنى مۇزەممەت قىلماق ھەممىسى بىكار بولدىغان ئوخشايدۇ؟ چۈنكى ھەچقانداق مەخلۇق، ھەقىقاتالا ئۇنى ياراتقاندا ئوزىدىكە قوشۇپ ياراتقان ئالامەتلەرنى ئوزىدىن يوقىتىۋېتەلمەيدۇ. سەن ئېيتقان بۇ ھوكۇم بويىچە ياخشى ئىش قىلغانلارغا ياخشى مۇكاپات ۋە يامان ئىش قىلغانلارغا يامان جازا بېرىشتەك شەرىئەتنىڭ ئادىل ھوكمى يوق بولدىغان ئوخشايدۇ؟ بۇ گەپچە ماڭا بوھتان قىلىنغان بۇ ئىشنى مەن قىلغان تەقدىردە، ئاشۇ ئالامەتلەر مېنى قىلدۇرغان بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئىشنى قىلماسلىققا ئوزەمدە قۇدرەت يوق بولغان بولىدۇ ـ دە، مېنى ئازاپ ـ ئوقۇبەتكە سالماق تىوغرا كەلمەيدۇ ئەمسە!

سەن مېنى "ئوزەڭچىلا ئۇندۇك" دېمە، ھەق باغۇنى، ئوستۇرۇپ ئوز مەيلىچە پەرۋىرىش ئەتتى مېنى.

دېمەك، شۇنداقلا بولدىغان بولسا، سېنىڭ سوزۇڭ بويىچە مەن تۇتقۇندىن ۋە بالادىن خالاس تېپىپ قۇتۇلۇشۇم كېرەك. سەن ئوزەڭنىڭ جاھىللىغىڭ بىلەن بايقى ئوخشىتىشنى ئېيتتىڭ. لېكىن ئۇ ئارقىلىق سەن نامەلۇم سوز ۋە بىمەنە گۇمان بىلەن سوزلەيدىغان ئاخماق ئىكەنلىگىڭنى مانا مۇشۇ پازىلالارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئاشكارا قىلدىڭ.

ئەقىل پىرى ئاڭلاپ گەپدانلىغىنى،
چۈشەندى قانچىلىك نادانلىغىنى.

دېمىسە ئەنە شۇنداق جاۋاپ بەرگەندىن كېيىن، شۇ مەيدان-

دا هازىر بولغانلارنىڭ هەممىسى دېمىنى چىقىرالماي قېلىشىپتۇ، سوز ساندۇغىغا سۇكۇت موھىرىنى بېسىشىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قازى ئۇنى زىندانغا تاشلاشقا بۇيرۇپ قويۇپ، بولغان ماجرانىڭ ئەھۋالىنى بېرىپ شىرغا ئەرز قىلىپتۇ.

دېمىنە زىندانداا ياتسا، كەللەنىڭ روزبە ئىسىملىك بىر دوستى ئۇنىڭ قېشىغا كىرىپتۇ. دېمىنە روزبەدىن سوراپتۇ:

— ئوتكەن كېچىدىن بېرى كەللەنىڭ خەۋىرىنى ئالالمىدىم. شلۇ تاپتا ئۇنى كورۇشنى تولىمۇ ئارزۇ قىلىمەن. ئۇ نىمىشقا كېلىپ مېنى سورىمايدىغاندۇ؟

يار شۇكى، يارىغا بەرگەي مەدەت،
زار بولۇپ تەڭلىكتە قالغان چېغىدا.

ئۇنىڭ نىمە سەۋەپتىن كەلمىگەنلىگىدىن سېنىڭ خەۋىرىڭ بارمۇ؟

روزبە كەللەنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاپ، دەرتىنىڭ جىگىرىدىن ئوتلۇق ئاھ تارتىپتۇ ۋە كوز بۇلغىدىن قانىق ياش تامچىلىرىنى ياغدۇرۇپتۇ.

ئولدى كوڭلۇم دوستنى ئەمدى نە يوسۇندا ئىستەيىن،
بولدى تىل لال، ئەمدى ھالىم نە يوسۇندا سوزلەيىن.

دېمىنە روزبەنىڭ بىمارام بولغانلىغىدىن بىتاقەت بولۇپ:

— ماڭا ھەقىقى ھالنى پاتراق بايان قىلىسىنا؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئەي دېمىنە، — دەپتۇ روزبە، —

ئورتەندى بۇ كوڭۇل، چۇنكى كەتتى ھەمدەم،
تېپىلمىدى دىلىم يارىسىغا مەلھەم.
دەرت ئوتىدىن جان رىشتىسى كويدى شامدەك،
بۇ كويۇكتىن ئالالماسمەن لېكىن مەن دەم.

ئۇ ئەۋرۇ دوست پانا مەنزىلىدىن باقى مەملىكىتىگە يۈرۈپ كېتىپ، بارلىق ھەمدەم ۋە ھەمسۆھبەتلەرنىڭ كۆڭلىگە پىراق دېگەنى سالىدى.

يارسىز قالدۇق ئەمدى بولغىن خەۋەردار،
بولدۇق پىراق، ھىجر ئىلكىگە گىرىپتار.

دېمىنە كەلىلەنىڭ ۋاپات بولغانلىق خەۋىرىنى ئاڭلاپ، ھۇشىدىن كېتىپتۇ ۋە بىر ھازادىن كېيىن يەنە ھوشىغا كېلىپ، پەريات چېكىپ زار-زار يىغلاپ شۇنداق دەپتۇ:

دەرت چېكەرمەن، غەم خازانى يەتتى ئەيشىم باغىغا،
ئەمدى شاتلىق شېخى ئۈزرە ھىچ نىمەرسە قالمىدى.
كەتتى جانىم راھىتى ئەي خەستە كۆڭلۈم ناله قىل،
يىغلىغىن قان ئى كوزۇمكى، سەندە ھىچ نۇر قالمىدى!

دېمىنەنىڭ ناله-زارى ھەددىدىن ئېشىپتۇ. ئۇنىڭ ئوتلۇق ئاھىنىڭ شولىسى ئىگىز ئورلەپتۇ. ئۇ سەۋرە ياقىسىنى ئاجىزلىق قولى بىلەن يىرتىپ، يۈزىنى يەرگە سۈرتۈپ، بېشىغا تۇپراق چېچىپ، ناله قىلىشقا باشلىغاندا، ئاڭا-ئۇچىلاردا قىلچە تاقەت قالماپتۇ.

شۇندا روزبه ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلىشقا باشلاپ شۇنداق دەپتۇ:

ــ ئۇزەكىمۇ بىلسەن دېمىنە، تەقدىرى ئەزەل كاتەۋى ھىچ قانداق كىشىنىڭ تىرىكلىك نامەسىگە ئەبەدىيەت قەلىمى بىلەن دائىملىق رەقمىنى يازمىدى ۋە مەۋجۇدات سۈرەتلىرىنىڭ نەققاشى مۇمكىنلىك سەھىپىسىگە ھايات نەقشىنى "تەكرىدىن ئۇزگە ھەممە نەرسە يوقلۇر" دېگەن قەلەمدىن باشقا نەرسە بىلەن سىزمىدى. قەلەم كارخانىسىنىڭ ئۇستىسى ھىچ مەۋجۇداتنىڭ ۋۇجۇت

لىباسىغا يوقلۇق زىبۇ - زىننەتلىرىسىز پەرداز بېرەلمىدى ۋە قۇد-رەت چىرىغىنىڭ پەرراشى ھېچ سوھبەت شامنى ئاپەت بوراننىدىن خالى ھالدا ياندۇرالمىدى.

يېنىدا غەم تىكىنى يوق بىر پاراغەت گۈلنى،
تاپالمىدى كىشى ھەرگىز بۇ ھاياتنىڭ بېغىدا.
بۇ جاھاننىڭ ئومۇر گۈلشىنىدىكى بارچە باھار،
قالمىدى توزۇپ گۈلى، بولماي خازان بىر چېغىدا.

ئولۇم بىر شەرۋەتتۇركى، ھېچكىم ئۇنى ئىچمەي قالمايدۇ ۋە بۇ ئولۇم بىر ئېغىر يۈكتۇركى، ھېچكىم ئۇنىڭ ئاستىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. بۇ زەخمىنىڭ مەلھىمى سەۋرە قىلىشتۇر. ئۇنىڭغا سەۋرىدىن باشقا چارە يوق.

سەۋرە كۆڭۈل رەنجىگە نەپ بەرمىسە،
ئۇندىن ئۇزگە ھېچ دەرمان يوقتۇر ئاڭا.

دېمىسە بۇ سوزلەر بىلەن بىر ئاز تەسەللى تېپىپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

ــ ھەي روزبە! قانچە كوپ نالە قىلسام تېخى ئاز. چۈنكى كەللە ماڭا شەپقەتلىك دوست ۋە مېھرىۋان نەسىھەتچى ئىدى. ھەرقانداق بىر ھادىسىدە ئۇنىڭدىن پانا تىلەيتتىم. ھەر بىر مۇھىم ئىشتا ئۇنىڭغا ئىشىنەتتىم، ئۇنىڭ كۆڭلى شۇنداق بىر خەزىنە ئىدىكى، سىر گوھەرلىرىنى ئۇنىڭغا ئامانەت قويسا، ھايات ئۇنىڭدىن ۋاقىپ بولالمايتتى ۋە زامان جاسۇسى ئۇنىڭدىن خەۋەر تېپىشتىن مەھرۇم قالاتتى. ۋاي ئىسىت، ئۇ قەدىرلىك دوستۇم بېشىمدىن دولەت سايىسىنى ئاپتۇ ۋە مەندەك بىر جاپاكەشنى بۇ دۇنيانىڭ خاراپخانىسىدا رەپىقسىز ۋە ھەمدەمسىز قالدۇرۇپتۇ.

www.uyghurkitap.com

دەردۇ ـ غەمنى ـ كىسىگە دەي، سىرىمغا مەھرەم قالمىدى،
غۇسسىگە نەچارە ئەيلەي يارۇ ھەمدەم قالمىدى.

بۇندىن كېيىنكى تىرىكلىكىتىن ماڭا نىمە لەززەت بولسۇن ئەمدى؟ ئەگەر خالايىق ماڭا بۇنداق بەتنام چاپلىمىغان بولسا، ئۆزەمنى ئۇلتۇرەتتىم ۋە بۇ تەنها ھاياتتىن خالاس بولغان بولاتتىم. چۈنكى بۇ بالا گىرداۋىغا چۈشۈپ قاپتىمەن، ئۇنىڭدىن بىر مەدەتكارسىز نىجات تاپمىغىم يوق گەپ.

ئۈمىدىم كويىدا ئاۋارە بولاي،
ئىلاجىم يوقالدى بىچارە بولاي.

ـــ گەرچە كەللە ھايات گۈلستانىدىن ۋاپات گورستانىغا كەتكەن بولسىمۇ، ھېنىڭ ساڭا بولغان مۇھەببىتىمىنىڭ كوچىتى ئىخلاس سۈيىدە ياشاردى ۋە كوكەردى، ـــ دەپتۇ روزبە، ـــ

بۇ چىمەندە سۈنسىمۇ بىر شاخ، ئۇنىڭغا غەم يىمە،
ياشرار نەسرىن يۈزى ھەم تاۋلىنار سۈمبۈل چېچى.

ـــ راست ئېيتىسەن، ـــ دەپتۇ دېمىنە، ـــ كەللە ۋاپات بولغان بولسىمۇ سەن كەپسەن. بۇگۈن سەن ماڭا ئاشۇ كەللەنىڭ ئورنىدىسەن. قولۇڭنى بېرىپ مېنى بۇرادەرلىككە قوبۇل قىلغىن.

روزبە سۈيۈنۈش بىلەن ئۇنىڭ ئالدىغا يېقىن كەپتۇ:

ـــ بۇ مەرھىمەت بىلەن مېنىڭ بېشىمنى ئۈستۈن قىلدىڭ، بۇنىڭ شۈكرانىسىنى قايسى تىل بىلەن ئادا قىلارمەن؟

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار بىر بىرىنىڭ قولىنى قىسىشىپ، بۇرادەرلىككە ۋەدە بېرىشىپتۇ ۋە ھەمسوھبەتلىك ھەم مۇھاپىزەت شەرتلىرىنى مۇقەررەر قىلىشىپتۇ.

ـــ پالانى يەردە كەلىلە بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدىكى شىرىك ۋەج بار ئىدى. بىرىپ ئۇنى ئېلىپ كەلسەڭ، جاپا چەككىنىڭ ئەجرىسىز قالمىغان بولاتتى، ـــ دەپتۇ دېمىنە.

شۇندىن كېيىن، روزبە دېمىنە ئېيتقان نىشان بىلەن بېرىپ، ئۇ كومۇكتىكى پۇلنى ئېلىپ كەپتۇ. دېمىنە ئۇنىڭدىن ئوز نېسۋىسىنى ئېلىپ، كەلىلەنىڭ ھەسسىسىنى روزبەگە بېرىپتۇ ۋە:

ـــ ئەي بۇرادەر، ھەمىشە پادىشانىڭ دەرگاھىدا بولغىن ۋە مېنىڭ توغرامدا قانداق سوز ئوتسە، ئۇنىڭدىن مېنى خەۋەردار قىلغىن، ـــ دەپتۇ.

روزبە ئۇنىڭ شەرتىنى قوبۇل قىلىپ، تاكى دېمىنە ئولگىچە بۇ شەرتنى بىجا قىلىۋېرىپتۇ. چۇنكى شەرتنى بىجا قىلىش شەرتتۇر. ئەتسى شىرنىڭ ئانىسى شىرنىڭ قېشىغا كەپتۇ ۋە ئوتكەن مەجلىسنىڭ كەيپىياتىنى سوراپتۇ، شىر قازىلارنىڭ يەتكۇزگەن سوزىنى ئانىسىغا بىرمۇ بىر سوزلەپ بېرىپتۇ. شىرنىڭ ئانىسى ئىشنىڭ مەزمۇنىنى ئۇققاندىن كېيىن بەكمۇ تىنچسزلىنىپتۇ.

ـــ نىمە قىلسام بولار، ئەگەر قوپال گەپ قىلسام تەبئىتىگە ياقمايدۇ. ئەگەر خوشامەت قىلسام شەپقەت ۋە نەسىھەت پۇرستى قولدىن كېتىدۇ، ـــ دەپتۇ ئۇ.

ـــ نەسىھەت قىلىدىغان چاغدا تارتىنىش ياخشى ئەمەس ھەم سېنىڭ سوزۇڭ شۇبھىدىن ساپ ۋە ئەقىلغا مۇۋاپىق كېلىدۇ. قانداق سوزۇڭ بولسا ئېيتقىن، ـــ دەپتۇ ئانىسىغا شىر.

ـــ سەن راست بىلەن يالغانىنى پەرق قىلالمايدىكەنسەن ۋە پايدالىق بىلەن زىيىنىڭنى ئىلغىمايدىكەنسەن. دېمىنە ئەگەر پۇرسەت تېپىپ، بىر پىتنە قوپىرىدىغان بولسا، نى تەدبىرلىك كىشىلەرمۇ ئۇنىڭغا چارە قىلىشقا ئاجىز كېلىپ قالىدۇ ۋە نى ئىتتىك قىلچىلار ئۇنىڭغا تالاپەت يەتكۇزەلمەيدۇ.

ـــ سەن بۇگۇن كەتمەي تۇرغىن، ـــ دەپتۇ شىر، ـــ دېمىنەنىڭ ئىشى بۇگۇن بىر تەرەپ بولۇپ قالسا ئەجەپ ئەمەس.

شۇنىڭ بىلەن پادىشا بارلىق قازىلار يىغىلىپ، ئومۇمىي مەجلىس چاقىرىپ، دېمىنە ئىشىنىڭ سورىغىنى يېڭىلاشقا بارلىق چۈشۈرۈپتۇ. بۇ يارلىق بىلەن ھەممە چوڭ - كىچىكلەر يىغىلىپتۇ. قازىنىڭ نائىبى ئىلگىرىكى سوزىنى چوڑىدىگەن ھالدا، مەجلىستە ھازىر بولغانلاردىن دېمىنەنىڭ ئەھۋالىغا گۇۋالىق سورىغان بولسىمۇ، لېكىن ھېچكىم سوزلىمەپتۇ. شۇنىدا قازىلارنىڭ چوڭى دېمىنەگە قاراپ شۇنداق دەپتۇ:

— گەرچە بۇ مەجلىستە ھازىر بولغانلار خاموشلۇق بىلەن ساڭا يار بېرىۋاتقاندەك تۇرسىمۇ، ئۇلارنىڭ كۆڭۈللىرىدە سېنىڭ خىيانەتچى ئىكەنلىگىڭ شەكسىز قارار قىلىنىپ بولغان ۋە ھەممىسى سېنى ئولتۇرۇشكە بىر پىكىرگە كېلىپ بولغان. بۇ ھالەتتە تۇرۇپ، بۇ تائىپە ئارىسىدا ساڭا تىرىكلىكتىن نىمە پايدا بولسۇن؟ ھازىرقى ھالەتتە سېنىڭ ئۈز گۇناھىڭغا ئىقرار قىلىپ، ئىناۋەتلىك تەۋا بىلەن ئۆزەڭنى ئاخىرەتنىڭ ئازاپ - ئوقۇبىتىدىن خالاس قىلغىنىڭ ياخشى ئەمەسمۇ؟ سېنىڭ ئولۇمىڭدىن ئىككى پايدا ھاسىل بولىدۇ. بىرى خالايىقنى قۇتقۇزىسەن، بىرى ئۆزەڭنى قۇتقۇزىسەن.

كىشىلەرنىڭ ئولۇشىدە بەزى راھەت بار ئىرۇر،
قىلدى بۇ ھىكمەتنى دانا كىشىلەر مۇنداق بايان:
كىمكى ئولسە ھەر كىشى بۇ ئىككىدىن خالى ئەمەس،
بولسا تاكى ياخشى خۇيلۇق ياكى بىرشۇم بەدزۇۋان.
ياخشى ئولسە ئۇ قۇتۇلدى بۇ جاھان زىندانىدىن،
گەر يامان ئولسە خالايىق تاپتى شۇملۇقتىن ئامان.

ھەي! دېمىنە! ئەگەر گۇناھىڭغا ئىقرار قىلساڭ ساڭا ئىككى پەزىلەت ھاسىل بولىدۇكى، ئۇنىڭ تەئرىپى ھايات يۇزىدە باقى قالىدۇ. ئۇنىڭ بىرى، ئاخىرەت ئازاۋىدىن قۇتۇلماقنى كۆزلەپ،

گۈنايىڭغا قايىل بولماق ۋە پانى دۇنيانىڭ مېھنىتىدىن باقى دۇنيانىڭ دولىتىنى ئەۋزەل بىلمەك؛ ئىككىنچىسى، بۇنداق يامان ئىش جاۋاپكارلىغىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن، بۇنداق زۇۋاندارازلىق قىلىپ، پاساھەتلىك سوزلەرنى سوزلەپ، ماقۇل كەلگۈدەك دەللە-لەرنى كورسىتىپ، مۇناسىپ كەلگۈدەك تەمسىلىلەرنى سوزلەپ، ئوزرە ئېيتقىنىڭنىڭ ئاۋازى بارلىق ئامۇخاسىنىڭ ئاغزىغا يېيىلىپ كەتمەكتىن قۇتۇلسەن. سەن خالايىق ئارىسىدا دانا ۋە پازىللىق بىلەن مەشھۇر بولغانسەن. ئەقىل بىلەن ئويلاپ بىلگىنكى، يامان ئات كوتىرىپ هايات يۈرگەندىن، ياخشى ئات كوتىرىپ ئولگەن ياخشىراق.

— سىز بىر قازىسىز، — دەپتۇ دېمىنە، — ئوزى ۋە باشقىلارنىڭ گۈمانى بىلەن ئېنىق گۇۋاسىز هالدا هوكۇم قىلىش قازىلار ئۈچۈن توغرا ئەمەس، بەلكى گۇنادۇر. سىزگىمۇ ئاشۇ شۇبهە پەيدا بولۇپ، تەبىئىتىڭىز مېنىڭ گۇناكارلىغىمغا قارار تاپقان بولسا، ماڭىمۇ كىشىنىڭ گۈمانى بويىچە ئوزەمنى ئولۇمگە تۇتۇپ بېرىشىم توغرا ئەمەس. چۈنكى بۇ ئىش پەتۋادىمۇ، تەقۋادىمۇ جايىز ئەمەس. مەنزە سىلەرنىڭ ئاشۇ بۇزۇق ئېتىقادىڭلار بويىچە شەنزەبىنىڭ خۇنىغا جاۋاپ قىلامدىكەنمەن؟ ئوزەمنىڭ ئولۇمىمگە ئوزەم هەركەت قىلسىپ، ئوز هالاكىتىمگە رازى بولسام، مەن خۇدايىمنىڭ "ئوزەڭلارنى هالاكەتكە سالماڭلار" دىگەن ئەمرىنىڭ هوددىسىدىن قانداق چىقىمەن؟ هازىرقى ۋاقىتتا مەن ئوز جېنىمغا ئوزەمدىن مېھرىۋانراق كىشى يوقلۇغىنىمۇ ئوبدان بىلىمەن. شۇنداق تۇرۇپ، ئاددى كىشىلەرگىمۇ قىلىشقا راۋا كورمەي-دىغان ئۇنداق ئىشنى قانداقمۇ ئوزەمگە راۋا كورەلەيمەن؟

مەيلىم يوق، كىشىگە قىلماققا جاپا،
قانداق ئۇنى ئوزەمگە كورەي راۋا.

ئەي قازى! بۇ سوزىڭىزدىن ۋاز كېچىڭ. كىشىگە كىشى بۇنداق نەسىھەت قىلمايدۇ. بولۇپمۇ سىزنىڭ بۇنداق نەسىھەت قىلىشىڭىز راۋا ئەمەس. چۈنكى قازىلارنىڭ سوزى ھۆكۈمدۇر! بەس، ئۇلار خاتا قىلىشتىن، سەھۋەن سوزلەشتىن ۋە ھەزىل-چاقچاق قىلىشتىن پەرھىز قىلمىغى لازىم. ئەجەپ، سىز بۇرۇن شۇنداق راستچىل ۋە ئادىل ئىدىڭىز، تەلىيىمنىڭ پەسلىگىمۇ نىمە، بۇ قېتىمقى ئىشتا سىز ئېھتىيات قىلىشنى بىر تەرەپكە چورۇۋېتىپ، ئۇزىڭىزنىڭ شۇبھىڭىز ۋە غەرەزكويلارنىڭ گۇمانى بىلەن راستلىق كوزىنى غەپلەت ئاغرىغىغا ئۇچرىتىپ قويىدىڭىزا؟

جېمى خەلق سىز بىلەن شات بولار، ئەمما،
نىمىشقىمۇ ئەيلەيسىزكىن غەمكىن مېنى؟
راۋامىدۇر ئەلگە گۇلدەك چىراي ئېچىپ،
سانچىسىڭىز ماڭا تىكەن ئەلىنى.

ئۇزىنىڭ ھۇنەر-قابىلىيىتى بىلەن داڭ چىقارغان دانىشمەنلىك مەھكىمىلىرىنىڭ مۇپتىلىرى "ھەرقانداق گۇۋالىق ئەگەر ھەقىقەتكە يېقىن كەلمىسە قوبۇل قىلىنمىغاي" دەپ پەتۋا بەرگەنىدۇ؟ ھەرقانداق كىشى ئۆزى ئەسلىدىن بىخەۋەر بولغان ئىش توغرىسىدا كىشىنىڭ زەرىنى كوزلەپ، يالغان گۇۋالىق بەرسە، ئۇنىڭغا بىر ياخشىغا يەتكەندەك ھادىسە يېتىشى مۇمكىن.

— ئۇ قانداق ھادىسە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ قازى.

— بىر دولەتمەن ساھىپخان بار بولۇپ، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ دېمىنە.

ساھىپخان بىلەن باخشىنىڭ ھىكايىسى

بىر دولەتمەن ساھىپخان بار بولۇپ، ئۇ ئۇلۇغلۇق بىلەن شوھرىتى چىقىقان ۋە ياخشى سۆپەتى بىلەن خالايىق تىلىدا

يادلىندىغان كىشى ئىكەن.

ئەجەپ گۈزەل ئەخلاق بىلەن شىرىن شېكەر سوزى بار،
ئىدى ئۇنىڭ ئەقلى ئارتۇق دانىشمەنلىگى بىسيار.

ئۇ ساھىپخانىنىڭ ھوسنى جانغا ئاپەت ۋە لاتاپىتى جاھانغا پىتنە سالىدىغان، لېۋى جان بېغىشلىماقتا ئابى ھاياتتىن ئارتۇق ۋە ئاغىزى تاتلىقلىقتا ناۋاتتىن ئارتۇق بولغان بىر خوتۇنى بار ئىكەن.

نۇرچاچقان تەلەتى خۇددى ئاپتاپتەك،
چىشى دۇر، لەۋلىرى خۇددى ياقۇتتەك.
قېشىنى يا قىلىپ كوزىن قىسىپ بىر،
قىلاتتى يۈزلىگەن كوڭۈلنى ئەسىر.

ئۇنىڭ ھوسنىنىڭ يۈزى تەقۋادارلىق زىننەتلىرى بىلەن بېزەلگەن ۋە جامالىنىڭ چېھرىسى پەرھىزكارلىق خالى بىلەن گۈزەللەشتۇرۇلگەن ئىكەن.

يۈمغان ئىدى كوزىن جاھان ئۇشىدىن،
كورۇنمەي كىشىگە، چىقماي ئۆشكىتىن.
يۈزىدىن ئەينەكمۇ بولمايتتى ئاگاھ،
بولالمايتتى قەددىگە سايە ھەمرا.

ئۇ ساھىپخانىنىڭ بەلخىلىق بىر قۇلى بار بولۇپ، ئۇ بىھايا، دىيانەتسىز ۋە ھارامىغا كوز سېلىشتىن ئۆزىنى يىغمايدىغان، پىسقى - پاسات غۇباردىدىن كوڭلى ساپ بولمىغان بىر مەخلۇق ئىكەن. ئۇ قۇل ساھىپخانىغا باخشىلىق قىلىدىكەن. بىر كۈنى ساھىپخانىنىڭ مەستۇرە ئايالىغا ئۇ قۇلنىڭ نەزىرى چۈشۈپتۇ - دە،

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

كۆڭلىنىڭ قۇشى ئىشق دامىغا گىرىپتار بولۇپتۇ.

كۆڭلۈم قۇشى دامىڭغا ئىلىندى مەھكەم،
بوغۇزلاندى نەزىرىڭ تېغى بىلەن ھەم.

قۇل ئىختىيارىدىنى قولدىن بېرىپ، ۋىسال ھالقىسىنى ھەرقانچە تاقىقان بولسىمۇ، مۇلاقات ئىشىگى ئېچىلماپتۇ. ھەرقانچە ئەپسۇن ئوقۇغان بولسىمۇ، ئۇنىڭدىن پايدا چىقماپتۇ.

ئىلتىجايىم ئۇلىشالماس ئۇ نىگار نازى بىلە،
نە بەختتۇر ۋەسلى باغىدىن تېتىسام بىر مىۋە.

باخشى ئۇ جامال جەننىتىنىڭ تاۋۇسىنى ئووڭلىماق تاماسى بىلەن ئۇمىت بېلىنى باغلاپ، قانچىلاپ پىكىر قارچۇغىسىنى ۋەسلى ئاسمىنىغا ئۇچۇرغان بولسىمۇ، تەلەپ ئۇۋىسىغا يېتەلمەپتۇ.

ئېلىپ دامىڭنى سالغىن ئوزگە قۇشقا،
ھەرگىز چۇشمىگەي ئۇ دامىڭغا ئەنقا.

ئۇ بەتبەخت نائۇمىت بولغانىدىن كېيىن، ئۇنىڭغا قەست قىلماقنى ئويلاپتۇ ۋە مىكىر ئىشلىتىپ، بازارىدىن ئىككى تۇتى سېتىۋېلىپ، ئۇلارنىڭ بىرىگە بەلخ تىلى بىلەن: "مەن خېنىمنىڭ دەرۋازىۋەن بىلەن ياتقىنىنى كوردۇم" دەپ ئۇگىتىپتۇ، يەنە بىرىگە بولسا "مەنمۇ كوردۇم، ئەمما ئاغزىنى ئاچمايمەن" دىگەن سوزنى تەلىم بېرىپتۇ. تۇتىلار ئۇ ئىككى سوزنى بىر ھەپتە ئىچىدە ئۇگىنىپ بولۇپتۇ. بىر كۈنى ساھىپخان شاراپ بەزمى تەييارلاپ، ئىشرەت بىساتىدا مەس ئولتۇرغان ۋاقتىدا، باخشى تۇتىلارنى ئۇنىڭ ئالدىغا ئەكېلىپ قويۇپتۇ. تۇتىلار ئادىتى بويىچە

ئۇ ئىككى سوزنى تەكرارلىشىپتۇ. ساھىپخان بەلخ تىلىنى بىلمەيدىكەن. ئەمما تۇتىلار ياخشى تەلەپپۇز بىلەن سوزلىگىنىگە شاتلىنىپ، خوشاللىغى ئارتىپتۇ - دە، قۇشلار ئۇنىڭ نەزىرىگە يېقىپ قېلىپ، تۇتىلارنى خوتۇنىغا تاپشۇرۇپتۇ ۋە: "بۇ تۇتىلارنى ياخشى پەرۋىرىش قىلغىن" دەپ تاپىلاپتۇ. ئۇ خوتۇنىمۇ بەلخ تىلىنى بىلمەيدىكەن. لېكىن ئۇ قۇشلارنى ناھايىتى ياخشى بېقىپتۇ ۋە ئۇ دوست يۇزلۈك دۇشمەنلەردىن ناھايىتى ئوبدان خەۋەر ئاپتۇ.

كويۇنۇپ نەپسىمنى باقتىم، ئەيلىدى رەسۋا مېنى،
دۇشمىنىمنى تونۇماي قىلغان ئىكەنمەن تەربىيەت.

بارا - بارا ساھىپخان تۇتىلارغا شۇنداق ئامراق بولۇپ كېتىپتۇكى، ئىشرەت بەزمىدە بىر نەپەس ئۇلارسىز ئولتۇرمايدىكەن. بىر كۈنى، بىر توپ بەلخلىق كىشىلەر مېھمان بولۇپ كەپتۇ. ساھىپخان ئۇلارنىڭ ئولتۇرۇشىغا تۇتىلارنىمۇ ھازىر قىلىپتۇ. تۇتىلار ھىلىقى ئىككى ئېغىز سوزنى يەنە تەكرار قىلىشقا باشلاپتۇ. مېھمانلار ئۇنى ئاڭلاپ بىر بىرىگە قارىشىپ ھەجەيىشىپ قويۇپتۇ ۋە خىجىللىقتىن بېشىنى توۋەن سېلىشىپتۇ. ساھىپخان مېھمانلارنىڭ شاتلىق ۋە خوشاللىقلىرى ھەيرانلىق ۋە خىيال سۈرۈشكە ئالماشقانلىغىنى كورۈپ، ئۇلاردىن نېمە بولغانلىغىنى سوراپتۇ. ئۇلار گەپ ئەگىتىپ ئۇزرە ئېيتقان بولسىمۇ، ئۇ گەپ ساھىپخانىغا ماقۇل چۈشمەپتۇ. ئاخىرى مېھمانلارنىڭ بىرى جۇرئەت قىلىپ:

— خوجايىن سىز بۇ قۇشلارنىڭ تىلىنى بىلمەيدىغان ئوخشايسىز، شۇڭا ئۇنى ئاڭلاشقا تاقەت قىلىپسىز - دە؟ دەپتۇ.

— مەن ئۇلارنىڭ سوزىنىڭ مەنىسىنى بىلمەيمەن، لېكىن ئاۋازىنىڭ چىرايلىقلىغىغا قۇلاق سالغىم كېلىدۇ. ئەگەر سىلەر بىلسەڭلار ماڭا ئېيتىپ بېرىڭلارچۇ؟ — دەپتۇ ساھىپخان.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

كورمىگەندۇرمەن سۇلايمان يۈزىنى،
بەس نە بىلگەيمەن بۇ قۇشلار سوزىنى.

ئۇلار تۇتىلارنىڭ سوزىنى مەزمۇنسىز ئېيتىپ بەرگەندە، ساھىپخاندا سەۋرى - تاقەت قالماپتۇ، شاراپتىن قول تارتىپتۇ.

— مەزۇر تۇتۇقلار ئەزىزلەر، — دەپتۇ ئۇ، — مەن تا ھازىر-غىچە بۇ مەنادىن بىخەۋەر ئىدىم. كىشى ئوز خوتۇنىنىڭ بۇنداق يامان پەيلىدىن خەۋەر تاپقان تۇرۇقلۇق خاتىرجەم ۋە پاراغەت بىلەن مەي ئىچەلىشى مۇمكىن ئەمەس.

شۇ ئەسنادا ھىلىقى باخشى قۇلمۇ:

— مەنمۇ خېنىمنىڭ بۇ بەتقىلىقلىغىنى كوپ قېتىم كورگەن ئىدىم، لېكىن سىزنىڭ ھەرىمگىزنى يامان ئەخلاق بىلەن زىكرى قىلىشتىن تارتىنغان ئىدىم، — دەپ گۇۋالىق بېرىپتۇ.

ساھىپخان ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپتۇ - دە، خوتۇنىنى ئولتۇرۇشكە بۇيرۇپتۇ. بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان خوتۇن دەرھال بىر ئادەمدىن ساھىپخانغا مۇنداق خەۋەر چىقىرىپتۇ:

— ئەي دولەتمەن ئەمىر!

ئولتۇرەرسەنمۇ مېنى ياكى تىرىك ساقلارمۇسەن،
ھەر نىمە پەرمان قىلۇرسەن، ماڭا جارى بولغۇسى.

بۇ ئىشتا ئالدىرىمىغىن ۋە ئويلاپراق ئىش قىلغىن. چۈنكى مەن چاقىلىقىدىمەن، ئاقىللار: ھەرقانداق ئىشتا، بولۇپمۇ كىشىنىڭ قېنىنى توكۈشتە تەخىر قىلىشى ۋە كوپىرەك ئويلىنىشى ۋاجىپتۇر، دەپتىكەن. چۈنكى ئىشنىڭ ھەقىقىتى ئېنىقلانغاندىن كېيىن ھېچكىم ئولتۇرۇشنى مەنئى قىلمايدۇ. خۇدا ساقلىسۇن، ئەگەر گۇناسىز كىشىنى يېنىكلىك بىلەن ئولتۇرسەڭ، ئىشىنىڭ ئورۇنسىز ئىكەنلىگى كېيىن مەلۇم بولسا، ئۇنىڭ ئىلاجىنى قىلغىلى بولمايدۇ.

ئالدىراپ كېتىپ بەرسىڭىز ئازار،
يىگەيسىز ئاخىر پۇشايمان بىسيار.

شۇنىڭ بىلەن ساھىپخان خوتۇننىڭ چاقىرىتىپ چىقىپ، ئۇ ئولتۇرۇشقا يېقىنراق پەردە ئارقىسىدا تۇرغۇزۇپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا تۆتىنىڭ سوزلىرىنى بايان قىلىپ شۇنداق دەپتۇ:

ــ مانا بۇلار، كىشىگە قەست قىلىپ غەرەز بىلەن بۇ گەپنى قىلدىمكىن دېگىلى ئادەم جىنسىدىن ئەمەس، بەلكى كورگەنلىرىنى راستى بىلەن ئېيتىدۇ. باخشىمۇ ئەنە شۇنداق گۇۋالىق بېرىۋاتىدىغۇ؟ ئاشۇنداق گۇنانى قىلغان تۇرۇقلۇق بانا كورىستىپ قۇتۇلۇپ كېتىشنى ئويلاۋاتامسەن؟ شۇنداق گۇنا قىلغان ئادەمگە توۋا قىلىشنىڭمۇ پايدىسى يوق.

ــ ساڭا بۇ ئىشنى تەھقىقلەش بەرز بولدى. دۇشمەننىڭ بوھتانى بىلەن مېنى ئولتۇرسەڭ ئۇۋالىم گەدىنىڭدە قالىدۇ، ــ دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ خوتۇن.

ــ بۇ ئىشنى قانداق تەھقىقلەيدىكەنمەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ ساھىپخان.

ــ بەلخلىقلاردىن سوراپ باققىن، ــ دەپتۇ خوتۇن، ــ تۆتىلار ئاشۇ ئىككى سوزدىن باشقا سوزنىمۇ بەلخ تىلى بىلەن ئېيتالامدۇ - يوق؟ ئۇلار ئوبدان قۇلاق سېلىپ باقسۇن. ئەگەر ئۇنداق بولسا سوزنىمۇ ئېيتالسا، تۆتىلارنىڭ سوزى راست بولغان بولدۇ. ئەگەر باشقا سوزنى ئېيتالمىسا، بۇ پىتنە ئاشۇ ھايا‌سىز قۇلنىڭ ماڭا قىلغان بوھتانى بولىدۇ، چۇنكى ئۇ مەندىن مۇرادىنى ھاسىل قىلالماي، ئۇ قۇشلارغا ئوز تىلى بىلەن ئاشۇ سوزنى ئۇگەتكەن گەپ.

ساھىپخان، تۆتىلارنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ باقسۇن دەپ ئۇ جانۋارلارنى مېھمانلارغا بېرىپتۇ. مېھمانلار ئوچ كۇنگىچە تۆتىنىڭ ئاغزىغا قاراپ ساقلاپ تۇرغان بولسىمۇ، ئۇلاردىن ئاشۇ ئىككى ئېغىز سوزدىن باشقىنى ئاڭلىماپتۇ. شۇنىڭ

بىلەن خوتۇنىنىڭ پاك ئىكەنلىگى ئۈچۈنمۇ. ساھىبخان ئۇنىڭغا ئوزرە قويۇپ، قۇلىنى چاقىرتقان ئىكەن، قۇل قولىدا بىر قارچۇغىنى كوتەرگەن ھالدا كىرىپ كەپتۇ.

ــ ھەي مەككار، مېنىڭ خۇدا رىزاسىنىڭ خىلاپىدا ئىش قىلغانلىغىڭنى كوردۇڭمۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ خوتۇن.

قۇل "كوردۇم" دىگەن سوزنى ئېيتىشى بىلەنلا قولىدىكى قارچۇغا تۇمشۇغىنى ئۇ مەككارنىڭ يۈزىگە ئۇزىتىپ، بىر چوقۇپلا ئۇنىڭ كوزىنى ئويۇپ ئاپتۇ.

ــ ھەرقانداق كوز كورمىگەنىنى كوردۇم دىسە، ئۇنىڭ جازاسى مانا مۇشۇنداق بولىدۇ! ــ دەپتۇ ئۇ خوتۇن.

كوربولغىنى ياخشى ئۇ كوز، كورمىگەننى كوردۇم دىسە،
ئۇنداق رەزىل كوزگە ھەردەم، لەنەت بىلەن نەپرەت ياغار.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، كىشىگە توھمەت قىلساق ۋە كورمىگەن نەرسىگە گۇۋالىق بەرمەك، بۇ دۇنيادا خجالەت ۋە ئاخىرەتتە خارلىق كەلتۈرىدۇ.

دېمىنەنسىڭ سوزى تامام بولغاندىن كېيىن، قازى ئۇنىڭ ھەممە سوزىنى شۇ يەردىلا پۈتۈپ شىرغا ئەۋەتىپتۇ. شىر ئۇ مەكـ تۇپنى ئوقۇپ بولۇپ، ئانىسىغا كورسىتىپتۇ. ئانىسى ئۇنىڭ مەزمۇـ نىنى ئوقۇغاندىن كېيىن شۇنداق دەپتۇ:

ــ مېنىڭ نەسىھىتىم ساڭا ھىچ كار قىلمىدى ئوغلۇم. بۇ مەلئۇن بەدگۇمان بولدى. ئەمدى ئۇ سېنى ھالاك قىلىشقا ۋە ھىلەـ مىكىر ئىشلىتىپ، سەلتەنەت ۋە مەملىكەت ئىشىغا بەرھەم بېرىدىـ غان بولدى. ساڭا شەپقەتسىلىك مۇخلىس ۋە زېرەك يارەمچى بولغان شەنزەبنگە قىلغاندىن ئارتۇقراق قىلغۇلۇقنى قالغان دو ـ لەت ئەربابلىرىغىمۇ قىلسىدۇ ئەمدى بۇ مەككار، چۈنكى يامان كـ ـشىدىن يامانلىقتىن باشقا نەرسە كەلمەيدۇ.

هەرگىز ھۇقۇشتىن ھۆمايۇن خاسىيەتتىن ئەستىمەن،
ھېچ قۇشقاچتىن قىلما ئۈمىت قارچۇغىنىڭ خۇلقىنى.
چىقسا ئىززەت كۆرسەتسا قايسى شۇم ئېپلاس ئەگەر،
ھېچ ئەجەپ يوق ھەر تامان ئۇزاتسا پەتنە ئىلكىنى.

بۇ سوز شىرنىڭ كوڭلىگە بەكرەك تېگىپتۇ،ئۇزۇن ئويلىغاندىن كېيىن سوراپتۇ:

ــ ئېيتقىنا ئانا، دېمىنەنىڭ گېپىنى سەن كىمدىن ئاڭلىغان ئىدىڭ؟ ئەگەر ئۇ كىشى ئوزى كېلىپ ئاشكارا قىلسا، مېنىڭ ئولتۇرۇشۇم ئۇچۇن بانا تېپىلاتتى.

ــ ئوغلۇم بىر كىشى ماڭا ئىشەنچ سىرىنى ئېيتقان ئىدى. ئۇنىڭدىن ئىجازەت ئالماي تۇرۇپ، ئۇنى پاش قىلىپ قويۇشۇم مۇرۇۋۋەت ۋە شەرىئەتتە ھارامدۇر. مەن ئۇنىڭدىن ئىجازەت سورايى. ئەگەر ئۇ قوبۇل كورسە مەن كېلىپ ئېيتىپ بەرسەم بولىدۇ، ــ دەپتۇ شىرنىڭ ئانىسى ۋە شىرنىڭ قېشىدىن چىقىپ ئوز ئويىگە بېرىپ يولۋاسنى چاقىرتىپ كېلىپ، ئۇنىڭغا ناھايىتى كوپ ئىززەت ـ ئىكرام كورسەتكەندىن كېيىن شۇنداق دەپتۇ:

ئاچچىغىڭ ئالەمچە بار، ئەلدە سىنالغان مەرت ئوزەڭ،
شوھرىتىڭ كۇن نۇرىدەك دۇنيانى تۇتقاندۇر سېنىڭ.

ــ سېنىڭ ئوزەڭگىمۇ مەلۇم، پادىشا سېنى ئۇزۇندىن بۇيان قۇۋۋەتلەپ ۋە تەربىيەت قىلىپ كەلدى. شۇنىڭ ئۇچۇن سېنىڭ ئۇنىڭ شۇكرانىسىنى بىلدۇرۇشۇڭ ۋاجىپتۇر. "ھەر كىم شۇكرى قىلسا ئۇنىڭ نېمەتلىرى تېخىمۇ زىيادە بولىدۇ" دىگەن گەپ بار. ئەگەر سەن شۇنداق قىلساڭ كۇندىن ـ كۇنگە پادىشانىڭ ساڭا ياخشىلىق ۋە مەرھىمەتلىرى ئېشىشى چوقۇم.

ــ پادىشاھى ئالەمنىڭ مەن خاكسارغا قىلغان مەرھىمەت

ۋە تەربىيەتلىرىنىڭ مىڭدىن بىرىنىمۇ تىل بىلەن ئىپادىلىيەلمەيمەن. سوز بىلەن ئېيتىپ تۈگىتەلمەيمەن.

سەۋسەن كەبى نۇرغۇن تىللىق بولسامۇ،
شۈكرىنىڭ ئېيتىپ ئادا قىلالمىغايمەن.

— مەن ھازىرغىچە تەرەپتارلىق مەيداندا شۈكرانىلىق قەدىمى بىلەن ماڭدىم. ھىلىمۇ سىز قانداق بۇيرۇسىڭىز شۇنداق قىلىمەن، — دەپتۇ يولۋاس.

— ياخشىلىق ئاخىرىغا يەتمىسە ئۇ ياخشىلىق ھىساپلانمايدۇ.

ئالغان ئىلىنىڭ مۇشۇ ئىش قەستىدە نام،
سېخىلىق بىرلە ئۇنى قىلغىن تامام.

ئىلگىرى پادىشا ساڭا ئوز كۆڭلىدىكى غەم - غۇسسىلەرنىڭ ھەممىسىنى بايان قىلغان ئىدى. سەنمۇ پادىشانىڭ كۆڭلىگە تەسەللى بېرىپ، شەنزەبنىڭ ئىشىنى تەھقىقلەش ئۈچۈن ۋەدە بەرگەن ئىدىڭ ۋە ھەرقانداق سوزدىن ۋاقىپ بولدىغان بولساڭ ماڭا كېلىپ بايان قىلماقچى بولغان ئىدىڭ. ئەمدى ئاشۇ ۋەدەڭگە ۋاپا قىلغايسەن ھەم پادىشانىڭ دەرگاھىغا بېرىپ ئاڭلىغان، كۆرگەنلىرىڭنى تولۇق ئېيتقايسەن. ھازىر دېمىنەنىڭ ھىلىگەرلىگى شۇ دەرىجىگە بېرىپ يەتتىكى، پادىشا ئۇنى ئولتۇرمەكتىن ۋاز كېچىدىغاندەك قىلىۋاتىدۇ. ئەگەر شۇنداقلا بولسا، پادىشانىڭ دەرگاھىدا ھەچقايسىڭلار ئۇنىڭ شۇملۇغىدىن ئېمىن بولالمايسىلەر، ئۇ ئازغىنا پۇرسەتتە ھىلە - مىكىر ئەپسۇنلىرى بىلەن ئەمىر ۋە باشقا بارلىق ئىختىيار ئەھلىنىڭ تىرىكچىلىگىدىن تۇتۇن چىقىرىدۇ ھەمدە كىمكى ئۇنىڭ ئىشىنى تەھقىقلەش ئۈچۈن ھەركەت قىلغان بولسا، توھمەت بىلەن ياكى غەرەزلىك قىلىقلىرى بىلەن ئۇنى

تالاپەتكە ئەۋەتىدۇ، ــ دەپتۇ شىرنىڭ ئانىسى.

ــ ئەي مەلىكەم، ــ دەپتۇ يولۋاس، ــ مەن ئۇ ئىشقا ۋەدە بەرگەن. لېكىن شۇ ۋاقىتقىچە گۈۋالىق بەرمەسلىگىدىكى غەرەز "پادىشاھسىز دېمىنەنىڭ ئەھۋالىدىن ئازراق ئاگلاپ باقسۇن" دېگەندىن ئىبارەت ئىدى. ئەگەر ئىلگىرى ئېيتقان بولسام، پادىشا ئۇنىڭ ئۇنچىلا يامان ۋە ئەسكىلىگىدىن بىخەۋەر بولغاچقا، مېنى غەرەزلىك گەپ قىلدى دەپ ئويلاپ، ئېتىۋار قىلماسلىغى مۇمكىن ئىدى. ئەمدى ئىش بۇ يەرگە يەتتى، ئېيتسام بولىدىغان ۋاقىت كەلدى. مەن پادىشانىڭ تەرەپتارلىغىدا قىلچە نۇقسان قىلغىنىم يوق. ھىلىھەم مېنىڭ مىڭ جېنىم بولسا، ئۇنىڭ كوگلىنىڭ بىر سائەت خوشال بولۇشى ئۈچۈن جېنىمنى پىدا قىلىشىمۇ ئازلىق قىلىدۇ.

"بىر مويىنىڭ قىممىتى ئىككى جاھانغا تەڭ" دىسەم،
مەن بولارمەن شەرمسار ئىككى جاھاننىڭ ئىچىدە.

شۇندىن كېيىن يولۋاس شىرنىڭ ئانىسى بىلەن بىللە خىزمەتكە كەپتۇ ۋە ئۇنىڭغا كەلىلە بىلەن دېمىنە ئوتتۇرىسىدىكى ئاگلىغان ماجرالىرىنى تولۇق بايان قىپتۇ ھەم بارلىق لەشكەرلەر ھەم ۋەھشىلەر ئوتتۇرىسىدا ئاشكارا گۈۋالىق بېرىپتۇ. بۇ گۈۋالىقنىڭ ئاۋازى زىنداندىكى ئوغرىسىغمۇ ئاگلانغاچقا ئۇمۇ شىرغا: "مەنمۇ گۈۋالىق بېرەلەيمەن" دەپ خەۋەر ئەۋەتىپتۇ. شىر كىشى ئەۋەتىپ ئۇنى چاقىرىتىپ كەپتۇ. ئۇ ئوغرى گۈۋالىق قائىدىسى بويىچە زىنداندا ئولاردىن ئاگلىغىنىنى ئىقرار قىلىپتۇ.

ــ نىمىشقا ئۇ سوزنى ئاگلىغان ۋاقتىدىلا خەۋەر بەرمىدىڭ؟ ــ دەپ سوراپتۇ شىر يولۋاستىن.

ــ بىر گۈۋا بىلەنلا ھوكۇم سۈرگىلى بولماس دەپ تەخىر قىلغان ئىدىم ھەم بىر كىشى سەۋەپسىزلا ئازاپقا قويۇشنىمۇ راۋا

گورمىدىم، ــ دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ يولۋاس.
يولۋاسنىڭ بۇ سوزى شىرغىمۇ يېقىپ قاپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بۇ ئىككى گۈۋاچىنىڭ گۈۋالىغى بىلەن دېمىنەگە سىياسەت ھوكمى ۋاجىپ بولۇپتۇ ـ دە، بارلىق لەشكەرلەر ئوكۇزنىڭ قىساسى ئۈچۈن ئۇنى ئولتۇرۇشكە بىردەك قوشۇلۇپتۇ.

كىم تېرىغان بولسا شۇملۇق ئۇرۇغىن،
ئاخىر ئاڭا ئوقۇبەت بولدى ھوسۇل.

شىرنىڭ بۈيرۇغى بىلەن ئۇنى بىرنەچچە ۋاقىت بەنت ئىچىدە تۇرلۇك ئازاپلار بىلەن تۇتۇپتۇ. نەتىجىدە ئۇ ئاچلىق ۋە تەشنالىقتىن ھالاكەتكە ئۇچراپ، زىندان دوزىخىدىن دوزاخ زىندانىغا يېتىپ بېرىپتۇ، زالىملار قەۋمىنىڭ نەسلى قۇرۇپتۇ ۋە خۇدا يەر يۈزىنى زالىملارنىڭ شۇملۇغىدىن قۇتقۇزۇپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پۈتۈن خالايىقىغا مەككارلارنىڭ ئاقىۋىتى ۋە ئىككى يۈزلىمىلەرنىڭ ئاخىرىتى ئەنە شۇنداق بولىدىغانلىغى مەلۇم بولۇپتۇ.

قۇرساق كىشى يولىغا دامى ئازار،
ئاڭا ئۇزەك ئىلىنارسەن ئاقىۋەت.
گۈل ئۈزمەسسەن ئەگەر تىكەن تېرىساق،
تاپارسەن ياخشى ئىش قىلساڭ سائادەت.
يامان بىلەن ياخشىنىڭ بىلىدىڭ جازاسىن،
قىل ئەمدى ياخشىلىقنى رەسىم ئادەت.

ئۇچىنچى باب

دوستلارنىڭ ئىناق بولۇشى ۋە بىر بىرىگە ياردەم بېرىشنىڭ پايدىسى توغرىسىدا

راي بەرەھمەنگە مۇنداق دەپتۇ:

ــ يامان غەرەزلىك پىتنىخورلارنىڭ يالغان سوزلىرى بىلەن مۇھەببىتى ئاداۋەتكە ئايلىنىپ كەتكەن دوستلارنىڭ ھىكايىسىنى ئاڭلىدىم. ئۇلارنىڭ بىرى بىگۇنا ئولتۇرۇلۇپتۇ. ھىلىقى مەككار-غىرۇ قاماشقىغا ياردىشا "مۇكاپات" بېرىلىپتۇ. ئەمدى پۇرسەت يەتسە، سادىق دوستلارنىڭ بىر بىرىگە قىلغان مەدەتلىرى ۋە دوستلۇق دەرىخىنىڭ مۇنىسىدىن يىگەنلىگى، دۇشمەننى يېڭىش ئۈچۈن ھەمىشە بىر بىرىگە ياردەم بېرىپ، دوستلارنىڭ رازىلىغىنى ئوز رازىلىغىدىن ئۈستۈن تونۇغانلىقى توغرىسىدىكى ھىكايەلەردىن سوزلەپ بەرگىن.

بەرەھمەن مۇنداق دەپتۇ:

چادىرۇ تەختىگىنى قويدۇڭ توققۇز پەلەكنىڭ ئۈستىگە،
ئەدلۇ ئىنساپ بىرلە قىلماققا جاھان ئەھلىن سوراغ.
شان قۇچۇپ ئاسماندىكى دۇشمەنلىرىڭنى ئەيلە رام،
تاكى ئايۇ ـ كۈنگە چۈشكەي يۇز ھەسەدلەر بىرلە داغ.

www.uyghurkitap.com

— بىلگىنكى، ئەقىللىق كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە، ئىخلاسمەن دوستلار ۋە خالىس يارانلاردىن قىممەتلىكرەك ھېچقانداق نەرسە يوق.

ئۇنداق كىشى بىر ئۆمۈر سۈرۈپ دەۋران،
بولمىسۇن ھېچكىمگە مۇھتاج ھېچقاچان.

ھەرقانداق جايدا دوستلارنىڭ مۇھەببەت تەڭگىلىرى ئىخلاس سەررەپخانىسىدا تاۋلانغان بولسا ياكى دوستلۇق دەرىخى ئىخلاس بېغىدا يەكدىللىك سۈيى بىلەن سۇغىرىلغان بولسا، بۇ جاھاننىڭ راھىتى ۋە خوشاللىقىنىڭ مەدىتى بولۇپ، بۇنداق دوستلۇقنىڭ پايدا - مەنپەئەتى ھەددى - ھىسابسىزدۇركى، ئۇ بەختلىك كۈنلەردە شاتلىق ۋە خوشاللىقتا ئورتاق، قىيىنچىلىق كۈنلەردە ھەمدەم ۋە يار - يولداش بولىدۇ.

قولۇڭغا يار كەلتۈرگىلىكى، ھەر كىم،
يولەكسىز قالغۇسىدۇر تاپمىسا يار،
جاھاندا بارچە نېمەتتىن ئىزۇر خوپ،
كىشىنىڭ بولسا بىر دوستى ۋاپادار.

ھېممەتلىك سادىق دوستلار توغرىسىدىكى ھېكايىلەر تارىخ بەتلىرىگە يېزىپ قالدۇرۇلغان. بۇلاردىن بىرى قاغا بىلەن چاشقان، كەپتەر ھەم تاشپاقا ۋە كېيىكنىڭ ھېكايىسى بولۇپ، ھەقىقى دوستلۇققا مۇناسىپ كەلگۈدەك مەسەل، شۇنداقلا ئاجايىپ شىرىن قىسسىدۇر.

— ئۇ، قانداق ھېكايە؟ — دەپ سوراپتۇ راي.

— كەشمىر ناھىيىسىدە، — دەپ بەرەھمەن سوزلەشكە باشلاپتۇ:

قاغا بىلەن چاشقان ۋە كەپتەرلەرنىڭ ھىكايىسى

كەشمىر دىياردىدا ئاۋات بىر ئورمانلىق بار بولۇپ، مەنزىرىسى شۇنداق گۈزەل ئىكەنكى، چىچەكلەرنىڭ كۆپلۈگىدىن يەر يۈزى خۇددى ئاسمان يۈزىدەك چىرايلىق كۆرۈنىدىكەن، رەڭگا-رەڭ گۈللەرنىڭ ئەكسىدىن قاغا قانىتى خۇددى توزنىڭ قۇيرۇغىدەك جىلۋىلىنىدىكەن.

بۇلاقلار ھەر تەرەپلەرگە ئېقىشقان،
لالىلەر گۈلزارغا مەشئەل يېقىشقان.
كوكات شەبنەم سۈيىدە يۇز يۇيۇپ پاك،
گۈل ياقاسىن تاڭ شامىلى ئەيلىگەن چاك.
بولۇپ ساقى پەلەكتىن چۈشسە شەبنەم،
تۇتۇپ جام غۇنچە - يەكپاي تۇردى شۇدەم.

شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بۇ ئورمانلىقتا شىكار جانۋارلىرى كوپ بولۇپ، سەييياتلار (ئوۋچىلار) بۇ يەرگە كېلىپ - كېتىپ تۇرۇشىدىكەن، ۋەھشى ھايۋانلار ۋە قۇشلارنى ئوۋلاش ئۈچۈن توزاقلارنى قۇرۇشىدىكەن. ئورمانلىقتىكى بىر يوغان دەرەخنىڭ ئۈستىدە بىر قاغا ماكان تۇتقان بولۇپ، ئۇ قاغا دەرەخنىڭ يوپۇرماق بەتلىرىدىن "ۋەتىنىنى سويمەك ئىمانىنىڭ جۈملىسىدىندۇر" دىگەن خەتنى ئوقۇيدىكەن. بىر كۈنى ئۇ دەرەخ ئۈستىدە ئوڭ - سولغا بېقىپ، ئۈستۈن - توۋەنگە قاراپ ئولتۇرۇپ، دۈمبىسىگە توزاق ئاتقان، يېنىغا تورۋا ئاسقان، قولىدا ھاسا تۇتقان ھالدا، ئالدىراپ ئاشۇ دەرەخ تۈۋىگە كېلىۋاتقان بىر ئوۋچىنى كورۈپ قالىتۇ. قاغا قورقۇپتۇ ۋە ئۇز - ئۆزىگە:

"بۇ كىشىگە نىمە بولغاندۇر خۇدا،
ئالدىراپ ھەم ئىزتىراپ ئەيلەپ كېلۇر.
بىلمىدىم مەن كىمدە قەستى بار ئىكىن،
بۇ سۇپەت بىرلە شىتاپ ئەيلەپ كېلۇر.

بۇ ئادەم ماڭا قەست قىلىشى ئېھتىمال. ياخشىسى، مەن ئۆزەمنى يوشۇرۇپ، قاراپ تۇراي،" دەپتۇ - دە، دەرەخ شاخلىرى-نىڭ ئارىسىغا يوشۇرۇنۇپتۇ. قارىسا ئۇ ۋاچى دەرەخ تۈۋىگە كەپتۇ ۋە بىر توزاقنى يەرگە قۇرۇپ، دان چېچىپ قويۇپ، ئۆزى بىر دالدىدا قاراپ ئولتۇرۇپتۇ. بىر سائەتچە ئوتكەندە، بىر توپ كەپتەرلەر ئۇچۇپ كېلىشىپتۇ. ئۇلارنىڭ باشلىغى مەستۇقە ئىسمى-لىك بىر كەپتەر بولۇپ، ئۆزى زېرەك ۋە پەملىك، كۆڭلى ئوچۇق بولغانلىقتىن، باشقىلىرى ئۇنىڭ رايىغا قاراپ ئىش قىلىشنى ئۆز-لىرىگە ئېتىبار دەپ بىلىشىدىكەن. ھەممىسى ئۇنىڭ ئەمرىدە كۇن كەچۇرۇشىدىكەن. كەپتەرلەرنىڭ كوزلىرى يەردىكى دانغا چۈشۈپتۇ، ئاچلىق ئوتى نەپەسلىرىدىن شولە چىقىرىشقا باشلاپ، ئىختىيار-سىز تىزگىننى قۇدرەت كۇچىسىنىڭ قولىدىن چىقىرىپ قويۇپتۇ. مەستۇقە مېھىر - شەپقەت يۇزىسىدىن ئۇلارنى سەۋرى قىلىشقا تەرغىپ قىلىپتۇ.

ھىرىس بىرلە ئالدىراپ دان تەرەپكە بارمىغىل،
ئەقىل بىرلە ئويلىساڭ، بار شۇ دان ئاستىدا دام.

— ھەي ئەزىز، — دېيىشىپتۇ كەپتەرلەر، — ئاچلىقتىن تەڭلىكتە قالدۇق. ئوزۇق تېپىش غېمى خاتىرىسىزنى پەرىشان قىلدى. بىزدە ھازىر نەسىھەت ئاڭلىغىدەك ھال ۋە ئاخىرىنى مۇلاھىزە قىلغۇدەك ماجال قالمىدى. خۇددى بۇزرۇكلار ئېيتقاندەك:

كىشى ئاچ قالسا ئەزىز جاندىن تويار،
ھەر بالاغا بەشىنى قارشى قويار.

مەستۇقە ئۇلارنىڭ ھەرىس ئىچىرىقلىرىنى نەسىھەت تۇغى بىلەن باغلاش مۇمكىن ئەمەسلىگىنى چۈشىنىپتۇ.

ھەرىس بويىنۇڭغا بولغاندا كەمەن،
بوشانماقلىغىڭ بولمىغاي ئاسان.

شۇڭا، مەستۇقە ئۇلاردىن ئايرىلىپ بىر تەرەپكە كەتمەكچى بوپتۇ. لېكىن قازا ئۇنى تەقدىر زەنجىرى بىلەن باغلاپ توزاق تەرەپكە تارتىپتۇ.

مەن بارماقچى ئۇ يانغا،
ئۇ تارتىدۇ بۇ يانغا.

شۇنداق قىلىپ، كەپتەرلەر ئېھتىيات قىلماي، ھەممىسى بىرلا يەرگە چۈشۈپتۇ ۋە دان چوقۇشقا باشلىشى بىلەنلا ئوۋچىنىڭ توزىغىغا ئىلىنىپتۇ.

ــ ھەي نادانلار! مەن سەنلەرگە ئالدىراڭغۇلۇقنىڭ ئاقىۋىتى يامان دەپ دىمىدىمۇ؟ مانا كورۇڭلار! ــ دەپ پەريات قىلىپتۇ مەستۇقە.

ئەي كۆڭۈل ھەر ياندا كوپتۇر ئىشق يولىنىڭ ئاپىتى،
ئالدىراپ قويما قەدەم ھەر كىم يېقىلغاي ئاقىۋەت.

بىچارە كەپتەرلەر ھەيران ۋە خىجىل بولۇپ، دېمىنى چىقىرىشالماي تۇرغاندا، ئوۋچى دالدىدىن چىقىپ خوشاللىق بىلەن

لەن ئۇلارنى ئالغلى مېڭىپتۇ. كەپتەرلەر ئۇۋچىنىڭ كېلىۋاتقانلىغىنى كورۇپ، تېپىرلىشىپ، ھەرقايسىسى ئوزىنى قوتۇلدۇرۇش ئۈچۈن پۇت تېپىشىپ، قانات سوقۇشقا باشلاپتۇ.

— ھەي بۇرادەرلەر! — دەپتۇ مەستۇقە، — سىلەر ئوزەڭلارنىلا قوتقۇزماقنى كوزلەپ باشقا دوستلارنىڭ قوتۇلۇش - قوتۇلماسلىغى بىلەن كارىڭلار يوق. بۇنداق ئىشلار دوستلۇقنىڭ شەرتى ئەمەس. مۇھەببەت مەزھىبىدە ئوزىنىڭ قوتۇلۇشىدىن دوستىنىڭ قوتۇلۇشىنى ئارتۇق بىلگەن كىشى ھەقىقى دوست ھىساپلىنىدۇ. بىر قېتىم ئىككى دوست كېمىگە چۈشۈپ دەريادا كېتىۋاتقاندا، كېمە پاچاقلىنىپ ئىككىلىسى غەرق بولۇپ كەتكەن ئىكەن. كېمىچى ئۇلاردىن بىرىنى بولسىمۇ قوتقۇزۇۋېلىش ئۈچۈن سۇغا سەكرەپ چۈشۈپ، ئۇلارنىڭ قايسىسىنىڭ قېشىغا بارسا شۇ:

بۇ بالادىن قوتقۇزۇشقا ئەي كىشى،
مېنى قويغىل تۇت ئۇ دوستۇم ئىلكىنى.

دەپ پەريات قىلىشقان ئىكەن. ئەگەر سىلەردىمۇ، خۇددى شۇنداق، دوستۇڭلارنىڭ قوتۇلۇشىنى ئوزەڭلارنىڭ قوتۇلۇشىدىن ئەلا بىلىدىغان مۇرۇۋەت بولسا، ھەممەڭلار بىرلىشىپ، بىر ياقتا كۇچەپ كورۇڭلار، ئىتتىپاقلىق بەركىتىدىن توزاق يەردىن ئاجراپ، بىر قوتۇلۇپ كەتسەك ئەجەپ ئەمەس.

كەپتەرلەر بۇ چارە بويىچە ئىش قىلغان ئىكەن. توزاق ئورنىدىن ئاجراپتۇ. كەپتەرلەر توزاقنى كوتىرىپ ئۇچۇپتۇ. ئۇۋچى "ئۇلار ئاخىر ھالسىزلىنىپ يىقىلىدۇ" دەپ تاما قىلىپ، ئاسمانغا قاراپ ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن يۇگۇرۇپتۇ.

قاغا بۇ ۋەقەنى كورۇپ، ئوز - ئوزىگە "ياپىر، بۇ جاھاندا بۇنداق ۋەقەدىن يەنە بىرى يوز بەرمەس. ئاۋال بۇلارنىڭ ئارقىسىدىن بېرىپ كورۇپ باقايچۇ، ئىشلار قانداقراق تۈگەركىن. ئۇنىڭدىن تەجرىبە ئالسام، بىر چاغلاردا كارغا ياراپ قالار" دەپتۇ.

زامان تەجرىبىسىدىن ئېلىپ يۇر بەھرە،
بىر زامان كېرەك بولار بالا دەپئىگە.

شۇنداق قىلىپ، قاغا ئۇلارنىڭ كەينىدىن پەرۋاز قىپتۇ. مەستۇقە ئوز قەۋمى بىلەن كېتىۋېتىپ، ئارقىسىغا نەزەر سېلىپ، ئۇۋچىنىڭ تېخى ئۇمىد ئۇزمەي يۇگۇرۇپ كېلىۋاتقانلىغىنى كورۇپتۇ - دە، ھەمراىلرىغا: "ئاگاھ بولۇڭلار، ئۇ قىزىل كوز ئۇۋچى تېخى بىزنىڭ قەستىمىزدە يۇرۇپتۇ. مېنىڭ مەسلىھەتىم شۇكى، جاڭگاللىقتىن چىقىپ يۇرت ئىچىگە ئۇچايلى. باغلار ۋە ئىمارەتلەر ئارىسىدىن يول تاپالماي، بىزنى كوزىدىن يوقىتىپ قويسا، نائۇمىت بولۇپ كېتىدۇ" دەپتۇ. كەپتەرلەر ئۇنىڭ ئېيتقىنىغا ئەمەل قىلىپ، كەنتلەر ئىچىگە قاراپ ئۇچۇپ، ئۇۋچىنىڭ كوزىدىن غايىپ بوپتۇ. ئۇۋچى ھەسرەت چېكىپ، ئارقىسىغا قايتىپ كېتىپتۇ. قاغا بولسا ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن كېتىۋېرىپتۇ.

غەيرى كىشىلەردىن پەندى - نەسىھەت ۋە تەجرىبە ئالالىغان كىشى سائادەتمەن كىشىدۇر. باشقىلارنىڭ پايدىلىق ۋە زىيانلىق ئىشلىرىنى سىناپ كورۇپ، ئۇنىڭدىن بەھرە ئالالىغان، پايدا يەتكەن ئىشنى قىلىپ، زىيان يەتكەن ئىشنى تاشلىيالىغان كىشى ئەقىللىق كىشىدۇر.

كەپتەرلەر ئۇۋچىنىڭ داغدۇغىسىدىن خاتىرجەم بولغاندىن كېيىن، توزاقتىن قۇتۇلۇش ئۇچۇن مەستۇقەدىن مەسلىھەت سوراپتۇ.

— بۇ ھالاكەتتىن بىر ۋاپادار دوستىنىڭ ياردىمىسىز قۇتۇلغىلى بولمايدۇ، — دەپتۇ توغرا تەدبىرلىك، ئەقىللىق مەستۇقە، — بىر ھەمرا بولمىسا بىلىمەيدىغان يولدا ماڭغىلى بولمايدۇ. بۇ تەرەپتە زېرەك ئىسىملىك بىر چاشقان بار. ئۇ مېنىڭ مېھرىۋان كونا دوستۇم.

ئىخلاسلىق رەپىق يارى ۋاپادار،
شەپقەتلىك ئۇلپەت ياخشى مەدەتكار.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئۇنىڭ قېشىغا بارساق، بەلكىم بۇ تۇتقۇنلۇقتىن تاجرىشىمىزغا ياردەم بېرەر.

ئۇ چاشقانىنىڭ ئۇۋىسى بىر ۋەيرانلىقتا ئىكەن. ئۇلار شۇ يەرگە چۈشۈپ مەستۇقىنىڭ ئىسمىنى تۇتۇپ ۋاقىرىشىپتۇ. مەستۇقىنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاش بىلەنلا زېرەك دەرھال يۇگۇرۇپ چىقىپتۇ ۋە دوستىنىڭ بالا زەنجىرى ئىچىدە ئىكەنلىگىنى كورۇپ، كوز بۇلغىدىن چىققان قانلىق ياش ئېرىغىنى يۇز سەھىنىسىگە ئاققۇزۇپتۇ؛ كويىگەن جىگىرىدىن چىققان دەرتلىك ئاھىنى توققۇز پەلەككە يەتكۈزۈپتۇ.

نەكۈن چۈشتى بېشىمغا - يۇ بۇ نىمە ھال،
سەۋرى قىلماق ماڭا ئەمدى كەلدى مالال.
تۇرسا دوستۇم بالا ئىچرە چېكىپ ئەلەم،
ئولتۇرالاي نېچۈك بۇندا خاتىرىم جەم.

ــ ئەي بۇرادەر ئەزىز، ئەي ياخشى دوستۇم! قانداق ھىلە بىلەن بۇ توزاقتا چۈشۈپ قالدىڭ؟ نىمە سەۋەپتىن بۇ رەنج ئەلەمگە ئۇچراپ قالدىڭ؟ ــ دەپ سوراپتۇ زېرەك.

ــ ياخشىلىق ۋە يامانلىق، پايدا ۋە زىيان قازايۇ - قەدەر دامىغا باغلاقلىق بولىدۇ. ھەرقانداق دانىشمەنمۇ تەقدىرى ئەزەل دېۋانىخانىسىدا مەشۇت قەلەم بىلەن مەخلۇقات ئەھۋالى دەپتىرىنىڭ بەتلىرىگە يېزىلغان تەقدىر ئىرادىسىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ.

ھەرنە ئاچچىق - تاتلىق ئىشنى ھوكمىگە يازدى قەلەم،
سېنىڭ ئاچچىقلانمىغىڭدىن يوق قازاغا قىلچە غەم.

قازا بىزنىڭ كوزىمىزدە دانىي جىلۋىگە كەلتۈردى. ھەمرالىرىمنى سەۋرسىزلىك قىلىشتىن ۋە ئالدىراشتىن مەنئى قىلدىم. لېكىن تەقدىر قولى غەپلەت پەردىسىنى مېنىڭ كوزۈمگە تۇتتى.

شۇنىڭ بىلەن ھەممىز بىرلىكتە بۇ مۇشەققەت ۋە بالانىڭ ئىلـ
كىگە گىرىپتار بولدۇق، ــ دەپتۇ مەستۇقە.

ــ سەندەك دانا ۋە ھۇشيار كىشى قازا ئۇقىغا تەدبىر قالـ
قىنىنى تۇتالمىسا، بۇ ئەيىپ ئەمەسمۇ؟ ــ دەپتۇ زېرەك ئەجەپلىنىپ.

ــ بۇ سوزنى قوي،ــ دەپتۇ مەستۇقە،ــ ئەقىل ـ ئىدراك، قۇۋۋەت ۋە شەۋكەتتە مەندىن ئارتۇقلارمۇ قازايى ئىلاھىدىن باش قايتۇـ رالمايدۇ. جاھانىدا تەڭرى ھوكمىنى يانىدۇرالايدىغان مەخلۇق يوق بولغىنىدەك، تەڭرى پەرمانىنى كېيىنگە سۈرەلىگۈچمۇ مەۋجۇت ئەمەس. ئەگەر قازا ھوكمى ئىراده زەنجىرىنى تەۋرەتسە، بېلىقنى دەريانىڭ ئاستىدىن ئاسمانىڭ قەرىگە چىقىرالايدۇ ۋە قۇشنى ئاسمانىڭ ئەۋجىدىن زىمىنىڭ ئۇستىگە چۈشۈرەلەيدۇ. پۈتۈن مەخلۇقاتقا قازايى ـ قەدەر ئەمرىگە بويۇن سۇنۇش ۋە رازى بولۇشـ تىن باشقا چارە يوق.

بولسىمۇ گەر زاتى ئالەم ھەر كىمەرسە،
ھەق ھوكمىنى بۇزالمىغاي ھېچ نىمەرسە.
يەتسە ئىنسانغا قازايى ھەق ئەگەر،
بارچە ئاقىل بولغۇسىدۇر كور ۋە گەر.
چىقمۇسى بولسا بېلىقلار تاشقىرى،
كىرگۈسى دام ئىچرە قۇشلارنىڭ بېرى.
ھەق قازاسى خۇددى بىر قاتتىق بوران،
خەلق ئۇنىڭ ئالدىدا گويا كى سامان.

بىلىمەك كېرەككى، قازا كەلگەن ۋاقتىدا، دانا كىشىمۇ نادان بولۇپ قالىدۇ. بۇنداق چاغدا شاھلار بىلەن گادايلار باپ ـ باراۋەر بولۇپ قالىدۇ.

يانمىغاي بايلىق بىلەن يا كۈچ بىلەن ھوكمى قازا،
پەتكۈزۈپ بولماس قازا پەرمانىغا پەن زادىلا.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ـــ خاتىرەڭنى پەرىشان قىلما، ـــ دەپتۇ زېرەك مەستۇقىگە، ـــ خۇدادىن كەلگەن قازا ئىنسانىنىڭ قەددى ـ قامىتىگە لايىق تىكىلگەن شۇ داق بىر لىباسكى، خاھ ياقسىغا دولەت تۇگمىسى قادالغان بولسۇن، خاھ ئىشتىگى جاپا پەۋزى بىلەن تىكىلگەن بولسۇن، بۇ ئىنسان ئۇچۇن ئىنايەت ۋە كارامەت ئىكەنلىگى شۇبھىسىزدۇر. شۇڭا ھەچكىم ئۇنىڭ ھەقىقتىنى چۇشىنەلمەيدۇ. سەندە يوق نەرسە ساڭا يەتسە، ئۇنىڭغا شۇكرى قىل. كىمگە قازا ساقىيسىدىن ھەر نەرسە يەتسە شۇ لۇتفىدۇر، دىيىلگەنگە ئوخشاش، ھەرقانداق نەرسە ساڭا توغرا كېلىپ قالسا، ئۇنىڭغا ياخشى مۇئامىلە قىلساڭ، ئۇ سېنىڭ ياخشىلىغىڭ. بۇزرۇكلار: ھەسەل يىمەكچى بولساڭ ھەرە نەشتىرىدىن قورقماسلىغىڭ كېرەك؛ راھەت گۇلىنى ئۇزمەكچى بولساڭ مېھنەت تىكىنىدىن قورقما، دەپ ئېيتىشقان. ھەرقانداق مەقسەت كوپ قىيىنچىلىق بىلەن ھەل بولىدۇ.

زېرەك مەستۇقىگە بۇ سوزلەرنى ئېيتقاچ، مەستۇقە باغلىنىپ قالغان يىپلارنى قىيىشقا كىرىشىپتۇ.

ـــ ھەي مېھرىۋان دوستۇم، ـــ دەپتۇ مەستۇقە، ـــ ئاۋال ھەمراللىرىمنى بوشىتىپ، مېنى خاتىرجەم قىلغىن. ئۇلاردىن كېيىن مېنى بوشات.

چاشقان بۇ سوزگە ئۇنىماي ئوز ئىشىغا مەشغۇل بولۇۋېرىپتۇ.

ـــ ھەي زېرەك، ئەگەر مېنىڭ رازىلىغىمنى خالىساڭ سوزۇمگە ئۇنا. مەندىن بۇرۇن ھەمراللىرىمنى بوشاتقىن، ـــ دەپتۇ يەنە مەستۇقە.

ـــ يەنە بۇ سوزنى تەكرارلايسەنغۇ، ـــ دەپتۇ زېرەك، ـــ ئوز جېنىڭغا ئىچىڭ ئاغرىمايدىكەن ـ دە! "ھەر ئىشنى ئوزەڭدىن باشلا" دىگەن ھىكمەتلىك سوزنى ئاڭلىمىغانمۇسەن؟

ـــ ھەقىتاالا مېنى كەپتەرلەرنىڭ چوڭى قىپتۇ. ئۇلارنىڭ مەسئۇلىيىتىنى مېنىڭ گەدىنىمگە ئارتىپتۇ، ـــ دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ مەستۇقە، ـــ دىمەك ئۇلارنىڭ مەندە پۇقرادارچىلىق ھەققى بار. مېنىڭ ئۇلاردا سەرۋازلىق ھەققىم بار. مەن ھەر دائىم ئۇلارغا

غەمخورلۇق قىلىشىم، شەپقەت كورسەتشىم ۋە ئۇلارنى ئاسرىشىم كېرەك. ھەرقانداق پادىشا ئەگەر ئوزىنىڭ راھىتىنلا كوزلەپ، پۇقرالىرىنى جاپاغا قويسا، تېز-ئارىدا ئۇنىڭ راھەت بۇلىغى تەمىسى، دولىتىنىڭ كوزى قارىغۇ بولىدۇ.

ئەگەر خالساڭ ئوز راھىتىڭنى،
ئارام ئالالماس يۇرتۇڭدا ھەچكىم.

ــ پادىشا دىگەن پۇقرالارنىڭ ئارىسىدا خۇددى تەندىكى جانغا ئوخشايدۇ، ــ دەپتۇ چاشقان، ــ شۇڭا جاننى قۇتقۇزۇشنى كوزلەش كېرەك. ئەگەر جانغا ئاپەت يەتسە، پۇتۇن تەنىڭ ساق بولغىنىڭ نىمە پايدىسى. باشقا يەر نىمە بولسا مەيلى، لېكىن باشتىن بىر تال مويمۇ زىيانغا ئۇچرىمىسۇن.

ــ ئەگەر مېنى بالدۇر بوشاتساڭ، ھېرىپ قېلىپ باشقا ھەمراللىرىمنى بوشاتماي قويارسەنمىكىن دەپ ئەنسىرەيمەن، ــ دەپتۇ مەستۇقە، ــ ئەمما مەن باغلاقلىق بولسام ئۇلارنى بوشاتقىچە ھەرقانچە ھارغان بولساڭمۇ، بەلكىم مېنى باغلاقلىق ھالدا تاشلاپ قويماسلىغىڭ مۇمكىن. ئۇندىن تاشقىرى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىلەن بالا ۋاقتىمدىن تارتىپ بىللە ئوسكەن. ئەگەر قۇتۇلۇش بېغىدىمۇ بىللە بولمىسام بۇ ئىنساپسىزلىق بولىدۇ.

سەن دىگەيسەن ئۇ كىشىنى دوست ۋە يار،
بولسا ساڭا شاتلىقۇ ھەم غەمدە يار.
بولمىسا ئۇ راھەتۇ مېھنەتتە بىر،
دوست ئەمەس دۇشمەن ئىزۇر ئۇ بى نەزىر.

ــ توغرا، چوڭلارنىڭ كىچىكلەرگە مەرھىمىتى مانا مۇشۇنداق بولۇش كېرەك، ــ دەپتۇ چاشقان، ــ بۇنداق ياخشى ئەخلاقىڭ ۋە

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاپ تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورىسى

كوڭۇلدىكىدەك شەرتىڭدىن دوستلارنىڭ ئەقىدىلىرى ۋە يۇقىرىلار-نىڭ ئىشەنچىسى زىيادە بولىدۇ.

دوستلارنىڭ قەلبىگە لايىق ئۇ كىشى،
باغلىنىپ قالغانتى يەشمەكتۇر ئىشى.

زېرەك ئالدىراپ يۈرۈپ، ھەممە كەپتەرلەر چىرمالغان يىپ-لارنى قىيىپتۇ. ئاخىردا مەستۇقىنىڭ بويىنىنمۇ بۇ بالادىن خالاس قىلىپتۇ.

كەپتەرلەر چاشقانغا رەھمەت ئېيتىپ، ئۇز ۋەتەنلىرىگە خو-شال-خورام قايتىشىپتۇ. چاشقان بولسا توشۇككە كىرىپ كېتىپتۇ.

قاغا چاشقاننىڭ كەپتەرلەرگە قىلغان ياردىمىنى كۆرۈپ، مەنمۇ ئاشۇ چاشقان بىلەن دوست بولۇشۇم كېرەك، چۈنكى كەپ-تەرلەرگە بولغان ھادىسە مېنىڭمۇ بېشىمغا كەلسە بۇنداق ياخشى دوست ماڭىسمۇ لازىم بولۇپ قالىدۇ، دەپ ئويلاپتۇ.

مەشرىقۇ-مەغرىپتە يار-دوست كوپ ئىرۇر،
لىك ئۇلار ئىچرە ۋاپالىق كەم دۇرۇر.
ھەر كىشى يارىم مېنىڭ دەپ بولما گول،
كىم كوتەرسە ئېغىرىڭنى يارى بول.

شۇنىڭ بىلەن قاغا ئاستا چاشقاننىڭ توشۇگىنىڭ ئاغزىغا كېلىپ قىچقىرىپتۇ، چاشقان سوراپتۇ:

— كىم سەن؟

— مەن قاغا، سەن بىلەن زورۇر ئىشىم بار ئىدى، — دەپ-تۇ قاغا.

زېرەك ھوشيار چاشقان بولۇپ، تىرىكچىلىكىنىڭ ئىسسىق-سوغۇقىنى باشتىن كەچۈرگەچكە ۋە دەۋرانىنىڭ يامان-ياخشىسىنى

تەھلل قىلىپ كورگەچكە، كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى بولۇپ قېلىش ئېھتىمالى بولغان يامان ھادىسىلەردىن قۇتۇلۇش چارىسىنى كوزلەپ، ئۇۋۇسندا ناھايىتى كوپ توشۇكلەرنى كولاپ ۋە بۇ توشۇكلەردىن بىر بىرىگە يول ئېچىپ قويغان ئىكەن. ئۇ قاغىسىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، بىسەرەمجان بوپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

— سېنىڭ مەن بىلەن نىمە ئىشىڭ بار؟ بىز بىر بىرىمىزگە تەڭ كەلمىسەك؟

قاغا بولغان ۋەقەنى ئاۋالدىن ئاخىرىغىچە تولۇق بايان قىلىپتۇ ۋە:

— سېنىڭ مۇرۇۋۋەتلىك، ھەقسىزلىكىڭ ماڭا مەلۇم بولدى. كەپتەرلەرنى دوستلۇق ۋە ۋاپادارلىغىڭنىڭ بەركىتى بىلەن بالادىن قۇتقۇزغانلىغىڭنى كورگەچكە، سېنىڭ دوستلۇق رىشتەڭگە بوينۇمنى باغلىدىم. سەن بىلەن بىر دىل - بىر نىيەتتە دوست بولۇشنى خالايمەن، — دەپتۇ.

ئۇلپەتچىلىك سازىڭغا دىل بولدى مايىل،
ۋىسالىڭنى ئىزلىگەندەك خەستە سايىل.

— ماڭا مەن بىلەن ھەمسوھبەت بولۇشقا يول يوق.

كورمىدىم بازار ئىچىدە كوپ زىياندىن ئوزگە نەپ،
بولغىلى كەپسەن ئاراغا كۈن چىقىپ پاتقۇنچە يار.

بىھۇدە كايىسما، مۇيەسسەر بولمايدىغان نەرسىنى تەلەپ قىلما، بۇ قۇرۇقلۇقتا كېمە سورىگەنگە ياكى دەريادا ئات چاپتۇر- غانغا ئوخشاش گەپ، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ چاشقان.

كوتەر دامىڭنىمۇ ئوزگە شىكارنىڭ قەستىدە بولغىل،
بۇ جانۋارنى كورۈپسەن ئۇ كەمەندىڭ دامىغا چۈشمەس.

www.uyghurkitap.com

ـــ ئۇنداق سوزلەرنى قوي، ـــ دەپتۇ قاغا، ـــ سېخىلار مۇھتاج لارنى قۇرۇق ياندۇرمايدۇ. مەن يۇز بېرىش ئېھتىمالى بولغان ھادىسىلەرنىڭ جاپاسىدىن سېنىڭ ئالدىڭغا پانا ئىزلەپ كەلدىم.

ئاستانەڭدىن بولەك مەن تاپمىدىم ھېچ بىر پاناھ،
بۇ ئىشىكتىن ئوزگە يوقتۇر بېشىمغا ھاۋالەگاھ.

بوسۇغاڭنىڭ تۆۋىدە خىزمەت قىلىشنى ئوزەمگە ئابروي دەپ بىلىدىغان تۇرسام، ئەمدى قانداقمۇ باش قايتۇرۇپ نېرى كېتەلەيمەن.

گەر قىلىچ بىرلە سىياسەت ئەيلىسەڭ سەن پادىشا،
گەر مېنى بەندەم دېسەڭ ئەمرىڭدىمەن مەن قارا قۇل.

ـــ ئەي قاغا، ـــ دەپتۇ چاشقان، ـــ ئالدامچىلىق قىلىپ، ھىلە دانىلىرىنى چاچما. مەن سىلەرنىڭ سىرىڭلارنى ياخشى بىلەمەن. سەن مېنىڭ جىنسىم ئەمەس. شۇڭا، سېنىڭ سوھبىتىڭدىن قورقىمەن. ناجىنسىنىڭ سوھبىتى جانغا قاتتىق ئازاپتۇر. مەن ھېچقاچان سەندىن خاتىرجەم بولالمايمەن. بىراۋ بىر كىم بىلەن دوست بولۇپ، ئۇنىڭ زەرىرىدىن خاتىرجەم بولالمىسا، خۇددى كەكلىكتەك زىيانغا ئۇچرايدۇ.

ـــ ئۇ، قانداق ئىش ئىكەن؟ ـــ دەپ سوراپتۇ قاغا.

ـــ بىر كەكلىك، ـــ دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ چاشقان.

كەكلىك بىلەن قارچۇغنىڭ ھېكايىسى

بىر كەكلىك تاغ باغرىدا يورغىلاپ يۈرگەن ئىكەن. ئۇنىڭ سايرىغان ئاۋازى تاغنىڭ ئەكس ساداسى بىلەن قوشۇلۇپ، ئاسمان گۈمبىزىدە ياڭرايدىكەن. تاسادىپەن بىر قارچۇغا ئاسماندا

پەرۋاز قىلىپ يۇرۇپ، كەكلىككە نەزىرى چۈشۈپ قاپتۇ ۋە ئۇنىڭ چىرايلىق مېڭىشلىرىنى كورۇپ، جان بېغىشلىغۇچى ئاۋازىنى ئاڭلاپ، كوڭلىدە مۇھەببەت قوزغىلىپتۇ.

قارچۇغا ئوزىچە: "بۇ ئالەمدە مۇناسىپ يارسىز ئوتكىلى بولمايدۇ"، "كىشىنىڭ يارى بولمىسا ئۇ بىماردۇر"، "كىشىنىڭ يارى بولمىسا ئۇنىڭ كوڭلى ئېچىلمايدۇ" دېگەن تەمسىللەر بارغۇ. بۇ كەكلىك ھەقىقەتەن شۇنداق بىر دىلنى ئېرىتىدىغۇچى شېرىن ھەركەتلىك ئىكەنكى، بۇنداق رەپىق بىلەن بىللە بولسا كىشىنىڭ روھى تازىلىنىپ، كوڭلى شات ۋە بەغەم بولىدۇ،" دەپ ئويلاپتۇ.

بىر يار كېرەككىم ئانداقكى يارى،
كېرەك چاغدا كىشىنىڭ مەدەتكارى.
يۈزىنى كورمەك بىلەن كەتكۈسى،
دىل ئەينىگىدىن غەمنىڭ غۇبارى.

شۇنىڭ بىلەن قارچۇغا ئاستا كەكلىك تەرەپكە مېڭىپتۇ. كەكلىك ئۇنىڭ كېلىۋاتقانلىغىنى كورۇپ، ھەزەر قىلىپ، تاشنىڭ كاۋىكىغا كىرىۋاپتۇ. قارچۇغا ئۇ كاۋاكنىڭ ئاغزىغا كېلىپ ئولتۇ-رۇپ، كوكۈل ماجرالىرىنى بايان قىلىشقا باشلاپتۇ:

— ئەي كەكلىك! مەن بۇندىن بۇرۇن، سېنىڭ ھۇنەرلىرىڭ-دىن غاپىل ئىدىم. بۇگۈن سايرىغىنىڭنى ئاڭلاپ، كوڭلۈمگە بىر خوشاللىق ھاسىل بولدى. چىرايلىق مېڭىشلىرىڭ جېنىمنى ئەسىر قىلدى. ئەمدى مەندىن قورقمىغىن. مەن بىلەن ئاشنا بولغىن. مۇھەببەتنىڭ باشلىنىشى مەنپەئەت بىلەن نەتىجىلىنىدۇ.

دوستلۇق شۇنداق دەرەخكى، پىشسا مەقسەت مېۋىسى،
قانچە كوپ ئۇزسەڭ ئۇنىڭدىن، شۇنچە كوپ پەيدا بولۇر.

— هەي قانخور زالىم! — دەپتۇ كەكلىك ئۇنىڭغا جاۋابەن. — مېنى قەستلەيمەن دەپ ئاۋارە بولماي، باشقىلارنىڭ قېشىغا بارساڭچۇ. تەلەتكىنى كورۇشنى خىيالىمغۇ كەلتۈرگىنىم يوق. مەندە سېنىڭ ۋىسالىڭنى خىيال قىلغۇدەك ماجالمۇ يوق. ئەگەر بىر كىشى ئوت بىلەن سۇنىڭ بىر يەردە قوشۇلغىنىنى كورگەن بولسا، مەن سەن بىلەن ئاشنا بولۇشنى تەسەۋۋۇر قىلالايمەن. كىشى ئاپتاپ بىلەن سايە ئۇلپەت بولغانلىغىنى كورگەن بولسا، سەن بىلەن مېنىڭ ھەمرا بولۇشۇمنى ئويلىشى مۇمكىن. بۇ خام خىيالنى تاشلا. بۇنىڭدىن ھېچ ئىش چىقمايدۇ.

— هەي ئەزىز دوستۇم! — دەپتۇ قارچۇغا. — ئويلاپراق گۇمان قىل. مەندەك زور ۋە كۇچلۇك قۇشنىڭ سەندەكلەرنى ئۇۋلاش ئۇچۇن چاڭگىلىم تۇتالماس بولۇپ قالغىنى يوق؛ تېنىڭنى پارە - پارە قىلغىلى تۇمشۇغۇم جانسىز بولۇپ قالغىنى يوق. ساڭا شۇنداق يۇمشاق سوزلەۋاتسەمەن. بۇنىڭدا ساڭا ئاشنا بولۇشنى ئارزۇ قىلىشتىن باشقا نىمە غەرەز بولسۇن؟ مېنى سەن بىلەن ھەمدەم ۋە ئۇلپەت بولۇش ئارزۇسى مۇشۇ دەرىجىگە كەلتۈردى ئەمەسمۇ؟ ئەگەر مەن بىلەن ھەمسوھبەت بولساڭ ناھايىتى كوپ پايدا كورىسەن. بىرىنچىدىن، مېنىڭ ساڭا بۇنداق ئىززەت - ھورمەت قىلغىنىمنى باشقا قارچۇغىلار بىلىشسە، ھەچقايسىسى ساڭا تەھدىت سېلىشقا پېتىنالمايدۇ - دە، سەن تىنچ ۋە خاتىرجەم ھالدا ھەر تەرەپلەرگە بېرىپ يۇرۇۋېرىسەن. ئىككىنچىدىن، سېنى مەن ئوردامغا ئاپارسام شۇنداق ئىگىز جايلاردا ئولتۇرۇپ، باشقا كەكلىكلەردىن مەرتىۋەڭ يۇقۇرى بولىدۇ. ئۇچىنچىدىن، ئوز تائىپەڭدىن بىرەرسىگە ئىشقىڭ چۈشۈپ، مەيلىڭنى بەرمەك بولساڭ، ئۇنى دەرھال ئەپكېلىپ، ساڭا جۇپ قىلىپ قويىمەن. ئۇنىڭ بىلەن كوڭۈل ئېچىپ، مۇرادىڭنى ھاسىل قىلىپ، دەۋر سۇرۇپ يۇرۇۋېرىسەن. ساڭا چەرخىتىن جەۋرە كەلسۇن، نە راھەتتىن مالالىلىق يەتسۇن. مەقسەدىڭ ھاسىل، مۇرادىڭ ۋاسىل

بولىدۇ ئەمەسمۇ؟

— سەن قۇشلارنىڭ پادىشاھى سەن. مەن بولسام پۇقرالار-نىڭ بىرسىمەن. سېنىڭ ئالدىڭدا بىرەڭ پېقىرلەر خۇش كەلمەيمىز ۋە رەسىم - رۇسۇم، ھىلە - مىكىرلىرىڭدىن خالى بولالمايمىز. ئەگەر سېنىڭ ھوزۇرۇڭدا مەندىن بىرەر ناماقۇل ئىش سادىر بولۇپ قېلىپ، سېنىڭ تەبىئىتىڭگە ياقماي قالسا، ماڭا غەزەپلىنىپ قەھ-رىڭنىڭ بەش پەنجىسى ۋۇجۇدۇمدىن تۇتۇن چىقىرىشىمۇ ئېھتىمال. بەس، بىر بۇلۇڭدا خالىغىنە كۇن ئوتكۇزگۇنۇم ئەۋزەل. چوڭلار-نىڭ خىزمىتىنىڭ خەتىرى كوپ بولىدۇ. ئۇنداق ئىشنى ئىختىيار قىلمايمەن، — دەپتۇ كەكلىك.

مەندە ھەد يوقتۇر تاماشا قىلغىلى كۇن يۇزىنى،
سايىدەك قىلسام ماكمان ياخشى ئىرۇر تام تۇۋىنى.

— ھەي بۇرادەر، — دەپتۇ قارچۇغا، — دوستلۇقنىڭ كوزى ئەيىپنى كورۇشكە قارغۇ ئىكەنلىگىنى بىلمەمسەن. دوستتىن بىرەر يامان ئىش سادىر بولۇپ قالسا، ئۇ ئىش ناھايىتى چىرايلىق كورۇنىدىغۇ. دوستىنىڭ ئەيىۋىنى ھۇنەر، زەھىرىنى شېكەر دەپ بىلىشىدۇغۇ! مەن سېنىڭ بارلىق خۇي - پەيلىڭنى مۇھەببەت كوزى بىلەن كورىدىغان تۇرسام، سېنىڭ ئىشلىرىڭ ۋە سوزلىرىڭنى قانداقمۇ ئەيىپلىيەلەيمەن. مەن ھەرگىزمۇ سېنىڭ ئەيىۋىڭگە قارىمايمەن.

كەكلىك ھەرقانچە مۇڭاپىق ئۇزرىلەرنى ئېيتقان بولسىمۇ، قارچۇغا ئۇنى ياخشى گەپلەر بىلەن قايىل قىلىپ، ئاخىرىدا كوپ ۋەدىلەرنى بېرىپ، ئۇنى توشۇكتىن چىقىرىپتۇ ۋە بىر - بىرى بىلەن قۇچاقلىشىپ، ئوتتۇرىدا مۇھەببەت رىشتىسىنى مەھكەم باغلىشىپتۇ. قارچۇغا ئۇنى كوتىرىپ ئوردىسىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. ئۇ يەردە ئەيش - ئىشرەت بىلەن دەۋر سۇرۇشۇپتۇ. ئارىدىن ئىككى - ئۇچ

www.uyghurkitap.com

كۈن ئوتكەندە، كەكلىك قارچۇغىدىن خاتىرجەم بولۇپ، ئۇنىڭدىن ھېيىقمايدىغان بولۇشقا، تارتىنىشنى يېغىشتۇرۇپ قويۇپ، ھەر خىل سوزلەرنى ئېيتىشقا ۋە غەيرى كۆلكىلەرنى كۆلۈشكە باشلاپتۇ. قارچۇغا ئوزىنى چوڭ تۇتۇپ ۋە ئېغىر بولۇپ، ئۇنىڭ ئىشلىرىنى كورمىگەن ۋە ئاڭلىمىغان بولۇۋاپتۇ. ئەمما ھەر بىر بىئەدەپلىكتىن كېيىن، ئۇنىڭ كوڭلىدە ئاداۋەت ئاز - ئازدىن ئورۇن ئېلىشقا باشلاپتۇ. بىر كۈن سەھەردە، قارچۇغا سەل - پەل ئاغرىپ قالغاندىن شكارغا چىقالماپتۇ. شۇڭلاشقا ئۇ ئەتىدىن - كەچكىچە ئاچ قېلىپ، ۋۇجۇددىن ئاچلىق ئوتى ئورلەپ، نەپس ئەجدىھاسى ئاغزىنى ئېچىپ ھەركەتكە كەپتۇ. شۇنداق قىلىپ كەچ كىرىپتۇ. شىددەتلىك ئاچلىق كەكلىككە بولغان ھەممە ئاداۋەتلەرنى قارچۇغىنىڭ يادىغا كەلتۈرۈپتۇ - دە، ئۇنىڭ كوزىگە قىزىللىق تىقىلىپ، كەكلىك تەرەپكە قاراپتۇ. ئەقىل ئاردىكى ۋەدىلەرنى ئەرز قىلىپ، ھەرقانچە نەسىھەت قىلغان بولسىمۇ، ئۇنىڭغا ماقۇل كەلمەپتۇ.

كەكلىك ئۇنىڭ چىھرىسىدە غەزەپ ئەسىرىنى كورۈپ، ئۇنىڭ كوڭلىدىكى غەرىزى ۋە قەستىنى چۈشىنىپ، قورقۇپ تىتىرەپ سوغۇق ئاھ چېكىپتۇ:

ــ دوست بولغان چاغدا، مەقسەت گوھىرىنى سۈزىدىغان بولدۇم دەپ ئويلاپتىكەنمەن. بۇ دەريا سۈيىنىڭ بۇنداق چەكسىز دولقۇنلايدىغانلىقىنى نىمە بىلەي. ۋاي دەرىخ! ئاۋدىلىنى كورۈپلا ئاخىرىغا نەزەر سالماپتىمەن. ئوز جىنسىمدىن بولمىغان نەرسە بىلەن ھەمدەم بوپتىمەن. بۇزرۇكلارنىڭ "ناجىنسنىڭ سوھبىتىدىن ھەزەر قىلغىل" دىگەن نەسىھەتلىرىنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن. بۇگۈن ئومرۇمنىڭ كېمىسى شۇنداق بىر گىرداپقا چۈشۈپتىكى، تەقدىر كېمىچىسى ئۇنى ئۇندىن چىقارماقتا ئاجىزدۇر. ئەمدى نەرەپقەدىلىرىمدىن ۋاپا كەلسۇن، نە ھاياتىمدىن ئۈمىت بولسۇن، نە پەلەكتىن بىر بىشارەت بولسۇن ۋە نە يېڭىدىن دۇنياغا كېلىشىم مۇمكىن بولسۇن!

قارچۇغا ئازار چاڭگىللىنى ئېچىپ، غەزەپ تۈمشۈغىدىن ئوتلار چېچىپ، كەكلىكنى يىمەكچە بانا ئىزلەپتۇ. كەكلىك بولسا ئېھتىيات يۇزىسىدىن ئەدەپ بىلەن مۇئامىلە قىلىپتۇ. قارچۇغا بانا تاپالمايى ئاخىرى مۇنداق دەپتۇ:

— ھەي بىئەدەپ! مەن ئاپتاپتا تۇرىمەنۇ، سەن راھەتلىنىپ سايىدا ئولتۇرىسىنا؟

— ھەي پادىشاھى ئالەم! بۇ كېچە تۇرسا، پۈتۈن ئالەم سايە ئاستىدا تۇرسا، سىزگە قايسى ئاپتاپنىڭ ئىسسىقى تەسىر قىلغاندۇ؟ — دەپتۇ كەكلىك.

— سەن تېخى مېنى يالغانچى قىلامسەن؟ — دەپ قارچۇغا كەكلىكنى كاپ قىلىپ تۇتۇپتۇ - دە پارە - پارە قىلىپ يەپتۇ.

كەلدى كەكلىككە ئولۇم، يۇرگەچ خىرامان سەير ئېتىپ،
ھەم قازا قارچۇغىسىنىڭ ۋەھىمىدىن غاپىل بولۇپ.

بۇ مىسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۇمكى، ھەر كىشى ناجىنىس بىلەن ھەمدەم بولسا ۋە زەرەر يەتكۈزىدىغان بىر كىمنىڭ سوھبىتىدە ئومۇر كەچۈرسە، ئاخىرى ھالاكەتكە ئۇچرىغۇسىدۇر. مەن سېنىڭ ئوزۇغۇڭمەن. شۇڭا ھەرگىز مەندىن تاما قىلىشىڭدىن خاتىرجەم بولالمايمەن. بۇنداق تۇرۇپ، بىرنىڭ ئارىمىزدا قانداقمۇ سوھبەت يولى ئېچىلالىسۇن!

— ياخشىراق ئويلىغىن زېرەك، — دەپتۇ قاغا، — سېنى يىمەكتىن ماڭا نېمە پايدا؛ سەنچىلىك ئاز لوقمىدىن مېنىڭ ئىشتىھايىمغا قانچىلىك مەنپەئەت يېتەر؟ ئەمما سېنىڭ ئۇزۇن ئومۇر كورۇشۇڭدىن ۋە ياخشى سوھبىتىڭدىن ماڭا كوپ مەنپەئەت يېتىشى چوقۇم. مەن سېنى دەپ ئۇزۇن يولدىن مۇشەققەت تارتىپ كەلسەم، سەن مەندىن يۇز ئورۇپ تۇرساڭ راۋا كېلەرمۇ؟ غەرىپلىغىنىڭ ھەققىنى زايا قىلىپ، مېنى مەھرۇم قويساڭ بۇ سېنىڭ ياخ-

شی ئەخلاقىغا ياراشمايدۇ. غېرىپلارغا ياخشىلىق قىلىش كىشىنىڭ ياخشى نامىنى چىقىرىشقا سەۋەپ بولىدۇ. "سەندىكى شۇنداق كوپ مەرھىمەت ۋە تۇگىگىسىز مۇرۇۋەتتىن ئۇمىتۋار بولساڭ ئۇنىڭ قانداق ئەجەپلىنەرلىك يېرى بولسۇن" دىگەن گەپ بارغۇ. سەن مەندەك بىر غېرىپقا رەھىم قىلساڭ ئەجەپ ئەمەس.

چاشقان ئۇنىڭغا جاۋابەن مۇنداق دەپتۇ:

ــ بىزنىڭ ئارىمىزدا چوڭقۇر، كونا ئاداۋەت بار. چۈنكى ئىككى كىشى ئارىسىدا، يۈزەكى ئاداۋەت بولسا، ئۇ ئازراق ئۇزرە ئېيتىش بىلەن كوتىرىلىپ كېتىدۇ. ئەمما ئۇلارنىڭ كونا ۋە چوڭقۇر ئاداۋىتى بولسا، ئۇنىڭغا يۈزەكى ئاداۋەتتىن كىچىككىنە قوشۇلۇپ قالسا، ئۇنى ھېچقانداق سەئى-سەۋەپ بىلەنمۇ تۈگەتكىلى بولمايدۇ. بەلكى ئۇ ئاداۋەت شۇ ئىككى تەننى يوقاتمىسا ئۇزى يوقالمايدۇ. باش كەتمىگىچە باشتىن خىيال كەتمەيدۇ. ھوكۇمالار: چوڭقۇر ئاداۋەت ئىككى خىل بولىدۇ، دەپ ئېيتىشقان. يەنى: زەرەر گاھى دۇشمەنگە يۇزلىنىدۇ؛ گاھى ئۇزگە زەرەر يېتىدۇ. مەسىلەن، پىل بىلەن شىر دۇشمەنلىشىپ قېلىپ جەڭ قىلىشسا، بىردە شىر غالىپ كېلىپ، پىلنى يارىدار قىلىدۇ. بىردە پىل يېڭىپ شىرغا زەخمە يەتكۈزىدۇ. بۇنداق ئاداۋەتنىڭ شىددىتى ھېچ گەپ ئەمەس. چۈنكى رەقىبىنىڭ بىرى يەڭگەنده كۆڭۈل يارىسىغا تەسەللىدىن مەلھەم قۇيۇلىدۇ-دە، ئاداۋىتىنىڭ غۇبارى بىر ئاز پەسلەيدۇ. ئەمما يەنە بىرىنىڭ ئاداۋىتى كۈچىيىدۇ. چۈنكى، زىيان-زەخمەت ھەمىشە بىر تەرەپتە بولىدۇ. مەسىلەن، قوي بىلەن بورە، چاشقان بىلەن مۇشۇك ئوتتۇرىسىدىكى ئاداۋەتتەك، بۇ شۇنداق دەھشەتلىك ۋە مەھكەم ئاداۋەتكى نە چەرخ گەردىشى ئۇنى ئۇزگەرتەلىسۇن ۋە نە زامان ئىختىلاپى ئۇنى بۇزالىسۇن! بىزنىڭ ئارىمىزدىكى ئاداۋەت مۇشۇ سىنىپتىن بولۇپ، بىزنىڭ ھېچقانداق جايىدا يېقىنلىشىشىمىز ۋە دوست بولۇشىمىز مۇمكىن ئەمەس.

گەر سايىگە ئاپتاپ ئارىلاشسا ناگاھ،
كۆن ئوز سەيرىدە تۆن بىلەن بولسا ھەمراھ.
شۇ چاغدىمۇ مەن سەن بىلەن تۆتسام سوھبەت،
ھالىمغا كۆلەر ھەممە گاداي، ھەممە شاھ.

ــ ساڭا باشقا قاغىلار دۇشمەن بولسىمۇ، مەن ھەرگىز ئۇلار - دەك ئەمەسمەن. مېنىڭ كۆڭۈل ئەينىگىم دۇشمەنلىك غۇبارىدىن پاك بولۇپ، ئۇنى غەم شولىسى يورۇتقان. "دىلدىن - دىلغا يول بار" دىگەن گەپ بار. مەن سېنىڭ ساپ ۋە روشەن دىلىڭ مېنىڭ سەمىمى سادىق ۋە ئىخلاسلىق ئىكەنلىگىمگە گۇۋاھلىق بېرىدۇ، دەپ ئۇمىت قىلىمەن. "يارىم كوڭلۇمنىڭ ھالىدىن خەۋەر - دار ئەمەس" دىيىشكە بولمايدۇ، ــ دەپتۇ قاغا.

ــ مۇبالىغە قىلىپ، مېنى ئوزەڭ بىلەن دوست بولۇشقا تەكلىپ قىلىۋاتىسەن، ــ دەپتۇ چاشقان، ــ ئەگەر سېنىڭ تەكلىۋىڭ بىلەنلا دوست بولۇشساق كېچىكمىنە سەۋەپ بىلەن ئارىمىزدىكى دوستلۇق رىشتىسى ئۇزۇلۇپ كېتىشى ھەم سەن ئەسلى ئادىتىڭگە يېنىۋېلىشىڭ ئېھتىمال. بۇ خۇددى سۇنى تۇزلۇققا قۇيسا، ئۇزۇن تۇرۇپ ئۇنىڭ تەمى ۋە رەڭگى ئوزگىرىپ سۇلۇق سۇپىتىدىن چىققان چاغدىمۇ، ئوتقا قۇيسا ئوتنى ئوچۇرەلمىگىنىگە ئوخشايدۇ. چۇنكى سۇپىتى ئوزگەرسىمۇ خۇسۇسىيىتى ئەزگەرمەيدۇ. ئەسلىدىن دۇشمەن بولغانلار بىلەن ئۇلپەت بولۇش قەھرلىك يولۋاس ياكى زەھەر - لىك ئىلانغا دوست بولغانلىقتۇر. دانىشمەنلەر "دۇشمەن ھەر - قانچە مۇھەببەت دەۋاسى قىلىپ، ئىخلاسىنى ئىزھار قىلسىمۇ، ئۇ - نىڭغا ئالدانماڭلار" دىيىشكەن.

دوست سۇرەتلىك رەقىپلەردىن مۇھەببەت ئىزدىمەك،
بولغۇسىدۇر بى گۇمان گۇلخان ئوتىنى گۇل دىمەك.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ توپلىنىش ۋە تارقىلىش مەركىزى

ھەرگىم دۇشمەننىڭ ئەپسانىسى ۋە ئەپسۇنىغا قولاق سالسا ياكى ئۇنىڭغا مەغرۇر بولۇپ ئىشەنسە، ئۇ خۇددى تۇگە منگەن ئادەمدەك ئىشقا دۇچار بولىدۇ.

ــ ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ قاغا.

ــ بىر كىشى توگىگە منىپ سەپەرگە چىققان ئىكەن، ــ دەپ چاشقان ھىكايىسىنى باشلاپتۇ.

توگە منگەن ئادەمنىڭ ھىكايىسى

بىر كىشى توگىگە منىپ سەپەرگە چىققان ئىكەن. يول يۇرۇپ بىر يەرگە يېتىپتۇ. ئۇ يەرگە كارۋانلار كېلىپ چۈشۈپ ئوت قالىغان ئىكەن، ئۇلار كوچىكەندىن كېيىن قالغان چوغلارنى شامال ئۇچۇرۇپ بېرىپ ئورمانلىققا ئوت كەتكەن ئىكەن. ئۇ يەردە بىر ئىلان بار بولۇپ، ئورمانىنىڭ چوڭىسىگە ئوت كېتىپ ئىلان ئوتتۇردا قالغان ئىكەن. ئىلان ئوت ئارىسىدىن قېچىپ چىقىشقا يول تاپالماي، كاۋاپتەك كويۇپ، زەھەرلىك بەدىنىدىن تامچە-تامچە قانلار ئېقىشقا باشلىغاندا، ھىلىقى توگە منگەن ئادەمنى كورۇپ ئۇنىڭغا زارلىنىپ شۇنداق دەپتۇ:

نە بولغايكىم بۇ ئوت ئىچرە ماڭا شەپقەت سۇيىن چاچساڭ،
تەرەھھۇم ئىلكى بىرلە بۇ گىرە بولغان ئىشىم ئاچساڭ.

ئۇ ئادەم رەھىمدىل ۋە مېھرىۋان ئادەم ئىكەن. ئىلاننىڭ نالىسىنى ئاڭلاپ بىچارىلىگىنى كورۇپ: "گەرچە ئىلان ئادىمزاتنىڭ دۇشمىنى بولسىمۇ، شۇنداق ئاجىز ۋە ناتىۋان بولۇپ قاپتۇ. ئۇنىڭغا بىر ياخشىلىق قىلىپ، بۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ ساۋابىنى تاپسام ياخشى ئەمەسمۇ" دەپ ئويلاپتۇ ــ دە، نەيزىنىڭ ئۇچىغا تورۇنى چىگىپ ئۇزىتىپتۇ. ئىلان پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ،

دەرھال تورۇنىڭ ئىچىگە كىرىپتۇ. ئۇ ئادەم ئۇنى تاشقىرىغا ئېلىپ چىقىپ، يەرگە قويۇپتۇ ۋە:

ــ ئەمدى بالادىن نىجات تاپتىڭ. نەنى خالىساڭ شۇ يەرگە بار، لېكىن بۇندىن كېيىن كىشىلەرگە ئازار بېرىشنى قەستلىمە. چۈنكى ئازار بەرگۈچى بۇ دۇنيادا لەنەتكە سازاۋەر ۋە ئاخىرەتتە ئازاپ ـ ئوقۇبەتكە گىرىپتار بولىدۇ. كىشىگە ئازار بېرىشتىن يىراق بول. بۇ ساڭا خاپىلىقتىن خالاس بولۇشۇڭ ئۈچۈن ئەڭ توغرا يولدۇر، ــ دەپتۇ.

ــ بۇ نىمە دېگەن گەپ. مەن سېنى ۋە توگەكنى چاقمىغچە ھېچ يەرگە بارمايمەن، ــ دەپتۇ ئىلان.

ــ مەن ساڭا ياخشىلىق قىلغان ئىدىم، ــ دەپتۇ ئۇ ئادەم، ــ سېنى ئوتتىن قۇتقۇزۇۋالغىنىمنىڭ جازاسى مۇشۇمۇ؟ مەن ساڭا ۋاپا قىلدىم. سېنىڭ ماڭا جاپا قىلىشىڭ ئەدەپ ـ قائىدىگە سىغمايدۇ!

ــ توغرا، ــ دەپتۇ ئىلان، ــ سەن ماڭا ياخشىلىق قىلدىڭ، لېكىن ئورۇنسىز يەرگە قىلدىڭ، سەن مېنىڭ ئوچۇق ـ ئاشكارا زىيانداش ئىكەنلىگىمنى بىلمەمسەن؟ سەن يامانلىق قىلىدىغان يەرگە ياخشىلىق قىلدىڭ. بۇنىڭ جازاسى شۇكى، سەن ئەلەم چېكىشىڭ ۋە جاپا كورۇشۇڭ كېرەك. چۈنكى يامانلارغا ياخشىلىق قىلىش ياخشىلارغا يامانلىق قىلغانلىقتۇر. ياخشىلارغا يامانلىق قىلىش راۋا بولمىغىنىدەك يامانلارغا ياخشىلىق قىلىشمۇ جايىز ئەمەس، بۇندىن تاشقىرى، سىلەر بىلەن بىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدا كونا ئاداۋەت بار. شۇڭا بەرىبىر ماڭا بىر تەشۋىش ئىدىڭ. ئاندىن، سەن "ئولتۇرۇڭلار ئىلاننىڭ ئەركەك ۋە چىشسىنىكىم، نەسىللىرى قۇرۇسۇن" دېگەن ھەدىسكە ئەمەل قىلىشىڭ كېرەك ئىدى. ھەدىس ھوكمىنى بۇزغانلىغىڭ ئۈچۈنمۇ ساڭا نەشتەر ئۇرۇشۇم كېرەك. باشقىلار بۇنىڭدىن تەنبىھ ئالسۇن.

ــ ھەي ئىلان ئىنساپ قىل، ياخشىلىققا يامانلىق قايسى مەزھەپتە راۋا كېلىدىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ ئۇ ئادەم.

— سىلەرنىڭ ئادەتلىكلار شۇنداققۇ، — دەپتۇ ئىلان. — بۇ ئادەتنى مەن سىلەردىن ئۆگەنددىم. ئۇزەكلاردىن ئالغانلىرىنى ئۇزەكلارغا ساتىمەن.

— ئادىمىزاتنىڭ ياخشىلىققا يامانلىق مۇكاپاتى بەرگەنلىگى نەدىن مەلۇم؟ ئەگەر بۇ دەۋايىڭنى بىر گۇۋا بىلەن ئىسپاتلساڭ ھەر نىمە قىلساڭمۇ ئۇنىڭغا رازى بولىمەن، — دەپتۇ ئۇ ئادەم.

ئىلان بېشىنى ئۇستۇن كوتىرىپ قاراپ، يىراقتا بىر كالا تۇرغانلىغىنى كۆرۈپ، ئۇ ئادەمگە:

— يۇر، ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ، بۇ ئەھۋالنىڭ ھەقىقىتىنى ئۇنىڭدىن سورايلى، — دەپتۇ.

ئىككىسى بىللە كالىنىڭ قېشىغا بېرىپ سوراپتۇ:

— ھەي كالا، ياخشىلىقنىڭ مۇكاپاتى نىمە؟

— ئەگەر ئادىمىزاتنىڭ مەزھىپى بويىچە سوردىساڭ، ياخشىلىقنىڭ مۇكاپاتى يامانلىق. مەن ئۇلارنىڭ خىزمىتىدە قېرىدىم. ھەر يىلى بىر بالا تۇغۇپ بەردىم. ئويلىرىنى سۈت ۋە ياغ بىلەن تويۇقلۇزدۇم. ئۇلارنىڭ تورمۇش كەچۈرۈشى مېنىڭ ياخشىلىغىمدىن بولدى. ئەمدىلىكتە مەن تۇغۇشتىن قالدىم. ئىگەم مېنى سەمرىسۇن دەپ بۇ سەھراغا ئەپچىقىپ قويدى. مېنىڭ سەمرىگىنىمنى كورۈپ، تۇنۇگۈن بىرقاسساپنى باشلاپ كېلىپ مېنى ساتتى. بۈگۈن مېنى قۇشخانىغا ئېلىپ بېرىپ قېنىمنى توكىدۇ. مېنىڭ ئۇلارغا قىلغان ياخشىلىغىمنىڭ مۇكاپاتى شۇ بولدى. مېنىڭ ئەھۋالىم مۇشۇ. بۇ دەردىنى كىمگە ئېيتاي ئەمدى. شۇڭا ياخشىلىقنىڭ مۇكاپاتى يامانلىق ئىكەن دەپ ئويلىدىم، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ كالا.

— گۇۋاچىمنىڭ سوزىنى ئاڭلىدىڭ. ئەمدى نەشتەر سالىمەن، — دەپتۇ ئىلان.

— شەرتىمىز بىر گۇۋا بىلەن ھوكۇم قىلىنمايدۇ، — دەپتۇ

ئۇ ئادەم، ــ يەنە بىر گۈڭا كېرەك.

ــ يۈر، ئاۋۇ دەرەخنىن سورايلى، ــ دەپ ئىلان گورۇنگەن دەرەخنى كورسىتىپتۇ.

ئۇلار ئىككىسى بىللە دەرەخنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ. ئىلان دەرەختىن سوراپتۇ:

ــ ياخشىلىقنىڭ مۇكاپاتى نىمە؟

ــ ئادەمزاتنىڭ قائىدىسىدە ياخشىلىقنىڭ مۇكاپاتى يامانلىق، ــ دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ دەرەخ، ــ چۈنكى مەن بۇ چول - باياۋان ئوتتۇرىسىدا ئۇنۇپتىمەن. كىشىلەر - كىشىلەر تۇرغۇچىلارنىڭ خىزمىتىدە تىك تۇرىمەن. ئادەملەر ئىستىقلاپ ۋە ھېرىپ كەلسە، سايەمدە بىر پەس ئولتۇرۇپ راھەتلىنىدۇ - دە، ئۇستۇنگە قاراپ شاخلىرىمنى كورۇپ "پالانى شېخى پالتا سېپىغا لايىقكەن، پۇستانى شېخى كەكە دەستىسىگە مۇناسىپكەن، غولىنى كىشىلەر شال تىلسا ئىشىك بولىدىكەن" دېيىشىپ ئۇزىگە يارىغان شاخلىرىمنى كېسىپ ھەم يېرىپ كېتىدۇ. سايەمدىن شۇنداق راھەتلىنىدۇ - يۇ، ئۇزەمگە مۇنداق جاپا سالىدۇ.

مەن ئول ئەندىشىدەكىم باشى ئۇزرە سايە بەرسەم دەپ،
شۇ بۇ غەم بىرلەكىم يىلتىز يەردىن كوتەرسەم دەپ.

ــ مانا بۇمۇ گۈڭالىقتىن ئوتتى، ــ دەپتۇ ئىلان ئۇ ئادەمگە، ــ ئەمدى ساڭا زەھەر سىلىشتىن توختاشقا ھىچقانداق ئاساس قالمىدى.

ــ ھەي ئىلان، ــ دەپتۇ ئۇ ئادەم، ــ گەرچە گۈڭالارنى تاپقان بولساڭمۇ، جان دىگەن ناھايىتى شىرىن نەرسە ئىكەن. ھاياتتىن ئۈمىت ئۈزمەك ناھايىتى مۇشكۈل ئىكەن. شۇڭا يەنە بىر گۈڭا تاپساڭ ھىچ تالاش - تارتىش قىلماي، ئولۇمگە تەن بېرىپ،

قازا تەرەپكە رىزا بوينىنى سۇناي.

شۇ ئەتراپتا بىر تۇلكە ئۇلارنىڭ مۇنازىرىسىنى ئاماشا قىلىپ تۇرغان ئىكەن.

— بېرىپ ئاشۇ تۇلىكىدىن سورىغىن. نېمە جاۋاپ بېرەركىن، — دەپتۇ ئىلان ئۇ ئادەمگە.

ئۇ ئادەم تۇلكىدىن سوز سوراپ بولغىچە تۇلكە ۋاقىراپتۇ:

— ھەي ئادەم، ياخشىلىقنىڭ مۇكاپاتى يامانلىق ئىكەنلىگىنى بىلمەمسەن. سەن بۇ ئىلاننىڭ ياخشىلىق قىلغانلىغىڭ ئۈچۈن ساڭا يامانلىق لازىم بولىدۇ.

ئۇ ئادەم بولغان ئەھۋالنى تۇلكىگە بىر - بىرلەپ سوزلەپ بېرىپتۇ. تۇلكە ئۇنىڭغا دەپتۇ:

— سەن ئەقىللىق ئادەمدەك كورۈنسەنۇ، ئەقىلسىزلاردەك سوزلەۋاتسەن.

ياراشماس مەرت ئەقىللىققا سوز ئېيتۇردە خاتا ئېيتماق،
راۋا بولماس بىلىملىككە، خىلاپى ماجرا ئېيتماق.

— راست دەيدۇ. مېنى ئاشۇ غانجۇغىسىدا تۇرغان تورۋا بىلەن ئوتتىن ئالدى، — دەپ گۇۋالىق بېرىپتۇ ئىلان.

— بۇ سوزگە قانداق ئىشەنگىلى بولىدۇ؟ بۇنداق چوڭ ئىلان بۇ كىچىك تورۋىغا قانداق سىغىدۇ، — دەپتۇ تۇلكە.

— ئەگەر ئىشەنمىسەڭ، بۇ تورۋىغا يەنە كىرەي، ئوز كوزۇڭ بىلەن كورۇپ ئاندىن ئىشەنگىن، — دەپتۇ ئىلان.

— ئەگەر ئەينى ئەھۋالنى ئوز كوزۇم بىلەن كورسەم، سېنىڭ سوزۇڭنىڭ راستلىغىغا مەنمۇ گۇۋالىق بېرىمەن، — دەپتۇ تۇلكە.

ئۇ ئادەم تورۇنىڭ ئاغزىنى ئېچىپتۇ. ئىلان بولسا تۆلكىنىڭ سوزىگە مەغرۇرلىنىپ تورۇنغا كىرىپتۇ. تۆلكە ئىشارەت قىلىپ دەپتۇ:

دۇشمىنىڭ ئىلكىگە چۈشكەندە بولۇپ ھالى خاراپ،
مەسلىھەت بۇكى ئاڭا بىر دەم ئامانلىق بەرمىگىن.

ئۇ ئادەم تورۇنىڭ ئاغزىنى بوغۇپتۇ-دە، يەرگە ئۇرۇشقا باشلاپتۇ. ئاقۇۋەت ئۇ ئىلان ئولۇپ، دوزاخ ئىلانلىرىغا قوشۇلۇپتۇ. يامانىڭ ئولۇشى خەلقنى خوشال قىلدۇ. بۇ مىسالنىڭ پايدىسى شۇكى، ئەقىللىق ئادەم ھۇشيارلىقنى تاشلىماسلىغى ۋە ئېھتىياتلىقنى ئۇنتۇماسلىغى كېرەك؛ دۇشمەننىڭ ناله - پەريادىغا ئالدانماسلىغى كېرەك. ھەرقانداق شارائىتتا دۇشمەنگە ئىشەنمەسلىگى كېرەك.

كىشى دۇشمەن سوزىگە بولسا مەغرۇر،
دىل ئويىنىڭ چىراغى نۇرسىز بولغاي.
دۇشمەن ساڭا دوست بولغۇسى ئاشۇ پەيتته،
تۇن يۇزىدىن قارالىغى گەر يۇيۇلغاي.

بۇ سوزلەرنى ئاڭلاپ قاغا شۇنداق دەپتۇ:

— بۇ سوزلەرنى ھىكمەت تىلىدىن ئىزھار قىلدىڭ، مەن ئاڭلىدىم. ئەمما سېنىڭ مەرھەمەت ۋە موروۋۇتىڭگە لايىقى شۇكى، بۇنداق سوزنىڭ كاشىلىسىدىن قېچىپ، ئۇمىدىنىڭ يۇزىگە ۋىسال ئىشىگىنى ئېچىشىڭ لازىم. دانىشمەنلەر: "بېخىللاردىن قېچىڭلار ۋە سېخىلارغا دوست بولۇڭلار. چۈنكى سېخىلار دوستلۇق ئۇچۇن بىرسائەتتە مىڭ تۇرلۇك شەپقەت ۋە مېھرىۋانلىق كورسىتىدۇ. بېخىللار بولسا يۇز يىللىق دوستلۇقنىڭ قەدرىنى بىلمەي، ئۇنى بىر پەستە يوق قە-

لۇپتىدۇ" دېيىشكەن. شۇڭا ياخشى كىشىلەر بىلەن دوست بولۇشقا ئالدىرايدۇ، دۇشمەنلىشىشكە ئالدىرىمايدۇ. ئەسكىلىك بولسا بۇنىڭ ئەكسىچە، مەسىلەن، ئالتۇن ئاپىتۇڭا تېز يېقىندۇ، لېكىن پات بۇزۇلمايدۇ. كوزا بىلەن ئۇرۇق تېز سۇنىدۇ ۋە پەقەت كارغا كەلمەيدۇ.

ئىستىگىن دوستلۇقنى ھەر جايدا مۇدام،
تائەبەتكە قىلغۇدەك بولسا داۋام.
ئۇ سارايىنىڭ تام خىشى گەر بولسا خام،
پات ئۇنى يامغۇر سۈيى بۇزغاي تامام.

مەن شۇ ئىشەنچكە يارايدىغانلارنىڭ جۇملىسىدىنمەن. سېنىڭ دەرگاھىڭغا شۇنداق بىر مۇلازىم بولايكى، مۇنداق كېيىن ھېچقانداق كىشىنىڭ ئىشىگىگە بارمايمەن. سېنىڭ سوھبىتىڭگە ئۇلىشالماي قالسام تائام تېتىمايمەن ۋە ئارام ئالمايمەن. ئېتىگىڭنىڭ ئۇچىنى ئوڭايلىق بىلەن قويۇۋەتمەيمەن. چۇنكى مەن ئۇنى تولا قان يۇتۇپ قولۇمغا كەلتۈردۇم.

— مەنمۇ سېنىڭ دوستلۇغىڭغا جېنىم بىلەن خېرىدارمەن. لېكىن بايىقى بانىلارنى كورستىشىم شۇنىڭ ئۈچۈن ئىدىكى، مۇبادا سەن خىيانەت قىلىپ قالساڭ، مەنمۇ يۇقۇرقى بانىلارنىڭ ئوزرە قىلمەن - دە، سەنمۇ مېنى "بىر جىدىلى يوق يۇۋاش - يۇمشاق دوست ئىكەن" دەپ قالمايسەن. سېنىڭ سوزۇڭ باشلانغانىدىن تارتىپ تا ھازىرغىچە سېنىڭ دوستلۇق مۇھەببىتىڭ كوڭلۇمدىن ئورۇن ئالغان ئىدى.

بۇ كوڭۇلدە بولسا ئەگەر ئىشقۇ شەۋق،
ئۇ كوڭۇلدە ھەم بىلىڭ بار مەيلۇ زەۋق.
بەرمىسە ئاشىق مۇشەققەتكە چىدام،
قىلمىغاي يار ئوڭا رىغبەت، ئېھتىرام.

چاشقان شۇ گەپنى دەپ بولۇپ، تاشقىرى چىقىپ توشۇكنىڭ ئاغزىدا تۇرۇپتۇ.

— نىمشقا ئالدىمغا كەلمەيسەن. مۇڭداشمايمزمۇ؟ تېخىچە كوڭلۇڭدە **گۇمان** بارمۇ نىمە؟ — دەپ سوراپتۇ قاغا.

— ئەگەر كىشى دوستىدىن جېنىنىمۇ ئايىمىسا ئۇنى سادىق دوست دېيىش كېرەك، — دەپتۇ چاشقان، — مەن ساڭا شۇنداق جان دوستىمەن. ھەرگىز مال دوستى، نان دوستى ئەمەس. چۈنكى بىركىم بىر كىشىگە تاما بىلەن ياكى سۇلۇھ ئۈچۈن دوست بولماقچى بولسا، ئۇنداق دوست بولۇش ئاسان. لېكىن بىر كىم بىر كىشىگە ۋەزىيەت تەقەززاسى ياكى نەپسىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن دوست بولغان بولسا، ئۇ خۇددى قۇشلارنى ياخشى كۆرگەنلىگى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئۇز پايدىسى ئۈچۈن دان چاچقان بىر ئوۋچىغا ئوخشايدۇ. بۇنداق دوستلۇق غەرەز ئارىلاشقان دوستلۇق بولۇپ، بۇنىڭدىن ئاداۋەت پەيدا بولۇش ئېھتىمالى بار. ھەر كىم دوستلۇق يولىدا جان پىدا قىلسا، ئۇ تەڭداشسىز ۋاپادار دوستتۇر. دوستلۇققا جان ۋە باش بىلەن ئويناشقانلىك دەرىجىسى نان ۋە ئاشقا دوست بولغاندىن مىڭ ھەسسە ئەلا. چۈنكى ئۇز ۋۇجۇدىنى كىشىگە تەقدىم قىلىش ئەڭ چوڭ سېخىلىقتۇر. بۇ جاھاندا كىشىگە پۇل سەدىقە قىلغۇچىلار يۈز مىڭلاپ بولسىمۇ، كىشىگە جېنىنى پىدا قىلغۇچىلار كەم تېپىلىدۇ. مېنىڭ ساڭا پېقىنلىشىشىمدىن ماڭا جان خەتىرى بار. لېكىن مېنىڭ دوستلۇق مۇھەببىتىم شۇ دەرىجىگە يەتتىكى، ئەگەر مېنىڭ جېنىمغا ھاجىتىڭ بولسا، جېنىمنى بېشىمدىن ئورۇپ ئالدىڭدا قويىمەن. ئەگەر سەندىن گۇمان قىلىدىغان بولسام ھەرگىز ئۇز ئىختىيارىم بىلەن ئۇۋامدىن چىقمايتتىم. سېنىڭ ماڭا دوستلۇغۇڭ شەك - شۇبھىدىن خالى بولغان بولسا، مېنىڭمۇ ساڭا نەچچە ھەسسە ئارتۇق ئىخلاس ۋە ئېتىقادىم بولغان بولاتتى. ئەمما سەن بىلەن بىر زاتتىن بولغان يارانلىرىڭ ئەخلاق ۋە مېھىر - شەپقەتتە سەندەك ئەمەس. شۇڭا ئۇلاردىن بىرەرسى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورىكتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارقىسى

مېنى كورۇپ قالساڭ جېنىمغا قەست قىلارمىكىن دەپ قورقمىغىن.

— مېنىڭ ۋە يارانلىرىمنىڭ ئارىمىزدا شەرتىمىز بار، تۇلار مېنىڭ دوستۇمغا دوست، دۇشمىنىمگە دۇشمەن بولىدۇ، — دەپتۇ قاغا.

— ھەرقانداق كىشى، — دەپتۇ چاشقان، — دۇشمىنىڭ دوستىنىڭ ياكى دوستىنىڭ دۇشمىنگە دوست بولسا، ئۇنداق دوستنى دۇشمەن قاتاردا ساناش كېرەك.

دۇشمىنىم ئورنىدادۇر ئەقىل ئالدىدا ئىككى كىشى،
دۇشمىنىمنىڭ دوستلىرى ھەم دوستلىرىمنىڭ دۇشمىنى.

دانىشمەنلەر دەپتىكەن: "دوست ئۈچ قىسىم بولىدۇ: بىرىنچىسى خالىس دوست؛ ئىككىنچىسى، دوستنىڭ دوستى؛ ئۈچىنچىسى دۇشمىنىنىڭ دۇشمىنى. دۇشمەنمۇ ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ: بىرىنچىسى ئاشكارا دۇشمەن؛ ئىككىنچىسى دوستنىڭ دۇشمىنى؛ ئۈچىنچىسى دۇشمەنىنىڭ دوستى". ئاشكارا دۇشمەننى تونۇش ئاسان بولسىمۇ كېيىنكى ئىككى تۈرلۈكنى يەنى دوستنىڭ دۇشمىنى بىلەن دۇشمەننىڭ دوستىنى بىلۈۋېلىش مۇشكۈلرەك.

— خۇداغا شۈكرى، — دەپتۇ قاغا، — ئارىمىزدا مۇھەببەت پەيدا بولدى. بۇندىن كېيىن بۇ دوستلۇقنى مۇستەھكەملەيمەن. ئەمدى كىم ساڭا دوست بولسا ئۇنىڭغا دوست بولىمەن. كىم سېنىڭ دوستىڭغۇنى ئىستەپ كەلسە ياكى ھەركىم سەن بىلەن دوست بولسا، ئەگەر ئۇ مېنىڭ دۇشمىنىم بولغاندىمۇ مېنىڭ ئۈنىڭ بىلەن دوست بولۇشۇم، ئەگەر كىم سەن بىلەن دۇشمەنلەشسە گەرچە ئۇ مېنىڭ دوستۇم ياكى ئۇرۇق - تۇققىنىم بولسىمۇ، مېنىڭ ئۈنىڭدىن دوستلۇقىنى ئۈزۈشۈم ماڭا لازىم ۋە زورۇر بولىدى. كىمنىڭ يۈزىدە ساڭا قوللۇق قىلىشنىڭ ئەسىرى بولمىسا، مۇبادا ئۇ مېنىڭ ئاتام بولسىمۇ، ئۇنى چوڭ دۇشمىنىم دەپ تونۇيمەن. ئەگەر تېنىمنىڭ قارا-

ۋۇلى بولغان كوزۇم ۋە كوڭلۇمنىڭ تەرجىمانى بولغان تىلىمۇ ساڭا مۇخالىپ كېلىدىغان بولسا، ئىككىلىسىنى بىر ئىشارەت بىلەن ۋۇجۇدۇمنىڭ ساھىلىدىن يوقىلىش گىرداۋىدىغا تاشلۇۋېتىمەن.

قىلسا دوستلۇق دۇشمىنىڭگە جىسمىڭ ئىچرە بىر بولەك،
ئىككى بولدى دۇشمىنىڭ، جەڭ تېغى بىرلە ئىككى ئۇر.

چاشقان بۇ سوزلەرنى ئاڭلاپ خاتىرجەم بولۇپ، قاغىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن قۇچاقلىشىپ كورۇشۇپ ئوزئارا خوشال بولۇشۇپتۇ.

قاغا بۇ يەردە بىرنەچچە كۇن تۇرۇپتۇ. چاشقان ئۇنىڭغا ئوز قۇربىغا تۇشلۇق زىياپەت بېرىپ مېھمان قىلىپتۇ. بىر كۇنى چاشقان مۇنداق دەپتۇ:

— ھەي دوستۇم، سەن ھەمىشە مۇشۇ يەردە تۇرىۋەرسەڭ ۋە بالا - چا قىلىرىڭنىمۇ كوچۇرۇپ ئەكىلىپ ماكان تۇتۇپ قالساڭ بىزنىڭ دوستلۇغىمىز تېخىمۇ كۇچەيگەن بولاتتى. مانا كورۇپ تۇرۇپسەن، مەن ياشاۋاتقان بۇ يەر شۇنداق پاكىز ۋە كوڭۇللۇك جاي.

— ئېيتقىنىڭ توغرا، — دەپتۇ قاغا، — بۇ شۇنداق ياخشى جاي ئىكەن، لېكىن چوڭ يولغا يېقىن ئىكەن. بىز بۇ يەردە تۇرساق يولدىن ئوتكۇچىلەردىن بىزگە زىيان يېتىپ قېلىشى ئېنىقتىمال. مېنىڭ ئويۇم بار جايدا بىر ئورمانلىق بار. مەنزىرىسى جەننەتتەك پاكىز ۋە چىرايلىق، باغۇ ئىرەمدەك خوش ھاۋالىق جاي.

لەۋلىرى ئېرىق، ئورتىسى گۇلشەن،
گۇل بىلەن سابا تاڭدا سويۇشكەن.
ساچىنى سۇنبۇل ئەيلىگەچ كەمەندە،
قىلغان بىنەپشە زاتىن ئەسىر - بەندە.

مېنىڭ ئويۇم تاشۇ جايدا. ئۇ يەردە مۇقىم ئولتۇرۇشلۇق بىر تاش پاقا بار، ئۇ مېنىڭ دوستۇم. ئۇ يەردە بىز ئۇچۇن ئوزۇق-تۇلۇك ئىنتايىن كوپ، ئۇ دىياردا، بىزگە كوكۇلسىزلىك ھەم ئەمە ئاز بولمىدۇ. ئەگەر كوكلۇك تارتسا بىرلىكتە شۇ جايغا بارايلى. قالغان ئومۇرىمىزنى كوكلىمىز خوشال ۋە قايغۇسىز ھالدا تاشۇ كوكۇللۇك جايدا ئوتكۇزەيلى.

— لىباسىمنىڭ ئېتىگىنى ئەجەلنىڭ قولى تۇتمىغىچە، سېنىڭ ئېتىگىڭنى قويۇۋەتمەيمەن، — دەپتۇ چاشقان، — ھەرقانداق بەخت سەن بىلەن بىللە بولۇشتىن ئارتۇق ئەمەس. سەن ئاپتاپقا ئوخشاش نەگە بارساڭ، مەن سايىگە ئوخشاش ئارقاڭدىن ئەگىشىپ ماڭىمەن. ئەگەر مېڭىپ نەدە توختىساڭ ئايىغىڭدا بىللە بولىمەن. تىرىكلىگىمنىڭ ياقىسىنى ئەجەل پەنجىسى تۇتمىسىلا، سوھبىتىڭنىڭ ئېتىگىنى قولۇمدىن قويۇۋەتمەيمەن. تەمەننانىڭ ياقىسىنى ۋە سائادەتنىڭ ئېتىگىنى قولغا ئالغاندىن كېيىن قويۇۋەتكەن كىشىگە ئەيىپ ئەمەسمۇ؟ مەن بۇ ماكاندا ئوي تۇتۇپ تۇرۇپ قالغىنىم بىلەن بۇ يەر مېنىڭ ئەسلى ۋەتىنىم ئەمەس. بۇ يەرگە بىرەر سەۋەپ بىلەن كېلىپ تۇرۇپ قالغان ئىدىم. سوزلەپ كەلسەم گەپ تولا. ئەگەر ئاڭلاشنى خالىساڭ بارىدىغان يېرىمىزگە يەتكەندىن كېيىن سوزلەپ بېرىمەن.

شۇنداق قىلىپ ئۇلار شۇ مەسلىھەتكە كېلىشىپتۇ، قاغا چاشقانىنىڭ قۇيرۇغىنى چىشلەپ كوتىرىپ ئۇچۇپ ئوز ماكانىغا يېتىپتۇ. بۇ چاغدا تاشپاقا شۇ جايدىكى بىر بۇلاق لېۋىدە مېڭىپ يۇرگەن ئىكەن. قاغىنىڭ ئۇچۇپ كېلىۋاتقىنىنى ئۇزاقتىن كورۇپ دۇشمەن ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ سۇغا كىرىۋاپتۇ. قاغا ئۇچۇپ كېلىپ چاشقاننى ئاستا يەرگە قويۇپتۇ ۋە تاشپاقنى چاقىرىپتۇ. تاشپاقا دوستىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، سۇدىن چىقىپ ئايرىلغىلى ئۇزۇن بولغان دوستىنى كورۇپ، شاتلىقتىن بېشى ئاسمانغا تاقاشقانىدەك بوپتۇ.

كەتكەن ئىدى ساق - سالامەت قايتىپ يارى جانان كەلدى،
قارا بەختىم ئاقاردى چۈن گويا ماهى تابان كەلدى.
ئەي كوڭۈل غەم ئەسرى بوپ ئوتكەن ئىدىڭ بىرنەچچە كۈن،
ئەمدى شات بول قايتىپ مانا قولغا گۈلى خەندان كەلدى.

ئۇلار بىر - بىرىدىن ھال سورىشىپتۇ. قاغا بولغان ئەھۋالىنى — كەپتەرلەرنىڭ توزاققا چۈشۈپ قېلىپ ئازات بولغانلىغىدىن تارتىپ ئۇزۇنىڭ چاشقانغا دوست بولغۇسى كېلىپ ئۇنى ئېلىپ ئوز ۋەتىنىگە كەلگىنىگە قەدەر — ھەممىسىنى بىر - بىرلەپ سوزلەپ بېرىپتۇ. تاشپاقا چاشقانىنىڭ دوست بولۇپ كەلگىنىگە سويۈنگەنلىگىنى ئىزھار قىپتۇ ۋە دەپتۇ:
— بەختىمىز سائادىتى سېنى بۇ دىيارغا يەتكۈزدى. تەلىيىمىزنىڭ قۇۋۋىتى جامالىڭ يۈلتۇزىنى بۇ مەنزىلدە تۇغدۇردى.

سەن قېشىمغا كەلدىڭ كوڭلۈم ھوزۇر تاپتى تامام،
ئەي ئەزىز دوستۇم ساڭا ھورمەتتە دەرمەن "ئەسسالام".

— ھادىسىلەر ئاپىتىنىڭ تاپىدىن سىزلەرنىڭ مەرھىمىتىڭىزلەرنىڭ سايىسىگە پانا ئىزلەپ كەلگەن ئىدىم. مۇبارەك يۈزىڭىزنى كوردۈم. ماڭا قىلغان بۇ مەرھەمەت ۋە ئىلتىپاتىڭلارغا قايسى تىل بىلەن شۈكرى بايان قىلىشىمنى بىلەلمەيۋاتىمەن، — دەپتۇ چاشقان.
ئۇلار ئولتۇرۇشۇپ يول رەنجىدىن ئارام تېپىشىپتۇ. شۇندا قاغا چاشقانغا قاراپ شۇنداق دەپتۇ:
— ھەي زىرەك! بېشىڭدىن ئوتكەن ئىشلارنى سوزلەپ بېرىمەن دەپ ماڭا ۋەدە قىلغان ئىدىڭ. تاشپاقىغىمۇ سوزلەپ بەر-

گىن. ئوتتۇراكلاردىكى دوستلۇق تېخىمۇ كۈچەيدى. شىكارەك لېۋىگنى ئېچىپ، شىرىن سوزلەرنى چېچىپ، كۆڭلىمزنىڭ تامىغنى تاتلىق قىلساڭچۇ.

— چاشقان تاشپاقىغا قاراپ سوز باشلاپتۇ:

زاھىت بىلەن مېھماننىڭ ھىكايىسى

— مەن ھىندىستاننىڭ ماروت دېگەن شەھىردە تۇغۇلغان، — دەپ سوزلەشكە باشلاپتۇ چاشقان، — مەن ئۇ شەھەردىكى بىر زاھىتنىڭ ئىبادەتخانىسىدا ئۇۋا ياساپ ماكان تۇتقان ئىدىم. بىرنەچچە چاشقانلار مېنىڭ خىزمىتىمنى قىلىشاتتى. ھەر كۈنى ئەتىگەندە، زاھىتنىڭ سادىق مۇرىتلىرى ئۇنىڭغا تائاملارنى ئېلىپ كېلىشەتتى. زاھىت ئۇنىڭدىن ئازغىنىسىدا ناشتا قىلىپ، قالغىنىنى كەچلىك تامىغى ئۈچۈن ساقلاپ قويىاتتى. مەن زاھىتنىڭ سىرتقا چىقىپ كەتكەن ۋاقتىنى پايلاپ تۇرۇپ، دەرھال بېرىپ ئۇ تاماقتىن ئىشتىھايىم خالىغان مىقدارچە يەيتتىم ۋە ئېشىپ قالغىنىنى باشقا چاشقانلارغا ئۇلەشتۇرۇپ بېرەتتىم. زاھىت مېنى يوقىتىش ئۈچۈن قانچە چارىلەرنى قىلىپ باقتى، ھىلە ئىشلىتىپ كوردى، لېكىن ھېچقانداق پايدا بەرمىدى. بىر كۈنى كەچتە زاھىتنىڭ ئويىگە بىر كىشى مېھمان بولۇپ كەلدى. زاھىت ئۇنىڭغا زىيادە ئۈچۈن ھەر خىل تاماقلارنى تەييارلاپ ئالدىغا قويىدى. مېھمان جاھاننىڭ ئىسسىق - سوغۇق، ئاچچىق - چۈچۈگىنى باشتىن كەچۈرگەن، ياخشى - يامانىنى كورگەن، دېگەنلاردا ۋە كېمە، سالىلاردا يۈرۈپ باقىقان بىر جاھانكەشت كىشى ئىدى. زاھىت ئۇنىڭدىن تۇغۇلغان جايى، بارغان شەھەرلىرى ۋە سەپەر قىلىشتىكى سەۋەبلىرىنى سوراشقا باشلىدى. مېھمان قىزىقارلىق جاۋاپلارنى بەردى. لېكىن مېھمان تاماق يېگىلى باشلىغاندا، زاھىت ئاۋازىدىن چاشقانلارنى قاچىۇن دېگەن غەرەزدە ئىككى قولىنى بىر بىرىگە ئۇرۇپ ئولىتۇردى.

مېهمان بۇ هالنى كورۈپ ئەجەپلەنسەۋ ئەيمىنىپ سورىيالمىدى. ئاخىرى، تاقىتى - تاق بولۇپ سورىدى:

— ئەي زاهىت، مەن تاغام يېگىچە سىز چاۋاك چېلىپ ئولتۇرىسىزغۇ؟ بۇنىڭ سەۋەبى نىمە؟ ياكى سىز مەسخىرىۋاز يا بىر چاخچاقچى ئادەم بولمىسىڭىز، بونداق ئىش سىزگە مۇناسىپ ئەمەستۇ؟

هەزىل بىلەن ئويۇنغا سىز مايىل بولماڭ،
ئۇ ئىش لايىق ئەمەس سىزدەك ئازادىگە.
مەسخىرىلىك قىلىق قىلىپ كۈلكە بولماق،
ياراشقۇسى ئەقىلسىزگە يا ساددىگە.

— هەرگىزمۇ هەزىل ۋە ئويۇن غۇبارىنى خاتىرىمنىڭ ئۈستىگە يېتىپ يولاتمايمەن، — دېدى زاهىت، — بۇ هەركەتنى مەن چاشقانلار لەشكىرىنى ئۇركۈتۈش ئۈچۈن قىلۋاتىمەن. ئۇلار داستىخان مەملىكىتىگە غالىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ بۇلاڭ - تالاڭلىرىدىن ئويدە تائاممۇ قالمىدى. ئۇلارنىڭ تەشۋىشلىرىدىن كۆڭلۈم هېچ ئارام تاپمىدى. ئەگەر بۇلاڭچىلىق قىلىش ئۈچۈن هۇجۇم باشلاشسا، مەندەك ئادەمدىن يۈزى يېغىلىپمۇ ئۇلارنى يوقىتالمايدۇ.

مېهمان زاهىتتىن سورىدى:

— ئۇلارنىڭ هەممىسى شۇنداق يامانمۇ ياكى بەزىسى باشقىلىرىدىن جۇرئەتلىسكەرەكمۇ؟

— ئۇلاردىن بىرى شۇنداق يامانكى، كىشىنىڭ ئالدىدىكى داستىخاندىنمۇ تائامنى كوتىرىپ قاچىدۇ، — دەپ جاۋاپ بەردى زاهىت.

— ئۇنىڭ ئۇنداق جۇرئەتلىك بولۇشىنىڭ سەۋەبى بار، — دېدى مېهمان، — بۇ خۇددى خوجايىنىنىڭ خوتۇنىغا ئاقلىغان كۈنجۈت بىلەن ئاقلىمىغان كۈنجۈتنى ئوخشاش باھادا ساتقىنىغا ئوخشاش بىر سىر بار ئىش ئىكەن.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ـــ ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ ـــ دەپ سورىدى زاھىت.
ـــ سەپەر ئۇستىدە بىر كەنتكە يەتكىنىمىدە، ـــ دەپ ھېكايىسىنى باشلىدى مېھمان.

سېخى ئەر بىلەن بېخىل خوتۇننىڭ ھېكايىسى

سەپەر ئۇستىدە بىر كەنتكە يەتكىنىمىدە كەچ كىرىپ قالدى. ئۇ كەنتتە بىر دوستۇم بار ئىدى، شۇنىڭ ئۆيىگە چۈشتۈم. ياتار چاغ بولغاندا، ئوي ئىگىسى ماڭا ئورۇن سېلىپ تەكىيە قويۇپ بېرىپ، ئۆزى خوتۇنىنىڭ قېشىغا بېرىپ ياتتى. مەن بىلەن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىغا بىر بوردىنى پەردە قىلىپ توساپ قويغان ئىكەن، ئەر-خوتۇن ھەرقانداق سوز قىلىشسا ماڭا ئاڭلىناتتى. مېنىڭ ئۇيقۇم كەلمەي، ئۇلارنىڭ گېپىگە قۇلاق سېلىپ ياتتىم. ئېرى شۇنداق دېدى: "ھەي خوتۇن، بۇ ئەزىز مېھمان ھەقىقاتالانىڭ بىرگە ئەۋەتكەن ئاتاسى، ئويۇڭدە زىياپەت قىلغۇدەك نەرسىلىرىڭ بارمۇ؟ ئەتە ئەتىگەن بىر زىياپەت بەرسەك. بۇ مېھمان تۇپەيلىدىن كەنتىمىزدىكى چوڭلارنىمۇ تەكلىپ قىلساق".

خوتۇنى جاۋاپ بېرىپ: "قولۇڭدا بالا - چاقىلىرىڭنىڭ خەرجىگە يەتكۈدەك پۇلۇڭ يوق. مېھمانىنى زىياپەت قىلىدىغان پۇلنى نەدىن تاپسەن؟ ئازراق پۇل تاپقىچىلىگىڭ بولسا، باللىرىڭنى باق. ئېشىپ قالغىنىنى باللىرىڭغا ساقلاپ قوي. سەندىن كېيىن قالسا خەققە مۇھتاج بولمايدۇ" دېدى. ئېرى بولسا: "بېخىللار مال يىغىدىيۇ ئۆزى يىمەيدۇ. سېخىلار ئۆزىمۇ يەيدۇ، خەققىمۇ بېرىدۇ. ئەگەر بىر كىشى كىشىلەرگە ئىنئام بەرسە ياكى كىشىلەرگە مېھمان - شەپقەت قىلسا، ئۇنىڭدىن ھېچقانداق خاپا بولغۇلۇق ئەمەس. چۈنكى ئۇ سېخىلىقنى ھەقىقەتتە بولسا ئاخىرەتنىڭ دەسمايىسى. ھەرقانداق ئادەم پۇل جۇغلاشقا ھېرىس بولسا، ئۇنىڭ ھېرىسلىق شۇملۇغى خۇددى بورىگە ئوخشاش ئۇز جېنىغا زەرەر يەتكۈزىدۇ" دېدى.

"ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟" دەپ سورىدى خوتۇنى.
ئېرى سوزلەشكە باشلىدى.

ئۇۋچى بىلەن بورىنىڭ ھېكايىسى

بىر ناھايىتى ئۇستا ئۇۋچى بار ئىكەن. ئۇنىڭ يامانلىغىنىڭ ھەيۋىتىدىن قورقۇپ كىيىكلەر سەھىراغا قەدەم قويالمايدىكەن. ئۇنىڭ ھىلىسى ۋە مەرگەنلىگىنىڭ قورقۇنچىدىن ھېچقانداق جانۋار ئۇۋىسىدىن سىرتقا چىقالمايدىكەن.

ئوزى چاققان، كوزى ئىتتىك، ئەقلى تېز،
باغرى قاتتىق، قۇلىغى ساق، ھىلىپەز.

بىر كۈنى ئۇ تۇزاق قۇرغان ئىكەن. بىر كىيىك توزاققا چۈشۈپ قاپتۇ. ئۇنى كورگەن ئۇۋچى كىيىكنى تۇتۇش ئۈچۈن يۈگۈرۈپتۇ. ئۇۋچىنىڭ كېلىۋاتقانلىغىنى كورگەن كىيىك جان قورقۇنچىسىدىن پۈتۈن كۈچى بىلەن زورۇقۇپ، توزاقنى ئۈزۈپ تاشلاپ قېچىپتۇ. ئۇۋچى دەرھال ياغا ئوقىنى قويۇپ چەنلەپ بىر ئاتقان ئىكەن، كىيىك يىقىلىپتۇ. ئۇۋچى كىيىكنى كەمەن بىلەن باغلاپ ئۈچىسىغا ئارتىپ يولغا چۈشۈپتۇ. شۇنداق كېتىۋاتسا ئالدىغا بىر توڭگۇز ئۇچراپتۇ - ده، ئۇنىڭغا ھەمله قىپتۇ. ئۇۋچى ئۇنىمۇ ئاتقان ئىكەن، ئوق بىرىپ توڭگۇزنىڭ يۈرىگىگە تېگىپتۇيۇ، جان ئاچچىغى بىلەن چاچراپ كېلىپ، ئۇۋچىنىڭ قوسىغىنى يېرىپ تاشلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئىككىسى شۇ يەردە يېتىپ قاپتۇ. شۇ ئەسنادا، بىر ئاچ بورە ئۇ يەرگە كېلىپ قاپتۇ. قارىسا بىر ئادەم، بىر كىيىك ۋە بىر توڭگۇز ئولۇپ ياتقان ئىكەن. بۇنى كورگەن بورە ھەددىدىن ھېساپسىز خوشال بولۇپتۇ ۋە ئوز - ئوزىگە: "پۈتۈن ئومرۇم بويى يولغا قارىسامۇ، بۇنداق نازۇ - نېمەتنى ھېچقاچان قولۇمغا كەل-

تۇرەلمىگەن بولاتتىم. ماڭا شۇنداق كوپ رىزق تۇچرىدى. ئەمدى بۇنى كېيىنلىگىم ئۈچۈن ساقلاپ قويۇشۇم كېرەك. بۇگۈنمۇ بۇ يانىڭ كىرىچىنى يەپ كۈن ئوتكۈزگەچ تۇراي. چۈنكى ھوكۇمالار،

تۆگەتمە بارۇ يوقنى يەنە كۈن بار،
قېرىغان چاغدا قالما پۇلسىزۇ زار.
تېپىپ ئىككىنى ئاۋال، يە بىرىنى،
يوق ئەتمە بىر يولىلا بارىنى.

دەپ ئېيتىشقان" دەپتۇ ـ دە، ئۇۋچىنىڭ ياسىنىڭ كىرىچىنى چىشلەپ تۇرۇپ باغرىغا بېسىپ تارتىپتۇ. تاسادىپەن يانىڭ بېشى بورىنىڭ كوكرىگىنىڭ دەل ئوتتۇرىسىغا توغرا كېلىپ قالغان ئىكەن، بورىنىڭ چىشلەپ تارتىشى بىلەن كىرىچ ئۈزۈلۈپتۇ ـ دە، ئوق چاچىراپ چەقىپ بورىنىڭ يۈرىگىگە قادىلىپتۇ. بورە جان بېرىپتۇ. ھەممە نەرسىلەر يېيىلمەي شۇ پېتىچە قېلىۋېرىپتۇ.

بۇ مىسالنىڭ پايدىسى شۇكى، مال جۇغلاشقا ھېرىس بولۇشنىڭ ھەم "ئولمەيمەن" دەپ ساقلاش ۋە يىغىشنىڭ ئاقىۋىتى شۇمـ ئاۋق ۋە مەھرۇملۇققۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەر نەرسە بولسا بارىنى يېيىش، ئەتىنىڭ غېمىنى قىلماسلىق كېرەك. چۈنكى ئەتىگە يەتكىدەك ئومرى بار كىشىنىڭ ئەتىلىك رىزقىمۇ بىلله بولىدۇ. بەتبەختـ ئادەملەر ئومرى ئىچىدە ناھايىتى كوپ جاپالارنى تارتىپ، بۇ دۇنيادا پۇل ـ مال جۇغلايدۇ، لېكىن ئاخىرى ھەممىسىدىن مەھرۇم بولۇپ، بىھىساپ ھەسرەت بىلەن كېتىدۇ.

سەن يىغارسەن بارچە مالنى ئەي خوجا،
ئولسەڭ ئاخىر قالغۇسىدۇر ھەممە مال.
گەرچە قارۇندەك خەزىنە جۇغلىساڭ،
ئەيلىگەي ھېرىسكىنى بەتتەر بۇ ھال.

كوڭلۇڭ ئىچره همرىس ئوتىن ياندۇرساڭ،
كويدۇروپ قىلغاي ئاخىر ئەقلىڭنى لال.

خوتۇنى ئېرىدىن بۇ ھىكمەتلىك سوزلەرنى ئاڭلاپ قايىل بولدى ۋە مۇلايىملىق بىلەن: "ھەي ئىززەتلىك ئېرىم! پەرزەنتلەر ئۈچۈن ئوينىڭ بىر بۇلۇڭىدا بىر چارەكچە گۈرۈچ ۋە كۈنجۈت ساقلاپ قويغانىدىم. ئەمدى ماڭا مال جۇغلاشنىڭ ياخشى ئەمەسلىگى روشەن بولدى. خۇدا بۇيرۇسا سەھەرلىككە ئون كىشىگە يەتكىدەك تائام تەييارلاي، سەن كىمنى خالىساڭ شۇنى قىچقىرىپ كەلگىن ھەم بۇ مېھماننى تور بېشىدا ئولتۇرغۇزغىن" دىدى.

ئاتتىن تاڭ ئاپتاپ چېچىپ ئوز نۇرىنى،
ئەل كوزىدىن يوقىدى ئۇيقۇ كىرىنى.

خوتۇن ئۇ كۈنجۈتنى ئاقلاپ ئاپتاپتا قويىدى ۋە ئېرىگە: "كۈنجۈت قۇرۇغىچە ئۇنىڭدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرغىن. بىرەر نەرسە زىيان يەتكۈزۈپ قويمىسۇن" دەپ تاپىلاپ قويۇپ، ئوزى باشقا ئىشقا مەشغۇل بولدى.

بىر پەس ئوتكەن ئىدى، ئېرىنى ئۇيقۇ باستى. شۇ ئاندا بىر ئىت كېلىپ ئاغزىنى كۈنجۈتكە تىقتى. خوتۇنى ئۇنى كورۇپ قالدى ۋە: "ئەمدى بۇنى مېھمانغا تاماق قىلغىلى بولمايدۇ" دەپ ئويلاپ، دەس ئورنىدىن تۇردى ـ دە، كۈنجۈتنى يىغىشتۇرۇپ تېگىشىش ئۈچۈن بازارغا ئېلىپ ماڭدى. مېنىڭمۇ ئىشىم بولغانلىقى ئۈچۈن بازارغا بارغان ئىدىم، قاراپ تۇرسام، ئۇ خوتۇن كۈنجۈتنى كۈنجۈت پۇرۇشنىڭ دۇكىنىغا ئېلىپ باردى ۋە ئاقلىغان كۈنجۈت بىلەن باراۋەر مىقداردا تېگىشىپ كەلدى. ئېرى ئۇنىڭغا: ھەي خوتۇن، ئاقلانغان كۈنجۈتنى ئاقلانمىغان كۈنجۈتكە ئۇستەكسىز تېگىشىشكىدە نىمە سىر بار؟" دەپ ھەيران قالدى.

بۇ مسالنى شۇنىڭ ئۈچۈن كەلتۈردۈمكى، ئۇ چاشقانىنىڭ يۇنداق جۈرئەتلىك بولۇشىدا بىر سىر بار. خاتالاشمىسام مۇنداق گۇمان قىلىمەن: ئۇنىڭ ئويىدە جۇغلىغان مال ـ دۇنيالىرى بار ئوخشايدۇ. شۇنىڭ قۇۋۋىتى ۋە خوشاللىغىدا ئاشۇنداق قاشاڭلىقۇە گۇستاخلىق قىلغان بولۇشى ئېھتىمال. ئەگەر ئۇ سەرمايىسىز بولغان بولسىدى، ھېچقانداق شوخلۇق قىلالمىغان بولاتتى. شۇڭا كىشىلەر زەرسىز كىشى پەرىسىز قۇشقا ئوخشايدۇ، دېيىشىدۇ ئەمەسمۇ؟

زەر ئىستىگىن بارچە كار زەر بىرلە بولۇر،
كىشىلەرگە ئېتىۋار زەر بىرلە بولۇر.
زەرسىز بولار ئىختىيار دەپ ئويلىما،
بىلگىنكى ھەر ئىختىيار زەر بىرلە بولۇر.

ـــ سىز بىر تىشە كەلتۈرۈڭ، چاشقانىنىڭ توشۇگىنى قېزىپ كورەيلى، ـــ دىدى مېھمان.

زاھىت تىشىنى ئېلىپ كەلدى. مېھمان ئۇنىڭ بىلەن توشۇگۇمنى كولاشقا باشلىدى. مەن دەرھال باشقا توشۇككە يوتكەلدىم. دەرۋەقە، مېنىڭ ئۇۋامدا مىڭ دىنار ئالتۇن پۇلۇم بار ئىدى. شۇڭا مەن ئوز بايلىغىمغا ھەر بىر قارىسام خوشلۇغۇم تېخىمۇ زىيادە بولاتتى ۋە تېخىمۇ جۈرئەتلىك بولۇپ كېتەتتىم. مېھمان بىلەن زاھىت توشۇكنى كولاپ، ھىلىقى ئالتۇن بار يەرگە يەتكۈزدى.

ياتاتتى بىر دوۋە ئالتۇن قۇياشتەك نۇر چېچىپ چاقناپ،
سۇزۇكلۇكتە گويا جامى جاھاننەما كەبى پارلاپ.
ئۇنىڭ قىزىل يۈزىگە خوپ چىرايلىق نەقىشلەر چۈشكەن،
ئىسىل، قىممەت باھالىقتا ئىدى ئۇ ھەممىدىن ئوتكەن.
ۋە بەزى بېشى ئايلانغانغا يارەمچى بولاتتى ئۇ،

ۋە گاھى گۈل بەدەنلەر قەددىنى يادەك ئېگەتتى ئۇ.
ئۇنى ئىلكىگە ئالسا ھەر پەرىشان تاپقۇسى شاتلىق،
بولۇپ ھاجەتلىرى ھاسىل، ئىشى كەڭرى بايىاشاتلىق.

مېھمان زاھىتقا شۇنداق دېدى:

ــ چاشقانىنىڭ جۇرئىتىنىڭ سەۋەبىسى ۋە قۇۋۋىتىنىڭ دەسـ
مايىسى مانا مۇشۇلار ئىكەن، چۈنكى مال ـ دۇنيا كۆڭۈل ئەينەـ
گىنىڭ سىرى ① ۋە قۇۋۋەتلەرنىڭ يولەنچۈگىدۇر. چاشقانلار بۇندىن
كېيىن ئەمدى ھەرگىز داستىخانغا ھۇجۇم قىلالمايدۇ ۋە نانغا قول
ئۇزىتىشالمايدۇ.

مەن باشقا بىر توشۇكتە يېتىپ بۇ سوزلەرنى ئاڭلايتتىم ۋە
ئۇزەمنىڭ ئاجىز ۋە بىچارە ئىكەنلىگىگە ئوكۇنۇپ ھەسرەت چېـ
كەتتىم. ماڭا بۇ بالا ـ قازا كەلگەندىن تارتىپ، چاشقانلارنىڭ نەـ
زىرىدە ئاۋالقى مەرتىۋەم ۋە ئەتىۋارىم قالمىغانلىغىنى، ئۇلارنىڭ
ماڭا بولغان ئېتىقاتلىرىنىڭ ئوتى ئوچكەنلىگى ۋە ئىخلاسلىرىنىڭ
كوزى قارغۇ بولۇپ كەتكەنلىگىنى چۈشەندىم.

خەلقتە ھېچ مېھرۇ ۋاپا قالمىدى،
باغىم ئارا مېھرىگيا قالمىدى.
ئىلگىرى يۇز بەرگى ناۋا ئاز ئىدى،
كۈتتى زەرۇ بەرگى ناۋا قالمىدى.

ئىلگىرى مېنىڭ ئېھسانىمنىڭ داستىخىنىدىن زەللە ئالىدىغان ۋە
ئىنئامىمنىڭ خامسىدىن باش تېرىدىغان ئۇ بىر توپ ھەمرالىرىم
ئەمدى مەندىن مەقسىدى ھاسىل بولمايدىغان بولۇپ قالغانلىقتىن،
ماڭا ئىتائەت قىلىشتىن يانىدى ۋە مېنىڭ غەيۋىتىمگە تىل ئېچىپ
دۇشمەنلىرىم بىلەن بىرلىشىشتى.

① ئەينەككە سۈرتۈلسە ئادەم كورۇنمەيدىغان سىرنى دېمەكچى.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

كەلمىگەن چاغدا بېشىمغا بۇ بالا،
بار ئىدى قېشىمدا كوپ نەپسى بالا.
سىلكىسەم سۇپرامنى چۈشسە پارچە نان،
ئىت كەبى يەيتتى ھۇزۇر بىرلە شۇئان.

"ھەركىمنىڭ پۇلى ئاز بولسا قەدرى خار بولىدۇ" دېگەن مەشھۇر تەمسىل بارغۇ؟ پۇلى، مېلى يوق ئادەمگە باشقىلار ياردەم ۋە مەدەتكارلىق قىلىشمايدۇ. بۇنداق ئادەملەر خۇددى چولگە ياقىغان يامغۇر سۈيىگە ئوخشايدۇ. يەنى يامغۇر چولگە ياغسىمۇ ئارقىسىدا مەدەت قىلىدىغان كۈچ بولمىغاچقا ياكى دەريا غا، ياكى ئېرىقتا قوشۇلالماي تۇرغان يېرىدە يوق بولۇپ كېتىدۇ. شۇڭا بۇزرۇكلار: "ھەر كىشىنىڭ بىر تۇققىنى بولمىسا ھەر جايغا بارسا غېرىپ بولۇپ قالىدۇ. ھەركىمنىڭ پەرزەنتى بولمىسا، خالايىق ئوتتۇرىسىدا نامى ئوچۇپ كېتىدۇ. ھەركىمنىڭ پۇلى بولمىسا دوستلاردىن بەھرى ئالالمايدۇ. كەمبەغەلگە بىر كىم دوست بولمايدۇ" دەپ ئېيتىشقان. چۈنكى بىر كىشى ھاجەتمەن بولسا، باشقىلارنى چاقىرسا كەلگەندىمۇ خۇددى باشقا بىر ئىشقا كەلگەندەك كېلىپ، يەتتە بۇرادەردەك ھەر تەرەپكە تاراپ كېتىدۇ①. شۇ سەۋەپتىن جاھان خەلقىنىڭ دوستلۇغى نەپسى ئۈچۈن ۋە غەرىزى دۇنيالىقىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈندۇر. جاھان خەلقى شۇنداقكى،

بولسا مول ئويۇڭ ئىچرە يىمەك ـ ئىچمەك،
يېپىشقۇسى ھەرىلەردەك بولۇپ غۇژمەك.
مۇبادا ئوي ۋە بەختىڭ خاراپ بولسا،

① يەتتە بۇرادەر ـ بۇ بىر ئاتىدىن بولغان يەتتە ئادەمنىڭ ئوز ئاتىسىدىن قالغان 3 خىل ئىسىل نەرسىنى تالىشىپ ئۇرۇشۇپ، ئاخىرى ئۇ نەرسىدىنمۇ ئايرىلىپ، يەتتە تەرەپكە قاراپ كەتكەنلىگى تەسۋىرلىنىدىغان بىر ھېكايىنىڭ قەھرىمانلىرىدۇر.

قاچاقنىڭ ئىچى قۇرۇپ راۋاپ بولسا،
قالمىغاي قېشىڭدا بىرەرمۇ دىلدار،
تاپالماسسەن ئىستىسەڭ ھىچ مەدەتكار؛
سېنى بارچە كورگۈسى ئىت كەبى زار،
سوقەكتىنمۇ كورگۈسىدۇر سېنى خار.

خەۋەرلەردە شۇنداق كەلتۈرۈلۈپتىكى، بىر بۇزرۇك بىر كىشىدىن "نەچچە دوستىڭىز بار؟" دەپ سورىغان ئىكەن. ئۇ كىشى: "بىلمەيمەن. ھازىر دولىتىم پاراۋان، نېمىستىم كەڭرىچىلىك، شۇڭا ھەممە كىشى ماڭا دوستلۇق ئىزھار قىلىدۇ، مەن بىلەن قەلبى بىر ئىكەنلىگى توغرىسىدا لاپ ئۇرىدۇ. خۇدا ساقلىسۇن، ئەگەر ئىززەتتىك كوزىنى مېھنەت قارىغۇ قىلسا، شۇ چاغدا ئاندىن كىمنىڭ دوست، كىمنىڭ دۇشمەن ئىكەنلىگى مەلۇم بولىدۇ" دەپ جاۋاپ بەرگەن ئىكەن.

ھەر كىشىكىم يانسا ئۇندىن روزىگار،
قاچقۇسى ئۇندىن خوتۇن پەرزەنت ۋە يار.

ھىكمەت كىتاپلىرىنىڭ بىرىدە شۇنداق يېزىلغان ئىكەن: پازىللارنىڭ بىرىدىن بىر كىم: "خالايىقلارنىڭ مالدار كىشىلەرنى دوست تۇتۇشىدا نىمە ھىكمەت بار؟" دەپ سورىغان ئىكەن، ئۇ پازىل كىشى: "مال ئۇلارنىڭ مەشۇقىدۇر. مەشۇق قەيەرگە بارسا ئاشىق شۇ يەرگە كېلىدۇ، مەشۇق كەتسە ئاشىقمۇ كېتىدۇ" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ.

ئاچسا ئالتۇن ئېتىگىنى گۈلزارۇ گۈل،
بولغاي ئاڭا سايىراپ چىمەن قۇشلىرى قۇل.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

كېلىپ خەزاك بۇلاڭچىسى قىلسا تالاك،
زىكىر قىلماس خازانلىقتا ھىچبىر بۇلبۇل.

چاشقانلارنىڭ ئىچىدە بىرى مېنى باشقىلاردىنمۇ ئارتۇقراق ياخشى كۆرەتتى. بىر پەس مەن بىلەن بىللە ئولتۇرۇشنى ئۇلۇغ سائادەت سەرمايىسى دەپ ھىساپلايتتى. ھەر دائىم ھەققانىيەت تىلى بىلەن ۋاپادارلىق سۆزىنى بايان قىلاتتى:

مەن مۇھەببەتتە ساڭا سادىق ئىرۇرمەن شۇ قەدەر،
توختىغايمەن ھەر قاچان بېشىمنى كەسسەڭ سەن ئەگەر.

قارىسام ئۇمۇ خۇددى مېنى تونۇمايدىغاندەك، ياتلارچە قىلىق بىلەن، ماڭا قاراپمۇ قويماي ئوتۇپ كېتىۋاتىدۇ. مەن ئۇنى قىچقىرىپ:

ــ ماڭا قاراپمۇ قويماي كېتىۋاتسىنا؟ سەۋەبى دەرىخىمۇ بويىنىنى بۇنداق ئېگىز تۇتمايدۇ. ساڭا نېمە بولدى؟ ئىلگىرىكى مېھرىۋانلىقلىرىڭ ۋە شەپقەتلىرىڭ قايان كەتتى؟ ــ دەپ سورىدىم.

ئۇ ماڭا چالۋاقاپ كەتتى:

ــ ھەي ئەبلەخ! ئۇ چاغدا سەندە پۇل بار ئىدى. سەن بىزگە سېخىلىق قىلاتتىڭ. بىز ھەممىمىز ساڭا مۇلازىم ئىدۇق. ئەمدى كەمبەغەل ۋە مۇھتاج بولۇپ قالدىڭ، سېنىڭ سوھبىتىڭدىن بىزگە نېمە پايدا. ھوكۇمالار: "مۇھتاج كىشى بۇ دۇنيانىڭ لەززىتىدىنمۇ بەھرىسىز قالىدۇ، ئاخىرەتتىڭ دەرىجىسىدىنمۇ مەھرۇم قىلىشى ئېھتىمال" دېيىشكەن. بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى، پېقىر كىشى ئۆزىنىڭ ۋە بالا ـ چاقىلىرىنىڭ تۇرمۇشىنى تەمىنلەش مەقسىددە تەقەززا بولۇپ، شەرىئەتتىن تاشقىرى ئىشلارنى قىلىپ قويۇشى ۋە خۇدانىڭ رىزاسىغا مۇۋاپىق بولمىغان ئەمەللەرنى ئىشلەپ قەلبىنى مۇمكىن. مۇشۇ سەۋەپ بىلەن بۇ ئالەمدە ئىپلاس ئىشلارغا

گىرىپتار بولۇپ، ئاخىرەت دولىتى مەلۇم بولمىغان ساڭا ئوخشاش كىشىلەردىن قاچسا دۇرۇس بولىدۇ!

— بۇ سوزنى قوي! — دىدىم مەن ئۇنىڭغا، — پىقىرلىق دىگەن يادىشالىق. پىقىر كىشى ھاجەتمەن بولمايدۇ.

دەرۋىشلەر قەلبىدۇر پەھمىگدىن يىراق،
ئۇلارنىڭ ئىشىغا ئىززەت بىرلە باق.
بارچىدىن ئەزىزدۇر خۇدا ئالدىدا،
ئۇلارنىڭ ماكانى ئەرش ـ ئەلادا.
پىقىرلار جەۋھەردۇر ئەنبىيالاردەك،
پىقىرلار شىپادۇر ئەۋلىيالاردەك.

شۇنداق تۇرۇقلۇق سەن نىمە ئۈچۈن پىقىرنى ھەقىر كورىسەن؟ دەرۋىشلەر سوھبىتىدىن نەپرەتلىنىسەن؟

— ھەيھات، ھەيھات!— دىدى ئۇ چاشقان ماڭا جاۋابەن،— ھەمە مە ئەۋلىيا ـ ئەنبىيالار پىقىرلارنىڭ قاتاردا تۇرىدۇ دەپ شۇنداقمۇ دىللىللەرنى كەلتۈرەمسەن؟ سېنىڭ بۇ ئىپلاسلىق ۋە مۇھتاجلىغىڭنىڭ ئۇلار بىلەن نىمە مۇناسىۋىتى بارىكەن؟ پىقىر دىگەن سوزنىڭ مەنىسى شۇكى، ھەقىقەت يولىغا كىرگەن، بۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ سەرمايىسىدىن ھىچنىمىنى قوبۇل قىلمايدىغان، بەلكى ھەممىدىن كېچىپ خۇداغا يېتىشكەن كىشىنى پىقىر دەيمىز. دەرۋىشلىك باشقا، گادايلىق باشقا. ئۇزلۇكسىدىن دۇنيانى تاشلىۋەتكەن كىشىنى دەرۋىش دەيمىز. بىر كىشىنى دۇنيا تاشلىۋەتكەن بولسا ئۇنى گادای دەيمىز.

گادايلار گۇرۇھى بېلىقتۇر گويا،
سۇرتى بېلىقۇ دېگىزدىن جۇدا.
نان ئۈچۈن مۇھتاج ئىرۇر ئۇ تەڭرىگە،
قويما ئاش ئولگەن كىشىنىڭ ئالدىغا.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى

هەقىقى پېقىرلارنىڭ تەرىپى توغرىسىدا "پېقىرلىق خەزىنىسى ئالىلا تاياللانىڭ خەزىنىلىرىدىن بولۇپ، ئۇ تەۋھىدنىڭ بېشى ۋە مەرىپەتنىڭ خۇلاسىسىدۇر. ئۇ خىلۋەت چەشمىسىنىڭ سۈيىدۇركى، دىلنىڭ غۇبارىنى روھ چېھرىسىدىن يۇيۇپ پاك قىلىدۇ. ئۇ يالغۇز-لۇق خەزىنىسىنىڭ لىباسىدۇركى، قۇدرەت قولى ئۇنى جان دائىر-رىسىگە كىيگۈزىدۇ" دىگەن سوزلەر بارغۇ؟

پېقىرلىق يولى قاتتىقتۇر گويا كى تاش،
نىھان تۇتماق كېرەك سىرنى قىلماي پاش.
باش كەتسىمۇ مەيلىكى كەتمىسۇن بۇ سىر،
تاپماق كېرەك بىر ئىش بىلەن گالغا نان ئاش.

ئەمما كورۇنۇشى پېقىر بولغان كىشىلەردە ئېھتىياج بولغاز-لىغى ئۈچۈن ئۇنى گادايلىق دىيىلىدۇ. بۇ ھەممە بالالارنىڭ ئەسلى ۋە خىلقە دۇشمەن ۋە خار بولۇشنىڭ سەۋەبى بولۇپ قالىدۇ. بۇ شەرم-ھايا پەردىسىنى يىرتىپ، مۇرۇۋەت ۋە ھىممەت بىناسىنى بۇزىدۇ. ھەر كىم ئېھتىياج يىپىغا باغلىنىپ قالغان بولسا "ھايا ئىمانىنىڭ جۇملىسىدىنىدۇر" دىگەن رەقەم ئۇنىڭ ھالىتىنىڭ ۋارىغدىن ئوچۇپ كېتىدۇ. بۇنداق بولسا ئۇ كىشى ھاياتتىن بىزار بولۇپ، ئىزا ۋە زارغا ئۇچرايدۇ، كۆڭۈل مەملىكىتىدىن راھەت سىپاھل-رى كېتىپ، ئورنىغا غەم لەشكىرى تولىدۇ. ئەقىل شامى ئوچۇپ، زېھىن ۋە ئىدراكىغا قۇسۇر يېتىدۇ. تۇغرا تەدبىر ئۇنىڭغا زىيان نەتىجىسىنى بېرىدۇ. ئەگەر ھەرقانچە دىيانەتلىك بولسىمۇ خىيانەت توھمىتىگە ئۇچرايدۇ. باشقىلار قىلغان يامان ئىشنىڭ گۇنايى ئۇ-نىڭغا يۈكلىنىدۇ. ئەگەر ئۇ ھەرقانداق ئىش قىلسا ياكى ھەر قانداق سوز قىلسا، ئەيىپلىك سانىلىدۇ. بايلار قىلغان بولسا ماختاشقا سازاۋەر بولىدىغان ئىشلارنى ئۇ قىلغان بولسا، تەنە ۋە ئەيىپلەشلەرگە ئۇچرايدۇ. مەسىلەن، ئەگەر بىر كەمبەغەل جۇرئەت

قىلغان بولسا، "ئوزىنى تونۇمىغان، ھەددىدىن ئاشقان" دېيىشىدۇ. ئەگەر خەيرى-ساخاۋەت قىلسا، "ئىسراپخور" دېيىشىدۇ. ئەگەر يۇۋاشلىق قىلسا، "ئاجىز ۋە غەيرەتسىز" دېيىشىدۇ. ئەگەر ئېغىرلىق قىلسا "گاھال" دېيىشىدۇ. ئەگەر ياخشى ھىكايىلەرنى سوزلىسە، "تولا سوزلەيدىغان كاپكى" دېيىشىدۇ؛ سوزلىمسە "جېنى يوق سۇرەت" دەيدۇ. ئەگەر يالغۇز ئولتۇرۇشنى خالسا "دىۋانە بولغىلى تۇرۇپتۇ" دەيدۇ. ئەگەر كوپچىلىككە قوشۇلسا "بۇنىڭغىمۇ ھەۋەس پەيدا بولغىلى تۇرۇپتۇ" دەيدۇ. ئەگەر كۇلسە "مەسخىرىۋاز" دەيدۇ. قاپىغىنى تۇرۇپ ئولتۇرسا "كالىدەك ئولتۇرىدۇ،" دەيدۇ. ياخشى يەپ، ياخشى كىيسە "قارنى يامان، ياسانچۇق" دەيدۇ. ئاز يەپ كونىنى كىيسە "پىخسىق، خەسىس" دەيدۇ. ئەگەر بىر يەردە تۇرسا "ئىشقا خام، يارامسىز" دەيدۇ. سەپەر قىلسا "تىنىمسىز، پۇلغا ھىرىس" دەيدۇ. ئەگەر خوتۇن ئالسا "شەھۋەتپەرەس" دەيدۇ. بويتاق يۈرسە "سۇ ننەتنى تاشلىغان" قاتارىغا كىرگۈزىدۇ. ئىشقىلىپ، مۇھتاج بولۇپ قالغان كىشى زامان ئەھلىنىڭ نەزىرىدە ئەيىپدار سانىلىدۇ ۋە ئېتىۋارسىز كورۇنىدۇ، ئەگەر مۇشۇ ھال بىلەن ئۇنىڭدىن تاما سادىر بولسا، ھەممە خالايىقنىڭ كۆڭلىگە دۇشمەنلىك پەيدا بولىدۇ-دە، ئۇنىڭ ھەچقانداق ھاجىتى راۋا بولمايدۇ. چۈنكى كىشىگە ھەر قانداق خارلىق كەلسە، تاما سەۋەبىدىن كېلىدۇ. تاما قىلغان كىشى خار بولىدۇ. شۇڭا قانائەتتىن ئىززەت، تامادىن خارلىق كېلىدۇ. دوستۇم بۇ سوزلەرنى ئېيتىپ، سوزنى تاماملىغاندىن كېيىن مەن شۇنداق دېدىم:

— راست ئېيتىسەن. مەنمۇ "كىمكى ساقايغۇسىز ئاغرىققا گىرىپتار بولۇپ قالغان بولسا، لېكىن ساقىيىش ئۈمىدى بولمىسا ياكى قاتتىق پىراقتا مۇپتىلا بولغان بولسا، لېكىن ۋىسال مۇيەسسەر بولمىسا ياكى غۇربەتچىلىكتە قالسا، ئۇ يەردە نە تۇرۇشنىڭ ئامالىنى تاپالمىسا، نە يانماق جايدۇغىنى تەييارلاشقا مۇيەسسەر بولالمىسا، بۇلاردىنمۇ مۇھتاجلىق ۋە قولى قىسقىلىق مۇشكۈلرەك" دەپ

ئۇيغۇر كتابلىرى تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

گەن سوزنى ئاڭلىغانتىم. بۇ جاھاندا:

مۇھتاجلىقتىن ئارتۇق دەردى - بالا يوقتۇر.
قولى قىسقا كىشىلەردە ناۋا يوقتۇر.
كىمكى تاما رەنجى بىلەن بولسا زەئىپ،
ھالاك بولغۇسىدۇر ئۇنىڭ داۋا يوقتۇر.

ئېھتىياج زورۇرىيىتىدىن ھەر كىشى مۇھتاجلىقتا قىلىپ، ئۆزى دىمەكلىك بولغان كىشىدىن بىر نەرسە تىلىسە، بۇنداق تىلەمچىلىكتىن ئولۇم ياخشىراق، چۈنكى ئىلاننىڭ ئاغزىدىن زەھەر ئالماق، تاج شىر ئالدىدىكى ئوزۇقىقا قول ئۇزاتماق ۋە غەزەپلەنگەن يولۋاس بىلەن ھەم تاۋاق بولماق قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسى بېخىللارغا ھاجەت ئىزھار قىلىشتىن ئاسانراقتۇر. شۇڭا "ئالماقنىڭ راھىتى تىلمەكنىڭ جاپاسىغا ئەرزىمەس" دىگەن گەپ بار.

كىشىگە بۇ ئالەمدىكى ئىشلار ئىچىدە توت تۇرلۇك مەنپەئەت ۋە راھەت بار، لېكىن ئۇ توت تۇرلۇك مېھنەتكە ئەرزىمەيدۇ. بىرىنچىسى، جەننەت، ئۇ ئولۇمنىڭ جاپا - مۇشەققىتىگە ئەرزىمەيدۇ. ئىككىنچىسى، مەنسەپ راھىتى، ئۇ مەنسەپتىن يىقىلىدىغان ۋاقىتتىكى ئىزاغا ئەرزىمەيدۇ. ئۈچىنچىسى، گۈنا قىلىپ كورامىدىغان راھەت، شۇ گۈنا ئۈچۈن دوزاختا كويىدىغان ئازابنىڭ مۇشەققىتىگە ئەرزىمەيدۇ. توتىنچىسى، تەكرىنىڭ ئاتاسى بىلەن كورىشىدىغان راھەت، تەكرى خارلىقا چۈشۈرۈپ قويغان چاغدىكى جاپا - مۇشەققەتكە ئەرزىمەيدۇ.

شۇ سوزلەرنى قىلغاندىن كېيىن، مەن ئۇ چاشقاندىن يۈز ئۆرۈدۈم ۋە زاھىت تەرەپكە قارىدىم. ئۇ مېھمان بىلەن ھىلىقى ئالتۇنلارنى ئولۇشۇۋاتقان ئىكەن، مېھمان يېرىمىنى ئېلىپ ئوز يولىغا راۋان بولدى. زاھىت بولسا قالغان يېرى -

مىنى ھەمياڭغا سېلىپ، ياستۇقنىڭ ئاستىغا تىقىپ قويدى. مېنىڭ يەنە شۇم تامايىم قوزغالدى ـ دە، ئۇزلۇكسىدىن "ئەگەر ئاشۇ ئالـ تۇننى قولۇمغا كەلتۈرسەم يەنە كۆگلۈمنىڭ قۇۋۇتى، جېنىمنىڭ راھىتى ھاسىل بولىدۇ. خىزمەتسىدىن باش تارتقان چاشقانلارنىڭ ھەممىسى يېنىپ كېلىپ دەرگاھىمدا جەم بولۇشىدۇ ۋە بۇرۇنقى شان ـ شەۋكەت ۋە ھەشەمىتىم ئورنىغا كېلىدۇ" دەپ ئويلىدىم. مەن خەـ يالنى قىلغىچە زاھىتنىڭ كوزى ئۇيقۇغا باردى. مەن ئاستاغىنا ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ، ھەمياڭغا قول ئۇزاتقان ئىدىم. ئۇ دەرھال كوزىنى ئېچىپ، ھاسىنى بىلەن بىرنى ئۇرغان ئىدى. پۈتۈم سۇندى، ئاقساقلاپ قېچىپ، كوپ قېينىچلىق بىلەن توشۇككە كىرـ دىم ۋە بىرەر سائەت ئۇ يەردە ياتتىم. پۈتۈمنىڭ ئاغرىغى سەل بېسىلغاندا، قارىسام زاھىت يەنە ئاۋالقىدەكلا ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. بۇـ نى كورۇپ، يەنە ھەۋىسىم قوزغالدى ـ دە، توشۇكتىن چىقىپ پۈـ تۈمنى سورىگەن پېتى ئۇنىڭ قېشىغا شۇنداق يېقىنلاشقان ئىدىم، ئۇ دەس ئورنىدىن تۇرۇپ يەنە بىرنى ئۇرغان ئىدى، بېشىمغا تەگدى، مەن مىڭ ھىلە بىلەن بىر ئامال قىلىپ ئۇزەمنى توشۇك ئىچىگە ئالدىم ـ دە، ھۇشسىزلىنىپ يىقىلدىم. شۇ زەخمىلەرنىڭ رەنـ جىدىن شۇنىدىن بېرى دۇنيا مېلىنىڭ ھىرىسى ۋە مېھرىدىن ۋاز كەچتىم.

يىمىگىن غەم، يەتسەڭ گەر كەمبەغەللىك مېھنىتى،
بىل غەنىمەت تەن سالامەتلىك جېنىڭنىڭ راھىتى.

تەھقىق بىلدىمكى، تاما بارلىق جاپا ۋە بالالارنىڭ بېشى ئىكەن. چۈنكى قۇش تاما دېنىنى چوقۇمسا بوينى توزاق ھالقىسىغا چۈشمەيدۇ. ھەر كىم تاما كەمىرنى باغلىمسا ئىززەت لىباسىنى خارلىق بالاسىغا تېگىشمەيدۇ. ھەر بىر ئەزىز كىشى تاما يولىغا كىرىپ قالسا، تاما تۈپرىقىدىن خارلىق غۇبارى ئۇنىڭ يۈزىگە

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئولتۇرىدۇ ـ ده، ئەتىۋار تارازىسىدا ئۇ ئەزىزنىڭ قەدرى يەڭگىل كېلىپ قالىدۇ.

تاماخورلۇقنى تاشلا بۇرادەر،
تاما ئادەمنى قىلغۇسىدۇر خار.
گەر تاپاي دېسەڭ ئومۇرىدىن بەھرە،
بۇ ئىككى سوزنى ئۇنتۇما زىنهار.
تاما سۇپۇرىسىن يېغىشتۇر تامام،
قانائەتنى قىل ئۇزەڭگە شوئار.

شۇنىسى ئەجەپكى، بەزى كىشىلەر "مال ـ دۇنيانى كوپ توپلىسام راھەت كۆرىمەن" دەپ ئويلايدۇ. ئۇلار: دۇنيانى تەرك ئەتكەنچە يۇقۇرى دەرىجىگە ئېرىشكىلى بولمىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ.

تاپتى ئىززەت ھەر كىشىكىم مالىدىن ئۆزسە كۆڭۈل.
كوردى راھەت كىمكى سۇندۇرسا تامانىڭ ئىلكىنى.

شۇ ھادىسىدىن كېيىن تاما كوچىسىنى كۆللۇم يېرىدىن تاـ مامەن يۇلۇپ تاشلىدىم. رىزا دەرىخىدىن قانائەت مىۋىسىنى قوـ لۇمغا كەلتۈردۇم ۋە خۇدانىڭ قازاسىغا بويسۇندۇم. دەۋران قىسـ مىتىگە باش قويدۇم، شۇندا ئۆز ـ ئۆزەمگە شۇنداق دېدىم: "بۇ ۋەقەلەر ئۇتتۇرىسىدا دۇنيا ئۆز ئەيىپ ـ نۇقسانلىرىنى ماڭا كورسەتتى. شۇغىنىسى ھىرىس رەھىمسىگە ①مۇپتىلا بولغان ئەقىل كوزى ئۇنىڭ نۇقسانلىرىنى كورمەيدۇ. دۇنيادا ئۇنىڭ ھىلە ـ مىكرىنىڭ ئەسىرى كورۇنمىگەن بىرەرمۇ خاتىرجەم جاي يوق ۋە پەشتاقلىرىنىڭ ئاـ رىسىغا ئۇنىڭ قەستى يېزىلمىغان بىرەرمۇ قەسىر يوق. ئۇ كىمنى

① رەھىمسىز كوز كېسىلى، كوز قوتۇرى دېيىلىدۇ. يەنى كوز پەـ رىكتۇرگۇچى پەردىسىنىڭ يالۇغى.

يۇقۇرى كوتەرگەن بولسا ئاخىرى يىقىتتى؛ نەدە مۆە تىككەن بولسا ئۇنى ئاخىرى يۇلۇپ تاشلىدى؛ كىمنى سېمىرتكەن بولسا ئاخىرى ئۇنى ئولتۇرۇپ يىدى؛ كىمنى دولەتكە چىقارغان بولسا ئاقمۆەت ئۇنى جاپا-مۇشەققەتكە تاشلىدى.

بىر ھىلىگەر خوتۇندۇركى بۇ دۇنيا،
ۋاپا تاپمىدى ئۇندىن ھىچ بىرەر ئەر.
ئۇنىڭ تەختىگە كىم قويسا پۇتىنى،
بېشىغا يىدى ئۇندىن زەخمى شەمشەر.

بۇنداق بىۋاپا دۇنيا ئۇچۇن سوزلەش ۋە ئۇنىڭ پايدا-زىيىنىدىن غەم يىيىشكە ئەرزىمەيدۇ.

ئىشەنمە بۇ جاھاننىڭ قەدرى-قىممەت ئېتىۋارىغا،
سوزۇمنى ئاڭلىغىنۇ يىمە غەم يوقىغا، بارىغا.

شۇ خىياللاردىن كېيىن زاھىتنىڭ ئويىدىن چىقىپ، سەھراغا قاراپ يۇرۇپ كەتتىم. مەستۇقە ئىسىملىك كەپتەر مېنىڭ دوستۇم ئىدى. ئۇنىڭ بىلەن ئاشۇ ۋەتىنىمگە كەلدىم. ئۇنىڭغا قىلغان ۋاپالىرىمنى قاغا كورۇپ ماڭا دوست بولدى. سېنىڭ ياخشى تەرىپىڭ ۋە خۇسۇسىيەتلىرىڭنى ئۇنىڭدىن ئاڭلاپ مانا بۇگۇن ساڭا يېتىشتىم. ئەمدى ساڭا مۇلاقات بولۇش سائادىتىنى تېپىش بىلەن، غۇربەت ۋەھىشىتىدىن خالاس بولغۇدەكمەن. چۇنكى تەنھالىق دېگەن ناھايىتى مۇشكۇل ئىش. غېرىپلىق بولسا قاتتىق جاپا، ھىچقانداق خوشاللىق دوستلار بىلەن بىللە ئولتۇرغاندەكدەك لەززەت بەرمەيدۇ ۋە ھىچقانداق غەم دوستلاردىن ئاجرىماقتەك قاتتىق بولمايدۇ. خۇداغا شۇكرى، جاپا تەكسىندىن دولەت گۇلى ئېچىلدى. مۇشەققەت كېچىسى راھەت تېڭىغا ئالماشتى.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

پىراق كۈنى، ھىجىر كېچىسى كەتتىڭ،
مېھنەت چېغى ئوتتى، ئەمدى دولەت يەتتى،
يوشۇرۇنغان ئىدى سۇبھى ئۇممىدى،
كوپ نۇر بىلەن بۇدەم يۈزىن كورسەتتى.

ئەمدى مەن ئوز سەزگۈزەشتىلىرىمنى سوزلەپ بولىدۇم. مانا ئالدىڭدا تۇرۇپتىمەن. دوستلۇق ۋە مېھرىۋانلىقلىرىڭدىن ئۇمىد-ۋارمەن.

لۇتپى ئىھسان ياغلىغى بىرلە دىلىم ئەينىگىدىن،
ئەي ئەزىز دوستۇم شۇدەم غەملەر غۇبارىن ئەرتىۋەت.

تاشپاقا چاشقاندىن بۇ سوزلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئۇ-نىڭغا مەرھەمەت كورسىتىپتۇ ۋە مۇلايىملىق بىلەن شۇنداق دەپتۇ:

ــ بىرەر ئويىنى سېنىڭدەك خۇش پېئىل مېھمان ماكان ئەتسە، ئەجەپ ئەمەس ھۇمايۇن شۇ ماكاندا ئاشيان ئەتسە.

قايسى بەخت-سائادەت سەن بىلەن ھەمدەم بولۇشقا باراۋەر كېلەلىسۇن؟ قايسى دولەت سەن بىلەن ئۇلپەت بولۇشقا ئوخشىسۇن؟ سەن مېنىڭ دوستلۇق ۋە مېھرىۋانلىغىمدىن ئۇمىتۋار بولساڭ، مېنىڭمۇ سېنىڭ دوستلۇقۇڭغا ئىشەنچىم كامىل. تىرىكلىك چىرىغى يېنىقلىقلا بولىدىكەن، پەرۋانىدەك سوھبىتىڭدە بولىمەن.

زەررىدەك بولدۇم قۇياش يۈزۈڭگە زارە
دەرگاھىڭدىن كەتمىگەيمەن تائەبەت.

سېنىڭ ئوز بېشىڭدىن ئوتكەنلەرنى **بايان** قىلغىنىڭدىن روشەن بولدىكى، ئاقىل كىشى ئازراق مال بولسىمۇ قانائەت قىلىشى لازىم ئىكەن. ئەگەر ئوزىنىڭ باشقىلارغا ھاجىتى چۈشمىگۈدەك دەرىجىدە نېمىتى بولسا، شۇنىڭغا قانائەت قىلىپ، ئۇنىڭدىن زىيادىنى ئىزلىمەسلىگى كېرەك ئىكەن. ھىلىقى مۇشۇككە ئوخشاش ھىرىسقا بېرىلمەسلىگى كېرەك ئىكەن ـ دە!

ـــ ئۇ قانداق ئىش ئىكەن؟ ـــ دەپ سوراپتۇ چاشقان.

ـــ تاشپاقا ھىكايىسىنى باشلاپتۇ.

ئاچكوز مۇشۇكنىڭ ھىكايىسى

بىر ئادەمنىڭ بىر مۇشۇگى بار ئىكەن. ئۇنىڭغا ھەركۈنى قوسىغى تويۇپ ئالدىدىن ئاشقىچە گوش بېرىپ ئادەت قىلغان ئىكەن. ئەمما ئۇ خام تاما مۇشۇك ئەزەلدىن ئاچكوز ۋە ھىرىس بولغاچقا، ئوز تەمىناتىغا قانائەت قىلمايدىكەن.

قانائەت قىل كىشىگە بارچە ئىززەت كەلگۈسى ئۇندىن،
تامانى تاشلا ئىنسان ھەر زاماندا خار بولۇر ئۇندىن.

بىر كۈنى مۇشۇك كەپتەرخانا يېنىدىن ئوتۇپ كېتىۋېتىپ، كەپتەرلەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ قاپتۇ ـ دە، ئۇلارنىڭ گوشىنى يەمەك ئۈچۈن ئىشتىھاسى ھەركەتكە كېلىپ، ئوزىنى توڭلۇكتىن تاشلاپتۇ. كەپتەرۋاز ھەممە ئىشتىن خەۋەردار ئىكەن. ئۇنى دەرھال تۇتۇپ ئولتۇرۇۋېتىپتۇ، تېرىسىگە سامان تىقىپ ئېسىپ قويۇپتۇ. مۇشۇكنىڭ ئىگىسى ئۇ تەرەپكە بارغان ئىكەن، مۇشۇكنىڭ شۇ ئەھۋالدا تۇرغىنىنى كورۇپ:

ـــ ھەي نەپسى يامان، ئەگەر ھەر كۈنى ساڭا بېرىۋاتقان گوشۇمگە قانائەت قىلغان بولساڭ تېرەڭنى **تەتۇر سويمايتتى**، ـــ دەپتۇ.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

هەي نەپس قانائەت ئەيله زىنهار،
هىرىسىڭ سېنى ئاقىۋەت قىلۇر خار.
خەزىنه قانائەت ئىچىده پىنهان،
بولسىمۇ بىلمىگەن قارۇن همچاچان.
گەر بولسا دىلىڭ هىرىس پەرۋەر،
چاشقانده‌ك قاپقاندا ئەده‌پ يەر.

بۇ مىسالنىڭ پايدىسى شۇكى، نەپسىڭ ئارام تاپقۇده‌ك بىر نەرسه تاپقان بولساڭ، شۇنىڭغا قانائەت قىلىپ، ئۇۋاڭدا يېتىۋەر. قولۇڭدىن كەتكەن دۇنياغا تولا غەم قىلما.

ئۇ يوقاتقان مالۇ دۇنيايىڭغا هەرگىز قىلما غەم،
بول خوشال ئوتكەن ئومۇرلەر ئەرزىمەس يىغلاشقا هەم.

كىشىلەرنىڭ شان ـ شەرىپى مالدىن ئەمەس، كامالەتكە يېتىشتىن كېلىدۇ. ئىلىم ۋە هۇنەرده كامال تاپقان كىشى پۇلسىز بولسىمۇ، هەمىشه ئەزىز بولىدۇ. بۇ خۇددى شىر زەنجىرده باغلاقلىق بولسىمۇ، هەيۋىتى كېمىيىپ كەتمىگەنده‌ك بىز ئىش. هۇنەرسىز ئادەم گەرچە زەردار بولسىمۇ، خار ۋە قەدىرسىز بولۇپ قالىدۇ. بۇ خۇددى ئىت هەرقانچە توق بولسىمۇ ۋە ئىسسىل زىبۇ ـ زىننەتلەر بىلەن جابدۇپ قويۇلسىمۇ يەنىلا خار ۋە بىئىختىيار بولغانده‌ك بىر ئىش.

بىراۋ كىم جەهلى زىندانىدا بولسا،
گادايدۇر گەرچه كوپ زەر جەمئى قىلسا.
بىراۋ تاپقان بولسا ئەگەر ئىلىمدىن كۇچ،
نەزەر سالماس زەر ـ گوهەر كەلسىمۇ دۇچ.

ئۇنىدىن كېيىن دىمەكچى بولغىنىم: غىبەت پىلىنىڭ غېمىنى

كۆڭلۈڭدىن چىقىرىۋەت. ئۇز ۋەتىنىڭدىن ئايرىلغىنىڭغا پۇشايمان قىلما. چۈنكى ئەقىللىق كىشى ھەرقانداق يەرگە بارسا ئۇز ئەقلى بىلەن دوست ۋە يار-يولداش تاپىدۇ. جاھىل كىشىلەر ئۇز يۇرتىدىمۇ غېرىپ ۋە يات بولۇپ قېلىۋېرىدۇ. شۇڭا ھۈنەرۋەن ۋە ئەقىللىق كىشى ھەچقانداق جايدا غېرىپ بولۇپ قالمايدۇ. يەنە يىقىلغان مال-دۇنيالىرىم بۇلاڭ-تالاڭغا كەتتى دەپ غەم يىمە. چۈنكى دۇنيانىڭ مال-ماتاسىغا ھەرقاچان زاۋاللىق يېتىدۇ. شۇنىڭدەك جاپا-مۇشەققەت بىر كىشىدە توختاپ قالمىغاندەك، دولەتمۇ بىر كىشىگە مەڭگۈلۈك بولمايدۇ.

ھوكۇمالار، "ئالتە نەرسىدىن ۋاپا ئۈمىدى كۈتمەسلىك كېرەك" دەپ ئېيتىشقان: بىرىنچىسى، بۇلۇتنىڭ سايىسى، ئۇ قاراپ بولغىچە ئوتۇپ كېتىدۇ؛ ئىككىنچىسى، غەرەزلىك دوستلۇق، ئۇ ناھايىتى تېزلا چاقماقتەك چېقىپ ئوتۇپ كېتىدۇ؛ ئۈچىنچىسى، خوتۇنلارنىڭ مۇھەببىتى، ئۇ كىچىككىنە سەۋەپ بىلەن سوۋۇپ كېتىدۇ؛ تۆتىنچىسى، چىرايلىقلارنىڭ جامالى، ئۇمۇ ئاخىر ئۆزگىرىپ كېتىدۇ؛ بەشىنچىسى، يالغاندىن تەرىپلەش، ئۇمۇ ئىز بېسىپ تۇرالمايدۇ؛ ئالتىنچىسى، بۇ دۇنيانىڭ مېلى، ئۇمۇ ئاقىۋەت ئىگىسىگە ۋاپا قىلمايدۇ.

مال-دۇنيالىرىنىڭ كۆپلۈگى بىلەن خوشال بولۇش ۋە ئازلىغىدىن غەم يېيىش ئەقىللىق كىشىگە يارىشىدىغان ئىش ئەمەس. چۈنكى پۈتۈن دۇنيانىڭ مال-مۈلكى ئالى ھىممەت ئىنسانلارنىڭ ئالدىدا بىر دانە سامان پارچىسىغا ئەرزىمەيدۇ. شۇنداق ئىكەن، دېمەك ئۇ نەرسىنى تەلەپ قىلىپ، ئەزىز ئومۇرخاھىشىنى ئاسمانغا ئۇچۇرغۇلۇق ئەمەس ۋە قولدىن كەتكىنىگە بىر ئارپا چاغلىق غەم-يىگۈلۈك ئەمەس.

گەرچە جاھان يوقالسا ئىلكىدىن،
قىلمىغىن پىغان، ئۇ ئاسان ئىشتۇر.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

بارچە ئىقلىم ھەم كەلسە قولۇڭغا،
بولما شاددمان، ئۇ ئاسان ئىشتۇر.
ئوتەر بۇ جاھان، سەنمۇ ھەم ئۆتۈنى،
تاشلاپ ئوت ئۆيان، ئۇ ئاسان ئىشتۇر.

شۇنىڭ ئۈچۈن، ھايات چاغدا ئوز قولى بىلەن سەرپ قىلغان نەرسە مال-دۇنيا بولۇپ ھىساپلىنىدۇ. ئاخىرەتلىكى ئۈچۈن ساقلاپ قويۇلغان نەرسە ماتا دەپ ھىساپلىنىدۇ. دۇنيا مېلىنىڭ پايدىسى ئۇنىڭ بىلەن ئاخىرەت ئوزۇغنى تەييارلاش ۋە ئولۇم يولىنىڭ جابدۇغىنى پۈتكۈزۈشتە كورۇلىدۇ. ئەجەل ئوقى تۇيۇقسىز تېگىدۇ. جان ئامانىتىنى بېرىدىغان ۋاقىت تەيىن قىلىنغان ئەمەس.

ئەي گۈزەل، نەركىس كوزۈڭنى ئاچ شۇدەم ناز ئۇيقۇدىن،
ئوتكۈسىدۇر بۇ ئومۇر گۈل پەسلىدەك كوز ئاچقىچە.

ئەگەر سەندە پانى دۇنيانىڭ مېلى بولمىسا، دىمەك باقى دۇنيانىڭ مېلى پاراۋان دىگەن سوز. چۈنكى ياخشى ھۇنەر ئۈچۈن ئەقىل سەرمايە بولىدۇ. ئەقىل ھەچقاچان بىر سەۋەپ بىلەن كىشىلەردىن ئاجرىمايدۇ. زامان ھادىسىلىرىنىڭ تەسىرۇپ قولى ئۇنىڭغا يەتمەيدۇ. گەرچە مېنىڭ نەسىھەتلىرىمگە ئېھتىياجىڭ چۈشمىسىمۇ، ھەرقانداق ئىشنىڭ پايدا-زىيىنىنى ھەندىن ياخشى چۈشەنسەڭمۇ، مەن ساڭا دوستلۇق ھەققىنى ئادا قىلىپ، ياخشى ئىشلارنى سوزلەپ بېرىشنى خالىدىم. سەن ئەمدى بىزنىڭ بۇرادىرىمىزسەن. قولىمىزدىن قانچىلىك مۇرۇۋەت ۋە مەدەت كەلسە، سەندىن ھەرگىز ئايىمايمىز، ئەگەر سەن ئىلتىپات قىلمىساڭمۇ، بىزدىن ساڭا پەقەت ئىخلاس ۋە شەپقەتلا كېلىدۇ.

تاشلىساڭمۇ سەن مېنى، مەن تاشلۇەتمەسمەن سېنى،
مەيلى رەنجىتسەڭمۇ سەن، مەن مۇنتۇماسمەن ۋەدىنى.

تاشپاقنىڭ بۇنداق سوزلەر بىلەن چاشقانغا مەرھەمەت كورسەتكەنلىگنى كورگەن ۋە سوزلىرىنى ئاڭلىغان قاغىنىڭ كوڭلى ئېچىلىپ، ھەددى-ھىسابسىز شاتلىققا چومۇپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

— ھەي بۇرادەر! مېنى بۇ شەپقەتلىك سوزلىرىڭ بىلەن بەكمۇ شات-خورام قىلۇەتتىڭ. سەن ناھايىتى ياخشى سوزلىدىڭ. دوستلارنىڭ ياخشىسى ھەممە ۋاقىت يار-بۇرادەرلەر ئۇنىڭ مەرھىمىتىنىڭ سايىسىدە ۋە ھىمايىسىنىڭ پاناسىدا كۈن ئوتكۈزەلىگەن، سېخىلىق ۋە ئىنئام ئىشىگىنى دوستلار ئۇچۇن ھەمىشە ئوچۇق تۇتقان، دوستلارنىڭ ھاجىتىنى راۋا قىلىش ئۇچۇن ئوز جېنىنىمۇ ئايىمىغاندۇر. كىمكى ئەگەر دوستىغا كېرەكلىك نەرسىنى ئايىسا، ئۇ كىشى دوستلۇقتا يارىمايدۇ. خەۋەرلەردە كەلتۇرۇلۇشىچە، بىر بۇزرۇكنىڭ بىر دوستى بار ئىكەن. بىر كېچىسى بۇ دوستى ئۇنىڭ ئىشىگىگە كېلىپ ھالىنى قېقىپتۇ. ئۇ بۇزرۇك ئوز دوستى ئىكەنلىگنى بىلىپ، "بۇنىڭغا نىمە بولغاندۇ، ئەجەپ تۇن يېرىمدا كېلىپتىغۇ!" دەپ ئويلاپتۇ-دە، دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ بىر ھەمياندا پۇل ۋە بىر قىلىچ ئېلىپ، كېنىزىگىگە چىراق كوتەرتىپ، ئالدىغا چىقىپ دوستى بىلەن كورۇشۇپتۇ ۋە: "بۇرادەر، سېنىڭ بۇ ۋاقىتتا كېلىشىڭنى ئۇچ خىل خىيال قىلدىم: بىرى بىرەر ھادىسە يوز بېرىپ، سېنىڭ خەرج-خىراجەتكە ئېھتىياجىڭ چۇشتى بولغاي؛ ئىككىنچىسى، بىرەر دۇشمەن ساڭا قەست قىلىپ، ئۇنىڭدىن قوتۇلۇش ئۇچۇن ساڭا يار-مەددىكار كېرەك بولدى بولغاي؛ ئۇچىنچىسى، يالغۇزلۇغىڭدىن مالال بولۇپ، ئوزەڭگە ئۇلىشەت ئىزلەپ كەلدىڭ بولغاي، دەپ خىيال قىلدىم،" شۇڭا مەن شۇ ئۇچ ئىشىڭ لازىمەتلىكلىرىنى ساڭا تەييار قىلىپ چىقتىم. ئەگەر

مال كېرەك بولسا مانا ھەمياندا پۇل، ئەگەر مەھەت تىلسەڭ مانا مەن قىلىچ ئېسىپ تۇرۇپتىمەن، ئەگەر خىزمەتكار كېرەك بولسا مانا بۇ كېنىزەك خىزمىتىگىنى قىلسۇن، ھەرقانداق تەلۈتلىك بولسا بىز تەييارمىز" دەپتۇ. دوستى ئۇنىڭغا ئوزرە ئېيتمىتۇ، ۋە ئۇنىڭ مۇرۇۋۋىتىنى ۋە مېھرىۋانلىغىنى كورۈپ، ئۇنىڭ دوستلۇغىغا بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك ئەقىدە باغلاپتۇ.

ساڭا بەردى ئوز مۇرادىڭنى خۇدا،
دوستلىرىڭغا سەنمۇ بەرگەيسەن مۇرات.
قىلمىغايسەن دوستلىرىڭنى مۇنتەزىر،
ئەيلىگەيسەن ياخشىلىغىڭ بىرلە شات.

ئەگەر سېخىلاردىن بىرى ھادىسە گىرداۋىغا چۈشۈپ قالسا، ئۇنىڭغا ياردەم قولىنى سۇنغۇچىلار ئەلۋەتتە سېخىلار بولىدۇ. بۇ خۇددى بىر پىل لايغا پېتىپ قالسا، ئۇنى پىلدىن باشقا ھېچنەرسە تارتىپ چىقىرالمىغاندەك بىر ئىش. ئەگەر چاشقاننىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىش يولىدا ساڭا رەنج يېتىپ قالسا، قىلچە غەم قىلما. چۈنكى ئەقىللىق كىشى ياخشى ئىشقا تۇتۇش قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن ئالەمگە ياخشى نامىنى يادىكار قالدۇرىدۇ. ياخشى نام قالدۇرۇش ئۇچۇن بېشى كېتىدىغان بولسا، بېشىدىنمۇ كېچىدۇ. نەمىشقا دەسەڭ، بۇ ئىش بىلەن پانىنى بېرىپ باقىنى ئالغان بولىدۇ، ئوز قىممىتىنى تېخىمۇ ئۇستۇن كوتەرگەن بولىدۇ.

ياخشى نام تاپقىنىڭ، مەقسىدىڭگە يار بولدى جاھان،
ياخشى نامىدىن ئوزگە يوقتۇر بۇ جاھانىنىڭ مەھسۇلى.

ھەرقانداق كىشىنىڭ مەئىشىتىگە ھاجەتمەن كىشىلەر شېرىك بولالمايدىغان بولسا، ئۇنداق كىشى باي ھىساپلانمايدۇ. ھەرقاند-

داق كشى ئوز هاياتدا ياخشى نام قالدۇرمايدىغان بولسا، ھەممە ئومرىنى ئولۇم ھساۋىدا باسە بولىدۇ.

ئەل ئىچىدە داڭقى چىققان ياخشى ئادەم ئولمەس ھەرگىز،
ئولۇك شۇ بولغۇسىدۇر، ئەل ئۇنى ياخشى دىمەس ھەرگىز.

قاغا تېخى سۆزىنى ئاياقلاشتۇرمىغان ئىكەن، يىراقتىن تېز قېچىپ كېلىۋاتقان بىر كىيىك كورۇنۇپتۇ. ئۇلار "كىيىكنىڭ ئارقىسىدا قوغلاپ كېلىۋاتقان ئادەم بولۇشى مۇمكىن" دەپ ئويلاپتۇ-دە، دەرھال يوشۇرۇنۇشۇپتۇ. تاشپاقا سۇغا چوكۇۋاپتۇ. قاغا دەرەخكە قونۇۋاپتۇ. چاشقان توشۇككە كىرىۋاپتۇ. كىيىك يۇگۇرۇپ كېلىپ، سۇ لېۋىدە توختاپتۇ. قاغا كىيىكنىڭ كەينىدىن قوغلاپ كېلىۋاتقان نەرسە بولسا خەۋەر قىلىپ قويماي دەپ قانچە قارىسىمۇ ھېچ نەرسە كورۇنمەپتۇ. تاشپاقا قارىسا كىيىك ھەدەپ سۇغا قارىغۇدەك، لېكىن ئىچمەي تۇرغۇدەك.

ــ ئەگەر ئۇسسىغان بولساڭ سۇ ئىچكىن، ئەندىشە قىلما، بۇ يەردە ھېچقانداق خەۋپ-خەتەر يوق، ــ دەپتۇ تاشپاقا.

كىيىك ئۇنىڭ سوزىدىن مېھرىۋانلىق ھىس قىلىپتۇ ۋە يېقىنراق كەپتۇ.

ــ مەرھابا، ــ دەپتۇ تاشپاقا، ــ ھەي

قەدەم تەشرىپ قەيەردىن قىلدىڭىز، يار جانان،
كېلىپسىز ئاشنادەك، ئەمدى بولماڭ بىزگە بىگانە.

ــ مەن بۇ سەھرادا تەنھا يۈرگەن ئىدىم، ــ دەپتۇ كىيىك، ــ بىرەر كىشى ماڭا بۇ تەرەپتىن قەست قىلسا ئۇ تەرەپكە قاچاتتىم، ناھايىتى ئېھتىيات قىلاتتىم. بۇگۈن دالىدا ئولتۇرغان بىر ئادەمنى كوردۇم. مەن قاياقتا ماڭسام شۇ ياقتا قاراۋاتىدۇ. ئۇ ئوۋچى

بولۇشى ۋە مېنى قەستلەپ توزاق قۇرغان بولۇشى ئېھتىمال. دەپ پەملەپ، ئۇنىڭ قۇرغان توزىغىغا چۈشمەسلىك ئۈچۈن بۇ جايغا قېچىپ كەلدىم.

ــ قورقمىغىن، ــ دەپتۇ تاشپاقا ئۇنىڭغا، ــ بۇ ماكان ناھايىتى تېچ-ئامان، ھەرگىز بۇ يەرگە ئووچى كەلمەيدۇ. ئەگەر خالساڭ سېنى ئۆزۈمىزگە دوست قىلايلى. بىز ئۇچەيلەننىڭ سوھبەت بىنا-سىنى توتىنچى تامنى قۇرۇش بىلەن تاماملايلى. چۈنكى بۇزرۇك-لار ئېيتقاندەك "دوستلار كوپ بولسا بالا ئاز بولىدۇ".

قايسى جايدا بولسا كوپ شەپقەت بىلەن مېھرۇ-ۋاپا،
بولغۇسى پەيدا كوڭۇلدە كوپ ھۆزۈر كەيپۇ-ساپا.

شۇڭا "دوست مىڭ بولسىمۇ ئۇنى ئاز بىلىش كېرەك. دۇشمەن بىر بولسىمۇ ئۇنى كوپ بىلىش كېرەك" دىگەن سوز بار.

دوست بولماقتا مىڭ كىشى ئازدۇر،
دۇشمەنلىككە بىر كىشى بەسيار.

چاشقان ئۇنىڭغا كوپ سوزلەرنى قىلىپتۇ. قاغىمۇ كوپ سوزلەرنى ئىزھار قىلىپتۇ. ئۇلارنىڭ مىجەزى تۇزۇك، ۋاپادار دوستلار ئىكەن-لىگىنى كورگەن كىيىك، ئۇلارنىڭ خۇي-پەيلىنى بىلىپ، جان دىلىدىن دوستلۇققا مايىل بولۇپتۇ. شۇنداق قىلىپ، كىيىكمۇ ئاشۇ ئورمانلىقتا ماكان تۇتۇپ تۇرۇپ قېلىپتۇ. دوستلىرى ئۇنىڭغا: "بىزنىڭ مۇشۇ يايلىغىمىزدىكى ئوتنى يىگىن ۋە مۇشۇ بۇلاق بويىدىن نېرىغا بارمىغىن" دىيىشىپتۇ. كىيىك ئۇلارنىڭ بۇ نەسىھىتىنى قوبۇلاقتا تۇتۇپتۇ.

ئۇ ئورمانلىقتا بىر خوش ھاۋا جاي بار بولۇپ، ئۇلار ھەمىشەم شۇ يەرگە يىغىلىپ، بىللە ئويناشىپ بېشىدىن ئوتكەن سەرگۈزەشتە-

لەرنى ئېيتىشىدىكەن. بىر كۈنى قاغا، چاشقان ۋە تاشپاقا ئۈ يەرگە كەپتۇ، لېكىن كىيىك كەلمەپتۇ. ئۇلار بىرەر سائەت ساقلىغان بولسىمۇ، كىيىكتىن ھېچبىر ئەسەر بولماپتۇ. ئاخىرى ئۇلارنىڭ خاتىرى پەرىشان بولۇپ، قاغىغا "سەن بېرىپ خەۋەر ئېلىپ كەلگىن" دەپتۇ.

ئەي سابا بارغىن شۇدەم جانان دىيارىغا بەدەر،
ئاشىقى بىچارىگە كەلتۇر نىگارىدىن خەۋەر.

قاغا ھاۋاغا پەرۋاز قىلىپتۇ ۋە دەرھال قايتىپ كەپتۇ-دە، ئۇلارغا:

— مەن ئۇنى بالا بەستىگە باغلاقلىق ھالدا كوردۇم، — دەپتۇ.

تاشپاقا چاشقانغا قاراپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

— بۇ ھادىسىدىن قۇتۇلماق ئۈچۈن ئۈمىت پەقەت سەندە، تېز بول، ئىش ۋاقتى ئوتۈپ كەتمىسۇن.

شۇنداق قىلىپ قاغا يول باشلاپتۇ. چاشقان سەكرەپ-سەكرەپ كىيىك قېشىغا يېتىپ بېرىپتۇ ۋە ئونىڭغا:

— بۇ توزاقتا قانداق چۈشۈپ قالدىڭ بۇرادەر، شۇنداق پەم-پاراسىتىڭ بىلەن بۇ خەتەرنى كورمىگەنلىگىڭ ئەجەپلىنەرلىكتۇ؟ — دەپتۇ.

— تەقدىر ئىلاھىغا زېرەكلىكنىڭ نىمە پايدىسى بولسۇن، — دەپتۇ كىيىك، — قازا يەتكەندە ئەقل-پاراسەت قانداق مەنپەئەت يەتكۈزەلسۇن؟ تەقدىرنىڭ بىزنىڭ تەدبىرىمىز بىلەن نىمە ئىشى بار؟ قازا ھىلىگە بويسۇنمايدۇ-دە!

مەن ئىشىكنىڭ تېشىدا مەغرۇر ئىرۇرمەن ھىلىگە،
بىلمىدىم ئۇ ئېچىلىدە نىمە تەدبىر ئەيلىدى.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ــ راست ئېيتىسەن، ــ دەپتۇ چاشقان، ــ

هەر كىشىگە گەر يۇزلەنسە تەقدىر،
قىلىپ بولماس ئۇنىڭ دەپتىگە تەدبىر.

چاشقان كىيىكنىڭ بەنتلىرىنى كېسىشكە باشلاپتۇ. شۇ ئەسنادا تاشپاقمۇ ئۇ يەرگە يېتىپ بېرىپتۇ ۋە دوستىنىڭ تۇزاقتا قىرىپتار بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن مالالىق ئىزهار قىلىپتۇ.

ــ هەي مېھرىۋان دوستۇم، ــ دەپتۇ كىيىك، ــ سېنىڭ بۇ يەرگە كېلىشىڭ مېنىڭ تۇزاقتا چۈشۈپ قالغىنىمدىنمۇ قىينىراق ئىش بوپتۇ. چۈنكى چاشقان بەنتلىرىمنى كېسىپ بولدى. شۇ ئاندا ئۇۋچى كېلىپ قالسا، مەن ئىككى سەكرەپ قۇتۇلىمەن. قاغا ئۇچۇپ كېتىدۇ. چاشقان توشۇگىگە موكۇنۇۋالىدۇ. سەن نەگە بارىسەن؟ نېمە قىلىسەن؟

يۇزۇڭ خىيالىنى ئەتتىم قانچە تەسۋىر،
بەردى قازا نەقشىدارى ئاڭا تەغىير.
مەن ۋىسالىڭ ئۈچۈن قىلدىم شۇنچە تەدبىر،
نەپ بەرمىدى، شۇنداق ئىكەن هوكمى تەقدىر.

ــ هەي شەپقەتلىك دوستۇم، نېمىشقا كەلمەي، دوستلاردىن ئايرىم ئۇتكەن هايات نېمە لەززەت بېرەلسۇن؟ يارانلاردىن ئايرىلىپ ئۇتكەن ئۇمۇرنى ئۇمۇر هىساپلىغىلى بولامدۇ؟

نەچچە كۈن ئۇتتىكى مەن ئۇمۇرسىز يۇردۇم تېرىك،
ئاشۇ هىجران كۈنلىرىنى مەن دەمەسمەن ئۇمۇر دەپ.

مەن بۇ يەرگە كەلگىنىمگە پەخىرلىنىمەن. چۈنكى سېنىڭ جامالىڭ

ئىك ئىشتياقى مېنى بۇ مەنزىلگە بىمۇختىيار كەلتۈردى ۋە زو-
رۇرىيەتتىن تۇغۇلغان شۇنچىلىك جۇدالىققىمۇ تاقەت قىلالمىدىم.

تەڭرى ئاگاھدۇركى سەۋرىم يوق مېنىڭ ئەي دىلرەبا،
كۆندۈز ئايرىلماقتا يۇ ھەم كېچە بولماقتا جۇدا،—

(۴

دەپ تاشپاقا تېخى سوزنى ئاياقلاشتۇرمىغان ئىكەن، تۈيۇقسىز يىراقتىن ئۇۋچى كورۇنۇپتۇ. ئۇنى كورگەن كىيىك قېچىپتۇ. قاغا ئۇچۇپ كېتىپتۇ. چاشقان توشۇككە كىرىۋاپتۇ. تاشپاقا تۇرۇپلا قاپتۇ.

ئۇۋچى كېلىپ قارىسا توزاقلىرى كېسىلىپ كەتكەن ئىكەن. ئۇ ئوك - سولغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ، بۇ ئىشنى كىمنىڭ قىلغانلىغىنى بىلمەكچى بولۇپ ئاختۇرۇپتۇ. ئۇ تاشپاقىنى كورۇپ قاپتۇ ۋە ئوز - ئوزىگە: "بۇ مەيىنەت بىر نىمە كېسىلگەن توزاق ۋە قاچقان كىيىككە باراۋەر كەلمەسمۇ، لېكىن قۇرۇق قول قايتىش ئۇۋچى ئۇچۇن نومۇس" دەپتۇ - دە ئۇنى ئېلىپ، تورۇغا سېلىپ، يېنىغا ئېسىپ، شەھەرگە راۋان بوپتۇ. ئۇۋچى كەتكەندىن كېيىن دوستلار جەم بولۇشۇپتۇ ۋە تاشپاقىنى ئۇۋچى ئېلىپ كەتكەنلىگىنى بىلىپ، پەريات - پىغانلىرىنى پەلەك ئەۋجىگە يەتكۈزۈشۈپتۇ.

سايىكىزدىن ئايرىلىپ قالدى بۇ كۈندە باشىمىز،
خۇددى دەريا دولقۇنىدەك ئاقتى كوزدىن ياشىمىز.

قايسى خاپىلىق ئوز دوستىدىن ئايرىلغانلارنىڭ خاپىلىغىغا تەڭ كېلەلىسۇن ۋە قايسى مۇسىبەت ئوز دوستىدىن جۇدا بولغانلارنىڭ مۇسىبىتىدەك قاتتىق بولالىسۇن؟ ئەگەر ئىككى دوست بىر بىرىدىن ئايرىلغان بولسا، يىراق باياۋىنىدا ئېزىپ يۇرگەنلەرنىڭ ھەيرانلىغى خۇددى ئايىغى لايغا پېتىپ قالغان كىشىگە

www.uyghurkitap.com

ئوخشاش بولسا، ياردىن ئايرىلىپ ئىشتىياق كۆلىمىدە تەنها ئولتۇرغانلار ھەسرەتتىن "ۋاي ئىست" دەپ قولىنى كوكسىگە ئۇرىدۇ.

ئۇزەكدە بولمىسا دەرت، تونۇماسسەن ھىچ دەرت ئەھلىنى،
ئىرىق بويىدا تۇرساڭ نەبىلەرسەن تەشنالار قەدرىنى.

ئۇلار ھەر بىرى ئوز ھالىغا مۇناسىپ ھالدا يىغىلىشىپ دەرت-ھەسرەت داستانلىرىنى ئوقۇشۇپتۇ. ئەمما ئۇلارنىڭ سوزلىرى-نىڭ ھەممە مەزمۇنى مۇنۇ بىر مەنىگە جەملىنىدىكەن:

ئايرىلىپ ياردىم لەۋەندىن جانغا لەززەت تاپمىدىم،
شۇ ئەزىمىدىن بولەك بىر ئەھلى ئىزززەت تاپمىدىم.

ئاخىرى كىيىك قاغىغا قاراپ شۇنداق دەپتۇ:

ــ ھەي بۇرادەر، بىز بۇنداق ياخشى يىقىملىق سوزلەرنى ۋە دىلنى ئىرىتىدىغان شېئىرلارنى ئېيتقىنىمىز بىلەن تاشپاقىغا ھىچقانداق پايدىسى يوق. بىزنىڭ بۇ يەردە ناله-زار قىلغىنىمىزنىڭ ئۇنىڭغا يارىمى تەگمەيدۇ. بىزگە زورۇرى ئۇنىڭ قۇتۇلۇشى ئۇچۇن بىر چارە قىلىشتۇر. بۇزرۇكلار: "توت گۇرۇھنى توت ۋاقىتتا سىناش كېرەك. يەنى، باتۇر-باھادىرلارنىڭ شجائىتىنى جەڭدە، خىيانەتسىز-ئىنساپلىق كىشىلەرنىڭ دىيانىتىنى ئىلىش-بېرىش مۇئامىلىسىدە، خوتۇن ۋە پەرزەنتلەرنىڭ ۋاپاسىنى نامراتلىق چاغلارىدا، ھەقىقى دوستلارنى بالا-قازا كەلگەن ۋاقىتتا سىناش كېرەك" دەپ ئېيتىشقان.

غەم كەلگەن كۇنلەردە كېرەك بولۇر يار،
خوشاللىق كۇنلەردە دوست دىگەن بىسيار.

ــ مېنىڭ خىيالىمغا بىر ھىلە كەلدى، ــ دەپتۇ چاشقان كىيىككە، ــ

سەن ئوۋچىنى كورگۈدەك يەرگە بارغىن - دە، ئوزەڭنى ياردار بولغان قىلىپ كورسەت، قاغا ئۇچاڭغا قونۇپ يارىلىرىڭنى چوقۇغاندەك بولۇپ كورۇنسۇن، ئوۋچى كورسە سېنى ئاجىزلىشىپ قاپتۇ دەپ ئويلايدۇ - دە، تاشپاقنى تاشلاپ سېنى توتقىلى يۈگۈرەيدۇ. قېشىڭغا يېقىن كەلگەندە ئاقساقلىغان بولۇپ، ئىلدامراق قاچقىن. ئوۋچى سېنى ئەگىشىپ، نېرىراق ئۇزاپ كەتسۇن. مۇشۇ تەرىقدە چارە قوللانىساق، دوستىمىزنى قوتولدۇرۇۋالالىشىمىز ئەجەپ ئەمەس.

دوستلار بۇ تەدبىرگە ئاپىرىن ئوقۇشۇپتۇ. شۇنىڭ بىلەن كىيىك ۋە قاغا ئوۋچىنىڭ ئوتەر يولىغا بېرىپ تۇرۇپتۇ. بىچارە خام تاما ئوۋچى ئۇلارغا قارىسا بىر كىيىك جاراھەتلىنىپ ياتقان ۋە بىر قاغا ئۇنى بوزەك تېپىپ يارىلىرىنى چوقۇپ، ھەتتا كوزىنى چوقۇش ئوچۇن ھەپىلىشۋاتقان ئىكەن. بۇنى كورگەن ئوۋچى دەرھال تاشپاقنى يەردە قويۇپ كىيىككە قاراپ يۈگۈرۇپتۇ. چاشقان ئۇنىڭ ئۇزاپ كەتكەنلىگىنى كورۇپ، دەرھال كېلىپ تورۇنىڭ يېپىنى قىيىۋېتىپتۇ. تاشپاقا تورۇندىن چىقىپ چاشقان بىلەن بىللە قېچىشقا باشلاپتۇ. ئوۋچى كىيىكنى تۇتالماي، ھېرىپ تورۇا قېشىغا كېلىپ قارىسا، تورۇنىڭ يېپى كېسىلگەن ھالدا تۇرغان ئىكەن. ھەيران قالغان ئوۋچىنىڭ كوڭلىگە بىر قورقۇنچ چۈشۈپتۇ - دە، ئوزىچە: "بۇ جاي دۇئا - پەرىلەرنىڭ ماكانى بولمىسۇن يەنە، بۇ يەرگە ئوزەمچە كېلىپ قاپتىمەن. قاچقان كىيىك ياردار بولۇپ ئالدىمغا ئوچرىغىنى، ئۇنىڭ كوزىنى قاغا چوقۇغاندەك كورۇنگىنى، تورۇنىڭ يېپىلىرىنىڭ سەۋەبسىزلا ئوزۇلۇپ كەتكىنى ۋە تاشپاقنىڭ يوقلىپ كەتكىنى دۇئالەرنىڭ ئىشى بولماي نىمە؟" دەپ ئويلاپ ئوزۇلگەن توزاق ۋە كېسىلگەن تورۇنىسىنى كوتىرىپ بەدەر قېچىپتۇ. ئۇ قېچىپ كېتىۋېتىپ: "ئەگەر بۇ بايا ۋاقىدىن ساق - سالامەت قوتولۇپ چىقسام، قالغان ئومرۇمدە بۇ سەھرانى كېلىشنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرمەسمەن ۋە باشقا ئوۋچىلارنىمۇ شەپ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتاپلار تور بېكىتى

قەت يۇزەسىدىن خەۋەردار قىلىپ، قويۇپ ئۇلارنىڭ يېقىن كىشىلىرى مەسىمەن" دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئوتكۈزۈپتۇ.

دوستلار ئۇۋۇچىنىڭ تەشۋىشىدىن ئامانلىق تاپقاندىن كېيىن جەم بولۇشۇپ، ئوز ماكانلىرىغا قايتىپ كېتىپ، شۇنداق خاتىرجەم ۋە خوشال ئومۇر كەچۈرۈپتىكى، نە بالا - قازانىڭ قولى خاتىرجەملىك ئېتىگىگە يەتسۇن ۋە نە جاپا - مۇشەققەتنىڭ تەرىنىڭ ئۇلارنىڭ راھەت - پاراغەتلىرىنىڭ يۇزلىرىنى تاتلىيالمىسۇن؟ ئۇلارنىڭ جەم بولۇشلىرىنىڭ مەنپەئەتىدىن سائادەتلىرىنىڭ چېرىغى ئوچكۇسىز بولۇپ يېنىپتۇ. ئىتتىپاقلىقنىڭ بەركىتىدىن ئىشرەتلىرىنىڭ رىشتىسى ئۇزۇلگۇسىز بولۇپ ئۇلىنىپتۇ.

يېپ يالاڭ قات بولسا ئۇنى قېرى كەمپىر ھەم ئۇزەر،
قوشۇلۇپ بىرنەچچە قات بولسا ئۇزەلمەس ئۇنى ئەر.
گۇلنى تەنها پۇرىسا ھەر چاغ دىماغنى قۇرۇتۇر،
كوپ يىسە تەنها شېكەرنى دىلغا نا خۇشلۇق يېتەر.
جانۇ تەنگە ئىككى تەنها يەرمىگەي كوپ مەنپەئەت،
جانغا لايىق، تەنگە قۇۋۋەت گۇل قەنتدۇر - گۇل شېكەر.

مانا دوستلار بىر بىرىگە مۇناسىپ بولغانلىقى ئۈچۈن، راھەت ۋە جاپا - مۇشەققەتتە بىر بولغانلىقى ئۈچۈن، ئاشۇنداق زەئىپ جانۋارلارمۇ بالا - قازا يەتكەن ۋاقىتتا بىر بىرىگە يولىنىپ ۋاپالىق مۇھەببەتلىرىگە سويۇنۇشۇپ، ئىخلاس بىلەن تۇردى. نەتىجىدە ئاشۇ بىر نىيەت بىر دىلىق بولغانلىقىنىڭ بەركىتىدىن شۇنداق چوڭ بالا ۋە ئاپەتلەردىن قۇتۇلدى، شىددەتلىك ۋە مۇشەققەتلىك يوللارنى بويسۇندۇرۇپ، پاراغەت ۋە ئىشرەتنىڭ باش مەنزىلىدە شادىمان ۋە خەندان بولۇپ دەۋر سۈردى.

ھەر بىر ئەقىللىق كىشى ئەقىل كوزى بىلەن بۇ ھېكايىنىڭ مەزمۇنىغا نەزەر سېلىشى كېرەك ۋە بىلىشى كېرەككى، ئاشۇ

ئەقلسىز ھايۋانلارنىڭ دوستلۇقلىرى مۇشۇنداق ياخشى نەتىجە ۋە مەنپەئەتلىك مۇنلەرنى بەرگەن يەردە، ئەگەر ئەقىللىق ئادەم ئەر بىلەن يار - مەدەتكارلىق قىلىشسا، دوستلۇقتا ئىخلاس بىناسىنى مۇستەھكەم قىلىپ قۇرۇشسا، ئۇ دوستلۇق قانداقسىگە ئامۇ خاسقا نەپ بەرمەسۇن؟ ئۇ دوستلۇق ۋە مەدەتكارلىغىنىڭ مەنپەئەتىدىن نېمىشقىمۇ چوڭ-كىچىكلەر بەھر ئالالمەسۇن؟

بىلسە كىشىلەر دوستنىڭ ھەققىنى،
قىلغاي ئاڭا سەرپ بارچە ئومرىنى.
غەمگە پاتارسەن يۇرسەڭ يارسىز،
پۇتمىگەي ئىشىڭ مەدەتكارسىز.
قىلسا كىمكى سەن ئۈچۈن قايغۇ،
ئېتىنگىنى تۇت ئەھلى ۋاپا شۇ.
بالانىڭ ئوقى ياغسا ساڭا گەر،
ئاشۇ دوست پىدا جېنىنى ئەيلەر.
ئەسقاتار ساڭا كەلگەندە جاپا،
سەنمۇ ئۇنىڭغا ئەيلە جان پىدا.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

توتىنچى باب

دۇشمەن ئەھۋالىدىن ئاگاھ بولۇش ۋە ئۇلارنىڭ ھىلە-مىكىرىدىن ھۇشيار تۇرۇش كېرەكلىگى توغرىسىدا

بەرھەمەنگە راي شۇنداق دەپتۇ:

بىر بىرىگە مۇڭداپ كېلىدىغان دوستلارنىڭ داستانىنى ۋە كۆڭۈلدىكىدەك ھەمسوھبەتلەرنىڭ تەپسىلاتلىرىنى ئاڭلىدىم، شۇنداقلا ئۇلارنىڭ ئىتتىپاقلاشقانلىقىدىن نەتىجىسى پايدىلىق بولىدىغانلىقىنى بىلدىم.

بۇ جاھاندا يارو دوستى يوق كىشى بەختەم ئەمەس،
تاپمىسا بىر دوست ئۇنىڭ كۆڭلى خوشال - خورام ئەمەس.

ئەمدى مەرھەمەت قىلىپ دۇشمەنلەر توغرىسىدا مەغرۇرلۇق قىلىشقا بولمايدىغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ تازىم ۋە ئىكرامىلىرىغا ئالدانماسلىق كېرەكلىگىنى بايان قىلغىن، چۈنكى توتىنچى ۋەسىيەتنىڭ مەزمۇنى ئاشۇ ئىدى.

بىدپاي ھېكىم ئۇنىڭغا مۇنداق دەپتۇ:

ــ ئەقىللىق كىشى ھەر قاچان دۇشمەن سۆزىگە ئىلتىپات

بىلدۇرمەسلىگى لازىم ۋە ئۇنىڭ ھىلە - مىكىر بىلەن يۇغۇرۇلغان ئاشنالىق مىلىغا خېرىدار بولماسلىقى كېرەك. چۈنكى دانا دۇشمەن ئۇز ئىشىنىڭ ئوڭۇشاۋق بولۇشىنى كوزلەپ، كورۇنۇشتە بەك يۇڭاش-يۇمشاقلىق قىلىدۇ. لېكىن ئاستىرتىن ئۇنىڭ تەتۇر-سىچە ئىش قىلىدۇ. ئۇنىڭ سىرتقى كورۇنۇشى قەلبىنىڭ ئەكسىچە بولىدۇ. لېكىن بۇ ئىشنى ۋۇجۇتقا چىقىرىش ئۇچۇن باش قاتۇرۇپ، ئاجايىپ تەدبىرلەرنى قوللىنىدۇ. شۇڭا ھۇشيار كىشىلەر شۇنداق بولۇشى كېرەككى، دۇشمەن قانچە مۇلايىملىق كورسەتسە ئۇنىڭ-دىن شۇنچە گۇمان قىلىشى، مۇبادا ئۇ ئىتتىپاقلىق قولىنى سۇنسا، ئوزىنى ئۇنىڭدىن تارتىشى كېرەك. ئەگەر غاپىللىق قىلسا دۇشمەن ھەمىشە قەستلىنىپ يۇرگەچكە، پۇرسەت تېپىپ تەدبىر ئوقىنى مۇرات نىشانىسىغا تەككۇزىدۇ. ئۇ چاغدا چارە ۋە ئىلاج تېپىشنىڭ ۋاقتى ئوتۇپ كەتكەن بولىدۇ - دە، ھەسرەت - نادامەت قىلغان بىلەن ھېچقانداق پايدا بەرمەيدۇ. مۇنداق غاپىللىق قىلغۇچىلار خۇددى ھۇقۇشلاردىن قاغىلارغا زىيان - زەخمەت يەتكەندەك ئەھۋالغا دۇچ كېلىدۇ.

— ئۇ قانداق ۋەقە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ دابىشلىم شاھ.

— چىن دىيارىدا، — دەپ ھىكايىسىنى باشلاپتۇ بىدپاي ھېكىم.

ھۇقۇشلار بىلەن قاغىلارنىڭ ھىكايىسى

چىن دىيارى تەۋەسىدە، بىر ئېگىز تاغ بار ئىكەن، بۇ تاققا يىراقتىن تۇرۇپ قارىسىسا، ئۇنىڭ چوققىسىغا كوز يەتمەي-دىكەن ۋە ئەقىل تەسەۋۇرىنىڭ خىيالىدىن شوتا ياسىسا، ئۇنىڭ ئۇستىگە چىققىلى بولمايدىكەن.

ئاڭا چىقماق بولۇر مۇمكىن پەقەت كوڭۇل كوزى بىرلە،
تۇۋىگە ھەم يېتىش مۇمكىن بولۇر گۇمان پۇتى بىرلە.

ئۇ تاغنىڭ سولەت ۋە ھەيۋىتى باشقا ھەرقانداق تاغدىنمۇ چوڭ ئىكەن. شۇ تاغدا قۇدرەت باغۋىنى بىر دەرەخ ئۇندۇرگەن ئىكەنكى، ئۇنىڭ شاخلىرى ئاسمانددكى سۇرەييا يۇلتۇزىدىن ئۇتۇپ كەتكەن، يىلتىزى تەھتى سەراغا يېتىپ بارغان ئىكەن. يىلتىزى مەھكەم، شاخلىرى ئىگىز ۋە ناھايىتى كوپ بولغان بۇ دەرەختە مىڭ ئۇۋۇلۇق قاغا ياشايددكەن، ئۇ قاغىلارنىڭ قىرۇزە ئىسىملىك پادىشاسى بار بولۇپ، ھەممە قاغىلار ئۇنىڭ پەرمانىغا بويۇن سۇنىددكەن. بۇ دەرەخ تۇۋىدە چوڭ بىر غار بار بولۇپ، بۇ غاردا بىر توپ ھۇقۇشلار ياشايددكەن. ھۇقۇشلارنىڭمۇ شاباھەڭ دىگەن پادىشاسى بار ئىكەن. بىر كۈنى كېچىسى ئۇ نۇرغۇن لەشكەرلەرنى باشلاپ كېلىپ، قاغىلارغا كېچىلىك ھۇجۇم قىلىپ، ئۇزلىرىنىڭ كونا دۇشمەنلىكىنى ئاشكارا قىلىپ، ئۇلارنىڭ دەماقلىرىدىن تۇتۇن چىقىرىپتۇ.

قىلىپ لەشكەرلىرى قەھرى بىلەن جەڭ،
قىلىپ دۇشمەن بېشىن تۇپراق بىلەن تەڭ.

شۇنداق قىلىپ، بىچارە قاغىلارنىڭ تەختلىرىنى جەڭ ئوتى بىلەن كويدۇرۇپ قارايتقان ھۇقۇشلار زەپەر غەلىبىسىنگە ئېرىشكەنلىگىدىن شات ۋە مەس بولۇپ قايتىشىپتۇ. ئۇ قاراڭغۇ كېچىدە قاغىلارنىڭ بەزىلىرى ئولۇپ، بەزىلىرى پىتىراپ كېتىشىپتۇ.

كېچىنىڭ قارا قاغىسى يوقلۇق ئۇۋۇسىغا كېتىپ، يۇلتۇزلار لەشكىرى ھۇقۇشلار قوشۇنىدەك خىلۋەتكە كىرگەندە، يەنى تاڭ ئاتقاندا،

چېكىپ كۈن شامى بىسيار زەررىن ئەلەم،
كېچە لەشكەرلىرىن قىلغاندا ھۇلزەم.

فىروزە قاچقان ۋە قالغان لەشكەرلىرىنى يېغىپ، ھۇقۇش چىرىكلىرىنىڭ ھۇجۇمىدىن سوز باشلاپتۇ:

— ئەي قاغىلار!— دەپتۇ ئۇ،— شابەھەڭ لەشكەرلىرىنىڭ كېچىلىك ھۇجۇمىنى كوردۇڭلار، بىر مۇنچەيلەن ئولدى، بىر مۇنچەيلەن يارىدار بولدى. ئەمدى ھۇقۇشلارنىڭ بىزنىڭ قېنىمىزغا بولغان ھېرىسلىغى تېخىمۇ ئاشتى. بىرىنچىدىن، ئۇلار بۇرۇن بىزنىڭ ماكانىمىزنى كورمىگەن ئىدى، ئەمدى كورۇۋالدى. ئىككىنچىدىن، بىزگە غالىپ كېلىپ كوڭۇللىرى قۇۋۇۋەتلەندى. ئۇچىنچىدىن، لەشكەرلىرىمىزنىڭ بەزىلىرى ئولۇپ، قالغانلارنىڭ كوپچىلىگى يارىلىق بولغانلىغىنى بىلدى. شۇ سەۋەپتىن ئۇلار بىزنىڭ جاراھەتىمىز ساقىيىپ، جاھائىتىمىزنىڭ ئوڭ — سېپىنى تېپىۋېلىشىغا قويماي، پات - ئارىدا ئۇستىمىزگە يەنە باستۇرۇپ كېلىدۇ. ئەمدى يەنە كېچىلىك ھۇجۇم قىلسا، بىرىمىزنىمۇ تىرىك قويمايدۇ. شۇڭا بۇ ئىش توغرىسىدا ياخشى مەسلىھەتلىرىڭلارنى بىرىڭلار ۋە مۇداپىە تەدبىرلىرىنى ئويلاڭلار.

بۈدۈر دۇشمەننىڭ بىرىنچى ھەملىسى،
يەنە باردۇر تېخىمۇ كوپ ھىلىسى.
توسسا بولغاي سەلنى ئاز چاغدا يولىن،
كەلسە ئۇلۇغ توختىتىپ بولماس غولىن.
شۇ بۇگۈنلا چارە قىلساق كۈچ يېتەر،
ئەتىگە قالسا بۇ ئىش ۋاقتى كېتەر.

فىروزە سوزىنى تامام قىلغاندىن كېيىن لەشكەر باشلىقلىرىدىن بەش قاغا ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ، دۇئا ۋە تازىم رەسىمىيىتىنى ئادا قىلىپتۇ. ئۇلار قاغىلار ئارىسىدا دانىشمەنلىك ۋە پەزىلەت بىلەن تونۇلغان، تەجرۈبىلىك تەدبىر ۋە ياخشى پىكىرلىرى بىلەن مەشھۇر بولغان ئىكەن.

www.uyghurkitap.com

تۇغرا تەدبىر بىرلە ئۇلار ئېرتىشاتتى ھەر قاچان.
روزىگار ئىنەگىنىڭ يۈزىدە بولسا خەلەل.
ئەيلىشەتتى راست پىكىرلەر ھەم ئۇلۇغ ئىقلى بىلەن،
بىر نەپەس ئىچىدە مىڭ ئالەمچە زور مۇشكۈلنى ھەل.

فىرۇزە ئۇلارنى شاھانە شەپقەت ۋە مەرھەمەت بىلەن ئۇلۇغلاپ سوئال قويۇپتۇ:

— بۈگۈن سىلەرنىڭ ئەقىل ۋە پەزىلىتىڭلارنى ئىمتىھان قىلىدىغان كۈن. كۆڭلۈڭلاردا ئېھتىيات ئۈچۈن ساقلاپ كەلگەن جەۋھەرلەرنى چىقىرىڭلار ۋە ئۇنى بايان يىپىغا ئوتكۈزۈڭلار.

ئۇ بەش قاغا شۇنداق دەپتۇ:

— پادىشاھىم مەملىكەتكە بول پانا،
ياخشى نامىڭ تارقىسۇن ئالەم ئارا.
يانچىلسۇن دۈشمەنلەر بېشى قولۇڭدا،
رەقىپ تۈپراقتا ئايلانسۇن يولۇڭدا.

ئەي پادىشاھىمىز! مەسلىھەت كورىستىشتە جاناپلىرىنىڭ ئەقىل زېھنىلىرىگە قايسى ئەقىل يېتەلىسۇن؟ بىزنىڭ كەم - كۈتە، ناقىس خاتىرىمىزگە كەچكىنى جاناپلىرىنىڭ كامىل زېھنىلىرىگە يەتكەنىنىڭ مىڭدىن بىرى بولالمايدۇ. بىزنىڭ كۈچ - قۇدرىتىمىز ۋە تاقىتىمىزنىڭ يېتىشى چاغلىق بولسىمۇ، قېنى ھەركەت قىلىپ باقايلى!

— بۇ جەھەتتە سەن نېمە دەيسەن؟— دەپ سوراپتۇ پادىشا ئۇلارنىڭ بىرىدىن،— بۇ ھادىسىدىن قۇتۇلۇشقا قانداق چارە قىلماقچىسەن؟

— ئەي پادىشاھىم، — دەپ گەپ باشلاپتۇ ئۇ قاغا،— بىزدىن بۇرۇنقى دانالار بۇنداق ۋەقەنىڭ چارىسىنى قىلىش تۇغرىسىدا "ئەگەر كىشى كۆچلۈك دۈشمەنگە تەڭ كەلمەكتىن ئاجىز كەلسە،

ئەلۋەتتە مال-دۇنيا ۋە ئەھلى ئايالىرىنى، ۋەتەن ۋە دىيارىنى تاشلاپ، رەقىبىنىڭ ئايىغى يەتمەيدىغان يەرگە كەتسۇن. چۈنكى ئوز يېرىدە تۇرۇپ، ئۇنىڭ بىلەن جەڭ قىلىش چوڭ خەتەرۋە كاتتا ئاپەتتۇر. بولۇپمۇ ئوزىنى يالدۇر يەڭگەن دۇشمىنىدىن قاتتىق ئېھتىيات ۋە پەرھىز قىلىش لازىم. ئەگەر كىمكى دۇشمەندىن زەربە يەپ، يەنە ئۇنىڭغا قارشى چىقماقنى نىيەت قىلسا، ئۇ خۇددى سەل ئاقىدىغان يەردە ئۇجلاپ، سەل كېلىپ باسقاندا، ئېقىۋاتقان سۇنىڭ يۇزىگە خىش بىلەن ئۇرغاندەك ئىش قىلغان بولىدۇ" دەپ ئېيتىشقان.

بولسىمۇ دۇشمەن ھەقسىز قىلغىن ھەزەر،
سەل بولۇر يىغىلسا كوپ قەتىرە ئەگەر.
قارشى تۇرما ئوزەڭدىن زور دۇشمەنگە،
ئۇزاتمىغىن ئوز قولۇڭنى نەشتەرگە.

— قېنى سەن نىمىنى ئويلىدىڭ ۋە بۇ ئىش توغرىسىدا قانداق مەسلىھەتنى توغرا كوردۇڭ؟— دەپ سوراپتۇ پادىشا يەنە بىر قاغىدىن.

— بۇ ۋەزىرنىڭ ئېيتقىنى ماڭا ياقمايدۇ،— دەپ سوز باشلاپتۇ ئۇ قاغا،— چۈنكى دۇشمەندىن بىر ھەمله كورۇش بىلەنلا تۇغۇلغان ماكان، تورەلگەن يەرنى تاشلاپ كېتىش نومۇسسىزلىق ۋە ھىممەتسىزلىكتۇر. بىر زەخمە بىلەنلا يۇرتنى تاشلاپ كېتىش مەرتىلەرگە ياراشمايدىغان ئىش. ئەڭ لايىق تەدبىر شۇكى، جەڭ ياراقلىرىنى تەييارلاپ، شەۋكەت ۋە ھەشەمەت بىلەن ئۇرۇش مەيدانىغا ئاتلىنىپ، شىددەت كورسىتىشىمىز كېرەك.

ئۇرمىساق دۇشمەن كوكسىگە شەمشەر،
ھەرگىز ئاتماس ھىچكىم بىزنى ئەر.
ساقلاپ يۇرەكتە نومۇسىمىزنى،

باتۇرلارچە جەڭ قىلايلى يەكسەر.
يېگانلىگەيمىز دۇشمەننى چوقۇم،
كۈچ - قۇۋۋەت بىزگە يار بولسا ئەگەر.

كۈچلۈك پادىشانىڭ مەملىكەت ئۈچۈن كوكرەك كېرىپ چىققىن ۋاقتى كەلدى. ئەمدى دۇشمەن ئىسمىنى تىڭ سۈيى بىلەن تىرىكلىك دەپتىرىدىن يۇيۇپ تاشلىساقلا، راھەت شارابىنى مۇرات لېۋىگە يەتكۈزەلەيمىز ۋە دۇشمەن تەمەنناسىنىڭ جامىنى زەپەر تېشى بىلەن ئۇرۇپ چاقالايمىز. ئەمدى مېنىڭ مەسلىھەتىم شۇكى، قاراۋۇللارنى قويايلى، خەۋپ يېتىدىغان تەرەپلەردىن ئۆزىمىزنى ئېھتىياتتا تۇتايلى، ئەگەر بىرەر تەرەپتىن دۇشمەننىڭ قەست قىلغانلىق خەۋىرىنى ئالساق، ئالدىغا قارشى چىقىپ ئۇرۇش قىلايلى، ياكى جەڭ توزانلىرى ئىچىدە نۇسرەت چېھرىسىنى كۆرەيلى ياكى نام - شوھرەت مەيدانىدا ئاخىرغىچە تىرىشىپ جان پىدا قىلايلى. چۈنكى ياخشى نام قالدۇرۇپ ئولۇشمۇ راۋادۇر. پادىشالار جەڭ قىلغان ئىكەن. ئىشنىڭ ئاخىرىدىن ئەندىشە قىلماسلىغى ۋە بۇنداق مۇھىم پەيتتە جان ۋە مال - دۇنياغا قارىماسلىغى كېرەك.

باشتىن كېچىپ ئۇرۇشقا قەدەم قويساڭ تاپارسەن،
مۇرات - مەقسەت، ئۈمىدىڭ، ئارزۇلىرىڭ كانىنى.
ئەگەر بەختىڭ يۈزۈڭگە باقمىغىنى خالىساڭ،
قەيسەر بولۇپ جەڭ ئارا ئال دۇشمىنىڭنىڭ جانىنى.

پادىشا يەنە بىر قاغىغا قاراپتۇ ۋە:
— سېنىڭ رايىڭ نىمىنى تەقەززا قىلىدۇ ۋە تەدبىرىڭ قانداق تەسەۋۋۇر ياساۋاتىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.
— ئەي پادىشا! — دەپتۇ ئۇ قاغا، — مېنىڭ باشقىلارنىڭ سوزى

بىلەن ئىشىم يوق. مېنىڭ مەسلىھەتىم شۇكى، ئەلچى ئەۋەتىپ ئۇلارنىڭ سۇلۇھ قىلىشقا مەيلى بار- يوقلۇغىنى بىلىپ باقايلى. ئەگەر بىزدىن باج - خراج ئېلىپ بىزگە دۇشمەنلىك قىلىشنى تاشلايدىغان بولسا، بىزمۇ سۇلۇھ قىلىپ، تاقىتىمىز ۋە ئىمكانىيىتى- مىزگە بېقىپ، باج - خراج تولەشنى گەدىنىمىزگە ئالايلى - دە، ئۇرۇش مۇشەققىتى ۋە كېچىلىك ھۇجۇملارنىڭ مېھنىتىدىن خاتىر- جەم بولۇپ، ئوز دىيارىمىزدا ئاسايىشلىق تاپايلى.

پۇتەر بولسا ئەگەر تەدبىر بىلەن كار،
مادارا قىل كاتتا دۇشمەنگە ھەر بار.
بولالمىساڭ ئەگەر دۇشمىنىگە زور،
ئەيلە ئۇنى نازۇ- نېمەتكە مەغرۇر.
ئاسايىش تاپاي دېسەڭ جاھاندا،
دۇشمەن تىلىنى ئىھساندا باغلا

پادىشالارغا توغرا كېلىدىغان تەدبىرلەردىن بىرى شۇكى، دۇش- مەننىڭ شان - شەۋكىتى ۋە قۇدرىتىنى ئېنىق كورسە ۋە ئۇنىڭ غالىپ كېلىپ، سەلتەنەت ۋە مەملىكەتكە پىتنە - پاسات يەتكۈزىدىغانلى- غىنى ئېنىق بىلسە، پىتنە - ئىغۋا ئوتىنى ئارىدىن ئوچۇرگۈدەك بىر ھىلە قىلىش كېرەك، چۈنكى دۇشمەننىڭ ئوزىدىن كۈچلۈك ئىكەنلىگىنى ئاڭلاپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا ئىتتىكلىك قىلماق ئەقىل ھوكمى ۋە تەجرىبە يوسۇنىدىن يىراقتۇر. "جاھان ساڭا باقمىسا سەن جاھانغا باق" دىگەن سوز بار ئەمەسمۇ؟

پادىشا يەنە بىر ۋەزىرىگە قاراپ:

— سەنمۇ مەسلىھەت كورسەت، خىيالىڭغا كەلگەننى ئېيت،— دەپتۇ.

— ئەي پادىشاھىم،— دەپ گەپ باشلاپتۇ ئۇ قاغا،— بىر كىم ئار - نومۇس قىلماي، ئوزىدىن كىچىك دۇشمەن ئالدىدا قول

باغلاپ تۇرغاندىن كېيىن، ۋەتەننى تاشلاپ ئوزىنى غۇربەتكە رەنجىگە سالغىنى كوپ ياخشى. ئەگەر ھۆقۇقسىزلارغا خىزمەت قىلىشنى قوبۇل قىلساق، ئۇلار ئاز ئەرسىگە رازى بولمايدۇ. بەلكى تېخىمۇ ھەددىدىن ئېشىپ، بىزنى مۇتلەق نابۇت قىلىشقا ئۇرۇنىدۇ، چۈنكى: "كىشى دۇشمىنىگە ئوز ھاجىتىگە تۇشلۇق ئېگىلسە بولىدۇ، ئەمما كىشىنى خارلىق ئورنىغا چۈشۈرۈپ قويغۇدەك مىقدارداً ئىززەت - ئىكرام بىلدۇرۇش توغرا ئەمەس" دېگەن گەپ بار. ئەمدى بۇ دەرتكە چىداپ سەۋرى - تاقەت قىلىپ تۇرايلى، ئەگەر ئۇلار ئۇستىمىزگە باستۇرۇپ كەلسە، زەھەردىن ساقلىنىش ئۈچۈن جەڭ قىلساق بولىدۇ. چۈنكى نام - شوھرەتنى تاشلاشتىن كورە ئۆرۈش ۋە ئولتۇرۇشنى باشلاش ياخشىراقتۇر.

قىلمىساڭ گەر نام شوھرەتنى تالاش،
يەنچىلۇر دۇشمەن تېشى ئاستىدا باش.

پادىشا ئاخىرى كارشۇناس دەپ ئاتالمىش بەشىنچى ۋەزىرگە قاراپتۇ:

— مەن سېنىڭ مۇشكۈللەرنى يېشىۋېتىدىغان ئەقلىگە كوپرەك ئىشىنىمەن، — دەپتۇ.

مەملىكەتكە چەرخىتىن يەتكەن گىرەنى ئاچقىلى،
ھېچكىشى ئەقلىڭ كەبى مۇشكۈل كۇشايى تاپمىدى.
ھەر كىشى كىرمەس سوزۇكگە تاپمىغاي مەقسىدىنى،
ھىممىتىڭ قىلماي مەدەت ئىشلار تامامى تاپمىدى.

سېنىڭ رايىڭ قانداق؟ ۋەتەننى تاشلاپ كېتىش، جەڭ قىلىش ياكى سۈلۈھ قىلىش يوللىرىنىڭ قايسىسىنى مۇۋاپىق كورىسەن؟

— مېنىڭ تەدبىرىم شۇكى، — دەپ گەپ باشلاپتۇ كارشۇناس، —

زورۇرىيەت بولمىسا ھۈقۇشلار بىلەن جەڭ قىلىشنى ئىختىيار قىلماسلىغىمىز كېرەك. چۈنكى ئۇلار بىز بىلەن جەڭ قىلىشقا يۈرەكلىك، بىز ئۇلار ئالدىدا ئاجىز، دۈشمەن كۈچ - قۇۋۋىتى ۋە شان - شەۋكەتتە بىزدىن ئارتۇق. ئۇنى كەمىستىش مەغرۇرلۇق بولىدۇ. ئەگەر ھەر كىشى مەغرۇر بولسا ھالاكەتكە يۈزلىنىدۇ. ئۇلار ھازىرچە بىزگە قەست قىلمايدۇ. چۈنكى ئۇلارنىڭ ئاۋازىدا ئەندىشە بار. ھۇشيار كىشى ھېچقاچان دۈشمەندىن ئەمىن بولمايدۇ، شۇنىڭدەك ئۇ غەپلەتتىن ئويغانغان دۈشمىنى ئۇستىگە يۈرۈش قىلىشتىن ئۆزىنى تارتىدۇ. يەنە ئۇلار: "ئۇرۇشتا غەلىبە بىر نوۋەتتە بىز تەرەپتە بولسا، بىر نوۋەتتە ئۇلار تەرەپكە يۈزلىنىدۇ. ئۇلار بىزنىڭ قەستىمىزدە بوكتۈرمىدە كىشى قويغان بولۇشى ئېھتىمال، ھەممىسى جابدۇنۇپ ۋە تەييار بولۇپ، بىزنى كۈتۈپ تۇرۇۋاتىدۇ" دەپ ئويلايدۇ. بۇ ئەندىشە بىلەن ئۇلار جەڭ قىلىشنى لايىق كۆرگەن بولىدۇ. ئەگەر ئۇلار ئۇرۇشۇشنى خىيال قىلغان بولسا، ئۇلار بىلەن قارشۇ - قارشى بولۇشماق بىزگە ياخشىلىق كەلتۈرمەيدۇ. چۈنكى جەڭ جان بىلەن بولىدىغان نەرسە، ئۇنىڭدىن پايدا كەلمەيدۇ.

بولسۇمۇ گەر شىردەك كۈچلۈك، پىلدەك يوغان،
سۈلۈھ قىلماق ياخشىراقتۇر ئۇرۇشماقتىن.

— جەڭنى خوپ كۆرمىسەڭ قانداق قىلىشنى مۇڭاپىق كۆرىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا.

— بۇ باپتا ئوبدان ئويلىنىپ پىكىر يۈرگۈزۈش كېرەك، — دىدى كارشۇناس، — چۈنكى پادىشالار خەزىنە ۋە مال - دۇنيالىرىنىڭ كۆپلۈگى ۋە خادىم ھەم لەشكەرلىرىنىڭ سانىناقسىزلىغى بىلەن ئەمەس، بەلكى توغرا تەدبىرلەر بىلەن كۆزلىگەن غەرىزىگە يېتەلەيدۇ.

ئولتۇرەرسەن قىرىق - ئەللىك كىشىنى شەمشەر بىلەن،
يوقىتىش مۇمكىن پۈتۈن لەشكەرنى بىر ئەپسۇن بىلەن.

مەسلىھەت ۋە كېڭەش قىلغاندا، پادىشانىڭ پىكرى ئاساس، ۋەزىرلەرنىڭ سۆزلىرى بولسا يارىمچى بولىدۇ. بۇ خۇددى دەريا سۈيىگە ئېرىق - ئوستەكلەرنىڭ سۈيى قوشۇلسا، ئۇلۇغ سۇ ھاسىل بولغاندەك بىر ئىش. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەر كىم خالىس نەسىھەتچى لەرنىڭ سۆزىگە كىرمىسە، قىلىدىكى بەختى سائادەتلىرىمۇ زايا بولىدۇ. ئەگەر كۆپنىڭ ئەقلىدىن بەھرىمەن بولۇپ، ئېتىقاتلىق ۋەزىرلەرنىڭ نەسىھىتىنى ئاڭلىماقنى ئادەت قىلسا، دولىتى مۇستەھكەم ۋە شەۋكىتى ئەبەدى بولىدۇ. خۇداغا شۈكرى، پادىشاھىمىز مەجەزىنىڭ خوپاۋغى ۋە تەدبىرىنىڭ ياخشىلىغى بىلەن تونۇلغاندۇر.

ئۇز ئىچىگە ئالدى سانسىز كۆپ ھۈنەرنى ئەقلىڭىز،
بەردى قۇياش يۈزىگە نۇر، نۇرغا تولغان زېھنىڭىز.
قائىدە پەرۋەرلىك ئورناتتى ئادالەت بابىدا،
چارلاپ تۇرغۇزدى ھۇشيارلىق بىلەن تەدبىرىڭىز.
ھەچقاچان گۇھەر بولالماس شۇ ئىشەك مۇنچاقلىرى،
پىكرىمىز ھەرگىز يېتەلمەس، شۇنچە چوڭقۇر پىكرىڭىز.

مېنى مەسلىھەت بېرىشكە بۇيرۇدىلا. شۇڭا بىلگىنىمنى ئېيتتىم لازىم بولىدۇ. بەزىلىرىنى خىلۋەت جايدا ئېيتىمەن ۋە بەزىسىنى خالايىق ھۇزۇرىدىلا دەيمەن. مېنىڭ پىكرىم شۇكى، جەڭ قىلىشنىمۇ توغرا تاپمايمەن. باج - خىراج ۋە سېلىق تولەشنىمۇ ماقۇل كورمەيمەن.

دۇشمىنىمگە بويۇن ئەگسەم خارۇ - زارلىق كەلتۈرگۈسى،
ئاشۇ ھال بىرلە تىرىك يۈرگەندىن ئۆلگەن ياخشىدۇر.

يۇقۇرى ھىممەتلىك كىشىلەر خالايىق ئارىسىدا ياخشى ئاتالماق ئۈچۈن ئوزۇنغە ئۇزۇن ئومۇر تىلىشىدۇ. ئەگەر ھايات خارلىق بىلەن ئوتىدىغان بولسا، ئۇنداق ئومۇرنىڭ قىسقا بولغىنى ياخشى. خارلىق بىلەن كەچۈرگەن ھاياتتا نىمە نەپ بولسۇن! شۇڭا مەن ئوزلىرىنىڭ ئاجىزلىق ئىزھار قىلىشلىرىنىمۇ راۋا كورمەيمەن. چۈنكى كىشى ئوزىنىڭ خارلىغىغا تەن بەرسە، ئۇنىڭغا بالا ـ قازا ئىشكىلىرى ئېچىلىدۇ، چارە يوللىرى يېپىلىدۇ.

كىشى خارلىقنى قىلسا ئىختىيار،
پەلەك ئۇنىڭغا قەھرى قىلىشۇسى.

قالغان مەسلىھەتىمنى خىلۋەتتە ئېيتاي.

ـــ ئەي كارشۇناس، ـــ دەپتۇ ھازىر بولغانلاردىن بىرى، ـــ كېچىشنىڭ پايدىسى نۇرغۇن ئەقىلنىڭ يىغىلىشى بىلەن بولىدۇ. ھەرقانداق ئىشتا ئاقىلار جەم بولۇپ، مەسلىھەت قىلسا، ھەرقانداق بۇزۇق ۋە توزۇق پىكىرلەر ئوتتۇرىغا چۈشسە، توغرىسى قوبۇل قىلىنىدۇ.

مالامەت بىرلە ھوسۇلۇڭ ئىتتىپاق ئەيلەپ جاھان ئالدى،
شۇ راستۇر ئىتتىپاق بىرلە جاھان ئالماق ئاسان ئىشتۇر.

شۇنداق تۇرۇقلۇق ئوز مەسلىھەتىڭنى خىلۋەتتە ئېيتماقچى بولغىنىڭنىڭ سەۋەبى نىمە؟

ـــ مەملىكەتنىڭ مۇھىم ئىشلىرى ئورپ ـ ئادەت ئىشلىرىدەك ھەممىلا كىشى مەسلىھەت بېرەلەيدىغان ئىش ئەمەس، ـــ دەپتۇ كارشۇناس، ـــ "پادىشالارنىڭ سىرلىرى كېچىكىشكە قاتناشقانلار ياكى ئەلچىلەر ئارقىلىق پاش بولۇپ قالىدۇ" دىگەن گەپ بار. ئېھتىمال، بۇ يەردە جاسۇسلار بولۇشى مۇمكىن. ئۇلار ۋاقىپ

بولغانلىرىنى بىرمۇ-بىر دۇشمەنگە ئېيتىپ بەرسە، دۇشمەن يەنىمۇ تەدبىرلىرىمىز ئاچقان يوچۇقنى ئېيتۇۋېتىدۇ - دە، ئارزۇلىرىمىزنىڭ ئوقى مەقسەت نىشانىسىغا تەگمەي قالىدۇ. ئارىمىزدا دۇشمەن كىشىلىرى بولمىغان تەقدىردىمۇ ھەمىشە بولغانلاردىن بەرھەزىر چىقىپ، ئوتكەن گەپ - سۆزلەرنى دوستىغا ئېيتىپ قويۇشمۇ ئېھتىمال. ئۇ يەنە بىر دوستىغا ئېيتسا، ئۇ يەنە بىر دوستىغا ئېيتىدۇ. شۇ تەرىقىدە ھايت - ھۇيت دېگىچە سىرىمىز پۈتۈن دوست - دۇشمەنگە يېيىلىدۇ. سىر يوشۇرۇش توغرىسىدا:

دىدى بۇ سۆزنى بىر ھۇشيار ئەقىلدار،
كېرەك بولسا بېشىڭ، سىر ئېيتما زىنھار.

دېگەن بىيىت بار. ئەگەر كىشى ئۆزىگە سىرداش بولمىغان كىشىگە سىر ئېيتسا، ئاقىۋىتى پۇشايمانغا قالىدۇ. سىر يوشۇرۇش پادىشالار ئۈچۈن ھەرقانداق كىشىگە كېرەك بولغانىدىنمۇ ئارتۇق زۆرۈر. چۈنكى بارلىق خەۋپ - خەتەر پادىشالارنىڭ سىرلىرى ۋە تەدبىرلىرىدىن ئىشەنچسىز كىشىلەر ۋاقىپ بولغانلىقىدىن پەيدا بولىدۇ.

ئەگەر بولسا سىرىڭدىن غەيرى ئاگاھ،
كېلۈر ئاشۇ سىرىڭدىن نالەيۇ ئاھ.

ئۇرغۇن پادىشالار سىرى پاش بولغانلىقتىن، ھاياتى بەربات بولغان. مەسىلەن، كەشمىر پادىشاسى ئۇز سىرىنى ۋەزىرىگە پاش قىلىپ قويغانلىقتىن پادىشالىق تەختىدىن خارلىق ئازگىلىغا دومىلاپ چۈشكەن ۋە ئۇمۇر قۇياشى پانا مەغرىبىگە مەڭگۈ ئولتۇرغان.

— ئۇ قانداق ۋەقە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ فىرۇزە.

— كەشمىر شەھرىدە بىر پادىشا بار ئىكەن؟ — دەپ ھىكايەسىنى باشلاپتۇ كارشۇناس.